لوی خدای، لوی علم، لوی جهان

د عینیت فلسفه

څېړنه او ارزونه

ډاکتر سید شیر اقا حرکت

Ketabton.com

Great

PHILOSO

Resea

Docto

ketabton.com - The Digital Library

لومړی برخه

فهرست

۱- سریزه
۲ ــ حرکت
۳ ــ فلسفه علم دې ؟
۴ ــ لوی جهان
۵ ــ د عینیت او ذهنیت دیالکتیک
۶ ــ شعوري پدیدي اود جبر او اختیار دیالکتیک
۷ ــ ا یدیا لیستي او ماتریالیستي دیا لکتیک
۸ ــ شعور او لا شعور
۹ ــ شپږم حس ،که د شعور او لا شعور دیالکتیک؟
۱۰ ــ اسلا مي او غیر اسلا مي فلسفې !
۱۱ ــ مــرګ او ژونــد فــنــا او بــقــاء
۱۲ــ فلسفي لار
۱۳ ــ فلسفي قانونمندي
۱۴ ــ فلسفه او ځانګړي علوم
۱۵ــ مقضي او مقدره « د خالق او مخلوق» اراده
۱۶ ــ د عینیت فلسفه اوځا نګړي علمي اصالتونه
۱۷ ــ د فیثا غورث د متما تیک اصالت او د عینیت د فلسفې نظر
۱۸ ــ د د کارت د ریاضیاتو اصالت د عینیت د فلسفې له نظره

ketabton.com - The Digital Library

۱۹ ـ څه ډول یوې کوچنۍ جملې زوړ فلسفي نظام ولړزاوه اودعینیت دفلسفې سر لیکه جوړه شوه
۲۰ ـ د فلسفې اساسي مسایل
۲۱ ـ فلسفي مجموع الجزایر
۲۲ ـ دین او فلسفه
۲۳ ـ فلسفه په مادي قدامت ،حال او ابدیت کې
۲۴ ـ روح ــ ظهور ،بدلون او پایښت یې
۲۵ ـ دین-زیږنده او پرمختیایي
۲۶ ـ شیطان
۲۷ ــ فلسفه بې ثمره علم دې؟

دوهمه برخه

ketabton.com - The Digital Library

د ادب فلسفي څېړنه

۱ ـ د شعري تیورۍ علمي څېړنه
۲ ـ کلتور ـ د هغي صحیح او غلط تعبیرونه

د لوی څښتن په نامه چې یوا ځې انسان ته یې د تعقل او تفکر توان ورکړ .

ډاکټر شاولي

کله چې په ۱۹۸۷م کال کې له زندان څخه را خلاص شوم ، د محترم ډاکټر حرکت د «عینیت او ذهنیت دیالکتیک» زما لاس ته را ورسیده ، چې په ډیر دقت سره مې هغه ولوستله او وپوهیدم چې دافغان لیکوالو په منځ کې یو لیکونکي پیدا شوي چې توانیدلي یو ډیر ژور اثر په فلسفي کې ایجاد کړي.

بیا کله چې پس له ډیرو کلونو نه وروسته ډاکټر صاحب حرکت د جرمني د ایسن په ښار کې خپله نشریه «حرکت» خپره کړه او ماته ئې د مطالعې له پاره راولیږله ، پوه شوم چې د ډاکټر صاحب علا قمندي د فلسفي د لیکلو سره لا پاتي ده .

ketabton.com - The Digital Library

ځيني دوستانو چې هغوئ هم « حرکت» لوستلي وو له ما څخه پوښتنه وکړه چې په اوسني شرايطو کې ايا داسې فلسفي اثارو ته ضرورت شته ؟

ما دهغوئ په ځواب کې وويل چې هو ! اوس چې پرلپسې خشونتونه او جګړې زمونږ په ټولنې کې بيداد کوي زما په آند يو علت ئې دادي ، هغه کسان چې په خشونت ، زور زياتي او جګړه کې بوخت دي د خپلو دغه کرغيړنو اعمالو په نتايجو ژور فکر نه کوي. يوائي فلسفه ده چې انسانانو ته دژور غور او انديښنې توان ورکوي او يوائي د هغې په قوت د خپل مسؤليت او رسالت احساس کولي شي چې په خپله ټولنه کې ځه ډول چلند غوره کړي چې منطقي او معقول وي.

د بيلګې په توګه سې سرو **cicero** (۱۰۶ــ ۱۴۳) ق م د روم لوي ليکوال د افلاطون څخه داسې نقل قول کوي: « انسان ته نه ښائي چې هيڅکله د خپل هيواد او خپلو والدينو په مقابل کې له خشونت څخه کار واخلي.

او افلاطون داسې هم واي چې خپل هيواد ته بايد حتي د خپلو والدينو په پرتله زياد ته احترام وشي. يا افلاطون واي چې واک لرونکي او ټولواکان بايد يا فيلسوفان وي او يا په فلسفه وپوهيږي . نو زما په آند په فلسفي موضوعاتو کې ليکنه بې ګټې نه ده او د حرکت صاحب ليکنې د سولې د فرهنګ په تقويه کې ډير ارزښت لري.

اوسني اثر چې د پخواني اثر يعني « د عينيت او ذهنيت ديالکتيک »په ادامه ليکل شويدي د ډاکټر حرکت ډير زيار او هڅې په کې متبلور شوي دي او ور څخه افغاني رنګ او وږمه احساسيږي. اوس چې د مطالعې خاوندانو ته د کتاب په ډول

وړاندې کيږي ، زما هيله داده چې په ډير غور او دقت سره ولوستل شي

هيله کوم چې دا اثر زمونږ دګران هيواد نور دانشمندان وهڅوي چې لکه ډاکټر صاحب غوندي په خپلو تخصصي ساحو کې ورته آثار هيواد والو ته وړاندې کړي.

په پاي کې ډاکټر صاحب ته په فرهنګي فعاليتونو کې لا زيات بريا ليتوبونه غواړم .

ډاکټر شاولي

جنوري **2009**

ketabton.com - The Digital Library

به نام کسی کافرید از عدم
به انسان عطا کرد بکرو قلم

فکر و قلم

عبدالکریم «میثاق»

بلي فکرو قلم يا به عبارهً ديگر انديشه وخامه در انکشاف ،ترقي و ديگر گونيهاي اجتماعي نقش برجسته وسازنده مي داشته باشد .

هر پديدهً زنده گاني چي به دانش اجتماعي و چي به دانش طبيعي ارتباط داشته باشد ،راهش از سرزمين پُر نقش و نگار انديشه وخامه مي گذرد .تمامي فراورده هاي مادي و معنويکه نيازمندي هاي انسان را رفع مي نمايد و موجب سهولت در زندگي انسان مي شود ، درگام نخست درباره اش فکر شده ودرگام بعدي آن فکر، به وسيله قلم نقش کاغذ مي گردد . همه چيزي را که شما درپيرامون خود مي بينيد ازجرنگانه وپوقانه گرفته تا به وسايل بسيارپيچيده وپيشرفته تکنالوژي گوناگون امروزين، همه وهمه ، اول درذهن انسان ساخته شده است وسپس نقشه وشرح آن توسط قلم به روي کاغذ آورده شده وبعد درساختمان وتوليد آنها اقدام گرديده ودرخدمت انسان قرارگرفته است. ازينجا است که ما به اهميت ونقش سازنده اهل انديشه وقلم پي مي بريم ومي دانيم که در دنياي امروز اين همه پيشرفت ، ترقي وتکامل خارق العاده تکنالوژي که باعث

سهولت ورفاه ، تشويش وترس انسان شده است ثمره انديشه وقلم انديشمندان ونويسندگان است.

هرگاه انديشمندان ونويسندگان به منظور بيداري وآگاهي انسان درجهت افکار ملکوتي فهم ودانش خود را به کار اندازند به يقين که باعث خوشبختي انسان مي شود وهرگاه درجهت افکار شيطاني به کار برند يقيناً که باعث بدبختي انسان مي شود . چنانچه تجربه روزمره جامعه بشري شاهد برحق اين مدعاست. همچنان اهل انديشه وقلم اگر انديشه وقلم شان را به منظور صلح ، امنيت ، همبستگي واتفاق انسانها وبه خاطر دفاع ازحقوق مظلومان وبرابري حقوق انسانها اعم اززن ومرد وتأمين عدالت اجتماعي ، آزادي مدني ، ايجاد وتحکيم دموکراسي برمبناي ارزشهاي اعلاميه جهاني حقوق بشر، به کار مي برند ، درحقيقت به سوي افکار ملکوتي گام مي بردارند وآنانيکه برعکس اينها ، انديشه وقلم شان را درجهت نفاق وشقاق ، خشونت وجنگ ، تبعيض هاي نژادي ، لساني ، اسارت مادي ومعنوي انسان ، به کار مي گيرند ، درحلقهً پيچيدهً افکار شيطاني دست وپا مي زنند .

مؤجزاينکه فکرو قلم درجامعه بشري نقش عمده ومهم دارد .کشورهايکه از داشتن شخصيتهاي اهل انديشه و قلم برخوردارند ونقش مثبت آنان را گرامي ومحترم داشته اند توانسته اند به شاهراه ترقي وعدالت اجتماعي گامهاي استوار وثمربخشي بردارند ومردم شان ازمزايا ورفاه زندگاني برخوردار باشند . مردم زماني مي توانند ازمزايا ورفاه زندگاني برخوردارشوند که به صورت آگاهانه وهشيارانه درخدمت وطن خويش قرارگيرند . بيداري، آگاهي وهشياري احاد مردم زماني

ketabton.com - The Digital Library

به دست مي آيد كه به خاطر اين هدف والاي انساني وملي درميان مردم باحوصله مندي وپيگيرانه كار روشنگرانه فرهنگي به وسيله اهل انديشه وقلم صورت گيرد. كسانيكه دريـن راه كار، كوشش وتلاش مي كنند وجيبهً بزرگ ملي وانساني خويش را ادا مي نمايند.

با درنظرداشت آنچه گفته آمد كارهاي ثمربخش فرهنگي يكي از اهل انديشه وقلم وطن محبوب ما افغانستان محترم داكتر شيرآقا حركت قابل ياد آوري وقدرداني است. ازچند سال بدينسو جناب داكتر حركت، نشريه يي را به نام "حركت" چاپ ونشر مي نمايد. همه اهل فرهنگ وقلم مي دانند كه چاپ ونشر يک نشريه به خصوص در شرايط افغانستان ودرميان افغانها كار بسيار فرساينده ودشوار است. ازينكه داكتر حركت درين چند سال توانسته كه نشر "حركت" را ادامه دهد قابل ستايش است. اين ستايش زماني درخشان تر مي شود كه وي با ايجاد اين كار عملي فرهنگي توانسته است ساير فرهنگيان محترم را هم به كارواداردواندیشه هاي بكر شان را نقش "حركت نمايد." به عباره ديگر نه تنها خودش را بلكه جمع ديگري ازاهل فكرو قلم را نيزبه حركت درآورده است.

داكتر حركت زياد به مسايل فلسفي مي انديشد واين پرسشهاي فلسفي را دربرابرانسان مطرح مي سازد: كه ماكي هستيم، ازكجا آمده ايم وبه كجا مي رويم؟پرسشهايي كه ازطرف اهل اديان، عرفان

وعلم پاسخهاي گونه گونه ارايه شده است. دين موضوع آفرينش را مطرح كرده وعلم موضوع تكامل را. عرفان زاهدانه، مسئله رياضت كشي را وعرفان عاشقانه، مسئله عشق را. داكترحركت هم در مقاله هاي خويش كوشيده است كه درين

موضوع پيچيده ازنگاه علمي برخورد نمايد. البته همه اهل انديشه وقلم مي دانند كه علم هيچ موضوع ومسئله را تازمانيكه درتجربه وعمل ثابت نشده باشد مدار اعتبارقرار نمي دهد. اين راز سربه مُهرنابكشوده خلقت، باتمامي عظمت، شكوه ونظم وجلالش تاكنون به صورت كل ناشناخته مانده وعلم هم بجزاز فرضيه هايي نتوانسته اين راز را به صورت حقيقي وانكار ناپذيربرملا سازد. يگانه فرضيه كه مورد توجه علم قرارگرفته وبرمبناي آن مطالعات علمي جريان دارد همانا فرضيه "بيگ بانگ" (انفجاربزرگ) است. هرچه درمورد شناخت هستي وكاينات جستجوصورت مي گيرد ودرساحه هاي مختلف هستي پژوهش به عمل مي آيد ودربخشي ازطبيعت وهستي رازهاي پيچيده (كه همه دريک نظم وسستم شگفتي انگيزجريان دارد،) باز مي شود، بلادرنگ دربرابرآفريدگاروپروردگارآن سرتعظيم وتسليم خم مي گردد. درمقاله هاي گوناگون فلسفي جناب داكتر حركت كوشيده مي شود تا گرهي ازين رازهاي ناپيدا درشناخت علمي پديده هاي زندگي باز شود. مي توان يكي ازين پديده هارا كه انسان مي باشد مورد توجه قرارداد. خود انسان يک موجود مغلق وناشناخته است. درين جا آن گفته معروف را مي توان به ياد آورد كه گفته شده است: خود شناسي خدا شناسي است. اين بدين معنا است كه وقتي انسان بخود متوجه گردد، در مي يابد كه انسان ازنگاه ساختمان فزيكي ودنياي رواني

يک سيستم فوق العاده منظم وپيچيده ويک ماشين بي مثال وبي مانند وزيبا است وازين جهت گفته شده است كه انسان شهكار طبيعت، اشرف مخلوقات وخليفه خدا به روي زمين است. درطبيعت وهستي هرچي كه آفريده شده است به خاطرخدمت به انسان است واين انسان است كه ميتواند براي

ketabton.com - The Digital Library

خود دوزخ بسازد يا بهشت:

چشم فروبسته اگرواکني / درتوبود هرچه تمناکني عدالت خداوندي درين است که انسان را ، انسان آفريد وبراي او عقل ، دانايي وهشياري عنايت کردوراه نيک وبد وخيروشررا هم به او نشان داد . اين ديگر به انسان است که به کدام راه گام بر مي دارد . خداوند نعمتهاي فراوان را براي انسان مفت ورايگان اعطا کرد به مانند آب وآکسجن که مايه حيات است وساير نعمتها ازقبيل غذا ، ميوه ، نور ،انرژي وغيره نعمتهاي بي شمار وبي حساب وازهمه مهم تر وغني تر وزيبا تر کره زندگي بخش زمين را.سياره زيباوثروتمند زمين هرآنچه را که نياز انسان است درخود دارد . سطح زمين ، فضاي بيکران آن وهمچنان عُمق زمين مملو از انواع گوناگون نعمتها وثروتهاي انبوه وعظيم است که انسان مي تواند براي رفاه وآسايش وآرامش مادي ومعنوي خويش ازانها استفاده نمايد . هرگاه انسان باصلح وصفا ، احترام متقابل ، دوستي وهمکاري ، تأمين عدالت اجتماعي وتدابيرسازنده ، زندگي نمايد ، همين سياره زمين وساير سياره هاي خدمتگذارزمين براي رفع نيازمنديهاي مادي ، معنوي وفرهنگي انسان کافي وشافي است. خداوند بااعطاي اين همه امکانات ونعمات انسان را مورد امتحان وآزمايش قرارداد ، مگر متأسفانه انسان دراثر حرص وآز بي پايان وخودخواهي هاي بيکران درين آزمايش ناکام ماند . اگرانسان اينقدر بيرويه وبي تدبير به تخريب طبيعت نمي پرداخت وباتدبير مطلوب ومعقول ازافزايش نفوس جلوگيري مي کرد ودست به جنگ وتخريب وکشتار جمعي همديگر نمي زد ودنيارا گدام ذخيره سلاح اتمي نمي ساخت واين همه بي اعتمادي را درميان هم به وجود نمي آورد ، زندگي گل وگلزار مي بود وتمامي جامعه بشري دررفاه ،

عدالت ،آرامش وآسايش مادي ، معنوي وفرهنگي به سر مي بُرد . گرفتار خطرآلودگي ، خطر جنگ اتمي وگرفتار بحران بي اعتمادي ، فقروگمراهي نمي شد وبه سوي تباهي وبد بختي پيش نمي رفت.

مقاله هاي جناب دکتر حرکت که به نوع خود درزبان پشتوبي مثال است خدمت بزرگيست هم ازنگاه زبان وهم ازنگاه موضوع . مخاطبان دکترحرکت بامطالعات آثارجالب وي مي توانند ازنگاه شکل ومضمون آگاهي خود را بلند ببرند ودر جهت رهايي از اسارت معنوي و مادي گامهاي استواري بردارند . آري انسان جامعه ما ، نيازمند رهايي از اسارت معنوي ومادي مي باشد واين رسالت اهل انديشه وقلم است تا باتوليد انديشه هاي رهايي بخش وکارهاي مثبت فرهنگي درين راه وظايف روشنگرانه خويش را انجام دهند ؛ چنانچه دانشمند محترم جناب دکتور حرکت درين راه گامهاي مثبت وثمر بخش بر ميدارد .

آثار جناب وي به نقد اکاديمک ضرورت دارد که بايست توسط کارشناسان ومتخصصان علم فلسفه انجام شود .

ازنگاه من کارهاي علمي وفرهنگي او براي بيداري ورهايي مردم افغانستان مفيد مي باشد واز آفريدگار عالم تمنادارم که برايش درين راه نيک وخير موفقيتهاي روز افزون عنايت برمايند

ketabton.com - The Digital Library

فلسفي سفر بري

«د ډاکټر حرکت کتاب ته یوه کره کتنه»

کره کتونکي: ډاکټر رحمت ربي زیرکیار

ماته منلي ډاکټر سید شیر اقا حرکت د کره کتنې لپاره خپل یو اثر راوسپاره ،په دي سر لیک :«لوي خداي ، لوي علم،لوي جهان»: د عینیت فلسفه (دوهم ټوک ،په ۳۰۵ مخونو کي) .په اقتباسونو کي ګوتيني لیندی [ ]ما زیرکیار د توضیح یا سمون لپاره ور ټومبلي دي. سید شیر اقا حرکت دکونړ ولایت دپاچا صاحبانو په درنه کورنۍ ور ګډیږي.د کتاب دډکون نه داسي جوتیږي چي له پخواني شوروي اتحادنه ئي په تخنیکي څانګه کي ډاکټري او په فلسفه کي د «دوهم مسلک [په] حیث »دپلوم ترلاسه کړیدي.په افغانستان کي د خلکي کودتا (ثور ۱۳۵۷ ، اپریل ۱۹۷۸)سره جوخت چي لیکوال ئي «انقلاب» ګڼي ،کابل ته راستون شو او هلته ښاروال وټاکل شو .ډاکټر حرکت لیکي چي په دسمبر ۱۹۷۹کي «دروسانو دیرغل څخه وروسته» وظیفه له لاسه ورکړه او د خپلي ۱۸ میاشتینۍ رسمي بیکاری، په اوږدو کي ئي په فلسفه کي خپله «لومړی مقاله »پدي سر لیک بشپړه کړه: «دعینیت او ذهنیت دیالکتیک» . (ددي لومړی فلسفي لیکنې په لومړی جمله به وروسته

وګړیږم).

د ډاکټر حرکت د کتاب غټ فکري ټکي په لاندنیو شپږ څپرکیو (پراګرافونو)کي رالندوم:

(۱) د هسک څنبتن «ټول خلقتونه اعجاز دي» (مخ ۱۳۶). خو هسک څنبتن یوائي انسان ته امر کوي چي اقرء(ولوله ، ولاړ کړه ،ووایه) . په اقرء کي د علم او قلم غښتلي مقام خوندي شوي دي ــ هغه مقام چي انسان ئي وړدي. (۲) یوائي ددغه ستر اعجاز په مټ هسک څنبتن انسان « خپل خلیفه وټاکه» .دلته باید زه زیرکیار ووایم چي اوس هسک څنبتن « خپل خلیفه» (ناستن ،قایم مقام) نه لري ، بلکه انسان ئي په زمکه (ښائي په کائناتو **Universe**)کي واکمن کړي او مسؤلیت ئي ور په غاړه کړي دي.وروسته له ډیر ډیر اوږد مهال ، کیداي شي چي انسان د لوي عالم لوي خاوند شي او بیا ددغه لوي علمي کفایت په برکت ددي وړ شي چي هسک څنبتن ئي په کائناتو کي خپل خلیفه وټاکي (۳) د هسک څنبتن بي ساري خلقتونه انسان ته ددي مجال ورکوي چي د ځان په شمول د جهان خالق وپیژني. « د علم ،منطق او خداي لاریوه ده» او باید چي « همدغه لارونیسو ». ډاکټر حرکت پدي باور لري چي « دا لوي جهان ، دلوي خداي د لوي علم له مخي په قانونمند ډول پیدا [شویدي]پاي [بدلون]او تکامل مومي» (مخونه: ۱۴۵ ، ۱۵۲) . علم هغومره دین دي لکه دین چي علم دي ،او معرفت د دواړو درسالت چورلیز جوړوي (مخ ۱۵۷) (۴) د دین او فلسفي په اړوند کي ډاکټر حرکت په دي آند دي چي :هسک څنبتن « ذاتي حقیقت دي او هیڅ حقیقت په یو وارنشي پیژندل کیدلي .» هسک څنبتن ستر ذات دي « الله اکبر» ،او له

ketabton.com - The Digital Library

دینه ستر دي چي دخپل مخلوق يانې د انسان د شعور په کڅوړه کې ځای شي ، «نو ځکه بالذات د خدای لیدل او پیژندل» بې پایلې هڅه ده (مخ ۲۶۱) (۵)د ډاکټر حرکت عقیده په دي « حقیقت»را چاپیره ده چي: «یو او واحد لایتناهي لوي جهان د لا یتناهي خلقتونو سره د خدای دلوي علم او لوي قانونمندۍ [قضاء او قدر]له مخي پیدا [شوي دي]پائي او یواځي د علمي قانونمند معرفت له مخي د هغې [هغه] څخه معقوله ،سالمه او منطقي استفاده ممکنه ده . دا جهان واحد جهان دي ... او یواځي د واحد عام قانون « قضاء او قدر »له مخي شکلي او نوعي تغیر او تکامل مومي. دا قانون د خدای قانون دي او خدای د دي جهان او ټولو خلقتونو یواځیني خالق او صانع دي . ... دین او فلسفه په یوه لحظه کې دیوه هدف لپاره پیدا شوي دي او یو رسالت لري » . (مخونه: ۲۶۹ ــ ۲۷۰) .دین او فلسفه لکه نوک او وریځ له یو بله نشي بیلیدلي ، ځکه چي د هسک څښتن جهان ،علم او د هغه د خلقتونو د پیژندنې (معرفت)قانون یو دي (مخ ۲۷۱) .

(۶) ډاکټر حرکت د خپلې لومړۍ فلسفي لیکنې (د عینیت او ذهنیت دیالکتیک) لومړۍ جمله داسي راپیژني :« ذهنیت نسبي عینیت او هر مشخص ذهنیت عیني واقعیت دي. » لیکوال پدي آند دي چي د غه جمله ئې د فلسفي مورچل د لینډي هغه غشي دي چي د نخښې منځ ولي او « د بې بنیاده اړیکو ټول تنابونه » غوڅوي زما په آند ،په د غه جمله کې لږ تر لږه د مادي فلسفي او معنوي فلسفي د سوله ئیزي همزیستۍ ګونګوسي روان دي .په بله وینا ،مادي فلسفه او معنوي فلسفه د یوي روپۍ دوه مخونه دي چي په ګډه سره د عین روپۍ اتبار

تمثیلوي امریکائي لیکوال او ټولنیز نقاد ویلیم بوروز (۱۹۱۴ ــ ۱۹۹۷) Borroughs . W کاږي چي« تخیل illusion انقلابي وسیله ده» . د نن واقعیتونه د پرون او هغه بل پرون تخیلونه وو .[(قانونمندي تخیل نه منې ، فلسفي ایدیا لیستي تخیل کیدلي شي یواځي په سفسطه او تحریفي تیورۍ او منطق بدل شي ، خو زه پدي عقیده یم چي مشخص تخیل او ذهنیت پخپل ذات کي عیني واقعیت دي او په قانونمند شکل واقعیتونه افاده کولي شي . همدا سبب دي چي نه د افلاطون ، نه دارسطو ، نه د دیکارت ، نه د کانت ، نه د هګل او حتا د مارکس په سرا پا ماده ګرایي او خارق العاده علمي نبوغ او استعداد سره د هغه غیر اګاهانه ایدیالیستي تخیلات تر ننه پوري په واقعیتونو بدل نه شول ،بلکه د هغوئ په اصطلاح د پرونۍ ورځي واقعیتونه ،همغسي د بې مفهومه تخیل په حیث ، تخیل پاتي شویدي « حرکت»)] . څوک به په بشپړ ډاډ سره ووائي چي د ډاکټر حرکت تخیل [زه په تخیل باور نلرم « حرکت »] به کوم مهال د فلسفي پوهیدونکو په بیلابیلو مورچلونو کي د لږ و ډیر پام وړ رونه ګرځي ، «لیس للانسان الا ما سعي» ! ما په افغانستان کي د فلسفي دوه بوراګان له نژدي نه پیژندل:یو ورور مي پوهاند سید بهاو الدین مجروح و چي د فلسفي او سا پوهني (سایکالوجي)په بریدونو کي د نیمي شپي لاروي شوي وو او د ځانځانۍ په ښامار (اژدهاي خودي)باندې ئې فکري غشي ورول. هغه دوهم ورور مي ډاکټر غلام غوث شجاعي و چي د المان کانت (۱۷۲۴ ــ ۱۸۰۴) او هیګل (۱۷۷۰ ــ ۱۸۳۱)د خورا مشکلو فلسفو تل ته ورکوز شوي وو او د مارکس (۱۸۱۸ ــ ۱۸۸۳) د اقتصادي تحلیل سره ئې څه نا څه

ketabton.com - The Digital Library

غلي يارانه لرله. سور ښامار چي « د يو بعده انسان »په جوړولو کي لګيا وو او په لا يتناهي ماده ئي شخوند واهه د نيمي شپي په ترګمۍ کي ئي په کابل کي د شجاعي په مغزو کي منعکسه شوي فلسفه ووژله او ديو خندوړي بورا چغار ئي تم کړ. له دينه نهه کلونه وروسته ، تور ښامارچي په معنوي ئي شخوند واهه، په ۱۹۸۸کي ئي په پيښورکي په سپينه ورځ د پوهاند مجروح په وينه تنده ماته کړه. دا هغه توره بلا وه چي د انګريزي استعمار په پرپړو(د سيسو)په ۱۹۴۷ کي «تاريخ د معجزي په شکل زيږيدلي وه.

زه زيرکيار په فلسفه کي برسيرن(سطحي) معلومات لرم. زه دواګپوهني (سياسي علومو) پوهيدونکي يم. نن پوهه (علم) دومره ژوره ،ښانګوره او څانګوره شويده چي سړي په ډيري خواري، سره په همغه خپله تنګه مسلکي سمځه کي ساه ويستلي شي. که د فلسفي دوه ژوراندي بوراګان (پوهاند مجروح او ډاکټر شجاعي) ژوندي واي، د ډاکټر حرکت په کتاب به ئي پخي کره کتني ليکلاي واي. زما کره کتنه تور توتان دي ،خو له يارانو قربان دي.

ډاکټر حرکت څه غواړئ ؟ د شعور او فکر په بر مختګ سره د انسان پوښتني پاي ته ونه رسيدلي ، بلکه لازياتو پوښتنو ته ئي بلنه ورکړه. له بدي مرغي به دغه پوښتني د دوه ډلتيا (ماتريالیزم ،ايديالیزم)د احساساتي ځوابونو په لومو کي نښتلي. د دواړو ډلو د بي اساسه طرحو ډکون نه« د فلسفي مجموع الجزاير » راووت. په بله وينا فلسفه په يوه داسي « زرسريزه او زر پښيزه بلا او معما »واووښتله چي نه ورته څوک « ورنژدي کيدلي شي او نه چاته د دغي معما د حل چل ورځي. » (

مخونه: ۳۰ ، ۲۳۵ـ۲۳۸) .

ډاکټر حرکت غواړي چي غټو مسايلو او قانونمنديو ته ګوته ونيسي او د علم نورو څانګو پوهان ديته راوبلي چي هر يو د خپلي چار پوهني په ډګر کي لازمي څيړنې وکړي او په دي ډول يوائي علم ته د ټولو ښکارندو (پديدو)او مناسباتو « د حقانيت »او واقعيت د تثبيت» تاج ورپه سر کړي. له دي لاري به ممکنه وي چي « د احساساتو او تخيلاتو رول يوائي د احساساتي او تخيلي مسايلو او پديدو په ساحه کي محدود شي.» (مخ ۳۱) . ډاکټر حرکت فلسفي ته او په ځانګړي توګه « د اسلام په بناء رامنځته شوي علمي فلسفي ته »کلکه اړتيا ويني هغي فلسفي ته چي د خپلي زماني ټولو پوښتنو ته د ځواب تومنه ولري. د دغي اړتيا د ډکولو لپاره ډاکټر حرکت د « افغان فلسفي څيړنيز مرکز »جوړولو ته سترګي په لار دي. (مخ ۱۳۹).

زيرکيار يو کتاب (سياسي فکرونه او سياسي نظامونه په لويديزه او اسلامي نړۍ کي)په دسمبر ۲۰۰۵ کي خپور شو .د دغه کتاب لاسي نسخه مي د زيږيز کال ۲۰۰۲ په جولاي (چنګاښ ۱۳۸۱)کي بشپړه کړي وه .او هغه مهال چي د چاپولو لپاره استولي وه ، هلته مي ليکلي وو چي: نن مونږ مسلمانان د خپلواکو ديني پوهانو او دنيوي چار پوهانو مجموعي تفکر ته کلک اړيو هغه ډول مجموعي تفکر ته چي د مسلمانانو معنوي اړتياوي پوره کوي او فکري او تخنيکي پرمختګ ته ئي لار پرانيزي. مونږ مسلمانان د هغه مسلمان منځګړتيا ته کلک اړيو چي ديني معنويت مو د خاورين عقلانيت سره پوخلاکړي او مونږ نور پريږدي چي د خپلي زماني مسلمانان او انسانان شو .۹

ketabton.com - The Digital Library

مخونه:۲۶۸ ــ ۲۶۹) .اوس دوه پوښتني او يوه هيله لرم .
تاسي په خپل کتاب کي يو شمير روسي او فارسي چيني کارولي دي .په دغو منابعو کي ستاسي دکتاب غټ فکري ټکي څومره منعکس شوي دي ؟ د چا ليکنې يا مفکوري ستاسي د لومړۍ فلسفي ليکنې «د عينيت او ذهنيت ديالکتيک» د لومړۍ جملي په ادعاکي کلک يا څه نا څه رول لوبولي دي ؟ زما هيله له ډاکټر حرکت نه داده چي که ذکر شوي لومړۍ جمله په يو څو جملو کي راوسپړي او ساده ئي کړي ،تر څو زما په شان غير فلسفي خلک هم ستاسي په ادعا روغ پوه شي. دکره کتنې دتړي سره سم ،دکتاب يوځو تخنيکي کمزوريو ته د لوستونکو پام راګرځوم ،ځکه چي د څيړنې په رسميا تو کي ارزښت لري:
۱ ــ د کتاب د چاپ کال نه دي ښودل شوي. ۲ ــ ليکوال کله دځان لپاره د «زه»، «زما» او « ما» ټکي کارولي دي او کله د هغو ی جمع «مونږ». ۳ ــ کتاب لړ ليک (فهرست) نلري.
۴ ــ په کتاب کي يو شمير فارسي او روسي
اثار کارول شوي دي ،خو دهغوئ په لومړۍ حواله کي د چاپ کال نه دي ښودل شوي.
۵ ــ ماته (د عينيت فلسفه ، دوهم ټوک » د کره کتنې لپاره را سپارل شوي وو . نه پوهيږم چي زما دا کره کتنه به د دغه کتاب د لومړي ټوک سره څومره اړخ ولګوي ؟
په کتاب کي فکري جرئت او رت نظر ځليږي .ډاکټر ارت نظر ځليږي .ډاکټر شير اقا حرکت په مخونو کي د فلسفي د خپلواکۍ اعلاميه انځور کړي ده او د خپل کتاب لوستونکو ته بلنه ورکوي چي د فلسفي مجموع الجزاير په ضد ورسره په فلسفي سفر بری کي ګډون وکړي. پاي. (۲۶ ــ ۱ ــ ۲۰۰۹) .

د پوهانو له خوا د عينيت فلسفي پ ارزونه

۱

م.ح. بارق شفیعی

عزيزم دکتور حرکت !
درصبا هنگام تفکر فلسفی ، «هراکليتوس»از دانشمندان و فلاسفهً يونانی عالم را به رودی تشبيه کرد که همواره روان است و يک دم همانند دم ديگر نيست و ثبات وسکون دايمی رامنکر بود وعقيده داشت که به هيچ چيز نميتوان گفت « می باشد »، بايد گفت « می شود » و شدن نتيجهً « مبارزهً اضداد »است.
« ديموکراتيس »همه اجسام را مرکب از ذرات کوچک بی شمار ميدانست و عقيده داشت که: « وجود ذرات ابديست و به يک حرکت مستدير دايمی که جز ذات انها ست متحرک هستند »
دکارت ميگويد : «بعد وحرکت را به من بدهيد ، جهان را می سازم.»
بيدل گفت: «گردون تپش آباد و زمين زلزله دارد .»

ketabton.com - The Digital Library

اقبال لاهوری با مصالعهً اینهمه از زبان موج از خود رفته یی گفت: «هستم اگر میروم ،گر نروم نیستم.»

درین جریان انسان اندیشمند به این حقیقت دست یافت که « حرکت »شکلی از موجودیت « ماده » است و ماده و حرکت از همدیگر جدا نیستند و همچنان به وجود حرکت بر زمینه های مختلفو در اسمان و زمین اگاهی بیشتر حاصل کرد و از « حرکت ساده »به «حرکت بغرنجتر» و پیچیده تری اشنایی پیدا کرد و از حرکات میکانیکی،فزیکی ،کیمیایی و بیالوژیکی به حرکت اجتماعی راه یافت.

ولی در این جریان این حقیقت نیز قد برافراشت که اگر « حرکت »تغییر را سبب میشود ،سکون (ولو نسبی)هم وجود دارد که این تغییر را تثبیت می کند و زمینه را برای جریان بعدی « حرکت »اماده می سازد . »

بنابران یقین دارم ،دوست محترم من این «سکون نسبی» ونقش آنرا در دوام وبقای « حرکت » و تغیر تمام پدیده های مادی فراموش نکرده اند ؛ولی در کتاب شان « دعینیت فلسفه »به نقش و تأثیر آن توجه لازم به نظر نیامد .

دکتور حرکت میداند که « سکون نسبی »در مقطع هر حرکتی انقلابی فرصتی است که باید برای توجیه دوام حرکت در راستای تغییر و تکامل به آن توجه کرد .

دور نمی رویم ،یکی از اشتباهات مهم ما در « انقلاب ثور »و بعد از حرکت جدی تغییر و تصرف قدرت سیاسی ، عدم استفاده و یا استفادهً نادرست و کم بها دادن به « سکون نسبی »بود که بعد از آن دست داد ، در حقیقت میتوان گفت ، رها کردن دنبال حرکت انقلابی !

ما از بامداد حرکت انقلابی به فکر بدست اوردن و انحصار موقعیت حساس و قدرت در سازمان حاکمیت افتادیم و نتوانستیم به تحکیم زمینه های عینی انقلاب و سمت دهی آن به سوی تکامل توجه کنیم.

اگر این انتباه از واقعیت رویداد ثور و نتایج آن به نظر تان درست می آید ، خوب است بخش سوم کتاب با ارزش تان را وقف این موضوع کنید .

ketabton.com - The Digital Library

د حرکت خپرونې لومړی کلیزې ته
د محترم م.ح.بارق شفیعي
ارزونې او سپارښتنې !

دوست وهمسنگر گرامی من، محترم داکتر حرکت !

پیروزی وموفقیت بیشترت در راه خدمت به علم ودفاع از ارزشهای بزرگ ملی ،تاریخی ،مادی ومعنوی کشور عزیزافغانستان پرافتخار، از ارزوهای منست.

برادر من ، دانشمند عزیز !

یاداشت مختصر ،ولی پرمحتوای آن همسنگر مبارز است پرمخاطرهً دوران ازمونهای بزرگ تاریخی که یاد اور اغازین مرحلهً پرافتخار خیزشهای انسانی نیروهای انقلابی جامعهً ما ،در برابر دشمنان سوگند خوردهً ملی وطبقاتی خلق زحمتکش میهن سترگ مان بود ،با ضمیمهً پنجمین شمارهً پر محتوا ومبارز « حرکت »رسید.بامطالعهً آن مسرور ومحظوظ و از محتویات غنی و با ارزش آن مستفید شدم.

اجازه بدهید ،به خاطر اینکه جریدهً « حرکت »با نشر شمارهً ششم ، نخستین سال زندگی و حرکت پربار و هدفمند خودراپشت سر میگذارد ووارد دومین سال عمر گرانمایهً خدمات فرهنگی خویش می شود ، به شخص شما وتمام همکاران محترم و سایر علاقمندان آن،صمیمانه تبریک وتهنیت بگویم.

حقیقت این که « حرکت »و تلاش علمی ومسؤلانه آن در راستای رشد وتکامل اگاهی اجتماعی ، انکشاف وارتقای شعور سیاسی در نهضت ملی ودموکراتیک خلق ستم کشیدهً افغانستان در جریان یک سال گذشته ، قابل تقدیر ودر خور تمجید است.

باید شریفانه اعتراف نمود که حرکت درین جهته در گذشته ،بخصوص تا اخیر دههً هشتاد سدهً بیست به کفایت جوابگوی نیازهای اساسی روان اجتماعی ،در جامعهً مدنی و در میان همهً مردم زحمتکش افغانستان نبوده است و نتوانسته است بصورت هدفمند و سیستماتیک ،پلان شده و متمرکز ، بویژه با وجود تشکیلات پر عرض وطول و سرو صداهای پر شور شعبات تبلیغ وترویج و اموزش حزب دموکراتیک خلق افغانستان ، در مرکز و ولایات کشور ، قدم سازنده وکارا بردارد و با استفاده از وسایل اطلاعات جمعی حزب و دولت انقلابی ، در عرصه های مختلف فرهنگی ، درین گستره اساسی کارهای لازم و در خور توجهی را انجام دهد ، در حالی که تمام فهم وتوجه شیطانی دشمنان حرکت در افغانستان ،بر مبنای فلسفه های ارتجاعی و غیر علمی ،برای تخریب و توقف روند به سر رسیدن اهداف انقلابی متوجه استفاده از ضعفها و خلاهاي بوده است که در طول سال های فراوان ،در عناصر متشکله روان اجتماعی مردم افغانستان در عرصه های اجتماعی ،فلسفی ومذهبی ،سیاسی ،اخلاقی و... و... رخنه کرده بود ،ولی مدعیان خدمت به تشکل اندیشه های پیشرو وبه اصطلاح تیوریسنهای«جهان بینی علمی طبقهً کارگر»که دران روزگار ،از «جامعه شناسی علمی» و « روان شناسی

ketabton.com - The Digital Library

اجتماعی» دم میزدند و امروزه از احاطهً علمی خود بر این عرصه های لافند و کتابهای هزار صفحه اي می نویسند ،به آن نپرداختند و یا به قدر کفایت نپرداختند وبا آن بابی اعتنائ و سطحی برخورد کردند و اما : « حرکت» و همکاران و همراهان « حرکت»در یک سال گذشته توانستند با نشر مطالب گسترده و عمیق علمی ،با رعایت و احترام به اصول پلورالیزم عقیدتی ،به شکل ازاد و دموکراتیک در زمینهً مسایل اجتماعی ،فلسفی ، مذهبی ، ،سیاسی ، اخلاقی و غیره تأملات فکری خویش را در قلمروروبنای هستی اجتماعی نظام اجتماعی ــ اقتصادی افغانستان ابراز ودرین راستا حرکتی را به راه اندازند و کارهای با اهمیت تحلیلی و توضیحی را اغاز کنند .من فکر میکنم اینقدر ، با وجود وسایل محدود در عرصهً نشرات و تبلیغات کاریست ستوده ،پر ارج و با شهامت که میتوان دستاورد های آنرا پر ارزش خواند و برای دستاندر کاران آن تبریک گفت و موفقیت های درخشان شان را برای اینده ارزو کرد .

د « عینیت فلسفه »
د کره کتنې په هنداره کې

کاندید اکادمیسن م. ظ. افق

۲ـ

پیل:

۱ ــ د ښاغلی حرکت سیاسی نظر دده د هیواد پالنی ښکارندوی.

۲ ـ د لیکوال فلسفی نظر دده دفلسفې نوی والی.

۳ ـ ماده یعنی څه او شعور څه ته وای ؟

۴ ـ نتیجه.

پیل:

په تاریخي لحاظ ،کله چی علومو دخپل وروسته پاته والی په سبب انقسام نه وو موندلی نو دیوی عامی پوهنی یعنی دفلسفی تر نامه لاندی یی مطالعه کیدله .خو کله چی انسانانو د خپلو پرمختګونو په نتیجه کی علوم یو په بل پسی سره جلا کړل ،بیا نو فلسفه د یوی مستقلی پوهنی په څیر خپل وجود وښود .په همدغه اساس دی چی د فلسفی پوهان فلسفه د

ketabton.com - The Digital Library

علومو مور بولی. کـه څـه هـم نومـوړی تعبیـر د حقیقتـه څخـه لـری ندی خو بیا یی هم یو لړ پوهان او فلسفو څښتنان ناسم ګڼی.

فلـسفه چـی د طبعیـت ،ټـولنی او تفکـرد عـامو قوانینـو مجموعـه ده نـه یـواځی پـه افغـانی تعلیماتو کـی یـی نفـوذ نـه شـته او ډیر خلک کرکه او نفرت ورتـه ښیی بلکـه دنـن ورځی پـه غربی زده کړو کی یی هم اعتبار کم ښکاری . ځکه دوی پـه خپلو چارو کی زیـاتره د محاسـبی ،تخنیـک او کمپیـوټر پـوهنی اسـتعمالوی چـی بایـد نـوی نسلونه یـی نومـوړی ډول علـوم د ورځنـی ژونـد د اجرا پـه خـاطر زیـات پـه کـار واچـوی او د فلسفی اصـولو ، فکـری ،تحلیلـی فعـالیتونو پـه برخـه یـی مینـه ځکـه نـه ښکاری چـی د زړو او تـاریخ وهلـو رژیمونـو د امپریـالیزم پـه شـمول ،د تغیـر او زوال پـه بـاب د خلکـو سـترګی خلاصـوی او نـوې رڼا څرک ورتـه وهـی. پـه همـدی توګـه پـه وروسـته پاتـه هیوادونـو کـی د نویـو فلـسفو او فکرونـو لومړني او اساسـی تـاثیرات د ټولنی پـر نـوی والـی او تغیـر بانـدی داسـی واقـع کیـږی چـی بایـد دزمـانی د نویوغوښتنو سـره برابـر د زړو فکرونـو ، عـادتونو او خرافـاتو پـر ځـای همدغـه نـوی فکرونـه او فعالیتونه استقرار وموميـ.

د همدغـه ډول ضـرورتونو پـر اسـاس ،پـه دی اخـرو وختونـو کـی د ښـاغلی شـیر اقـا حرکـت یـو ښکلی کتـاب د « عینیـت فلـسفه »پـه ځینـی محفلونـو کـی لاس پـر لاس کیـږی ، او لیکـوال یـی هـم مینـه وال دی چـی کـه د « عینیـت فلـسفه » د فلـسفی پوهـان او یـا یـی مینـان پـه غـور ولـولی ؛ نظـر پـری وړانـدی کـړی او حتـا داسـی نیـوکی هـم پـری وکـړی څـو پـه وروسـته چـاپونو کـی یـی نـور هـم سـموالی راشـی. کتـاب چـی نـږدی ۴۰۰ مخـه لـری پـه ښکلی بڼـه ، اوړوالی او سور متنا سب جوړ شویدی.

پـر نومـوړی اثـر کـه څـه هـم یـو لـړ پوهـانو خپـل تقریظونـه د « حرکـت» پـه خپرونـی کـی خپـاره او خپـل نظرونـه یـی وړانـدی کړیـدی ، چی پـه زړه پـوری او ناکـافی بریښی. پـه کتـاب کـی د ډیـرو ژورو او ارزښـتمنو مفهومونـو او موضـوعاتو د بیـان تـر څنـګ دا مـشکل پـوره څرګنـدی چـی لیکـوال یـو لـړ مغلـق فلـسفی او دیـالکتیکی موضـوعات او مقـولات پـه هغـه سـطحه کـی راوړی دی پـه کومـه چـی لیکـوال او ځینـی د مـسلک خاونـدان پـری ښـه پوهیږی.

څرنګـه چـی د کتـاب د تفـسیر او تقـریظ بعدونـه او اړخونـه ډیـر او پـراخ دی او پـه بـاره کـی یـی لیکـل ډیـر وخـت غـواړی ، نـو زه بـه هڅـه وکـړم چـی لومړی د لیکـوال پـر سیاسـی نظـر او او بیـا یـی پـر فلسفی برخو باندی په لنډه توګه څه نا څه وړاندی کړم.

۱ ـ د لیکوال سیاسی نظر دده د وطنپالنی ښکارندوی

د ګـران هیـواد پـه اخـرو څلـورو لـسیزو کـی چـی د سیاسـی جنبش د بـی اتافـاقی، د ګونـدونو پـه حکومتونـو کـی پـر چوکیـانو او منـافعو جنګونـه او د ښـمنی د یـوی خـوا ، خـو د خـارجی هیوادونـو مـداخلو ،پـه سیمه او هیـواد کـی سـختو رقـابتونو د بلـی خـوا زمـونږ هیـواد خـوارو زار ، ټوکرټـوکر او دابـادیو پرځـای یـی پـرورانیـو راواړاوه. اوس دادی د « ۴۶ »امپریالیـستی هیوادونـو او دهغـوی د مزدورانـو پـه تـصرف کـی داسـی لویـدلی دی چـی پـه زرګونـو زرګونـو یـی رامـړه ، کلـی او ښـارونه یـی پـه خرابـو را تبـدیل کـړی او تبـدیلوی. البتـه ، د افغـانی مقاومـت پـه نتیجـه کـی دادی ځینـی امپریالیـستی تجـاوزګران هـم داسـی فکـر کـوی چـی کاشـکی یـی د تجـاوز کولـو څخـه وړانـدی د افغـان ــ انګلـیس د دریـو جنګونـو هغـه نتیجـی پـه نظـر کـی نیـولی وای ، دکومـو پـه

ketabton.com - The Digital Library

نتیجه کی چی د انګریزی تاړاکګرانو سختی ا شرمناکی ماتی په نصیب شوی.

په هر صورت په هیواد کی د ډیرو خرابیو او تاوانونو په سبب زیات ګوندیانو او روشنفکرانو ،نه یوائی د کیڼ اړخ فعالینود یو تعداد عملونو څخه بیزاری وښودله بلکه دښی اړخ ځینی وطنپالو هم د ټولنیزو ناخوالو او وحشتونو څخه پوره کرکه ښودلی ده.د نومورو پیښو او جریانونو یوه نتیجه دا شوه څو په ټولنی کی د بی طرفی کلمه اعتبار وموهی ،هر چا به دبی طرفی غوغا پورته کړی وه او د خپل نجات لاره به یی ګڼله. بیلو بیلو خپرونو به هم پر خپل تندی د ازادی او بی طرفی کلمی ډیری استعمالولی. په همدغه وختونو کی ښاغلی حرکت د بی ځایه بی طرفی پر ضد په ډیر خشم د کتاب په نهم مخ کی داسی وای: «... مونږ ټولی دغه ډول پدیدی نسبی ګڼو ،نو ځکه د لومړی ورځی څخه وایو چی مونږ هیڅکله بی طرفه نه یو ،مونږ ټاکلی او مشخص هدف او ارمان لرو.زمونږ طرف د هر څه دمخه زمونږ ګران هیواد افغانستان ، افغان اولس ،د هغوی ملی ګټی ،منلی رسوم ، عقاید او مقدسات او وروسته له هغه بین المللی او عام انسانی تعلقات او تعهدات دی چی په پوره ایمانداری به د هغوی پلوی او دفاع کوو او نور به هم دی کار ته اړباسو... » دا نظر په رښتیا چی د بی طرفی معنا نه لری او یو ټاکلی ملی او وطنی داسی نظر دی چی دملی ګټو او هیواد دساتلو په خاطر باید هیڅ وخت تجاوز ګرانو ته اجازه ورنه کړو چی زمونږ د پاکی خاوري او ازادی پر ضد ګامونه راواخلی. دا چی نن ورځ په ډیری نا ځوانی او وحشت سره ناټو دامریکا په مشری افغانستان اشغال کړي دی نو باید ټول وطنپال ګوندونه ،

اولسونه او اشخاص په میړانه په مختلفو لارو ، وسایلو او تاکتیکونو د نوموړی اشغال پر ضد په یو موټی توګه مبارزه وکړی او خپلواکی ترلاسه کړی.

لیکوال دخپل کتاب په لسم مخ کی لوړ مطلب ته داسی ادامه ورکوی: « مونږ په دی باور لرو چی دافغان اولس خوشبختی ، پر مختګ او پایښت په ملی وحدت کی دی ، هغه به د سترګو د کسی په څیر د بین الافغانی او بین المللی منل شوو اصولو له مخی په پوره ایمانداری او تقوا سره ساتو »

د لیکوال په لوړ متن کی دوه ټکی د داخلی اونړیوال امنیت او سولی لپاره ډیر اهمیت لری ،ځکه چی په افغانی ټولنه کی بیلی ژبی او ملتونه او اقلیتونه وجود لری ،نو یی د ښه او ارام ژوند لپاره همدغه بین الافغانی ګډ ژوند او ټولنیز اصول باید پوره مراعات شی. د هر ملت او هر اقلیت حقوق باید یو له بله مراعات او ټول اولسونه د ورونو په شان په مینه سره ژوند وکړی.

په همدی توګه په نړیوال چارترکی تر ټولو مهمه خبره داده چی هیڅ هیواد او قدرت د دی حق نه لری چی د بل ملت او هیواد پر ضد حمله وکړی او ازادی یی په غلامی وربدله کړی.دادی وینو یی چی امریکا یی استعماری واکدارانو نړیوال ټول قوانین تر پښو لاندی کړی او په ډیر زور او ظلم یی د افغانانو خاوره د توپونو ، راکټونو او بمونو پواسطه لاندی کړه چی اورونو او وحشتونو یی د سیمی او حتا د نړی لمنی نیولی او لا یی هم نیسی.

ښاغلی حرکت د خپل کتای په (۷۶) مخ کی نه یوائی د کمونستانو اعمال غندی بلکه پر کپیتالیزم هم وارونه کوی او

ketabton.com - The Digital Library

په کرکه ورته ګوری او داسی وایی: «کپیتالیزم چی لا پخوا زړه پدیده وه او د تاریخ ټولی بد نامی، ظلمونه، ناروا، چور او چپاول د دوی په هویت ثبت شوی دی او د ټولو اولسونو شتمنی یی غصب کړی او په یو یشتمه سلیزه کی یی نړی د قطعی نابودی د ناورین سره مخامخ کړی ده، نړیوال امپریالیزم هم فکری تحجر نن په ټپه ړوند کړی او داتالیتاریستی حرص او آز له مخی ... د نابودی د کندی پر څنډه ولاړ، زوال یی حتمی او ورپسی قدم به یی د نابودی کندی ته ولیدل وی.»

په لوړ پرا ګراف کی لیکوال نه یوائی د کپیتالیزم پر ظالمانه ماهیت بحث کوی او د امپریالیزم د زوال څخه ډکه محتوا یی هم پوره پیژندلی بلکه د هغوی پر ضد یی ملی مبارزه یو ډیر مهم اصل بللی دی. د نن ورځی خصوصاً د پانګولی نړی جهانی بحران او په نړی کی په مختلفو پلمو پر وړو ملتونو او هیوادونو غیر انسانی تجاوزونه کول او د بوش په قول چی «امریکا دتیلو عملی ده» تر شعار لاندی د تیلو او طبیعی ثروتونو د تسخیرولو په خاطر هر ډول ظلمونو حتا تر نړیوال دریم جنګ پوری یی لا هم بی پروایی کړیده. نو باید په زغرده سره اعلان کړو چی د نوموړی ملی نظر د دفاع په خاطر ملی مبارزه د هر افغان ملی او تاریخی وظیفه ده.

۲ ـ د حرکت فلسفی نظر ددې د فلسفی نوی والی:

ښاغلی حرکت د خپلو فلسفی او تیوریکو موضوعاتو د څیړنی لپاره د ډیر پخوا څخه خواری کښلی او ډیر علمی ـ فلسفی مواد یی سره ټول او ورغوند کړی دی، چی البته مهمه نتیجه یی د «عینیت فلسفه» ښکاری.

لیکوال د خپلو څیړنو په اوږدو کی د لر غونی یونان

فیثاغورث، افلاطون، دموکریت، هراکلیت، ارسطو او داسی نورو مشهورو فیلسوفانو فلسفی لړیا ډیری تر نظر تیری کړی، د رنسانس او بیا یی د وروستیو پیړیو پوهانو لکه کانت، لاپلاس، دکارت، هګل، مارکس، انګلز، لنین، انشتاین، او داسی نورو پوهانو او فیلسوفانو د فلسفی موضوعاتو سره تماس نیولی چی یو لړ یی د خپلی تیوری «شعور او ماده هیڅ ډول مادی تو پیر نلری او دواړه یو شان مادی واقعیتونه جوړوی» پر اساس انتقاد کړی هم دی. لیکوال د خپلو فلسفی خپرونو په نتیجه کی دی قضاوت ته ځان رسولی دی چی معنویت کوم مفهوم نه لری، هر څه چی دی هغه ټول ماده او مادیت دی. نو ددی لپاره چی موضوع یو څه ساده او روښانه شوی وی لازمه ده چی همدغه دمادیت پر هستی او معنویت پر نیستی، مادی او شعور باندی په لنډه توګه څه نا څه وړاندی کړو. البته هیره نه کړو چی لیکوال د «لوی جهان» تر عنوان لاندی په بی سره او بی پایه کائناتو کی ګرځیدلی او په پای کی داسی وای: «زه باور لرم چی خدای لوی ذات دی، زما په شعوری طیف کی نه ځاییږی، زه په قاصر شعور او عقل ځان د خدای دلوی ذات او صفاتو د معرفت جوګه نه بولم»

څرګنده ده چی د کیمیا، بیولوژی، فزیک او نورو طبیعی علومو پر بنا د مادی مفهوم او معنا ډیره ساده او تقریباً ټولو شاګردانو ته یی تعبیر یو شانته دی. خو د فلسفی متودولوژیو او تعبیرونو له مخی یو لړ فلسفی مقولی د مادی او معنا، مادیت او معنویت په شمول توپیر سره لری. ددی لپاره چی پرنوموړو مقولو چی د کتاب مهمه برخه جوړوی لږه رڼا لویدلی وی، لازمه ده چی د مادی له مفهومه څخه را پیل کړم.

ketabton.com - The Digital Library

ماده یعنی څه او شعور څه ته وایي ؟

ماده هغه عینی واقعیت دی چی د انسانی څخه نه یو اځی ازاد وجود لری بلکه د همدغه شعور پواسطه انعکاس مومی او پیژندل کیږی. ماده چی د جهان ټول موجودات او سیستمونه په برکی نیسی نه منځته راغلی او نه هم له منځه ځی بلکه د خپل موجودیت په مهمترینو بعدونو زمان او مکان کی موقعیت لری.ماده د خپل حرکته سره د اسی ذاتی اړیکی لری چی ګواکی همدغه حرکت یی یو له اشکالو د موجودیت څخه ګڼل کیږی. ماده د خپلو خصوصیتونو او داخلی تضادونو په نتیجه کی د تکامل د اسی مرحلی ته راورسیده څو انسان اشرف المخلوقات په څیر یی د ځمکی پر مخ حضور ومونډ .

جهان هیڅ د اسی شی نه پیژنی کوم چی د مادی یو خاص تیپ ، حالت او انعکاس ونه لری او یا هم د مادی خصوصیت ،شکل ، حرکت او یا هم د تاریخی تکامل کوم تولید ونه اوسی .د جهان د مادی او تاریخی وحدت پیژندنه د فلسفی ماتریالیزم لومړنی پرنسیب دی چی د خیالی فلسفو اصولو یی درک نه شی کولای.د معاصری زمانی د مادی غیر مادی حالتونه لکه الکترو مقناطیسی قوه ، د جاذبی قوه ، نیوترونو جریان.او د اسی نور طاقتونه چی د مادی غیر مادی بحثونه یی ډیر پراخ کړی او پراخوی یی د مادی د بحث یوه نوی او مهمه برخه ده.

ماده د فلسفی پوهنی له مخی ، د طبیعی علومو د تیوریو په مرسته د خپل جوړښت او خصوصیاتو ، همد اسی یی د قانون او حرکت په واسطه تثبیت شوی ده.د اخبره به ستره جفاء وی چی ووایو ماده دیوی فلسفی مقولی په څیر د فزیک ،کیمیا او نورو

طبیعی علومو غوندی د کانکریتو (مشخصو) اصولو په څیر پیژدل کیدلی شی.ځکه چی نومورې علوم خپل تاکلی خصوصیتونه لری او په هیڅ ډول د مادی بی انتها شکلونه او تیپونه نه شی احتوا کولی. لنډه داچی د مادی مفهوم د ماتریالیستی او تاریخی دیالکتیک په تیوری ،د مادی په نړیوالو خصوصیتونو او دتکامل په قوانینویی ،د حرکت په شکلونو ، انتها او بی انتها مفهومونو ، د جهان په وحدت او اختلافونو سره پیژندل کیږی. اوس چی مو د مادی پر مفهوم ،د فلسفی له مخی څه نا څه وړاندی کړل ،لازمه ده د شعور په باب لو څه ووایو.

شعور څه ته وایي؟

شعور د عینی واقعیت دانعکاس هغه شکل دی چی یو اځی او یو اځی په انسان د هغه په ماهیت او تاریخ اړه لری. شعور د دماغی جریاناتو هغه مجموعه ده چی د عینی جهان او پخپله د انسان پیژندنی په باب فعالانه برخه لری.البته ،د شعور په تخلیق او پیدایښت کی یی اساسی عناصر کار ، د خلکو ژوند د خلکو اجتماعی تشکل او همد اسی په تاریخی توګه انسانی ژبه ده. البته د ژبی قدامت هم د همدغه انسان د پیدایښت او ظهور سره مستقیمه اړه لری.

په همدی توګه باید ووایو چی د شعور موجودیت بی له انسانی پوهنی او پیژندنی چی انسان د اجتماعی ـ تاریخی فعالیتونو او اطلاعاتو مسؤل دی ،امکان نلری.د واقعیتونو سره د انسان روابط په مستقیمه توګه یو اځی دده سره نه تثبیتیږی (لکه همدغه حالت چی په حیواناتو کی څرګند دی) بلکه د نورو انسانانو سره یو ځای د عملی فعالیت د مشخصاتو

ketabton.com - The Digital Library

سره مستقیم تړون لري. همدغه علت دی چې تر هرڅه لومړی مادي شیان او حوادث په خپل هغه علم او پوهنې سره پیژني چې د انسان دشعور یوه مهمه برخه جوړوي. دیوه شي او یا شیانو او پیښو په باب هر ډول احساس، تفکر، تعقل، ډول ډول غوښتنې، خیالات او بالاخره ټول دماغي فعالیتونه چې دانسان په تحرک او ورځنۍ پراتیک اړه لري د شعور او دهغه په حدودو پورې مربوط ګڼل کیږي.

البته نومورې ټول حوادث او خصوصیتونه چې دشعور شکل او محتوا څرګندوي د تاریخي، سیاسي، اجتماعي او قانوني افکارو سره اخلاقیات، ادیان او مذاهب، ټولنیزه سایکالوجي، همداسې هنر او ادب د شعور او اجتماعي شعور مهمې برخې دي چې دنومورو ټولو پدیدو اساس او اوریښه بیاهم په ټولنیزو ـ تاریخي واقعیتونو پورې ګنډلی دی.

تفکر او تعقل چې دشعور ستري برخې دي، نه یوائې د معلوماتونو او استدلالونو یوه ساده مجموعه ده بلکه د واقعیتونو فعال، بادرکه او هدفمن داسې ستر جریان دی چې اساس یې بیا هم په عیني واقعیتونو او بشري پراتیک پورې تړل کیږي.

شعور که دیوې خوا د اجتماعي پراتیک په نتیجه کې تشکل موندلی، نو پر دې بلې خوا یې پر همدغه پراتیک تأثیر کړی او انتظام یې وربخښلی دی. د مادي اوشعور تر منځ د ارتباط ډیري مشکلي مسلې چې نن لا ینحله بریښي د ساینس او فلسفې د ایدیولوجیکو مبارزو یوه ژوره داسې مسله ده چې علمي فلسفي به یې راتلونکي انکشاف پواسطه د علم او فلسفې څښتنان ورو ورو ورحل کړي.

اوس چې مو په ډیره لنډه توګه، د فلسفې له مخې، ماده او شعور وپیژندل نو به وګورو چې ښاغلی حرکت شعور او معنویت څنګه مادي بولي؟ مخکې له دې چې د ښاغلي حرکت څېنې جملې او عبارتونه راوړم، دا خبره پوره منم چې د ټولنیزو نظامونو او بیا یې د علومو دانکشاف په نتیجه کې یو لړ هغه لرغوني او زاړه افکار او عقاید کوم چې ځینو انسانانو د ابدي واقعیت په څیر منل. د مثال په توګه، په لرغوني یونان کې فیلسوفانو اټکلونه د جهاني اعمار اساسي داسې خښتي بللې چې ګواکې د تجزیې وړنه دي. همدغه اټکلي فلسفه تر نولسمې پیړۍ پورې د تغیر وړ ونه بلله شوه.

په نولسمې پیړۍ کې چې فزیک او نور طبیعي علوم د انکشاف یوې ټاکلې مرحلې ته راورسیدل نو یې د اتم ذره د تجزیې وړ وبلله او د تجربو په نتیجه کې یې څرګنده کړه چې اتم ترسل لا هم ډیرې برخې لري، خو تر ټولو یې مهمې برخې الکترونونه، پروتونونه، نیوترونونه او داسې نور دي. نو ګواکې د علمونو نوې کشفونه نه یوائې د انسان په ژوند کې تغیر راووست بلکه په عقیدو او افکارو کې یې هم نوې تحول څرګند کړ.

په همدې توګه، مونږ وینو چې د ځمکې ګرد والي موضوع د کوپرنیک (۱۴۷۳ ــ ۱۵۴۳ م) او کپلر (۱۵۷۱ ــ ۱۶۳۰) اروپایي نجومیانو تر زمانې د قبول وړ نه وو او خلکو به تل ځمکه هواره بلله.

کله چې نومورو او نورو پوهانو د خپلو پوهنو، استدلالونو او وسایلو په واسطه د ځمکې ګردوالي په اثبات ورساوه نو نه یوائې انسانانو آسمانو او ستورو ته لار پیدا کړه بلکه یې

ketabton.com - The Digital Library

دپخوانیو انسانانو زړو او باطلو افکارو ته هم پوره ټکانونه ورکړل او ددرانه خوبه یې راکښینول.په همدې ډول ،ګورو ، کله چې د نور ماهیت او مفهوم لا پوره نه وو کشف شوی نو به ډیرو خلکو د تقدس په سترګه ورته کتل ،خو کله چې ساینس څرګنده کړه ،چې نور د فوتونونیو داسې شدید جریان دی چې په یوه ثانیه کې دری سوه زره (۳۰۰۰۰۰) کیلو متره سرعت لري ،دا حقیقت نه یواځې یو نوی کشف وګڼل شو ، بلکه د هغو افکارو او عقیدو ابطال یې هم اعلان کړ ، کومو ته چې سجدې کیدلې.

دا لوړ څو مثاله مې ځکه څرګند کړل چې په تاریخ کې د هر نوی فکرد مخالفتونو سره مخامخ شوی او مخامخ کیږي.ددې څخه زما منظور دادی چې د «عینیت فلسفه»باید په غور او پراخ تندی او حتا په جوړوونکی او سالم انتقاد سره ولوستله شی. ځکه چې یو لړ نوی خبرې پکښې دی.

اوس به دلیکوال څو عبارتونه راوړم ، په کومو کې چې یې شعور او معنویت مادي پدیدې بللې دی:

د کتاب په (۷۷) مخ کې داسې راغلې دی «... د مادیت او غیر مادیت پیوند هیڅکله جوش نشی خوړلای او که څوک ووای چې دغه کار شونې دی ،نوایا پخپله دغه پیوند به مادي وی او که غیر مادي ؟ ماده دمادي څخه متأثره کیدلی شی او یا بله ماده متأثره کولای شی.» په (۶۷ مخ کې داسې ویل کیږي: « که چیرې فکر او ذهن غیر مادي وای نو په هره زمانې نقطه او مقطع کې چې مونږ هیله درلو دلی وی درول به یې ممکن وی.» نومورې جمله هم تفسیر او ساده کولو ته ضرورت لري. (په دې معنا چې که ذهن غیر مادي وی ، نو عطالت به یې نه درلودلی ، او کله چې عطالت موجود نه اوسی ، نو په هره زمانې مقطع کې

د هرې پروسې درول هم ممکن کار ګڼل کیدلی شی ــ لیکوال .) لیکوال په (۹۰)یم مخ کې داسې وایي:« هر ټاکلی شعور د ټاکلی مادي واحد ددیا لکتیک په نتیجه کې منځ ته راځي.»

وړاندې مو ولیدل ، چې شعور یواځې او یواځې د انسان متکامل موجود ،د مغزونو محصول دی.نور مادي واحدونه ، البته ، انعکاسات او عکس العملونه لري ، او بس.

د کتاب په (۹۱) یم مخ کې داسې ویل کیږي: « کله چې شعور او لا شعور د هر مادي واحد جزلاینجزا ، یعنې چې یو له اشکالو د موجودیت څخه اوسی ، او په ذهن او شعور کې دیالکتیک هم وجود ولري ، نو دا خبره هم باید ومنو چې په هر مادي واحد کې د شعور او لاشعور دیالکتیک هم شته او په دغه پروسه کې شعور او لاشعور هم یو په بل بدلیدلی شی... »ددې خبرې یاد به هم وکړم چې په دماغ کې مختلف مرکزونه د مختلفو وظیفو د اجراء لپاره موجود دی چې ټاکلی ارزښتونه لري.د مثال په توګه، کله چې د امریکا یا اروپا په یوه سرکې ژوند کوو او نابېره په افغانستان کې د ناټو دبې رحمانه بمباریو په نتیجه کې د خپلو افغانانو او دوستانو د وژل کیدو خبر راورسیږي نو په غمونو کې مو ډوب کړي.دغه په غمونو کې دفوري ډوبیدو پروسه چې په انساني تیز فکر اړه لري د معنویت او شعور هغه جریان دی چې د انساني مغز محصول ګڼل کیږي.

په همدې ډول که دیوی لیرې فاصلې څخه د یوی وحشي پیښې یو سړی داسې وبیریږي چې په خولو کې لوند خیشت شی ، دلته چې د انسان دشعور د مختلفو مرکزونو ،احساساتو او حواسو د عکس العملونو پروسه مؤثره ونه ګڼل شی نو به

ketabton.com - The Digital Library

دانسان او وحشی پیښی تر منځ د ارتباط فاصله څنګه مادی وبلله شی ؟ ګواکی د همدی لاری د ذهن او شعور ډیری پیښی چی خارجی نړۍ انعکاسات څرګندوی هغه مادیت نه دی پر کوم چی بحث کیږی.

(دمخه هم دغه ډول موضوع ته اشاره وشوه او د عینیت په فلسفه کی په دغه موضوعاتو په خپل وخت کافی بحثونه شوی او په تاریکو اړخونو رڼا اچولی شویده. د بلی خوا د پخوانیو فلسفی نظریاتو او تیوریو په نسبت د عینیت د فلسفی نظریات بنیادی ماهیوی فرقلری. د عینیت فلسفه په پخوانیو ترمنولوژیکي ، متودولوژیکي ، تیماتیکی (مفرداتی) ابعادو کی د ځاییدو ګنجایش نلری ،خو ددی ضرورت سره سره مالا هڅه نه ده کړی د عینیت د فلسفی د تیوریکی فورمولبندیو او قوانینو د ضرورتونو مطابق ، چی بی له هغی یی هم افاده او پوهاوی ډیر مشکل دی ، د هغی په تر منولوژیکی ، متودولوژیکی او موضوعاتی او مفرداتی قضایاوو او مسایلو کی بدلون راولم ، ځکه چی افاده او پوهاوی به یی لا پسی مشکل شی ، نو په نظر کی لرو پورتنی مسایل د عینیت د فلسفی د قانونمندیود هضم او انطباق په پروسه کی په تدریجی شکل د پخوانی زاړه ترمنولوژیکی ، متودولوژیکی او موضوعاتی او مفرداتی سیستم او بیرو کراسی کی ځای ونیسی. خو د محترم کاندید اکادمیسن محمد ظاهر «افق» د لارښوونی په نسبت چی تل زما ډیر نژدی دوست ، مشوق ، ملاتړی او انډیوال پاتی شوی او په مسؤلیت اوپوره جرئت سره یی زما په پخوانیو او موجوده لیکنو تقریظونه لیکلی ،نور پوهان یی هم دغه کار ته رابللی او باور

لرم په راتلونکی کی به هم په همدغه شهامت سره دوام ورکړی ، یوه لنډه یادونه وکړم. په پخوانی فلسفی نظریاتو کی د شعور او مادی د متقابل مناسبت په اساس جهان په کل کی په مادی او معنوی ، یا عالم الاسباب او عالم الارواح او ټولی پدیدی او خلقتونه هم په مادی او معنوی ویشل شوی وو. دی مسئلی ته د فلسفی اساسی مسئله ویل کیده او ټول فلسفی تیوریکی ویش په همدغه بنیاد منځ ته راغلی او ترنن ورځی په همدغه مسئلی پوری تړلی پاتی دی. د فلسفی ګمراهی د همدغه اساسی مسئلی څخه شروع شوی ده. څرنګه چی ماده او شعور ذاتی توپیر نلری او دواړه یو شان قانونمند وجود لری. قانونمندی شکل د موجودیت دمادی او یواځی په ماده کی تحقق پیدا کولی شی. نو ځکه دغه ویش بی بنیاده وو ، ترنن ورځی پوری فلسفی څیړنی په علمی اساساتو نه وی ولاړی ، ډیری فلسفی مکتبونه او فلسفه پوهان اوس هم فلسفه علم نه بولی ، حتا وتلی ماتریالیستان په ټولنیزو او شعوری مسایلو کی ایدیالیست پاتی دی ، مارکس ماتریالیزم په دیالکتیکی او تاریخی ویشی ، حال داچی په تاریخ کی دیالکتیک او په دیالکتیک کی تاریخ وجود لری او دواړه د مادیت مستلزم دی ،لنین ماده هغه عینی واقعیت ګڼی چی د انسان په ذهن کی انعکاس پیدا کولی شی ، یعنی د انسان ذهن معیار د عینیت او حقیقت بولی ، خوواقعیت دادی چی ډیر حقایق او عینی واقعیتونه د انسان په ذهن کی انعکاس نشی پیدا کولی ، که دقیق ووایم انعکاس پیدا کوی خو درک یی نشی کولی. دانسان مغز اکثراً په لاعلاجه امراضو اخته کیږی ،او مغز تر اخره پوری بی خبره پاتی کیږی ، لکن زمونږ لا شعور خپل ټول

ketabton.com - The Digital Library

امکانات د هغی په دفاع کی پکار اچوی. دبلی خوا ډیر عینی واقعیتونه لکه کوچنی ذرات ، شعاعات او نور مونږ هیڅکله د خپل شعور په قوت نه شو پیژندلی او نه زمونږ په شعور کی کله انعکاس پیدا کولی شی او تولی زړی فلسفی همدغه پدیدوته ایدیال ارزش قایل دی ،خو په حقیقت کی عینی پروسی او عینی واقعیتونه جوړوی. د مثال په ډول د لمر فوتونونه چی هم موجی او هم ذروی ماهیت او موجودیت لری او له ځمکی څخه ۱۵۰ ملیونه کیلو متره مسافه لری ، همدا سی دنور رو کهکشانونو څخه چی له ځمکی ملیونونه او ملیاردونه نوری کلونه لیری واقع دی شعاعات او ذرات یی تر ځمکی رارسی او د کلوروفیل په حجرو ،د انسان په بدن او ټولو موجوداتو کی د لایتناهی غذایی ،انرژیتیکی موادو ذخیری او نور هر ډول امکانات برابروی ، خو د عینیت فلسفی یوائی په هغه بنیاد چی لوی خدای د خپلی مقضی الامرارادی او لوی علم له مخی دا لوی جهان قانونمند پیداکړی ، قانومند پایی او قانونمند بدلون اوپرمختګ مومی او د خپل عالم خلف «انسان» لپاره یی مسخر ، مقدر او په معرفت یی مکلف ګرځولی ،خپلی څیړنی پیل او د خپل خدای په استعانت او پیرزوینی او دپوهانو په ملاتړ خپلو څیړنو ته دوام ورکوی. ـ لیکوال)

په هر صورت ،نومورې د شعور او مادیت موضوع چی د بیولوجی ،کیمیا او سایکالوجی غوندی علومو د نور انکشاف سره نژدی اړیکی لری ،په نویو بعدونو کی بهوده ومومی او بناغلی حرکت به د خپل نظر د زیات غنی کیدو لپاره نوی وسایل ،اسناد او استدلالونه ومومی او نوی انکشافات به یی نصیب شی.

په پای کی به ووایم چی په کتاب ډیر زیار ایستل شوی او ډیر فلسفی ارزښت لری ، نو بیا هم پریو لړ جملو او عباراتو لکه د (۹۵) مخ «... همغسی چی زما شعور د بل چا اود بل څه د لاشعور په نسبت شعور ګڼل کیږی ، په همدی ډول د بل چا او بل څه شعور بیا زما د لاشعور د متقابل تناسب په نسبت هم باید شعور وګڼل شی.» نوی نظر وشی ، دلیکنی پیچلتوب به ورک شی.

د دی لپاره چی لیکنه بی ځایه اوږده نه شی نو به دنتیجی په شکلو وایم چی د بناغلی حرکت فلسفی لیکنه ډیر مفاهیم لری چی باید استفاده ځینی وشی او دفلسفی مینان یی باید داسی په غورولولی اوپرویی لیکی چی په راتلونکی کی یی حتا لیکوال هم له نظریاتو څخه استفاده وکړای شی.البته ،دکتاب مطالعه نه باید یوائی د شکل له مخی وی ،بلکه د مختوا په اساس داسی جدی او دوستانه پیشنهادونه او انتقادونه وکړل شی څو په پښتو ژبه کی د یوه پوره درانه او معتبر اثر په حیث را منځ ته شی.

زه به په خپل نوبت د کتاب دنور بنه والی په خاطر دغه لاندی څو پیشنهادونه د کتاب لیکونکی بناغلی ډاکټر حرکت ته وړاندی کړم:

۱ ــ په لیکنه کی یو لړ داسی مقولی او عبارتونه راغلی دی چی د بل چاپ په وخت کی باید نوی نظر پر وشی ، تشریح او ساده شی.

۲ ــ ځینی جملی او عبارتونه چی د فارسی اثارو څخه را اخستل شوی او په خپل فارسی متن کی راغلی دی ،نو که دبیا چاپ په وخت کی پښتو ژبی ته راواوړی ، نو به کتاب په یوه او

ketabton.com - The Digital Library

دلیکوال په ژبه لیکل شوی وی.

۳ــ د کتاب په ځینو برخو کی چې تضاد وینه ښکاری کار غواړی ،څوله دغه تکلیفه راووزی.

۴ــ دځینو مهو خبرو او قولونو ادرسونه بشپړ شی نو بی له شکه به داثر اهمیت نور هم زیات شی.

۵ــ د بیا چاپ په وخت کی د موضو عاتو یو ټاکلی او آزاد فهرست هم پوره ضرورت دی

د عینیت فلسفي تیزس په باب

د محمد رحیم یوسفي د نظر ټکي

د پنځویشتو کلونو څخه به زیاته موده کیږي چې د پورتني سر لیک لاندي د هیواد په مطبوعاتو کي په پرلپسي توګه علمي فلسفي مطالب

خپریږي. پدي لړ کي په ۱۹۸۶ م کال کي د افغانستان دهغه وخت د ملي دفاع وزارت د سیاسي چارو د لوي ریاست لخوا ، د «عینیت فلسفه» تر عنوان لاندي ، دډاکټر حرکت یوه رساله هم چاپ شوي ده. د ۲۰۰۴ م کال څخه په مسلسل ډول د «حرکت » په دوه میاشتینی خپرونه کي چې د المان د اتحادي جمهوریت د ایسن په ښار کي خپریږي ، هم د عینیت دنوي تیزس په باب په پرلپسي ډول خپرونې کیږي. دهغه مینې او علاقې له مخې چې زه ئي له کوچنیوالي څخه د فلسفي مسایلو سره لرم او سره ددي چې پدي باره کي مسلکي زده کړي نلرم ، ما هره مقاله څو څو واري لوستلي او خوند او ګټه مي تري اخیستي ده. دا کار به زما په څیر نورو لوستونکو هم کړي اوسي.

ketabton.com - The Digital Library

ددي نوي تيزس مبتکر او بنسټ ايښودونکي ډاکټر سيد شير اقا حرکت دي چې په ټولنيزو علومو کې ئې لوړې زده کړې او په تخنيکي علومو کې ئې د دکتورا په کچه زده کړې دي. که په واقعيت سترګې پټې نشي او هر څه بې پرې چې او آزاد قضاوت وشي ، ډاکټر صاحب حرکت دخپلې خپرونې له لارې دسياسي او عيني فلسفود ارګانيک انتګريشن په بنيادورځني مسايل مبتکرانه ارزولي او دواقعبينانه حل لاري ته ئې ځان رسولي دي. زما په عقيده يوائي د عينيت دفلسفي ليد لوري له مخې دغه ډول فلسفي امتزاج او ترکيب ممکن ګڼل کيدي شي. په قلم دي برکت اوسي.

ډاکټر حرکت وائي: «که فلسفه ډيرو پوهانو مړ ښامار ګڼلي او يا خوئي دتيرو زمانو علم بولي ، زما په آند فلسفه علم دي او هيڅوک د فلسفي تنګنظرۍ له مخې ، د فلسفي علم او فلسفي قانونمندۍ څخه هيڅکله انکار نشي کولي».

تاسو چې د دوه نيمو لسيزو راپدي خوا د عينيت دفلسفي مسايلو په وضاحت کې قلم پورته کړي او فلسفه د خداي (ج) دلوي علم يوائيني برحق او مقدر خلف علم ګڼۍ او ټولي بشري شعوري لاسته راوړنې د خداي (ج) د مقضي ارادي له مخې په قانونمند مسير رهبري او ټول علوم او جمعي بشري خود ، شعور او عمل دحتمي ګمراهۍ څخه په ژغورلو عقيده من ياستۍ او دخپل عمر د نيمائي څخه دزياتي برخي کلونه مو زيار او زحمت ګاللي ، بې له شکه چې ستاسو دا زيار اوزحمت دهر افغان لپاره يو بې ساري او بې جوړه تاريخي خدمت دي چې دهيواد دځلانده تاريخ په علمي او فرهنګي لاسته راوړنو کې به ثبتيږي او ويار به ئې نه يوائي تاسو بلکه ټولو افغانانو

پوري اړه ولري.

ماچې تر کومه ځايه د عينيت دفلسفي مقالي لوستلي او دنورو فيلسوفانو د علمي او فلسفي ليکنو سره مې پرتله کړې ، دي پايلي ته رسيدلي يم چې د «عينيت فلسفه» کاملاً يو نوي تيزس دي چې ديوه افغاني علمي شخصيت لخوا نړيوالو ته وړاندي کيږي. تاسي چې په علمي او فلسفي دلايلو ذهنيت نسبي عينيت او هر مشخص ذهنيت عيني واقعيت بولئ، د فلسفي اساسي مسئله او د ټولو فلسفي مکتبونو تر منځ انګړونه ، لکه چې تاسي ورته اشاره کړې ، رنګيږي او فلسفه په يوه نا متجانس مخلوط بدليږي. څه ډول اول تاسي دا لوي جرئت کړي او بيا ولي فلسفه پوهان تر اوسه پدي باره کې چوپه خوله پاتي شوي دي ؟

افغانستان دفرهنګونو ځانګو خو کونړ دفلسفي سيدانو مرکز ګڼل کيږي. نو دکونړ د اسمان تر څوکو غرونو ، دبې شميره درو مستو او څپانده خوړونو او سيندونو او چې ځمکه تري لمر په سترګو نشي ليدلي ګڼو ځنګلونو لکه څرنګه چې ئې علامه سيد جمال الدين افغان ، دشرق ستر نابغه او فيلسوف پخپله غيږ کې روزلي ، تاسي ته ئې هم جرئت درکړي چې د «عينيت فلسفي» د نوي تيزس په وړاندي کولو سره زاړه فلسفي ديوالونه رنګ او په کل کې د واحد فلسفي بنياد ډبره کښيږدئ. داسي معلوميږي چې علم او فلسفه نن سبا د کونړ د سيدانو په ميراث اووختي او وګورو چې سبا به څه پيښيږي ؟

زه پدي آند يم ، که چيري زوړ يونان او يوناني ژبه د سقراط ،افلاطون او ارسطو تخيلي متافزيکي او مابعدالطبيعه متناقضو فلسفودوه نيم زره کاله د علم اوتمدن په مرکز اووتلي

ketabton.com - The Digital Library

ژبه بدلولي شول ،د عینیت فلسفه هم دا رونده پوهانو په کمه توجه او ملاتړ سره ددي جوګه ده ،دغه شان رول د افغاني علمي زیربناء او د پښتو ژبي په پرمختګ کي ولوبوي. شک نشته چي د عینیت فلسفي بنسټ ایښودونکي ډاکټر حرکت ته پکار دادي چي نه یوائي د خپلي خپرونې بلکه د ټولو افغاني ټولنیزو رسنیو ، علمي موسسساتو او سازمانونو لهلارې د سمیناروتو او مباحثو په جوړولو د خپلو عمده تیزسونو د تبلیغ په باره کي هڅې وکړي.

شرط ندي چي مونږ یوائي د خپلو خدای بخښلو پوهانو په قبرونو د ګلونو ګیډی کښیږدو او د دعاء لاسونه ورته پورته کړو . پکار دادي ، د دغه ډول مسایلو سره انتقادي کړه وړه ولرو . لکه زه چي پخپل کم توان سره د عینیت د فلسفي په باره کي خپل نظر وړاندي کوم ،نور پوهان چي د علومو او با الخصوص د فلسفي په باره کي د لوړو تحصیلاتو او پوهي خاوندان دي ، باید د دغه لیکنو د عمده تیزسونو سره انتقادي کړه وړه ولري. هغه چي د تائید وړدي تائید اود تعلیمي موسسو استادان هغي ته په خپلو پروګرامونو کي د بکر موضوعاتو په شکل ځاي ورکړي ، او هغه برخي چي د تائید وړندي په قطعي ډول رد شي . په پرمختللو هیوادونو کي ژورنالیستان ، خبرنګاران ،استادان او پوهان پدغه ډول موادو پسي سرګردانه ګرځي چي دهرچا څخه دمخه تري پخپله استفاده وکړي .

په پای کي د ښاغلي ډاکټر حرکت څخه زما هیله داده :

ـــ تر ډیره ځایه هڅه وشي چي مطالب په ساده ، فصیحه او بلیغه ژبه ولیکل شي ؛

ـــ د خارجي اصطلاحاتو په څنګ کي د امکان په صورت

کي پښتو معنا ولیکل شي ؛

ـــ کله چي کتابونه چاپیږي ، نه یوائي په افغانستان کي بلکه په ځیني خارجي ملکونو کي هم کتاب خانو او تعلیمي موسساتو ته توزیع شي . ستاسي د صحت او بریالیتوبونو په هیله

محمد رحیم

ketabton.com - The Digital Library

سریزه

فلسفه خورا قدیمي او دشکل او ماهیت له مخې د خدای د لوی علم یوائینی بشري ذهني خلف علم ګڼل کیږي. د نړۍ ستر علمي مرکزونه ، نوابغ او وتلي پوهان له ډیرو پخوا زمانو څخه ترنن ورځې په فلسفي څیړنو بخت دي . په نړۍ کې د ټولو تولید شوو کاغذونو زیاته برخه یوائې په فلسفي لیکنو توره شوې او د نړۍ ټولې شخصي ،ټولنیزې او دولتي کتابخانې ، مساجد ،معابد کلیسي ، کنیسي او نور په دغه کتابونو ډکې او نه یوائې د دغه بې شمیره بنیادونو دیوالونه بلکه په سمه او غر ولاړې او پرتې هواري تیږې د فلسفي مقولو ، قوانینو او فورمولبندیو د یادګارونو د زیرمو په توګه ساتل کیږي. ځانګړي علوم په حقیقت کې وجود نه لري او د ټولو پدیدو او خلقتونو د زیږندي ،ځرګندونو ،بدلونونو ، تکامل او ډول ډول حالتونو محاسبه او فورمولبندۍ یوائې په اصطلاح د ځانګړو علومو د متداخل فلسفي ارګانیک عملیاتي قانونمندانتګرېشن له لارې ممکن ګڼل کیږي.

خو د ډې ټولو خبرو سره سره ،بیا هم د ځینې پوهانو په آند د فلسفې په نامه نه کوم ټاکلی ځانګړي علم وجود لري او نه د وۍ فلسفې ته د علم په نامه کوم ارزش او حیثیت قایل دي.

د وۍ فلسفې ته د لاس د شپږمې ګوتې په ستر ګه ګوري او خصوصاً د سرمایداري نظام په ننني سوپر ګلوبال امپریالیستي دوران کې چې حتا بشري د خیر ښیګڼې ارزشونه یوائې د شخصي سود او ګټې په تله ارزول کیږي او بې ردیفه ،بې قافیې او بې وزنه شعر و شاعري او

تخیلي زړې سفسطې یو شان د کهالت او بې کارۍ مصروفیت ګڼل کیږي او ټول علوم چې د تخنیکي ـ اقتصادي پر مختګ سره سم پر مخ ځي فلسفه د تاریخ ځپلې پدیدي په حیث لکه «لینډۍ چې نه په سر تار لري او نه په غوړو کار» فلسفه هم د دغه نړیوالو پر مختګونو سره څه اړیکي نه لري او په نزولي قوس د خپل انحطاط لار وهي. زه په دغه باره کې تبصره ځکه نه کوم چې د نیکه مرغه دغه موضوع محترمو

ډاکټر شاولي ، کاندید اکادمیسن محمد ظاهر افق او نورو پوهانو د فلسفې د علمي ماهیت ارزونه او کره کتنه پورته په خپلو لیکنو کې کړې او ما هم د ورځني مروجه علومو او قانونمندیو له مخې ، د ډې کتاب د ډیروحساسو ، ژورو او مهمو علمي ـ فلسفي مسایلو او موضوعګانو نتایج او پایلې د مروجه ترمنولوژۍ ، متودولوژۍ او فورمولبندیو په بنیاد ارزولي او د علمي دودونو او د ساتیرو په بڼه وړاندي شویدي .

مونږ تر ډیره ځایه په خپلو لیکنو ، پریکړو او فورمولبندیو باور لرو او دلومړۍ ورځې څخه مو په ملي او نړیواله کچه پوهانو ته دارزونې په خاطر وړاندي کړي او حتا د خپرونې په کچه د سمینارونو

او د ګډو معیاري مقالو ، رسالو او د فلسفي انجمن د

ketabton.com - The Digital Library

جوړیدود لاري د ټولیزګډ علمي کار وړاندیزونه کړیدي. سره ددې چې ډیرو دوستانو زه دعینیت فلسفې علمي تیوریکي څېړنیزکار او دخپرونې نشر دوام ته هڅولي یم او ځینې دوستانو کله ناکله د خپرونې سره خپل مادي او معنوي ملاتړهم نه دي سپمولي او له دې

لاړې یې په دغه کاملاً نوي او بکر علمي بحثونو کې یې زما رښتینولي ،باور ، عزم اومورال لوړ ساتلي او لاپسې زیات کار او زیار ته هڅولي یم ، خو له بده مرغه د فلسفې نوې علمی بنیاد د ایجادولو

اودتیرو فلسفي تیوریو د غورچاڼ په درانه کار کې چې په اوسنیوهیڅ شرایطو کې دیوه قوي ټیم ، یوه مملکت اوحتا نړیوالو لپاره چې نن ورځ یواځې د سرمایې په حرص کې غرق دي ناشونې کار ګڼل کیږي ،زه لا تر اوسه د خپل سفر په لار کې یواځې پاتې یم اوزماله دغه پروژو سره نه د هیواد والو او نړیوالو له خوا بې شایبه ګډ کار علاقمندي ښودل شوې اونه د بې شایبه ګډ کار ختمه برابره شوې او نه یوه له دغه پروژو څخه کوم بل ځای د بلچا له خوا عملي شویده .

زه پدې عقیده یم چې پخوا هم فیلسوفان او پوهان د خپلو څېړنو په سمو او ناسمو پایلو ښه پوهیدل ، خو څرنګه چې په قانونمند ډول یې خپلو څېړنو ته دوام او پراختیا نه شوه ورکولي او نه یې د نړیوالو لپاره د قناعت ثبوتي دلایل وړاندې کولي شول، قصداً یې خپلې سمې او ناسمې تخیلي مفکورې اوارزونې په مغلقو اومهملو الفاظو او کڅوړو کې تاو کړي او د تخیلي جادویی ،فنتازي او ډول ډول غامضو او د قانونمند منطقي تسلسل څخه خالي تیوریو په بڼه د نورو د تیروتني په

خاطر وړاندي کړیدي او اوس چې علمي،تخنیکي او اقتصادي پرمختګونه دخپل دینامیزم په صعودي قوسونو لاروهي ،بیا هم په علمي څېړنیزو مسایلو کې دغه ځان غولوونکي او بل غولوونکي وضعه په پخواني حال باقي پاتې ده.

دعینیت فلسفي پخپل لومړي قدم پورته کولواو د «ذهنیت نسبي عینیت او هر مشخص ذهنیت دعیني واقعیت» دمقولې په افادې سره په علمي رڼه ورشو کې دغه غولوونکي او تور تم حالت ته دهمیش لپاره د پای ټکی کښیښودل شو او وروسته له دې به ممکنه نه وي څوک د خپلې ناپوهۍ له مخې نورو ته دنا پوهانو نسبت.

دغه اثر چې ګرانو لوستونکو ته وړاندي کیږي د اوس لپاره له دري برخو څخه جوړ او دیوې مجموعي بڼه لري.په راتلونکي کې کیدلي شي دغه برخې نوري هم زیاتې او هره برخه چې نن نیمګړې بریښي تکمیل او دمنځپانګې له مخې لا پسې پوره اوهره برخه د ځانګړي اثر په شکل چاپ او درنو لوستونوکو ته د ارزونې او ګټې اخیستنې لپاره وړاندي شي.

داثر لومړۍ برخه د «عینیت فلسفه»تر عنوان لاندې وړاندې شوې اود همدې عنوان لاندې زمالومړی اثر د ۱۳۶۵ هجري شمسي کال د جدي په میاشت کې دافغانستان د ملي اردو په مطبعه کې د سیاسي چارو د لوی ریاست له خوا چاپ او په ټولو نظامي او ملکي موسساتو او مینه والو وویشل شو .

په دغه برخه کې د لومړي ځل لپاره په ډیرو مهمو او تازه فلسفي مسایلود عینیت فلسفې د لیدلوري له مخې هراړخیز بحثونه شوي چې کیدلي شي ددرنو لوستونکو د پام وړ وګرځي. د فلسفې اساسي مسئله چې د پخواني فلسفي طرز

ketabton.com - The Digital Library

تفکر له مخي يې فلسفه په بې شميره فلسفي مجموع الجزاير ،يو تربله ضد ونقيض او نه پخلا کيدونکو تيوريو ويشل شوې وه ،له سره بنيادي کره کتنه شوې او په توضيحي ډول ديته ګوته نيول شوې چې مادي او معنوي پديدي په عالم الاسباب هيڅکله ذاتي توپير نه سره لري ، نه دفلسفې اساسي مسئله جوړيدلی شي او نه دهغې له مخې ضد و نقيض فلسفي نظريات او تيوري رامنځته کول پکار دي.

مونږ همداسې د نوي طرز تفکر له مخي کړای شويدي د نوي ليد لوري له مخې د شعور او لاشعور متقابل ديالکتيکي هر اړخيز مسايل وڅيړو او په همدغه بنياد د خدای د لوی ذات دخليفه په حيث د انسان رابطه د خپل معبود سره په علمي قانونمند ډول فورمولبندي کړو .مونږ د فلسفې د يوې اساسي مسئلې پرځای د مثال په ډول ډيرر ښتيني فلسفي اساسي مسايل فورمولبندي او کيدلي شي ډير نور هم فورمولبندي شي .مونږ وکولي شول دپخوانيو فلسفو په آند د دين او فلسفې نه پخلاکيدونکې دښمنۍ په دوستۍ واړوو او په ګوته کړو چې دين او فلسفه يو شان د خدای او خدايی خلقتونو دمعرفت رسالت په غاړه لري او دهغوی تر منځ هيڅ ډول تضاد وجود نه لري او د دين او روح د ماهيت په باره کې مو د لوی خدای د پاک کلام د احکامو له مخې خپل نظر هم وړاندي کړي دي. مونږ د پخوانيو فلسفه پوهانو لکه فارابي، ابن سينا ،رازي ،مولانا جلال الدين بلخي، فيثاغورث ،سقراط ، افلاطون ، ارسطو ،دکارت ، کانت ،هګل فارابي، ابن سينا ،رازي ،مولانا جلال الدين بلخي ، ابن رشد ،مارکس ،انګلس ،لنين او نورو اسلامي او غير اسلامي مشهورو فلسفه پوهانو د نظرياتو د کره کتنې

په ترڅ کې خپل مشخص نظر په څرګند ډول افاده او وړاندي کړي دي. مونږ دا هم ويلی چې دا جهان د خدای د لوی علم له مخې د « کن فيکون» د حکم په صدور قانونمند پيدا ، قانونمند پايی او قانونمند بدلون او تکامل مومي او سره ددې چې جهان په لحظوي بدلون کې دي او قديم په قديم کې نور وجود نه لري ،حال په مستمر لحظوي بدلون کې دي او حال هيڅکله په ګورت کې نه راځي او په ابدي نظام کې ابد هم هيڅکله ابد ته نه رسيږي ، بيا هم د خدای په قانونمند نظام کې د قدامت څخه تر ابد پوري په هره لحظه کې چې هره محاسبه وغواړو ، سرته يې رسولی شو.

ketabton.com - The Digital Library

حرکت

حرکت د یوي خپرونې نوم دي چې د مطبوعاتي نړۍ په ورشو نوي قدم وړدي. دغه نوم که پرون د شخصي یا کورني تخلص، نن د خپرونې د نوم او سبا ته د محترمو پوهانو او عالمانو په شریکه هڅه په نوي فلسفي فکري محور، نوي علمي څیړنیز متود او یا نوي فلسفي مکتب بدلیږي، په ټولو حالاتو کې د دغه فلسفي ـ فزیکي مقولي لوي جهاني تکویني ماهیت تل په نظر کې وو او اوس هم پدي عقیده یو چې حرکت د نوي فلسفي طرز تفکر نوم دي چې ټولي پدیدي او واقعیتونه یوائي د علمي منطق، استدلال او مناسبتونو له مخې پرته د ذهنیګریو په پوره امانت داري، سره څیړي او د تل د پاره په علمي اصولو او قوانینو باور لري او ورته وفاداره پاتي کیږي.

دا نومونه به هیڅکله شخصي ځانګړي اړه ونلري او ویاړ به ئې د هغه چا په نصیب وي چې پدي لار کې زیات زیار وګالي، زیاتي بریاوي ترلاسه کړي او د دغه فلسفي نوي طرز تفکر د قوانینو او مقولو د فورمولبندیو په سیستماتیک تشکل او دیوه نوي فلسفي مکتب دارګانیک علمي جوړښت په رامنځته کولو کې پایدار او چټک قدمونه واخلي. خو زما په عقیده دغه ډول پدیدي همیشه د عصر او زمان د جمعي شعور مظهر او د حي علي الفلاح چیغه وي چې یوه تاریخي مرحله په بله اړوي، د اولسونو

د قیود اتو کړۍ، ماتوي، نوي ساه او نوي ازادي ګاني وربښي، نو ځکه یې ویاړ او ګټې هم جمعي او شریکي وي.

په حقیقت کې دغه نوې فلسفې فکري نظر هغه وخت راپیدا شو کله چې د شلمې پیړۍ په اتمه لسیزه کې د «عینیت فلسفه» تر عنوان لاندې لومړي ځینې مقالي او وروسته د دغه مقالو مجموعه په کابل کې چاپ او د پراخه ارزوني د پاره پخپله په افغانستان او پخوانې شوروي اتحاد کې علمي اکادمیکو مؤسساتو او مقاماتو ته وړاندې شوه. خو له بده مرغه تر اوسه پورې ئې په هکله لازم انتقادي نظر ندي لیکلي شوي. نومورې مقالي به د همدغه خپرونې دلارې یو ځل بیا د یوځه تغیر او تکمیل په راوستلو سره ارزونې ته وړاندې شي. ځکه د هغه وخت د شرایطو په پام کې نیولو سره په هغې کې یوځه شخصي سانسور او نرمش رامنځته شوي وو.

د حرکت خپرونه، چې ټول علمي، سیاسي، ټولنیز او اقتصادي مسائل به په عام ډول علماً څیړي خو په خاص ډول به د نوي فلسفي فکري نظرلار تعقیبوي. نو ځکه ئې د «حرکت» په نامه نوموؤ. حرکت نوي تیزس دي، حرکت په عالم الاسباب کې د خدای دلوي علم د عامي قانونمندۍ او دهغې د ټولو خصوصي حالتونو په پروسه کې د ټولو پدیدو د ظهور او متقابلو اړونده مناسباتو د علت او معلول مسبب ګڼل کیږي. دالوي جهان موجود دي ځکه چې متحرک دي او متحرک دي ځکه چې موجود دي. دا جهان همغومره متنوع، متفاوت، رنګارنګ او متغیر دي لکه څومره چې حرکتونه متنوع، متفاوت، رنګارنګ او متغیر دي. دا جهان همغوره ابدي دي لکه څوره چې حرکت ابدي دي. لوي خدای د خپل لوي علم

ketabton.com - The Digital Library

دعامي قانونمندی له مخي دلوي جهان او حرکت متقابل ابديت او موجوديت يو تربله سره لازمي ابدي علت او معلول او همداسي قائم با الذات او خلل ناپذير ګرځولي او يواځي دقضاء او قدر دلوي علم دجبر او اختيار له مخي په هغي کي تغير او تصرف ممکن ګڼل کيدي شي.

پدي ورستيو وختونو کي په افغانستان او دهغي دباندي ډيري خپرونې خپريږي. هغه څوک چي په ايماندارۍ سره دغه کار سرته رسوي مونږ ئي هرکلي کوؤ. ددغه خپرونو په سرخطونو کي معمولاً ليکل کيږي: بي طرفه ، ازاده ، مستقله ، ملي ،اسلامي او داسي نور.مونږ ټولي دغه ډول پديدي نسبي ګڼونو ځکه دلومړۍ ورځي څخه وايو چي مونږ هيڅکله بي طرفه نه يو .مونږ ټاکلي او مشخص هدف، طرف او ارمان لرو . زمونږ طرف دهرڅه دمخه زمونږ ګران هيواد افغانستان ، افغان اولس، دهغوئ ملي ګټي ،ملي رسوم ، عنعنات ،عقايد او مقدسات او وروسته له هغي بين المللي او عام انساني تعلقات او تعهدات دي چي په پوره ايماندارۍ به دهغي پلوي او دفاع کوؤ او نور به هم دي کار ته اړ باسو .

د ازادۍ، استقلال او ملي موقف په باره کي زمونږ نظر دادي چي دقضاء او قدر دعام قانون له مخي مطلق مختار او مطلق مجبور وجود نلري او هر اولس ،، هر دولت او هر څوک پرته له امتياز څخه مجبور او مکلف دي يو شان بين المللي عامه نظم ، منل شويو تعهداتو ،قوانينو او نورماتيفونو ته غاړه کښيږدي. دسر غړونو په صورت کي به زمونږ دريز دهميش دپاره متقابل وي.

د ملي او بين المللي تناسب په سيالۍ کي به زمونږ

موضعګيري دتل دپاره د بين المللي اصولو او قوانينو په نظر کي نيولو سره سره دملي موقف څخه د کلکي دفاع په طرف وي.

اسلام زمونږ دافغانانو او ديوه مليارد څخه زياتو مسلمانانو برحق دين دي. په هغي پا بند او کلک معتقد يو . د نورو اديانو دپلويانو درناوي کوؤ او په مقابل کي ئي دجبر او زور استعمال روا نه بولو او يواځي دوما علينا الا البلاغ اصل او حکم ته معتقد يو. خو هغه څوک چي په ناروا او سپين ستر ګتوب سره تروريزم ،بنياد ګرائي او يا بل هر ډول خرافات داسلام دنوم سره ټړي او پدي بهانه خپل ناروا سياسي اهداف پر مخ بيائي زمونږ دپاره هيڅکله دمنلو وړندي او پدي باره کي سپيناوي خپله ملي او اسلامي دنده بولو .

مونږ افغانستان دټولو افغانانو ګډ کور بولو او کومي دښمنئ او بي اتفاقئ چي دمغرضو هيوادونو او دهغوئ دبړيڅو لخوا دورونو قومونو ترمنځ ايجاد شوي دهغي دله منځه وړلو او دوروړۍ دباوري فضاء درامنځته کولو دپاره به هڅي کوؤ. مونږ پدي کلک باور لروچي دافغان اولس خوشبختي ، پرمختګ او پايښت په ملي وحدت کي دي. هغه به دستر ګو دکسي په خير دبين الافغاني او بين المللي منل شوؤ اصولو له مخي په پوره ايماندارۍ او تقوا سره ساتو .

مونږ دګاونډي ، اسلامي او دنړۍ دټولو هيوادونو سره د بين المللي قوانينو او اصولو سره سم سيال مناسبات او دوستي غواړو او په دغه اصولو پا بندي خپله ملي ، اسلامي او بين المللي مسؤليت او دين ګڼو او دمتقابل لوري څخه هم همدغه ډول تقاضا لرو .

مونږ په بين المللي منل شوؤ قوانينو ،اصولو ،تعهداتو ،

ketabton.com - The Digital Library

منشورونو ،پریکړو ،...باندي دټولو لویو او وړو هیوادونو یو شان پابندي غواړواو داکاردبین المللي نیکو اړیکو ،دتروریزم له منځه وړلو اونړیوالي سولي دتأمین عمده او اساسي اصل او یو اځینې ضامن ګڼو.

دا خپرونه به په عمده ډول په پښتو او دري ژبو خپریږي او تنا سب به ئي یو اځي پدي پوري اړه ولري چي څوک څومره او په کومه ژبه خپلي لیکنې کوي او مونږ ته ئي سپاري هغه لیکوالانو ته چي زمونږ فکري لار پخپلو لیکنو کي په نظر کي نیسي او یا په انتقادي ډول مونږ سمي لاري ته رهنمائي کوي مخکي له مخکي کوروداني وایو او دزړه له کومي مننه ور څخه کوؤ.

فلسفه علم دې؟

له هغه ورځې څخه چې د لومړي ځل لپاره باشعوره او دعقل خاوند انسان پدی نړۍ او یا د خدای دلوی جهان په کوم بل کونج کې ستر ګې وغړولې، په ژوند کې یې دلومړي ځل لپاره لمر راوخوت ورځ شوه، پریووت شپه شوه، پسرلې شو بوټې شنه شول، اوړې شو تخمونه یې ونیول او پاخه شول، منې شو تخمونه یې ورژیدل، ژمې شو بوټی وچ شول او په ځمکه راپریوتل، اسمان وریځ شو باران شو ، ړلۍ شوه، واورې شوې، په اسمان کې بریښنا شوه، غړومبښ شو او یا یې دطبیعت بې شمیره رنګینیو او خدایي نورو بې شمیره خلقتونو ته پام شو ،دهمغې ورځې څخه فلسفي څېړنې شروع شوید ي.فلسفي علم ،همغسې لکه چې په دې لحظوي بدلیدونکي جهان کې مطلق حقایق وجود نه لري ، هیڅکله مطلق حقیقت ندې ، یواځې دخدای دلوی علم بشري ذهني خلف علم ګڼل کیږي او دعینې جهان ، ټولني او شعور دعامو قوانینو څخه بحث کوي .

دبشر دپیدایښت په لومړیو وختونو کې هیڅ ډول فلسفي انتزاعي تفکر او حتا ابتدایي قانونمندیو او ډیرو ساده علمي کړو وړومقولو ،قوانینو او قانونمندیو هم وجود نه درلود. او هر عمل او عکس العمل دغریزې، احساساتو اوعواطفو په

ketabton.com - The Digital Library

کچه سرته رسیدل. نه دفسلفې او نه بله کومه داسې اصطلاح موجوده وه چې دعلم په واقعی مفهوم مربښتیاې دلالت وکړي. بشرد بي شمیره کلونو عملی ژوند او ټولنیزو مناسباتو په ترڅ کي لومړې دابتدایي علمي تفکر، عقل او وروسته له هغې څخه دانتزاعي نتیجګیرۍ څخه برخمن شو. ددغه انتزاعي تفکر کوچنی علمي سرچینې داقتصادي او علمي ـ تخنیکي امکاناتو دپرمختګ په پروسه کې کرار کرار په فلسفي نظریاتو ، عقایدو ،فورمولبندیو او تیوریو بدلې شویدي . دفلسفې کلمه دلومړی ځل لپاره دمیلاد څخه نژدی ۶۰۰ کاله پخوا فیثاغورث پخپلو لیکنو کې راوړې او نژدی ۲۵۰ کاله وروسته له هغه څخه افلاطون دغه کلمه دیوه خاص علم لپاره وکاروله. فلسفه یوه دوه ګړې ګډوله او مرکبه یوناني کلمه ده. Philosophia چې Phileo ددوست لرم او Sophia دپوهی معنی لری. خو دډیرو کلونو وروسته دفلسفې کلمې په اصطلاح په یوه داسې خاص علم دلالت وکړ چې دطبیعت، ټولنې، شعور او دمعرفت دپروسې دعامو قوانینو څخه بحث کوي. حال داچې په عالم الاسباب کې نه خاص علوم وجود لري او نه د طبیعت، ټولني او شعور په عامو قوانینو کی ذاتی توپیر موجود دې او پوهانو ترنن ورځې پورې په فلسفې علم باندې دا هر ډول ناحقه تورونه ټړلي دي . فلسفه دعینې لوی جهان او ورپوری اړونده لوی علم او لویې قانونمندی دابدي تکامل په پروسه کې بشری نسبي ذهني علمي تفکر او قانونمندې نتیجه گیری ته ویل کیدې شي .د خدای لوی علم چې دهغې له مخې دا لوی جهان او دخدای ټول خلقتونه پیدا کړي ،په هر څه محیط او کامل علم دي. دهغې د ورشو څخه دباندې هیڅ ډول بله

قانونمندي وجود نلري. دلوی علم لویه قانونمندي دتناقص او د تناقض څخه مبرا او یواځې دمقدراتو له مخې دنوؤ پدیدو او خلقتونو دپیدایش په پروسه کې د خصوصي قوانینو په شکل ، تغیر او تحول پذیره ګڼل کیدلې شي. دخدای لوی علم او لویه قانونمندي دخدای دمقضي الامر ارادې (قضاء) له مخې دیوه لوی، ثابت او تغیر ناپذیره ابدي حقیقت او واقعیت په حیث تغیر نه منونکې دې.لوی علم بشري ایجاد او خلقت ندې او نه انساني عقل ، شعور، او مادي تخنیکي امکانات پدې قادر دي چې دلوی علم په عامو قانونمندیو کې تصرف وکړي او یا تغیر راوستلې شي بلکه یواځې دقضاء او قدر په تناسب ددغه قانونمندیو دتغیر او تکامل (دیالکتیک) په پروسه کې مجبور او مختار پاتې کیدلې شي. همغسی چې جهان ابدي او لایتناهي دې لویه علمي قانونمندي هم دلوی جهان دموجودیت او ابدیت په تناسب دهغې دموجودیت یواځینې قانونمند شکل ګڼل کیږي. یعنې دلوی جهان موجودیت او ابدیت او لویه عامه قانونمندي یو تربله سره متقابل دیالکتیکی استلزامیت او علت او معلول تشکیلوي . دلوی علم د عامو قوانینو متماتیکی محاسبه او تجربي افاده دانساني امکاناتو څخه وتلې کاردې .دلوی علم عام قوانین په عینی شکل سره وجود لري او انسان دلوی خدای دعاقل، عالم او خلف مخلوق په حیث کولې شي دخپلو شعوري او ادارکي امکاناتو په تناسب دغه قانونمندي وپیژني او فورمولبندي یې کړي. خو دغه پیژندنه او فورمولبندی یواځې نسبي او په ځینې حالاتو کې کیدلې شي انحرافي ، کذبی بڼه ولری. ځکه دیوې خوا انساني شعوري طیف خورا محدود اودبلې خوا ځینې وخت غلط فکري

ketabton.com - The Digital Library

تراوشونه دغلطو تیوریو اوفورمولبندیو زیږنده ګرځي . نن مونږ پخپله دفلسفي مختلفو نظریاتو او مکتبونو تر منځ ددغسې اشتباهاتو او غلطیو شاهد یو.سره ددې چې فلسفی څېړنې دبشر دپیدایښت دخوراپخوانیو مراحلو څخه شروع شوې او په اصطلاح فلسفه خورا قدیمی علم دې، ډیر زیات تحقیقات په همدې برخه کې سرته رسیدلي، دهرې مخروبې په دیوالونو، طاقچو او مخیزه تیږو، دهر مسجد، کلیسا، مندر او نورو بشري عبادتګاوؤ په دیوالونو فلسفي عبارات لیکل شوي او کتابخانې یې دهمدغه فلسفي اثارو څخه ډکې دي،خو ددې سره سره نن هم دا سوال پیدا کیږي چې فلسفه علم دې او که نه ؟ نن هم دفلسفي علم موضوع په دقیق ډول معلومه نده ،د شعور او مادې تر منځ ذاتي توپیر اوتضاد دفلسفې اساسي یوائینۍ مسئله جوړوي اودټولو فلسفي نظریاتو ، مکتبونو ،تیوریو او فورمولبندیو دویش ،تقسیم بندۍ ، او فلسفي مجموع الجزایر د جوړیدو لپاره اساسي معیار ، علت او محک ګڼل کیږی .هغه کسان چې شعور پر مادې مقدم بولي او پدې باور دي چې مادي جهان دخدای د"کن فیکون" دامر په صدور، دجهاني روح او یا مطلقې ایدهء په اراده پیدا شوې ، هغوی ته ایدیالستان او هغه کسان چې ماده پر شعور مقدم ګڼي او شعور دمادې ددیالکتیکي تکامل زیږنده بولي ، هغوی ته ماتریالستان وایي . ماتریالستان ،شعور دمادي نړۍ دتاریخی تکاملي پروسې په نتیجه کې یوائي دخورا متکاملې مادې یعنې انساني مغز خصلت بولي خو پخپله شعور غیر مادي ګڼي . ، حال دا چې د شعور او مادې تر منځ دغه ډول ذاتي تضاد وجودنلري او دعالم الاسباب ټولې پدیدي او خلقتونه د لوی

خدای په مقضي اراده ،پرته له توپیره د یو شان قانونمندیو تابع، قایم باالذات اود خپل عالم خلف انسان د معرفت په خاطر مسخر ،مقدر او د استفادې ورګرځولې دي. مونږ پدي عقیده یو چې شعور نه یوائې د مغز بلکه متناسباً لږو ډیردهرمادي موجود خصلت او مطلقه بې شعوره او مطلقه با شعوره ماده وجود نلري او په ماده او شعور دواړو کې یو شان ابدي قانونمندي جاري ده. دهمدې ځای څخه په فلسفي مسایلو او قضایاوؤ کې دعلم سره غیر علمي کړه وړه پیل کیږي ، عیني قوانین او قانونمند منطق د پوچ تخیل او تصورلار غوره اود ګمراهۍ په لار قدم پورته کوي او لا ترنن ورځې پورې د لاینحله معما په حیث باقي پاتې کیږي .بې علمي د غیر قانونمند تخیل او تصور له لارې په سوچه علمي ورشو کې د شته والي مشروعیت پیدا کوي او دهر بې علمه لپاره د غیر علمي فلسفو ، سفسطو او غیر قانونمند منطق ختمه او زمینه برابروي. مونږ دا نه وایو ، لوی خدای دا جهان قانونمند پیداکړي ، قانونمند پایي او قانونمند بدلون او تکامل مومي. کله چې په دې جهان کې د خورا کوچنۍ ذرې څخه نیولې تر خورا لوی سماوي جرم او کتلې پورې په هیڅ حالت ،مکان او زمان کې بې قانونۍ او غیر قانونمند حرکت او بدلون ته ځای وجود نه لري او هره قانونمندي او قانون هم یوائې دقانونمند حرکت او بدلون په بنیاد تحقق پیداکوي ، یعنې چې پخپله حرکت او قانونمندي شکل او بڼه دموجودیت د هرې پدیدي او خلقت ګڼل کیږي ، څه ډول او په کومه بڼه او ماهیت دغه غیر قانونمند تخیل ،تصور او منطق په دغه سر تا پا قانونمنده ورشوکې دپښې ځای او تحقق پیداکولې شي ؟ دا واضح خبره

ketabton.com - The Digital Library

ده چې نه دغه بې علمه فلسفې علمي ماهیت او نه څوک د خپلو دغه ډول فلسفو د علمي ماهیت د ثبوت لپاره کوم دلیل لرلې شي. هغه پوهان چې په مختلفو بهانو او پردلوګونو هڅه کوي خپلې تخیلي غیر علمي فلسفې او سفسطې په مختلفو نومونو لکه خاص علم ،عام قوانین ،عام مفاهیم ، ام العلوم ،انتزاعي او مجرد علم ، متودولوژیک علم ،د علومو ستې (تنه)او داسې نورې بې مفهومه او مهملې نومونې چې غواړي په دوه خیرونو ودریږي او یا لکه د فیلمرغ په څیر د بار په وخت کې له ځانه مرغه او د الوتلو په وخت کې اوښ جوړ کړي.

نه خاص علوم او نه خاصې قانونمندۍ وجود لري. هر علم او هره قانونمندي مشخصه او البته ځینې ځانګړتیاوې او خصوصیات لري چې هیڅکله هر علمي مشخصتوب نه کمولي او نه له منځه وړلې شي. نو ځکه د فلسفې د علم دغه ډول افاده چې ګوندې د طبیعت ،تولني او شعور د عامو قوانینو او مفاهیمو څخه بحث کوي ،هم سمه نه ده. عام قوانین او مفاهیم خارجي فزیکي وجود نلري. داچې ځینې پوهان لکه ارسطو ، دکارت او ځینې نور ،خاص او عام مفاهیم او قوانین او کل اوجز کله په یوه یا بل اړخ د فلسفي قضایاوو پورې تړي، پخپله د دوی فلسفي نظریات او تیورۍ یې بې بنیاده او بې اعتباره کړیدي. زه پدې باور یم چې ځانګړي علوم وجود نه لري ،فلسفه لکه چې د مخه وویل شول د خدای د لوی علم بشري ذهني بدیل علم دې نو ځکه داهم نا ممکنه خبره ده چې څوک په فلسفي علم کې عملي تجربي ثبوتي دلایل وړاندې کړې شي اویا لکه ځینې پوهان چې هڅه کوي د هغوی په اصطلاح د ځانګړو علومو له مخې په فلسفي مسایلو او قضایاوو ثبوتي دلایل وړاندې کړي

هم نا ممکن کار دې. د همدې بې ځایه هڅو او ناممکناتو په نتیجه کې خو د دې خټه برابره شوې چې هر عالم پخپل آند په فلسفه جلا جلا تورونه وتړي او په مختلفو نومونو یې ونومو ي .

دا غلطي اصلاً د فلسفې د نا سم حل څخه پیل شوې او په اصطلاح دغه سپې د همدغه د فلسفې د اساسي مسئلې په خیټه کې مردار پروت دې. تر څو پورې چې دغه مرداري پاکه او د فلسفې د اساسي مسئلې په زړه کې سپیناوې را نه شي فلسفه به همداسې د ګمراهۍ په تورتم کې ځای پر ځای لکه بوینه خټه پرته او په حقه به دهر چا هر تو رور پورې تړل کیدې شي. د دغه اساسي قضیې د سم حل په خاطر پکار دادي تر هر څه لومړې فلسفه د علم او دوهم د خدای د لوی علم د یوا ځیني خلف علمي بدیل په حیث ومنل شي. دریم داچې ټول فلسفي مسایل او قضایا یوا ځې د ورځني پیژندل شوو او منل شوو علمي مقولو او قوانینو په رڼاکې وڅېړل شي او وارزول شي او هیڅ ډول غیر علمي تخیل ،تصور ،منطق، سحر ،جادو او خرافاتي غیر علمي مذهبي عقاید په کې ونه کارول شي او نه ځای ورکړل شي. بشري ټولنه نن سبا د جمعي شعوري بلوغ هغې کچې ته رسیدلې نې کسان چې حق او باطل یو له بله سره جدا او په دې واحد لوی جهان کې د واحد خدای د سراسري واحدې قانونمندۍ غوره لار ونیول شي.

کله چې منو ، ځانګړي علوم وجود نه لري ،څه ډول فلسفې ته د علومو علم ویلې شو ؟ دا پخپله ددې معنا لري چې فلسفه پخپله علمي ارزش او ماهیت نه لري ، د علمي ارزونو او څیړنو جوګه علم نه دي ، د بارازیت په څیر یوا ځې د نورو علومو څخه

ketabton.com - The Digital Library

د لارې تغذیه او په هغه څه چې نورو علومو یو ځل شخوند وهلي ، شخوند وهي ،هضم او یو ځل بیا په سمه او نا سمه توګه پخپل آند فور مولبندي کوي ،یعنې چې فلسفه مړ ښامار په توره وهي. په دې صورت کې به فلسفه د چا په نزد څه ډول ارزش ولري ؟ په هغه صورت کې چې ځانګړي علوم وجود ونه لري په کوم دلیل فلسفې ته دمختلفو علومو دمیوو څخه د ډکو څانګو د ونې د تنې نسبت کولي شو ؟ د بلې خوا دمخه مونږ دا خبره هم کړې چې قانونمندي شکل د موجودیت دمادې او د دې لوی جهان د ټولو پدیدو او خلقتونو لپاره عمومیت لري ، اوداسې ورشو ګاني هیڅ چیرې وجود نه لري چې هلته دې یا قانون وجود ونه لري او یا دې د خاصو قوانینو لرونکې وي.د متودولوژیک علم په حیث د فلسفې منل ، په هغه صورت کې چې فلسفه علم ونه ګڼل شي مشکله بریښي او له بلې خوا ډیر متودولوژیک علوم وجود لري چې مونږ ورته فلسفه نه شو ویلې. زما په عقیده داټولې خبرې هیڅ اساس نلري او پرته دفلسفی لفاظی څخه چې په هیڅ صورت سره پکې فلسفی منطقې تسلسل نشي مراعاتیدلې بل څه ندی.ماتریالستان هم شعور غیر مادي بولي خو احساس ته دمادیت حق قایل دی یعنې دهغوی په عقیده دمادې او شعور تر منځ داحساس او ادراک لار او پل واقع او یو تر بله سره پرې تړلي دي. پدې لار همیشنی لارویان ځي راځي یعنې شعوري احکام په مادي اعمالو او پروسو او برخلاف مادي اعمال او پروسې په شعوري احکامو ، ایدیالونو او ارزشونو بدلیږي. یا په بل عبارت پدې ترڅ کې شعور په ماده او یا ماده په شعور بدلیدلې شي. حال دا چې دمادې دبقاء دعام قانون له مخې ماده نه له منځه ځي او نه دهیڅ څخه منځته

راتلای شي. بلکه یواځې دیوه حالت څخه بل حالت یا دیوې نوعې څخه په بله نوعه بدلیږي. که چیرې دغه کار ممکن هم وګڼو نو هغه غوټه چې دغه متضاده مادي او غیر مادي نړۍ یو تر بله سره تړي مادي ده او که یا غیر مادي؟ پدې باره کې "دعینیت فلسفه" په رساله کې پوره اوږد بحث شویدي چې ځینې نقاط دلته دقضیې دوضاحت په خاطر رانقلوم. هلته لیکل شویدي "ذهنیت نسبي عینیت او هر مشخص ذهنیت عینی واقعیت دې". ددې څخه داسې معلومیږي چې ددهنیت او عینیت تفاوت نسبي دې او په ماهیت کې ذاتي توپیر نلري. شعور ذاتاًزماني او مکاني قیدیت لري او په اصطلاح یواځې په ذهني ختمه او په معینه زماني مقطع کې منځته راځي، تکامل، تقرر او انحطاط مومي. یعنې په هیڅ کی شعور منځته نشی راتلای او دحداقل زمانی مقطع څخه په کم وخت کی نه یوه قضیه یا حکم درک کیدلې او نه دهغې په باره کې لازم حکم صادریدلط شي. دمثال په ډول انساني ذهن دیوې ساده قضي ددرک او دهغې په باره کط دحکم دصدورلپاره نژدې نیمې ثانیې وخت ته ضرورت لري . همداسې تکامل، تقرر او انحطاط ښیي چې په ذهن کې حرکت موجود دې یعنې دغه درې واړه پدیدي په ذهن کې دحرکت مستلزم دي او حرکت هم یو داشکالو دموجودیت دمادې څخه دې .ماده موجوده ده ځکه چې متحرکه ده او متحرکه ده ځکه چې موجوده ده. یا په بل عبارت مادیت او حرکت یو تربله سره په متقابل استلزام باندې ولاړدي.لوی خدای دخپل لوی علم دعامې قانونمندی له مخې دلوی جهان او حرکت متقابل ابدیت او موجودیت یو تربله سره لازمي ابدي علت او معلول او همداسې قائم بالذات او خلل نا

ketabton.com - The Digital Library

پـذیر ګرځـولي دي. همداسـې ذهـن د عطالـت لرونکـې دې چـې عـادت او مهـارت دهغـې مظـاهر ګڼلـې شـو. او عطالـت هـم دمـادې خـصلت دې. دبلـې خـوا ذهنیـت او شـعور د خپـل شـکل او محتـوا پـه لحـاظ یـوه پروسـه ده او هـره پروسـه هـم دزمـان، مکـان، حرکـت او مادیـت مـستلزم ګڼـل کیـږي. دپورتنیـو دلایلـو پـه اسـاس حکـم کـولې شـو چـې هـر مـشخص ذهنیـت عینـي واقعیـت دې او دفلـسفې اساسـي مـسئله چـې دهغـې پـه اسـاس دایـدلیزم او ماتیریـالیزم نظریـاتي جـدایي او تقـسیم بنـدي راغلـې کـوم اسـاس او واقعیـت نلـري .هیګـل چـې دعقیـدې لـه مخـې ایدیالیـست وو دلمـړي ځـل لپـاره یـې د دیالکتیـک اساسـي عمـومي قـوانین فورمولبنـدي کـړل. خـو هغـه دغـه قانونمنـدي د جهـاني روح یـامطلقې ایـده دتکامـل دمراحلـو داصـولو پـه حیـث منـل، نـه دمـادي جهـان دعـامې قانونمنـدی، پـه حیـث .هګـل پـه حقیقـت کـې هغـه قانونمنـدي چـې پـه مـادي دیـالکتیکي قانونمنـد شـکل سـره یـې دهغـه پـه ذهـن کـي وجـود درلـود د دیـالکتیکي قوانینـو پـه شـکل فورمولبنـدي کـړي ، پـه غیـر صـورت کـې بـه دغـه فورمولبندی، او قانونمندی، هیڅکله تحقق نه وې پیدا کړي .

کـه چیـری دجهـاني روح او مطلقـې ایـدۀ ځخـه دهګـل مقـصد خـدای وي نـو خـدای کامـل ذات دې او د هغـه پـه ذات کـې تغیـر او تکامـل متـصور او ممکـن نـدې. خـو بیـا هـم هګـل کـولې شـول دفلـسفي علـم موضـوع او اساسـي مـسئله دذهنـي تخیـل او تـصور پرځـای د ذهنـي واقعیتونـو پـه بنیـاد ځېرلـې او فورمولبنـدی کـړي وای او د خپـل علمـي فلـسفي رسـالت جالـه بـه یـې تـر ګـودره رسـولې وې ،خـو هګـل پـه اصـطلاح دعینـي ایدیالیـست پـه حیـث او یـا کـه دقیـق وویـل شـي ، د خپـل وخـت ذهنـي تخیلـي ، منطقـي

وتلـې فیلـسوف او عـالم پـه توګـه لـه بـده مرغـه د خپلـو همـدغو علمـي فلـسفي نیمګړتیـاوو لـه کبلـه یـې د خپـل علمـي فلـسفي رسالت جاله له اوبو پورې نه ایستې شوه.

فیـر بـاخ هـم د ماتریالیـست پـه حیـث ټول عظیـم مـادي دینـامیزم ،مناسـبات ،قانونمنـدی،او دیـالکتیکي بـدلون او تکامـل یـواځې وچ کلـک او تنـګ نظرانـه میخـانیکي او متـافزیکي اسـتمرار او تکـرار وګڼـه اود هګـل د غیـر قانونمنـد تخیلـي ادیـالیـزم د برسـتنې سـره وړانـدې وغورځـاوه او میتـافزیکي تحجـرتـه ارجحیـت قایـل شـو . هغـه پخپلـو دغـه کړو وړوسـره پرتـه لـه دې چـې لـه یـوه متعـصب تنګنظرانـه موقـف ځخـه بـل متعـصب تنـګ نظرانـه دریـز غـوره کـړي بـل هـیڅ امتیـاز تـرلاسـه نـه کـړ او دفلـسفي علـم اساسـي مـسئلې او موضـوع قـضیه او مـشکل هـم پـه همغـه پخـواني حالـت لاینحـل پاتې شو.

ویـل کیـږي چـې مـارکس او انګلـز پـه اصـطلاح دهګـل دیالکتیـک او دفیـر بـاخ ماتریـالیزم پـه ارګانیـک ډول سـره یـو ځـای او دلـومړی ځـل لپـاره یـې پـه فلـسفه کـی ددیـالکتیکی ماتریـالیزم تیـوري او نظـر رامنځتـه کـړ. ماتریالیـستان تـر دا نـن ورځـې پـورې هـم پـه دې عقیـده دي چـې شـعور غیـر مـادي او د خپـل اړونـده مـادي واحـد (مغـز)سـره پـه مناسـبت کـې د فلـسفې اساسـي مـسئله جـوړوي او یـواځې د همدغـه مناسـبت پـه بنیـاد د ادیـالیزم او ماتریـالیزم یـو تـر بلـه سـره متـضاد نظریات او عقایـد رامنځتـه شـوي دي. دوی،همداسـې عقیـده لـري چـې احـساس مـادي او کلـه چـې همدغـه احـساس پـه شـعوربدلیږي غیـر مـادي بڼـه غـوره کـوي .خـو زمـا پـه عقیـده دا خبـره ځکـه سـمه نـه ده چـې مـادي واحدونـه او د همدغـه ماتریالیـستانو پـه اصـطلاح غیـر مـادي شـعور هیڅکلـه

ketabton.com - The Digital Library

ارګانیک مرکب او جوړښت نشي جوړولې او که څوک د خپلې دغه ډول خبرې د رښتینولې مدعي اوسي ، نو ددوی په آند ارګانیک جوړښت ماهیتاً څه ته ویل کیږي او دغه مادي او غیر مادي ارګانیک جوړښت مناسبت څه ډول جوړیدلې شي ؟

او یا د دغه مادي او غیر مادي ارګانیک جوړښت د ارتباط غوټه به مادي وي او که غیر مادي ؟

مونږ دمخه داموضوع څیړلې چې شعور او نور مادي واحدونه پرته د ځینې نسبي تفاوتونو او خصوصیاتو هیڅ ډول ذاتي توپیر ونه نه لري او هره پروسه ، حرکت او بدلون په هره زماني مقطع او مکاني بعد کې چې اوسې ، همزمان او هم مکان ټولې قانونمندې پروسې او حرکتونه په میخانیکي ،کیمیاوي ، بیولوژیکي ، فزیولوژیکي ،ساحوي،تشعشعي،روحي او نورو ټولو ورشو ګانو کې په متداخله لحظوي بڼه تحریکوي او په ټولو برخو او ابعادو کې متجانس، یو نواخت متناسب تعامل او پروسه جوړوي. زما په عقیده په عالم الاسباب کې ارګانیک جوړښت یواځې همدغه مادي واحد تجانس ، نه شلیدونکي ابدي پایداره ارتباط ، تسلسل او مناسبت ته ویل کیدې شي. ماتریالستان سره ددې چې په خپلو څیړنو کې یواځې د علمي کړو وړو او روشونو پلوي او مدعي اوددې جهان په مادي واحد جوړښت پوره باور لري او په اصطلاح پخپلو دغه ډول سر تر پایه علمي مادي فعالیتونو ویاړي ، خوبیا هم دوی هیڅکله په دې خبره فکر نه دې کړې چې که د دوی دغه ادعا په رښتیا سمه اوسي ،نو ولې په اکثره فلسفي مسایلو او قضایاوو کې چې د شعور او مادې د مناسبت یعنې د فلسفې د اساسي مسئلې په بنیاد را منځته کیږي ، دوی خپل

زغرد او واضح نظر نه اظهاروي او د شک او تردید په پوله کله یوې خوا او کله بلې خوا رغړي او خاصو علومو او خاصو ورشو ګانو ته بیاهم په شک او تردید سره حق قایلیږي ؟ په هره قدمه کې د تړلو دروازو او لا ینحله معماوو سره مخامخ کیږي او ددې په عوض چې د حل واقعي لار ولټوي د ګمراهیو لارنیسي او د غیر قانونمند تخیل او منطق د بې بنیاده اصولوله مخې دوی هم کذبي او انحرافي فورمولبندیو او تیو ریوته غاړه ایښې ده.

ماتریالیستان دشعوري اوټولنیزو مسایلو په اړه تر اوسه ایدیالست پاتې شوي اوځرنګه چې د فلسفې د اساسي مسئلې په دغه ډول ناسم تعبیر سره مشکله ده څوک شعوري او ټولنیز قضایاپه دقیق ډول وځیړلې او وارزولې شي.په همدې سبب حتا کارل مارکس چې ددیالکتیکی او تاریخي ماتریالیزم دتیوریولومړنې علمې څیړونکې او دماتریالیزم او دیالکتیک د ارګانیک جوړښت موسس وو ، هم دیته اړشوې وو چې دغهواحده قانونمندید متضادوتیوریو په بڼه وځیړي ،د دیالکتیکي ماتیرالیزم او تاریخي ماتریالیزم ځانګړې تیوری فورمولبندي ، حال داچې په تاریخ کې دیالکتیک او په دیالکتیک کې تاریخ موجود او دغه دواړه دمادیت مستلزم او دهغوی تر منځ کوم ذاتي توپیر نه شي په ستر ګو کیدلې .د همدې ځای څخه د فلسفې نظریاتي او تیوریکي سیستمونو ، ډلو او مکتبونو تر منځ پرته له کوم مقنع او اساسي علمي بنیاد او دلیل د ویش اونه پخلاکیدونکې دښمنۍ لړۍ له باباادمه پیل او تر دې دمه دغه بې نتیجې او بې ثمره لوبه دوام لري چې پایلې یې هم پرته له تحریفي ،کذبې فورمولبندیو ، تیوریو ،نظریاتو ،عقایدواو غیر علمي منطق څخه بل څه نه شو تصور

ketabton.com - The Digital Library

کیدلي .مارکس او انګلس په خپلو علمي څېړنو او تحلیلونو کې همېشه دغه ډول نیمګړتیاوې او نواقص احساس کړي او په وار وار یې هغې ته دقیقي اشارې او ګوتنیونې کړې دي .د مثال په توګه کارل مارکی لیکي: «ایده په مادي قوت بدلیږي ،کله چې د پراخه پرګنو په عقیده باندې بدلېږي» (د مارکس او انګلس کلیات...) .خو دوی او نور وما تیریالیستانو نه دي کړې شوي په دې باره کې مقنع او ثبوتي علمي دلایل وړاندې او یا د ننني مروجه علمي قوانینو له مخې خپلې علمي څېړنې ، وړاند وینې او تحلیلونه سمبال کړي. ځکه چې دوی او ټولو ماتریالیستانو د مادې او شعور خپل کذبي تضاد د یوه واقعیت او دفلسفې د اساسي مسلې په توګه بې قید و شرطه منلې او کلک پرې ولاړ وو .لکه څرنګه په دې باره کې دمخه مونږ خپل دلایل وړاندې کړي ، په نومورې مسله کې نه کوم بنیادي تضاد وجود لري ، نه په دغه بنیاد د فلسفې کومه اساسي مسله څوک رامنځته کولې شي او نه په دغه د علمي عقایدو ،قوانینو او فورمولبندیو ویش او دیفرنسییشن را منځته کېدلې شي. په هغه صورت کې چې د ویش عامل ، سمبول او محک بې بنیاده او په غلطه را منځته شوې اوسي ،نو په دغه بنیادونو که متضادې تیورۍ ،فورمولبندۍ او هره ځانګړې عقیده رامنځته کیږي هېڅکله رښتیني بڼه نه شي لرلې،او دخپلې ګستاخۍ او سپین سترګتوب څخه په بخښنه ، اجازه راکړۍ ،ووایم چې ټولې نظریاتي تیوریکي څېړنې په پټو سترګو د غیر علمي تخیل د ګمراهۍ په لار روانې دي. او دهمدې کبله دغه ټول نظریاتي فلسفي مکتبونه او تیوریک سیستمونه په خپلو نظریاتي وضاحتونو کې همیشه دمشکل او

اشتباهاتو سره مخامخ دي او د هغوی فورمولبندۍ پرته دتحریف او تکذیب بله بڼه نه شي لرلي . خو دا خبره په هېڅ صورت سره ددې معنا نلري چې ګوندې دغه نظریات او فلسفي تیوریک سیستمونه علمي ارزش نلري او په هغې باندې سترګې پټې شي. په حقیقت کې دغه ټولې فلسفي څېړنې چې دماتریالیستي یا ایدیالستي نظریاتو خاوندانو لخوا شوي په حقیقت کې دبشري علمي څېړنو او تحقیقاتو ستری زیرمې جوړوي او هر یوه نظریاتي عقیده چې پخپل آند یې موجوده فلسفی حقایق او واقعیتونه دمشخصې لیدتوګې او زاویې څخه څېړلي او په هېڅ صورت سره یوه نظریه دبلې نظریې ځای نشي نیولې اوخلا یې نشي ډکولې تل به د خپلو خپلو ارزشنو څخه برخمنې وي .زماپه عقیده ددغه ټولو مختلفو علمي نظریاتي څېړنو متودولوژیکي ،ادبي ،علمي منطقي ،ترمنولوژیکي ارزشونه او دهغې علمي او فلسفي زړې به دهمیش لپاره دحقیقت او واقعیت په څیر پر ځای پاتې وي او هیڅکله باید له نظره ونه غورځول شي او سترګې پرې پټې نشي ،خوزما یوائیني ضروري اصلاحي شرط او وړاندیز به داوي چې په دغه پخواني نظریاتو کې شته نیمګړتیاوې او غلطۍ د عینیت د فلسفې د نوي لید لوري له مخې پوره او اصلاح شي .په اکثره مواردو کې د زمان او علمي ــ تخنیکي انکشافاتو فاکتورونه اساسي رول لوبولې شي . کوم نظر چې ما په پورته ډول عرض کړی زه پخپله دتدقیق او تأمل وړ بولم .که چیرې دفلسفي څېړونو دباصلاحیته پوهانو لخوا تصحیح، تکمیل او تائید شي نو لازم به داوي چې دفلسفي علم په اساسي مسئله ، موضوع او ځینې نورومیتود ولوژیک ،نصابي او مفرداتي

ketabton.com - The Digital Library

مسایلو او ارځونوله مخي پري له سره غوروشي او فلسفي څېړنې دهغې په برابر تنظیم شي. دماتریالستي دیالکتیک پلویان وایي چې فلسفه یو خاص علم دې اود طبیعت، ټولنې او شعور دعامو قوانینو څخه بحث کوي او پدې باره کې کومه اضافي توضیح وجودنلري تر څو هغه شک او ابهام چې په پورتنۍ جمله کې موجود دې له منځه یوسي. ځکه پخپله دخاص علم او عام قوانین داسې مفاهیم دي چې اضافي توضیح ته ضرورت لري. دهرعلم قوانین پخپله پرته دتاکیدي تذکرڅخه یو څه نسبي عمومیتونه لري خو دخاص علم افاده یوه اضافی فوق العادګي ده چې دفلسفي علم دپاره ددیالکتیکي ماتریالیزم پلویان ورته قایل شوي خو پدې باره کې دضروري او لازمي توضیح په هکله پټه خوله پاتې شویدي. داپه حقیقت کې یو څرګنده تجاهل العارفانه اشتباه ده ، ځکه پدې باره کې که توضیح ورکړې شي سمدستي دهغې باره کې داسې پوښتنې راولاړیږي چې ځواب ویل ورته مشکل دي.هیګل او ځینې نورفلسفي عالمان فلسفه دعلومو علم ګڼي. هغوی پدې توګه دیوې خوا فلسفې ته مافوق علمي حیثیت قایلیږي خو په حقیقت کې داخبره داسې معنا لري چې ګوندې فلسفه یو پارازیت علم دې چې پخپلو پښو نشي ودریدلې او دځمې غوندې په نورو علومو باردې.داګز ستنسیالیزم پیروان وایي علم بل شي او فلسفه بل شي دې. هغوی دا خبره غوره کړې ، ځکه که علم ورته ووایي نو دلیل ورته نلري او که دلیل ورته پیداکوي دهغې تر شا چې کومې پوښتنې راپیدا کیږي هغې ته ځواب ویل مشکل دې. نو منلې یې ده چې دسل هو څخه همدایوه نه ښه ده.ځینې فلسفه پوهان فلسفه مجرد او انتزاعي

علم شمیري او پدې عقیده دي داچې مجرد او انتزاعي عام مفاهیم خارجي وجود نلري نو ځیرنه یې هم نه کوم اساس لري او نه ضرورت. دهغوی په نظر فلسفه دذهني تصوراتو او خیال بافیو علم دې.

لازمه ده دادیوه څرګند حقیقت په ځیر ومنل شي چې دلوی خدای لوی جهان دهغه ذات دلوی علم دقوانینو مطابق منځته راغلې، پایې او تغیر او تکامل مومي. نوري لاری پدې کې ټول پرته دګمراهۍ څخه بل انجام نشي لرلې .دپورتنۍ ډیرې لنډې یادوني او توضیح په ترڅ کې دې نتیجې ته رسیږو چې دلوی علم قانونمندي دانساني ذهنګریو او ادراکي امکاناتو څخه پورته په عیني توګه دمادي لوی جهان دپیدایش سره سم په ابدي شکل موجود او دهغې تجربي عملي او متیماتیکي محاسبه هم دانساني علم، پوهې او تخنیکي امکاناتو څخه اوچت او ناممکن کارځکه ګنل کیږي چې میکره او ماکره جهانونه، سیستمونه او نظامونه همغسې چې دابعادو له مخې یوه لایتناهي ورشو تشکیلوي دخپل تنوع، تعدد او نورو هر ډول پارامترونو له مخې چې په هیڅ صورت دانسان په شعوري طیف کې نه ځائیږي هم لایتناهي دي. دغه ټول مادي موجودات دکوچنۍ ذرې څخه نیولې ترخورا لویو سماوي اجرامو پورې دخپل ټول لایتناهی تعدد ، تنوع او نورو لایتناهی تفاوتونو سره کې دیوې خوا دمختلفو جهانونو ، نظامونو ، سیستمونو او منفردو مادي واحدونو په حیث په متقابل توازن، تعادل او استقرار کې واقع دي دبلې خوا همزمان په هغې کې کمي ،کیفي دیالکتیکي دینامیزم ،خلقتي ستاتیزم اوابدي تحول او تکامل جریان لري. یعني هر موجود په ځانګړي توګه او یا د سیستم او

ketabton.com - The Digital Library

نظام په حیث دټولو لایتناهی تعدد، رنګینیو، تفاوتونو او مشابهتونو سره په همغه یوه لحظه کې همغه مشخص ځانګړې مادي واحد یا سیستم او نظام دې اوهم ندې. حتا په هغه صورت کې که مونږ مادي جهاني موجودیت یو ساده میتافزیکي استمرار او تکرار قبول کړو بیا هم ددغه لایتناهي مادي واحدونو، سیستمونو او نظامونو موجودیت او حرکت متیماتیکي افاده د بې شمیره انتګرالي او دیفرنسیالي معادلاتي سیستمونو او دهغوی د بې شمیره مشقاتو او نورو افادوی تسلسلونو پواسطه به په عالم الاسباب کې ناممکن کار وي. اوس پخپله ددې سنجش او تصور کیدلې شي، کله چې دغسې یې عظیم لایتناهي نظام په هرارخیز او لایتناهي بعدي لحظوي دیالکتیکي دینامیکي متحول او تکاملي پروسوي استمرار کې قرارلري متماتیکی افاده او محاسبه به یي ممکن کار وی؟آیا ددغسې یوه عظیم لایتناهي دیالیکتیکي دینامیک نظام عملي تجربه به په کوم لابراتوار کې ممکنه وی؟ بې له شکه دادبشر دامکاناتو څخه وتلې کار دې. لیکن لوی علم پرته له شکه ددغه عظیم جهان دلایتناهي مادي موجودیتونو لایتناهي مناسبتونو او لایتناهي دیالکتیکي دینامیک تحول او تکامل علم دې . دهغی هره یوه پروسه دلوی علم د عامې قانونمندی پواسطه افاده کیدلې او د د غه لوی جهان په عملي لابراتوارونو کې د تجربې وړ او ټول قضایا یي دقضا او قدر دتناسب له مخې په عیني توګه دانساني نسبي معرفت دپاره وجود لري. دغه لوی جهان دټول عظمت، تفاوتونو، او دینامیزم سره سره متوازن، متعادل مستقر او هر څه پکی سیال پیدا دي او دلوی علم عامه قانونمندي ددغه

سیستمونو داستقراریت تضمین کوي .لازم دادي بشرددغه قانونمندیو مطابق عمل وکړي نه دهغې په ضد. زه پدې باره کې داضافي وضاحت څخه تیریږم خودمثال په توګه دومره وایم چې که زمونږ په شمسی نظام کې لمر دلوی والي، طاقت او مرکزیت سمبول دې نو ډیره کوچنی ذره دهمدغه لمر او دهغی په څیر لایتناهی نظامونو دجوړښت، پایښت او ابدیت سمبول او خښته ده. انسان، حیوان، نبات، جماد او دلوی جهان نور ټول مغلقترین موجودات چی دلوی علم د عامې قانونمندی له مخې خلق شوي واقعاً دیوه خارق العاده مافوق انساني طاقت او ذات دخلقت مظاهر او مخلوق ګڼل کیږي. ددغه مخلوقاتو دټولو اوصافو ، خواصو او دهغوی دجوړښت دخورا مغلقو سیستمونو پروګرام او قضایي جبر او دیترمینیزم په یوه کوچنی حجره او دهغی څخه په لاکوچنی جوړښت کی ځای پځای کول هم یواځی او یواځی دمافوق انسانی او یوه خارق العاده ذات صنع ګڼل کیدلې شي. پورتنې نظر دیوی طرحی په شکل وړاندی شو تر څو دفلسفه پوهانو او عالمانو توجه دغه عمده مسئلې ته راوګرځي او دهغی له مخې دفلسفي علم دماهیت، موضوع اساسي مسئلې نظریاتي اړخونو او تیوریو په باره کې په نوې لید توګه لازمې فورمول بندی رامنځته شي .کله مو چې دا ومنل ، چې لوی علم په لوی جهان محیط علم او قانونمندي ده او دهغې د ساحې څخه یوه کوچنی ذره هم بیرون نشي پاتې کیدلې حتما دا سوال هم راولاړیږی چې آیا نور علوم په ځانګړي ډول وجود لري؟ که لري یي دهغوی مناسبتونه دلوی علم سره څه ډول دی؟دخدای لوی جهان دترکیب، فزیکي حالت او داسې نورو اوصافو له مخې متجانس، یو نواخت،

ketabton.com - The Digital Library

میتافزیک، په یوه حالت پیدا او په همغه حالت فناء جهان ندی. هر مادي واحد، هر موجود هر مولود د پیدایش، بقاء، انحطاط او فنا مراحل لري. پخپله لویه قانونمندي دیوه منفرد واحد دبقاء په عمودیت او د دغه واحد دنوع په افقیت کې کامل توافق او حتا شباهت هم نلری. د جهان ترکیبي تناسبونه او تفاوتونه، فزیکي، کیماوي او نور حالتونه پدغه قانونمندیو مستقیم تاثیر لري او لازم تاثیر او تغیر منځته راوړي. مونږ حتا دیوه مشخص عنصر یا ترکیب په ارتباط مختلف فزیکي حالتونه لکه جامد، مایع، غاز، مختلف تشعشعات، مقناطیسي، الکتریکي، جاذبي ساحې، پلازمایي، فوتوني او نور حالتونه چې تر اوسه پورې یې مونږ نه پیژنو هر یو دځانګړو او متفاوتو قانونمندیو لرونکي دي. دبلی خوا د خدای لوی جهان دلایتناهي عدم تجانس، تنوع او تفاوتونو سره سره په لایتناهی تحول او تکامل کې قرار لري چې دهغې په تناسب او مطابقت قانونمندي هم په مستمر شکل سره تغیر کوي. دغه قوانین او دهغې یو تربله دیالکتیکي تداخل پرته لدې چې دچالخوا پیژندل شوې وي یا نه د قضاء د حکم له مخې د طبیعي جبر په شکل جریان لري. لیکن بشري معرفت، پیژندنه هم کاملا بې تاثیره ندي او تل د قدر په تناسب تاثیر لري (د قضاء او قدر په باره کې به په لازم وخت کې بحث وشي) بشري معرفت یوه تکاملي پروسه او بشري ضرورتونه او د علومو څخه داستفادې سطحه هم تل په تکامل او تغیر کې ده. خو دغه علومو او قوانینو تحقیقي او تدقیقي کچه دلوی علم او حتا دفلسفي علم د عامو قوانینو د معیارونو سره هیڅکله د مقایسې وړ نده او تل د نسبي او خصوصي حالتونو او تقریبي محاسبو

په شکل منل کیدلې شي. د فلسفې قانونمندی په سطحه د هغې برابرول او تنظیمول نه ممکنه ده او نه ضروري. په همدې علت ویلې شو چې پرته د فلسفي علم او عامې قانونمندی څخه ځانګړي علمي قوانین او پخپله علوم هم د بشري ضرورتونو په تناسب د استفادې وړ ګرځي. دغه علوم د انسانانو د جدي ضرورتونو له مخې منځته راځي او کله چې دغه ضرورتونه له منځه ځي پخپله علوم هم خپل شته والی دلاسه ورکوي لیکن دهغې فلسفي زړې یا فلسفي عامه قانونمندي پر ځای پاتې کیږي. د فلسفې څخه پرته نور علوم تل نسبي او تقریبي ماهیت لري ځکه چې هیڅ علم نشي کولې په یوه مسئله یا قضیه کې ټول مؤثر فکتورونه محاسبه کړې شي او دبلې خوا په ځینو مسائلو کې د دې یرې دقیقي محاسبې ضرورت هم نه لیدل کیږي. که چیرې د پرنسیب له مخې د موضوع سره دقیق کړه وړه وشي نو ویلی شو چې ځانګړي علوم په ځانګړې توګه وجود نلري او په حقیقت کې ټول علوم یو تربله سره دلویي عامې قانونمندی په چوکاټ کې تداخل لري او په تحقیقاتي او تجربي پروسو کې دهغې جدا کول ناممکن کار دي. یعنې ممکنه نده یوه فزیکي، کیماوي یا بیولوژیکي پروسه یا تجربه په خالص او ځانګړې توګه عملی شی بلکه هغه یو تربله په متداخل شکل سره هم مکان او همزمان جریان لری. په ځانګړې علمي توګه دیوې مسئلې د څیړنې په جریان کې ځینې مناسبتونه او فکتورونه په نظر کې نه نیول کیږي او تر ې صرف نظر کیږي او یوائې دهرې مسئلې د اهمیت په تناسب دیوه ضریب په اضافه کولو سره دهغې تلافي کیږی. خو دا کار په هیڅ صورت سره د دغه علم د نسبیت او تقربیت درجه نشي کمولې. هر ځانګړې علم خامخا

ketabton.com - The Digital Library

دفلسفې عامې قانونمندی، خصوصي او تقريبي حالتونه او پديدې دي چې ددیالکتیک دمشخص اړخ په حیث دمشخص علم دلارې زمونږ دذهن دمحدود میخانیکیت یا بیوفزیولوژیکیت دمختلفو اړخونو دانعکاس په هندارو کې منعکس کیږي او پدې ډول دفلسفي علم د عامې قانونمندی دلمړی درجې مشق په حیث په نسبي او تقريبي لحاظ دځانګړو علومو دمنځته راتلو سبب ګرځی. کیدلې شي دمختلفو علومو نومورې ذهنې میخانیکیتونه دوهم وار دذهن دفلسفی منطق په هنداره کې مجموعاً په استقرايي او قیاسي ډول انعکاس ومومي او ددغه مختلفو علومو دمنطقي ارګانیک انتګریشن، قیاس، تحلیل او تجزیې په نتیجه کې ددیالکتیک نسبي فلسفي قانونمندي رامنځته شي.فلسفي علم او فلسفي قانونمندی بیا پخپل وار دخدای دلوی علم ، لویي قانونمندی، خدایي ټولو خلقتونو او لوی حقیقت دمعرفت په پروسه کې بشري ذهني نسبي عامه قانونمنده پیژندنه، قانونمندي او علم ګډل کیږی . تل تحول او تکامل کوی او دتل لپاره دذهني نسبي حقیقت په توګه پاتې کیږي. پدي توګه ځانګړي علوم او قانونمندی دبشر دشعوري کچې په تناسب دځانګړو ضرورتونو له مخې په مختلفو وختونو کې منځته راځي، داستفادې وړ ګرځي، ورو ورو خپل ارزش دلاسه ورکوي او له منځه ځي خو دهغې فلسفي زړې او یا که دقیق وویل شي دلویي قانونمندی او لوی علم دقانونمندیو خصوصي حالت په حیث دتل دپاره پاتې کیږي . لکه ځینې فزیکي، کیماوي، بیولوژیکي.... قوانین او یا دهغوی متیماتیکي ارزونه چې دتل لپاره خپل ارزش له لاسه نه ورکوي .پدې باره کې چې ایا

فلسفي علم ته دانتزاعي څېړنو په حیث ضرورت شته او که نه؟ که شته نو دغه ضرورتونه کوم دي؟ آیا فلسفه دنورو علومو دلاری تغذیه کیږی ؟.... او نور ځانګړي علوم څه ډول په ذهني تورتم کې دفلسفي علم دځراغ په مرسته سمه لاره مخ په وړاندې نیولې شي ؟ پدې باره کې به په راتلونکي وخت کې لازم بحث وشي

ketabton.com - The Digital Library

لوی جهان

دفلسفې او لوی علم د سرخط لاندې بحث کې مونږ دې نتیجې ته ورسیدو چې فلسفه د لوی جهان د لوی حقیقت او ټولو لایتناهی پدیدو او مظاهرو د معرفت په پروسه کې د بشري ذهنګریو، مقدراتو او امکاناتو مطابق هر اړخیزه قانونمنده فورمولبندي او علمي افاده ګڼل کیږي. خو لوی علم د بشري ذهنګریو او مقدراتو څخه پورته په لوی جهان باندی محیط او د خدای د مقضي الامر ارادې له مخې دیوه لوی، ثابت او تغیر ناپذیره ابدي حقیقت او واقعیت په حیث تغیر نه منوونکې دې.

په دغه بحث کې د لوی علم او لوی جهان د متقابل استلزامیت ذکر هم شوې چې په حقیقت کې د همدغه متقابل استلزامیت په بنیاد د خدای د لوی علم قانونمندي د ټولو خلقتونو او پدیدو د مادي موجودیت استلزامي شکل د موجودیت ګرځېدلې او دیوه موجودیت پرته دبل د موجودیت څخه، نشي متصور کیدلې.

د لوی علم د محیط څخه وتلې هیڅ ډول بله قانونمندي وجود نلري، لوی علم د لوی جهان د لوی دیالکتیک دابدي همزمان ستاتیزم او دینامیزم علم ګڼل کیږي. د لوی علم په باره کې خبرې کول زمونږ د بحث موضوع نده یوائې د بشري ذهني فلسفي

درک له مخې د لوی جهان په باره کې ځینیې مسایل څیړو.

په پخوا وختونو کې چې لا د انسانانو شعور او پوهې کافي انکشاف نه وؤ کړې نو د هغوی د درک او معرفت هم یوائی د خپل نژدې چاپیریال څخه تر هغه ځایه چې یې د حواسو مزي غزید لې او ابتدایي شعوري منطق اجازه ورکوله د حواسو د امکاناتو او غریزي مجبوري ضرورتونو له مخې عملي او ممکن ګڼل کیدل.

د وی د طبیعي او اجتماعي سهولتونو او افتونو سره عملاً په دوه ګوني ډول مخامخ او یوائی د احساساتو په کچه یې د بشر په ذهن کې د خیر او شر، نیکۍ او بدۍ، دوستۍ او دښمنۍ او د اسې نور، تمیز کول شروع شو. په همدغه اساس د وی د ډلګۍ جوړولې او له ابتداء څخه د رحماني او شیطاني قوتونو د موجودیت له مخې د بشري ټولنې د ټولنیزو مناسباتو د وه ګوني د ښمنانه احساساتي او دوستانه عقلاني تهدابونه کښیښودل شول. د شعور او فکر په انکشاف سره بشر د بې شمیره پوښتنو سره مخامخ کیده او له بده مرغه دغه پوښتنو ټل د وه ګوني احساساتي او عقلاني ځوابونه پیدا کول او ترننۍ ورځې پورې د دې په عوض چې په علم او علمي منطق ډډه ولګول شي بشري احساسات او شیطانیقوتونو ټل د تلې ډیره درنه پله جوړه کړې او د بې شمیره متضادو، لاینحله او نه پخلا کیدونکو پرابلمونو د ایجاد سبب ګرځیدلې دي. د بلې خوا بشر د همغه ابتدا څخه د د ې لوی جهان د لایتناهي پدیدو او خارق العاده رنګینیو په هکله عملاً بې تفاوته نه دې پاتې شوې. که ځینې کسانو ټل شپې دستورو په نظاره سبا کړي، د هغوی حرکتونه او ټګ لارې یې تعقیب کړي، په هغې کې یې مختلف اشکال، حرکات، حدود او ارتباطات پیدا کړی، بې ساري

ketabton.com - The Digital Library

عظمتونه، بې شمیره نظامونه او د قدرت مرکزونه موندلي، پدغه لوی جهان کې یې خپل موقف او موضع تثبیت کړي، لازمې قانونمندۍ یې کشف کړي او فومول بندي کړي، دعلم او معرفت کړۍ، مرحلې، امکانات او متودونه ایجاد کړي، حق او حقیقت ته قایل او پخپله د دغه لاری لارویان او پیروان ګرځیدلي دي.

دوهمې ډلې دعملي درک او فهم له مخې زیارونه ګاللي او دبشري ضرورتونو او نیاز دپاره یې دمادي نعماتو سترې زیرمې ایجاد کړیدي. دریم، څلورم او نورو دعلم، فرهنګ او داسې نورو ساحو کې ستر خدمتونه سرته رسولي او عملي نتائج یې ترلاسه کړیدي چې اول لاس تحقیقاتي لاسته راوړنو په باره کې معلوماتونه یې دلویو اوکوچنیو مجموعو په شکل دنړۍ په عامه کتابخانو او ارشیفونو کې موجود دي.

زه غواړم یواځې ځینې پرنسیبي مسائلو او عامو قانونمندیو ته دخپل لید لوري او فهم له مخې اشاره وکړم. خو د دې علومو د متخصصیونو دپاره پکار دي چې دنوي مادي تخنیکي امکاناتو، علمي پرمختیا وو، نظریاتو او متودونو په اساس هر یو پخپله ساحه کې لازم تحقیقاتي مواد او نتیجه ګیرۍ وړاندي او په ارګانیګ ډول دهغو له مخې د دی مادی، معنوی لایتناهی مناسباتو، دینامیک تحول او تکامل دپاره علمي قانونمند بنیاد کښیښودل شي او یواځې علم دټولو پدیدو، مظاهرو او مناسباتو دحقانیت او واقعیت دتثبیت لپاره یواځینې معیار او محک ومنل شي او داحساساتو او تخیلاتو رول یواځې داحساساتي او تخیلي مسائلو او پدیدو په ساحه کې محدود شي.

همغسې چې په فلسفي علم کې دغلطو، ناقصو او خامو فکري تراوشونو په نتیجه کې انحرافي او غلطو تیوریو او فورمولبندیو ځای نیولې وؤ دلوی جهان په باره کې هم دغه ډول انحرافي تیوریو، تخیلي نظریاتو، فرضیو، ارقامو او اعدادوهم ځای نیولې چې دمقنع ثبوتي دلایل وړاندې کول یې په هکله ډیر مشکل کار ګڼل کیږي.

دپخوانیو انسانانو لپاره هغه چاپیریال چې ژوند یې پکې کاوه ددې لوی جهان په معنی او مفهوم وؤ. ترکومه ځایه پورې چې یې مزل وهلې شو او نظر یې رسیده، په همغه ځای دهغوی جهان ختمیده او دهغې بریدِ څخه وړاندی په اصطلاح دپیریانو، دیوانو، بلاګانو، جوج ماجوج جهان او یا مطلقه تاریکي مستقره وه .ددوی جهان کیدلې شو چې دطبیعي عوارضو، انساني دښمنیو او حیواني خطرونو پواسطه هم محدود شي. پدې باره کې مختلفو عقلي، عقیدوي، مذهبي او داسې نورو نظریو افسانو ځای نیولی وؤ او خلکو پری باور کاوه. داخبره اوس هم معموله ده چې "څلور کنجه جهان می ورپسې ولټوه" یا "داڅلور کنجه جهان ما ټول لیدلې" معلومیږي چې دهغوی په نظر دې جهان څلور کنجه درلودل او دهمواري پرتې ځمکې په شکل وو. دا ډول تخیلي کیسې او افساني دیوه نسل څخه بل ته ترننۍ ورځې پورې ډیري پاتې دي او ډیر خلک پرې اوس هم باور لري.

افلاطون چې د ق م په ۴ پیړۍ کې اوسیده دلوی جهان په باره کې یې لیکلي نظریات پریښي دي. هغه دجیوسنتریزم دنظریې پیروي کوله. جیو په یوناني ژبه کې ځمکې ته وایي یعني هغه پدې عقیده وؤ چې ځمکه دجهان مرکز، پر ځای ولاړه

ketabton.com - The Digital Library

ده او لمر او نور ستوری دهغې چار چاپیر ګرځي. افلاطو دځمکې په کرویت عقیده نه درلودله. کوپرنیک (۱۵۴۳ ــ ۱۴۷۳) پولینډی عالم د لومړی ځل لپاره وویل چې ځمکه کروي ده هم پخپل محور او هم دلمر په مدار ګرځي. کوپرنیک دهیلیوسنتریزم دنظریې پلوي وؤ یعنې لمر یې دجهان مرکز ګانه او پدې عقیده وؤ چې ټول ستوري په یوه سطحه کې دلمر نه ګرد چورلي. سره دځینې اشتباهاتو بیا هم دکوپرنیک نظر دجهاني معلوماتو په باره کې یو ستر انقلابی بدلون رامنځته کړ.

کانت، لاپلاس، کپلر او ځینی نورو دکوپرنیک اشتباهات اصلاح او دسماوي اجرامو دحرکت په باره کې یې ځینې فزیکي او متماتیکي معلومات وړاندې او شمې یې جوړې کړې.

لاپلاس دستورو او سیاراتو دپیدایش په باره کې خپله دنیبولا چې ګرم غاز ته ویل کیږي، کانت دګرد او دوړو او چمبرلاین دیخونو دکوچنیو ټوټو دموجودیت څخه دستورو او سیارو دمنځته راتګ په نظر و دریدل. هغوی داهم وویل چې لمر دکائناتو مرکز نه بلکه لمر هم دنورو ستورو غوندې یو ستورې او یوائې د زمونږ دشمسي نظام مرکز ګڼل کیږي. ځمکه او نورې ددی شمسي نظام سیارې ترې ګرد چاپیر په خپلو معینو مدارونو ګرځي.

ددوی او ځینې نورو عالمانو دنظریاتو په اساس دکسمولوژي یعنی دستورو او جهان دپیدایش، کسمولوژي، استرونومي، فضایي نسبتي تیوری او داسې نورو علومو او تیوریو اساسات فورمولبندي او اړونده څیړنې پیل شوې.

کله چې نیوتن دجاذبې عمومي قانون کشف کړ، پدې

علومو کې نور ستر بدلونونه راغلل. دغه قانون یې دټولو اجرامو لپاره قابل دتطبیق وګانه او ددغه علومو ټول مسائل لکه دنورو فزیکي قضایاوؤ په څیر څیړل شروع شول.

په ۱۹۵۷ کال کې فضا ته دتوغندیو توغول پیل او بیا سپوږمۍ، مریخ او نورو سیارو ته سفرونه شروع او دغه توغوندي دټاکلو لارو ځینې په ټاکلو محلونو کې ښکته او ډیر بار ارزښته معلوماتونه ځمکې ته رالیږي او په حقه ددغه علومو او اړونده عالمانو ستر بریالیتوبونه ګڼل کیدلې شي.

کومه هرارشي چې دجهان پیژندنې په باره کې پورته ذکر شوه عالمانو او یانورو پوهانو وړاندی کړې، سره ددی چې هغوی پخپله هم پرې پوره باور نلري او هیڅ تر اوسه جرئت ندې کړې چې په خپلو نظریو او فرضیو ټینګ ودریږي اویا دهغې په باره کې دمنلو وړمقنع ثبوتي دلایل وړاندې کړي، بیا هم زه ستر برې او دمنلو وړ بولم. خو زما لپاره هیڅکله دادمنلو وړ نده چې دداسې احتمالي، تخیلي غیر دقیقو نظریو او فرضیو په اساس څوک وغواړي چې حقیقي علمي تیوری او فومولبندی جوړې کړي. لازم دادي چې هرې نظریې ته دهغې دمحتوا مطابق ارزش ورکړل شي او په پټو ستر ګو معجزه ونه ګڼل شي.

دفلسفي علم په بحث کې مونږ ولیدل چې څه ډول دمختلفو نظریو او مکتبونو پیروانو په ډیر څرګندو مسائلو کې یو بل ته ندي قانع شوي او خپلې لارې یې ترننۍ ورځې پورې جدا ساتلي او تعقیبوي یې.

دلوی جهان په باره کې مسائل او نظریات لا ډیر مغلق او یو پیچلې ځنځیري سیستم جوړوي چې دیوه اړخ څخه تر بل اړخ

ketabton.com - The Digital Library

پورې سفر او مزل يې ناشونې بريښي ځکه چې دغه پروسې ډيرې بطي او په اکثره مواردو کې مليونونه کلونه دوام کوي او دمختلفو نظامونو او سيستمونو تر منځ مسافې چې ديوی مشترکې قضيې او فرضيې په ترڅ کې يې ځيړل ضروري بريښي هم کله دمليونونو نورې کلونو په اندازه وي. لا پخواني عالمان پدې بعقيده وؤ چې دا جهان لايتناهي او دمختلفو بې شميره ګلاکتيکونو "کهکشانونو"، سيستمونو او نظامونو څخه جوړ او دهر مجاور نظام، سيستم او ګلاکتيک او داسې نورو تر منځ دحساب څخه وتلې مسافې پرتې دي.

په کوم ګلاکتيک کې چې زمونږ شمسي نظام واقع دې ستوري يې مونږ اکثراً په غير مجهزو سترګو ليدلې شو. اړونده عالمان پدې باور دي چې زمونږ په ګلاکتيک "کهکشان" کې ۱۰۰ مليارده زمونږ د شمسي نظام غوندې او لا دهغې څخه لوی نظامونه شته چې دهمجواره نظامونو تر منځ مسافې ډيرو نورې کلونو ته رسيږي. که مونږ نور ګلاکتيکونه هم په نظر کې ونيسو نو تعداد، مسافې او مناسبتونه هر يو لايتناهي ته رسيږي. دا ډول لايتناهي سيستمونو، نظامونو، مسافو او مناسبتونو دموجوديت او دهغې دهمزمان ستاتيزم او ديناميزم په صورت کې دکومې محاسبې، متماتيکي افادې او عامې فومولبندۍ امکانات نه نن او نه په راتلونکي کې څوک تر لاسه کولې شي. ځکه چې حتا ډير محدود او ځانګړي مسايل او قضايا بايد همزمان په متعددو کاردیناتي سيستمو کې مطالعه او لازم نتايج تر لاسه شي چې اصلاً ناشونې کار ګڼل کيږي. نن چې کوم عالمان دا ډول محاسبې سرته رسوي فوق العاده احتمالي وي او هغوی تل هڅې کوي خپل

اشتباهات دمتعددو احتمالي ضريبونو په استعمال سره اصلاح او تلافي کړي. خو کله نا کله بر خلاف دهغوی غلطۍ څو چنده کيږي.

دمخه اشاره وشوه چې دغه پروسې ميلونونه کلونه دوام پيدا کوي. نو ديوې خوا دانسانانو دبې شميره نسلونو عمر ددې لپاره کفايت نه کوي چې يوه پروژه تکميل او دبلې خوا اوس چې شخصي او دولتي شرکتونه او مؤسسي غواړي عاجلې انتفاعي پروژې پکار واچوي، کله به څوک حاضر شي پداسې پروژو کې سرمايه ګذاري وکړي. دريمه خبره داده، ډير وخت کيدلې شي داسې هم پيښه شي، کوم نظام چې مونږ غواړو مطالعه او دهغې په اساس عامه قانونمندي فورمولبندي کړو ميلونونه او يا لااقل ډير ډير کلونه پخوا له منځه تللي اوسي او زمونږ هڅې به خوشې په خوشې ديوه داسې انجام شوي عمل په باره کې سر ته رسيدلې اوسي چې په حقيقت کې فزيکي وجود نه لري او مونږ يوائې د هغوی انعکاسي تصويرونو په ځيړنو مصروف او طبعاً ب نتايج به يې هم ګټوري پايلې ونه لري.

ډير وخت ځيني عالمان پخپلو محاسبو کې دوګانه «+» «-» نتايج تر لاسه کوي او دهغې له مخې په مثبت منفي، وجود او عدم وجود لکه ماده ـ انتي ماده، ماده ـ خلاء، ذره ـ انتي زره او داسې نورو مفاهيمو چې ګوندي ماهيوي تضاديت لري اطلاق کوي حال دا چې په اکثره مواردو کې هغوی ماهيوي تضاد نلري او يوائې قبول شوي او منل شوي صول، علائم او افاده کوي. زه نيوهيرم څه ډول پدغه مسايلو کې ددغه پوهانو باسواده او باشعوره ذهن او منطق دامنې چې دداسې بيحسابه انرژي

ketabton.com - The Digital Library

لرونکو لویو کتلو ترمنځ او یا ارځ ته دغه ډول تش په نامه خلا وجود لرلې شي. زه چې پدې باره کې شاید ډیر ناخیزه معلومات ولرم بیا هم زما ذهن او منطق هیڅکله دا نشي منلې او که څوک ددې خبري مدعي او سې دهغه څخه زما پوښتنه داده چې ددغه یو جانبه بې حسابه پوتنسیال په مقابل کې چې نومورې خلاء ته ددې ټولو کتلو دغورځولو دپاره موجود ددې کومه متقابل قوه مانع کیدلې شي ؟

زه پدې عقیده یم چې پدې لایتناهي لوی جهان کې دیوې ذري په اندازه خلاء او په بل عبارت مړه نقطه وجود نشي لرلې. که په رښتیا سره ددا ډول کوچنۍ خلاء دموجودیدو امکان پیدا شي نو دالوی جهان به پکې غرق او واقعي قیامت به جوړ شي. که چیري بیا هم داومنو چې داسې کوچنۍ خلاء پیدا شوه او دالوی جهان پکې غرق نشو نو دابه ددې معنا ولري چې همدغه کوچنۍ ذري په اندازه خلاء بیل جهان، هلته جداګانه قانونمندي او العیاذ بالله هلته دبیل خدای حاکمیت موجود دي. چې نشته !!!

همغسي چې دالوی جهان لایتناهي، مناسبات لایتناهي او بدلون او تکامل لایتناهي ګڼل کیږي همغومره دابحث هم اوږدیدلې شي. لیکن دپورتنیو څه نا څه یادونو په نتیجه کې ویلې شو چې بشر دتل لپاره نه یوائې پدې علت چې دا جهان دابعادو، تعداد او تنوع له پلوه لایتناهي دي دکلي معرفت څخه عاجز دي بلکه دهغې همزمان بدلون او تکامل، ستاتیزم او دینامیزم هم داکار ناممکن ګرځوي.

څه ډول تعاملات دمثال په ډول زمونږ دنظام په لمر او دمشابه بې شمیره نورو لمرونو په دننه کې پیښیږي چې

ددا ډول لایتناهي کمی نه ختمیدونکې انرژي دتولید باعث کیږي؟ پدې لوی جهان کې دمطلقو تورتمي ساحو یا تورو غارونو دموجودیت راز په څه کې دې چې هر څه یې په لمن کې ورلویږي دوباره یې څوک په حال نه خبریږي؟ خو ویل کیږی چې هر څه دهغې په غیږ کې داسې زیښل کیږي چې دټولو موجوداتو مالیکولي، اتمي، پروتوني، الکتروني، پوزیتروني، نیترونې، کوارک، نیترین او دهغې څخه لاپسې کوچنیو ذراتو دجوړښتونو پنجري او پښتې داسې ورماتوي او یو په بل کې ورننباسي چې دلویو ستورو په حجم کتلو څخه دفوتبال دتوپ په اندازه او لاکوچني حجمونه جوړوي. سوال پیدا کیږي پدغه تورو غارونو کې چې ځینې کسان یې خلاء بولي دومره عظیمه قوه چې داکار سرته رسوي له کومه شوه چې ددغه عظیمو کتلو داجزاوؤ په ټټر کې چې کومي لایتناهي قوې موجودې دي دفع او بیا څه ډول یو تشکل رامنځته شو چې دغه عظیمې قوې یې پخپل کوچني حجم کې ټینګې ونیولې او ویې ساتلې. داسې هم ویل کیږي چې پدغه تورو غارونو کې هر څه په حقیقت کې دنوي جهانونو دجوړښت په اولیه موادو بدلیږي، کرار کرار تجمع کوي او کله چې بحراني کتلې ته رسیږي **BigBang** (لویه چاودنه) کوي او هر څه په اصطلاح دلاپلاس او ګانت په نیبولا یعنې ګرم غاز او ګرد او یا دچمبرلاین دیخونو په ټوټو او یا په بل عبارت دنوي جهان دبناء په خښتو بدلوي او نوي جهانونه ترې جوړیږي. ددا ډول فرضیو وړاندې کول، منل او ردول درې واړه مشکل کار دیي. په هر حالت کیې یې عجله پکار نده او پوره غور او سنجش پرې کول پکار دي .

ketabton.com - The Digital Library

د کانت، لاپلاس او چمبرلاین دنظریاتو په هکله دډیر حسن نیت په صورت کې کیدلې شي دلوی جهان دبدلون او تکامل په پروسه کې ددیر کوچني عامل او ډیر خصوصي حالت په حیث ومنل شي نه دجهان دپیدایش دمبداء او یا په کل کی دهغی دعواملو په حیث.

ځینې کسان پدې باره کې عقیده لري چې ددي جهان زوړ دفتر اول او اخر نلري او څوک ترې نشي خبیدلې ، او دپوهانو او فیلسوفانو دتخیلي ، تصوري او فنتازي تیوریو وړاندي کولو لپاره یې بوینه د خامو ختمو ناپایداره پلندی برابره کړې ده . پدې باره کې زه پدې عقیده یم چې پدې جهان کې هیڅ شې بې پله نه ورکیږي ، ددې جهان دزاړه دفتر ټولي پاڼې پوره دي او دامکانات په لاسته راوړلو سره هر وخت چې مونږ وغواړو دحاضر وخت په بنیاد ددفتر دابتدا څخه تر انتها پورې مطالعه او محاسبه کړو . دا موضوع په یوه بله لیکنه کې ما په کافي اندازه څیړلې ده .

ډیر وخت داسې هم پیښیږي چې ځینې کسان د خپلو فرضیو دتائید په خاطر دناقصو فکري تراوشونو او حتی کله نا کله دخودساخته منطق او استدلال له مخې ځینې نوری فریې وړاندې کوي او په نتیجه کې اشتباهات لاپسې زیاتوي .

دمخه یا دآوری وشوه چې کله نیوتن دځمکی دجاذبې عام قانونو کشف کړ ، انشتاین نسبي تیوري او همداسې نورو عالمانو نور فزیکی قوانین کشف کړل هغه دټول لوی جهان دپاره عام ومنل شول او دهغی په اساس یعنې دفزیک دعلم دقوانینو او البته دلوی جهان پوری تړلی نور مسائل او قضایادکیمیا ، بیولوژي، متماتیک او داسې نورو علومو له

مخې څیړل کیږي. زما په نظر دا مسئله هم دپوره تأمل وړده. ځکه چې داډول علوم په ځانګړي توګه په حقیقت کې وجودنلري . ددې علومو په نامه کیدلې شي ځانګړې افادې لکه ۴ = ۲ + ۲ ، $E = mc^2$ ، H_2SO_4 او داسې نور مفاهیم او معادلې وجود ولري خو کله چې خبره تعامل او پروسې ته رسیږي دا افادې هیڅکله په ځانګړي توګه نه پاتې کیږي او دلمړی لحظې څخه تر پایه پورې په متداخل ډول هر څه دوام پیدا کوي او دغه علوم یواځې په متمم، مکمل او همزمان تداخل سره یوه پروسه تکمیل او یوه عامه قانونمندي افاده کولې شي. او بس.

اوس پخپله قضاوت کولې شو چې ایا ممکنه ده دلوی جهان او یالوی علم عامه قانونمندي یواځې دفزیک دعلم یا دهغه دکوم ځانګړي قانون لکه دجاذبې قانون، نسبتي تیوري او داسي نورو پواسطه افاده کړو او که څوک غواړي دا کار وکړي او یا یې کړي وي څومره حق په جانب او نتائج یې څومره دقیق ګڼل کیدلې شي. دې کې شک نشته کله چې دعامې قانونمندی مسئله مطرح نه وي په خصوصي ځانګړو مسائلو کې ددغه علومو ځانګړي قوانین ترننني ورځې پورې داستفادې وړوو ،خو محاسبوي نیمګړتیاوې او تفاوتونه دمنل شوؤ او تجربه شوؤ دبی خطری دضریبونو او یا د تدریجي اصلاحي پروسو «correction»پواسطه تلافي کیږي او دممکنه حوادثو دپیښیدو څخه جلو ګیري کیدلې شي .

دمخه وویل شول چې دلوی جهان ځینې نظامونه له مونږ څخه دومره لیرې واقع دي چې نور دهغه ځایه څخه تر مونږ پورې په میلونونو کلونو کې رارسیدلی شی. ځینې وخت داسی هم پیښدلې شي کله چې دلمړي ځل لپاره ددغه نظام څخه

ketabton.com - The Digital Library

مونږ معلومات ترلاسه کوو پخپله دغه نظام له منځه تللې اوسي خو مونږ به هغه دیوه موجود نظام په حیث ګڼو ،ځکه کله چې نور له هغه ځایه زونږ په لور حرکت کاوه ، دغه نظام موجود ووا او مونږ لپاره له منځه تللي او موجود نظامونو تر منځ مشکل ګڼل کیږي .

داقضیه ددی دلیل هم کیدلې شي ، ووایو چې پدې لوی جهان کې هیڅ کومه پدیده بې پله لا درک کیدلی او له منځه نشي تللې او دهرې کوچنۍ او لویې حادثې او بدلون او تکامل په هکله معلومات دتل لپاره پاتې کیږي او دامکانات و په صورت کې دپرنسیب له مخې هر ډول محاسبې ترسره کیدلې او هر ډول معلوماتونه لاسته راوړل کیدلې شي. مونږ کولې شو په دې باره کې ډیر ژوندي مثالونه راوړو لکه د **DNA** له لارې د وراثت تسلسل تثبیتول او تعقیبول ، او که په راتلونکي کې انسانان نور امکانات هم پیدا کوي نو کولې به شي دتیرو حوادثو اوپروسو په باره کې معلوماتونه ترلاسه او دراتلونکي په باره کې قانونمندي دقیقي پیشګویي او اټکل وکړي. لیکن دلوی علم څښتن دلوی جهان په ټولو حوادثو او خورا کوچني حرکت باندې په تیره، حال او راتلونکې زمانه کې علیم البصیر دې.

همغسې چې دالوی جهان دابعادو ، پدیدو دشکلي او ماهیوي تنوع، دینامیکي وجدي حالت، او نورو ذات البیني پروسو له مخې لایتناهي او محاسباتي افاده او قانونمنده فورمولبندي یې دبشري عملي امکاناتو څخه وتلې او ناممکن کار ګڼل کیږي په همدې توګه ددغه جهان ډیره کوچنۍ پدیده هم دننه پخپل ذات او ماهیت کې همدومره ډیره ژوره او په هغې

باندې د حقیقت په حیث کامل علم او معلومات پیدا کول دانسان دمقدراتو څخه وتلې او اچت کار ګڼل کیږي . حال داچې په پرنسیب او نظر له مخې انسان لپاره ، چې د خدای خلیفه ګڼل کیږي کوم ممانعت نه شته ، خو په عمل کې ، څرنګه چې ددې کار لپاره کوم ضرورت نه لیدل کیږي ، نو یې عملي مقدرات هم موجود نه دي.

سقراط، افلاطو ، دهغوی څخه وروسته نور ډیر عالمان او حتا ننې ملایې حکمت اوځینې فلسفي نظریات اوس هم پدې عقیده دي چې داجهان دځلورو عناصرو څخه جوړ شویدې حال دا چې تر ننني ورځې پورې دکشف شوو عناصرو شمیر له ۱۱۸ عناصرو څخه پورته ځغلې او دمندلیف په جدول کې لا ډیر نور ځایونه خالي پاتي دي. ځینې کسان مالیکول چې دځانګړو فزیکي، کیمیاوي او داسې نورو خواصو درلودونکې دې ددي جهان دبناء اساسي خښته ګڼي او ځینې نورو عالمانو اتم تر دانژدي پرون پورې غیر قابل دتجزیې واحد ګڼه او پدې عقیده وؤ چې اتم پرته له شکه ددې جهان دجوړښت اساسي ډبره تشکیلوي. اوس چې اتم تجزیه شوې او دهغې په داخلی نظام کې مختلف نور کوچني واحدونه او حتا مستقل نظامونه موندل شوي بیا هم ذروي، هایدروجني او نور تعاملات او چاودنې داتم په نوم یادیږي.

زه په دې عقیده یم ، څرنګه چې د اتم په تشکل سره عناصر تشکل مومې ، نود عالم الاسباب ټول خلقتونه او پدیدې پرته له شکه د خدای په مقضي الامر اراده سره د اتم دجوړښت له لارې تشکل موندلې او په حقه سره ددې جهان د بناء خښته ګڼل کیږي.شاید داسې پوښتنه پیدا شي ، خورا کوچنۍ ذري چې تر

ketabton.com - The Digital Library

اوسه پورې يې بشر په مينډلو قادر شوې دکوارکاو نيترين په نومونو يادېږي چې دانرژۍ په درلودلو سره ځانونه ښکاره کوي ، نو ولې دغه کوچنۍ ذرې ددې جهان دبناء او د هغې پورې اړونده خلقتونو او پديدود جوړښت خښتې نه شي جوړيدلې ؟ ددې علت ډير عوامل کيدلې شي ، خو زه به ځيني دلته ذکر کړم .لومړې داچې دغه کوچنۍ ذرې دوامداره او پايداره ژوند نه لري او لکه چې دمخه هم ورته اشاره وشوه ، يواځې هغه وخت ځرګنديدلې شي چې انرژي ولري . خو داچې وروسته څه ورپېښيږي، دهغوی په دننه کې کومې پروسې جريان لري، په کومو نورو کوچنيو اجزاوؤ ماتيدلې شي او ددې لوی جهان په جوړښت او نظام کې څه ډول موقف لري هيڅا ته ځرګنده نده او هيڅوک پرې نن هم نه پوهيږي. خو زما په عقيده لکه څرنګه چې يو وخت اتم داسرارو پټه خزانه ګڼل کيده دهغې په منځ کې هر بعدي کوچنې واحد به هم دهمېش دپاره دغه ډول پټو رازونه دځان سره وساتي.دوهم دا چې دغه کوچنۍ ذرې طفيلي او داتم په چاپيريال پورې تړلې ژوند لري او داتم دچاپيريال څخه د باندې يې پيدا کول دي. اتم پرته له دې چې نسبي پايداره ژوند لري ، په خپل بنياد کې د نسبي خودبقاء او خود کفاء پايداره جوړښتونو لپاره مقدر او مقضي قايم باالذات قانونمند پو تنسيال لکه ويلانس او داسې نور لري. په دې باره کې به په راتلونکي کې انشأالله توضيحي بحث وشي.

څرنګه چې ددې لوی جهان اخري پولې ته څوک ندي رسيدلې چې دبل جهان خواته پښه وروړوي او نه هغې جګې څوکي ته څوک ختلي چې ښکته ژوړې کندې ته ټوپ ووهي په همدې ډول ددې جهان کوچنيو واحدونو کو چنيو کوټګيو ته

سفر هم لاپای ته ندې رسيدلې او زما په نظر هيڅکله به زمونږ دذهن رنا دغه تاريکو او ژورو کنجونو ته ونه رسيږي او نه به زمونږ فهم او درک پدغه کوچنيو محلونو کې دمعمولو پروسو او ورځنيو جريانونو دفورمولبندیو په افاده باندې قادرشي. خو هغه چا چې په قضاء کې ددغه جوړښتونو بنياد ايښې دې او دهغې دپاسه يې ددې لوی جهان مانې آباده کړې او دغه لوی نظام دهمېش دپاره په همزمان متغير، متکامل ستاتيک او دينامک وجدي حالت کې ساتي طبعاً هره لحظه دخپل لوی علم دلارې دهغې په ټولو خصوصياتو، اوصافو او قانونمندیو عالم او قادر دې.

عظمت، طاقت او لوی پوتنسيالونه په لويوالې کې په عادی او رواجی منطق برابره او منلی مسئله ګڼل کيږي ، خو دغه پديدي په خورا کوچنيوالي کې يواځې هغه څه دي چې دلوی علم او لوی جهان دابديت، متقابل استلزاميت او ابدي ديالکتيک اساسي زړې تشکيلوي او دبلې خوا داهغه يواځيني ممکنات دي چې انسان دخپل شعور او درک له مخې دميکره جهان دعظمتونو په اساس دماکره جهان عظمتونه تصور کولې ، مشابهتونه او مناسبتونه مونډلې او په قياسي او استقرايي لحاظ دلوی جهان دپاره دلوی علم دقوانينو نسبي فورمولبندي او مقايسوي ارزوني کولې شي.

په همدې باره کې يو لنډ وضاحت. دلمر دننه دعظميمو ذروي انفجاراتو، دهيلوم او نورو اړونده عناصرو دتجزيي، دميلونونو درجو حرارت ، دبې حسابه انرژۍ توليد ،دفوتونونو دتسلسلونو پواسطه د ميلونو کيلومترو په ليريوالي دهغې انتقال او دهغې پواسطه دنبات دکلوروفيل په

ketabton.com - The Digital Library

کوچنۍ حجره کې دفوتو سنتیز دعملیې په ترڅ کې دبې حسابه رنګارنګ غذایي ذخایرو تولید او یا هغه پخپله باالذات دټولو موجوداتو دبود ونبود او مرګ او ژوند علت او معلول ګرځول په ربنیتا چې دعظمت معجزه ده او دنیمه باسواده انسان دادراک او فهم څخه اوچته مسئله به هم نه اوسي. خو هغه قوه چې داتم په هسته کې ددوه همجواره پروتونونو تر منځ او یا دهغوی تر څنګ لکه دویده ښامار نیترون په سینه کې موجوده ده دعادي انسان خو لا څه چې عالمان یې هم پوره په راز ندي پوهیدلي او نه یې دسنجش دعهدي څخه وتلي شي . نوپدي باره کې دکهترۍ او مهترۍ اطلاق هم دپوره تأمل وړ دي.

نپوهیږم چا شمیرلي او څه ډول یې شمیرلي خو داسې وایي چې دانسان کوچنې مغز د ۱۵ ملیارده عصبي او نورو اړونده ریښکیو او بې شمیره کوچنیو واحدونو څخه تشکیل شویدې چې عایق، نیمه عایق او هادی جوړښتونه لري او اړونده واحدونه او جوړښتونه په مستقیم او غیر مستقیم ډول د هادی او نیمه عایق ریښکیو پواسطه تړې او یا یې دعایق حایل پواسطه جلا کوي. هر څوک فکر او سنجش کولې شي چې پدې کوچنیوالي سره دا څومره پیچلې او مغلق جوړښت دی. څومره بې شمیره فعالیتونه سرته رسوي. څومره بې شمیره او مغلق سیستمونه په شعوري او لا شعوري ډول اداره کوي، څومره بې شمیره معلوماتونه دځان سره ساتي او دځومره.... بې شمیره لکه دفاعي ، معفیتي، ارثي، تکاملي او نورو اجرأتو قابلیت لري او تقریباً په لحظوی شکل ددغه پدیدو دمناسبتونو له مخې په نسبي قضاوت او نتیجه ګیرۍ هم قادر دي .

هو !دا هم لویه معجزه او خارق العاده خلقت دي. که دننۍ

تخنیکي .علمي سویې مطابق دومره مواد راټول او دغه ډول مغلق میکانیزم تړې جوړ چې اول ممکن ندې او که ممکن هم شي نو دهغي دځای پځای کولو دپاره به که دروغجن نشم ددې ځمکې څخه لوی سر پکار وي.

دبلې خوا انساني، حیواني او نباتي حجرات چې میکره سکوپي واحدونه ګڼل کیږي او په هغې کې ډیر زیات نور کوچنۍ واحدونه چې ځینې یې تر واسه کشف او دځینې نوروپه کشف لا تر اوسه دبشر لاس ندي برشوې او سر یې پرې نه خلاصیږي. زه پدي باره کې دقیق نه غږیږم ځکه چې پوره پرې نپوهیږم خو داسې وایي چې پدغه کوچنۍ حجره کې دامینو اسیدونو تسلسلونه، د ۴۶ کروموزومونو واحدونه او یا ۲۳ جوړې کروموزومونه او په هغې کې DNA او RNA, داسې نور واړه جوړښتونه چې تر اوسه پرې هیڅوک پوره نه پوهیږي موجود دي. DNA دتعجب وړ ډیر کوچني جوړښتونه دي چې دانسان دوجود داعضاوؤ، اجزاوؤ، اوصافو او ټولو نورو کمي او کیفي جوړښتونو دارثي انتقال پروګرام پکې پروت دي. دغه پروګرام دانسانانو دموجوده څه دپاسه ۶ ملیارده نفوس، دمختلفو اتنیکي ـ نژادي ګروپونو، ملیتونو، قومونو، طائفو او منفردو انسانانو په افقیت او عمودیت کې یو تربله سره څرګند تفاوتونه لري. یعني دانسان دوجود دیوي کوچنۍ حجرې څخه نیولې دبدن دټولو اعضاوؤ لکه قلب، جګر، پختورګو، سترګو، غوږونو، دسترګو درنګ، ویښتانو، دویښتانو درنګ، دپوستکي درنګ، دانسان دمغز مغلقترین جوړښت، بلکه دهر انسان دخصوصیاتو په تفاوتونو او دزماني فاکتور ددیالکتیکي بدلون اوتکامل په عمودیت او افقیت

ketabton.com - The Digital Library

کې ټول کمي او کیفیاوصاف او خصوصیات هم پدغه پروګرامونو کې په نظر کې نیول کیږي. دهمدغه خصوصیاتو له مخې دبوسنیا د ۸۰۰ تنو مسلمانانو مړي چې څو کاله پخوا په جنګونو کې وژل شوي وؤ او همداسي د شهید محمد داودخان دکورنۍ اعضاوو ټول کسان تشخیص او خپلوانو ته سپارل شول. دازمونږ پدي کوچنۍ نړۍ کې دخلقت دعجایباتو دډیری ساده، نیمګړې او ناقصې یادوني نمونه ګڼلی شو. راشئ پدی باره کې ډیر ژور فکر وکړو چې کومې پدیدي ته زیات ارزش قائیدلې شو. دانساني مغز ته او که ډیر کوچني DNA ته او داهم په نظر کې ولرو چې دغه ډول دخلقت عجائبات او معجزي به نورې څومره موجودي اوسي؟ (د معجزي کلمه دلته یواځي په لغوي مفهوم سره راوړل شویده.)

راشئ پدي خبره هم فکر وکړو چې دا هر څه ټول خوشي په خوشي یواځي دعظمت او قدرت نمایش دې او که دې دځه لپاره دې؟ او که داهرڅه دحقیقت او واقعیت مظاهر او پدیدې دي چې پوهیدل او باور پرې کول پکار دي. نومونږ پدیدي که دیوې خوا دانتباه په خاطر دعظمت او قدرت نمایش هم اوسي دبلې خوا دعالي علمي کلتور نمایش هم دې چې انسان دباشعوره، عاقل، عالم خلف په حیث ددغه عالي علمي کلتور ددرک او عملي عام تطبیق او ترویج مسئولیت او مکلیفیت په غاړه لري. نه دا چې دخپلو شعوري، علمي او مادي تخنیکي امکاناتو په وسیله په ذات البینې انساني او عام خلقتي مناسبتونو او مسایلو کې دتبعیض او تنګنظرۍ څخه کارواخلي او دشخصی ګټو په خاطر لکه نن چې په نړۍ کې ظلم او ناروا دوام لري، په نورو باندی مظالم روا وګڼي.

زه باور لرم چې خدای لوی ذات دې. زما په شعوري طیف کې نه ځائیږي. زه په قاصر شعور او عقل ځان د خدای د لوی ذات او صفاتو د معرفت جوګه نه بولم. خو په هغه څه چې د خدای په باره کې د خدای په کلام کې ذکر شویدي، پرته له شکه باور او ایمان لرم او ټول شکونه مې په یقین او کلکه عقیده بدل شوي دي او همدومره دپاکې عقیدي په خاطر زما او بل هر چا لپاره کفایت کوي.

زه پدي هم عقیده لرم چې انسان خدای پدي جهان کې خپل خلیفه ګرځولې دې او هر انسان د خپلو مقدراتو له مخې په نسبي لحاظ دخدای په علم دپوهي مقدرات هم لري. خدای دا جهان او ټول خلقتونه قانونمند پیداکړي، قانونمند پایي او قانونمند بدلون او تکامل مومي. هر انسان کولې شي یواځې ددي لاري په عملي او نسبي ډول دخدای په علم ځان پوه کړي. د خدای دذات او صفاتو د معرفت لار دخدای کلام او په علم د پوهې لار عالم الاسباب او ټول خلقتونه دي. اضافه له دي لاري وجود نلري. تخیلات، تصورات او نوري هر ډول هڅې پرته دوخت ضایع کولو څخه بل څه نه دي.

زه او بل هر څوک باید هڅه ونکړي عبث دخدای دذات او صفاتو په باره کې خبري وکړي. خدای انسان د خپل علم په معرفت مقدر او مکلف ګرځولې ترڅو دبشریت په ګټه دهغې څخه عملي استفاده وشي. انشاءالله

ketabton.com - The Digital Library

د عینیت او ذهنیت دیالکتیک

ذهنیت نسبي عینیت دې ځکه چې په کلي ډول عیني واقیعتونه نه شي منعکس کولې او هر مشخص ذهنیت په خپل ذات کې عیني واقیعت دې. همغسي چې د تلویزیون او سینما په پرده څیرې او رنګونه د عیني واقیعت په څیر د نورو عیني واقیعتونو د نسبي عیني انعکاس په توګه منلې شو او دا ډول ډیر نور مثالونه هم کیدلای شي راوړل شي ، دا هم باید ومنو چې ذهنیت هم په خپل ذات کې عیني واقیعت دې چې په نسبي لحاظ نور عیني واقیعتونه منعکس کوي. کله چې نوې پدیدې د دیالکتیکي تکامل او تغییر په نتیجه کې ظهور کوي ، په نوي شکل او ماهیت د نورو پدیدو سره په دیالکتیکي ارتباط کې واقع کیږي او په نوي شکل او ماهیت په ذهنیتونو کې انعکاس پیدا کوي.

ذهنیتونه همیشه د تکامل په مختلفو دورو کې د عینیت سره په دیالکتیکي ارتباط کې واقع وو او نومورو ارتباطاتو پخپله په ذهنیتونو کې تر ننني ورځې پورې په شکل د اشکالو په خورا مختلفو ډولونو سره انعکاس پیدا کړیدي.

د چا ذهنیت د ذهنیت څخه بیګانه شوي او په خپله خیالي

تنګه دنیا ګی کې چې اصلاً خارجي عیني وجود نه لري دیوه بې ساري قدرت ، دیوې مطلقې ایده ، دیوه جهاني روح او دا سې نورو په څیر یې تبارز کړیدې او د خپل ذهنیت له وریځو څخه یې ځانونو د پاره مجازي خدایان جوړ کړي دي.

ځیني نور چې د ذهنیت ستر ګي یې هم غړیږي او غواړي واقیعتونه په عیني ډول تشخیص او تعریف کړي د ذهنیت سره په اصطلاح ذهني کړه وړه کوي. د ریمه ډله هم غواړي چې فلسفي مسایل د واقعیت له مخې درک کړي خو هغوی د خورا عامیانه لید لوري څخه د غه مسایل ارزوي او د د غه مختلفو عقایدو ،نظریاتو او افکارو په بحبوحه او ټیل ناټیل کې علمیت او فلسفه له خپل اصلي قانونمند مسیره پریوتي ، د قانونمند فکري تراوش تداوم شلیدلي او د علمي قانونمندۍ د تیوریتیکي اصولو د منطقي تسلسل په له منځه تلو سره پخپله منطق عامل د بې منطقۍ ګرځیدلي دي.

په بشري شعور کې ، د حوادثو ، پدیدو ،بدلونونو او قانونمندیو یوائې ډیر کوچنې طیف انعکاس پیدا کوي او پاتي برخه لا شعور تشکیلوي. شعوري پدیدي او خلقتونه د انساني مقدراتو له مخې د بشري ذهنیګریو ، امیالو او لاسوهنې معرض ګرځي او هیڅکله د انساني هوس ،غرایزو ، حرص او شخصي ګټو په خاطر د تعرض ،نقصاناتو او د نظام د تخریب او تباهۍ څخه مصؤن نه شي پاتې کیدلې. خو د دې لوی جهان د خلقتونو ، پدیدو او قانونمندو بدلونونو خورا ستره برخه بشري لاشعور جوړوي چې د بشري لاسوهنې او تعرض څخه مبرا ده او یوائې د خدای د مقضي ارادې له مخې د لوی علم د قانونمندیو ،اصولو او معیارونو مطابق په متداخل

ketabton.com - The Digital Library

انتگرالي تعاملاتو سره ددې لوی جهان قانونمند جوړښت ، پایښت ،بدلون او تکامل پایداره ساتي. شعور او لاشعور په قانونمند دیالکتیکي ارتباط کي قرار لري او قانونمندي ددغه دیالکتیک یوائینې اساسي لازمي او کافي شرط ګڼل کیږي. د شعور او لاشعور مناسبت او دیالکتیک یوائې او یوائې دهمدغه لوییي علمي قانونمندی له لارې دتماس ، مماس ، تقابل او راز و نیاز هغه کوچنې محل ، نقطه او ظریفه رابطه ده چې بشر په کې د خپل علمي استعداد ، شعوري درک، تقوا ،کرامت او نورو مناسبتونو او لارو چارو په وسیله د برحق معبود سره د الهام او پیغمبرانو «ع »لپاره د وحي او نبوي رسالت امکانات او علت جوړوي. پدې ډول د خدای رابطه د لوی جهان ، د هغې دټولو خلقتونو او په خاصه توګه د خپل خلف مخلوق انسان سره یوائې دعلم له لارې ده. ددغه خلقتونو د قانونمند پیدایښت ، پایښت ، بدلون او تکامل ،چې له یوې خوا د خدای دلوی ذات د عدل ،انصاف ،رحم ،کرم اود سترو نعمتونو د سخاوتمندانه پیرزویني اساسي عامل او وسیله ده هم یوائې د علم په بنیاد عملي بڼه پیدا کوي او له بلې خوا د دین او شریعت په صراط المستقیم دخدای او جهان دمعرفت هر قدم او هره بیلګه هم د علم په مشعل روښانه کیږي او ددغه ابدي سفر یوائینې مرستندوی او رهنما هم یوائې علم ، قانوندي او با الاخره بیا هم یوائې علم دې چې ټول دغه خارق العاد ناممکن مناسبات د خدای د مقضي ارادې له مخې د متقابل استلزامیت ، متقابل منفعت او متقابل ضرورت ، جبر او اختیار په بنیاد ممکن ګرځوي. په نتیجه کې ویلې شو چې علم او قانونمندي په کل کې شکل دموجودیت دجهان او په

هغې پورې داړونده پدیدو او خلقتونو ګڼل کیږي.

د شعور او لاشعور دیالکتیک په حقیقت کې د جهان دمادي موجودیت او دهغې دټولو پدیدو او خلقتونود ټولو منا سبتونو د دیالکتیک د تهداب اساسي تیږه او زړې تشکیلوي.دعملي ژوند او تجاربوڅخه مونږ د عددي ،ګرافیکي ، عصبي ، روحي ، فزیو لوژیکي ،بیو لوژیکي او نورو پروسو له مخې کمي او کیفي شواهد په لاس کې لرو چې د همدغه شعور او لاشعور دیالکتیک څیړنیز مادي کمیتونه او کیفیتونه جوړوي. پدي توګه ویلې شو چې د شعور او لاشعور دیالکتیک چې د خدای او انسان او بلکه د خدای د ټولو خلقتونو سره دقضاء او قدر د عام قانون په بنیاد یوائې قانونمنده علمي رابطه جوړوي ، هم د مادي ارزشونو له لارې افاده کیږي ،یعني چې دخدای او انسان ترمنځ د الهام ،تلقین ،وحیي او دیته ورته نور و رحماني مناسباتو او معنوي قانونمند افهام وتفهیم رابطه وجود لري.

دمخه مونږ فلسفه د خدای د لوی علم دبشري ذهني خلف علم په حیث قبوله کړې وه. د شعور او لاشعور مناسبت او دیالکتیک چې د خدایي خلقتونو د پیدایښت ، پایښت ، بدلون او تکامل بنسټ ګڼل کیږي ، هم باید د فلسفې اساسي مسئله وګڼل شي او ټولې مقولې ،قوانین ،فورمولبندی ،تیوری ،علوم او نظریات دفلسفې د اساسي مسئلې همدغه منبع زیږنده او دعلومو هرویش ,تشخیص ، تفکیک ،تفریق هم په همدغه بنیاد منځته راتلای شي. قرآن چې د خدایي احکامو ،اصولو اود لوی علم د شعور او لا شعور د دیالکتیک یوائینې او لومړنې معتبره منبع او مرجع ده ، په پرنسیپ کې د

ketabton.com - The Digital Library

ټولـو علمـي او ټولونیزومـسایلو او قـضایاوو د علمـي منطقـي قانونمنـدی ریـښه هـم د همدغـه قانونمنـد دیالکتیک او مناسـبت پـه زړه کـې ښـخه ده. یعنـي چـې د علـم او قانونمنـدی خـالق پـه واقعـي مفهـوم او معنـا خـدای دې او یـواځینې لیکلـې محفـوظ علمـي سند قرآنکریم ګڼل کیږي. پدې بـاره کې بـه پخپـل نور لازم بحثونـه هـم وشـي ، خـو پـدې ځای کې ددې خبرې ذکر ضروري ګڼم ،چې اسـلامي فلسفه پوهـانو د اسـلامي فلسفي څیړنـو پـه وخت کـې یونـاني ، اروپـایي او نـورو فلـسفي څیړنـو او تیوریـو تـه مراجعـه سـمه نـه وه. ځکـه دوی لـه لـومړی ورځـې څخـه د علمـي قانونمنـد حقیقـت زړې لـه لاسـه ورکـړ او د حقیقـت د مـستقیمې او لنـډې لارې پـر ځـای د تخیـل ،انحـراف او حتـا ګمراهـی پـه کړلیچونـو او ګړنګونـورهي شـول. دوی د غربـي غیـر اسـلامي فلسفو ټول ګناهونـه ،غلطی ، اشـتباهات او نیمګړتیاوې نـا خـود اګاه او غیـر شـعوري د اسـلامي فلسفو د علمـي څرګنـدو او واضـح قانونمنـدو مفـاهیو پـه بـوده او تنـسته کـې واخلـي او پـه همـدې لحـاظ د اسـلامي فلـسفې رونې علمـي حقیقـت تـر ننـه همغـسې لا مکـدر پـاتې دې.شـک نـه شـته چـې پـه ټولـو فلـسفو کـې ځینـي مفرداتـي ، متودولـو ژیکـي ، ژبنـي منطقـي ، علمـي او دیتـه ورتـه نور حقـایق پراتـه دي او مراجعـه ورتـه هیڅکلـه لـه ګټې خـالي نـه ده ، خـو نـه داسـې مراجعـه چـې اسـلامي فلـسفه پـه کـې خپـل علمـي قانونمنـد حقیقـت لـه لاسـه ورکـړي اد نـورو د سـهوؤ ، خطـاوؤ او حتـا د ګمراهیـو پـه لارو روا نـه شـي. پکـار دادي چـې نـورې فلـسفې د علـم او حقیقـت مـشعل لـه اسـلامي فلـسفې څخـه تـر لاسـه او دهغـې لـه مخـې پـه خپلـو څیړنـو او علمـي حقـایقو کـې سـمون راولي.

ذهنـي څخـه هـم باالـذات دیـالکتیکي تکامـل او بـدلون مـومي او پخپـل وار بـا الـذات پـه خپـل ذهنیـت او نوروذهنیتونـو کـې لکـه دعینـي واقعیتونـو پـه څیـر مـنعکس کیـږي اولازم تـأثرات رامنځتـه کـوي او ذهنیتونـه او شـعور یـو پـه بـل کـې پـه نـا مـرئـي شـکل لکـه نـور عینـي واقعیتونـه اوپدیـدي دمتقابـل انعکـاس قابلیـت لـري او همدلتـه مختلفـې شـعور پدیـدي سـره تړل کیـږي او دشـپږم حـس ،خـوب ،تلقـین او الهـام دزیږنـدي علـت او معلـول ګرځـي . دبلـې خـوا همغـسې چـه معـین احـساس ذهنیـت مـنځ تـه راوړی مـشخص ذهنیـت هـم دخـارجی عینیـت څخـه پرتـه معـین احـساس لکـه پـه طبیعـي ډول تحریکـولې شـي چـې دا پخپلـه دذهنیـت د عینیـت د اثبـات او د عینیـت او ذهنیـت ددیالکتیـک د موجودیـت د دلایلـو څخـه یـو دلیـل هـم ګڼل کیـدلې شـي. د مثـال پـه ډول کلـه چـې یـو څـوک خپلـه تیـره نـاوړه خـاطره پـه یـاد راوړي یـو ځـل بیا د همغـه تیرو خاطرو د عواقبو څخه متأثر کیږي.

پـه ذهـن کـې د ذهنیـت دانعکـاس ډیـر معقـول دلیـل همغـه دروسـي عالمـانو سـچنوف او بالخـصوص پـاولوف غیـر شـرطي رفلکـسونه مثـال راوړل کیـدای شـي چـه پـه حقیقـت کـې دیـوه ذهنیـت بیـو پـسیکولوژیکي او ځینـي نـور انعکاسـات پـه بـل ذهـن کـې ښـئی. یـا دا چـې کلـه یـو ذهـن تکامـل او تغیـر مـومي او نومـوړې تغیـر دیـوه روحـي حالـت « د کوچنیـو ذراتـو د انعکـاس» پـه څیر پخپلـه پـه ذهن کـي منعکس کیږی.

پـه ذهـن کـی دذهنیـت د انعکـاس پـسیکو فزیولـوژیکي، پـسیکو شـیمی اوپـسیکو بیولـوژیکي او داسـي نـورو علتونـو تـشخیص پـه اینـده پـوري اړه پیـدا کـوي چـې دعلـم او تخنیـک او همداسـي داجتمـاعي شـعور د سـطحې دلـړ تیـا پـه صـورت کـي بـه

ketabton.com - The Digital Library

د نه پټيدونکي ثبوت په څير منځ ته راووځي. په ذهن کي د خارجي عينيت نسبي انعکاس همغه د پاولوف د شرطي رفلکسونو په اساس او د شعور د عمومي پروسي د تخنيک مطابق توضيا و تشريح کيدلې شي.

پدې بايد کلکه عقيده ولرو هغه نړۍ چې مونږ په کې ژوند کوو د هرڅه د مخه مادي ده. مادي نړۍ يوائې او يوائې د مادي قوانينو په چوکاټ کې د تسلسلي پروسو او فعل و انفعالاتو په ترڅ کې بقا درلودلای شي او بيا هم يوائې د همدغه قوانينو مطابق تبارز ،تغير او تکامل کولې شي. کله چې مونږ د نړۍ او د هغې پورې د مربوط و پديدو او قوانينو په مادیت اطلاق کوو، نو پخپله او بې له هر ډول شک څخه غير مادی مفاهيمو، قوانينو او داسې نورو مفاهيمو او پديدو ته ته په حقيقت کې ځای نشی پاتی کيدلی. يوائې د مادیت په لمن کې ديوه موجود او يوی پديدي د موجوديت تبارز او تثبيت ممکن ګڼل کيدلي شي او د اهرڅه د لوی خدای د لوی علم د لوي قانون مندۍ له مخې په دې لوی جهان يعني عالم الاسباب کې د بشر او نورو خلقتونو د پاره متناسباً قانونمند ، مسخر او مقدر ګرځيدلي دي.

و ، اي لينن پخپل اثر (ماتريالېسم او امپيريوکريتيسيسم) کې د مادي په باره کې هر اړخيز بحث کوي او په اصطلاح د ذهني ايډيالستانو په مقابل کې د ماتيريالېسم څخه دفاع کوي. هغه وايي د مادي په نامه کوم تاکلې شي وجود نلري. مادہ يو انتزاعي فلسفي مفهوم دي چې په هر عينی موجود چې زمونږ په ذهن کې انعکاس پيدا کوي ، دلالت کوي . (د لينن کليات اتلسم جلد) و.اي لينن د انسان شعور معيار د حقيقت او

واقعيت ګڼي. حال داچې دا سمه نده . ځکه چې مطلقه با شعوره ماده وجود نلري .زمونږ د ذهن شعوري طيف خورا کوچنې او د ډيرو واقعيتونو د درک څخه عاجز دي او هيڅکله معيار د حقيقت او واقيعيت نشي ګڼل کيدلي . پدې ډول ماتريالستان په شعوري او همداسې اجتماعي پديدو کې ايديا ليستان پاتي شويدي . کارل مارکس هم ماتريالېزم په دوه برخو يعني ديالکتيکي او تاريخي باندي ويشي ، حال داچې په ديالکتيک کې تاريخ او په تاريخ کې ديالکتيک وجود لري او دواړه د مادیت مقيد او مستلزم دي.

ماده يوه فلسفی مقوله ده چې په ټول عينی واقيعت د لالت کوي. ديالکتيک د مادي د موجوديت يوائيني قانونمند شکل دي. ماده ابدي ده ځکه چې د مادي حرکت ابدي دي . ماده موجوده ده ځکه چې متحرکه ده او متحرکه ده ځکه چې موجوده ده . مطلقه با شعوره او مطقه بې شعوره ماده وجود نلري . حرکت ، زمان مکان ، شعور ،قانونمندي ،... د مادي د موجوديت شکلونه دي .

کله چې دی نتيجي ته رسيږو چې په نړۍ (البته د نړۍ څخه زما مرام د موجود اتو عام مفهوم دی ــ عالم الاسباب) کې د خدای د مقضي او مقدري ارادې له مخې هيڅ مفهوم هيڅ قانون او هيڅ يوه غير مادي پديده او خلقت وجود نه لري او که لري يې يا د واقيعت څخه ليرې او يا فرضي ، تصوري او نسبي شکل لري . شايد پوښتنه پيدا شي چې دا ټول روبنا يي او معنوی مفاهيم ، مسايل او قوانين خير څه مفهوم لري او په څه ډول هغه توجيه کيد لي شي ؟

هو !که مونږ پخپل تحليلي او تحقيقي نظر کې تنګ نظره نه

ketabton.com - The Digital Library

او سو او دټولو علومو څخه په جرئت سره خلاقانه مثبت او صحیح برداشت وکولې شو او ذهن د ذهن دکلمې دلفظ په چوکاټ کې نه بلکې هغه ټولې عیني پروسې سترګو ته نیغې ودروؤ چې نومورې کلمه پرې دلالت کوي او په همدغه ساحه کې دخپلې پوښتنې لپاره ځواب ولټوو حتماً خپل مطلوب او واقعي ځواب لاس ته راوړې شو . یا که لږ څه وړاندې ولاړشو او سیاست د سیاست دکلمې په لفظ کې وڅیړو چې هغه هم دمادیت حلقې ته داخلیږي داد مسئلې یو اړخ دې. دبلې خوا اول سیاست یو ذهنیت دې چې په مادي ډول په ذهن کې ځای نیسي او وجود لري. دوهم داچې سیاست دمتضادو طبقو ، قشرونو او دولتونو په مینځ کې د مناسباتو څخه عبارت دې او هغه ټولې مبارزې چې په اصطلاح د با با آدم څخه تردې دم پورې دمختلفو متضادو طبقو او قشرونو په مینځ کې دخپل حاکمیت داستقرار په خاطر تیرې شویدي ترې استفها میږي. اوس پخپله پوهیدلې شو چې سیاست مادي او که غیر مادي مفهوم دې .که مونږ د سیاست دکلمې تر شا دهغې مادي مفهوم ونشو لیدلې او هغه ټولې خوږې او ترخې خاطرې ستر ګو ته نیغې ونه درووتو په څه ډول به مونږ وکولې شو د سیاست کلمه تشریح کړو او که یې تشریح کړو څه ارزښت به ولري او پرته د دغه مادي ماهیت څخه به دچا د دلچسپۍ وړ وګرځي. نو کله چې مونږ د سیاست کلمه په ژبه راوړو او یا یې په فکر کې را ګرځوؤ که غواړو او که نه دهغې تر شا ټولنه په خپل مادي حالت د ټولو تضادونو سره واقع ده او د سیاست کلمه نوره ممکنه نده چې وروسته له دې په معنوي حالت کې دي پاتې شي. همداسې که مونږ د فکر کلمه په فکر کې را ګرځوو او دهغې په باره کې فکر

کوو دغه موضوع د فکر دکلمې له چوکاټ څخه ووځي او په یوه سلسله بیولوژیکي ، فزیولوژیکي ، بیوشیمیکي ، پسیکولوژیکي او داسې نورو پروسو او تعاملاتو باندې بدلیږي چې په څرګند ډول معنویت ته پکې ځای نه پاتې کیږي .همداسې په سلګونو نور مثالونه راوړل کیدې شي چې باید مونږ د دغه تردد او دوه لاري څخه راوباسي خو بیا هم متأسفانه ګورو چې مونږ ټول پدغه دوه لاري کې ولاړ یو یوې خواته راته دانسان د نازک احساس ، خیال او تصور تنګه ورشو او بله خوا دمادي پرزولو او ولاړولو ، تحول او تکامل لایتناهي پراخ جهان پروت دې او دا جرئت نه کوو چې د دغه دوه لاري څخه دعینیت په مستقیمه لار «صراط المستقیم» حرکت وکړو ښکاره خبره ده چې د تنګ او محدود نظر خاوندان د دوی د فکر جوړه تنګه دنیا ګی کې لاراګیر او خوشې په هیڅ پسې ګرځي.

د پراخ او واقعي عیني نظر خاوندان د دغه توهماتو د تنګې دنیا ګی څخه وتلي او د خدای د مقضي الامر ارادې له مخې جوړ جهان په لمن کې هرڅه دهغې په ټولو تحولاتو او ارتباطاتو سره څیړي او وار په وار د حقیقت دانی راټولوي او دمعرفت دناوې په غاړه یې امیل کوي.

کله چې دا قبلوو چې شعور ، فکر ، تصور او داسې نور په حقیقت کې دیو سلسله مادي تعاملاتو او پروسو څخه عبارت دې. نو دا خو دا معنا لري چې ګوندې فکر ، ذهن ، تصور ، شعور او نور په خپل ماهیت او ذات کې مادي دي. لیکن مادي خو مونږ هغه څه بولو چې دهغې احساس وکولې شو. عکاسي یې کړې شو ، کاپي یې کړې شو او نور. تصور ، شعور او فکر خو مونږ عکاسي ، احساس او کاپي کولای نشو نو پس باید

ketabton.com - The Digital Library

وویل شي چې نومورې پدیدي مادي نه بلکه معنوي پدیدي دي . زما په نظر داچې مونږ هغه احساس ، عکاسي او کاپي کولې نه شو باید ووایم چې زمونږ دنن سبا احساس ، عکاسي او کاپي او ځینې نور د مادیت یواځینې معیار نشي ګڼل کیدې او دبلې خوا البته دابه زمونږ او د اوسني علم او تخنیکي وسایلو د وروسته پاتې والي ګناه وي چې دغه پدیدي نه شو درک کولې که نه زما په نظر تصور ، تفکر او داسې نور که نن نه نو سبا دا دراک او احساس وړ پدیدي دي. څرنګه کولې شو دا په ثبوت ورسوو چې تفکر ، تصور او داسې نور د احساس او ادراک وړ پدیدي دي ؟که مونږ ټول ژوندی او غیر ژوندی موجودات په نظر کې ونیسو ، وینو چې دانرژیتیکي پوتنسیال او تعادل ، ترکیب او تجزیې ، جذب اودفع ، انقباض او انبساط او ځینې نور قوانین او قضایا د شکلي تفاوت او تباین څخه پرته په هغوی کې عمومیت لري او په نومورې لحاظ هم ژوندي او هم غیر ژوندي موجودات تقریباً نبضي خاصیت لري. که چیرې مونږ یواځې دانرژتیکي پوتنسیال موضوع په نظر کې ونیسو وینو چې ټول موجودات دخپل بقا او موجودیت په ترڅ کې یا انرژی اخلي او یا یې له لاسه ورکوي یا داچې یو ډول انرژي په بل ډول بدلیږي چې البته دا ټول تغیرات دمادې په فزیکي حالت کې د تغیر باعث کیږي او دمادې د حالت تغیر پرته له دې چې د مادي پروسو او قوانینو په چوکاټ کې سرته ورسیږي په بل ډول ممکن نه دي. پس دې نتیجې ته رسیږو: هر هغه حالت ، هر هغه خاصیت او هر هغه شکل د موجودیت دا مادې چې مونږ مادې پورې ارتباط ورکوو پرته دمادي اتباط څخه هیڅ یوه پدیده دمادې سره ارتباط نشي لرلې په دغه جمله کې ذهن او

شعور هم د دغه خصوصیاتو څخه مبرا نشي ګڼل کیدلي. کله چې دا خبره منو ، نو دغه پدیدي حتماً د احساس او ادراک وړ هم دی. یا که قضیه لږ څه په ساده ډول مطرح شي. کله چې دیوه اتم داخلي انرژیتیکي پوتنسیال لوړیږي او یا ټیټیږي یعني کله چې الکترونونه اضافي انرژی اخلي او یا یې له لاسه ورکوي ، الکترون د ټیټې انرژی د مدار څخه د لوړې انرژی مدار ته تغیر د محل کوی ، یا په بل عبارت د هستې له مرکز څخه لیرې ووځي او که د انرژي اندازه نوره هم زیاته شي ځینې د دغه اتمونو څخه د هستې د ساحې څخه خارجیږي . د قضیې د عکس په صورت کې الکترونونه انرژی له لاسه ورکوی او له لوړو مدارونو څخه د هستې مرکز ته نژدي کیږي . په دواړو صورتونو کې د انرژی تفاوت او تغیر د کوچینیو زرو او تشعشعاتو په څیر لکه میزون ، نیترینا او کوارک چې تر اوسه کشف شوي او ځینې نور چې په راتلونکي کې به کشف شي له یوې مبدأ څخه بلې ته انتقالیږي او یا د مستقل واحد په څیر آزادیږي یعنې نومورې مادي پروسې د اتم په مادي حالت او خواصو کې تغیر راولي او همداسې نومورې ذرات یا نومورې پروسې هم مستقل مادي واحدونه مادي حالتونه یا نوي اشکال د موجودیت د مادې منځ ته راوړي .که چیرې موضوع دوباره لږ څه په عام ډول مطرح کړو وینو چې که حیه ، غیر حیه یا که پخپله مغز د انسان دې او یا ماده په لایتناهی تباین او اشکالو سره چې مونږ تر اوسه پورې پیژندلی او یا به یې و پیژنو د پورتني چوکاټ څخه نشي خارجیدلې او مونږ کولې شو د انرژیتیکي پوتنسیال په مثال کې خپل مطلوب موضوعات په کلي ډول په پاخه او منطقي استدلال سره و څیړو او پدې کلکه عقیده پیدا کړو ، ماده په هر

ketabton.com - The Digital Library

شکل او ډول سره چې ده د انرژیتیکي پوتنسیال د تغیر په صورت کې د هغې په خواصو او حالتونو کې تغیر راځي او دغه تغیر منطقاً قابل د درک دي. دې کې شک نشته همغسی چې مونږ د انرژۍ مختلف ډولونه تر اوسه پورې نه پیژنو او اوسنې علم او تخنیک دهغې په کشف ندې بریالیې شوې دمادې دزیاتو ډولونو ، حالتونو او دموجودیت د شکلونو په کشف هم نه یو بریالي شوي او هغه نه پیژنو. نو کیدلې شي شعور ، تفکر او نور چې په مغز او نورو مربوطه اعضا وو کې د مادې د تسلسلی پروسو او تعاملاتو محصله ده او د پورتني مثال په ارتباط ویلې شو چې همدغه د انرژیتیکي پوتنسیال د تغیر او تفاوت په نتیجه کې چې مختلف روحی حالتونه منځ ته راځی ، هم یو حالت د موجودیت دمادې څخه وی او همداسې باید اوسي. مونږ عملاً وینو ، کله چې په وجود کې د شحم ،شکري ، مختلفو مالګو ،او یا نورو توکو تناسب له منځه ځي د انسان په صحي او روحي حالتونو مستقیم تاثیر لري او قابل دکنترول ، سنجش او ازمایش همدي. نو ځکه په اطمینان سره باید وویل شي ،همغسې چې د علم او تخنیک په انکشاف سره تر ننې ورځې پورې بشریت د ډیرو وړو ذرو لکه میزون ، نیترینا ، کوارک او مختلفو تشعشعاتو په کشف بریالې شویدې دروحي حالت او شعور په مادي تحلیل او تجزیه باندې هم بریالې کیدونکې دي. زه نه غواړم دلته ګلوزوییزم یا دفوګت ، بیو خنیر، مالیشوت او دیځکین نظریات چې ویل به یي: (فکر د مغزو پورې دا سې اړه لري لکه صفرا چې د ځیګر پورې اړه لري) یا دا چې (روح د میز ، نور او او از څخه دومره فرق لري لکه چې نومورې شیان په خپلو منځونو کې یو تربله سره فرق لري). یا

لکه کانت چې ویل یي: (حیوانات مغلق ماشینونه دي) رد یا تا ییدکړم ، یادهوبس ، سپینوزا ، لایب نیتز ، یا هومه ، یوهانس ، مولر ، وبر ، هلی هولتس ، فشنر ، هربارت ، وونت آلمانی او با لخصوص د سچنوف او پا و لوف او ځینی نورو معاصرو پسیکو لو ژستانو چې په نوي لید توګه او طرز تفکر سره یي په دې هکله لیکنې کړي دي او خپل نظریات یي وړاندې کړي ، په مشخص ډول خپل انتقادي نظرونه وړاندي کړم ،ځکه پدی مقاله کی دهغې لپاره ګنجایش نشته. هو ! دی کې شک نشته چې زما نظر د ځینو سره په اکثرو مسایلو کي په توافق او ځینو نورو سره په تضاد کي دي. زه فقط دومره وایم چې دا مسایل دزیات احتیاط وړدي ځکه روحي پدیدي خپل خاص میخانیکیت لري او په عادي میخانیکي چوکاټ کې ځائیدلې او تشریح کیدلې نه شي او دهغې په نسبت دومره فوق العاده مغلقې او پیچلې دي په کومه اندازه چې په مغز او نورو ارګانونو کې انواع او اشکال د حرکتونو دمیخانیکي حرکت په نسبت او د مغز مادی ترکیب دیوې ساده مادي په نسبت مغلق او پیچلې دي. دبلې خوا شعور یواځې د انسان دمغزو او اعضا وو محصول ندې او یواځې په هغې پورې اړه نه لري بلکه په انساني شعور کې عمده رول انساني ټولنه لوبوي یعني دهغې دخټې په برابرولو کې ټولنیز تاریخي اوبیولوژیکي ارثي فاکتور د ډیر اهمیت وړ دي. زما په نظر د مادیت او معنویت او دهغې د حدودو د ټاکلو په مسائلو کې دا موضوع د جدي پاملرني وړ ده چې مادي ذاتیت دکوچنی ذري څخه نیولې تر کلي مادي موجودیت پوري مطلق مفهوم دي او مادي خواص ،اوصاف ،حالتونه او نورد مادیت او غیر مادیت په ارزش کې هیڅ رول

ketabton.com - The Digital Library

او وزن نه لري ، او کتله ،جرم ، وزن ،سُبستانسیون «ماهیت» ، انرژي ،ګراویتاسیون ، او نورټول نسبی مفاهیم کیږي . دمخه مونږ ویلي وو چې مطلقه باشعوره او بې شعوره ماده وجود نه لري ، په همدې بنیاد دا هم ویلې شو ،سره ددې چې په شعوري ،ادراکي ،عقلي او فکري پروسو کې د انساني مغز رول خورا ستردې ،خو یواځینې نه دي ،بلکه په دې پروسه کې د ذهني ختې په عمده رول هم څوک سترګې نه شي پټولې. د مادې او شعور د مادیت او معنویت مسایَل یو تر بله یواځي په همدې چوکاټ کی فرق کیدلې شي او یواځې دهمدي تناسب له مخی هغوی ته دمادیت او معنویت نسبی مقام قایلیدلې او فرضولې شو . که نه په حقیقت کي ماده او معنا دواړه یواځې او یواځې مادي عیني واقیعتونه دي او ذاتي توپیر سره نلري ،ځکه چې دعالم الاسباب ټول خلقتونه او پدیدي خدای د خپلې مقضي ارادې له مخې د خپل خلف انسان لپاره مسخر او مقدر ګرځولي دي.په همدی لحاظ ویلي شو چې د مادي او په اصطلاح معنوي جهان په مینځ کې داسي کومه غیرقابل عبور کنده « ژوره »او موانع نشته او داسې نده چې ګوندي دا دواړه یو تربله سره جدا جهانونه دي بلکه د ځینې ملحوظا تو له مخې که لږ څه په غیر دقیق ډول سره وویل شي د یوه ختم او دبل شروع سره لازم او ملزوم او یو تر بله سره په ارګا نیک ډول تړلي او ژور دیا لکتیکي ارتباط کي سره واقع دي. دمثال په ډول که مونږ د ما کره جهان دموجوداتو ځنځیر دمیکره جهان په لوري تعقیب کړو او بالاخره د ساحې پراخه ورشو ته قدم وروا خلو داسي نشی پیښید لې چې ګوندي ددې ځنځیر کومه حلقه دي موجوده نه اوسي او هیڅکله داسې هم نشي پیښیدلې چې ګوندي په

دوراهی کې واقع شو او یا دې له مونږ څخه په دي سفر کې لاره ورکه شي. ددغه ځنځیر ټولي حلقي کلکي سره تړلي دي. یا په اصطلاح د ما دیت مند ری د هر مادي واحد په غوږ کي پرته ده خو که دموضوع جزئیاتو ته غور وکړو ، دا هریو بیل بیل قلمرو او هره محدوده جدا ګانه خواص لري ،او هر ځای ځانګړي نسبي قوانین حکمفرما دي.

په دي ډول که مونږ د خارجی جهان په مقابل کي دساده غیر حیه موادو څخه نیولی ، د نبا تا تو ، حیوانا تو او بالاخره د انسا نا نو عکس العملونه او دخا رجي تا ثیرا تو د انعکاس مسایل په هر اړخیز ډول و څیړو او په دې صورت کي هم دغه ځنځیر له ابتدا څخه تر انتها پورې تعقیب کړو دا به راته پوره پوره څرګنده شي چې ددي ځنځیر کړی هم یو په بل پوری کلکي تړلي او ددغي سلسلي په مابین کي هم کومه موا نع او انقطاع نه لیدل کیږي.همداسې که د مسایلو په جزئیا تو با ندي د بحث په ترڅ کي د مند لیف جدول ته نظر وا چوو لیدل کیږي چې ځینې عنا صر د کیمیا وي او فزیکي خوا صو له مخې ډیر فعال او ځینې نور یي غیر فعال او حتا نیترال حالت لري. دد وی حسا سیت د مقنا طیسي ، الکتریکي ، رادیویي ، صوتي ، فضا یي تشعشعا تو او نورو امواجو او تا ثیراتو په مقابل کي کا ملاً متفا وت او په کمې او کیفې لحاظ په مختلف ډول دهغوی د تا ثیر څخه متا ثره کیږي.که مونږ د عناصرو د ولانسونو د قانون له مخي دغه سلسلي تعقیب کړو ، هم مختلف تفاوتونه په سترګو کیږي.نو دلته البته دا سوال او شک با ید پیدا شي ، کله چې غیر حیه مو جودات یو خا ص ډول احساس نه لري پس ددوی دغه د هري پدیدي او تا ثیر په مقا بل کې د متقا بل تأ ثر

ketabton.com - The Digital Library

او دهغي څخه د مشخص برداشت علت څه شي دې ؟ يعني دا چې د هر مشخص تاثير په مقابل کې مشخص او تاکلې تأثر ښئ څرنګه تشريح کيدلې شي.شايد وويل شي ،د نو موړی عنصر دا خلي مالیکولي ، اتمي او ذروي جوړښت ددي کار مستلزم دې. پس د انساني شعور د پيدايښت تخنيک خير څه شي دې ؟ آيا هغه هم د انسان دمغز او نورو ارګانونو دد اخلی جوړښت خاصه نده ؟په دواړو صورتو نو کې خارجی جهان په شکل د اشکالو سره په غير حيه او حيه موجود او تاو حتا انسان باندي تاثير کوي او دهغې په مقابل کې هر يو په معين شکل سره مشخص عکس العمل ښئي. دې کې شک نشته چې دغه عکس العملونه يو تر بله سره فرق لري.خو که داسي پوښتنه هم راپيدا شي چې ايا ټول انسانان د معيني پديدي او تاثير په مقابل کی عين عکس العمل ښيي؟ هيڅکله نه. دغه عکس العملونه نه يوا ځې پوشي ندي بلکه اکثر او قات متضاد هم وي .ددې علت دادې چې د ټولو انسانانو د ذهنيت متفکره ختمه يوشې نده او دبلې خوا انسانان پرته لدې چې طبيعي محصول دې اجتماعي محصول هم دې او بر علاوه لدې چې دخپل شعور تابع دې د خپل شعور له لارې د اجتماعي شعور تابع هم دې.که وغواړو چې د مادیت او معنويت ، احساس او انعکاس په هکله د مارکس او لينن نظر واورو هغوی داسې حکم کوی:

« معنويت دمادیت څخه پرته بل شې نه دې چې دا نسان مغز ته دا خل شوې او په هغي کې يي تغير موندلې دې» عني کارل مارکس فريدريش انګلس دمادیت او معنويت ترمنځ تباين ته هم قايل دي او هم نه دي . لکه چې دمخه ماوويل د شعوري

اوټولنيزو پديدو په هکله هغوئ ايديالیستي نظر لري يعني ايديا ليستان پاتي شوي دي.(دمارکس. انګلس کليات جلد ۲۳ صفحه ۲۱) . يا لنين ليکي « هره ماده په حقيقت کی احساس ته ورته د انعکاس خواص لری .» (د و. ای. لينن کليات ،جلد ۱۸ ،صفحه ۹۱) يا (حرکت شيراقا ،د عينيت فلسفه ،ټوک لومړي .صفحه ۱۳) . دوی لکه چې دمخه هم ورته اشاره شوي د خپل ذهنيت دجبر له مخي واقعيتونه په قانونمند ډول افاده کوي ، خو څرنګه چې هغوئ پدي ورشو کي ايديا ليست پاتي دي ، ددغه جبر ، ددغه واقعيت او ددغه قانونمند حقيقت د پوهي او توضيح څخه عاجز دي. د غير حيه موادو د آميزش ، ترکيب او انعکاس مسايل د ډيري د لچسپی وړ موضوع ده. غير حيه جهان دې چې د طبيعت ټول اسرار په خپله سينه کې ساتي ، د نړی د ټولو مظاهرو د ظهور مسبب يوا ځې او يوا ځې متحرک ذرات دي چې په حيه او غير حيه جهانونو کي يو تر بله سره فرق نه لری مثلاً که دهايدرو جن اتم په نظر کي ونيسو که په اوبو کي دې که په امينو اسيدونو کي او که په نورو هايدروکاربنو نو او که حتا د انسان په مغز کي دې يو تر بله سره فرق نلري او که چيری دا سی فرق موجود وي کيدې شي د مربوطه مادي وا حد دا جزاو دمتقابل د يا لکتيک په نتيجه کې کوم جزئي انحراف د اتم په پنجره کې منځ ته را غلی اوسي. زما په نظر د لچسپی وړ به دا وي چې که دغه د احساس او ادراک استازو پخپلو لمنو کي ډيرځه را ټول کړي وي او مونږ د درياب څخه څا څکې تړې را اخلو او همدا سي هم ده .ځکه او سنې علم او تخنيک دومره پرمخ نه دی تللی چی دعناصرو او با الخصوص د هغوی د متشکله وړو ذراتو په ټولو را زونو او خواصو مونږ

ketabton.com - The Digital Library

پوه شو. حتاد هغوی په کیمیاوي او فزیکي خواصو لا بشریت په کلي ډول ندي پوه شوي نو په اصطلاح د هغوی په ذهن او ادراکي خواصو خو په کامل ډول هیڅکله نشي پوهیدلې. نو دلته په حقه سره د دغه ذراتو ذهن زمونږ په ذهن پورې خندلی شي او په حقیقت کې زمونږ ذهن د هغوی د ذهن جزګڼل کیدلې شي. همدغه متحرک ذرات دي پرته له دې چې بې شمیره د یفرنسیالي او انتګرالي معادلې د هغوی د ټولو مشتقاتو او موهومي او متوالي حالتونو سره حل کړي په کلي ډول جهان د هغه په ټولو را زونو سره منعکس کوي. نو دلته دې نتیجې ته رسیږو چې د متحرکو ذراتو د ذهن دانعکاس نسبیت مطلق او کامل انعکاس ته تقرب کوي. یا په بل عبارت همغسي چې انساني وجود متفکر مغزلري او د نسبي عیني ذهنیت او نسبي عیني شعور څښتن دې د تقریبي مطلق عیني ذهنیت او شعور څښتن یواځې او یواځې په اصطلاح د ټولو متحرکو ذراتو کلي مجموعي متفکر مغز ګڼل کیدلې شي. یعني د هغوی شناخت تقریباً مطلق او کلي او په عالم الاسباب کې د خدای د مقضي ارادي له مخې د خدای د ارادي واقعي تمثیل ګڼل کیدي شي. زمونږ شناخت نسبي او جزيً دی. او یواځې د پرنسیب له مخې په لایتناهي تکامل سره زمونږ ټولنیز ذهن او شعور د هغوی ذهن او شعور ته تقرب کولې شي. د همدغه د متحرکو ذراتو د عکس العمل، تاثیر، تشخیص او برداشت په واسطه ممکنه ده چې نن په ملیونو میله لرې موجوداتو ترکیب او خواص معلومیږي او د نورو سیارو او ستورو په هکله حقایق لاس ته را وړو، یا د فضایي بیړیو په واسطه د ځمکې د اعماقو په هکله څرګندوني او معلومات تو نه لاس ته را وړل کیږي. که د موسیقۍ

په پردو کې ښکلي اهنګونه دي، که د نقاش د زړه په وینو لیکل شوې رنګینې تابلوګاني، که د شاعر او لیکوال د پاکو احساساتو کارنامي او هنګامي، که د انقلاب د زنده باد چیغې نارې او سوري او که کارګري دوران جوړونکې تحرک او دینامیزم دا ټول د متحرکو ذراتو د تشخیص، تفریق او تحرک مستلزم او مولود دي. دا جهان په عالم الاسباب کې د خدای د مقضي ارادي او لوی علم له مخې یواځې او یواځې د هغوی موجود، مولود او مظاهر ګڼل کیږي.

ketabton.com - The Digital Library

شعوري پديدي او د جبر او اختيار د يا لتيک

جبر او اختيار « قضاً او قدر » دد يا لکتيک دعام قانون په څير همغسې چې د طبيعت او ټولني په ټولو ساحو کې عموميت لري او په خپل ديالکتيکی تضاد ، تحرک او قانونمندۍ سره د مختلفو پديدو د منځته را تګ سبب او علت او معلول تشکيلوي ، په شعوری پديدو کې هم په اصطلاح چې د مادي موجوديت خاص حالتونه ، شکلونه او ماهيتونه جوړوي خو ذاتي توپير نلري هم دجبر او اختيار عام قوانين جاري دي.

جبر او اختيار د هرڅه دمخه په نظام کې قانونمندي، تعادل، پايداري او استقرار دې چې د نظام پايښت او قانونمند بدلون او تکامل تضمينوي. جبر او اختيار يعنې سيال متقابل موجوديت ، سيال موجوديت يعنې عدل ، انصاف او دنظام تعادل ، او تعادل د بقاء او پايښت په معنا دې . خدای سيال ذات دې نو ځکه يې دا لوی جهان دانصاف ، تعادل او دمتقابل سيال قانونمند موجوديت په بنياد هست کړې دې .. اختيار که د يوی پديدی ، منحيث د پديدي ، دذاتي پايداری، بقاً او سکون په معنې دي او دزاړه نظام ساتل غواړي ،جبر د

حرکت بدلون او تکامل مستلزم او دنظام بدلول غواړي. په دې معنا چې جبر او اختيار د سکون او حرکت همزمان او هم مکان ديالکتيک ،د زاړه او نوي نظام همزمان او هم مکان سياله مبارزه او ځکه خو په نتيجه کې جبر او اختيار دنظام د پايښت او ابديت مستلزم ګڼل کيږي. ديوی پد يدی د جبر او اختيار د يا لکتيک راز هم يوازی او يوازی پدغه مناسبت او زاويه کی لټول کيدلی شی .

اختيار ځرنګه چې ديوی پديدی د ثبات او سکون مستلزم ګڼل کيږي او سکون په حقيقت کې وجود نه لري ،نوځکه تيريدونکی نسبی خصلت لری. جبر چې د تحرک تغير مستلزم او ديالکتيکي عامل او لوکموتيف حيثيت لري ،البته چې ابدی بڼه لری. خو د اختيار سکون او نسبيت هيڅکله ددې معنا نه لري چې د جبر او اختيار يعني د قضاء او قدر عام قانون دې په عدم ديالکتيکي تعادل او يوطرفه جاده بدل او په يو جانبه برتری او رجحان دي واوړي. همغسې چې ماده ابدي او په لايتنا هی ډول متبارزه او متباينه ده د جبر او اختيار قوانين هم ابدي او د مادي د تباين او تبارز په تناسب هر ځای جاري دی. هر چيرې چې ماده ده هلته جبر او اختيار وجود لري. مطلق مختار او مطلق مجبور نه وجود لري او نه يې لرلې شي. هره پديده او هر موجود په نسبی لحاظ لږو ډير مختار يا مجبور دی. کله چې نوی پديدی نوی اضداد او د مختلفو پديدو په منځ کی نوی مناسبات او ارتباطات ټينګيږی ،د جبر او اختيار قوانين هم د پيښ شوی تکامل او تغير مطابق په نوی ماهيت او شکل سره تبارز کوی.

ځرنګه چې هر شعور د انعکاس تويو خاص او معين

ketabton.com - The Digital Library

کمپلکس دی نو ځکه شعور یو خاص او انعکاس په عام ډول دمادی د موجودیت شکل ګڼل کیږی او دجبر او اختیار قوانین پکې جریان لری.

شعور که فردي دې او که اجتماعي تاریخي پدیده ده اوزماني قیدیت لري. د وخت په تیریدو سره انکشاف یا انحطاط مومي، تغیر کوي، ځیني قضایا او مفکورې، ځیني نورو نوو قضایا وو او مفکورو ته ځای پریږدي .یعنې دا چې په ذهن کې مغلق ترین شکل د حرکت جریان لري. حرکت پخپله شکل د موجودیت د مادی دی حرکت بې له مادی او ماده پرته له حرکت څخه وجود نشی لرلی نو د ذهن حرکت هم د ذهن په مادیت دلالت کوي.

همدا سې هره شعوري پروسه زماني قیدیت لري او یوازې په تاکلي وخت او زماني مقطع کې تحقق موندلې شي. مختلف ذهنیتونه یوه قضیه په مختلفو تاکلو وختونو کې درک او دهغې په باب حکم صادرولې شي. ددغه ذکر شوې زماني مقطع څخه په کم وخت کې ممکنه نده چې ذهن موضوع یا درک او یا دهغې په باره کې لازم حکم صادر کړي. په همدې ډول د مکانې فاکتور څخه پرته هم د شعور یا ذهنیت تصور ممکن ندې. دا دری وارې فاکتورونه چې ذهن متحرک دې او ذهن نشي کیدلې په زماني او مکاني لحاظ د معینې اندازې څخه زیات متراکم یا متباعد شي پدې دلالت کوي چې ذهن عطالت لري او عطالت هم شکل د موجودیت د مادې او پدې دلالت کوي چې ذهن مادي دې .

بله مسئله چې د ذهنیت په مادیت اطلاق کوي هغه د ذهنیت دینامیزم او عطالت دې. که مونږ پسیکولوژیکي حقایق او

قضایا په نظر کې ونیسو وینو همغسې چې ذهنیت په زماني او مکاني لحاظ بې اندازې محدودیدلې یا لوئیدلې نشي د خپل عطالت او دینامیزم په تناسب سر کشه او پخپل واک هم دې. همدغه د ذهنیت دینامیزم او عطالت له کبله دې چې ذهنیت او فکر په سملاسي توګه د آرزو سره سم تغیر نشي کولې او هر مشخص ذهن او فکر تاکلې نسبي استقراریت لري. څرنګه چې دینامیزم او عطالت یوازې او یوازې دمادي خاصیت دې، نو دا یو بل دلیل د ذهنیت دمادیت لپاره ګڼل کیدې شي.ذهن دې چې دبل هر مادي واحد اوبل هرمادي کمیت او کیفیت په نسبت ډیر لوی عطالت لري او کله چې دتحجر مرحلې ته ورسیږي تحول او تغیر دعقیدي په کلي ډول ناشوني ګرځي .

زما په نظر عادت د ذهني عطالت او دینامیزم څخه پرته بل شې نه دې چې انساني ذهن او فکر پکې پرته له دې چې فکري انرژي په پوره اندازه مصرف او په کار واچوي په نسبتاً لږه انرژي توجه سره د یوې قضیې څخه بلې قضیې، د یوه مفهوم څخه بل مفهوم او د یوې پروسې څخه بلې پروسې ته تیریږي او دهغې اخذ او افاده کوي.

د فکري عطالت او دینامیزم اثبات مونږ او تاسې هر یو د یوې ساده او د ټولو لپاره ممکنې تجربې له لارې کولې شو. مثلاً که مونږ یو څو مشخصې پدیدې او مفاهیم په نظر کې ونیسو او په منظمه توګه په کافي سرعت سره په تکرار ډول په هغې فکري مرور وکړو (پدې شرط چې فکري تمرکز موجود اوسي) و به وینو چې سملاسي مونږ خپل فکر په یوه نقطه او یا یوه معینه مقطع کې نشو درولې او حتماً له مونږ څخه د یوه مفهوم څخه بل مفهوم، له یوې پدیدې څخه بلې پدیدې او یا

ketabton.com - The Digital Library

لااقل دهغوی له یوه جزنه بل جزته را څخه تیریږي. پدي تجربه کې عملاً فکری عطالت او دینا میزم درک کیدلې شي.

که چیرې فکر او ذهن غیر مادي وای نو په هره یوه نقطه او مقطع کې چې مونږ هیله درلودلې د هغې درول به ممکن وای.

فکر کوم نورو دلائلو راوړلو ته به اړتیا نه وي. چې لومړی مونږ د شعور، فکر او ذهن په مادیت او بیا په هغې کې د جبر او اختیار د دیالکتیک په استمرار باندي متیقن شو. حرکت او عطالت د مادیت او مادیت د جبر او اختیار مستلزم دې. ځکه لوي خدای دا لوي جهان د خپل لوي علم له مخې قانونمند پیدا کړي او جبر او اختیار «قضاً او قدر» د خدای دلوی او واحد جهان سراسري عامه قانونمندي ده .که وغواړو په عام ډول په روحي پدیدو کې د جبر او اختیار د قانونمندۍ او دیالکتیک په باب خپل نظر وړاندې کړو ویلې شم چې هغه په دومره اندازه الستیکي او په ځینې حالاتو کې نامرئي او لامدرک دې په کومه اندازه چې روحي پدیدي د نورو محسوسو پدیدو په نسبت لطیفي او الستیکي دي.

په عملي ډول مونږ او تاسي هر یو د دغه فکري جبر او اختیار، د دغه دیالکتیکي تضاد د مبارزې او مناقشې په ډګر کې واقع او عملاً هره شیبه د هغې په نسبت متأثریو .نو ښه به دا وي چې په نظري ډول هم د دغه جبر او اختیار او د هغې د دیالکتیک څخه ځان خبر کړو.

تاریخي حقایق او پسیکولوژیکي تحقیقات دا ښیي چې انسان تل هڅه کړیده په لمړي وار د ځان څخه لرې شیانو په باب معلومات لاس ته را وړي او د دغوی سره خپلې ستونځې او مبارزه سر ته ور سوي او بیا په اصطلاح د خپلو وریجو څخه

کسکر ټول کړي. حال دا چې دا مبارزه نه سر ته رسیدلې او نه به ور سیږي. همدا سبب دې انساني فکر چې خپل ځان ته ډیر نژدي واقع دې د خپل ځان په هکله بې فکره پاتي شوې او ترنن ورځې پورې یې خپل هویت او ماهیت نه د خپل ځان او نه د نورو په وړاندې تثبیت کړې شوې. نو ځکه د هر چا هر تور لاس پخپله د ذهن او فکر په سپینو کالیو پاک شوې او له فکر څخه هم ځان پخپل ځان او یا جهان کې ورک وو او بې مورده دو مره لوی شوې چې پخپل ځان کې نه ځایده او یو خارق العاده قدرت ترې جوړ شوې او ځانیې د ځان لپاره بلا ګر ځیدلي او لکه ((ځانځانی ښامار)) په ځیر په ځان خوله لګوی او د خپل ځان او جهان په خوراک نه مړیږي او کله تری ځان په ځان او جهان کې ورک شي او د هر څه غلامۍ ته غاړه ږدي. په هر صورت ذهن په هر موقف کې چې وو د جبر او اختیار قوانین د تل لپاره هلته جاري وو او د بشر په ذهن کې یې انعکاس پیدا کړیدې. یوې ډلې د واقعیت یو اړخ نیولې او هغه یې مطلق ګڼلې او بلې ډلې متقابل اړخ پورې ځان نښلولې دې.

دریمه ډله بیا د دواړو په مابین کې یو تناسب او تعادل ته قایل شویده. یو شمیر دا سي نظر هم لري چې د فکر د دیالکتیکي تحول لمړۍ پړاو جبر او د تعقل په پړاو کې انسان مختار بولي حال دا چې پخپله په تعقل کې هم جبر او اختیار موجود دی.

همدا سبب دې چې د تاریخ په اوږدو کې مختلف جریانونه لکه قدریه، جبریه یا معتزله او اشعریه او یا د دوی بین البیني جریانونه منځ ته را غلي دي او لاترننۍ ورځې پورې د هغوی شخړه روانه ده په لویدیزه نړۍ کې هم د یترمینزم او اندیتر

ketabton.com - The Digital Library

منیزم پوره مینه وال او پیروان لری.

څرنګه چې پخوانۍ فلسفي افکار محدود وؤ اکثراً یا په یوه خوا کې پاتې کیدل او یا یې په متزلزل او متردد ډول د هغوی ترمنځ اهتزاز درلود، نه یې شو کولې دد غه ارخونو په منځ کې ارګانیک دیالکتیکي ارتباط ټینګ کړي.

مارکس او انګلس دلومړي ځل لپاره د هګل دیالکتیک او دفیرباخ ماتیریالیزم، لکه چې دمخه هم پرې بحث وشو، په ارګانیک دیالکتیکي بڼه، خو ددوه ځانګړو تیوریو یعنې د دیا لکتیکی ماتیریالیزم او تاریخي ماتیریالیزم تیوری په تباین او تفریق سره فورمولبندي کړلې او له بده مرغه دې خبرې ته متوجه نه شول چې په تاریخ کې دیالکتیک او دیالکتیک تاریخ وجود لري. شک نه شته چې دوی په ډیرو مسایلو او قضایاوؤ کې هڅه کوله چې علمي کړه وړه ولري، خو داچې دوی د شعور او مادې د تضاد په بنیاد د فلسفې د اساسي مسلې ناسمې طرحې ته هم متوجه نه شول او د ټولنیزو او شعوري قضایاوؤ په اړوند تر اخره پورې ایدیالیست پاتې شول.

سره ددې چې هغوی په وار وار له همدې سببه په خپلو څېړنو، تحلیلونو او فورمولبندیو کې د ډیرو مشکلاتو او لاینحله پرابلمونو سره مخامخ وو، بیا هم دوی ونه کړې شول ددغه مسلې دحل سمه لاره پیدا او خپلې نیمګړتیاوي، سهوې او غلطۍ اصلاح کړي.

زما په عقیده تر څو پورې چې دعلمي مسایلو سره غیر علمي یعنې تخیلي، تصوري سحري، جادویي اویا بل هر ډول خرافاتي کړه وړه وجود ولري او تر څو پورې چې د عالم الاسباب

د ټولو خلقتونو او پدیدو په څېړنو، تحلیل او فورمولبندیو کې یواځې او یواځې علمي قانونمند کړه وړه رواج پیدا نه کړي، ترڅو پورې چې د انسان په ذهن دا مفکوره ځای ونه نیسي چې علم او قانونمندي انساني خلقت نه دې، بلکې یواځې په معرفت یې مقدر او مکلف ګرځیدلې دې، تر هغې به خرافات او مزخرفات په علم او علمي ورشو کې باقي پاتې وي.

ددې قضیې دښې او سالمې پوهې په خاطر له هر څه دمخه به ضروردا وي، په وشو چې، علم، قانون او قانونمندي څه ته وایي؟ په دې خبره کې ټول نه وي، نو اکثر کسان پوهیږي چې، علم د مستمرې قانونمندۍ د قوانینو با مسما نوم دې، خو ددغه مفاهیو سره ناسم کړو وړو حتا پوهان د شک او غلط فهمیو سره مخامخ کړیدي. دمثال په ډول مونږ ترافیکي اصول او مقررات هم د علم او قانون په نومونو یادوؤ، په ملک کې بې شمیره مالیاتي مقررات هم د قوانینو او علم په نومونو یادوؤ، د هیوادونو اساسي قوانین که مطلق ظالمانه، مشروطه او حتا که په اصطلاح دموکراتیک هم دي مونږ یوشان د قوانینو په نومونو یادوؤ او حتا هیڅوک پدې باره کې هیڅ ډول تفکیک او تمیز ته هم حاضر نه دي. همداسې د نیوتن دجهاني جاذبې عام قانون او درګوني قوانین (قانون دانرژي، قانون د تناسب دقوې او تعجیل او قانون د تساوي د عمل او عکس العمل)، د انشتین د نسبتي تیوری قوانین، سقراط، افلاطون، ارسطو، کانت، دکارت، هګل، مارکس، انګلس، لینن، البیروني، فارابي، ابن سینا، رازي، ابن رشد، ابن خلدون او ډیرو نورو هم خپل قوانین او فورمولبندی، چې دهغوی د ذهنیګریو څخه خالي نه دي ایجاد کړېدي. دوی ټول مدعي دي چې دا هرڅه

ketabton.com - The Digital Library

ددوی لاسته راوړنې دي . هیڅ یو بل ته نه غاړه ږدي ، نه کامپرامایز ته قایل دي او هر څه خپل شخصي ذهني محصول ګڼي او په همدې خاطر علم د هر کس او هر چا د لوبو نانځکه او ناولۍ ګرځیدلې ده. ملیونونه کلونه انسانانو په دې نړۍ کې ژوند کړې ، له تاریخي دورې څخه هم زرونه کلونه تیریږي او په دې ټوله موده کې علمي او غیر علمي ، حق او نا حق ، منطقي او مزخرف نظریات او عقاید په جبر او رضاء په خلکو منل شوي دي. هر څوک ځان د دغه کار جوګه او مستحق ګڼي او نن پخپله علم ،قانون او قانونمندي په ټول صراحت او وضاحت سره چې باید لرلې یې ،په حقیقت کې د مزخرفاتو ، مجهولاتو او شخصي ذهني غیر منطقي تخیلاتو په جړه مشوړه او ګنج الفساد بدل شوي دي. په دې باره کې حقایقو ته به په راتلونکي کې پخپل نوبت مراجعه کیږي ، داوسني بحث د لنډ والي په خاطر غواړم همدومره ووایم چې ،حقیقي علم ،قانون او قانونمندي یوائې هغه ده چې خدای د هغې له مخې دا لوی جهان او د هغې ټول خلقتونه او پدیدي پیدا کړي دي. یعنې چې علم خدایي خلقت دې ، انسان یې د خلقت څخه عاجز او یوائې دخپلو مقدراتو په کچه د هغې په معرفت مکلف ګرځیدلې دې. په علم باندې د معرفت ټولې د تخیل او تصور ، سحر او جادو او نورو مزخرفاتو ټولې لارې ترلې دي. یوائې د منل شوو مقولو ، اصولو او قوانینو له لارې ممکنه ده خدایي خلقتونو په قانونمندیو علم او پوهه حاصله شي.

زما له نظره په زړه پورې به دا وي چې که مونږ وکولې شو په مشخص ډول په شعوري پدیدو کې د جبر او اختیار په قضایا وو او مسایلو باندې په تاکلي توګه بحث وکړو او په نوي

لیدتوګه دهغې دیا لکتیک توضیح کړو.

دمخه د تفکر او ذهن تحرک او تغیر ته اشاره و شوه پخپله حرکت او تغیر د جبر او اختیار مستلزم دې د بلې خوا څرنګه چې د حرکت او تغیر مقولي د پدیدو د دیالکتیک اساس تشکیلوي نو دیالکتیک هم پخپله په نومورې مفهوم کې نغښتې دې. په تفکر کې د جبر او اختیار نور قضایا او مسایل د همدې مرکزي قضیې څخه استنباط کیږي. او هغه پدې مفهوم چې آیا دغه حرکت او تغیر مثبت دې یا منفي ، صعودي دې یا نزولي ، تکاملي دې یا انحطاطي ، اختیاري دې یا مجبوري او یا داسې نور.

وا قیعت دا دې چې د تفکر او ذهن په ساحه کې د مختلفو قضایا وو اختیاري او مجبوري اړخونو تثبیتول ډیر مغلق او پیچلې کار دې ،ځکه چې په مغز او ذهني ختمه کې د حرکتونو سیستم او تسلسل ډیر مغلق او پیچلې دې. که چیرې مونږ دا موضوع د یوه منفرد تفکر او ذهن د نننیو قضایا وو د مختلفو اړخونو په منځ کې د جبر او اختیار د دیالکتیک له نقطې نظره څیړو طبعاً د اجتماعي تفکر او ذهن د قضایا وو د مختلفو اړخونو د جبراو اختیار د دیا لکتیک څخه تو پیر لري.

همدا سې د منفرد او ټولنیز شعورد متقابل جبر او اختیار قضایا بیا ددې دوا ړو سره مطابقت نلري. همدا سې د منفرد او ټولنیز شعور او طبیعت د جبر او اختیار قضایا طبعاً د پورته ذکر شوو قضایا وو سره دمقایسې وړ نه دي. په حقیقت کې دا هر یو بیل بحث تشکیلوی چې د هر نقطې نظره د تحقیق او تدقیق وړ مسائل پکې پرا ته دي. دبلې خوا دا چې مونږ نومورې قضایا او مسائل د کومې نقطې نظره او کوم لحاظ څخه څیړو

ketabton.com - The Digital Library

په هره مسئله کې بیا نور شقوق منځ ته را تلای شي.

البته په دې باب زیاتې لیکنې او څېړنې شویدي او زه نه غواړم د داسې موضوعاتو دمینه وا لو لپاره اشکال نما یې وکړم بیا هم باید ووایم دا موضوعات پوره مغلق او ترتنني ورځي پورې پدې باره کې لږ بریالیتوب ونه ترلاسه شویدي .البته د هغې پوره او کامل تحقیق د را تلونکو نسلونو دنده ده او په هغوی پورې اړه لري. زه یوا ځې کولې شم نو موږې موضوع ددې کو چینۍ رسالی په چوکاټ کې په نوي طرز تفکر او لید توګې د مشخصې زاویې څخه د مبا حثې میدان ته وا چوم او دمینه وا لو افکار پدې باب تحریک کړم.

ځکه په دې باره کې د موثقو معلوماتو را ټولول پرته له دې چې تخصصي پوهې ته اړتیا لري، پرا خه امکانا تو او پر مختللي وسائلو او مجهزو تحقیقاتي مرکزونو او کمپلکسونو ته هم پوره اړتیا لیدل کیږي.

زه پخپلو کاملاً محدودو شرایطو سره هڅه کوم داسې یوه قضیه دمبا حثې میدان ته وا چوم.

د مثال په توګه که مونږ د فکري تحول او فکري تحجر چې دیوې پدیدې دوه متضاد دیالکتیکي اړخونه دي په نظر کې ونیسو او هغه دجبر او اختیار په تله کې وا چوو پرته له دې چې زیات تعمق وکړو وینو چې په ذکر شوی قضیه کې دوه اړخیز جبر او اختیار موجود دې همغسې لکه چې په هره یوه بله پدیده کې موجود دې.

که چیرې د انساني تفکر نور قضایا شاته وا چول شي او یوازې ددغه دوه عمده مرکزونو د دیالکتیکی تقابل له مخې د تفکر مسایل و څېړل شي و ینو چې تفکر د خپل تشکل په لمړۍ

مرحله کې کله چې دمختلفو طبیعي اجتماعي او پیسکولوژیکي عوا ملو دمستقیم او غیر مستقیم تاثیر لاندې واقع وي، د فکری تحول او الستیکیت جنبه یې ډیره زیاته قوي او تقریباً پرته لدې چې خپل دا خلي متقابل عطا لتي عکس العمل حس کړي په ډیره عجولانه او حریصانه توګه د نوو معلوماتو نو او اطلاعاتو په را ټولولو بوخت او په هغې کې دیوه ورک هدف په لټه کې وي ، ترڅو هغه پیدا او دهغې په خواکې د فکری استقراریت خیمه ووهي. فکرورو رود نسبې تجرد زیاتیدو له کبله په ځان درنیږي. خپل پخوانې الستیکیت د لاسه ورکوي او جبرأیو څه د خپل تا کلي هدف په توګه مني او دهغې په خواکې استقراریت پیدا کوی.

همدا وخت دې چې دفکري تحجر مرحله په چټکۍ سره شروع کیږي فکرورو رود همدې یوي مفکوري په ګرد چاپیر متمرکز او وار په وار دهغې دغا ړې غړوندې د همدې یوه موږې پورې سرې غوټې کیږي او دفکري تحول امکانات یې محدودیږي. پخوا دوه اړخیز جبر او اختیار ته اشاره وشوه هغه په دی مفهوم چې که په لمړی پړاو کې فکر دفکري الستیکیت اختیار په لاس درلود او دفکري عدم انکشاف دجبر لاندې وو په دوهم پړاو کې که فکر دفکري انکشاف د اختیار لرونکي دې دفکري تحجر او انجماد جبر په جال کې را ګیر شویدې او سره ددې چې د اطلاعاتو او حوادثو په منځ کې واقع دې هغه یې باید منلې او قبلولې. خو دا چې فکرنور خپل الستیکیت په نسبي ډول له لاسه ورکړې او دانجماد اړخ یې قوي شویدې یا په بل عبارت د جبر په مقابل کې یې خپل اختیار بایللی دی، نو ځکه نوې مفکوري چې په حقیقت کې

ketabton.com - The Digital Library

یواځینۍ ټولنیزې لاسته راوړنې ګڼل کیږي، نه تنها منلې یې نه شي، بلکې په کرکه ورته ګوري او هغه اجتماعي فسق او فساد ګڼي.

دهغو ځوانانو په باب چې د استفت (د و ر) پرې په لاس ور غلې او ټول تحولات په پوره ذوق سره تعقیبوي او په حقیقت کې دد غو تحولاتو اساسي محرکین او د موجوده اجتماعي جوړښت معمارانو ګڼل کیږي. د متحجر فکر خاوند دځانسره ځونګیږي او افسوس کوي چې ځوانان خراب شول، د ټولنې را تلونکې به څرنګه شي او لازیاته کړي چې زمونږ څه ښه وختونه وو.

البته اوس مونږ قضاوت کولي شو چې څرنګه هغه متجسس، متحول او الستیکی فکر چې په پوره مینې او ذوق سره یې ټول نوي اطلاعات را ټولول، اوس ولې دهغې داورېدلو، لید لو او پوهیدلو څخه دا سې مورِ شو.

کله چې دې د نوو موضوعاتو مینه وال و په خوا کې یې دا سې کسان وو چې همدې موضوعاتو ته هغوی په کرکه کتل او ننې چې دې پخپل ما حول کې تغیر او تکامل ته په کرکه سره ګوري دا سې کسان شته چې هغوی ددې موضوعاتو د را ټولولو په مینه او مزه نه مړیږي او دهمدې شرایطو په تحلیل او تجزیه او دهغې څخه د ښه درک او قضاوت له مخې خپلې را تلونکي ته په پوره امید واری سره ګوري. سوال پیدا کیږي څرنګه کیدلې شي چې دوه انساني ذهنه په یو ډول شرایطو، ځای او حتا کورنۍ کې یو د ټولنې د تکامل موجوده تګلاره آبادي او دوهم یې بربادي بولي. همدلته دې چې د پورته ذکر شوې قضیې یعنې دفکري تحول او فکري تحجر د یا لکتیکي

تقابل او جبر او اختیار څرګندیږي.

ددې ځای څخه دا هم څرګندیږي کله چې ذهن خپل الستیکیت په نسبي لحاظ له لاسه ورکوي، ورو ورو متحجر او پدې لوري یې عطالت زیاتیږي نو داددې دلیل هم کیدلی شي چې په ذهن کې یو بل ډول حرکت هم موجود دې چې په ذهن کې د مادیت د کمي او کیفي تنوع د ترسب او تغیر د حرکت په نامه یادیدلې شي. په همدې علت ویلې شو چې په ذهن کې د کمي تغیرا تو بدلون په کیفي تحولاتو باندې چې د دیالکتیک اساسي عمومي قانون ګڼل کیږي هم تحقق مومي. نو دفکري عطالت او فکري استقراریت تغیر پخپله د فکري مادیت د تغیر مستلزم دې او دا بیا په خپل وارد ذهن په مادیت دلالت کوي.

د پورتني بحث څخه دا سې معلومیږي چې ذهن غیر مادي نه دې. که چیرې غیرمادی وای نو هغه به تل الستیکی هم وای او هر وخت به ځوان، تحول غوښتونکی او تل به ځي د اجتماعی شرایطو د تحول سره سم تحول کولی نو څرنګه چې هیڅ ذهن پورتنی امکانات نه لري هغه غیر مادی هم نه شو منلی.

څرنګه چې متحجر فکر دزړې پدیدې په حیث باید د متحول او ځوان فکر په وړاندې تسلیمۍ ته غاړه کښیږدی. خو داکار دفکری تحجرد جبر له مخې په خوښۍ سره نشی منلې.

نو ځکه د خپلې بقا په خاطر د مقتدر حریف په وړاندې د حیلې او انحرافاتو دلارې مخ ته ځي. زاړه فکرونه په دا سې پراو کې که دقدرت خاوندوي، په مطلق العنانیت اتکا کوي

ketabton.com - The Digital Library

او دکمزوری په صورت کې د ما یوسی او تدریجي فکري مرګ ګنج ته پنا وړي.

باید ووایم چې پورته ذکر شوې موضوع د اجتماعي شعور او ذهن په باب هم صدق کوي. سره لدې چې په ټولنه کې نوې تحول خو ښونکي قوتونه تل په نمو او هغوی تل د نوو شرایطو سره په هر لحاظ د موجوده وضعې تحول او بدلول غواړي او بیا هم ټولنیز شعور د یوې مفکوري، نظر او ایدیولوژۍ په چوکاټ کې خپل دتقبل او منلو پخواني خواص له لاسه ورکوي او په هغه دینا میزم سره چې یې تر لاسه کړې دي غواړي د خپل تحکم په لور وړاندې ولاړ شي او لکه څرنګه چې ورته مخکی اشاره وشوه دا چې دنوو قواوو په مقابل کې ورته د استدلال او منطق توان نه دې پاتې په فکري تحجر، دګم او مطلق العنا نیت اتکا کوي او طبیعي ده چې د خپلې بقاء دپاره هر ډول انحراف روا ګڼي او په دې ساده حقیقت نه غواړي ځان پوه کړي، دا چې سل او زریې زړه پدیده ګڼلې اوس یې د خپل زړښت وخت هم را رسیدلې دي ،تاریخ ددی شاهد دي، داسې نظریات او مفکوري که په مذهبي او یا ایدیولوژیکي ساحو کې وې او که د اجتماعي اقتصادي نظامونو په چوکاټ کې تل یې خپل مترقي خصلت دلاسه ورکړې او د مارکس په اصطلاح د نوو تحول خوښونکو قوتونو لپاره ځولنی ګرځیدلې دي.

کمونیستانو خپله ایدیولوژي «علمي کمونیزم» د تل لپاره مترقي ایدیولوژي ګڼله خو له ډیره بده مرغه د ژوند په ټولو سطوحو او ارخونو کې یې ډیر سطحي او دګماتیک کړه وړه درلودل، کارل مارکس خو ویلي وو چې پاک ارمانونه دپاکو

لارو او پاکو هلوځلو پواسطه ترلاسه کیدلې شي. لیکن په اصطلاح کمونستانو دپاکو شعارونو دپردي لاندې ډیر ناپاک نیتونه لرل او پالل. دوی په هیڅ وجه د دغه ارزشونو او معیارونو جوګه نه وو او د همدغه بې ارزشئ او دګماتیزم په ترګمی کي د تاریخ کندي ته ولویدل.

کپیتالیزم چې لاپخوا زړه پدیده وه اود تاریخ ټولي بدنامئ ،ظلم ،ناروا ،چورو چپاول د دوی په هویت ثبت دي اود ټولو اولسونو شتمنی یې غصب کړي او په یویشتمه سلیزه کي ئې نړی د قطعي نابودی دناورین سره مخامخ کړي ،نړیوال امپریالیزم هم نن فکري تحجر په ټپو ړوند کړي او دأتالیتاریستي حرص او آزله مخې دنابودی په څنډه ولاړ، زوال ئې حتمي او ورپسې قدم به یې دنابودی کندي ته ولیدل وي !!!

همداسې که مونږ داحساس او شعور دیالکتیک په نظر کی ونیسو او فرض کړو چې احساس مادي او شعور غیر مادي دې پرته لدې چې ددې موضوع جبر او اختیار او دهغې مختلف دیالکتیکي جوانب وخیړو کفایت کوي فقط یو سوال مطرح کړو:

په څه ډول او کومه وسیله دیوې مادي پدیدي ارتباط د یوې غیر مادي پدیدي سره ټینګیدلی شی ؟ایا هغه پل چې ددې دواړو پدیدو په منځ کې پروت دې، او یا هغه غوټه چې دا دواړو پدیدي سره تړي او د هغې په منځ کې دیالکتیکي علت او معلول منځ ته راوړي تصور کیدلې شي ؟او که څوک یې تصور کولې شي په څه ډول ؟هغه پیوند چې ددې پدیدو په منځ کې واقع دې د مادیت او که غیر مادیت په څېړلیم شویدې ؟

ketabton.com - The Digital Library

د عینیت او ذهنیت د دیا لکتیک په رسا له کې دې مو ضوع ته اشا ره شوي چې احسا س شعور منځ ته را وړي او شعور احسا س تحریک کولې شي، پرته لدې چې عیني خا رجي عارض مو جود اوسي.

نو که مونږ دا ومنو چې احسا س ما دي او شعور غیر ما دي دې دا با ید هم ومنو کله چې احساس په شعور بد لیږي دا مفهوم لري چې ما ده له منځه ځي او کله چې شعور په احسا س بدلیږي نو د هیڅ څخه ما ده منځ ته را ځي. حا ل دا چې د ما دې دبقا د عا م قا نون له مخې مونږ پو هیږو چې ما ده نه له منځه ځي او نه دهیڅ شي څخه منځ ته را تلای شي نو ځکه ویلې شو چې د احسا س او شعور د یا لکتیک او متقا بل جبر او اختیا ر هم د دوه اړخیز ما دیت مستلزم او ښکا رندوی دې. دبلې خوا پو هیږو چې هر انسا ن مختلف روحي حالتونه لري او بیا هغه شیبه په شیبه بد لیږي. اول با ید دا سې سوال مطرح شي، کله چې شعور غیر ما دي او سې نو په څه ډول دا مختلف روحي حا لتونه منځ ته را ځي؟ ښا یي وویل شي دا تغیرات په مغز کې پیښیږي او دهرې روحي وضعې مطا بق مغز هم یو خا ص حا لت ځا ن ته غوره کوي. زه هم دا منم خو د نه منلو اود پوښتني مسئله داده چې د مغز دا خا ص حا لتونه څرنګه په یو غیر ما دي محیط کې په مختلف ډول انعکا س پیدا کوي او کوم ډول تعا ملات په کومو تعا ملاتو بد لیږي چې دا سې مختلف روحي حا لتونه منځ ته را وړي؟ یا که دا سې یوه مسئله مطرح کړو، یو تن خپله یوه ډیره ترخه پخوا نۍ خا طره په فکر کې را ګرځوې د مسا ل په توګه د مو ټر ټکر، مرمۍ خوړل یا د ګوتې د پریکولو ترخه خا طره را یا دوې. دفعتاً په خپله سینه یا بله کوم مربوطه عضو کې

د درد احسا س کوي. نو بیا با ید دا سې سوا ل مطرح شي چې په څه ډول دغه غیر ما دي روحي خا طرې ما دي مغز متأ ثر او هغه په سینه یا بله مربوطه عضوه کې درد پیدا کړ؟ په څه ډول غیر ما دي خا طره په ما دي پروسه، احسا س او عمل با ندی بدلیدلې شي؟

داسې ډیر زیا ت قضا یا او مسا ئل مطرح کیدلې شي چې په هغې کې لږ څه تعمق مونږ او تا سې پدې متیقن کولې شي او با یدمو متیقن کړي چې د ما دیت او غیر ما دیت پیوند هیڅکله جوش نشي خوړلې. ما ده دما دې څخه متأ ثره کیدلې او یا بله ما ده متأ ثره کولې شي. دما دې خواص، دما دې مو جو دیت ،مختلف شکلونه یوازې او یوازې کیدلې شي، چې ما دي اوسي، پدې با ید معتقد او متیقن اوسو او له همدې زاوئي او لید لارې له مخې دا مسا یل وڅیړو.

ketabton.com - The Digital Library

ایدیالیستي او ماتریالیستي دیالکتیک

په فلسفي ادبیاتو کې د ایدیالیزم او ماتریالیزم او ایدیالیستي او ماتیالیستي دیالکتیک مفاهیم ترننۍ ورځې پورې مروج او دډیرو مولفانو په لیکنو کې لیدل کیږي .که څه مخکې له مارکس ، انګلیس او لینن څخه وو او که وروسته له هغوی څخه هریوه دپورتنیو مفاهیمو په منځ کې فارقه حدودو او پولو ته قایل وو او نن هم قایل دي .یا په بل عبارت دغه دواړه مفاهیم دد وی په نظر د تاریخي پدیدو په حیث په مختلفو تاریخي دورو کې د متضاد متقابل موقف او تناسب څخه برخوردارهوو .

مخکې له دی چې د نورو پدیدو د ماهیت او محتوا او دهغې په منځ کې د تباین او تفریق په مسئله په مشخص ډول بحث وکړو غواړم ووایم چې دیالکتیک د ابدي او لایتناهی عینی پروسې په څیر تل جریان لري او په ذهنیتونو کې یې ترنن ورځې پورې د مختلفو مفاهیمو ، مقولو ، قوانینو ، علومو او پدیدو په حیث انعکاس او تبارز موندلې دي. دیالکتیک عامه او کلیي سراسري پروسه ده. دهغې څخه کې غیر حیه جهان دې که نباتات ، حیوانات ، انسانان او که مافوق انساني

تولني یا موجودات (که چیرې موجود اوسي) دهغوی د ترکیب او تکامل په تناسب برداشت ، احساس ، ادراک او دهغې څخه په لوړه سویه پیچلې معرفتي او پذیرشي پروسې او انعکاس صورت نیسي.

که چیرې په تیره لنډه تاریخي دوره کې په بشري ذهن کې د دیالکتیکي پروسو انعکاس ،پذیرش او ادراک ته نظر واچوو ،وینو چې په لمړنیو پړاونو کې انسان نا خود اګاه دخپل ما حول سره په دیالکتیکي ارتباط کې واقع وو او پرته له دې چې هغه تعریف کړي په شکل د اشکالو سره نومورو دیالکتیکي پروسو دهغوی په ذهنیتونوو کې انعکاس پیدا کاوه.

هغوی دورځني پراتیک او علمي دیالکتیک په نتیجه کې کرارکرار دانتزاعي فکرونو او دیالکتیکي تیوری خاوندان شول. منفرد څیزونه او پدیدي د ماضي ، حال او استقبال او همداسې د خپل ما حول او چاپیریال سره په ارتباط کې څیړل شروع شول. دیالکتیک هم له یوې ورځې څخه بلې ته په الفاظو مقولو او داسې نورو مفاهیمو په څیر د اشخاصو او ټولنو د دیالکتیکي درک په تناسب تبارز مونده. پخوانې یونانې پوه هر اکلیت پرته له دې چې هغه په کوم نامه یاد کړي دغه دیالکتیکي واقیعت درک او اظهار کړ چې: « په نړۍ کې هرڅه تغیر مومي او ددغې تغیر انګیزه په دې کې ده چې د نومورو پدیدو خواص د هغوی په اضدادو باندې څه ډول بدلیږي. مونږ دیوه ګل بوی دوه واړې نه شو بویولې.» (تاریخ فلسفه در جهان اسلام ، ۳۲ مخ).

د لومړی ځل لپاره چې د دیالکتیک مفهوم منځ ته راغې د سوال او ځواب په لاړې په خبرو کې برلاسې او قدرت او

ketabton.com - The Digital Library

همدا سې د مفا هیمو او اشیا وو د طبقه بندۍ فن او مهارت ته ویل کیده.

زینون، ارسطو او افلاطون هم پخپل وار سره په دیا لکتیکي مفا هیمو کې نسبي تسلسل او ترتیب منځ ته را وو.(همغه ځای. ۳۶، ۴۶ او ۶۰ مخونه).

په اتلسمه میلادی پیړۍ کې د ډیروپوهانو په لیکنو کې او ځینې دیا لکتیکي مقولي او قوانین په جلا توګه تعریف او هڅه یې کیده له هغې ته د یوه سیستم او تیورۍ په څیر تشکل ورکړي.

هیګل نومورې هدف د « اکمال » درجې ته ورسا وه. یعنې دا چې هیګل دیا لکتیک او د دیالکتیک تر ټولو اسا سې قوا نین تعریف او ځینې نور عام قوانین یې البته د شعور او مطلق عقل په سا حه کې د جفتو مقولو په حیث فورمولبندي کړل. هګل د عیني ایدیالیست په حیث فکر کاوه چې د مطلقي ایده د تکامل مراحل یې په ایدیالیستي دیالکتیکي قوانینو کې طبقه بندي کړیدي. حال دا چې هغه نا خود اګاه د ذهنیت د مادي قانونمند تاثیر لاندي ماتیریالیستي دیالکتیکي قوانین په تخیلي بڼه فورمولبندي کړي وو.

باید وویل شی چې په افغا نستا ن، چین هند او ایران کې هم له ډیر پخوا څخه ځینې پوهانو لکه البیروني، فارابي، ابن سینا، ابن رشد، کنفو سیوس او ډیرو نورو پخپلو لیکونو او اثارو کې ماتیریالیستي دیا لکتیکي قوانین او مفا هیم څرګند کړي او د خپل چا پیریا ل او پیښو سره یې دیا لکتیکي کړه وړه درلودل.

پدې څو محدودو کرښو کې نشي کیدلې د دیا لکتیک تا

ریخچه یا تکا ملي پروسه تو ضیح یا تشریح شي. خو دومره با ید وویل شي چې ما ده تل مو جوده وه او وي به او دیا لکتیک د هغې د مو جو دیت یوا ځینې شکل او وجدي حالت ته ویل کیږي. خو د ابتدا څخه د ما دې د دیا لکتیک سره د انسا ن د ذ هنیت د ادراک غو ټې په لازمه اندا زه نوی ټرل شوې. نو ځکه یې په مفا هیمو مقولو او قوا نینو کې تبا رز هم نه شو کولې او هر افها م او ادراک که ځا نګړې دې او که ټولینیز په ذهني خټه کې د بیو پسیکو لو ژیکي او نورو فا کتو رونو په څیر تمرکز او تجمع پیدا کوله تر څو پدې با ب د فکري ترا وش پو تنسیا ل ته ور سیده. ځینې وخت دا سې هم کیدلې شول چې خا م فکرونه د نا قصو نظریا تو په څیر یا قسماً او یا په کا ذب ډول یوه دیا لکتیکي پروسه تمثیل او یا څرګنده کړي. د مثا ل په توګه له پخوا څخه هم ما ده مو جوده وه او هم دیا لکتیک. خو ځینو کسا نو ما ده یوا ځې په میخا نیکي او میتا فزیکي ې حا لت او عدم ارتبا ط او تغیر کې لیدله او وینې یې او ځینې نور بیا دا ټول تبد لات، تحولات، ارتبا طات، او تغیر په هیڅ کې وینې او دې سا ده مسئلي ته نه ځیر کیږي چې د څه شي تبدیل په څه شي؟ هیڅ څرنګه بل هیڅ ته تحول او تقرب کولې شي؟ او که یې کولې شي د دې تحول معیا ر او مقیا س به څه وي؟ د یوه هیڅ دنورو هیڅ سره د ارتباط او اړیکو وسیله په څه ډول پو هیدې شو؟ دا او دا سې نور نظریا ت د خا م او نا قص تفکر محصول ګڼل کیدې شي او په اصطلاح نا قص فکر دې چې دوریځو څخه اوښا ن جوړوي او یا په بل عبارت سره ووایم سره د دې چې هم ما تریا لیزم او هم دیا لکتیک مو جود وو، بیا هم ځینې پو ها ن د مړی ما دې غلا ما نوو او په هغې کې یې دیا

ketabton.com - The Digital Library

لکتیک نشو لیدلې. ځنې نور چې بیا ایدیالیستان هم وو د ځینې مسائلو سره یې دیالکتیکي برخورد درلود او لکه چې پورته ورته اشاره وشوه داسې فکر یې کاوه چې د جهاني روح، مطلق عقل او داس نورو مسایلو مرا حل یې د دیالکتیکی تسلسل او قوانینو په چوکاټک ځای په ځای کړي او پدې تو ګه یې هڅه کوله عیني واقیعتونه او قوانین د کاذبو مسایلو او مفکورو د اثبات دپاره وسیله وګرځوي. هیګل دیالکتیک یوازې د مطلق عقل د تکامل د پړاوونو دهارمونیزم محصول او مولود ګانه.

پدې ډول مادیت او دیالکتیک تر ډیره وخته پورې د بشریت په ذهن کې په منفرد شکل سره ژوند کاوه. تر څو چې مارکس او انګلس وکولې شول د لومړۍ ځل لپاره دیالکتیک او مادیت د اوهام پرستې او کاذبو نظریاتو څخه وباسي او د فیرباخ ماتریالیزم اد هکل دیالکتیک سره په ارګانیک ډول یوځای کړي. دوی هڅه وکړه د دغه قوانینو څخه په استفادي سره په ټولنیزو، اقتصادي او نورو مسایلو لکه په روسیه کې د سوسیالیستي انقلاب دبري، د شوروي ټولني د جوړیدو او په شرقي اروپا کې دنړیوال سوسیالیستي نظام په جوړیدو کې تري ګټه واخلي. خو ددي ټولو خبرو سره سره، څرنګه چې دوی د ټولنیزو اوشعوري پدیدو په هکله لا ایدالیست پاتې وو او ددغه پدیدو د عیني قوانینو څخه بې خبره وو، په همدي علت یې نهایې پریکړي او نتایج په واقعیتونو نه وو ولاړ او دغه لوي نړیوال نظام ونړیده.

د پورتنی لنډې یادونې څخه منظور دا وو چې یو وخت ټولې پدیدي په جدا ګانه او منفرد ډول درک کیدلي او دضرورت له

مخې د هغویې سره لازم برخورد کیده. خبري چې دانسانانو تر منځ دمفاهمي او ارتباط اسانه طریقه وه دانسانانو دیالکتیکي ارتباط هم تر هرڅه دمخه دخبرو په ورشو کې ټینګ اود معاشرت پدي ساحه کې یو پر بل باندي دبرلاسي بازار تود شو. که څه هم د انساني ټولنې د ابتدایي مناسباتو څخه پرته د نورو پدیدو دیالکتیکي ارتباطاتو درک انسان کارنه وو خو بیا هم انسانان د مادي ژوند سره بې مینې پاتي کیدلې نه شول او دمعاشرت او ارتباط په ترڅ کې یې خپل متقابل اړیکي درک کړي او له ډیر پخوا څخه ځینو پخوانیو هوښیارانو پخپل وار سره همغسې چې وو ځینې دیالکتیکي څرګندونې کړیدی او پخپلو نظریاتو کې یې هغې ته انعکاس ورکړیدې.

د اتلسمې پیړۍ څخه را پدی خوا دیوې خوا علم او تخنیک ډیر پرمخ ولاړل. انسان مجبور وو په ټولنیز او طبیعي لحاظ سره خپل متقابل دیالکتیکي ارتباطات په عملي او نظري تو ګه د خپل چاپیریال سره پراخه کړي، طبعاً نو موږ او افکارو په ذهنیتو کې هم انعکاس پیدا کوو. دبلې خوا څرنګه چې بشري ټولنو په عمومي تو ګه د عقیدي له مخې په مذهبي او ایدیالیستي ایډیالونو او موازینو اتکاء د رلودله د لومړي ځل لپاره دایدیالیستي دیالکتیک مفکوره رامنځته شوه. حال داچې ایدیالیستي ایدیالونه دانسان لپاره نه مسخر دي او نه مقدر نو ځکه یې په معرفت هم قادر نه دي. زما په نظر دیالکتیک دمادي هغه وجدي حالت دي چې دهغې په ابدي دینامیزم دلالت کوي او په بې شمیره قوانینو، مقولو او علومو سره افاده کیدلي شي. خدای دا لوی جهان مادي او قانونمند پیدا کړیدي. ماده او دیالکتیک یوتربله لازم اوملزوم او

ketabton.com - The Digital Library

دانسان په معرفت مسخر ګرځیدلی دي . غیر مادي جهان ،قانونمندي ،خلقتونه اصلاً وجود نلري او که وجود هم ولري نو انسان د هغي په معرفت قادر نشي ګڼل کیدلي .

کله چې مو دیا لکتیک پدې ډول تعریف کړ. نو پخپله په دیالکتیک کې ایدیا لیزم ته ځای نه پاتې کیږي. او د ایدیالیستي دیا لکتیک مفهوم یوازې کیدلې شي د نسبې مفهوم په حیث د فارقه فاکتور په څیر استعمال شي. خو ښه به دا وي چې د دیا لکتیک دکلمې په څنګ کې په هیڅ صورت سره د ایدیا لیزم کلمه استعمال نه شي.

کله چې دیا لکتیک د مادي موجودیت دټولو اشکالو متحول، متغیر اومتکامل دینامیک حالت ته ویل کیږي . دیالکتیک د مادي دابدي دینامیزم بهترینه افاده او مسمیَ بهِ نوم ګڼلي شو . څرنګه چې دینامیزم دمادي خصلت دي .نو ځکه ماده پرته له دیالکتیک اودیالکتیک پرته له مادي وجود نشي لرلې.

پدي صورت کې نو دهیکل او د هغه څخه دمخه ایدیا لیستي پوهانو دیا لکتیک څه وو او په څه ډول ایدیا لیستي نظریات په دیا لکتیکي تسلسل او شکل کې ځایدلې او یا د دیا لکتیکي منطق د قوانینو او مقولو دلاری توضیح کیدلې شي ؟. حقیقت دا دي کوم شې چې وجود و نلري هلته دیا لکتیک هم وجود نشي لرلې اودایدیا لیستي دیالکتیک مفهوم هم پوچ او بی معنا دي چې تر او سه پورې ځیني مفاهیم وو چې ابتدایي مادي منبع یي نلرلي او په دیا لکتیکي چوکاټ کې ځای په ځای شوي دي. علت یي دا دي چې هر غیر مادي مفهوم او تصور دهرڅه دمخه مشخص ذهنیت دي او هر

مشخص ذهنیت عیني واقعیت دي .او په هر عیني واقعیت کي دیالکتیک وجود لري .دغه پوهانو فکرکړي چې ګوندي العیاذ با ا لله دخدای دذات او صفاتو دیالکتیک یي کشف او توضیح کړي یا د مطلقي ایده ، مطلق عقل ، جهاني روح او داسي نور ... خو په حقیقت کي هغوی دخپلو ذهني پروسو د دیالکتیک بیان کړیدي .حال داچې انسان د تل لپاره دخدای دپیژندني او توصیف څخه عاجز دي. شک نشته چې مارکس د هګل دایدیالیستي دیالکتیک په مقابل کي دماتریالیستي دیالکتیک تیوري طرحه کړه خو دشعوري او ټولنیزو پدیدو په هکله ټول ماتریالیستان تر اوسه هم ایدیالست پاتي شوي او تاریخي ماتریالیزم یي ددیالکتیکي ماتریالیزم څخه جدا کړ حال داچې په تاریخ کي دیالکتیک او په دیالکتیک کي تاریخ وجود لري .

ماتیریا لیستی دیا لکتیک د خپلی حکمروایي او قلمرو څخه خارج هیڅ ډول مادي ورشوګانې او محدودې په رسمیت نه پیژني او زما په نظر نه کله چیري داسي ورشوګاني وجود لرلې شي.

دیا لکتیک کلي اوعام مفهوم دې په خپله حکمروایي کې هیڅ ډول تجزیه او ملوک الطوایفي هم نه مني.

ماده یوازې په دیا لکتیکي شکل کې وجود لرلې شي او دیا لکتیک هم یوازې او په قطعي شکل سره یوازې په ماده کې تبارز کولې شي. په همدې دلیل دایدیا لیستي دیا لکتیک مفهوم او یا د ماتیریا لیستي دیا لکتیک څخه د تاریخی ماتیریا لیزم مفاهیم تفریقول درست نه بریښي البته په نسبې لحاظ د فلسفې د دیا لکتیک او یا دهغې څخه هم په

ketabton.com - The Digital Library

مشخص ډول په نورو علمي ساحو کې د یا لکتیکي مفاهیم او اصطلاحات د ضرورت په صورت کې او یا د موضوع د زیاتې توضیح او یا تشخیص په خاطر او یا باالاخره پدې خاطر کله چې ضرورت نه وي موضوع په زیات عمق او ابعاد و سره مطرح بحث شي او یا کله چې مطلوب لوستونکي یا اوریدونکي په ټولو ابعادو او عمق سره د موضوع دفهم قدرت ونلري. کیدلې شي ځینې دا سې اصطلاحات استعمال شي خو دا په هیڅ صورت دا ما نا نه لري چې دا یو تر بله جدا او غیر مرتبط بحثونه دي. دیا لکتیک باید په همدې عمق او ابعادو سره و پوهیږو او په همدې چوکاټ کي د مسائلو سره برخورد وشي.

۲۴ - ۱۱ - ۱۳۶۳

شعور او لا شعور

شعور او لا شعور که ظاهراً یوله بله سره متضاد دیا لکتیکي مفاهیم جوړوي ،خو په حقیقت کې د همدغه پدیدو او خلقتونو د اطلاعاتي او معلوماتي ،کیفیتاً او ماهیتاً متفاوتو محرکاتو او تمبوني د ځنځیرې همغې یوې سلسلې څخه بل څه نه دي ، چې یو ځل بیا د همدغه پدیدو او خلقتونو د اګاهۍ او شعور متفاوتې لوړې او ټیټې کچې ،معیارونه او محک څرګندوي .لا شعورته تحت الشعور یا فوق الشعورهم ویل کیدی شي. مشکله ده په دې باره کې د پدیدو او خلقتونو د احساس او ادراک د کهتریۍ او مهتریۍ ،برتریۍ او بد تریۍ معیارونه او رجحان درجه بندي او تمیز کړل شي.

نو موږ ی مفاهیم تل نسبي ماهیت لري او زما په نظر هر پلو ، اړخ او ساحه کې، د همغې پدیدې او خلقت چې په کې متحسسه او مدرکه ده د برتریۍ او امتیاز څرګندوی ده. کله چې د شعور او لا شعور کلمه مونږ په ژبه راوړو ، سملاسي باید دا سوال هم ورسره پیدا شي چې دچا او څه شعور د چا او څه د لا شعوریۍ په نسبت او یا بر خلاف .یوا ځې پدې صورت کي به موږ ددې مفاهیمو سره علمي او سم برخورد کړې اوسي .که چیرې د شعور او لا شعور د مفاهیمو او سنې لفظي مناسبت د

ketabton.com - The Digital Library

هغوی د ما هیوي عینیت سره صحیح او معیاري قبول کړو ځینې لا ندی موضوع ګانې د یا دونې وړ بلل کیږي.

په پخوا نیو لیکنو کې ورته اشاره وشوه چې هر شعور دانعکاسا تو او احساساتو دتا کلي کمپلکس څخه عبارت دې چې په نسبی ډول عیني وا قیعتونه منعکس کوي او په مختلفو مادي وا حدونو کې حقایق په متفاوت ډول پرته له دې چې کوم اړخ ته امتیاز قایل شو ،څرګند یږی.

ماده او شعور یو تر بله د یا لکتیکی علت او معلول تشکیلوی او یو تر بله سره نه شلیدونکي اړیکي لري. دا ساده یا دونه ددې لپاره پوخ دلیل کیدلې شي ، ووایو چې شعور د خپل ما دي وا حد په نسبت له خا رجه څخه کومه وارده شوې پدیده او حا لت ندي بلکه پخپله د مادې دتکامل په پروسه کې دهغې دوجدي حالت سره متناسب اود خداي دمقضي الامر ارادي او لوي علم دقانونمندیو په بنا، یو تر بله لازم ملزوم او علت او معلول جوړوي . شعور په حقیقت کې د هر ما دې وا حد د ما دی مو جو دیت د لحظوي بدلیدونکي وجدي حالت ،کلی ترین شکل یا په بل عبارت د هغه د دیا لکتیکي عمومی حا لت او وجد محصله ګڼل کیږی. یا کې لا په څرګنده او ساده ډول وویل شي ، هر تا کلی شعور یوا ځې د تا کلي ما دي وا حد د تا کلي دیا لکتیک په نتیجه کې منځ ته را ځي. دیالکتیک دمادي هغه مسما به نوم دي چې دهغې په ځانګړي ابدي دینامیزم دلالت کوي (ډاکتر صاحب شاولي پدي نظر دي چې دنوم پرځای خاصیت ولیکل شي، خو زما په عقیده دیالکتیک خا صیت نه بلکه دمادې «هر مادي واحد ،پدیدي اوخلقت» باالذاته بنیادي جدا نا پذیره وجدي حالت څخه عبارت دي

،چې دمادي موجودیت دبناً مسبب اواساسي علت ګڼل کیږي ، نومونه هم معمولاً هر وخت دمادي واحدونو ماهیتونه نه افاده کوي ،نو ځکه ما مسما به نوم لیکلې ، یعني اوصاف ندي بلکه ماهیت او سُبستانسیون دي ، یعني همدغه مادي واحد د همدغه مشخص وجدي حالت په بناء وجود لري او که چیري دغه وجدي حالت بدلیږي نومورې مادي واحد په دغه کمیت او کیفیت نشي پاتي کیدلي.نو ځکه ښه به داوي چې نوم(یعني مسمي به نوم)ورته ووایو ځکه چې تاکلي نه بدلیدونکي حالت افاده کوي او خواص کیدلي شي تغیر پیدا کړي خو دموجوده مادي واحد ماهیت تغیر ونه کړي. دخواصو په تغیر سره اصل شئ او پدیده له منځه نه ځی لکن دماهیت په تغیر سره اصل شئ په پخواني حالت نه پاتیږي او بل حالت غوره کوي .

زه د محترم ډاکتر صاحب دنیوکي او ارزوني سره ځکه موافق یم چې تر اوسه پورې مروجي تیوري ګاني همدا ډول حکم کوي. یعني پوهان شعور د هغه نسبي متکامل خلقت چې مرکزي عصبي سیستم او عقل ولري یعني د انسان د مغز او مرکزي عصبي سیستم خاصیت بولي .دا تیوري ګاني د مادي واحدونو او خلقتونو د مادي جوړښت د ماهیت او سوبستانسیون په بناء نه بلکه په تخیلي او تصوري ډول رامنځته شوي او دواقعیتونو سره هیڅ ارتباط او اړیکي نلري. په همدي علت د « عینیت فلسفې »نظریاتي تیوریکي لید لوړې د واقعیتونو په بناء ټولو نظریاتي علمي ، فلسفي ټولنو او مکتبونو ته د نوي فورمولبندیو وړاندیز کوي او پخپله یې هم ددغه حقایقو او واقعیتونو له مخې د علمي او فلسفي قضایاوو او مسایلو څیړنه پیل کړي ده .

ketabton.com - The Digital Library

د شعور په هکله له ډیر پخوا څخه هوښیارانو ډیری لیکنې کړیدي ،چې دهغه وختونو د شعور د سطحي د لوړوالي او دهغوی د فردي ذکاوت او تجسس ښکارندوی دي . لکن دلاشعور په باره کې زمانه کومه مشخصه فورمولبندي او څیړنه په سترګو شوي او نه د شعور په کنډه کې د تش په نامه توازن په خاطر د لاشعور کلمه ، پرته له دې چې توضیح ، تفسیر او فورمولبندي شي او یا یې په ضرورت بحث وشي ، په بې مفهومه او کور کورانه ډول راوړل شویده . دمخه مونږ د شعور او لاشعور د ځانګړو مفاهیمو دافادې ، فورمولبندی، دیالکتیک ، ضرورت او اهمیت په اړه پوره مطالب وړاندې کړي ، همدغه مسئله مو د قضاء او قدرد خدایي علم د عام قانون له مخې، د انساني ذهني فلسفي خلف علم د اساسي مسئلې او دخپل معبود سره د انسان دخلف په حیث دارتباط د یوځینې لارې او چارې په توګه فورمولبندي کړې ده. په راتلونکي کې به هم ټول فلسفي مسایل د همدغه لید لوري او نظریاتي عقیدي له مخې فورمولبندي او څیړل کیږي. په دې باره کې ، په پخوانیو نظریاتو باندی ،د اوس لپاره ،زه نه غواړم بحث وکړم ځکه چې په داسې کوچنیو رسالو کې د هغې څیړنه ممکنه نه ده ،خو دومره باید حتماً ووایم چې په پخوا زمانو کې ددې موضوع سره په عمومي توګه علمي کړه وړه نه کیدل او اکثراً په فردي تخیلاتو ،پوهه اوذکاوت ډډه لګول کیدله او حقا یقیواځې دنا دره دانو په څیر دځینې پوهانو په لیکنو کې میندل کیدلې او یواځې د ژور وفکرونو خاوندانو او دقیق څیړونکو لخوا ممکنه ده د عینیت دفلسفې د نوي نظریاتي لیدلوري په مرسته د علمي مقولو ، قوانینو او تیوریو په بڼه فورمولبندي

شي.

هغه وخت چې مارکس او انګلیس د نوی نړۍ لید په توګه ماتیریالیزم او دیالکتیک په ارګانیک ډول سره یوځای کړل ، ددغه ډول تیوریود جوړښت امکانات متصور وو او کیدلای شول دټولو پدیدو اوپه هغه جمله کې، د شعوري اولا شعوري پدیدو او دهغوی ددیالکتیک سره د علمي کړو وړو لاره جوړه او دټولو مسایلو څیړنه یواځې په نسبي علمي قانونمند ډول پیل شوي واي. خو څرنګه چې هغوی د شعور او ټولنیزو پدیدو په برخه کې ایدیالیست پاتي شوي وؤ او هغوی ونه کړای شول ټولنیزي پدیدي او شعوري مسایل دپخواني تخیلاتو او تصوراتو څخه راوباسي اوهمغه پخواني زاړه کړه وړه ورسره کیدل نو ځکه دغه ډول توقع کول ترې هم په نا امیدی بدله شوه . په ظاهر کې منل شوي وه چې ګوندي دمسایلو او قضایاوو سره به علمي کړه وړه کیږي خو په حقیقت کې دټولو مسایلو سره په پخواني زاړه تخیلي غیر علمي اوخرافاتي کړه وړه لا تر اوسه دوام لري . دوی شعور او ټولنیزي پدیدي یواځې دمادي پوري مربوطي ګڼي خو دمادیت څخه یې منکر دي ، اوس پخپله فکر کولې شو چې څه ډول دوی مادي او غیر مادي (معنوي)جهانونه د یوې قانونمندی لاندې راوستلې شي ، کوم یو چې د قضاء او قدر د عام قانون له مخې خدای په عالم الاسباب کې یواځې دمادي قوانینو په بڼه د انسان او نورو مخلوقاتو لپاره مسخر او مقدر ګرځولي دي. پدي باره کې د عینیت فلسفې نظر له پخوا څرګند دې چې «ذهنیت نسبی عینیت او هر مشخص ذهنیت عینی وا قیعت دي». کله چې مو ذهنیت او شعور د عینی وا قیعت په څیر و منل نو په هغې کې ددیالکتیک

ketabton.com - The Digital Library

موجودیت منل هم حتمي دي . پخوا دا خبره هم مونږ منلي وه چې مطلقه بې شعوره او مطلقه باشعوره ماده هم وجود نلري او شعور اولا شعور د ډیالکتیکي تقابل په حیث د هر مادي واحد نه شلیدونکي وجدي حالت ګڼل کیږي . کله چې شعور اولاشعور د هر مادي واحد جزلا یتجزا او په ذهن او شعور کې دیالکتیک هم وجود لري نو دا خبره هم باید ومنو چې په هرمادي واحد کې د شعور او لاشعور دیالکتیک شته او په دغه پروسه کې شعور اولاشعور هم یو په بل بدلیدلي چې د وحي ،الهام ،شپږم حس اوداسي نورو نامړۍ اګاهیو او شعوري پروسو سرچینه هم دهمدغه منبع اومناسباتو زیږنده ګڼل کیږي . په نتیجه کې ویلی شو چې د خارجي عینیت څخه پرته پخپله د ذهنی ختې او شعور دا خلی دیا لکتیک هم د موجوده شعور د تغیر او دنو یو شعوری پرو سو د منځ ته را تلو باعث ګرځی .او د شعور او لا شعور ټول موضوعات باید دهمدغه زاویې دلیدلاري له مخې و څیړل شي. دا چې ذهن د داخلي دیالکتیک دادلون بدلون ، یو ذهن په بل ذهن او یا کوم خارجي عینیت په ذهن کې انعکاس مومي فکر کوم په عمومی ډول د شعور منځ ته را تلو او پیدا کید و په تخنیک کې به ډیر تو پیر نه وي موجود او په واقعیت کې شعوري پروسي د انعکاس تو د دیا لکتیکي ارګانیک کامپلکس د ترکیب څخه عبارت دې او کوم خاص ماهیوي تفاوت پکې متصور ندې.انساني شعوري مقدرات د انساني اختیاراتو په کچه ، په خدایي نظام کې ، انساني خود سري رامنځته کوي او په حقیقت کې شیطاني قوتونه د خپلو شخصي ګټو په خاطر دغه لوی جهاني نظام رنګول غواړي .پوښتنې پیدا کیږي:ایا دوی دا حق لري ؟

ایا د حق ، عدالت او انصاف پلوي قوتونه دا حق لري ، دوی ته ددغه کار اجازه ورکړي ؟ خو لاشعوري پروسې چې د خدای د مقضي ارادې او د خدای د لوی علم د عامې قانونمندی له مخې، ددې لوی جهان ارګانیک تناسب همغسې لکه چې پخوا ورته اشاره وشوه شعور او لا شعور د هر مادی واحد ظاهراً دوه متضاد خو په حقیقت کې واحد دیا لکتیکي اړخونه تشکیلوی او هیڅ مادي واحد مونږ په اصطلاح پرته له داسې دیا لکتیکی تضاد څخه نشو مینډلې .ددې سره سره هم مونږ په ډیرو لیکنو کی وینو چې شعور یوا ځی د مغز زیږنده ګڼل کیږی او یوا ځې او یوا ځې شعور د همدغې متکاملې مادي خاصه بولي .زه پدي عقیده یم چې انسان او بل هر مادی واحد د مختلفو داخلي اوخارجي قواوو دتاثیر څخه متحسس او متأثردي . دغه قواوي په هر مادي واحد کې دخپل تأثیر معین اومشخص مرکزونه لري او دهغوی دفاکتورونو دویکتورونو محصله دخپلو خپلو مرکزونو څخه تیریږي ،خو دا هیڅکله ددي معنې نلري چې ګوندي داحساس او درک موثریت یوا ځي په دغه مرکزونو کې وجود لري . پدي جمله کې د شعوري اوفکري تأثیراتو او تأثراتو دویکتورونو محصله هم شک نشته چې د ذهني شعوري مرکز یعنې انساني دماغ څخه تیریږي .پدي صورت کې هم هیڅکله دا ددي معنې نلري چې ګوندي دانسان په وجود کې یوا ځینی متحسسه او مدرکه ماده دانسان مغز دي . دانسان مغز هم پخپله د شعور اولاشعور د دیلکتیک او علت اومعلول معرض ګڼل کیږي او پخپله چې هم په بې شمیره مهلکو مرضونو اخته اوسي ، دځان څخه کاملاً بې خبره وي اودمرستي په خاطر د لاشعور دروازه ټکوي دمرستي

ketabton.com - The Digital Library

طلب کوي او دلاشعور دلاري ئي اکثر بلا ګاني دفع کيږي. پدي توګه په ټولو مادي واحدونو کي اګاهي او عدم اګاهي عام واقعيت دي خو نسبيت منل پکي حتمي دي.

پدي توګه په انساني وجود مختلفي داخلي او خارجي قوي تاثير کوي او دهري قوي دويکتورونو محصله دخپلو مرکزونو څخه تيريږي. دغه تأثيرات او تأثرات او يا په بل عبارت وجدي حالت په مجموع کي دانسان روح اوروان جوړوي چي تر نتنۍ ورځي پوري نا مکشوفه علم ګڼل کيږي. په همدي علت انساني رواني اوپسيکولوژيکي مرکز هم يوندي اومونږ ځکه انساني شعور کمپلکس داحساساتو اوانعکاساتو ګڼلي دي او د همدي نظر مطابق شعوري پروسي د ځيړنې او معرفت وړ حالتونه ګڼل کيږي. د روان شناسۍ په باره کي دعلومو دعدم موفقيت او وروسته پاتي والي اساسي علت زما په نظر همدادي چي دذهن، شعور، فکر، روح اوروان په واقعيت اوعينيت او دهغي په مادیت څوک باور نلري. حال داچي خداي دا جهان مادي اوقانونمند پيداکړي او دانسان د معرفت په خاطر ئي مسخر او مقدر ګرځولي دي. زه پدي عقيده يم چي مادیت قانونمند اوقانونمندي مادي ده او په عالم الاسباب کي غير قانونمند جهان اوغير مادي قانونمندي وجود نلري. ځرنګه چي انسان خداي پدي جهان کي خپل خلف ګرځولي دي. که چيري غير مادي جهان او غير مادي قوانينو وجود درلودلي هغه به ئي هم دانسان په معرفت مسخر او مقدر ګرځولي وي.

پدي باره کي دمخه پوره دلايل ذکر شويدي. ډير پوهان دغه مسايل يواځي دخداي په ارادي پوري مربوط ګڼي اود هغي په باره کي ځانته دځه ويلو اجازه نه ورکوي او هغه څوک چي پدي

باره کي ځانته دځه ويلو اجازه ورکوي، ځرنګه چي په رواني مسايلو کي مادیت او قانونمندی ته قايل ندي اوعقيده پري نلري، نو پرته دتوهماتو، تخيلاتو اوسفسطو هيڅ کومي قانونمندی ته يئ لاس نه رسي. پسيکولوژی ډيره پراخه ور شولری او ترننۍ ورځی پوری لا نا مکشوفه علم ګڼل کيږی. په هغی کی مختلف شقوق منځ ته را تلای شي. پدغه شقو قو کی تفريق او تباين هم په را تلونکی کی يوا ځی د دقيقو تحقيقاتو او تحليل په ترڅ کی کيدلی شی. پدي اساس انسانی پسيکولوژيکی مرکزيوندی بلکه ډير دی. سره ددی که په غير دقيق ډول دا ومنو چی د انسانی پسيکولوژی قواوو کرښې د «ويکتورونو محصله» د مغز څخه تيريږی بيا هم دا ددي معنا نلری چی دانساني شعور يوا ځنی مولد او منبع د هغه مغز دی.

د شعور په منځته را تللو کی اساسی رول په اصطلاح شعوری ختمه لوبوی چی په هيڅ صورت سره يوا ځی په مغز پوری اړه نلری او دبلي خوا شعوري او رواني حالتونه يو تر بله سره فرق لري. زما په نظر شعوری پروسی او انعکاسات د همغه مادی واحد په ټولو مادی ابعادو پوری اړه لری. دا سی ذهنی ختمه او داسی فوق العاده ذهنی او شعوری ارګانونه او مادی واحدونه وجود نلري چی هلته دی لا شعور ځای و نلری او داسی مادی واحدونه هم نشته چی هلته دی شعوری انعکاسات او تعاملات موجود نه او سی.

يو ځل بيا دا ددی دليل کيدی شی چی د مادیت، شعور او لا شعور متقابل استلزامیت او موجودیت هر ډول نسبيت منلی شی يا په بل عبارت د نسبيت هر نهايت ته تقرب کولی

ketabton.com - The Digital Library

شی لیکن په هیڅ صورت سره دغه نسبیت مطلقیت ته نشی رسیدلی او نه باید دچا خوشباوری او شخصی علاقمندی هغه دی سرحد ته ورسوی.

ددی موضوع سره یواځی پدی ډول برخورد کول پکار دی. همغسی چی زما شعور د بل چا او بل څه دلا شعور په نسبت شعور ګڼل کیږی په همدی ډول د بل چا او بل څه شعور بیا زما د لا شعور د متقابل تناسب په نسبت هم باید شعورو ګڼل شی.

کله چی دهر مادی واحد شعور د داخلی یا خارجی عارض د دیا لکتیک (دهغه د مادی موجودیت د کلی ترین شکل) په مقابل کی د هغه تشخیصی، تدارکی او یا په مجموع کی د نو موړی عارض په باره کی د یوه واحد حالت او پوتنسیال په څیرو منو د شعور او لا شعور په موضوع د خپل پخوانی محدود چاپیریال څخه را ووزی او د هر مادی واحد د نه شلیدونکی خصلت په څیر تبارز کوی یعنی دا چی هر متکامل مادی واحد په هغه جمله کی دانسان مغز هم د لا شعور پیټی په اوږو لری او هر خورا ساده متشکل مادی واحد بیا هم څه نا څه شعوری تشخیص او تدارک لری نو ځکه ویلی شو چی شعور او لا شعور د دوه متضاد دیا لکتیکی اړخونو په څیر د هر مادی واحد خاصه ده او پخپله مادیت، شعور او لا شعور یو تر بله سره متقابل استلزامیت لری په نتیجه کی ویلی شو چی شعور او لاشعورهم د مادی د موجودیت دشکلونو څخه یو شکل ګڼل کیږی. او دا پخپله دمادي په قانونمندی دلالت کوي.

مخکی وویل شو چی شعور او لا شعور دواړه نسبی مفاهیم دی نو ځکه د شعور او لاشعور په باره کی پخوانی نظریات

هم باید د همدی نسبیت په تناسب وارزول شی او یواځی دهمدی نسبیت له مخی کولی شو چا ته عالي او چا ته ټیټه درجه شعور قایل شو او دا تریخ واقیعت هم ومنو چې مطلقه باشعوره او مطلقه بې شعوره ماده وجود نلری او نه به یې ولرلې شي.

هره ماده په نسبی لحاظ د انعکاس، تشخیص، درک او داسې نورو خواصو او خصوصیاتو لرونکی ده.

دا موضوع هم د پوره غور او دلچسپی وړ ده: هغه څه چې زما لا شعور درک کوي زما شعور دهغې د درک څخه عاجز دي.

د مثال په ډول پخپله په انساني مغز پدغه ډیره متکامله او منکشفه ماده کې ډیر ژور او پیچلي تعاملات او بدلونونه د خارجي او داخلي عوامل و په نتیجه کې پیښیږي.

مغز یا انکشاف مومي یا انحطاط، مغز په مختلفو مهلکو امراضو اخته کیږی یا همداسې د بدن نورغړي د داسې آفتونو سره مخامخ کیږي او تل په هغې کې تغیرات او تحولات جریان لري خو زمونږ شعور د دغې ټولو تغیراتو په نسبت بې شعوره پاتې کیږي. په هغې کې انعکاس نه پیدا کوي او نه مونږ ورڅخه خبر یدلې شو. لیکن زمونږ لا شعور پدې باره کې نه یواځې د کامل شعور لرونکې، بلکه د داسی تحولاتو په نسبت مخکې له مخکې کاملې پیشبیني او پوره مقدماتي اما دګي لري یعنې نه یواځې د مستقیم عمل او عکس العمل د قانون او پرنسیب له مخې بلکه د دغه عمل دمشتقاتو د قانون له مخې هم عکس العمل ښودلي شي. که وغواړو نو موړې مطلب د متماتیک په ژبه عرض کړو نو ویلی شو چې زمونږ لا شعور د داسې پیښو د بالفعل وقوع په نسبت خو لا څه چې

ketabton.com - The Digital Library

دهغې د څو ومې درجې مشتقا تو په چو کا ټ کې پیشبیني لري او د تحول او تبدل د ماهیت او اهمیت له مخې زمونږ لا شعور د نومورو مشتقا تو د سلسلی له مخې آګا هي پیدا کوي او دهغې په مقا بل کي متقا بل تد ا فعي یا تعرضي حا لت غوره کوي. لیکن زما شعور د شعور سره سره په اصطلاح د غفلت او حما قت په د را نه خوب ویده دي او پدې با ره کې د خپلې لا شعورۍ په نسبت د هر ډول درک څخه عا جز دي. اوس پخپله قضا وت کولې شو او پدې پو هیدلې شو چې زمونږ شعور څومره لا شعوره او لا شعور مو با شعوره دي. که لږ څه نور هم د قضیې عمق ته متو جه شو سړې په دوه لا ري کې وا قع کیږي او پدې نه پو هیږي چې اوس کوم یوه ته شعور او کوم یوه ته لا شعور ووایي. ددې قضیې سره پدا سې بر خورد کې مونږ په حقیقت کې د مسئلی په دیا لکتیک با ندې پو هیدل شروع کوو. د شعور او لا شعور مو ضوع یوا ځې د همدې زا ویي څخه پخپل ا صلي ما هیت او شکل سره لیدل کیدې او تو ضیح کیدلې شي. دهغې د نسبیت راز لکه څنګه چې مخکې ورته اشا ره وشوه هم په همدې مقطع او منا سبت کې لټول پکار دي. تر اوسه پوری ددې مو ضوع سره یو ارخیز او یا په بل عبا رت سره ذهني بر خورد شویدي او پرته ددې چې د مو ضوع دیا لکتیک په نظر کې ونیول شي د مسئلی په یوه اړخ با ندې ډډه لګول شوېده . د پورتنیو یا دونو په ترڅ کې مونږ ته با ید ددې جر ئت پیدا شي چې د شعوري او لا شعوري مفا هیمو د پخوا نیو قبول شوو معیا ري اصطلا حي چو کا ت څخه را ووځو او په نوي ما هیت سره د هغه د دیا لکتیک او دوا ړو متضا دو اړخونو سره دا مسا یل مطا لعه او بر رسي کړو.

که چیرې د شعور منځ ته را تلو تخنیک په نظر کې ونیسو یو ځل بیا مو نږ د شعور او لا شعور د دیا لکتیکي تقا بل او تضا د په مو جو دیت متیقن کوي. که د شعور د منځته را تګ تعریف تکرار کړو او یوا ځې پدې اکتفا وکړو چې شعور د انسا ن په ذهن کې د خا رجي عیني جها ن انعکا س ته ویل کیږي نو هغه و خت چې ذهن په ذهن کې ا نعکا س پیدا کوي او یا کله چې پخپله په ذهن کې خورا پیچلي تعا ملات پیښیږي او شعوري حا لت بدلوي هغې ته څه ویلې شو.

که چیرې دا سې وا قیعتونه قبول نکړو دا معنا لري چې خیر ذهن پخپله هغه مړه څټه ده چې په هغې کې هیڅ نوع تغیر ، تکا مل ، تحول او تعا مل صورت نه نیسي او نه پوهیږو په څه ډول خا رجي عیني جها ن منعکس کولې شي .ځکه دا سې مړه څټه د انعکا س قدرت او خا صیت هم نشي لرلي او بلکه په قطعي شکل سره ووایم دا سې مړه څټه په هیڅ صورت سره وجود نشي لرلې .زما په نظر د شعور د منځ ته را تلو د تخنیک وا قیعت به دا سې وي چې دیوې خوا پخپله په ذهني څټه کې دهغې د دا خلي دیا لکتیک په اسا س عظیمترین تحولات او تغیرات منځ ته را ځي البته چې نو موړي تحولات او تغیرات د ذهني څټې په کلي تر کیب ،ا ووجد ي حا لت کې تغیر را ولي او طبعاً د هغې پذیرشي او تقبلي خوا ص او دانعکا س امکا نا ت یي هم تغیر مومي د بلې خوا کله چې خا رجي عا رض د کومې لارې په ذهني څټه تا ثیر کوي او هغه متا ئثره کوي په ذهني څټه کې یو سلسله مختلف النوع تغیرات ،تحولات او تعا ملات صورت نیسي .

ذهني څټه د خپل پخوا نې ما هیت او حا لت او د مو جو ده تحول او تغیر مطا بق د نو موړي تاثیر په مقا بل کې مشخص

ketabton.com - The Digital Library

عکس العمل ښیي. همدغه عکس العمل د هر ما دي وا حد په چوکاټ کې چې اوسي د همدغه ما دي وا حد یو ډول شعور ګڼل کیدې شي. ځکه چې هغه لا علی التعین عکس العمل ندې ،هغه هد فمند او مشخص عکس العمل دې. د هغې خوا ص ، اوصاف ، تکتیک او تخنیک که دهغه ما دي وا حدونو په چوکاټ کې دي چې د تکامل په عالي مدارجو کې وا قع دي او که ډیر ساده ما دي وا حدونه دي په نسبي لحاظ یو بل ته سره ورته دي. پدې باره کې په سل ګونو مثالونه را وړل کیدې شي او هر یو یي مونږ پدې متیقن کوي چې د انعکاس مسایل د هر ما دي وا حد په چوکاټ کې چې اوسي یو بل ته په نسبې لحاظ ورته هد فونو دلاس ته را وړلو په خاطر صورت نیسي نو ځکه باید مونږ هغه شعور وبولو دا چې هغه د عالي متکامل بیولوژیکي ما دي وا حد په سویه دي او که د ساده ما دي په سویه. ددې مطالبو دیا دونې څخه وروسته که مونږ بیا یو ځل د شعور او لا شعور مسایل مخې ته را وا چوو کولې شو لا پسې د هغې د دیالکتیک په عمق کې ور دا خل شو او هغه پدې معنا چې هر ما دي وا حد د تکامل په هره درجه کې چې او سي د ټولو پدیدو د درک او په هر څه پوهیدلو څخه عاجز دي. یعنې دا چې با شعور ترین ما دي وا حد پخپل ذات کې د لا شعوري فیصدي لری چې د دغې ما دي وا حد د شعور د لاشعور د شعور لرونکې ده یعنې هغه څه چې زمونږ په شعور کې نه منعکس کیږي حتماً زمونږ په لا شعور کې په شکل داشکالو سره انعکاس پیدا کوي او طبعاً د هغې د قوې کرښې «ویکتورونه» زمونږ دلا شعور د شعور د مرکز څخه تیریږي.

پس په هر ما دي وا حد کې په اصطلاح همغسې چې شعوري

مرکز او سیستم لري زمونږ لاشعوري اګاه سیستم هم موجوددي . اوس را ځئ پدې باره کی فکر و کړو چې کوم یوه ته شعور او کوم یوه ته لا شعور ووایو . ددې دواړو مفاهیمو په منځ کې کوم تناسب او تعادل ته سره قایل شو ؟ پدې باره کې فکر وکړو چې پخپله شعور د چا مخلوق دې ؟آیا د کوم شعور مخلوق دې او که د لاشعور ؟ مونږ ډیرې پدیدي او موجودات وینو چې په کلي ډول د لا شعور مخلوق ګڼل کیږي. لیکن هیڅ شې اوکومه پدیده مونږ نشو پیدا کولې چې په ګلي ډول دې د شعور مخلوق اوسي ۰ دا هم کاملاً څرګند واقعیت دې چې هر عالیترین شعور په قطعي ډول د لا شعور مخلوق دې ۰ یعنې ددغه خلقتونو خلقت یواځي د خدای د مقضي ارادي له مخې کیږي.که دانسان شعور او ارادي په کې لاس وهنه کولې ، څه بد بختي به یي نه وي رامنځته کړي. شکر خپل خدای ته چې زمونږ سرنوشت یي دې ځینې انسانانو ته په لاس ندې ورکړې .خو مونږ د عالم الاسباب د قانونمند موجودیت څخه پدي حقیقت او واقعیت هم باوري یو چې بې علته هیڅ یو خلقت اوپدیده نه شي رامنځته کیدلې. لازم دادي په یوه بل حقیقت او واقعیت باور ولرو چې زمونږ لا شعور د خدای د مقضي الامر ارادي له مخې زمونږ د شعور دزیږندې علت او مسبب ګرځیدلې دې. زه پدې عقیده یم چې زمونږ او بلکه د هرڅه دلا شعور بې شمیره عاملین د خدای دلوی علم ، لویي قانونمندۍ او مقضي الامر ارادې له مخې د خدای دلوی جهان د خارق العاده خلقتونو اونظام ، تابع اوبې قیدوشرطه ابدي معماران او محافظین ګڼل کیږي. خو زما ، ستا او دبل هرڅه شعور هغه یاغي ،باغي ،مخربه ، سرکشه او خود پسنده قوه اوعاملین دي چې هرڅه

ketabton.com - The Digital Library

دنفس ،غریزي ،شهوت ،حرص او په اصطلاح ټولو نورو شیطاني قواوو داغیزلاندې دخپلو ناروا خواهشاتو څخه ځاروي اوبل چاته پکې هیڅ حق قایل ندي.او حتا ځیني نبیان[۴۶] ددغه شیطاني قوې دشر څخه په امن نه دي پاتې شوي العیاذبالله. کوم څه چې لاشعور دخدای دارادې له مخې ابادوي، زمونږ شعور پرته دهغې دتخریب څخه هیڅ کومه بله علاقه نلري. که چیرې شعور وجود نلرلې ،پدې جهان کې به واقعي سوله او بلاتشبیه جنتي ژوند تأمین وې.

بل که مونږ د شعور او لا شعور کمي او کیفي تنا سب په باره کې غور وکړو او هغه لایتناهي تعا ملات او مناسبا ت ستر ګو ته نیغ ودرؤو چې مونږ په مستقیم یا غیر مستقیم ډول د هغې د تا ثیر څخه متا ثر یو ،لیدل کیږي هغه څه چې زمونږ په لاشعور کې انعکاس پیدا کوي په هیڅ صورت د هغه څه سره د مقا یسې وړ ندي کوم چې زمونږ په شعورکې منعکس کیږي ۰ پورتنې نظرزه د یوې علمي طرحې په څیر د داسې موضوعاتو مینه والو لپاره وړاندې کوم ۰ دې کې شک نشته ښه به داوي چې پدي باره کې تحقیقات او لازمې تجربې سرته رسیدلې وای او پدي کوچنۍ رساله کې په نومورو موادو په مشخص ډول بحث شوې وای خو څرنګه چې د داسې تحقیقاتو لپاره وسایل او امکانات موجود ندي او بلکه په ځیني موضوعاتو کې تخصصي مسلکي پوهه هم ایجابوي نو ځکه مې یواځې پورتنۍ طرحه د داسې مسایلو د مینه والو لپاره وړاندې کړه او پدې باره کې د زیاتو تحقیقاتو سلسله هغوی ته سپارم.

شپږم حس
که
د شعور او لا شعور دیالکتیک؟

دا موضوع په ۱۳۶۸هجري شمسي کال کې د«اخبار هفته» په « ۵۵» ګڼه کې په یو څه تصرف او تلخیص سره چاپ شوې وه اود مفهوم دپوهاوي په برخه کې یې ځینې تیمګړتیاوې رامنځته کړې وې. غواړم یو ځل بیا هغه په مکمل ډول دحرکت نشریې محترمو لوستونکو ته دارزونې لپاره وړاندي کړم.

انسانان د خپل پیدایښت له لومړۍ ورځې څخه تل دیوه نامعلوم علت په واسطه ځوریدلي ،دیوي نامعلومي منبع او مرجع څخه ورته د خوښۍ یا غم الهام شوې ، دیوه پټ اثر د تاثیر له مخې یو څه ته هڅیدلې او دیوې خارق العاده قوې په ذریعه یوه لورته لټیدلې خو ندې پوه شوې چې دا ټول هرڅه ، څه ډول پیښیږي او دزیږندې انګیزه او علت یې له کومې سرچینې څخه دې .

دوۍ ندي پوهیدلې چې کومه خوشالي یې خندوي او کوم نامعلوم غم ودرد یې ژړوي. کله داسې هم پیښه شوې چې انسان

ketabton.com - The Digital Library

دخوښۍ او غم په نرۍ پوله دريدلې او غم وخندا يې شريکه شويده. نيکان ددغه راز او الهام له برکته لوړو درجو ته رسيدلي او بدانو ته لوی شيطاني طاقت ګرځيدلې دي. پيران ددغه پټ راز په قوت نوي او نوي مريدان راټولوي او مريدان هڅه کوي دهمدغه لاري دپيرۍ درجي ته ورسيږي. پدې ډول دغه نا معلوم علت هر چاته دشک، تردید، تشويش، خفګان، خوښۍ او نورو ډيرو غيرموجه الهامونو او اګاهي دمنبع په حيث دهرچا او باالخصوص داروا پوهانو د توجه وړ ګرځيدلې، خو هيڅوک پدې نه پوهيږي، په څه ډول ځينې پيښيدونکي پيښې مخکې له مخکې دانسانانو په ذهن کې راګرځي؛ د کومې ناوړه پيښې دوقوع څخه دمخه دظاهري علت څخه پرته انسان غمجن معلوميږي؛ يا بې له کوم علت څخه خوشحاله بريښي او نن هم ددغه رحماني او شيطاني خوبونو انګيزه او منبع دټولو له نظره پټه خزانه پرته ده.

دې او دېته ورته ډيرو نورو مسايلو دبشر دپيدايښت له لومړۍ ورځې څخه د هغوی ذهنيتونه مصروف ساتلي او تل يې دې ته هڅولي چې دغه پټ راز، دغه نامعلومه سرچينه، دغه دخير او شر منبع، دغه دضعف او قدرت اساسي محرک په هره وسيله او هر چيرې چې ممکنه وي وڅيړي، پټ رازونه يې نړيوالو ته افشاء او يا يې دخپل تحکم وسيله او قمچينه وګرځوي.

پدې باره کې هيچا خپلې هڅې ندي سپمولي او خپل هر اړخيز مفيد نظريات يې مينه والو ته وړاندي کړي، خو له بده مرغه دهيچا نظر رهنايي ته ندې وتلې. زه غواړم د ځينې پوهانو او مختلفو نظرياتي عقيدوي مکتبونو او سيستمونو نظريات

البته دخپل نظر داظهار سره يوځای د موضوع مينوالو ته وړاندې کړم.

شپږم حس، داخلي حس، نبوغ، کرامات، انچوييشن او يا په بل هر نامه چې دغه پديده مونږ يادولې شو دلاتين کلمې intueri, intuitio » څخه اخستل شوي اولغوي معنا يي (په ځير سره ګورم) او په اصطلاح کې دثبوت څخه پرته د مستقيمي نظارې او کتنې دلاري دحقيقت لاس ته راوړلو ته ويل کيږي. «بناغلي ډاکتر شاولي د نبوغ يا (Genious) په باره کې داسې نظر لري چې په انساني فزيولوژي کې د مطالعې وړ مسئله ده او په پارا سايکالوژي پوري اړه نلري. لکه چې احصائي ښودلې ده، دزيږيدلي ماشومانو په منځ کې تقريباً په ۲۰ فيصده کوچنيانو کې نبوغ وجود لري، خود نامناسب او خراب چاپيريال له وجهې څخه ډيره لږه فيصدي دجامعې له خوا پيژندل کيږي او له بده مرغه په ځينې جوامعو کې لکه افغانستان سل په سلو کې ضايع کيږي.

شعور او لاشعور د فرويد په نظرياتو کې په لاندې ډول افاده او په مختلفو کتګوريو ويشل شوي دي:

شعور	Super Ego
ماتحت شعور	Ego
لاشعور	Id

Id : ذاتي غرايزي چې دنطفې د پيدايښت څخه وجود لري؛

Ego : وروسته له زيږيدو څخه منځته راځي؛

Super Ego : هغه وخت پيدا کيږي چې انسان يا سړې په ښو او بدو پوه شي.

د فرويد په نظر Id , Ego , Super Ego سره په مجادله کې واقع کيږي.

ketabton.com - The Digital Library

اما شعور یواځې په فلسفي کې وجود لري چې دمادې په مقابل کې استعمالیږي. لا شعور په فلسفي کې یا د مادي سره مترادف دې او یا باالکل نه استعمالیږي.»

په فلسفي لحاظ شپږم حس دمستقیمې معنوي پوهې او تفکر دیو شکل په مفهوم افاده کیږي چې دا پخپله دتأمل وړ خبره ده دا البته همغه د تخیلي او تصوري تیوریو نظر دي چې پوهان تر اوسه ورته معتقد او باور پرې لري. (ټول فلسفي اود اروا پوهنې ادبیات او فلسفي قاموسونه).

هغه نظر چې محترم ډاکتر صاحب شاولي وړاندي کړي، تر نن ورځې پورې په فلسفه او روانشناسۍ کې مسلط او مروج تخیلي او تصوري تیوریک نظر ګڼل کیږي. دکوم یوه په مقابل کې چې مونږ خپل د عینیت فلسفې مقابل نظر وړاندي کړې.

افلاطون وائي: فکري تخیل دمستقیم دانش یو شکل دي چې دناګهاني او له انتظاره پرته روشنۍ په ځیر راپیدا کیږي او دعقل او زده کړې امادګي ایجابوي. پدي توګه افلاطون دخپلو ذهني پروسو دتاثیر لاندي چې په عیني شکل وجود لري متأثر دي، په پورتني عبارت کې د مستقیمي کتنې دلاري د تجربې شعوري پروسې تخنیک افاده کوي او نپوهیږم په کوم دلیل هغه دفکري تخیل سره یوشي ګڼي! زما په نظر تجربي معرفت یوه مرحله ده، فکري تخیل بله مرحله، تصور او نور مراحل... او شپږم حس بعدي مرحله ده. یعنې دافلاطون پورتنې عبارت دشپږم حس سره مستقیم مناسبت نلري. ما دغه نقل قول دلته د یوه اروا پوه په تقلید راوړې. معنا داچې اروا پوه دشپږم حس دپروسې په ماهیت ندې پوه شوې. افلاطون ستر رسالت سرته رسولې او د بشریت په وړاندې یې خپل دین ادا

کړې دې، بده دارواپوه اشتباه ده. خو ددې ټولو اشتباهاتو او ګناهونو جړه د فلسفي مسایلو، موضوع، او مفاهیمو په عدم درک کې نغښتې ده چې د عینیت په فلسفه کې نژدې ۲۵ کاله پخوا څیړل شوې او له بده مرغه حتا دپوهانو تر اګاهي تر اوسه نده رسیدلې. لیکن یوه عادي پیښه دځانیو دننه دهرچا تر غوږو رسیږي.

دکارت وای: «شپږم حس زما په نظر دحواسو په ناپایداره ګواهۍ او غولونکي نامنظم تخیل باندي عقیده نده بلکه ددقیق او واضح عقل تصوردې، دومره ساده او دومره واضح چې هیڅ شک نه پریږدي چې ایا مونږ فکر کووا و که یا په عیني شکل سره دواضح او دقیق عقل پایداره تصور دې چې دعقل او تصور دطبیعي نور پواسطه منځته راځي او دخپلې سادګۍ له مخې دخپل اصل څخه هم لا پسې دقیق او واضح ښکاري.»

دکارت دفکري تخیل او مستقیم دانش تر منځ فرق ته قایل دې خو نومورې دغه پروسې په ډیرې خوشبینۍ سره څیړي او داخلي حسي معرفت ته دعیني واقعیتونو دمستقمي حسي کتنې دمعرفت سره دپوره شباهت خو لا څه چې دهغې څخه یې لا هم واضح ګڼي. البته دکارت د ساینس دان په حیث چې نومورې پروسې دعیني واقعیت په څیر څیړي دستایلو وړدي. خو پدي کې شک نشته چې هم په فلسفي لحاظ او هم ددکارت په نقل قول کې څرګنده او بربنډه مبالغه معلومیږي. فلسفه شعرنه دې چې د شعري احساساتي وجدي حالتونو، دبدیع او بیان ادبي مختلف صنعتونو او رنګینیو یاد قافیوي، عروضي، ردیفي، ازاد شعر او مسجع نثر د قیوداتو له مخې په کې څوک استثنا أتو او فوق العادګۍ ته قایل او هرڅه دشعري

ketabton.com - The Digital Library

قریحو ،احساساتو ،عواطفو ،غرایزو په کچه په نظرکې ونیول شي. فلسفه د ژورو فکرونو ، ژورو تحلیلونو ،قانونمندیو ، قانونمندو فورمول بندیو او تیوریو علم دې او هرڅه د ژور درک او په طلایي تله تلل کیږي. مونږ پوهیږو چې واقعیتونه او حقیقتونه دومره په اسانۍ نه شي ترلاسه کیدلې. حتا په مستقیمه نظاره کې هم د پدیدو ظاهري شکل مونږ تل په نسبي توګه لیدلې شو او زمونږ حواس او مرکزي عصبي سیستم کومه دیجیتال کمره نده چې د دکارت په قول ،شکلونه او څیري داصلي واقعیتونو څخه هم ښکلي ښکاره کړي. نو ځکه ویلې شو په پورتني دواړو حالتونو کې د فلسفي مسایلو سره رښتیا هم شاعرانه احساساتي کړه وړه شویدي.

هګل په خپل فلسفي سیستم کې په دیالکتیکي ډول مستقیم او غیر مستقیم معرفت ته انطباق ورکړې او داخلي حس د حسي مستقیمي نظاري او کتنې د معرفت په څیر څیړل کیږي. اول خو شپږم حس یا د شعور او لاشعور دیالکتیک د مستقیمي کتنې د معرفت سره هیڅ ډول مستقیمي اړیکي نلري ؛دوهم : هګل دیالکتیک یوائې په مطلقه ایده او هغه هم د مطلقي ایده د مراحلو په طبقه بندۍ او تکامل کې وینې. پدي ډول هګل د عیني ایدیالست په حیث هغه پروسو ته چې په عیني ډول په هر ذهن کې جریان لري او د شعور او لاشعور دیالکتیک او شپږم حس یې منځته راوړې ، ندي قایل . پداسي مواردو کې معمولاً تیورۍ دقیقي نه وي او تخیلي ،تصوري او انحرافي بڼې لري . پوښتنه پیدا کیږي چې خیر هګل پورتنۍ فورمولبندي په کوم علمي بنیاد او د کوم منطق له مخې کړې ده.

فیرباخ وایي: بې قید و شرطه ،بې له شکه ،دلمر په څیر څرګند ... یوائې حسي مظاهر دي ، نو ځکه د شپږم حس د معرفت راز هم په احساس کي متمرکز دې. (فیرباخ ،منتخب فلسفي اثار ،مسکو ،۱۹۵۵ جلد ۱، صفحه ۱۸۷). د مخه ما وویل چې احساس ، تجربي ادراک او پراګماتیک تجربي معرفت د شپږم حس او د شعور او لاشعور د دیالکتیک سره هیڅ اړیکي او مناسبتونه نلري. شک نشته چې د شعور ،درک ، فهم او ذهني زیربناء ذخیري د احساس دلاري اکمالیږي او په نتیجه کي د شعور او لاشعور او شپږم حس د پاره څخه برابریږي ،نو مستقیمه کتنه او پرګماتیک معرفت په دغه پروسو تاثیر لري .خو څرنګه چې اکثر پوهان او ټول فلسفي عقیدتي انستیتو تونه د ذهنیت ، شعور ، ټولنیزو قوانینو او ځیني نورو پدیدو په مادیت باور نلري ،د فلسفي اساسي مسئلي ،موضوع او ځیني نورو قضایاوؤ کي بنیادي اشتباه کوي او تیورۍ تخیلي او انحرافي بڼه غوره کوي او حد د دغه تیورۍ اساسي بنیاد تشکیلوي ،نو ځکه ویلي شو چې احساس او شپږم حس تر منځ ډیر لوي واټن پروت دي . فیرباخ څرنګه چې ماتریالیست متافزیست وؤ ،د هګل په ایدیالیستي دیالکتیک یا نپوهیده او یا یې پرې باور نه درلود ، په هر صورت د هغه د شپږم حس تیوري یا اساس او بنیاد نلري او یا یې لا اقل درسته افاده کړې شوې نه ده.

آ. برګسون لیکي: شپږم حس لکه یوه غریزه ده چې په مستقیم ډول او د مقدماتي امادګۍ څخه پرته دارګانیزم د سلوک شکلونه ټاکي.

زیګموند . فروید شپږم حس د خلاقیت پټ غیر شعوري

ketabton.com - The Digital Library

ابتدايي پرنسيب بولي. اوځيني بوژوازي فلسفي مکتبونه شپږم حس القاء او الهام او کاملاً خارق العاده غير شعوري پروسه مني. حال داچي خدای داجهان قانونمند او دانسانانو ديره مسخر پيدا کړي او په معرفت يي مقدر او مکلف ګرځولي دي.

دماتريالستي ديالکتيک پيروان د شپږم حس دمفهوم اساسي علت او معقوليت د شعور دغير مستقيم والي په اوصافو کې ګوري، کوم يو چې د احساس او معقوليت يووالې څرګندوي (د شعور دغير مستقيم والي اوصاف هيڅکله د احساس او معقوليت ديووالي د څرګندوني په معنې ندي، ځکه چې ماتريالستان ترنن ورځې پورې هم په هغې باور نلري، بلکه د احساس او معقوليت يووالي د مستقيم شعوري معرفت تجربي پروسه تشکيلوي) او پدي عقيده دي چې دمعرفت علمي پروسي اودنړۍ دادراک او شناخت مختلف هنري شکلونه (ادراک او معرفت دهنري شکلونو سره مستقيم اړيکي نلري) هروخت په څرګند، منطقي او حقيقي ثبوتي شکل سره نشي ترلاسه کيدلي (دا ځکه چې هغوی د شعوري او ټولنيزو مسايلو په برخه کې ايديالستان پاتي دي). اکثر وخت انسانانو ته په ډيرو مغلقو او پيچلو مسايلو او وضع کې دفعتا په ذهن کې د حل لارو رګرځي. (دا استدلال علمي بنياد او علمي منطقي تسلسل نلري. ددي په مقابل کې کفايت کوي وويل شي چې خدای دا جهان قانونمند پيدا کړي او په علم کې معجزي وجود نلري. دوی ددي پر ځای چې د شپږم حس دوقوع او ظهور دليل او علت توضيح کړي د اساسي مسئلې دمرکز څخه ليري په شکمنو مدارونو کې طوافونه کوي او دتت

او خړپړ سراب له مخې د خپل شک تخيلي او تصوري مجازي تصويرونه وړاندې کوي) د شپږم حس رول هغه وخت عمده دي کله چې دمعرفت دموجوده او پيژندل شوؤ طريقو څخه خارج ديوه مجهول خيرلو ته ضرورت پيښيږي. د شپږم حس د معرفت دلاري ټول هغه مشخصات نشي ترلاسه کيدلي کوم چې ديوی قضي د ثبوت ديارې ضروري ګڼل کيږي. شپږم حس يا داخلي حس بله خاصه او جدا لاره نلري (حال داچې دغه مناسبت هيڅکله مستقيم نه بلکه يوائي د شعور او لاشعور د ديالکتيک دلاري په غير مستقيم ډول تامينيږي) کومه يوه چې د احساس، تصور او تفکر دمنل شوي لاري څخه پرته دي ترلاسه شي. شپږم حس دهغوی په عقيده يو خاص تيپ د تفکر دي چې دهغې مختلف عناصر په لږو ډيرلاشعوري شکل سره شعور ته داخليږي. همدغه د شعور او لاشعور ديالکتيک د خدای او دهغه دخلف بنده ترمنځ د مناسبت او ارتباط وسيله جوړيږي. دداخلي حس له مخې دحقيقت او افکارو نهايي هدف په څرګند ډول سره پيژندل کيږي او دوی لپاره کافي دي چې حقيقت پري وپيژندل شي خو ددي ديارې چې ځان او نورو ته پري قناعت ورکړي شي کافي نه ګڼل کيږي ځکه ددي ديارې ثبوت پکاردي. څرنګه چې دغه ټولي پروسي په عيني شکل سره واقع او د شعور او لاشعور ديالکتيک دلاري يو پر بل متقابل تأثرات واردوي، نو ځکه دعيني واقعيت په څير ټول انسانان او په هغه جمله کې ماتريالستان دهغې څخه متأثر او متحسس دي، واقعيتونه يې په ذهن کې انعکاس پيدا کوي خو ددرک څخه يې عاجز دي، ځکه چې دوی پدغه ساحه کې په کلي ډول ايديالست پاتي دي او غيرعلمي فکر کوي. که

ketabton.com - The Digital Library

پورتنۍ څو جملي په غور سره ولولو معلومیږي چې دعلمي منطقي تسلسل څخه بې محتوا دي .ددي اساسي علت دادي چې ماتریالیستان د خپلو ماتریالیستي عقاید و سره سره دشعوري او ټولنیزو پدیدو په باره کې ایدیالیستي عقیده او نظر لري.

داوؤ په ځغلنده کتنه کې د شپږم حس په باره کې دپوهانو تاریخي ،علمي ،فلسفي عقیدتي نظر او د هغې په باره کې زمونږ تبصره .په اکثره ذکر شوؤ نظریو کې د حقیقت زړي او دانې په څرګند ډول لیدل کیږي ، ځکه په حقیقت کې هر نظر د عیني واقعیتونو څخه سرچینه اخلي خو له بده مرغه هر څوک دغه واقعیتونه دخپل ذهنیت په نا ثیقل شوي هنداره کې ګوري او یوائې دهغې له مخې په همغه تناسب قضاوت کولي شي .په همدي علت واقعیتونه لکه لعلونه په ایروکي پټ او تیت و پرک پراته دي. لازم دي هغه یو یو راټول ، دذهنیګریو پایداره رټې یې له مخ څخه پاکي او وروسته له هغې دمنل شوو اصولو (د عینیت د فلسفي د لید لاري) له مخې دمعرفت د ناوي په غاړه امیل شي .

د پورتني تحلیل څخه په نتیجه کیږي سره څه ډول دا منلي شو چې ګوندې مونږ دي دقناعت وړ نتائج خو لا څه، چې حتي دفلسفي ،اروا پوهنې ، شعور ، لاشعور او ډیرو نورو مسایلو په باره کې ابتدايي بنیادي څیړنې پیل کړي اوسي ؟ پره له شکه، چې دننني علمي تخنیکي انکشافاتو په عصر کې مونږ لا دعلومو دانجړ مشوړي د تار سر ندي پیداکړي ، حال دا چې ډېر پخوا لا مونږ ددې پوره امکانات درلودل چې دعلومو بې سروسامانه وضعي ته دپاي ټکي کښیښودل شي او نن چې

دغه امکانات لا په زیاته پیمانه موجود دي دمخه تر دي چې خبیث شیطاني قوتونه د عام بشریت دذهنیت کټې پخپل خباثت سره تومنه (تخمیر) او عام بشریت په خپل بلا قید وشرطه خدمت ګذاره غلامانو بدل کړي ، باید هرڅه دټولنیزو ښیګڼو دبهیر اصلي مسیر او جریان ته پریووځي . شیطاني قوتونو ته هوښیار ځان ، خو احمق عام بشریت پکار دي او ډیر هوښیار احمقان یې د سرمایې دمسمریسم په چټل خوري د خپلو ناولو ارمانونو دپوره کولو په خاطر ګمارلي دي .حق لرو ووایو چې شعور « ځانځاني ښامار» او قامخوره ماهي جوړ شوي ،شعور دغه خبیثانو لا وخته دخپلو ګټو په خاطر احمق ګرځولې ، شعور نن اغواګري ده ،شعور بلواده ،شعور بغاوت دي ،شعور دروغ دي ،خیانت دي ،جفا ده ،جنګ دي ،تباهي ده ، تنګنظري ده ، حرص دي او ټولو نورو شعوري بد بختیو څخه منتج دټول باشعوره انسان او انسانیت دپاره دشرم ،کرکې اونفرت څخه ډکه ننني نړیواله وضعه ده ...او نور.

هو !دموجوده نړیوالي وضعي او د با شعوره انسان د کلتوري ژوند د محصلي څخه په قضاوت سره خو همداسي معلومیږي چې ګوندي په رښتیا هم په موجوده ناوړه او ناروا شعوري طریقه پرته د بوالهوسۍ ،غریزي ،خودخواهۍ ،شهوت او نورو منفي اعمالو بل څه متصور ندي .یوائې ځینې احمقان دي چې د سرمایې حرص لیونې کړي ، خپله خوشبختي یوائې دنورو په بدبختۍ کې وینې او که پدې پوه شي چې نړیوال ددوئ سره یوشان خوشبخته کیږي ،حاضر دي جهانیان او جهان یو ځاي د تباهۍ کندي ته وغورځوي.خو زما په عقیده موجوده واقعیتونه بل ډول ګواهي ورکوي او هغه

ketabton.com - The Digital Library

پدي معنا چي عام اولس هیڅکله احمق نشي پاتي کیدلې . دا جهان نه ختمیدونکي غذایي او انرژیتیکي زیرمي لري . په هغي د علمي ـ تخنیکي لاسته راوړنو برلاسي هر ډول امکانات زمونږ په واک کي راکړي او دپراخ نظر خاوندان پدي عقیده دي ، هر څومره غذا ، پوشاک ، انرژي ، او نوري هرډول ذخیري چي وغواړي ،جوړولي شي ،نو دهر ډول حرص او تنګنظرۍ څخه مبراء اوپه عام بشریت دپوره رواداري په ټولو اوصافو متصف دي . دوئ بلا تشبیه دخدایي عام سخاوت ،پیرزوئیني ،عدالت او انصاف له مخي جهان دجهان په پراخه لمن کي په هر اړخیز امکاناتو سره وینې ، ځیړي او ارزیابي کوي. پدي توګه شعور دشعور په حاکمیت کي او یا په بل عبارت په شعور سالارۍ کي دیوي خوا دشعور دذهني تنګنظرانه تاریک سلول په محاط محیط کي دبنده بندګي او منفي تفکر ، منفي عمل او منفي ژوند جوړ شوي او په اصطلاح زمونږ په کوچنۍ نړۍ کي یي د بابا ادم «ع» څخه تر دي دم پوري په ناوړه قهر امیزه ورانوونکي دینامیزم او طوفان بدل شوي چي پایلي یي نن مونږ په افغانستان ، پاکستان ، عراق ، فلسطین او دنړۍ په ګوټ ګوټ کي وینو او ډیر زر به په ټوله نړۍ خپله لمن وغوړوي او قیامت به جوړ کړي . د بلي خوا که لږځه انساني ،منطقي او علمي فکر وشي بشریت دموجوده زیرمو او امکناتو په لرلو سره ځانته بلا تشبیه جنتي ژوند جوړولي شي . او هیڅ ډول حرص ، تنګنظرۍ ، جنګ ،ظلم ،ناروا او نورو غیر انساني کړو وړو دپاره هیڅ ضرورت او حاجت نه پاتي کیږي او زما په عقیده پر ځاي ده چي د حق اوباطل او یا په بل عبارت د قانونمند منطق او غیر قانوني بغاوت او ماجراجویي په پوله

دعادلانه او غیر عادلانه جنګ په خاطر په عظیم دینامیزم سره دقشونو سوق الجیش او صف بندي تکمیل او همدغه مسئله به په عمده او اساسي بشري تضاد باندي بدله شي. دا دمسلّي سیاسي اړخ دي . زمونږ هدف د موضوع فلسفي او علمي اړخ څیړل دي . نبه به داوي دموضوع دښه پوهاوي په خاطر دشعور او لاشعور او شپږم حس دمنځته راتګ په میخانیکیت یو څه بحث وشي. خو مخکي له دي غواړم د فروید هغه نظر چې لاشعور او ماده مترادف ګڼي او محترم ډاکتر صاحب ورته اشاره کړیده ، او سره ددي چي پدي باره کي لازم بحث شوي هم دي ، بیاهم لنډه یاد اوري وکړم. زه د فروید دغه نظر سره کاملاً همنظر یم او زه بلکه وایم چي شعور او ماده هیڅ ډول ذاتي توپیر نلري او دواړه یو شان مادي واقعیتونه جوړوي . خو دفروید دغه نظریه قاطعیت سره ردوم چي هغه لاشعور دمادي سره مترادف ګڼي او د خپل ذهن خود ساخته او خود بافته مهمل تخیلي او تصوري لفظ « Id » په ذریعه افاده کوي او شعور غیر مادي ګڼي. دا همغه بي مفهومه قضئي ته ورته ده چي نن هم حواس مادي او شعور غیر مادي ګڼل کیږي چي البته په هکله یي پوره بحث شویدي.

ـــ شعور: ټول مادي انعکاسات چي دحواسو دلاري انساني ذهني سیستم ته داخلیږي ،په مرکزي شعوري عصبي سیستم کي متقابل عکس العمل پیدا کوي اوپه دغه سیستم کي د قانونمندي شعوري پروسي په شکل ذخیره کیږي چي شعور بلل کیږي.

ـــ لا شعور : هغه مادي انعکاسات چي دحواسو انساني طیف یي له درک څخه عاجز دي او دانسان په مرکزي عصبي

ketabton.com - The Digital Library

شعوري سيستم کې عکس العمل نه پيدا کوي ، بيا هم دانسان ذهني سيستم (ذهني خټې) ته داخليږي ، په مرکزي لاشعوري عصبي سيستم کي متقابل عکس العمل پيدا کوي او په دغه سيستم کي دقانونمندي لاشعوري پروسي په شکل ذخيره کيږي لا شعور بلل کيږي . يعني زه پدي عقيده يم چي د انعکاس لاشعوري مرکز هم وجود لري او دخداي دمقضي ارادي مطابق فعاليت کوي . والله اعلم.

ټول هغه څه چې په شعوري سيستم کې انعکاس نه پيدا کوي حتماً په لا شعوري سيستم کې منعکس کيږي. انساني شعوري طيف دلاشعور په نسبت په فيصدي کې نشي راتلاي او ډير کوچني دي. نو ځکه خو شعور سالاري د تعصب او تنګنظرۍ په مرضونو اخته ده. مونږ يوائي سره او بنفش او دهغوئ تر منځ رنګونه او شعاعات ليدلي شو ،صوتي امواج چي دڅپي اوږوالي ئي ديوه « هرځ » څخه تر شلو زرو « هرځو » پوري اوسي انساني روغ غوږونه يي اوريدلي شي. په همدي ډول دنور و انعکاساتو او تأثراتو خورا کوچنې طيف په شعوري او پاتي خورا پراخه ساحه په لا شعوري مرکزي سيستم کي منعکس کيږي . د شعور او لاشعور نسبي پرتله په ساده توګه داډول کيدلي شي چي شعور دانسان مقدرات دي او لاشعور دخداي د مقضي الامر ارادي په کچه د متقابل تناسب او قانونمندۍ له مخي تحقق پيدا کوي. خداي په کل کي دجهان دعام قانونمند همزمان ستاتيک ،ديناميک ،متحول يعني ديالکتيکي نظام خالق دي او پخپله دغه نظام ئي د شعور او لاشعور دقانونمند و مقضي او مقدرو ارادو يعني دقضاء او قدر دعام قانون له مخي دټولو خلقتونو دخلقت په ټولو

مراحلو مقدر ګرځولي دي . لا شعور په ټولو امکاناتو او لويه قانونمندۍ سره دخداي مقضي اراده تمثيلوي او شعور په عالم الاسباب کي دانسان او ټولو خلقتونو مقدرات ګڼل کيږي . انسان دخپلو شخصي ګټو په خاطر دخپل شعور او مقدراتو څخه سوء استفاده کوي ، شخصي ځانګړي موخي تعقيبوي او په نړيوال نظام کي معمولاً تخريبي اعمال سرته رسوي اود نظام تناسب او تعادل له منځه وړي ، لاشعور برعلاوه لدي چي دخداي دمقضي ارادي له مخي د ټولو خلقتونو دخلقت مسبب ګڼل کيږي ، دشعور ټولي ورانې ويجاړي او نيمګړتياوي چي دجهاني نظام په ارګانيک تناسب کې يي رامنځته کوي ، د خپل عضويت له لاري په قانونمند متناسب عضويت او ترکيب بدلوي . پدي توګه ويلي شو ،پدي جهان کي دخورا مغلقو خلقتونو دخلقت مسبب پخپله په اصطلاح لاشعور يعني دخداي دلوي علم لويه قانونمندي ده. په نتيجه کي ويلي شو ،زمونږ لاشعور په حقيقت کي دټولو خلقتونو دخلقت اوددي لوي جهان دمتناسب ، قانونمند ، ديالکتيکي استقرار مسبب ګڼل کيږي. هر څوک چي دغه قانونمند ي ورانول غواړي د مقدراتو په سرحد کي به حتماً دقضاء څپيړه په مخ مني. دا داسي قانونمندي ده چي پدي لوي جهان کي که يوه ذره بي ځايه کيږي يوائی ددي قانون له مخي به وي .

طبيعيون پدي نظر دي چي ټول خلقتونه دطبيعت مخلوق دي او دخداي دذات څخه منکر دي. داروين هم يو ددغه جملي څخه وؤ چي انسان دطبيعت ددوامداره تحول متکامل ترين مخلوق ګڼي. زه هم دا مني او دخداي قانون هم دامني .خو د نه منلو وړ خبره داده چي اول ددارويـن او نورو پلويانو په نظر به

ketabton.com - The Digital Library

طبیعت څه ته ویل کیږي ؟ د طبیعت په نوم مشخص کوم شي وجود نلري. مختلف خلقتونه ،پدیدي ، عناصر ، مرکبات او داسي نور چي متکاملترین خلقت یی انسان ګڼل کیږي ځینې کسان طبیعي پدیدي بولي. اوس دي دداروین پلویان لطفاً ووایي چي کوم یو له دغو پدیدو څخه مختلف خلقتونه او یا یو له هغو څخه پیدا کولي شي. انسان چي خداي پدي جهان کي خپل خلیفه ګرځولې دي ، ایا یو داکتر ،پروفیسور ،اکادمیسن چي ټول علمي تخنیکي وسایل او امکانات هم په واک کې لري کولې شي یوه ډیره کوچنۍ عضوه جوړه او هلته یوه ساده قانونمندي برقراره کړي. ۱۵ ملیارده عصبي ریښکی په یوه موټي مغز کي ځای پځای کول ، په DNA کې چې ذره بیني کوچني عضوي واحد دې ، دانسان دجوړښت مغلقترین ارثي سیستم په ټول تاریخي ، عضوي او نور ارګانیک دیالکتیکي متحول پروګرام او داسي نور بي شمیره سیستمونه ځای پځای کول ،او ټول دغه بي شمیره خلقتونه په همزمان ستاتیک دینامیک وجدي متحول حالت کي دابدي متعادل ،متوازن جهاني نظام په حیث ساتل په اصطلاح دهري طبیعي پدیدي او په کل کي ددغه ټول خلقتي خاًتیک (نامنظم) نظام دامکاناتو څخه وتلي کار ګڼل کیږي. دا خبره هم سمه نده چي ځینې کسان دختو او ګټو څخه خدایان جوړوي ، یا ځان ته دخداي نسبت کوي او یا ځینې هڅه کوي دخداي په ذات او صفاتو او څرنګوالي باندي خبري وکړي. دا ډول اعمال ،مفکوري او عقاید هیڅ ډول علمي ،عقیدتي او منطقي بنیاد نشي لرلي او نه دباور او منلو وړ دي. خداي هغه ذات دي چي د خپل لوي علم له مخي یي دا خارق العاده خلقتونه ، او لوی جهان پیدا کړي

او په خارق العاده ډول یي پخپل نظام کې ساتي. افلاطون ،ارسطو او نور دمثُل نظریات وړاندي کوي . په عالم الاسباب کي د مثُل په عالم باندي علم او معرفت دانسان دپاره نه مسخر ،نه مقدر او نه ممکن ګڼل کیږي او نه دمثُل دنظر دخاوندانو په قول دمثُل په مثال څوک رښتیني تیوري ګاني جوړولي شي . دبلي خوا افلاطون مثُل قائم بالذات ګڼي او ارسطو هغه په معقولاتو پوري تړي او پدي عقیده دي چي معقولات یوائي په عقل کي وجود لرلي شي او دبلي خوا عام مفاهیم چې اصلاً خارجي وجود نلري. خو فارابي ددي دواړو پوهانو دنظریاتو تفاوت بنیادي نه ګڼي او هغي ته یوائي ظاهري ارزش او تباین قایل دي. زه نه غواړم دبحث په اوږدولو سره داصل موضوع څخه لیري ووځم خو دومره باید ووایم چي دوی دریواړه په خپلو خبرو کي رښتیني او حق په جانب ندي.او ددي علت دادي چي دوی موضوع بي بنیاده او ناسمه مطرح کوي ،دموضوع په مدار ګرځي او په متواتر ډول کله موضوع ته داخل او کله تري ووځي . څرنګه چي دوی دخپل ذهن دقانونمند منطق څخه بحث کوي ، حق په جانب دي ځکه چي پخپله ذهن عیني واقعیت دي . خو داچي دوی ذهن عیني واقعیت نه ګڼي دموضوع دمدار څخه لیري ووځي او په ناسمه لارروانیږي. زما په عقیده واقعیت دواقعیت څخه لیري او جدا فکر کول پخپله ناسم کار دي.

انسان ، سازمان او ټولنه دخپلو مقدراتو په محیط کي په غفلت او سرکشی ګرم او ملامت ګڼل کیږي . دا دهرڅه څخه دمخه یوه زماني مقطع او معین محاط محیط جوړوي. واقعیتونه او حقیقتونه زماني او مکاني قیدیت لري اود هغي

ketabton.com - The Digital Library

دتغیر په تنا سب تغیر کوي. نننی حقیقت او واقعیت نه پرون
داسي وو او نه به سباته داسي اوسي . ممکنه نده څوک
پخواني واقعیتونه په پخواني کمیت او کیفیت سره نن دخپرنو
لاندي ونیسئ. هر انسان ،هر جمعیت او هره ټولنه د خپلو
مقدراتو له مخي یوائي دخپل زماني او مکاني واقعیتونو په
څیړنو باندي قادر ګڼل کیدي شي . دتیري او راتلونکي
قانونمندۍ راسپړل او پیشګویي کول په کل کي د خداي په
قضاء پوري اړه لري ،خو په پرنسیب کي دحال دقانونمندۍ
دژورو څیړنو له مخي ممکنه ده چي تیري قانونمندئ راوسپړل
شي اودراتلونکي قانونمندۍ پیشګویي وشي نه داچي
دحقیقت او واقعیت په غیاب کي څوک تخیلي او تصوري
تیوریګاني جوړي کړي . پدي جهان کي په پرنسیب کي
ناممکنات وجودنلري خو مغلقي قانونمندۍ او اوږدي زماني
او مکاني فاصلي یو بل سره جدا کوي او لیري باسي. نپوهیږم
څه ډول ځینې پوهان ددغه ټولو موانعو ، مشکلاتو او حتي
ناممکناتو څخه قدم اړوي او په داسي ډیرو مهمو او مغلقو
مسایلو کي په تشو تخیلاتو ،تصوراتو ،حدسیاتو او فنتازي
ډډه لګوي او په پټو ستر ګو ناممکني فیصلي ممکنې ګڼي.
دخداي په قوانینو کي بي له شکه داسي احکام ،اوامر او حتي
هدایات وجود نشي لرلي چي خپل بندګان دي په ناممکناتو
مجبور وګرځوي او یا دي دهغې په خاطر تعذیب کړي . داسي
سهوي ،خطاوي او ګناهونه یوائي دبنده څخه سر وهلي شي.
پدي توګه واقعیتونه دمستقیمي تجربي او یا دوسایلو په
مرسته سره د مشخصو متودونو او روشونو دلاري څیړل
کیدلي او مطالعه کیدلي شي . زمونږ ضرورت او رسالت اوز

مونږ چاپیریال په حاضر وخت کي زمونږ دپاره موجوده
واقعیتونه او حقیقتونه تشکیلوي. تیر واقعیتونه دنن او نننی
دسبا په څیړندي او یوائي موجوده واقعیتونه مونږ دپاره
مسخر او مقدر ګڼل کیدي شي. دماضي او مستقبل په لور هره
لار دحال دقانونمندۍ له مبدا څخه شروع کیږي. که حال ونه
پیژندل شي د تیر او راتلونکي پیژندل ناممکن دي. ددي څخه
بله منل او کول بیهوده کار دي. دچاهدف چي کار نه کول وي ،
په ناشوني کار پوري نښلي. دمثال په ډول چي یو ملیون کاله
پخوا به څه تیریدل ؟داسمانونو دبره او لاندي څه شي وجود
لري ؟ شروع او ختم ددي جهان چیري دي ؟ اودیته ورته
پوښتني. په دي باره کي بهترین مصداق د قرآن دلاري دخداي د
« کن فیکون » د آمر صدور دي . دا په هر لحاظ خورا علمي او
منطقي پریکړه ده. ځکه چي جهان په لحظوي دیالکتیکي
بدلون کې دي ، قدیم وجود نه لري او په همغه قدیم کې په
لحظوي توګه بدل شوې ، حال هم په لحظوي بدلونکې دې او په
موتې کې یې څوک د یوې لحظې لپاره څوک ساکن نه شي
ساتلې او ابد په ابدي نظام کې هیڅکله ابد ته نه شي رسیدلې او
دمخه مونږ وویل چې په ټولو زماني او مکاني ابعادو کې
دمختلفو قضایاوو څیړل یوائي د حال د قانونمندۍ د
پیژندګلوی له مبدأ څخه پیل کیږي ، نو ځکه د قدیم او ابد
څیړنه او پلټنه کول بې معنا او بې مفهومه کار دې او ځکه خو
دغه ټول مفاهیم او حقایق په قانونمند او منطقي بڼه دخداي د
«کن فیکون» په آمر کې خلاصه شویدي. خو په تیر ،حال او
راتلونکي همیشه پوره علم لري. یوائي انسان ددغه حکم له
صدور څخه په انتباه، کولې شي په خپل دنیایي ژوند او

ketabton.com - The Digital Library

محاط محیط کې کولې شي د حال د قانونمندۍ له لارې د قدیم او ابد په قانونمنده لار تعقیب کړي ، ځکه چې جهان قانونمند پیدا دې ، قانونمند پایي او قانونمند بدلون او تکامل مومي ، د همدغه قانونمندۍ په بنیاد انسان دخپل خدای له طرفه د خدای د خلیفه په حیث ددې جهان او په هغې پورې اړونده خلقتونو او پدیدو په معرفت مقدر او مکلف ګرځیدلي دي. دا کار شونې دي ، په دې کې علمي قانونمند منطق او امکانات وجود لري. په فلسفي څېړنو کې که غیر اسلامي فلسفه پوهان د خپل تعصب له مخې ددغه ډول او د بټه ورته ډیرو نورو قرآني علمي لاس رسیو څخه ېې برخې وو ، اسلامي پوهانو ته پکار وو چې خپلې علمي ، فلسفي څېړنې یې د قرآني علمي اساساتو په بنیاد ، لکه څرنګه چې په ابتداء کې پیل شوې وې ، تر اخره پورې دوام ورکړې وې اود غرب او شرق د تخیلي او خرافاتي فلسفو په جال کې سوټ بوټ نه وې تړل شوي . پدې خاطر ویلې شو چې د « کن فیکون » د امر د صدور څخه بله علمي او منطقي پریکړه نشي په ستر ګو کیدلي . مونږ د نورو بشري علمي حقایقو څخه منکر نه یو ، خو لکه څرنګه چې مونږ په مختلفو مواردو او پېښو کې ورته اشاره کړې ، حقایق په دغه بحثونو او تیوریو کې د نادره دانو په شکل پیدا کیږي ، زیاته برخه یې انفرادي ځانګړي تخیلي بحثونه جوړوي ، نو ځکه هر قدم وړاندې د بن بست او تړلو دروازو شاته پاتیږي او یا د ګمراهۍ ناوړه پېښو سره مخامخ کیږي .

د پورتني بحث په ترڅ کې چې په ژورو علمي او فلسفي مسایلو ، لکه د شعور او لاشعور د یالکتیک ، د خدای سره د انسان د اړیکو لارې چارې او ددې لوی جهان قانونمند

پیدایښت ، پایښت ، بدلون او پرمختګ ، چې مونږ ملیونه کلونه ، وړاندې وروسته خواته پېښ ځیړنه مقدوروي ، په حقیقت کې مونږ په یوه بل ستر تصمیم او وضاحت مکلف ګرځوي چې پرې سوچ وکړو او د حل لارې یې ولټوو .

دا البته یواځې پدې خاطر هم نه چې ګوندې مونږ ډیر زور او جدي بحث پیل کړې او یواځې مونږ د دې جوګه یو پدې باره کې ځیړنې وکړو ، قضاوت وکړو ، سپیناوې راولو او پریکړه وکړو .داکومه پټه او مجهوله خبره نه ده ، کله چې یو دهقان د خپل پټې په کنې کې کوډله او دیره جوړوي ، هیڅکله دا پوښتنه نه له ځانه او له بله نه کوي ، چې دا چا جوړ کړیدي ؟ کله چې یو مورچ د خپلې استوګنې لپاره سوړه جوړوي ، هیڅ شک ،تردید او ویره نه لري چې ګوندې دبل چا به وي او په زغرده په کې منډې رامنډې وهي. کله چې یوه مرغۍ ځاله جوړوي ، هغه پرته له شکه خپل حریم او ملکیت ګڼي او نورې مرغۍ هغه ځای ننوتلو ته نه پریږدي. د شاتو مچیو ګبینې ته که څوک نژدې کیږي ، چیچې یې او که د میږې په مېنه پېنه کښیږدې هم ارام به دې پرې نږدي. دا ځکه چې دا خبرې له هیچا څخه پټې او مجهولې نه دي ، نو چاته پوښتنه او شک هم نه پیدا کیږي. خو کله چې سورلنډې پردي کورته د چرګ پسې ننووځي ، زړه یې له ویرې تر بوټ وتلې وي او په اندکه کشپش،د عامو خلکو په اصطلاح ، د سورلنډې غوندې تښتي. پدې دواړو حالاتو کې خبره معلومه ده ، پټه پناه نه شته ، هر څوک خپل موقف او دبل موقف ، خپل ملکیت او د بل ملکیت پیژني او انسان خو لاڅه چې د حیوانا تو ، مرغانو او خزندو تر منځ هم شخړه او دعوه دنګله منځته نه شي را تلای او هر یو د خپل موقف په تناسب

ketabton.com - The Digital Library

ځانونه حق او نا حق ګڼي. خو کله چې خبره د ستر و عظمتونو، خارق العاده خلقتونو، حتا د خدای د خلافت وارثینو، انسانانو د امکاناتو څخه وتلي ظرافتونونه او پدیدې په ستر ګو کیږي، عالم او په وه انسانان خو لا پر ځای پریږده، د ساده انسان څخه هم ډیر ساده انسان، حیوان، الوتونکي، خزندې او نور مخلوقات د خپلو خپلو مقدراتو او خدایي قضاء د قوانینو سره سم پرته له سر غړونې ژوند او ګذاره کوي. همدغه پخواني انسانان وو چې لا د علم او تخنیکي پرمختیاوو ابتدایي څرک او کوم وسایل هم نه په ستر ګو کیدل، دوی د عادي او فوق العاده خلقتونو ترمنځ تباین او تمیز ته قایل وو. د هغوی په اړه یې همغسې چې لازم وو قضاوت کاوه. کله یې چې لمر او ورد یخنی په وخت کې ډډې تودې کړې او یا چې د باران اوبو تنده ورماته کړه نویې د مهربانه خدایانو په حیث ومنل او که به یې د دغه ډول نورو منابعو څخه ضرر، قهر او غضب لیده، نوبه یې د جبار، قهار او دې ته ورته نومونو سره پیژندل. دغه قضاوتونه او څیړنې په مجموع کې د عادي بې سواده انسانانو له خوا پیل شویدي، ځکه چې په هغه وختونو کې نه تعلیمي مؤسسو وجود درلود او نه سیستماتیک تعلیمي نصاب، پروګرام او درسي موادو. پدې باره کې اضافي بحثونه اصلاً ګنجایش نلري. دي کې شک نشته چې خدای څوک نه شي لیدلی. د لوی ذات، لوی خالق او صانع، لوی حقیقت اود لوی علم څښتن په حیث تري څوک څه ډول انکار کولی شي. د خدای دین، د خدای لار او شریعت فردي او اجتماعي ضرورت دي. د خدای حکم د خدای د لوی علم، لوی قانونمندۍ او لوی منطق له مخې د جهان د معرفت، حفاظت او

متعادلي، متوازني استفادي په معنا دي کوم یو چې زمونږ دژوند حاد ترینو مجبوریتونو او ضرورتونو ته خورا منطقي ځوابونه واي. هر څوک به هرڅه غواړي ووائي. د علم، قانونمندۍ او منطق په مقابل کي عبث خبري ګنجایش نلري. خداي مونږ د خداي د خارق العاده خلقتونو له مخې پیژندلي او باور پري لرلي شو. د خداي مقضي الامر اراده زمونږ په تارو پودکي ابنل شوي او د خداي د لوي علم لویه قانونمندي، زمونږ دشاوخوا خلقتونو قانونمند بنیاد تشکیلوي. هغه څوک چې د خداي څخه منکریږي د دغه واقعیتونو او قانونمندۍ څخه څه ډول کولی شي منکر شي، کوم یو چې زمونږ د ضرورتونو او مجبوریتونو زیرمي او یو اځیني حقیقتونه او واقعیتونه ګڼل کیږي.

پورته مونږ وویل د هر مادي واحد وجدي حالت که شعوري دي یا لاشعوري، دوامداره تغیر کي دي. شعور او لاشعور په هره پدیده او خلقت کي په اصطلاح دوه متضاد دیالکتیکي اړخونه تشکیلوي خو په حقیقت کي د انسان د اُرګانیزم د مختلفو پروسو تسلسل دي چې ذاتي تو پیر په کي نه شي لیدل کیدلي او په نتیجه کي د شعور او لا شعور واحد ذاتي حقیقت یعني د شپږم حس د ایجاد علت ومعلول او یا په بل عبارت د خالق او مخلوق د مقضي او مقدرو ارادو رابطه ټینګیږي، همدلته د خداي د خلف انسان د مناسبت او ارتباط د راز غوټه د خداي د مقضي ارادي له مخې د خپل خالق د ذاتي موجودیت سره ترلۍ کیږي، په همدي زماني تاریخي مقطع کي د فلسفي د عمرونو عظیمه لاینحله معما د حل لار پیدا کوي او د خود ساخته او خود بافته تخیلي او تصوري بې بنیاده تیوریوؤ

ketabton.com - The Digital Library

سلسله د ابد لپاره شلیږي . ډاکتر صاحب شاولي د شپږم حس په باره کي پخوانیو نظریا تو ته داسي اشاره کوي: « شپږم حس په پارا سایکو لوژي (parapsychology) پوري اړه لري . پارا سا یکولوژي هغه موضوعات مطالعه کوي چي ننني ساینس د هغي د توضیح څخه عاجز دي . پورتني موضوعات تیلي پاتي (Telepathy) غیب ګویي (Clairvoyan) مستقیم درک (Intuition) او نورخارق العاده حوادث دي.

په فیزیولوژي کي یو قانون دي چي د انسان په جسم کي هر عمل د یوه ساختمان یا اناتو میک جوړښت پواسطه سرته رسیږي . تر اوسه پوري د انسان په مغز کي داسي ساختمان ندي کشف شوي چي د هغي په تخریب سره شپږم حس له منځه ولاړ شي. لکه د سترګو په تخریب سره چي بینایي له منځه ځي» . پدي باره کي د شپږم حس په فورمولبندی کي فکر کوم په کافي اندازه وضاحت شوي دي. هلته ما اشاره کړې چي شعوري او لاشعوري پروسي د انسان په وجود کي واحد تسلسلونه جوړوي او په خپل منځ کي ذاتي فرق سره نلري . د مثال په ډول مونږ د سرو او بنفش شعاعاتو تر منځ رنګونه او یا په بل عبارت هغه شعاعات چي د څپي « موج » اوږود والي یي د هغي تر منځ وي لیدلي شو یعني زمونږ په شعوري طیف کي راځي. د هغي دواړو خواوي زمونږ د شعوري طیف څخه خارج واقع دي .خو په حقیقت کي د هغي دواړو خواوؤ ته په کم تفاوت یو شان امواج دي او هیڅ ذاتي توپیر سره نلري.په همدي علت مونږ لاشعورته تحت الشعور او فوق الشعور هم ویلي شو . نپوهیږم ولي تر اوسه پوري ساینس پوهان د غه موضوع ته نه دي متوجه شوي. او نه یوائي په فلسفي بلکه ټولو علمي مسایلو کي یي

سترمشکلات او لا ینحله معما ګاني رامنځته کړیدي. څرنګه چي لا شعوري پروسي او د شپږم حس تأثرات د ټولو مادي موجوداتو د پاره عمومیت لري او دیوه اُرګان پوري مقید نه ګڼل کیږي نو ځکه د کوم اُرګان د فعالیت څخه په ولیدلو د غه حس هم له منځه نه ځي.

که مونږ د ایکس « X » شعاع ،الکترو مقناطیسي امواج او یا نور ذرات او شعاعات چي انساني حواس ئي د احساس او ادراک څخه عاجز دي او یا که داسي تأثرات چي انسان ئي په احساس قادر دي په نظر کي نیسو په حقیقت کي یو شان شعوري او لاشعوري سیستمونه متأثر کوي. یوائي په دومره تفاوت سره چي په یوه حالت کي ئي زمونږ حواس احساسوي او په دوهم حالت کي ئي زمونږ حواس نه احساسوي . پرته له دي دحادثي په ماهیت کي اضافه له دي بل کوم تفاوت نه لیدل کیږي او د غه تأثرات د نومورو پروسو ټوله ساحه متأثره کوي او په عکس العمل کي به ئي هم تفاوت همدومره وي چي په یوه حالت کي شعوري او په دوهم حالت کي لا شعوري اوسي. د شعور او لاشعور تر منځ دیالکتیکي ارتباط موجود او بعدي پروسه لکه څرنګه چي دمخه توضیح شوه دوام پیدا کوي. په مادي قانونمندیو چي څوک پوهیږي ،ورته پوره معلومه ده چي د غه تغیرات د کوچنیو ذراتو او انرژي د کمي او کیفي تغیر پرته منځته نشي راتلاي او د انرژي او ذراتو د کمي او کیفي تغیراتو سره د اطلاعاتو او معلوماتو مبادله حتمي ده. څرنګه چي تغیرات یوائي په قانونمند شکل سره صورت نیسي د شعور او لاشعورد دیالکتیک په نتیجه کي د اطلاعاتو مبادله یا د شپږم حس منځته راتلل هم قانونمنده بڼه لري او د سنجش

ketabton.com - The Digital Library

ورڅنګل کیږي .

د اسي معلومیږي چي د شعور او لاشعور دیالکتیک په حقیقت کي په هر مادي واحد ، هره پدیده او هر خلقت کي ، دقضاء او قدر ،جبر او اختیار او دیترمینیزم او اندیترمینیزم دخدائ عام قانون له مخي دخداي او انسان ،خداي او نورو خلقتونو د مقضي او مقدرو ارادو ژوندي تمثیل ګڼل کیدي شي . فکر کوم چي سرکشه او باغي بندګان به پدي دنیا کي د خپلو سرکشیو او بغاوتونو جزا او نیکان به دنیکیو احسان دخداي دمقضي ارادي او د همدغه عام قانون دمقدراتو له مخي متقبل کیږي. پخپله دخداي دمقضي ارادي له مخي هر حکم چي صادریږي او هر مادي واحد په لاشعوري شکل متقبل کیږي پخپله دنیکۍ او بدۍ دجزاء په معنا دي. دالقاء ،الهام او وحي امکانات هم دهمدغه قانون ، د همدغه دشعور او لاشعور ددیالکتیک دلاري ممکن ګڼل کیږي. البته د خداي دمقضي ارادي دتعمیل په خاطر په نورو مواردو کي نوري لاري چاري او قانونمند امکانات وجود لري. غواړم یو ځل بیا تأکیدا ووایم چي خداي پدي جهان کي دانسان دپاره ټول قانونمند امکانات برابر او انسان ئی پري مقدر او مکلف ګرځولي دي ،نو ځکه خو به انسان دبغاوت او سرکشۍ په صورت کي مقصر ګڼل کیږي. که چیري دا جهان قانونمند پیدا نه وي نو به انسان هم مقصر نه ګڼل کیدي او پخپله بي قانوني به دهغه دپاره دبرئت لوي دلیل ګرځیدلي.

د پورتنۍ نه چندان اوږدي توضیح په ترڅ کي مونږ دي نتیجي ته رسیږو چي شعور او لاشعور دقضاً او قدر د عام قانون څخه منتج وجدي حالت او محصلي په توګه ددي لوي

جهاپه ختمه کي ذره په ذره اښل شوي دیالکتیکي تقابل جوړوي او په کل کي دنظام دپاینبت ،تحول او تکامل سبب ګرځي.

دشپږم حس په موضوع کي د اطلاعاتو او معلوماتو تأخیر او تقدم د ارزوني وړ او چي څه ډول دا پیښیږي یو لنډ مکث کول به پري دګټي څخه خالي نه وي. د طبیعي علومو او ساینس دقانونمندیو له مخي پدي پوهیدلي شو چي ددي جهان د لوي نظام دډیري کوچنۍ ذري تر کچي پوري لاعلي التعین په تصادفي ډول تغیر دمحل او حرکت نشي کولي. هر څه د معیني قانونمندۍ له مخي په قانونمند شکل سره پیښیږي او تر شا دپلټنې او څیړنې په خاطر ځانګړي مشخصي نښي نشاني پریږدي. ددغه حرکتونو تنوع ،ارګانیک ترکیب او تناسب ددي لوي جهان مادي موجودیت ،رنګونه ، خوندونه ،روشني، تاریکي ،حرارت ،برودت ،انرژیتیکي پوتنسیال ، غذائي زیرمي اود ټولو نورو پدیدو او خلقتونو مادي زیربناً جوړوي .لوي خداي دخپل لوي علم دعامي قانونمندۍ له مخي دلوي جهان مادي موجودیت ، حرکت او ابدیت یو تر بله سره لازمي ابدي علت او معلول،قایم بالذات او خلل ناپذیر ګرځولي دي . محترم ډاکتر صاحب واي چي « داسلام دعقیدي په اساس یواځي خداي ابدي قایم بالذات دي نورټول د خداي په اراده فنا منونکي دي » . دا خبره سمه ده . خو که مونږ په مستقیم ډول خداي ته د علت او معلول نسبت وکړو او پخپله ئي د عالم الاسباب دکون و فساد په پروسه کي شامل وبولو ، خداي به پخپله معرض د علت واقع شي ، او خداي د علت ومعلول څخه بي نیازه ذات دي او په عالم الاسباب کي ئي ټول خلقتونه دمقدراتو په کچه مختار او په قانونمند شکل قایم بالذات

ketabton.com - The Digital Library

ګرځولي دي . والله اعلم . دداسي يوه خود کفاء او خود بقاء نظام موجوديت پرته دکامل او مقتدر خالق او صانع څخه ممکن او متصور نشي ګڼل کيدلي او يوائي دخداي ، د خداي دلوي علم او لوي جهان متقابل استلزامي موجوديت يو تربله سره متقابلاً دکمال اوجلال مظهر ګرځيدلي شي . دلوي خداي او لوي جهان دمتقابل مستلزم ابدي نظام بقاء يوائي د خداي د لوي علم دقضاءاو قدر د لوي قانونمندۍ په بناء جوړيدلي شي .پدي توګه دلوي خداي دلوي علم له مخي دلوي جهان موجوديت يوتربله متقابل دري ګوني لازمي شرط ګڼل کيږي او يو له بل څخه پرته ئی اصلاً موجوديت ،مظاهر او معرفت متصور ندي او يوائي په کل کي يو تربله متمماً ،مکملاً او مستلزماً قابل دنسبي شناخت ، افادي اومعرفت ګرځی. په عالم الاسباب کي د موجوده شرايطو له مخي انسان يوائي همدغه ډول قضاوت کولي شي .ددي څخه پورته يوائي خداي نه پوهيږي او بس. سره ددي چي دخداي او انسان ترمنځ مستقيمه شعوري رابطه وجود نلري اود معرفت څخه ئی عاجز دي خو دشعور او لا شعور دياالکتيک او وجدي حالت دخداي دلوي علم دلوي قانونمندۍ له مخي ددغه نسبي معرفت زيربناء جوړوي. دغه زيربناء په حقيقت کي دانسان دپاره مسخر او مقدر مادي موجوديت دي. په هغي کي مادي قانونمندي موجوده ده . د شعوري قانونمندۍ سره په ارتباط کي ده. که چيري دغه مناسبات دانسان دپاره په ګويا ژبه ترجمه شي ،لکه چي ډيرله دغو منا سبتونو څخه ترجمه شوي هم دي. لکه ځيني متماتيکي ،فزيکي ، هندسي قوانين چي په ګرافيکي ژبو خبري کوي او مونږ په هغي پوهيږو .

ډاکتران ډير ښه پوهيږي ،خو مونږ هم د بيولوژي څخه پدي پوهيږو چي دانسان په وجود کي بي شميره وړي او غټي غُدي موجودي دي چي په لاشعوري ډول دانسان دوجود نظام دخارجي او داخلي عوارضو ،حوادثو او امراضو په مقابل کي دفاع کوي.پدي پروسو کي دخداي اراده لومړي په مادي پروسوکي انعکاس پيداکوي او بيا دهغه پروسو سره په ديالکتيکي تقابل کي واقع کيږي چي دانسان دپاره قابل داحساس او قابل ددرک دي او يو مشترک وجدي حالت رامنځته کوي. نومورې وجدي حالت معمولاً دطبي الاتو په ذريعه په ګرافيکي ، عددي او يا نورو شکلونو سره افاده او ډاکتران پري بلا شکه پوهيږي.ددې اکترانو پرته عادي خلک هم نن پدي خبره پوهيږي چي پانقراس په وينه کي شکره تنظيموي. کله چي شکره په وينه کي زياتيږي ،پانقراس انسولين توليدوي او د شکري اندازه په وينه کي کميږي او نورمال حالت غوره کوي.برخلاف ،کله چي شکره په وجود کي کميږي پانقراس ګلوکاګون توليدوي اودارګانيزم فعاليت داډول تنظيموي چي د شکري اندازه په وينه کي لوړه شي . د عينيت په فلسفه کي مونږ داموضوع وځيړله چي پوهانو ،په هغه جمله کي ماتريالستانو هم ، څه ډول په غلطۍ سره په شعور او ادراک باندي د احساس بدليدو ته دمادي له منځه تګ په سترګه کتل .حال داچي ټولو دانرژي د تحفظ په قانون او د مادي دبقاء په قانون باندي پوره عقيده درلودله. او همدلته يوه ستره نه جبرانيدونکي عظيمه اشتباه او بلکه ګناه رامنځته اوټولو فلسفي عقايدو او نظرياتو خاوندان په مختلفو لارو روان او په نتيجه کي مختلف اوکاملاً متضاد فلسفي مجموع الجزائر ئي

ketabton.com - The Digital Library

جوړ کړ. په دغه قضيه کې د انسان او دهغه د احساس او ناقص شعور او عقل يعنې د نسبي مادیت او معنويت مسئله مطرح بحث وه او بيا هم قضئي ناقصه او ناسمه پايله او پريکړه درلوده، د شعور او لا شعور په ديالکتيک کې د مطلق مادیت او معنويت او يا په بل عبارت د مطلق شعور او نسبي شعور، چې دا هر يو په حقيقت کې نسبي مفاهيم دي، قضيه مطرح بحث ګڼل کيږي. که په پخوانۍ قضيه کې د مادي او شعور تر منځ د پل جوړيدل هدف وؤ په دوهمه قضيه کې منظور د مطلق شعور او انساني نسبي شعور تر منځ د پله تړل په کار دي (د متماتيکي axioma ــ تعارفاتو له مخې دا منل شوي چې که چيرې يو مطلق او يا لايتناهي کميت يا عدد په کوم عدد تقسيم او يا تري کوم عدد کم شي بيا هم هغه مطلق او لايتناهي پاتي کيږي). د مخه مونږ ويلي وو چې خداي په کل او جز کې واحد دي، خلقت او پديده نده، انسان ئې د معرفت او توصيف څخه دهميش د پاره عاجز دي. د هر هغه څه په معرفت او توصيف چې انساس قادر شو، خداي نشي ګڼل کيدلي. نو ځکه په دوهمه قضيه کې د شعور او لاشعور تر منځ د پله په تيريدو سره انسان د عالم خلف په حيث يوائي د خداي په علم معرفت پيدا کولي شي نه دهغه په ذات او په صفاتو. ځکه د شعور او لاشعور رابطه د مستقيمي نظاري او تجربي حسي ــ ادراکي پروسو د کچې څخه په ډيره لوړه سطحه مناسبات، اړيکې او تعاملات ګڼل کيږي.

دغه ډول مناسباتً موجود دي اود شعو او لا شعور د ديالکتيک په پروسه کې چې د انسان پاره د خداي اراده په مقدرو شعوري پروسو بدليږي او مونږ عملاً د خداي د مقضي

ارادي د بالوسيله امکان دلاري د خداي د علم څخه مستفيد کيږو او يوائي د همدغه رابطي له مخې انسان د خداي د عالم خلف په حيث ګڼل کيدلي شي. د دغه رابطي له لاري زمونږ په شعوري سيستم او ذهني ختمه کې د خداي د مقضي ارادي له مخې مادي شعوري پروسي او تحرکات ايجاديږي چې په طبي مدرنه وسايلو او الاتو کې دارقامو، ګرافيکونو او نورو فاکتورونو په ځير داسي انعکاس پيدا کوي چې مسلکي کسان پرته له ترجمانۍ څخه هم پري پوهيږي. په همدي خاطر مونږ په جرئت سره ويلاي شو چې د شعور او لاشعور د ديالکتيک په پروسه کې مونږ د خداي په علم د شپږم حس، خوب، الهام، القاء، وحي او نورو لارو پرته د دي لاري هم لازمه اګاهي پيدا کوؤ. د دغه موضوعاتو په جزئياتو او ميخانيکيت باندي بحث کول مادپاره مشکل او يو ډول ګستاخي هم معلوميږي او يا لا اقل اضافي مطالعه ورته پکار ده، خو بيا هم زه غواړم په خپله سويه دغه موضوع د هغې د ميخانيکيتونو په کچه د بحث ډګر ته پري باسم تر څو مسلکي پوهان د غه موضوع د موجوده علمي ــ تخنيکي امکاناتو له مخې پخپل آند په هر اړخيز ډول وڅيړي او د خداي ارادي په رازونو ځانونه پوه کړي.

د انسان د بدن د متابوليزم پروسه يوائي د تايرايت د غُدي د فعاليت په صورت کې فعاليت کولي شي. همداسي د تريخي، جګر، توري، او بي شميره ارګانونو او غُدو يوتر بله سره تړلي او مربوط عضوي فعاليتونه، يا د انسان د بدن د عضويت د اندوکرين او ايکسوکرين جمعي مربوط فعاليتونه د خداي د خارق العاده لوي علم له مخې تنظيم او د شعور او لاشعور

ketabton.com - The Digital Library

ددیالکتیک ددقیق نظام له مخي فعالیت کوي. دغه لوي او ډیر مغلق نظام با الاخره یوائي هغه وخت فعالیت کولي شي کله چي دهیپوتالاموس hypothalamus غُده چي په مغز کي ده سالم فعالیت وکړي. ددغه غُدي دغفلت په صورت کي یعني کله چي ځینې اانسانان د خداي د احکامو څخه نافرماني او بغاوت کوي او مسکرات، مخدرات او نور مواد استعمالوي، ټول ترشحات او انزایمونه په صحیحه توګه نه ترشح کیږي او یا نه توزیع کیږي. بدن د سالم فعالیت څخه پریوځي، دزیات افراط او تفریط په صورت کي انسان د قضاء د جبر څپیړه په مخ خوري، په مهلکو مرضونو اخته کیږي، مور معیوب بچیان زیږوي او نور او نور او ددوذخ عذابونه بلا تشبیه پدي دنیا کي وینې. مونږ پدي پوهیږو چي ټول خلقتونه، عضوي او غیر عضوي جوړښتونه ترکومي کچي دقیق او مغلق دي. دغه حرکتونه په هر صورت کي قانونمند دي. غیر قانونمند تصادفات هم وجود نلري. دغه حرکتونه د خداي دلوي علم دلوئ قانونمندۍ له مخي، یا په ظاهرکي دمختلفو علومو او متماتیک د قانونمندیو مطابق منځته راتلاي شي اوبس. نو ځکه دهمدغه قانونمندیو پواسطه افاده کیدلي هم شي.

تأخیر او تقدم د قضي لکه چي دمخه ورته اشاره وشوه، هم دقانونمندۍ له مخي پیښیدلي شي. دا ټول حوادث د خداي دلوي علم د دقت په کچه منځته راځي. که داسي نه وي دانظام به تر اوسه نه وي پاتي. همدا سبب دي چي مونږ باید په خداي او د خداي په علم ایمان ولرو. ددغه خلقتونو د جوړښت په سرشت کي ټول معادلاتي حالتونه په ټولو مغلق ترینو اشکالو او ارګانیک تعاملي شکلي جزئیاتو سره، د ۲+۲ څخه نیولي تر

انتګرال، دیفرنسیال، سینوسوئید، پارابولیک، هایپر بولیک، کیمیاوي ویلانسي قوانین، بیولوژیکي اونور او نورو علومو د قوانینو دجزئیاتو ترکچي انبل شویدي. یعني قانونمندي په ټول تار و پود پدي لوي جهان کي د خداي دلوي علم او مقضي ارادي له مخي موجوده او برقراره ده او انسانان ئي دهغي په شناخت او معرفت مقدر او مکلف ګرځولي دي. پدي علومو کي دغه ټول حالتونه، په هغه جمله کي د تأخیر او سبقت مسئله او داسي نور ممکن او په لازم وخت کي تحقق پیدا کوي. همدا سبب دي چي ځینې وخت د شپږم حس او یا نورو پروسو دلاري مونږ دیوي حادثي د پیښیدو دمخه په هغي اګاهي پیدا کوؤ. که مونږ وغواړو په یوه سیستم کي یو حکم، یوه اګاهي، یو حالت او اداره رامنځته کړو د همدغه قوانینو په معرفت او شناخت دغه عمل سرته رسولي شو. مونږ کولي شو دهر مادي واحد دوجدي حالت دافادي معادله ولیکو. که چیري مونږ د دغه معادلي دلمړۍ او یا د دوهمي درجي مشتق له مخي یو اتومات جوړ او په دغه سیستم کي ئي نصب کړو، کیدلي شي په لازم تقدم سره عمل وکړي، دمتصورو پیښو څخه لازمه اګاهي پیدا کړو، دوقوع څخه ئي جلو ګیري او یا مرسته ورسره وکړو. مونږ دغه کار دموجوده علمي ـ تخنیکي امکاناتو څخه د استفادي په کچه سرته رسوؤ، خود خداي جلا جلاله د لوي علم او مقضي ارادي له مخي په څه خارق العاده عظمت او ظرافت چي هیڅ تصور ئي ممکن نه دي، سرته رسیږي.

ketabton.com - The Digital Library

اسلامي او غیر اسلامي فلسفي !

په پرنسیب او ماهیت کې زه هیڅ ډول فلسفي ویش ته نه قایل یم ،نه پري باور لرم ،نه د فلسفي مجموع الجزایرو دموجودیت لپاره کوم دلیل وجود لري او نه د قانونمند تداخل پرته پروسې ،تعاملات او علوم په ځانګړي ډول په دې جهان کې چیرې ووجود لرلې شي. ځکه چې جهان ،نظام او قانونمندي په کل کې واحده ده او دواحدې فلسفي دعامي قانومندې پواسطه افاده کیږي . ځینې کسان هڅه کوي فلسفي قانونمندي په اصطلاح د ساده میخانیکیتونو او ځانګړو حوادثو دقانونمندیو پواسطه افاده او په اصطلاح ساده او عام فهمه کړي. ساده میخانیکیتونه او دحواسو لوبي ددي په عوض چې فلسفه ساده کړي هغه په سفسطه اود لاري د سر په بحثونو بدلوي. دمخه مونږ وویل چې دا ټول ژور علمي او فلسفي بحثونه ډیر ساده لوحانه او عامیانه پیل شویدي ، ځینو ددغه بحثونو څخه له نیکه مرغه د وخت په تیریدو سره خپل علمي ماهیت بدل کړي ، خو په ځینې د هغو کې پرته له ظاهري بڼې بل هیڅ ډول بدلون نه دې رامنځته شوې.فیثاغورث د میلاد څخه ۶۰۰ کاله پخوا ویلي وو چې « عدد اصل د ټول جهان دې» او

اکثره مسایل او حتا ټولنیز قضایا یې د اعدادو د ځانګړو ارقامو پواسطه افاده کول او ځینې کسان تر نن ورځې پورې هم په هغې باور لري. (تاریخ فلسفه در جهان اسلام) د « حنا فاخوري او خلیل جر لیکنه ،د عبد المحمد آیتي ژباړه ، ۳۳ مخ »حال داچې متماتیکي ارقام او اعداد ، خو لا څه چې ،متماتیکي فورمولبندې یوائې هغه وخت قانونمندي، افاده کولې شي ،کله چې هغه په فزیکي ، کیمیاوي ، بیولوژیکي ،فیزیولوژیکي او نورو میخانیکیتونو کې په حرکت راشي. په غیر صورت کې متماتیکي ارقام ، اعداد او فورمول بندې د هیڅ ډول قانونمندې د افادې جوګه نه دي. ارسطوهم دعامو قوانینو ،مفاهیمو او کل په عوض داجزاوؤ او حسي پدیدو له لارې فلسفه قابل دافادي ، تحلیل اوفهم ګڼله . حال داچې شعوري تعقلي پروسه د ساده حسي میخانیکیتونو په بنیاد رامنځته او په ذهني خټه کې د تعاملاتو په ترڅ کې د شعور ،تعقل او ادراک مختلف ماهیتونه او بڼې غوره کوي. همداسې ، کومه ارزونه او تعریف چې ارسطود شکل او صورت څخه دجسم دداخلي اتمي او مالیکولي جوړښت پرځای ،په غلطه ، دهغه خارجي جوړښت منلې وو ، تر اوسه پوري په فلسفه کي په خپل ځای پاتي دي. دکارت هم چې د ببځایه خوشباورې له مخې په متماتیک او خپله تحلیلي هندسه خارق العاده باور پیدا کړې وو ، هڅه یې کوله د ټولو علومو مادي او ماهیوي ارزشونه له منځه یوسي او ټول علوم په ایدیالیستي بڼه او ماهیت د مادي ارزش څخه خالي او بې محتوا کړي او د تحلیلي هندسې د متماتیکي قوانینو پواسطه افاده او عملي کړي. حال داچې د ټولو علومو عملي او نظري ارزشونه یوائې د

ketabton.com - The Digital Library

مادي کمي او کیفي ارزشونو پواسطه د مقایسې او ارزونې وړدي. ماؤ دزي دون هم په خپلو فلسفي اثارو کي همیشه هڅه کړي چې دساده میخانیکیتونو ، ځانګړو ورزنیو عملي حوادثو قوانینو په ذریعه فلسفه ساده اوعام فهمه کړي .لیکن ددغه ډول غیر قانونمند استقرائي او قیاسي تخیلي لوبواود ساده مفاهیمو په ځغلنده حرکتونو کي فلسفه معمولاً له خپلې لارې بې لارې کیږي او ددي په عوض چې ساده شي فهم یي د دغه بې شمیره پدیدو څخه د نتیجګیرۍ په پروسه کې مشکلیږي .پورتني مثالونه مونږ په دې باوري کوي چې د دغه ډول فلسفي نا سالمو ، نیمګړواو حتا غلطو فکري تراوشونو رټي دفلسفي طرز تفکر او شعور پر هنداره ډیري پاتې دي او اکثره ددغه کاذبو ، په اصطلاح علمي ، مفاهیمو ، قوانینو او تیوریو ، د خپل علمي ارزش په څنګ کې مذهبي تقدس هم پیداکړې او سرغړونه یا په مقابل کې یي څه ویل هر څوک د مذهب څخه د سرغړونې په تور محکومیدلې شي. مونږ په دې باوریو چې دین او علم یو شان د خدای دلوی علم په مرسته د خدای ، دخدای د لوی جهان او ټولو خلقتونو معرفت او د بشر په ګټه سالمې ، بې غرضانه او منصفانه استفادې ته ویل کیږي. راتلونکوځوانو نسلونوته پکار دي چې خپل دغه رسالت درک او دخپلوعلمي استعدادونو ،علمي ــ تخنیکي پرمختیاوو او مدرنه وسایلو او امکاناتو په مرسته ټولې رټې د خپل شعور او ذهن له هندارې څخه پاکې او درښتیني علم د مستقیمې لارې رښتیني لارویان وګرځي.

البته دموضوع دپوهاوي داسانتیااو تفکیک په خاطرکیدلي شي د متودولوژیک روش په حیث ،موضوعاتي

او یا بل هرډول ویش چې په هیڅ صورت به دبنیادي ماهیوي تباین په معنا نه وي ، رامنځته شي. پورتنی موضوع ما پدي خاطر عنوان کړي چې په فلسفي نظام کي بې مورده فلسفي ملوک الطوائفي دسترو اشتباهاتو اوابهاماتو باعث شوي او فلسفي علمي فضاء ئي تته او خړه پړه کړي ، باید چې لازم وضاحتونه رامنځته او دشکونو فضاء رنړه شي .

زما دپورتني تذکر سره چې ، واقعاًپه پخوانیو نظریاتو ،عقایدو ،انساني تخیلي او تصوري مذهبي او علمي لیوالتیا او انګیرنو ، تیوریو ، قوانینو او حتا علومو باندې د ځانګړو بشري ذهنیګرانه تأثیراتو او تأثراتورټې او سیورې پروت وو او په خپل نوبت د بې شمیره کذبي او تحریفي تیوریو ،عقایدو ،ادیانو ،مذاهبو او مجازي خدایانو سبب ګرځیدلې دې.یواځې داسلام د اکمل دین په ظهور سره په بشري ژوند کي ستر علمي ،اجتماعي ،مذهبي ،سیاسي ، اقتصادي او عقیدوي بې ساري او بې بدیله ژور کمي او کیفي انقلابي هر اړخیز بدلون رامنځته او دټولو مسایلو او حوادثو سره د واقعیتونو له مخې علمي ،منصفانه او عادلانه کړه وړه پېل شول . ددې لوی جهان د لوی قانونمند نظام ،د هغې قانونمند پیدایښت ،پایښت ،پایداري ، او قانونمند لحظوي بدلون او تکامل پخپله د هغې د علمي قانونمند موجودیت مشهود ثبوت او دلیل ګڼل کیږي.ددې خبرې یو بل انکار نه منونکې اعجاز او معرف ثبوت او دلیل دا دې ، چې دغه هراړخیز کمي او کیفي علمي بدلون او ستر معجزارزشونه د یوه معلوم الحال امي انسان په وجود کي تحقق پیداکړ او دهیچا دپاره دشک او پوښتني دلیل پاتې نه شو ورتلاي او

ketabton.com - The Digital Library

هر څوک په هر موقف او موضع کې چې وو هک پک پاتې شول.
دجهان ، دین ،مذهب او خدایانو په باره کې زاړه طلسمات
رنګ او دژوند دټولو شړونو سره علمي کړه وړه پیل او یوائي
علم دجهان او ټولو خلقتونو دپیدایش ،بقاء،تعادل ،توازن
،تحول او تکامل معیار او محک ومنل شو . علم همیشه هغه
منطق ،هغه دلیل او هغه وسیله ده چې یوائي په منلو یې
هرسړي مجبور ګڼل کیږي او په مقابل کې یې دبرهان اودعوي
داقامی امکان هیڅ لپاره وجود نلري. یوائي داسلام دین
،داسلام برنامه ،داسلام اصول او مناسبات دي چې دلومړی
کلمې ،لومړی جملي اولومړي بیان څخه یوه امي انسان ته داقرء
په حکم سره دقرئت ،لوح ،قلم ،کتاب ،علم او دیته ورته
عباراتو په تکرار تأکید کیږي ،ټولو تبعیضونوته دپای ټکي
ږدي ، بشریت دپاره دعادلانه ذات البینې مناسباتو او سولیز
ګډ ژوند ابدي برنامه او شرایط وړاندي کوي او دبشري ژوند
دټولو اړخونو ،طبیعي او شعوري ټولو پدیدوسره په حقیقت
کې واقعي علمي کړه وړه پیل او لوي واحد خداي ،لوي
واحد علم او لوي واحد جهان یوتربله لازم وملزوم ابدي قائم
باالذات حقیقت او نه شلیدونکي بالذاِ قانونمند واقعیت
جوړوي او دخداي دمقضي الامر ارادي له مخې علم ،دین
،فلسفه ،واقعیتونه او عملي ژوند په یوه محور او پایداره بناء
باندي اتکاء پیداکوي. که ارشمیدس ویلي وؤ چې «ماته د
اتکاء نقطه راکړی زه دانړی په بل مخ اړوم» نوموړي نقطه چې
ټولي واهي تخیلي تیوری ،عقاید ،نظریات او بې بنیاده
وابستګی او ترونونه رنګوي او هرڅه دپاره عیني واقعي بنیاد
او اتکاء پیداکوي او دهر ډول شک او شبهې امکان له منځه

وړي ،یوائي هغه حقایق دي چې داسلام دظهور او اسلامي هر
اړخیز انقلاب په نتیجه کې شرف دمعرفت پیداکوي. هو !دلوي
خداي دلوي علم له مخې همزمان ،هم مکان ،متحول ،ستاتیک
دینامیک قانونمند جهان پیداکول او په دغه لوي عظمت سره
دغه لویه سراسري ابدي قانونمند ي دیوه امي انسان په ژبه ، نه
د یوه کتاب په شکل چې دکوم سفر څخه یې له ځانه سره راوړي
اوسي بلکه ددرویشت کلن عملي روزمره ژوند په اوږدو کې
پداسي عباراتو افاده کیدل چې د ادبیاتو ،شکل او محتواله
مخې یې ساري وجود نه درلوداو لوی اعجاز ګڼل کیږي.حتماً
هم هغه وخت ،هم نن اوهم په راتلونکي او ترابده پوري قابل
قبول او بلا شکه حقیقت او واقعیت په حیث منل په کار دي. د
خدای ټول خلقتونه اعجاز دي خو تر ټولو لوی اعجاز علم دې.
زما په عقیده انسان لپاره دژوند دهدف ،با شعوره کار او عمل
، ډاډ من سرنوشت ، عقیدي ،دخیر ښیګڼې ټولنیزو ارزوګانو
او دیته ورته نورو انساني مسؤلیتونو لپاره بله ډاډمنه تکیه
ګاه وجود نلري . یوائي دعلم له مخې خدای انسان خپل خلیفه
وټاکه ،دا جهان دخدای دعلم له مخې قانون مند پیدادې ،
ددي جهان او نظام بقاء ، معرفت ، حفاظت تحول او تکامل
یوائې دعلمي کړو وړو له مخې ممکن دي .

داسلام دمخه چې په هر قوم ،قبیله اومحل کې ځانګړو
ادیانو او مجازي خدایانو وجود درلود او اکثر خدایان به یا
محلي واکداران او یا پخپله د بندګانو په لاس او فکر جوړ
مخلوق ګڼل کیدل او په ځینې مواردو کې به دخدایانو تعداد
دبنده ګانو له تعداد څخه هم زیات وؤ او دواحد خدای
،واحد علم او واحد جهان دمفکوري او مقولي سره یې هیڅ

ketabton.com - The Digital Library

سمون نه درلود او دیوه ساده منطق لرونکي انسان پرې باور نه شو کولي، نو ځکه بې بنیاده او مجازي خدایان او ادیان هم نور دچا دپاره دمنلو وړ نه وؤ او خود منسوخ او پر ځای یې د اسلام مبین دین دټول بشریت لپاره سراسري واحد ابدي دین په حیث ومنل شو. فلسفې او دین واحد علمي مفهوم ،مضمون او رسالت پیداکړ او په حقه سره ،لکه چې پورته اشاره وشوه په ټولو ساحو کې بنیادي علمي انقلاب رامنځته شو.

ددغه انقلاب اساسي مفاهیم څه ډول ارزیابي کیدلي شي ؟

۱ــ هغسي چې د اسلام په دین کي دوحدانیت مسئله په قاطعیت سره مطرح شوي ، په بل هیڅ دین او علمي تیوري کي نه وه مطرح شوي. حتي په مسیحیت کي دوحدانیت مسئله د خدای ،دخدای ځوي او مقدس روح « اب ، ابن او روح القدس » دتثلیث په درې ګوني اقنوم ولاړه ده .

۲ــ دخدای وحدانیت دخدای د علم په بناء د « کن فیکون» د مقضي حکم په صدور د خدای د واحد لوي جهان دپیدایش مستلزم وګڼل شو او د علمي مقدراتو له مخي انسان دخدای دعاقل او عالم خلف په حیث په قانونمند ډول دجهان په معرفت مأمور وګرځیده اود جهان وجود ،تحول او بقاء یوائي دعلم په بناء مقیده شوه او دا همغه داتکاء نقطه ده چې دمخه تردي یې دبشر دپاره شرف دمعرفت نه درلود .

۳ــ د « کن فیکون» دحکم په صدور او دعلم په بناء دجهان پیدایش ،تحول او بقاء قیدیت او دهغي دتیر ،حال او راتلونکي دځیړلو امکان ، دخدای دعلم او فلسفي اساسي مسئلې او موضوع ته په قاطعیت سره ځواب ووایه او په فلسفه کې یې بې موږده خیالبافیو ،تصوراتو ،اوهامو ،سفسطو او

نورو ټولو انحرافي تیوریګانو ته د پاي ټکي کښیښود . هغه تیوري چې ویل به یې « اغاز و انجام ان کهنه کتاب افتاده است» پوچه او بې معنا وګڼله او دهر چا دپاره یې د « کن فیکون» په حکم او مقوله همدا نن ورځ اودمادي وجد موجوده حالت د کارد پیل په خاطرخورا مناسب زمان او موضوع وګڼل.

۴ــ علم او قانونمندي دجهان دپیدایش ،تحول او بقاء د عمده اصل په حیث ،دجهان سره دهر ډول کړو وړو طریقه او وسیله وګڼل شول او طبعاً په دغه ډول منظم نظام کي غیر قانونمند کړو وړو ته ځای نشو پاتې کیدلې او ټول روحي ،عصبي اوعقلي ناروغان اولیونیان باید په خپلو دتداوی په مرکزونو تقسیم او یا لا اقل نن دغه ضروري عمل انجام شي او نړۍ دهغوی دشر څخه وژغورل شي .

۵ــ په بشري ټولنه کي داسلام ظهور دانقلاب په واقعي مفهوم سره غیر قابل دتصور هر اړخیزه ژور کمي او کیفي بدلون وؤ او دهري پوښتني ځوابګویه ګڼل کیږي. خدای وجود لري ؟ خداي چیري دي ؟ داجهان څه وخت پیداشوې ؟ روح وجود لري ؟ د تناسخ مسئله څه ډول ده ؟ روح څه شي دې ؟ روح مقدم دي که ماده ؟ خدای څوک لیدلې او پیژندلې شي ؟ فلسفه علم دې ؟ دفلسفي اساسي مسئله څه ده ؟ دفلسفې موضوع به څه وي ؟... دا ډول ټولو مسائلو او قضایاوؤته یوائي داسلامي انقلاب دظهور او اسلامي فلسفي له مخي پخپل وخت مقنع ځواب ویل ممکن دي. دغه ډول ځینو پوښتنو ته د « عینیت فلسفه» کي داسلامي انقلاب د بنیادي تحولاتو او حقایقو له مخي ځوابونه ویل شوي اوځینې نوروته به ځوان نسل دهمدغه احکامو دلاسته راوړنو په بنیاد

ketabton.com - The Digital Library

ځوابونه وواي. نن چې جمعي شعور دبلوغ مرحلي ته رسيدلي ، نن چې علم او تخنيک دارګانيک منطقي تحليل په مرحله کې دي او نن چې ددغه اوبې شميره نورو پرابلمونو په موجوديت کې نړيوال هغي ته دځواب له ويلو څخه عاجزدي او غواړي دځانونو د بقاء او تحکم په خاطر خپل اولسونه دهرډول غفلت او تباهۍ په مرضونو اخته کوي ،فلسفي ته او بالخصوص د اسلام په بناد نوي رامنځته شوي علمي فلسفي ته شديد ضرورت ليدل کيږي ترڅو دغه ټولو پوښتنو ته ځواب ووايي. مونږ غواړو د دغه فلسفي قانونمنديو او دعلومو دچټک پرمختګ په بنياد پوهان ، ځوانان او ټول هيوادوال« **افغان فلسفي څيړنيز مرکز** »جوړولو ته راوبولو او دهر اړخيز خلا قانه هلو ځلو او ابتکاراتو هيله يي وکړو .

په همدې ځای کې يوه ډيره ساده او څرګنده پوښتنه راولاړيږي ،کله چې اسلام دعلم په بناء ټول قانونمند جهان اوخلقتونه دي ، اسلام دعلم په بناء بشري عادلانه او منصفانه قانون او مناسبات دي ،اسلام دعلم په بناء پخپله علم ،فلسفه او قانونمندي ده ، اسلام دعلم په بناء دين ،مذهب ،طاعت او عبادت يعني دنظام او ټول بشريت ترقي ،انساني سولييز ګډ ژوند او ځان او بل يعني د خدای د قانون له مخې دځان ،ټولني او په کل کې د ټولو خلقتونو عادلانه او منصفانه ساتنه ده او عالم بشريت په دغه مرحله او زمان کي ددي سزاوار او مستحق وؤ ، چې دغه ډول مکمل دين ،قانون او نظام ولري او پکار داوو عالم بشريت دا مشترک مسؤليت ، په مسؤليت سره په غاړه واخلي او منطقي ځواب يي ورته ووايي.ايا دا لازمه وه چې اسلامي پوهان او فيلسوفان د پخوانيو تخيلي ،تحريفي او

حتا کاذبو فلسفو په پله قدم واخلي او د اسلام د حقيقي علمي فلسفې د صراط المستقيم څخه بل خوا مخ واړوي ؟ کې دمخه تر دي ددي کار د پاره منطقي بنياد وجود نه درلود ،داسلام په ظهور سره دغه بنياد هم ايجاد شو . بايد دصداقت ،عدالت او علمي مقضي او مقدري قانونمندی او ارزشونو په بنياد متقابل مستلزم هم اهنګ عام بشري نظام هر اړخيز سراسري عالمي

علمي منطقي مناسبات برقراره شوي واي . ليکن له بده مرغه نه اسلامي پوهان او فيلسوفان دغه علمي بنيادي بدلونونو ته متوجه او نه ددغه عظيمو علمي ارزشونو په ارزش وپوهيدل او دهمغه پخوانيو زړو فلسفو لارويان او تعقيبوونکي پاتې شول او په علمي څيړنو کې هم پخواني زوړ بنياد ،ن پخوانۍ زړه فلسفه او پخواني زاړه مناسبات تر نننۍ ورځې پورې لا همغسې زړه په زړه پاتې دي . په پيل کي ځيني مقدماتي بدلونونه رامنځته خو څرنګه چې په پخواني زاړه ترنګړ کي اضافه لدي څه نه ځائيدل او نه زاړه قوتونه نوو بدلونونو ته اماده وؤ ، ينبمن هم په کمين کې او ډير هر اړخيز امکانات يي په لاس کې لرل ، نو له همغه ابتدا څخه دفشار ساحه ايجاد او په تنګيدو شوه ، له يوي ورځي څخه بلي ته واقعيتونو ،قانونمنديو او وضعي سياسي اقتصادي بڼه غوره کوله ،کهنه پرست او کانسرواتيف مرتجع قوتونو د لازم پوتنسيال په ترلاسه کولو سره نوي بدلونونه پر شا وتمبول او دټولنيز ژوند په مختلفو اړخونو کي دمختلفو شعارونو دبيرغ لاندي حادترين تضادونه ،مخالفتونه ، مقاومتونه او بيرحمانه تباهۍ دوام درلود او ترنن ورځې پورې لادوام لري او نړۍ د

ketabton.com - The Digital Library

هندسي تصاعد په سرسام آوره زیاتیدونکي تعجیل سره دتباهۍ ګړنګ په لور کشوي ، ټول نوي قانونمند علمي بنیادونه ،نوې فلسفې او نوې تیورۍ دزړو فلسفو او زړو تیوریو دزړو برسټنو لاندي سا خپه پرتي دي او ترڅو پوري چې نوې فلسفه دخبیثو قوتونو دباستیل څخه ازاده نشي ،ترڅو چې حقیقت او علم معیار دحقیقت ونه ګرځي او ترڅوچې نړیوال سراسري علمي ،کلتوري پروفسیونالیستي انقلاب بریالې نشي ، نړۍ ته به هیڅوک دقطعي نابودۍ څخه نجات ور نکړي شي .

شاید پوښتنه پیدا شي چې فلسفه دنړۍ دبود و نبود ، دټولنیزژوند مختلفو اړخونو او انساني خیر ښیګڼو پوري څه اړه لري ؟ داجهان قانونمند پیدادي او په قانونمند کړوړو سره یواځي ټاکلي قانو نمند نتایج ترلاسه کیدلې شي او دتحریف او مسخ کیدو امکان په کې کم لیدل کیږي. ځکه خو شیطاني قوتونه هڅه کوي واقعیتونه په خپل واقعي شکل برملا نشي او په خړو اوبو کی ماهیان ونیسي. په همدي خاطر ځینی فاسدې او حریصې کړۍ حتا هڅه کوي دعلمي ـ تخنیکي پرمختګونو مخنیوې وکړي ترڅو لاسته راوړنې یې یواځي دهغوی په کنترول کې پاتي شي. په همدي خاطر د علومو او فلسفې اساسي مسایلو ،موضوعاتي نصاب اومفردات ،دقضایاوؤ او فرضیو طرحې ،دعلومو دمتودولوژۍ او دتحقیقاتي موادو دذاتي اوصافو ، خواصو ،نوع ،کمیت او کیفیت سره تناسب او مطابقت و نلري.

ساینسي علوم مثبت علوم اونتایج یې باید همیشه مشخص او ټاکلي وي.خو دمخه مونږ وویل چې ځانګړي علوم

وجود نه لري او ټولې پروسې او ټول علوم په متداخل انتګریشن او متداخل تعامل کې سره قرار لري ، خو په عملي ژوند کې مونږ دغه د موادو متداخل انتګریشن او متقابل عکس العملونه ،تأثرات او متأثرات په محاسبه کې نه شو راړلې او اکثر وخت ددغه ډول محاسبو ضرورت هم نه لیدل کیږي ،او دا کار دې ته ورته وي لکه څوک چې د ډبرې سکاره د طلا په تله ګرام ګرام وتلي ،نو ځکه خو نتایج هم د واقعیتونو سره سمون نه لري. لیکن په عمل کې ډیر وخت داسي پیښیږي چې عین قضایا مختلف متفاوت نتایج ولري چې علت یې د تیورۍ او علمي ـ تخنیکي انکشافاتو عمدي تحریف او مخنیوي او د جمعي شعوري سطحي ټیټوالي اوسي . دي کې شک نشته چې په عمل کې شاید قضایاوؤاو مسایلو کې سل په سلو کې ډیر ودقیقو نتایجو ته ضرورت نه اوسي او دټاکلو ضریبونو پواسطه نتایج دقناعت وړ وګرځي ،خو په تیوریکي مسایلو کې یواځي سل په سلو کې دقت او صحت لازمي او کافي شرط ګڼل کیږي . ځکه چې په تیوریکي مسایلو کې که د یوه میکرون په اندازه انحراف را منځته شي ، په عملي ساحه کې کیدلې شي هغه په عظیمه اشتباه او ګناه بدل شي. په نظریاتي قیاسي استقرائی تحلیلونو او نتیجګیرو کې هم نظري انحرافات دکوم دقیق علمي روش او پرنسیبونو له مخې نه تعقیبیږي او په سترو اشاباهاتو منتج کیدې شي. په صحي مسایلو کې دفوق العاده دقت سره سره چې چارې سرته رسیږي بیا هم دغه ډول اشتباهات کله چې دلسګونو ،او سلګونو زره انسانانو په تباهۍ تمام شي، وروسته له هغې لازم تدابیر نیول کیږي.همداسي تیوریکي انحرافات حتي کیدلې شي په عملي

ketabton.com - The Digital Library

ساحه کي د ۱۸۰ درجو مخالف نتایجو سبب هم شي. متماتیک ، فزیک ،کیمیا ، بیالوژي ،فزیولوژي او ډیر نور چي ساینسي او مثبته علوم ګڼل کیږي ، قوانین یي کاملاً یو تر بله او پخپله دهر علم په ساحه کي سره فرق لري . مثلاً په فزیک کي د مخانیک ، نور ،ذروي ، کوانت ، ګراویتاسیون ، الکترومقناطیسي امواجو ،ساحه ، ذرات ، تشعشعات او نورو ساحو کي قوانین کاملاً یو له بله سره فرق لري .علوم نن ډیر تخصصي او په ډیرو کوچنیو څانګو ویشل شویدي . دمخه ما پدي موضوع بحث کړي وؤ چي ځانګړي علوم وجود نلري او اکثره پروسي او علوم په متداخل شکل سره موجود او جریان لري.دعلومو په دومرهمزمان وسیع اوپراخ دیفرنسییشن او تداخل سره نن دهیچا دپاره ممکنه نده خپله ځانګړي علمي لار په مسلسل ډول تعقیب او تري ورکه نشي . یوائې فلسفي علم د خدای دلوي علم یوائیني انساني ذهني خلف علم په حیث ددې جوګه او ستر رسالت لري ځانګړي علوم د خدای د لوی علم په صراط المستقیم رهنمایي او د ګمرای څخه یي وژغوري . دغه رسالت ، موقف ، موضعګیري او علمي کیفي ارزش له نیکه مرغه فلسفي د اسلام دظهور څخه وروسته هغه وخت تر لاسه کړچې دین او علم خپل واقعي علمي ماهیت او محتوا پیداکړله . پدي توګه یوائي دفلسفي په لمن کي ، یوائي د فلسفي قوانینو او دیالکتیکي هر اړخیز متودولوژیک روش له مخي ممکنه ده ټول علوم په ارګانیک انتګراسیون سره په سراسري کلي منطقي قانونمندۍ واوړي او په زړه پوري علمي سیستم ایجاد او برقرار شي ي . خو له ډیره بده مرغه نه نړیوال د تعصب او تنګنظرۍ له مخي ددغه حقیقت منلوته حاضرشول

اونه اسلامي محقین او علماء پدي قادر شول چي د اسلامي فلسفي دنوي کیفي علمي ماهیت څخه په استفادي سره زړه فلسفي بناء ړنګه او په نوي علمي بنیاد هغه اباده کړي . بر خلاف هغوی پخپله دزړو فلسفو په زنګ وهلو کړیو او انحرافاتو کې راګیر اود اسلامي فلسفي علمي حقایق او ارزشونه یي مکدر کړل . د خدای ذات او صفاتو په باره کي یي د مشکوکو تعبیرونو ، تفسیرونو او اظهاراتو له مخې اسلامي امت او ټول نړیوال په شک او تردید کي پري ایستل او پخپله همدوي د خدای ذات او صفاتو په باره کې تخیلي او تصوري طرحي ، تیوري بې او نظریي وړاندي کړي. حال داچي خدای لوی ذات دې ، دانسان په شعوري طیف کې نه ځائیږي اودخدای لوی ذات دانسان دپاره هیڅکله مسخر نشي ګڼل کیدلې او نه دهغه په مقدراتو کې راتلای شي نو ځکه انسان دهمیش دپاره دخدای ذات او صفاتو دمعرفت څخه عاجز دې. پدي باره کې تخیلي او تصوري تیوري هیڅ ډول ګنجایش او مورد نشي لرلي او نه باید څوک دا ډول بي ځایه هڅي وکړي.

زما په عقیده مونږ چي قادر نه یو په عالم الاسباب کي ټول موجوده حقایق عملاً وپیژنو ،څه ډول ممکنه ده خداي دکامل حقیقت په حیث په ټوله معنا او مفهوم وپیژندلې شو ؟انسان خپل خداي یوائي دخداي د بي ساري خلقتونو له مخي پیژ ندلي شي. دخداي پیژندنه زما په نظر همدومره ضرورده چي کامل ایمان پري ولرو او زمونږ ټول شکونه په یقین بدل شي ،د خدای ددین د اصولو ،احکامو ،اوامرو اونواهیوپه واقعي مفهم ځانونه پوه کړو ، طاعت او عبادت یي وکړو او دا هرڅه دټول بشریت لپاره یو شان د نبه خدمت په لار کې دهراړخیزي

ketabton.com - The Digital Library

استفادي وړ وګرځوو .

تر اوسه پوري چي د پوهانو کوم فلسفي نظريات ما لوستي دي ، ډير نامتو فيلسوفان چي په کومه موضوع يې عقل کار ندي کړي ، ددي په عوض چي په خپله ناپوهۍ اعتراف وکړي ، ځان پوه کړي او وروسته له هغي خپل تحقيق ته دوام ورکړي او دبي منطقه غير علمي استدلال څخه تيرشي بر خلاف په تجاهل العارفانه سفسطو ، مبهمو او مهملو عباراتو ، تيوريو او انحرافاتو شروع کوي او د هغوی د ناپوهۍ او بي منطقۍ عامل ګرځي او په مجموع کي فلسفي بهير نه جبرانيدونکي زيانونه ګالي. د پورتني بحث څخه وروسته په لږ سوچ سره مونږ دي نتيجي ته رسيږو چي د علم ،منطق او خداي لاريوه ده . پکار دادي همدغه لارونيسو او تر مقصود منزله ځانونه ورسوؤ.

مرګ او ژوند
فنا او بقاء

مرګ او ژوند ، فنا او بقا دواړه غبرګي مقولې او مفاهيم په حقيقت کې يو بل ته ورته معنی لري ، ليکن تر ننني ورځې پورې مرګ او ژوند په خاص ډول يواځې په اصطلاح د ژوندي شيانو لپاره او فنا او بقا لږ څه په عام مفهوم سره د ټولو موجود اتو دپاره استعماليږي ۰

مرګ او ژوند يا فنا او بقا په ټولو پديدو کې د متقابلو متضاد و ديالکتيکي اړخونو په حيث وجود لري ۰ هيڅ مادي واحد او هيڅ کومه پديده د داسې ديالکتيکي تقابل څخه پرته وجود نلري ۰ مرګ او ژوند يا فنا او بقا د ټولو مبارزو اساس او د هر ډول تکامل او تغير محرک او انګيزه ګڼل کيږي . مرګ د نوي ژوند شروع او زيږوونکې او د هر نوي ژوند لارد مرګ په لوړه ۰ هره پديده او هر مادي واحد همزمان او هم مکان د مرګ او ژوند نوزاد په غيږ کې روزی او لويوي او په موازی ډول د داسی متقابل او متضاد جدو جهد په مسير کې واقع دي. هر مادي واحد همزمان د خپلې بقا او فنا په لور حرکت کوي .مرګ سره له دې چې د هرې پديدي او هر مادي وا حد ابدي ملګري دې بيا هم نسبي خصلت او ماهيت لري. ژوند د مادې مطلق او ابدي خصلت دې ځکه چې ماده تل ژوندۍ او ابدي ده ۰ مړه ماده وجود نلري او نه به يې ولرلې شي ۰ ماده

ketabton.com - The Digital Library

ژوندی ده ځکه چې موجوده ده او موجوده ده ځکه چې ژوندی ده. لیکن دا چې د مادې د موجودیت ډولونه یو تر بله سره فرق لري او همداسې دا چې ماده د مختلفو حرکتونو او د هغې دمختلفو کمپلکسونو په چوکاټ کې بقا لري او مختلف مادي واحدونه تشکیلوي نو ځکه ویلې شو چې ژوند هم مختلفې درجې او ډولونه لري. ترننۍ ورځې پورې د مرګ او ژوند پدیدې او مقولې یواځې دمادي واحدونو د ځینې خاصو حالتونو او کمپلکسونو پورې منسوب او ترې کیږي او د هغې له مخې د ژوند ي او غیر ژوندي موجواتو تقسیم بندي او غلط تعبیرونه منځ ته راغلی دي. حال دا چې مړ اصلاً وجود نلري. هر مرګ لکه چې مخکې هم ورته اشاره وشوه نسبي دي او هرمړې په خپل ذات کې مړ ندې. ځینی د ژوند شکلونه په پخوانۍ ډول په همدغه مادي واحد کې دوام لري او ځینې نور د ژوند مستقل ډولونه د نومورې نسبي مرګ په نتیجه کې منځ ته را ځي. یعنی د ژوند هغه مستقل ډولونه چې د پخوانۍ ژوند په بندیخانه کې بندیان ؤو او نه یې شو کولې د هغه د امپراطورۍ څخه سر د باندې وباسي او یا د هغه د تحکم څخه سر غړونه وکړي خو بالاخره د مرګ او ژوند د دیالتیک په نتیجه کې نسبي مرګ منځ ته راځي او د امپراطورۍ د بند یخانو دروازې رنګیږي. یوه لور ته د مرګ ویرجنه او غمجنه فضاً، د ژوند آخرۍ شیبې آخري سا کښنه، آخري لیدنه کتنه، آخرۍ آرزوګاني او امیدونه د ژوند دپاره آخرین تلاش او جدوجهد، آخرین احساس او درک او داسې نور. بل لورته د نوي ژوند لمړۍ شیبې خوشحالي ګاني، لمړنۍ ساکښنه او سترګې غړونه، لمړنۍ هیلې او آرزوګاني، لمړنۍ د ژوندنا ري سوري

، هوا او هوس او دې ته ورته نور ۰ داسې دې دیوه مادي واحد او یوې پدیدي د مرګ او ژوند دیالتیک او واقعیت. زما په نظر دا هغه څه دي چې باید قبول شي او د داسې لید لوری په رڼا کې د مرګ او ژوند پورې مربوط مسآئل په عیني ډول وڅیړل شي ۰

برخلاف د ایدیالیزم طرفداران ماده او ژوند سره جدا کوي او هغه دجهاني روح، مطلقې ایدۀ او داسې نورو په رواداری پورې مربوط ګڼي ۰ که چیرې جهانی روح وغواړي ځینې مادي واحدونو ته روح بخښي او نور ټول مادي واحدونه مړه بولي ۰ د هغوی په نظر روح هیڅکله نه مري ۰ کولې شي ماده ترک کړي او په آزاد ډول ژوند وکړي پدې توګه هغوی داسې عقیده لري چې ژوند پرته دمادې په آزاد او مستقل ډول هم وجود لري. لیکن واقعیت داسې دې همغسې چې مړه ماده وجود نشي لرلې او نه یې لري د مادې څخه پرته په آزاد او مستقل ډول ژوند هم وجود نلري. ماده تل ژوندی او ژوند د مادې خصلت او یو د اشکالو د موجودیت څخه دي. غیر مادي یا د مادې څخه پرته ژوند په هیڅ صورت سره وجود نشي لرلې. د خدای مقضي اراده همداسې حکم کوي او خدای عالم الاسباب د خپل لوی علم له مخې همدغه قانونمند پیدا او دخپلو مخلوقاتو لپاره مسخر، مقدر او داستفادې وړ ګرځولې دي. ژوند د هر مادي واحد په چوکاټ کې په هر شکل د اشکالو سره چې اوسي یواځې د همغه مادي واحد د دیالکتیک یعنې د هغه د ګډې مادي موجودیت د انرژیتیکي پوتنسیال او انرژیتیکي تعادل، تبادل او تقابل، وجدي حالت او نورو محصول او مولود دي او بس ۰ هرکله که پورتنې ذکر شوې انرژیتیکي پوتنسیال او

ketabton.com - The Digital Library

انرژیتیکي تعادل ، تعامل ، تبدل او تقابل ، تغیر کوي او یا له منځه ځي ژوند هم یا تغیر د شکل کوي یا د موجوده مادي واحد په چوکاټ کی په نسبي لحاظ له منځه ځي ۰

د بلی خوا همغسې چې ماده په لایتناهي شکل سره متبارزه او موجوده ده د هغې د انرژیتیکي پوتنسیال او انرژیتیکي تعادل ، تعامل ، تبادل او تقابل ډولونه هم لایتناهي دي او په لایتناهي ډول سره د فنا او بقا په لور حرکت کوي .نو د مرګ او ژوند مسائل او شکلونه او ډولونه هم د هغې سره معادل او متناسب دي ۰

پورتنې بحث په عالم الاسباب کي د خدای د لوی علم د قوانینو له مخې چې انسان پرې مقدر ګڼل شوې ،ترتیب شویدې . دې کې هم شک نشته چې پدې جهان کي هیڅ عمل، هیڅ حرکت ،هیڅ تأثیر او تأثر او پدیده ،پرته له دې چې له ځانه پوره نښې او علایم پریږدي له منځه نشي تللې او د دغه نښو او علایمو له مخې انسان همیشه مقدر دې چې د دغه پیښو ماضي ،حال او مستقبل د ځان د پاره معلوم کړي.د دې څخه پورته د انسان د مقدر اتو څخه اُچت ګڼل کیږي او یوائې د خدای د کلام او یا هغه علومو له مخې چې د خدایي کتاب په بناً منځته راغلي استنباط کیدلې شي. خارج له هغې ، زه پدې عقیده یم ،چې د انسان په مقدراتو کې نشي راتلای او هرڅه که څوک ووایي د اضافه ګویي او خلاف ګویي څخه پرته به بل څه نه وي . تر اوسه پورې په مختلفو فلسفي نظامونو کې دغه ډول اضافه ګویي او خلاف ګویي ګاني ډیري شویدي او کومه محصله ترې چا نده ترلاسه کړې. الغیب عندالله.

فلسفي لار

مولانا ابوالکلام ازاد ،په ۱۹۴۸ م کال کې ، کله چې د هند د بښوونې او روزنې وزیر وو ،د « هند د سراسري ښوونیز کنفرانس» د پرانیستو په وخت کي وویل: « حتا د فلسفي عمومي تاریخ هم د یونان څخه شروع او د اروپا په اوسنۍ فلسفه پای مومي ،او چیني او هندي فلسفي تفکر یواځې په څنډه «حاشیه »کي پاتې دي. دا د فلسفې همغه عمومي تاریخ دي چې د هند په پوهنتونونو کي یي زده کړه کیږي .لکن تاسې ټول دا منئ چې په نړۍ کې د فلسفي تفکر دغه ډول بدلون او تحول د حقیقت سره سمون نلري . نن څوک نشي کولې د ما بعد الطبیعه او فلسفي تفکر په ورشوکې د هند په سترو لاسته راوړنو ستر ګي پټې کړي . د اسمه ده چې په وروستیو وختونو کې هندي فلسفي څیړنیزو موادو په هندي پوهنتونونو کې رواج موندلي لکن دغه فلسفې هغسې چې لازمه ده د نړۍ د فلسفې په عمومي تاریخ کې منلې مقام ندي نیولې .» (د سرو پالي رادا کریشنان تر څارني لاندي د لیکونکو ډله ،د شرقي فلسفي تاریخ ، سریزه ، لومړي مخ) .

د مولانا ابوالکلام ازاد د دغه وړاندیز له مخې د هند د ستر فیلسوف ، د « جنتا » پارټۍ مشر او وروسته د هند صدراعظم

ketabton.com - The Digital Library

رادا کریشنان په مشری د فلسفي څیړنو ستره ډله جوړه او هغوی دغه څیړني دا ډول پیل کړي: «ایراني شاعر نړی دزاړه کتاب سره تشبیه کړي چې لومړی او وروستی پاڼي یې ولیدلي دي.

ما زآغاز و زانجام جهان بي خبریم
اول واخراین کهنه کتاب افتاده است»

او په پورته ذکر شوي لومړي مخ کي لیکي: «بشر له هغه وخت څخه چې شعور پیدا کړي، ددغه ورکو شوو پاڼو په لټه کې شو یدي. همدغه لټه او دهغې پایلې فلسفه نومیږي. فیلسوف د فلسفې دماهیت د توضیح په باره کې کتابونه لیکي، لکن شاعر دغه مطلب په یوه بیت سره افاده کوي.»

هندي ټولنه چې د ډیري اوږدي مودي څخه په فلسفي څیړنو کې تجربي لري او د شلمې پیړۍ د علمي ـ تخنیکي پر مختللي امکاناتو څخه هم برخمنه ده، داسي یوه بااعتباره هیّت باید د شلمې پیړۍ د علمي ـ تخنیکي ټولو پر مختګونو او امکاناتو څخه په استفاده د فلسفي موضوعاتو او فلسفي اساسي مسلّې د څیړنو د پاره نوې علمي قانونمند بنیاد ایجاداو فلسفي څیړنې د نوي عصر او نوي ایجاباتو سره سم پر مخ تللي وای.

په ډیر تأسف سره باید ووایم دغه با اعتباره هیّت خپل تاریخي رسالت ته ندي متوجه شوې، اوسره ددي چې دبشري ژوند په ټولو اړخونواود علم وتخنیک په ټولو ساحو کې دتصورڅخه اوچت بدلونونه راغلي، لکن دوی په خپلو فلسفي څیړنو کې د میلاد څخه دمخه معیارونو یعني مابعدالطبیعه تخیلي او تصوري فلسفو اود هغې څخه راوروسته نورو زړو

نورمونو او عقایدو ته وفادار پاتې شویدي. نن هم که دهند لویه فلسفه اونړیوالې فلسفې د نړی د قدیمي «کهنه کتاب» دورکو پاڼو په لټه کې اوسې او غواړي د هغې دپایلو له مخې د فلسفې راتلونکي سرنوشت وټاکي، نو پایلې به یې همغه زړې فلسفې او زړې سفسطې پاتي وي.

ددغه «کهنه کتاب» دمخې او شا، پاڼو په باره کې مونږ دمخه لیکلي وو چې ټولې پرځای دي او هیڅکله به ددي ضرورت نه وي چې فیلسوفان خپل با ارزشه وختونه د کتاب دزړو پاڼو په راټولولو مصرف کړي. که څوک پدې عقیده وي چې پخواني مادي وجدي حالتونه دخیال او تصور له مخې د «مُثُل» په بڼه په تجربي لحاظ څیړل ممکن دي، زما په عقیده د عبث خیال او تصور پرته بل څه ندي.

هره فلسفي وضعه، حالت او مسئله که دپرون ورځې وه او که دسبا ورځې، که بې شمیره کلونه پخوا وه او یا همدومره کلونه وروسته، څیړل یې دهمدا نن ورځې او بلکه دموجوده لحظې دوضعې او حالت له مخې پکار دي. بل امکان او بلې لاریې هیڅ وجود نلري او دا ځکه چې مادي وجدي حالتونه په مستمر لحظوي دیالکتیکي تغیر کې قرار لري او هر ډول تیر او راتلونکې تغیر یوائې دموجوده حالت د قانونمندۍ د معرفت دلاري پیژندل ممکن دي. ځکه چې جهان په لحظوي بدلون او تغیر کې قرار لري او قدیم په قدیم کې هیڅکله نور وجود نه لري، حال هم څوک په یوه وضعیت او حالت کې څوک نه شي ساتلې او ابد به هم هیڅکله ابد تونه رسیږي، خو دا چې قانونمندي شکل د موجودیت دمادې دې او په ماده کې هیڅ بدلون نه شي رامنځته کیدلې، مګر یوائې په قانونمند شکل

ketabton.com - The Digital Library

سره ، یعني دا جهان همغسې چې قانونمند پیدا دې ، قانونمند پایي او قانونمند بدلون او تکامل مومي. پدې قانونمنده پروسه کې دډیري کوچنۍ ذرې په کچه تناقص نشي پیښیدلې . ددغه قانونمندیو سلسله دهمیش لپاره په هر لوري په ځنځیري ډول کلکه تړلې ده او تل په قانونمند شکل سره د زمان او مکان په عمودیت او افقیت کې تعقیبیدلې شي. په هغه صورت کې چې مونږ یوائې دموجوده وضعې له مخې دحال ،تیر او راتلونکي مادي وجدي حالت فلسفي څېړنه ترسره کولې شو او فلسفه هم په عالم الاسباب کې دخدای دلوي علم یوائینې انساني ذهني خلف علم ګڼل

کیږي او انسان دهغې په معرفت مقدر او مکلف ګرځیدلي دي ،نو فلسفه هم دهمدغه مقدراتو او امکاناتو له مخې په عالم الاسباب کې د خدای دلوي علم انساني ذهني معرفت او قانونمندې افادي ته ویل کیږي. په دې صورت کې نه زاړه کتابونه چیرې پاتې دي ، نه یې د رژېدلو پانو لټون ته څه ضرورت لیدل کیږي. دا جهان قانونمند پیدا دې او قانونمند پایي ،انسان دغه قانونمندي پیژني او په قانونمند شکل سره ئې فورمولبندي کوي او همدي ته فلسفه ویل کیږي. همغسې چې مونږ په عالم الاسباب کې دخارق العاده او فوق العاده جهانونو دټولومزایاوؤ څخه مستفید کیدلې نشو د هغې په معرفت قادر او مکلف هم نه یو او منطقاً ورته ضرورت هم نه لیدل کیږي. پدې باره کې مونږ یوائې هغه څه منلي او باور پري کولي شو چې دخدای په کلام کې یې ذکر شوې اوسي . دهغې پرته په نورو جهانونو ،عالم الارواح او دخدای په ذات او صفاتو انسان نه مقدر

دې او نه مکلف . پورته چې کوم عبارت په هندي فلسفه کې لیکل شوې چې ګوندې «فیلسوف دفلسفي دماهیت د توضیح په باره کې کتابونه لیکي،لکن شاعر دغه مطلب په یوه بیت سره افاده کوي»

هم د منلو وړندیې. شعر د فلسفې د افادې ژبه نه ده او نه فلسفي قضایا او مسایل په شعري ژبه ممکن دي او نه ضروري. شعر مقید کلام دي ،شعر احساسات دي ،عاطفه ده ، غریزه ده ،شعر مبالغه،غلو او اغراق دي ،شعر ادبي صنعتونه او رنګینئ دي او دغه توکي دفلسفې د قد او قامت سره نه جوړیږي . پخپله شاعران وایي چې شعر معنا نه لري ، خو فلسفه یوائې دمعنا داره ، دقیقې او قانونمندې افادي ژبه ده. کوم مواد چې شاعر په شعرکې دخپل زړه د پټ راز د افادې لپاره په ګونګه ژبه ، چې یوائې پخپله پرې پوهیدلې شي ،او که داسې نه وي ،نو بیا خو شعر نه ګڼل کیږي ، او رښتیا هم ،کله چې یو حقیقي رښتینې فطري شاعر د سر په بیه د حقیقت اظهار ته اړووځي ، د سد سره ډډه نه شي لګولې او نه د شعور ،عقل او هوش سره سمون لري ،نو باید په ګونګه ،مهمله ،مجمله ، مجهوله او نورو دیته ورته ژبني افادو سره افاده شوې اوسي او ددې خبرو سره سره بیا هم دغه افاده رسوای عالم او دهرچا لپاره مفهوم هم اوسي. دیته ویي اصلي شعر او اصلي شاعر !

هر شاعر او هر څوک چې هڅه کوي علمي یا فلسفي شعر ولیکي ، پخپله دا هڅه د شعر دفلسفي دمنطق سره سمون نلري . شعر هیڅکله قانونمنده پدیده نه ګڼل کیږي .په شعر کې قانونمند استمرار وجود نلري او همیشه ګذرا پدیده ده ، نو ځکه خو تعریف نلري او شرط ندې چې معنا دې هم ولري. نو څه

ketabton.com - The Digital Library

ډول ممکنه ده معنا داره او قانونمنده پدیدي د شعري همیشه ګذرا پدیدي پواسطه افاده شي ،پداسې حال کي چې فلسفه قانونمندي فصیحي ، بلیغي ،ساده او لنډي قانونمندي افادي ته ویل کیږي او بیا هم پداسي حال کي چي ترنن ورځی پوري یو شاعر حاضر ندي حتي پخپله خپل شعر معنا کړي. اصلي فطري شاعران د خدای ، خدایي خدمتګار مخلوق دي. هغوی هیڅکله دځه او چا لپاره شعر نه لیکي. د هغوی شعر یواځي د غیر ارادي درونې احساس په بناء دهغوی د حقیقت چیغه ده او بس.فلسفه علم دي ، علمي طرحه ده ، مسئله ده قضیه اودهغي قانونمنده افاده ده ، قانونمندي او د هغي څخه قانومنده استقرائي او قیاسي نتیجګیري ده او دا دواړه یو تر بله سره هیڅ ماهیوي او شکلي شباهت او ورته والي نلري او په هیڅ قالب کي سره جوړ نه راځي. سره ددي چې زه هم اکثراً دفلسفي شعرونو او فلسفي شاعرانو یادونه کوم او په عرف کي هم دا خبره مروجه ده چي فلان نبه فیلسوف او بسمدان نبه عالم شاعران دي او دې کې هم شک نشته چې شعر نبکلي کلام اولوی امتیاز دې او هر بل بې کیفیته او بې محتوا کلام ته کیفیت او نبکلا ورکوي نو ځکه هر څوک هڅه کوي خپل عبارات او مفکوري په شعري بڼه افاده کړي . خو ددي ټولو خبرو سره سره زه پدي عقیده یم چي د فطري شعري احساس څخه پرته د بل هر ډول احساس او مفکوري په لرلو سره شعر خپل شعري ارزش او کیفیت له لاسه ورکوي.زه غواړم دلته د سترو فیلسوفانو د شعرونو نمونې راوړم :

اګریک ذره را بر ګیري از جاي
فرو ریزد همه عالم سرا پاي

"مولانا جلال الدین بلخي"

واړه ته ئي خندول که ژړول کړي زه پخپله نه خندا کړم نه ژړا کړم
هر یو مخ کله لایق وي د آبرو اونبکې نه درومي په مخ د هر ناولي

زړه یې مه بوله تور کانې دصحرا دې
په لیدو دزخمي زړه چې زخمي نه شي

"رحمان بابا"

دکون ودفساد دمحصلې محسوس وجود یم
په زر رنګه نمایم که وم وم که نه وم نه وم

"غلام دستګیر «رنګ»"

پدې اشعارو کې ډیر ژور فلسفي مفاهیم پراته دي . لکن دیته په هیڅ صورت فلسفه نشي ویل کیدلې. ځکه چې پدي شعرونو کې نه کومه قضیه او مسئله طرحه شوې،نه کومه فورمولبندي شته او نه کوم قانونمند منطقي او تیوریکي ثبوت .

د بشر دفلسفي پوهي څخه ډیر زیات او بلکه بې شمیره کلونه تیریږي ،په فلسفه کي ټول عمر بهترین مغزونه په کار بخت وؤ ،او فلسفه چې تر هر بل علم څخه په فصیحه ،بلیغه، منطقي او علمي ژبه خبرې کوي،بیا هم ترنن ورځي پوري فلسفه په ربښتیني توګه نه ځان پیژني

اونه جهان.او شعر چې په هرلحاظ مقید کلام ګڼل کیږي ، څه ډول یي د فلسفي افادي وړ ئی ګڼلي شو ؟ په علم او فلسفه کي فصاحت او بلاغت لازمي او کافي شرط ګڼل کیږي چې په شعر کي وجود نه لري.

زه په ټول ارادت او ژور احترام سره دپوهانو هغه ستر رسالت چې دتاریخ په اوږدو کې یي خپل ټول ژوند فلسفي او نورو علمي څیړنو ته وقف کړې ،کړاوونه،ظلمونه او حتي

ketabton.com - The Digital Library

مرګونه يې منلي خو دعلمي حقيقت ويلو څخه نه دي منکر شوي او مونږ لپاره يې ستړي علمي زيرمې په ميراث پريښي دي ، په پوره درناوي سره ستايم. شک نشته چې علمي حقيقتونه او واقعيتونه دسطحي په مخ برملا ندي پراته او دبې ساري زحمتونو او کړاوونو پرته دخاصو شرائطو ،وسايلو ،مادي بيز ،عصر ،زمان او نورو بې شميره فاکتورنو پورې هم اړه لري او هيڅ ممکنه نه ده ټولې لاسته راوړنې په يو وار په يوه عصر وزمان کې په لازمو معيارونو سره ترلاسه شي. هغه لاسته راوړنې چې پخوانيو پوهانو پخپلو نيمګړو او ناسمو شرايطو او ناڅيزه امکاناتو سره لرلې مونږ يې دعلم او تخنيک د پرمختګونو په پراخه امکاناتو سره نشو ترلاسه کولې.خو که مونږ نن پدي خبرو پسې ګرځو چې ګوندي دا جهان د څلورو عنصرو څخه جوړ دې هم سمه به نه وي . څرنګه چې علمي حقايق دپيړيو پدي ذخيره شوو پانګو کې يواځې لکه په بحر کې څاڅکې دنادره دانو په څير پيدا کيدلې شي. دي کې هم شک نشته چې ډيرو له دغه علمي زيرمو او تيوريو او حتي علمي شخصيتونو د تقدس او پرستش مقامونه حاصل اود اولسونو په عقيدت بدل شويدي او بايد داحترام وړ وګڼل شي ،نن يواځې زمونږ په نړۍ کې په زرګونو اديان او مجازي خدايان وجود لري او هرڅوک خپل خدای برحق ګڼل کيږي .ايا ممکنه ده په اوسني جمعي بشري شعوري معيارونو او علمي ــ تخنيکي امکاناتو سره دغه ټول علمي او مذهبي تحريفي ازدحام چې په غير قابل تحمل محموله او نا بکاره بيرو کراسۍ او طاقت فرسا عطالت بدل شوې ، په کلي او مجموعي ډول پرته د تشخيص او

تفکيک ، دحقيقت او واقعيت په توګه ومنو ؟ حال داچې حقيقت په ټولو حالاتو کې واحد دي.

زه پدي عقيده يم ، تفکيک ضروري دې. که علمي حقايق دي او که مذهبي تعدد ، دواړه يو حقيقت افاده کوي. چند پارچګي خو لا څه چې دوګانګي هم پکې دمنلو وړ نده. نن دا يوه اړينه خبره ده چې علمي حقايق دلفظي انجړ مشوړو او دمهملو او مجهولو نامفهومو خبرو دګڼ بازار څخه راووځي او د علمي منل شوو قوانينو او معيارونو له مخې په علمي پاخه بنسټ د راتلونکي لپاره پلانګذاري شي. ډير کسان نن هم علم او دين دوه متضادي او مخالفې پديدې ګڼي او همزمان او هم مکان په يوه قلمرو کې دهغې شتون ناممکن بولي. زما په عقيده علم او دين دواړه دمعرفت ،پوهې ،نظام ،عدالت ،قانون ، اداري ، ...او ديته ورته ټولنيزو جمعي ښيګڼو يو شان رسالت په غاړه لري او په خپل منځ کې هيڅ ډول ذاتي توپير سره نلري. علم دين او دين علم دي ،ځکه چې دواړه يوشان دمعرفت رسالت لري. که څوک دا خبره راسره نه منې ، زما وړانديز دادي ، راشئ دواړه پديدي د علمي قوانينو او معيارونو له مخې وڅيړو او لازم نتائج په لاس راوړو . پدي صورت کې به هيڅا لپاره دمخالفت امکان موجود نه اوسي. تر څو چې دغه ډول سپيناوي رامنځته نه شي ،دفرصت طلبه انسانانو اوبه به همداسي د بوسو لاندي روانې او واقعيتونه به دپوچو او مهملو الفاظو اوسفسطو په بحبوحو کې پټ او لا درکه پاتې وي.

پکار دادي ټولې فلسفي ــ علمي تيوري، د نوي علمي ــ تخنيکي لاسته راوړنو په کچه دمنل شوو معياري قوانينو

ketabton.com - The Digital Library

،مقولـــو ، تیزســـونو او تـــر منولـــوژیکي جوړښـــتونو مطـــابق فورمولبنـــدي او عامـــه ذهنیتونوتـــه وړانـــدي شـــي اودعلمـــي حقـــایقو دتیـــوریکي قیوداتـــو لـــه مخـــې دتحریفـــي تیوریـــو او لفاظیو مخه ونیول شي.

پـــه افغانـــستان کـــي وروســـتۍ قـــسمي مطبوعـــاتي ازادي ددي ســـبب شـــو ې چې پـــه هیـــواد کـــې بـــې شـــمیره ګونډونـــه ،ســـازمانونه ،ټـــولنې ، ویـــدیو ، اودیـــو او چـــاپي خپرونـــي دروا او نـــاروا اهـــدافو پـــه خـــاطر ایجـــاد ،دمختلفـــو ســـلیقو لـــه مخـــې داشخاصـــو ،افـــرادو پـــه نومونـــو چـــې اهلیـــت ، شخـــصیت اواولـــس او هیـــواد تـــه وفـــاداري یـــي دپوښـــتنو لانـــدې دي ، افتخـــاري بنیادونـــه ،ټـــولنې ،منارونـــه او نـــور تاسیـــسات نومـــول کیـــږي ، غیـــر مـــسؤلانه القـــاب ، رتبـــي ، مقامونـــه، نـــشانونه ورکـــول کیـــږي او پـــه بـــاره کـــي یـــي دحقیقـــت څخـــه لیـــري تبلیغـــات شـــپه او ورځ دوام لـــري ،او پرتـــه لـــدې چـــې ســـیمه ئیـــز ،قـــومي ، لـــساني ،مـــذهبي او داســـي نـــور تعـــصب امیـــزه عداوتونـــه او دښـــمنۍ رامنځتـــه کـــړي بلـــه موخـــه نلـــري ،واقعـــاً نـــه یـــواځي یـــي دافغـــاني ټولنې ټولنیزه فـــضاء مکـــدره کـــړي بلکـــه تـــر شـــا داســـي دبـــي مـــسؤلیته بیګانـــه پرســـتو «شخـــصیتونو» ډلـــي اوتحریفـــي غیرواقعـــي اســـناد او مطبوعـــات پریـــږدي چـــې دافغانـــانو دننۍ غمیـــزي د حـــل څخـــه بـــه د هغـــي ســـپیناوې او حـــل ډیـــر مـــشکل وي. ښـــه بـــه داوي چـــې ددولـــت او حکومـــت د ټولـــو ادارو پـــه ټولـــو پوړیـــو کـــې قـــوانین او اصـــول پـــه جـــدي ډول مراعـــات او دراتلـــونکي وخـــت لپـــاره رهنمـــودي مقـــررات ایجـــاد او مراعـــات شي.

فلسفي قانونمندي

ډیـــر ځلـــه پـــه ذهـــن کـــې دا ســـې پوښـــتې راولاړیـــږي ،څـــه ډول ممکنـــه ده چـــې دزمـــان او مکـــان پـــه دومـــره اوږده او فـــراخ بُعـــدي عمودیـــت او أفقیـــت کـــې ، ډیـــر ډیرکلونـــه د پوهـــانو او فیلـــسوفانود ژونـــد د خلاقـــه علمـــي فعالیـــت محـــصله دې نـــه یـــواځې مـــساوي پـــه صـــفر بلکـــه پـــه منفـــي نتـــایجو او محـــصله منـــتج شـــي ؟ څـــه ډول هغوی کـــولې شـــول د خپـــل بـــا ارزشـــه وخـــت ســـرمایه ګـــذاري ددا ســـي قمـــار پـــه تختـــه وکـــړي چـــې د ګټنـــي چـــانس یـــي هـــیڅ موجـــود نـــه اوســـي؟ دوی د خپـــل ورځنـــي ، میاشـــتیني ،کلنـــي او دعمـــر د کـــار نتـــایج څـــه ډول ارزول ؟ دوی تـــري راضـــي وؤ ؟ کـــه نـــه وؤ . ولـــي یـــي دغـــه بـــې بنیـــاده او بـــې ګټـــي کـــار تـــه دوام ورکـــاوه ؟ دوی دهغـــه امتیـــاز څخـــه چـــې پـــه ټولنـــه کـــي یـــی د دغـــه بـــي ثمـــره فعالیـــت پـــه نتیجـــه کـــي ترلاســـه کـــړي وؤ ،او دخـــاص وعـــام د مـــا دي اومعنـــوي هـــر ډول امتیـــاز او احتـــرام څخـــه برخـــورداره وؤ ،څـــه ډول احـــساس کـــاوه ؟ او دا ډول نوري پوښتنې.

۶۰۰۰ کالـــه دتـــارخي دوري اونـــژدي ۳۰۰۰ کالـــه لـــه هغـــه وخـــت څخـــه تیریـــږي چـــې د پوهـــانود فلـــسفي څیړنـــو لیکلـــي اســـناد مونږ تـــه راپـــاتې دي . پـــدې دومـــره اوږده مـــوده کـــې دفکـــر او پـــوهې ټـــول وتلـــي او نـــامتو کـــسان ،اکـــادیمۍ ، پوهنتونونـــه ، ټـــول علمـــي

ketabton.com - The Digital Library

مرکزونه او مادي زیرمي د پوهانو او علومو په خدمت کي پ وي . پخپله پوهانو څیړنیز اصول ، متودولوژي ،مقررات او قیودات ایجاد او فورمولبندي کړي دي او څیړونکي یي هدفمند منتج کار او فعالیت ته متعهد او مجبور کړئ ولي. ولي دوئ قرنونه قرنونه دخپل عملي او نظري فعالیت په موده کي دومره بي مسؤلیته او بي تفاوته پاتي شویدي ؟ دوی خو پدي نه پوهیدل چي هر فعالیت ، دتصمیم ،فعالیت او منتج مثبت یا منفي لاسته راوړني څخه جوړ دي. او خصوصاً په علمي فعالیتونو کي د ممکنه نتایجو وړاندوینه او محاسبه هم مخکي له مخکي کیدلي شي . د هري ورځي په مازیګر او یا لا اقل د هر فعالیت په ختم کي یو ساده دهقان یا تجار د خپلي ګټي او زیان اندازه ځان لپاره معلوموي . دوی پدي باره کي هم هیڅ فکر ندي کړي چي ولي خدای د « والعصر ... » یعني د مازیګر په وخت چي سود او زیان پکي معلومیږي قسم یاد کړیدي ؟ د خدای په کلام کي دوخت دارزش او اهمیت په باره کي په کراتو کراتو یادونه شویده . ولي ټولو دغه پوهانو دغه اصل په نظر کي ندي نیولي ؟ او پراخه پرګني یي ترنن ورځي پورې په ګمراهۍ کي ساتلي دي . پوهان دا حق هم نلري چي یوائي په خپلو اعترافاتو د خپلو ګناهونو لوی پیټي سپک کړي . ځکه دعلومو لار په اصطلاح دسد سکندر تر شا مطلقي تاریکي ته نده ورته چي هر څوک دي پکي لار ورکه او ګمراه شي. دعلومو لار رښه ،تاکلي او معلومه ده ،یوائي اشخاص دي چي دناپوهۍ له مخي او یا تجاهل العارفانه عمدي په غلطه لار او غلط لوري قدم اخلي او په پایلو یي سترګي پټوي. دهري علمي پروسي اغاز ،دوام او منتج مثبت یا منفي انجام معلوم

او په مشخصه او دقیقه توګه دهغې وړاندوینه کیدلي شي.

دې کي شک نشته چي ډیر پوهان خپلو علمي اصولو او پرنسیپونو ته حتا د ژوند په قیمت تل وفادار پاتي شوي او هوډ او عقیده یي نده ماته کړي . سقراط د شکران د زهرو ګوټ ته د خپلو عقیدوي اصولو د ماتولو په نسبت ارجحیت قایل شو ،برونو په سرو لمبو وروخوت خود خپلي عقیدي پت یي وساته ، ګالیله چي ځمکي ته ګرده او خوځنده ویلي وؤ ،هیڅ ګوابس له دې عقیدې ونه ګرځولي شو او ډیرو نوروهم پدې لارکي مرګونه ، زندانونه او د زغم څخه وتلي شکنجې ګاللي ، دخپلي عقیدي پت او تقدس یي ساتلي او ورته وفادار پاتي شویدي.

رابه شو د فلسفي په باره کي د ځینو فیلسوفانو خپلو څرګندونو ته : فیثاغورث نژدي ۶۰۰ کاله دمیلاد څخه دمخه لیکلي « عدد اصل دکائناتو دي.»(تاریخ فلسفه در جهان اسلام، دحنا فاخوریاو خلیل جر لیکنه ،دعبد المحمد آیتي فارسي ژباړه ، ۳۳ مخ) ؛ سقراط چي دفلسفي پلار یادیده او دافلاطون اُستاد ، ځیني اصول وړاندې کړي چي یو له هغو دادي «ټول محسوس عالم موجود ندې. ځکه چي بل عالم هم وجود لري ،چي پدي عالم کي د هغې داشیاوؤ د حقایقو د سیوري پرته بل څه مونږ په خپلو حواسو نه شو درک کولې ، په بل جهان کي وجود لري. او هغه دمُثُل ،دمجردو افکارو او ازلي حقایقو عالم دي.» (همدغه کتاب ۴۵ مخ) ؛افلاطون وای « فلسفه دقدر وړ ذوق دي» (همدغه کتاب ،۴۸ مخ) ؛ ارسطو علوم په نظري ، عملي او صناعي تقسیموي، چي شامل د الهیاتو او ماوراءالطبیعه دي ، او هغي ته ارسطو « فلسفهً

ketabton.com - The Digital Library

اولي» واي .» (د همدغه کتاب ۶۰ مخ) ، کانت او هګل په اواخرو کي د حواسو په باره کي شک پيدا کړ او ويل ئي « عقل يواځيني داور دي چي کولي شي دحسي مدرکاتو په باره کي قضاوت وکړي. اما کانت وويل چي رياضيات د تجربي څخه مستقل او د تجربي دمخه يو حقيقت دي، د پنځو مجذور پنځه ويشت کيږي اود حواسو تصديق پوري اړه نلري.» (تاريخ فلسفه ، دويل دورانت ليکنه ، دعباس زرياب فارسي ژباړه ، ۲۲۸ او ۲۶۳ مخونه)؛ ؛ماتريالستان پدي عقيده دي « څرنګه چي دذهن تاثير په بدن باندي انکار نه منونکي دي ،پس ذهن هم بايد دجسم او تن په څير ، لکه صفرا ،مادي او جسماني اوسي .» دکارت واي «فکر کوم پس وجود لرم .» ؛ايديالستان واي « ددکارت په قول څرنګه چې زمونږ وجود زمونږ دمفکورې وروسته عرض وجود کولې شي، نود نور و شيانو وجود هم زمونږ دمفکورې مديون او هغه وخت موجوديدلې شي چې زمونږ دحواسو پواسطه درک او ذهني وجود پيدا کړي ؛ جسم دمفهوم څخه پرته بل څه ندې او ماده يواځې مجموعه دتصوراتو ده.»او بالاخره ، دمخه مونږ د «فلسفي لار» په موضوع کې وليکل چې دشلمې پيړۍ د لومړۍ نيمايي په اخرو دوه کلونو کې چې علم او تخنيک په کافي اندازه پر مخ تللې، قوي او با صلاحيته فلسفې ټيم چې د «سروپالي رادا کرشنان» په مشرۍ ټاکل شوې وؤ ، هم دي نتيجي ته ورسيده چې دجهان په باره کې د فلسفي څيړنو دکتاب لومړۍ او اخري پانې ورکې دي او« بشر له هغه وخت څخه چې شعور يي پيدا کړي،ددغه ورکو شوو پانو په لټه کې شو يدي. همدغه لټه او دهغې پايلي فلسفه نومیږي . فيلسوف دفلسفي دماهيت د توضيح په باره

کې کتابونه ليکي،لکن شاعر دغه مطلب په يوه بيت سره افاده کوي .» او پدي باره کي يو څه لنډ بحث او ضروري يادونه همغلته هم شويده.

د پوهانو په پورتنيو څرګندونو تبصره ددي دپاره چي موضوع اوږده نشي لازم نه ګڼم او دبلي خوا دمخه هم پدي موضوعاتو کافي بحثونه شوي دي. خو دومره بايد ووايم او درانه لوستونکي هم پخپله قضاوت کول شي چې د فلسفي ډيرو ژورو او اساسي مسايلو سره په پورتنيو تيوريکي فورمولبندیو کې څومره سطحي ، غير مسؤلانه او ساده لوحانه کړه وړه شوي او دخپلو مقدراتو او امکاناتو څخه وتلې مسايلو لکه د عالم الارواح جهان او حتي د خداي ذات او صفاتو په باره کې يې پرته دهر ډول صلاحيت او قانونمند منطق څخه کورکورانه تصوري او تخيلي بحثونه کړيدي.

دتيرو فلسفي بحثونو ،تحليلونو او څيړنو څخه مونږ دي نتيجي ته ورسيدلو چې د خداى ټول خلقتونه او په هغه جمله کې انسان هم د خداى د عالم خلف مخلوق په حيث ، يواځې د خپلو خپلو مقدراتو په کچه مختار او ددغه محدودې څخه وتلې د خداى دمقضي ارادې دجبر تابع ګڼل کيږي. په همدې دليل مونږ پدې عقيده يو چې په عالم الاسباب کي مطلق مختار او مطلق مجبور وجود نه لري. مونږ پدې هم پوهيږو چې انساني شعوري طيف څومره محدود او دهغې څخه وتلې ورشو بشري لا شعور پورې اړه لري. لا شعوري ورشو ګاني يواځې د شعور او لاشعور د ديالکتيک له مخې په قانونمنده بڼه او همداسې دالهام او وحي په شکل هم په نسبي توګه قابل ددرک او فهم ګڼل کيږي . پدې باره کې د شپږم حس تر عنوان لاندي موضوع

ketabton.com - The Digital Library

کې په کافي اندازه بحث شویدې. دا ممکنه نده چې هر څوک دهر څه په باره کې بې بنیاده فلسفي بحثونه وکړي او علمي قانونمند حقیقتونه او واقعیتونه دې ترلاسه کړي . په همدې ډول که مونږ یوه قضیه ، یوه فرضیه او یا هر ډول بله علمي مسئله بې بنیاده او یا په غیر علمي شکل طرحه کړو ، نه یې علمي قانونمنده منطقي افاده ممکنه ده او نه په حقیقت او واقعیت باندې ولاړه منتجه نتیجه او فورمولبندي تري ترلاسه کیدلې شي. په نتیجه کې ویلې شو ، ټول فلسفي مسایل چې تراوسه پورې په واهي ، تخیلي او تصوري غیر واقعي بنیاد باندې بناء شویدي ،د هغې توضیحي افاده ، فورمولبندي او تیوریکي جوړښت نه دواقعیت سره سمون لري او نه پکې علمي قانونمند منطقي تسلسل منځته راتلې شي. په حقیقت کې پخپله دغه روش او نا سمې طرحې هر څیړونکې په غیر علمي او غیر منطقي استدلال مجبورکړي ، ځکه دنا سمې قضیې دطرحې په بناء ممکنه نده منطقي قانونمنده علمي فور مولبندي رامنځته شي . په نتیجه کې داکثره پوهانو فلسفي هڅې عمداً اویا ناخود اګاه په مهملو ، نامفهومو او مغلقو عباراتو او سفسطو باندې بدلې شویدي . ولې پوهانو خپل علمي مسائل او قضایا ناسم او بې بنیاده طرح کړیدي ؟ ولې هغوی تر اوسه په خپله دغه عظیمه غلطۍ ندي پوهیدلي ؟ او بیا ولې دوی پدې نپوهیدل چې ټولې فورمولبندۍ، پریکړې او نتائج یې غلط او دمنلو وړ ندي ؟ ځکه د هرې علمي مسئلې دنتیجې په صحت او غلطۍ پوهیدل ممکن کار ګڼل کیږي. سره ددې چې ډیرو پوهانو وقتاً فوقتاً شعوري یا لاشعوري ، مستقیم یا غیر مستقیم دخپل ذهني جبر دتاثیر او درک لاندې

ځینې ډیرې دقیقې یادونې اوفرمولبندۍ کړیدي (ځکه چې هر څوک ، هر وخت عملاً د خپل ذهن د تاثیر لاندې دي او کیدلې شي ځینې وختونه په لاشعوري ډول قانونمندې دقیقې علمي څرګندونې وکړي لکه هګل چې نا خود اګاه دعیني ایدیالیست په حیث فکر کاوه ، د مطلقې ایده د تکامل د مراحلو دطبقه بندۍ د قوانینو دیالکتیک فورمولبندي کوي ،برخلاف ماتریالیستي دیالکتیکي قوانینو یې فورمولبندي کړې وؤ . په فلسفه کې ددغه ډول بې بنیاده مسئلو طرحه له ډیره بده مرغه چې عمومیت لري . اساسي مشکل پدې کې دي چې پوهان د خپل ذهني جبر دتاثیر لاندې د ځیني حقایقو دقیقې څرګندونې کوي ،خو په علت او دلیل یې نه پوهیږي او دموجوده خرافاتي ، جادویي ،پیریانو ،دیوانو ، بلاګانو او دي ته ورته کیسو ، داستانونو ،فلمونو په بنیاد د ناسمو ،دواقعیت څخه لیري او مزخرفو فورمولبندیو د وړاندې کولو جرئت پیدا کوي او یوه ډله نور پوهان په پټو ، ستر ګود هغوی دغه ټول ناسم اعمال ستایي اوفلسفه د ګمراهۍ لارنیسي ،کومه قانونمنده فورمولبندي او تیوري او دقناعت وړ نتائج په لاس نه ورځي او په همدې علت فلسفي هم تر اوسه پورې نزولي انحطاطي مسیر طي کړي دي. نن هم ټولو نړیوالو ته ناسمې طرحې ، تحریفي تیورۍ او کاذب حقایق سم بریښي . فلسفه پخپله پخپل ځان د تخیلاتو ،تصوراتو ، ابهاماتو له لارې د هر ډول تورونو عامل ګرځیدلي ده. پکار دادي چې فلسفه د خپل علمي ماهیت مطابق خپل هویت تثبیت کړي که نه نو هر څوک به حق لري ووای چې « هر څه پوچ او بې معنې د فلاسفه وو په کتابونو کې پیدا کیږي. »

ketabton.com - The Digital Library

ځانګړي علوم دعملي تجربي تدريجي اصلاحاتو «Korrektion» او دځيني تدقيقي علمي ضريبونو د استعمال دلاري نسبي علمي حقايق او نتائج ترلاسه کولې شي او سره ددې چې ځانګړي علوم د ځانګړي واقعيت او حقيقت په څير وجود نلري بيا هم د «احتياج مادر ايجاد» د مقولي په بناء يي کافي علمي زيرمې او حقايق ايجاد کړيدي . فلسفه چې دعامو قوانينو اوعامو مفاهيمو د علم په حيث عملي تجربي امکانات نلري ،دځانګړو علومودغه ډول عملي تجربي قانونمند نتايج او حقايق کيدلې شي د نسبي عملي تجربي فاکتور په حيث ومنل شي او د همدغه نتايجو د قياسي استقرايي منطق په بناء فلسفه نه يواځې په تخيلي او تصوري بلکه په نسبي عملي او تجربي شکل ارزول کيدې شي او دهغې د نتايجو د قيمت ګذاري، دپاره ډيره مناسبه لار او وسيله ګڼل کيږي . په نتيجه کې ويلې شو چې فلسفه يواځې تخيلي او تصوري علم نه بلکه د عملي تجربي واقعيتونو په بناء نسبي عملي تجربي علم ګڼل کيږي او همداسې فلسفې علمي نتايج دخدای دخلف علم په حيث د لوی جهان د لابرا تواردعملي نتايجو په بناء د عملي ارزوني قابليت لري.

په پای کې پدې ساده تقسيم بندی، او تفکيک قناعت کوو : هر فلسفي علم او قانونمندي ځانګړې علم او قانونمندي ګڼل کيدې شي . لکن ځانګړې علم او قانونمندي آو يا دهغوی ميخانيکي مجموعه هيڅکله فلسفي علم او قانونمندي نشي ګڼل کيدلې. هر علم قانونمندي ده لکن هره قانونمندي علم ندي . د مثال په ډول اتشفشان ،زلزله ، سيلاب ، انقلاب ، انفلاق ، احساسات ،عواطف ،غريزه ، شعر او ډير نور سره ددې چې

قانونمندي پيښې او اعمال ګڼل کيږي خو علمي فورمولبندي، تيوري ،افاده او تعريف يي ممکن ندې. ځکه چې هر يو له دغه پيښو په عين شکل دوهم وار نه تکراريږي يعني استمرار پکې وجود نلري ،او علم مستمري قانونمندی، ته ويل کيږي. د خدای علم په ټولو علوموا و قانونمندیو محيط علم دې او سره ددې چې انسان په ځمکه او جهان کې خدای خپل خليفه ګڼلې او فلسفه چې مونږ په عالم الاسباب کې د خدای د علم خلف علم بولو ، حتا په کوچنی قضيه کې يې د خدای د علم قايم مقام نه شو ګڼلې. ځکه چې خدای په ټولو زماني ، مکاني ،کمي ،کيفي ابعادو اوا وصافوهر وخت علم لري. او انسان ددغه ډول امکاناتو څخه د تل دپاره عاجز او يواځې د خپلو انساني مقدراتو او شعوري امکاناتو په تنګ محاط محيط کې مقدر او مکلف ګرځول شويدې.

ketabton.com - The Digital Library

فلسفه او ځانګړي علوم

۱ــ **فلسفه** : فلسفه دعالم الاسباب او ټولو خلقتونو دخلقت ، تغیر او تکامل «دیالکتیک» دځیړنې او قانونمندي افادي علم ته ویل کیږي .

ــ **دفلسفي موضوع**: یوائي عالم الاسباب اود هغې پوري اړونده قانونمندۍ څیړي . خارج له هغې «عالم الارواح او دخدای ذات او صفات» دانسان په مقدراتو کې نه راځي ، دانسان لپاره نه مسخر دي او نه مقدر او نه خدای انسان د هغې په معرفت مکلف ګرځولې ،نو ځکه یې دمعرفت او پوهې څخه د همیش لپاره عاجز دې او یوائې په هغه څه پوهیدلې شي چې دخدای په کلام کې یې ذکر شویدې او باید باور او ایمان پرې ولري .

ــ **فلسفي اساسي مسایل** :

ــ « ذهنیت نسبي عینیت او هر مشخص ذهنیت عینې واقعیت دې» ؛

ــ «دا جهان یوائي په قانونمند حالت او بڼه سره وجود لري ،قانونمند پیدا ،قانونمند پایي ،قانونمند بدلون مومي او

تکامل کوي. یعني قانونمندي شکل دموجودیت دمادې دیې»

ــ «ماده متحرکه ده ځکه چې موجوده ده او موجوده ده ځکه چې متحرکه ده. ماده پرته له حرکته وجود نلري. حرکت شکل دموجودیت د مادې دې » ؛

ـ «مطلقه بې شعوره او مطلقه با شعوره ماده وجود نلري» ؛

ـ «مطلق مختار او مطلق مجبور نشته »

ــ «فلسفه دین او دین فلسفه ده ،ځکه چې دواړه یو شان د خدایي خلقتونو د معرفت متضمن دي» ؛

ـ « ماده قانونمنده او هره قانونمندي مادي ده»

ــ« ځانګړي مستقل علوم په حقیقت کې په مستقل ډول وجود نه لري » ؛

ــ « غیر مادي ایدیا لیستي فلسفي په عالم الاسباب کې حقیقت نه لري » ؛

ــ«حرکت په عالم الاسباب کې د خدای دلوی علم دعامې قانونمندۍ او دهغې دټولو خصوصي حالتونو په پروسه کې دټولو پدیدو دظهور او متقابلو اړونده مناسباتو دعلت او معلول مسبب ګڼل کیږي» ؛

ــ «دا جهان همغومره متنوع ،متفاوت ، رنکارنګ او متغیر دې لکه څومره چې حرکتونه متنوع، متفاوت ، رنګارنګ او متغیر دي. دا جهان همغوره ابدي دې لکه څوره چې حرکت ابدي دې.لوی خدای دخپل لوی علم دعامي قانونمندۍ له مخې دلوی جهان او حرکت متقابل ابدیت او موجودیت یو تربله سره لازمي ابدي علت او معلول او قائم با الذات او خلل ناپذیر ګرځولې او یوائې دقضاء او قدردلوی علم دجبر او اختیار له مخې په هغې کې تغیر او تصرف ممکن ګڼل کیدې شي.»

ketabton.com - The Digital Library

ـ « ... او داسي نور په هره ساحه کې اساسي مسایل فورمول بندي شي.

ـ فلسفه مجرد علم دي که مشخص؟

مشخص پدي مفهوم چې یوائې په عالم الاسباب کې د خلقتونو او پدیدو د پیدایښت ،پایښت ، بدلون او تکامل د دیالکتیکي قوانینو څخه بحث کوي او د خدای د ذات او عالم الارواح د موجودیت د قوانینو د معرفت څخه پدې جهان کې د همیش لپاره عاجز او یوائې په هغه څه ایمان او باور ولرل شي چې د خدای په کلام کې یې ذکر شوې او یا د علم او قانونمند منطق داصولو او قوانینو سره سمون لري .

مجرد پدې مفهوم چې د عالم الاسباب د دیالکتیک د خورا عامو قوانینو څخه بحث کوي . څرنګه چې ټول خلقتونه په عملي او تجربي قانونمند ډول عرض وجود کوي او د انسان دلپاره په زماني او مکاني ،افقي او عمودي ابعادو کې همیشه د تجربي وړدي نو فلسفي علمي نتایج هم د ځانګړو علومو عملي تجربي قانونمند و منطقي نتایجو له مخې د قیاسي استقرائي قانونمند منطق په بناء نه په تخیلي او تصوري بلکه په نسبي عملي او تجربي شکل ارزول کیدې شي. د شعور او لاشعور د دیالکتیک په پروسه کې هم لاشعوري حقیقتونه او واقعیتونه د خداي د مقضي ارادي له مخې په شعوري پروسو او حقیقتونو او واقعیتونو بدلیږي او دا د فلسفي عملي تجربي افادې یوه بله لار او طریقه ګڼلې شو .

ـ د فلسفې او ځانګړو علومو دیالکتیک:

د مخه مونږ دې خبرې ته اشاره کړې چې ځانګړي علوم په ځانګړي ډول وجود نلري او ټولې پروسې او قوانین د مختلفو

خلقتونو او پدیدو د کمیت ، کیفیت او نورو خصوصیاتو له مخې په متعادل او متناسب متداخل ډول جریان پیدا کوي او د مختلفو ځانګړو خلقتونو د ظهور او ایجاد سبب ګرځي. د غه خلقتونه د مختلفو لویو او کوچنیو نظامونو په حیث د خپل ذات البیني متعادل او متناسب دیالکتیک له مخې لوی او واړه نظامونه او په کل کې د عالم الاسباب لوی نظام جوړوي. د غه بې شمیره نظامونه ،پدیدي او خلقتونه د خپلو ځانګړو ذاتي خصوصیاتو له مخې لکه فزیکي حالت یعني جامد ،مایع ،غاز ،تشعشعي ،الکترو مقناطیسي ،جاذبي « Gravitation »او نورو ساحوي تفاوتونو ؛ مادي جوړښت لکه عضوي ،غیر عضوي او په عضوي کې لکه نباتي ، حیواني ؛ د ترکیب له مخې لکه فزیکي ،کیمیاوي او بیولوژیکي او ډیرو نورو خصوصیاتو له مخې د قانونمندۍ په ټولو ابعادو او جهتونو کې یو تر بله سره کاملاً فرق لري. په مجموعي ډول د یوه تعامل چې په متداخل شکل سره په مادي واحد کې جریان پیدا کوي ،همزمان او هم مکان د دیالکتیکي پروسې په حیث د ټولو قانونمندیو په نظر کې نیول او په متداخل ډول د هغې محاسبه ډیر مشکل او حتا ناشونې کار دې. په همدې علت د فلسفي او ځانګړو علومو ترمنځ ویش « Differentiation مجبوري لازمي ګڼل کیږي.

د فلسفي او ځانګړو علومو د مجبوري لازمي ویش په هکله ما د غه یو ډیر ساده مثال ذکر کړ. د فلسفي او ځانګړو علومو د مناسباتو او دیالکتیک په باره کې د مخه ماځه ناځه ذکر کړي دي. بیا هم که لازمه وه ، اضافي بحث به پرې وشي.

د د غه ویش دوهم علت به زما په نظر دا هم وي چې په ځانګړو

ketabton.com - The Digital Library

علوموکي ،څرنګه چې ډیر دقت ته ضرورت نه لیدل کیږي او دعملي تدریجي تجربي اصلاح او همداسې د تدقیقي ضریبونو په کارولو سره ځینې قانونمندې محاسباتي نیمګړتیاوې رفع کیدلې او یا اقل کچې ته راټیټیدلې شي . که چیرې له دغه پرنسیب څخه ګټه پورته شوې نه وای، نه به ځانګړو علومو د نن ورځې په کچه پرمختګ کړې وې او نه به فلسفې د خپلو نتایجو د تصدیق په خاطر عملي ثبوتي دلیل درلودلې.اوعلمي څیړنې به په کل کې بې نتیجي اومنجمدې پاتې وې.

که چیرې في مادي واحد عنصر ، مخلوط او یا مرکب په نظرکې ونیسو او یواځې د حرارت فاکتور ته په ترتیب سره تغیر ورکړو ، وبه وینو چې دحرارت په تناسب ددغه مادي واحد فزیکي حالت د مادي منجمد څخه مایع ، غاز ، تشعشعي ، الکترومقناطیسي ،فوتوني او ډیر نور حالتونه غوره کولې شي. که چیرې مونږ د قوانینو بدلون یواځې په دغه یو بعدي مسیر کې په نظرکې ونیسو ، وینو چې: په جامد حالت کي ساده میخانیکي فیزیکي قوانین جاري دي ؛ په مایع حالت کي په هایدرولیکي ؛ په غازاتو کي په آیرودینامیکي ؛ په تشعشعي حالت کي د شعاعاتو د قانون ؛او په الکترو مقناطیسي ؛ فوتوني او نورو ساحو کي په نورو کاملاً متفاوتو قوانینو بدلیږي « ددي په څنګ کې په هره مرحله او هره قدمه کې نور په لسګونو قوانین زیږي او هر یو خپلې خپلې ریښې ځغلوي ، خو هغه مونږ په نظر کي نه نیسو ځکه مونږ موضوع دیو بعدي حالت په یوه مسیر کې څیړو » . بیا هم که مونږ یواځې ساده ترمودینامیکي قانوني تسلسل په دغه مسیرکې په نظرکې ونیسو . وینو چې: په جامد کي د حرارت انتقال دمالیکولونو ،

اتمونو او ذراتو د اهتزاز دقوانینو ؛ په مایعاتو او غازاتو کې بیا هم په متفاوت شکل د کتلوي مقدارونو دکانونشن «حرکت» په شکل ؛ او په نورو ساحو کي بیا هم په نورو متفاوتو قانونمدیو او کله چې فوتوني حالت یعني کله چې سرعت دنور سرعت « ۳۰۰۰۰۰ کیلو متره في ثانیه » ته رسیږي قوانین کاملاً په بل ډول تغیر کوي او علم تر اوسه پدي نظردي چې هیڅ مادي واحد له دي پورته سرعت نشي ترلاسه کولې او دا اخرین حد د سرعت کنډ کیږي چې تر اوسه یې بشر پیژني ،خو زما په نظر ، پدې باره کې مطلق حکم صادرول نه منطقي دې او نه ضروي . تر اوسه پوري مونږ موضوع په یو فاکتوري خطي مسیر کي او هغه هم د یوه ډیر ساده شکل په نظر کې نیولو سره څیړلې ده. که چیرې مونږ څو فاکتوري او څوبعدي حالتونه ددغه ساده قضیې وڅیړو موضوع به نوره هم مشکله او که چیرې مونږ موضوع د یوه ساده واحد عنصر ،مخلوط او مرکب په چوکاټ کي نه بلکه د څو عنصري ، مخلوط او مرکب په چوکاټ او یا دهغې څخه هم پورته دغیر عضوي ،عضوي ، نباتي ، حیواني او یا دهغې څخه هم پورته د ذهني مادي واحدونو او کامپلکسونو په چوکاټ کې مطاعه کول غواړو . محترم لوستونکي څه فکر کوي ؟ تننې بشري جمعي شعور او موجوده علمي ــ تخنیکي وسایل به یې دمحاسبې له عهدې څخه ووځي؟ په قاطعیت سره ویل کیدې شي چې په نظري ډول په پرنسیپ کې هو ، خو په عملي ډول نه ! ! ! لکن د خدای په لوی علم کې ددي کار لپاره ټول قانونمند امکانات برابر شویدي . او پخپل وخت سره به که ژوند باقي وو دامکان په صورت کې لازم بحث وشي . په غیر صورت کې به راتلونکي

ketabton.com - The Digital Library

نسلونه یې حتماً د تحقیق او محاسبې دعهدې څخه څه نا څه ووتلې شي . ما دا نسبتاً ساده مسئله د قضایاوو داشکال د نمایش په خاطر نده ذکر کړې بلکه د فلسفي مسایلو د مختلفو بعدونو دعمق او بیا هم د ټولو مشکلاتو سره سره ، په هغې کې د حل دلارو دموجودیت دنمایش هڅه وکړه. او یوائې په همدې خاطر !

دا ډول قضایا په مختلفو ساحو کې په مختلفو شکلونو ، بعدونو او ژورتیا سره مطرح کیدلې شي .

دمخه ما آیرو دینامیکي قوانینو ته اشاره وکړه.غواړم د پورتنۍ مسئلې دلا ښه پوهاوي په خاطر په تخنیکی چوکاټ کې په مسئله بحث وکړم .د هوا بازۍ د تاریخ شروع روسان د مژایسکي خو امریکایان د رایټ د ورونو د ابتکار څخه بولي.په هر صورت هوابازي په عملي ډول د شلمي م پیړۍ د شروع څخه پیل او نژدې دیوي پیړۍ په عمر کې یې لوړ افقونه تسخیر کړیدي.په ابتدا کې پوهانو فکر کاوه ، کله چې د طیارې د الوتنې په وخت کې دهوا ذرات په طیاره لګیږي ،د پورته کیدو « د برداشت» قوه تولیدیږي . وروسته ژوکوفسکي په اثبات ورسوله چې آیرودینامیکي د برداشت قوه د هوا دفشار دتفاوت په نتیجه کې چې د الوتنې په وخت کې د طیارې « الوتکي» دوزر دلاندې او باندې سطحو تر منځ منځته راځي ، ایجادیږي .وګورو چې آیرودینامیکي قوانین د سرعت د فاکتور په تدریجي تغیر سره څه ډول تغیر کوي ؟ په ابتدا کې د الوتکو دپاره هم په یو څه تفاوت د موټر د انجن څخه استفاده کېده او هغه پدې معنا چې د الوتکې په انجن کې سلندرونو په ستاره اي شکل سره قرار درلوده چې پکو ته یې دورانې حرکت ورکاوه او

هغوی د کشش قوه تولیدوله . پدې انجونو سره ممکنه وه الوتکه یواځې له ۳۰۰ تر ۴۰۰ کیلومتره في ساعت سرعت ولرلې شي. د دې څخه پورته د پکې د مقاومت زیاتوالي د سرعت د زیاتیدو مخه نیوله . د سرعت دزیاتوالي په خاطر پوهانو دزاړه حکمت له تجربو څخه په استفاده د جیټ انجن کشف کړ ، خو پکه د کشش دقوې دوسیلې په حیث پاتې شوه . پدې صورت کې نیمه قوه پکې او نیمه نوره د توربین څخه په سرعت سره خارج شوو غازاتو تولیدوله او الوتکې له ۷۰۰ څخه تر ۹۰۰ کیلو متره في ساعت اعظمي سرعت نیولې شو . بشر زیات سرعت ته ضرورت درلود او د دې کار لپاره بې پکې خالص جیټ انجونه جوړ شول او پدې وسیله د الوتکې چټکتیا د غږ له چټکتیا څخه واووختله .د دې سرحد څخه په اووختلو آیرودینامیکي قوانینو تغیر پیدا کړ او د دې په بناء باید د الوتکي جوړښت هم تغیر کړي واي او مونږ نن وینو چې د غږ څخه چټکي الوتکي د نورو الوتکو په نسبت بل ډول جوړښت لري . د الوتکې د جوړښت په تغیر سره د الوتکې سرعت زیات اود غږ د سرعت دوه ،دري برابره او لا نوره هم زیات شو .د انجن د ننه کمپریسور او توربین دمقاومت دزیاتیدو په نسبت بیا پرابلم پیدا شو . د الوتکي او د غږ د سرعتونو تناسب په « M » سره ښودل کیږي اود « ماخ »دعدد په نوم یادیږي . لازم داوو ، کومې الوتکې چې د غږ دري برابره او زیات سرعت درلود بې کمپریسوره او بې توربینه جیټ انجونه ورته جوړ شوي واي . نن د غه ډول انجن لرونکې الوتکې موجودې او اکثره بې پیلوټه الوتکې دا ډول انجونه لري ،خو د هغې د پاره پکار دادي چې لومړي یې بله الوتکه

ketabton.com - The Digital Library

پورته آو ترلازم سرعته ورسوي ، څرنګه چې دغه ډول الوتکې یا اکتشافي او یا الوتونکي بمونه وي ، نو بعدي پروازئي درادار او په ځینې مواردو کې د پیلوټ پواسطه کنترولیږي .

پوهان نن دنورواو نورو ،حتي فوتوني انجنونو د جوړولو په فکرونو کې دي چې همزمان هر چیرې چې وغواړي حاضر او هر ډول امکانات ولري . پدي بحث کې مونږ یواځې د سرعت د پارامتر په تغیر سره وویل چې قوانین په ټولو مراحلو کې په کافي اندازه تغیر کوي .که مونږ د ټولو پارامترونو د تغیراتو تأثیر په نظر کې ونیسو دا مسئله به لابغرنجه هر اړخیز نوربعدونه هم پیدا کړي . په نتیجه کې ویلې شو که پرنسیباً دفلسفې او ځانګړو علومو ویش ناممکن بریښي ، عملاً مجبوریت له مخې لازمي ګڼل کیږي . دفلسفې او ځانګړو علومو د دیالکتیکي عدم ارتباط په صورت کې که فلسفه عملي تجربي ثبوتي دلیل دلاسه ورکوي ، ځانګړي علوم هم ممکن نده چې خپل واقعي موقف ،لار او ګودر پیدا کړي شي . د هغې متقابل دیالکتیک ضروري او جبري او لازم وملزوم ګڼل کیږي.

مقضي او مقدره « د خالق او مخلوق» اراده

مقضي او مقدره ارادې د قضاء او قدر د قانون په لوی جهانګیر محاط محیط کې ،یوتر بله سره د لوی جهان او د هغې د ټولو خلقتونو د پیدایښت ، پایښت او دیالکتیکي بدلون او تکامل ،علت او معلول انګیزه او یواځینې لوی علمي قانونمند وجودي وجدي حالت ګڼل کیږي . انسان د خدای د ذات د پیژندنې او توصیف څخه دهمیش د پاره عاجز دې. پدي صورت کې هر چاته دا پوښتنه پیدا کیدلې شي چې د خالق او مخلوق ترمنځ د ارتباط لار او وسیله به څه ډول وي ؟ په کوم دلیل او وسیلي سره خدای او انسان ارادي دیالکتیکي ارتباط لرلې او انسان د خدای د عالم خلف په حیث لازم دیالکتیکي مقدرات حاصلولې شي ؟ مونږ دې خبرې شاهد او پوهیږو چې د مادیت او معنویت په غیر واقعي بنیاد د فلسفې د اساسي مسئلې مطرح کولو ، په فلسفي نظام کې څومره بې مورده ځانګړتیاوې ،تناقضات ، موضعګیرۍ او اختلافات رامنځته او لا تر اوسه په خپل حال باقي پاتې دي. فکر کوم ، هغه ډیره

ketabton.com - The Digital Library

عمده او اساسي مسئله اود هغي په اړوند نور فلسفي قضايامونږ وکولې شول د عینیت د فلسفې د موضعګیرۍ له مخې په ثبوتي ډول فورمولبندي او شاید د پوهانو د توجه او قناعت وړ ګرځیدلې او سي. زمونږ په آند ډیرو فلسفي مسایلو ته په دغه تیوریک بحث کې ځواب ویل شوې ، د شک او تردد جړې له منځه تللي او په لازم لوري د تحرک پوره امکانات برابر شویدي.

همدا سې په فلسفي بحثونو کې مونږ د عالم الارواح ، جنت، دوزخ ، اعراف ، برزخ ،لوح محفوظ ،مُثُل ،د خدای د ذات او صفاتو او ډیرو نورو مشایلو په باره کې د ډیر وستر وفیلسوفانو او پوهانو د فلسفي بحثونو شاهد هم یو .حال داچې دغه ټول بحثونه دانسان دمقدراتو او ممکناتو څخه وتلې کار ګڼل کیږي ، مګر هغه چې یې دخدای په کلام کې ذکر شوې او سي. زما په عقیده هغومره چې پدې باره کې یې دخدای په کلام کې ذکر شوې ، همغومره به ضروري او حتمي ګڼل کیدل . خارج له هغې ، زیاتو معلوماتو ته به ضرورت نه لیدل کیده نو ځکه یې نه دخدای په کلام کې ذکرشوې، نه دانسان په مقدراتو کې راځي او نه یې انسان په معرفت مکلف ګرځول شویدې .نو ځکه اضافه له دې ،کومې هڅې چې پوهانو او فیلسوفانو په تصوري او تخیلي شکل پیل کړي او اوس هم دوام لري کاملاً د نا ممکناتو څخه دي او بې مورده ګڼل کیږي .مونږ پدې باور لرو چې انسان دخدای د کامل معرفت او توصیف څخه دهمیش دپاره عاجز دي ، ځکه چې خدای دلوی حقیقت په حیث د انسان په شعور کې نه ځائیږي ،خو په عالم الاسباب کې د خدای د خلیفه په حیث باید د خدای په علم دنسبي پوهې د معرفت لازم

وسایل او امکانات ولري.په غیر صورت کې به څه ډول د خدای خلیفه جوړ او و ګڼل شي ؟ د دغه ضرورت او مجبوریت له مخې پوهانو اوفیلسوفانو د تخیل، تصور ، تصوف ، کراماتو ،عبادت ، ریاضت ، سحر ،جادو او حتي ډیرو العیاذ بالله د شیطانت له لارې هڅې کړیدي ، په دروغو او ټګۍ ځانونه د خدای خلیفه او قایم مقام جوړ کړي،حتي ډیرو ځانونو څخه مجازي خدایان جوړ کړي ،په دروغویي طریقي ،لاري چاري ، تیورۍ او فورمولبندۍ جوړې کړي او پایله یې ګمراهي شویده او نن هم دغه مسئله پخپل ځای لا ینحله پاتې ده. نوموړې مسئله ډیره مغلقه ،مشکله ،نامرئي او په همغه کچه د اهمیت وړهم ده .پوهان هغه د قضاء او قدر ، جبر او اختیار ، دیترمینیزم او اندیترمینیزم په نامه یادوي . دا سمه ده. زه هغي ته د شعور او لا شعور دیالکتیک هم وایم .پدې باره کې، لکه چې دمخه هم ورته اشاره شوې وه ،ما د « شپږم حس که د شعور او لاشعور دیالکتیک » تر عنوان لاندې یوه مقاله لیکلې او دمیلادي پیړۍ د اتیایمي لسیزې په لمړیو کلونو کې د « اخبار هفته » په ۵۵ ګڼه کې چاپ او پدې موضوع بحث شوې وو .که چیرې د قضاء او قدر د عام قانون له مخې د خالق او مخلوق دمقضي او مقدرو ارادو ډډلیږد او دیالکتیکي قانونمندو مناسباتو تحقق ممکن نه وې ګرځیدلې ،انسان به هیڅ کله د خدای خلف نه وې ، نه به قضاء او قدر وې او نه به د لوی جهان او دهغې د بې شمیره خلقتونو پیدایښت، پایښت او دیالکتیکي قانونمند علت او معلول تحقق پیدا کړې وې . پدې معنا چې دجهان د پیدایښت ، پایښت او دیالکتیکي تحول او تکامل لپاره به نه انګیزه وې او نه علت . څرنګه چې خدای دا لوی جهان قاونمند

ketabton.com - The Digital Library

پیداکړي او قانونمندي شکل د موجودیت د مادې دي ،یعنې ماده او قانون یو تربله لازم و ملزوم ګڼل کیږي اوپه بل ډول او وسیله دهغې پیدایښت ،پایښت بدلون او تکامل خدای لازم او ممکن ندې ګڼلې ، پکار دادي د دې جهان ،پدیدو او خلقتونو سره هر کړه وړه یواځي د علمي لارو چارولو مخې په قانونمند ډول وشي. لکن له ډیره بده مرغه پوهانو دغه ضرورت او مجبوریت ندې درک کړي او دخپل ذهني متافزیکیت له مخې یې مابعد الطبیعت په تصوري او تخلي خارق العاده ،کور کورانه او دعلمي قانونمند منطق څخه بې محتوا او دمقدراتو څخه وتلي واهي فلسفي تیوریو ته مخه کړې ، د کاذب رسالت لار نیسي اود تخیل په وزرو ددي لوي جهان اغاز او انجام معلو مول غواړي او پدي لټه کې کیږي چې په عالم الارواح کې څه پیښ شوي او لا پیښیږي به ،دجنت او دوذخ دثواب او عذاب کچه او اندازه څه ډول تلل کیدې او معلومیدې شي ؟ حال داچې خدای دانسان لپاره یواځې عالم الاسباب مقدر او مسخر ګرځولې تر څو هغه په قانونمند ډول دځان او ټول بشریت لپاره قابل داستفادې وګرځوې .

علم او عقیده سره ددي چې د ماهیت او معنا په لحاظ په موازي ډول عین اهداف تعقیبوي خو دکچې او مقیاس د تناسب له مخې دواړه یوشي ندي . پدې معنا چې په دین او عقیده کې حرج او جبر وجود اوځای نلري ،یواځې د یقین ،عقیدې او نیک عمل پورې اړه لري. پدې لارکې علمي ثبوتي استدلال او نتائج پکار ندي او نه فلسفه دعلم په حیث دا رسالت لري چې حتماً دې د خدای دذاتي معرفت او نورو اړونده موضوعاتو د پیژندګلوی له عهدې څخه ووځي او

ګوندې حتماً دې قانع کننده ثبوتي دلایل وړاندې شي . پدې باره کې پخپله شخصي باور او یقین لازمي او کافي شرط ګڼل کیږي . خدای عادل او منصف ذات دې او انسان یې مختار پیداکړېدي .که خدای خپل مخلوق یواځې مجبور پیداکړې وې ، دقیامت دورځې محاسبه به په کوم اساس ،دکوم عدالت او قضاوت له مخې کیدلې ؟ زما په نظر په عقیدوي مسایلو کې پوهه او ثبوتي دلایل د لازمي او کافي شرط په حیث ضرورنه ګڼل کیږي ، لکن په علمي موضوعاتو کې د پوهې او قانونمندې فورمولبندی موجودیت او ثبوتي دلایل دلازمي او کافي شرط په حیث ضروري او مجبوري ګڼل کیږي او پرته لدې به هره افاده نیمګړې او نا کافي وې . همدلته په فلسفه کې لوی بحران رامنځته شو ، فلسفه ګمراه شوه ،خپل علمي قانونمند مادي ماهیت یې چې بشر پرې مقدر او مکلف ګرځیدلې له لاسه ورکړ او پخپله فلسفه منحیث دعلم ، د علم سره په تضاد کې واقع شوه . همدلته د فلسفې او نورو علومو تر منځ تباین او تباني خپلې لاري سره جلا کړي ، همدلته فلسفې خپل قانونمند منطق له لاسه ورکړ او پخپله منطق عامل د بې منطقۍ وګرځیده ، په همدي مقطع کې فلسفه په نا مشخص ،مذبذب او کورکورانه ډول د لارې د سر په بحث او یا په بل عبارت په سفسطه بدله شوه ،په همدغه مساعده موقع کې دمختلفو نظریاتو پیروانو فلسفې ته د خپلې عقیدي او نظر داصالت د جزائرو د پیداکولو لار پیدا کړه او په واقعي مفهوم فلسفه په غیر تحلیلي نابکاره کانګلمرات «مخلوط» او انارشۍ بدله او ځکه یې نن خپل علمي موقف او ماهیت له لاسه ورکړې دې .

کوم رکود ، سکون او ګمراهي چې نژدي ۳۰۰۰ کاله دمخه

ketabton.com - The Digital Library

په فلسفي علمي ورشو کې راپیدا شوې او فلسفه یي په جړه مشوړه ، غامضه مسئله او لا ینحله معما بدله کړي ، ترننه باقي پاتې ده. شک نشته چې د فلسفي تیوریو په شکلي کمیت او کیفیت ، موضوعاتي ویش او دیفرنسیشن کې سترتغیرات رامنځته شوي خو فلسفي موضوعي محیط اوماهیت د فورمولبندیو ماهیت د پخوا په څیر محدود او متحجرپاتې شوېدې. علت یي د فلسفې د اساسي مسئلې غلط تعبیر او بې بنیاده د عیني او ذهني محیطونو جدا کول وو .ماتریالیستان په ټولنیزو او ذهني پدیدو کې ایدیالست پاتې شوي او ایدیالستان چې فزیک دانان او ساینس پوهان هم وو چې تندې به یې په غره هم لګیده ،ویل به یې نه یي منم دا غرندې بلکه زما داحساساتو کامپلکس او مجموعه ده. خو د فلسفې بوجې د موضوعاتو دتکاثف او ازدحام له کبله د پوچو تخیلاتو په بنیاد پرسیده اوپه هر لوري یي بوړې کاوه او فلسفي تیورې او موضوعات له یوې ورځې څخه بلې ته لا پسي په جړه

مشوړه او عظیم عطالت لرونکي بار بدله شویده . یواځې دعینیت د فلسفې په نوي طرز تفکر او لید لوري سره لکه چې دمخه هم دې موضوع ته اشاره و شوه ، دمقضي او مقدرې ارادې ،قضاء او قدر دعام قانون او د شعور او لاشعوردد یالکتیک په انعطافي مقطع کې، موجوده معما د حل لار پیدا کولې شي. زما په نظرعقیده هغه وخت پیدا کیږي چې شکونه په باور بدل شي . فلسفه او علوم د خپل تکامل په پروسه کې همیشه په تجربي ثبوتي ډول دعقیدې په واقعیت او رښتینولې د تائید مهر لګوي او د خپل لایتناهي تکامل په پروسه کې دلوي او کامل حقیقت مجانب ته په هایپر بولیک

ډول تقرب کوي او دواړه په کامل ثبوتي لوی حقیقت بدلیږي . همدلته عقیده او فلسفه او یا په بل عبارت ،فلسفه او دین په اصطلاح دتضاد دمواضعو څخه دتوافق مواضعو ته راپرې ووځي اودو جانبه متناسبه متممه مکمله پایله غوره کوي. دادې دفلسفې او دین د نسبي حقیقت موضیعي موقف او دکامل حقیقت په لور د هغوئې غبرګونې مجرا او مسیر.

یواځې د قضاء او قدر په ډیر باریک او نامرئي سرحد کې انسان دخدای د عالم خلف په حیث دخوب ، الهام ،وحي او حتي د احساس او ادراک دلاري دخدای دمقضي ارادې دشعوري فهم امکان پیداکوي او په همدې بنیاد یعني قضاء او قدر ، جبر او اختیار او شعور او لا شعور د مناسبت او دیالکتیک په نړۍ پوله د خالق او مخلوق د ارادو دافهام وتفهیم او عملي ارتباط شرایط قائمیږي او دهمدې علت او معلول له مخې موجوده لوی جهاني نظام جوړیږي.

نومورې نظام د خدای د مقضي ارادې او لوی علم له مخې متناسب او متعادل پیدادې ،بشري شعور د خپلې افراطي استفادې په نسبت په نظام کې دغه تناسب او تعادل له منځه وړي او د خپلو مقدراتو په کچه د فردي یا اجتماعي یعني سالمي یا ناسالمي استفادې وړ ګرځوي ، خو په دواړو حالاتو کې د نظام تناسب رنګیږي او دمقدرې ارادې د پولي څخه په وتلو سره د مقضي ارادې په جبر سره دوباره دنظام تناسب او تعادل بر قرارېږي. پدې توګه په نظام کې دمقضي او مقدرو ارادو متقابل اختیاري او جبري فرصتونه تأمینیږي. یواځې دجبر او یا یواځې دقدر د امکاناتو په صورت کې به نظام یو جانبه عطالت او قهقرائي ناپایداره حرکت درلودلې. په بل

ketabton.com - The Digital Library

عبارت ،په نظام کې هم دخلقتونو د نسبي بقاء مقدرستاتیزم وجود لري او هم مقضي متحول دینامیزم ، یا که نور هم په لنډ ډول سره وویل شي ، ابدي همزمان ستاتیک ــ دینامیک دیالکتیک یا دلوی خدای دلوی علم له مخې لوی واحد ، ابدي، پایداره ،متناسب ،متعادل جهان استقرار پیدا کوي او پخپله دمقضي او مقدرارادودیالکتیک دنظام دبقاء تضمین کوي .

پدې ډول مونږ وکولې شول په عامو مفاهیمو یعني په فلسفي بڼه د قضاء او قدر او شعور او لاشعور ددیالکتیک ډیره ستره مسئله د موجوده منل شوو قوانینو د اصولو له مخې ،فورمولبندي کړو .شک نشته چې په عامو مفاهیمو سره ددغه ډول سترو قضایاوو افاده او پوهاوې دواړه ډیر مشکل کار ګڼل کیږي ،او خصوصاً کله چې دغه طرحې او افادې په فلسفي ادبیاتو کې غیر معمول او دلومړي ځل لپاره په سترګو کیږي. سره ددې چې د شپږم حس په موضوع کې ددغه مسئلې په ځینې اړخونو څه ناڅه بحث شوېدې ،بیا هم پکار دادي چې دغه مسایل عام شهرت او دعامې استفادې وړ وګرځي او دمسایلو د جزئیاتو په کچه دموضوعاتو دمتخصصینو لخواد هغې په تخنیکي اړخونو په تفصیل سره بحثونه وشي. خصوصاً دغه موضوع په څرګندوڅانګړو مثالونو کې وڅیړل شي چې څه ډول دقضاء او قدر اوشعور او لاشعور په دیالکتیک کې لاشعوري پروسې په شعوري پروسو ، پدیدو ، فاکتونو ، ارقامو ، ګرافیکونو او ډیرو نورومفهومو شعوري حقایقواوواقعیتونو بدلیږي .

دخالق او مخلوق دمقضي او مقدرې ارادو دد یالکتیک د

حقایقو او عامه تیوري فورمولبندي او نړیوالو ته دهغې وړاندي کونه برعلاوه ددې چې په فلسفي علم کې ټول ناممکنات ممکن ګرځوي، هرې معما ته دحل ځواب وایي ، دفلسفي تیوري هره ټرلې کوڅه د حقیقت او واقعیت په لور خلاصوي او فلسفي ادبیاتو ته د مهملو ،مجملواو مغلقو فورمولبندیو څخه نجات ورکوي ، بشریت د لاشعور د غیر محاط امکاناتو محیط ته دلاري په پیداکولو سره د د ې امکان هم پیداکوي چې دغه ورشو دلویي سرمایه ګذاري په قوت د متخصصینو په ذریعه وڅیړي ، د بشریت دښېګڼې په خاطر ټول امکانات ترلاسه او وروسته لدې د حرص ،آز ،حسادت او تنګنظري نړۍ ته دپای ټکې کښېږدي او نړیوالو دپاره دخدایي سخاوت سخاوتمندانه مناسبات او جهان جوړ کړي . ددي لارې انسانان کولې شي دانسانانو ،حیواناتو او نباتاتو تدافعي ، معفیتي ، وقایوي او مراقبتي سیستمونه په ژوره توګه وڅیړي او لکه څرنګه چې لاشعوري نظام خپل چاپریال په تناسب او تعادل کې ساتي ، همدغه دتعادل او تناسب استازو ته د حیه او غیر حیه نظامونود تناسب او تعادل چارې وسپارل شي .پدې وسیله دا هم ممکنه ده چې راتلونکي تولیدات او مرکبات له یو سره ټول په متناسب او متعادل ډول تولید او نړۍ او نړیوال د افراط و تفریط د مضره تناسبونو د ګزند او چاپریال هم د ککړتیا څخه وژغورل شي.

ketabton.com - The Digital Library

د عینیت فلسفه
اوځانګړي علمي اصالتونه

دا جهان د مادي موجود په حیث خدای دخپل لوی علم له مخې دواحد قانونمند دیالکتیکي نظام په شکل پیدا کړیدي . مادیت ،وحدت ،قانونمندي اودیالکتیک ددې نظام بنسټ او اساس تشکیلوي. ددې جهان دننه اودباندې داسې ورشو ګاني وجود نلري چې هلته دې ځانګړې قانونمندي او ځانګړي نظامونه موجود اوسي . پدې نظام کې ټولي پروسې او تعاملات په متداخل ارګانیک دیا لکتیکي شکل جریان لري او دمختلفو پدیدو او خلقتونو دظهور سبب ګرځي . دغه متداخلې پروسې او تعاملات نبایددمختلفو علوموبلکه د مختلفو وجدي او روحي حالتونو ،دیالکتیکي تحولاتو او تغیراتو ،د نظام دساتنې او محافظت دعواملو او ډیرو نورو حالتونو چې تر اوسه پورې یې مونږ نه په راز پوه او نه په افاده قادریوخو په کل کې دغه خدایي ابدي ،قایم باالذات ،خود کفاً ،خود بقاً دیالکتیکي نظام جوړوي. دغه پروسې دذات البیني تداخل دیالکتیکي او ارګانیک جبر او اختیار له مخې په همزمان او هم مکان تحول ، تکامل او دینامیزم کې قرار لري او دهغې مطابق ټول وجدي ، روحي حالتونه اوکمي او کیفي

ارزشونه جوړوي. مشکله خبره ده چې پروسې ، پدیدې اوعلوم په دغه دیالکتیکي دینامیزم کې په متداخل ډول یودبل انګیزه او علت ومعلول ونه ګرځي اوپه مستقل شکل سره دې یا دپروسي او یا دعلم په حیث اثبات اوعرض وجود وکړي شي.پدې جهان کې دستنې د ستومي په اندازه نه تشه موجوده ده او نه داممکنه ده چې ګوندې دیوې ذرې په بې ځایه کیدو دې په اصطلاح جهان ونه لړزیږي. دا نظام تر دې کچې پورې ټرلې او واحد نظام ګڼل کیدې شي.

مولانا بلخي وایي:

اګر برګیري یک ذره از جای
فرو ریزد همه عالم سرا پای

په نتیجه کې ویلې شو چې مستقل علوم ،مستقلې پروسې او مستقل تعاملات او دهغوی مستقلې ملوک الطوائفې او ورشوګانې وجود نلري او ټول موجودات له څیلمه په متداخل هر اړخیز فعالیت کې قرار لري. کله چې دالکترولیت یو انبیق په برقي جریان پورې تړل کیږي ،یا یوه لمده بطرۍ دموټر دچالانیدو دپاره استعمالیږي یا دوچې بطرۍ پواسطه رادیو فعالیت کوي،په دریواړو صورتونو کې ډیر تفاوت وجود نلري. که یو الکترولیت په برقي چارج پوري تړو :

د ایو نیزیشن دعملي په شروع سره کیمیاوي فعالیت شروع کیږي ؛دمنفي او مثبت قطبونو په لورد ایونونو حرکت میخانیکي فزیکي فعالیت ګڼل کیږي ؛دحرکت ، اصطکاک او برقي جریان په نتیجه کې حرارت پیدا کیږي او دحرارت په موجودیت کې ترمو دینامیکي فعالیتونه یعني دحرارت انتقال او تبادله پیل او دنورو فعالیتونو د رامنځته کیدو سبب ګرځي

ketabton.com - The Digital Library

؛ دعضوي موادو په موجوديت کي همزمان بيولوژيکي ، فيزيولوژيکي او همداسې نور او نور فعاليتونه شروع کيږي...

مونږ دغه ډول متداخليې سلسلې دمختلفو پروسو ، مختلفو تعاملاتو ،مختلفو پديدو... په مختلفو جهتونو کې تعقيبولې شو او دا ددي معنې لري چې مستقل علوم ، مستقلې پروسې او مستقل تعاملات او نوري پديدي وجود نلري ،ټول يو تر بله سره علت ومعلول اويو تر بله سره انګيزه جوړيږي او مختلف فعاليتونه يوائې په متداخل شکل سره جريان پيدا کوي.

داجهان دخدای دمقضي الامر ارادې له مخې په خارق العاده قانونمند نظم او تناسب سره پيدا دي ، د همدغه ارادې له مخې به په همدغه تناسب او نظم سره پايې اودهمدغه ارادې له مخې خودکفاء ،خود بقاء اوخودحافظ او ناصر ګڼل کيږي او بل کړه وړه نه منې. انسان يوائې دخپل قدر او اختيار له مخې ددغه مادي جهان په قانونمند معرفت مقدر ، مکلف او موظف ګرځيدلې دي. فلسفه دخدای دلوې علم انساني ،ذهني،عقلي تراوش او افادي ته ويل کيږي. انسان ديوې خواپخپل عملي ژوند کې ډيرو دقيقو محاسبو ته ضرورت نلري اودبلې خوادخدای دلوې علم په هم زمان او هم مکان ديالکتيکي تحول او تکامل او فلسفي علمي انتګريشن «کلي ،مجموعي وجدي حالت» اوعلمي پروسوي قانونمنده ګلوبال محاسبه باندي قادر هم نه دې ،نو ځکه دضرورت او مجبوريت له مخې دعلومو نسبي ويش اوديفرنسييشن ته قايل اوپخپل عملي ژوند کې د موجوده عملي امکاناتو له مخې په اصطلاح لوټه په اوبو کې وږدې او قدم مخته اخلي او دواقعيتونو او امکاناتو

په عدم موجوديت کې ،ځيني وخت دانحرافي او واهي تيوريو درامنځته کيدو سبب هم ګرځي. «پراتيک معيار دحقيقت دي » ،نو ځکه دمختلفو علومو څخه په نسبي عملي استفادي او تجربي تدريجي اصلاح او دځيني عملي تجربي ضريبونو داستعمال له مخې کيدې شي نسبي دقيقي محاسبې تر سره شي. بشر په همدغه اساس او بنياد مختلف توليدي مرکزونه جوړ اوبې ساري کلتوري فرهنګي زيرمې يې ايجاد اوخپل استهلاکي ضرورتونه پوره کړي ،چې مونږ عملاً نن ددغه ډول مرکزونو او لاسته راوړنو شاهد يو .ددي لارې دا هم ممکنه ده چې فلسفي عامي تيوری هم په نسبي عملي ډول وارزول شي او د فلسفي تيوريو د سترو او غير قابل تصور اشتباهاتو اوغلطيو څخه هم جلوګيري وشي. له ډيره بده مرغه ، دفلسفي علومو پدې دومره اوږده تاريخ کې ، سره ددې چې ډير فيلسوفان ساينس پوهان هم وو ، نه يې دي کړې شوي د تجربي علومو د متودونو او روشونو څخه د فلسفي تيوريو د اشتباهاتو دمخنيوي دپاره عملي ارګانيک او منطقي ډول استفاده وکړي .برخلاف پوهانو دغه روشونه او متودونه کاملاً په ميخانيکي ډول تيوريکي نظرياتي ساحې ته انتقال کړي او په تخيلي او تصوري ډول يې د استقرائي او قياسي لوبود جدل په ډګر کې دتحت الشعور ، فوق الشعور او مابعد الطبيعه ، ماقبل الطبيعه او ديته ورته عنوانونو لاندې يې بې بنياده واهي انحرافي تيوريګاني رامنځته کړيدي.خو دې خبرې ته هيڅ ندي متوجه شوي چې په تيوريکي نظرياتي مسايلو کې د يوه ميکرون په اندازه انحراف په ۱۸۰° انحراف بدليدلې شي. د پوهانو دغه ناسم عمل هر چاته دا جرئت ورکړې ،چې په علومو

ketabton.com - The Digital Library

کې په هر ډول قانونمندۍ سترګې پټې او انارشیزم ته حق قایل او حتا ساینس پوهان د فیلسوف د لقب د حاصلولو په شوق په ذهني ایدیالستانو بدل اوغواړي د احساساتو د کمپلکس د زیارت ملنګان وګرځي . علومو خپل مستمر قانونمند ماهیت او ارزش له لاسه ورکړي او ځای یې تخیلاتو ، اجمالاتو او لفاظۍ ډک کړي ، هر سړي د مهملو ،مغلقو او بې مفهومو بې معنا افادو دلاړي د فلسفه ګرائي جوګه او په حقیقت کې علم د علم په حیث خپل تعبیر او ماهیت له لاسه ورکړي. نن هم علمي قانونمندۍ ، قوانین ،اصول ،مقررات ، مقاولې ،علایم ، نښې نښاني او متودولوژیکي روشونه یو له بله سره څوک نه تفکیکوي ،او هغې ته یو شان قانونمند حیثیت قایل دي . په همدې علت د هر ځانګړي علم عالم لکه منطق ،کلام ، متماتیک، ښوونه او ډیرو نورو علومو د اصالتونو له لاري په فلسفي حریم ورننووځي .حال دا چې په اصطلاح په دغه علومو کې باالذاته او في نفسه کومه قانونمندي وجود نلري او یواځې د نورو قانونمندیو د افادي وسایل ګڼل کیږي او یا په بل عبارت دغه مقولي او قوانین ، د مثال په ډول متماتیک ، فزیک ، ترمودینامیک او نور یواځې هغه وخت قانونمند علمي ارزش پیدا کوي چې دهغې بې ساه ارقام په نورو قانونمندیو کې په حرکت راشي .

د مخه مونږ دې خبرې ته اشاره کړې وه چې انسان د قانونمندۍ ایجادګر نه بلکه یواځې دخپلې پوهې او علم له مخې د هر یو ځانګړي علم معرف ګڼل کیږي. کله چې انسان د خدای عالم خلف په حیث ایجادګر د قانون او جهان نه اوسې ، د طبیعیونو هغه نظر چې ګوندې دا جهان ، قانونمندي او

خلقتونه طبعیت پیدا کړي ، هم دمنلو وړ ندي . ټول مسلمانان او بلکه قاطع اکثریت انسانان پدې عقیده دي چې دا جهان خدای پیدا کړې دي. مونږ پدې عقیده هم یو چې دا جهان خدای قانونمند پیدا کړې او قانونمندي شکل د موجودیت د مادې دي .پدې کې هم شک نشته چې د خدای د وجود او عدم وجود په باره کې څوک علمي ثبوتي دلیل نشي وړاندي کولې .ځکه چې انسان په علمي ثبوتي ډول د خدای د معرفت او توصیف څخه د همیش لپاره عاجزدې. خو دهغه څه په منلو مکلف دې چې د خدای په کلام کې یې ذکر شوې اود خدای د خارق العاده خلقتونو له مخې یې باید شک په یقین بدل او په خپل خدای ایمان ولري.ځینې کسان د ناپوهۍ ، جهالت او یا کبر او غرور له مخې د خدای څخه منکریږي. هغو مره چې د خدای د موجودیت دپاره بې شمیره دلایل وجود لري ، د عدم موجودیت په باره کې یو هم نه په سترګو کیږي. مونږ دلته د علم ، قانونمندۍ او منطق څخه بحث کوو چې د هر معقول او باشعوره انسان لپاره باید قابل د قبول اوسې او یا یې په مقابل کې همداسې علمي ،قانونمند منطقي دلیل ولري.

دې کې شک نشته چې د علومو په ټولو قانونمندیو ،محاسبو ،تفکیک ، انتګریشن او دیفرنسییشن باندې پوهیدل د ټولو لپاره اسان کارنه دې خو پدې خبره هرڅوک په اسانۍ پوهیدلې شي چې نپوهیږي. پوښتنه پیدا کیږي. ولې پدغسې مواردوکې یو عالم انسان چې د موضوع په اهمیت او پدې هم پوهیږي چې نپوهیږي او بیا هم په اصطلاح تجاهل العارفانه د خپلې ناپوهۍ او بې منطقه منطق څخه نه تیریږي او ارجحیت ورته قائلیږي. نن بشریت د عقل او شعور د بلوغ لوړو

ketabton.com - The Digital Library

افقونو ته رسیدلې ،علم اوتخنیک فوق العاده پرمختګ کړي ،دشپږ ملیاردو څخه زیات انسانان د ځمکې په مخ ژوند کوي ، ټول غواړي د ټولو دپاره منلي او قابل قبول قوانین اودنبه سولئیز ژوند نبه شرایط ولري.لکن تر اوسه پوري پدي ندي قادر شوي حتا پنځه ماده یي یو ډیر ساده قانون جوړ کړي چې پخپله یي مراعات کړې شي.روسي تزار چې هم حاکم ، هم قاضي ، هم حافظ او هم مجري د قانون وؤ ، ویل به یي «قوانین، عبث لیکل کیږي ، کله چې یي نه مراعتوي» .

برخلاف خدای دا لوی جهان او ټول خلقتونه په قانونمند همزمان ستاتیک دینامیک دیالکتیکي تحول او تکامل پایداره حالت سره پیدا کړي اود ذرې په اندازه تغیر چې مرزي یي نه وې ،په کې نشي راتلای او هر څه به د قضاء او قدر د قانون مطابق په متناسب او متعادل ډول د نظام او قانونمندۍ سره سم ابدي پایداره پاتې وي . پوهان وایي دانسان مغز د پنځلس ملیارده عصبي ریښکیو او خدای خبر څومره حجرو څخه جوړ دې.په هره حجره کې ۲۳ جوړي کروموزومه او DNA او RNA وجود لري . که چیرې د مقدراتو د حدودو څخه دکوم باغي انسان د سرکشۍ په نسبت یو کروموزوم یعني Trisomi 21 د نظام

په خلاف تغیر وکړي ، د دغه باغي انسان جزا به د وراثت دبي حسابه هر اړخیزي پایداره قانونمندۍ سره سره په ارثي مونیزم بدلیدل یعني د Mongoloid په زیږیدو منتج شي . همداسې که چیرې د ځینې باغي انسانانو څخه شعوري بغاوت یعني رادیو اکتیف ،مخدرات ، مسکرات او یا بل کوم ډول سرکشي سر ووهي . د بدن معفیتي او مقید ترلې قانونمند نظام رنګ

،نورمال حجرات یاغي او دنن ورځي په کچه د کریبس بلا پرې نازلیدل حتمي دي.

په پورتني مثالونو کې مونږ ولیدل چې مسایل او قضایا څومره په سادګۍ او بې مسؤلیتۍ سره مطرح کیږي خو ریښې یي تر کومو ژورو پورې ځغلي او بشریت د څه ډول لویولا علاجه بدبختیو او ستونځو سره مخامخ کولې شي. خو دغه کارونه د ځینې کسانو لخوا عمداً دخپلو شومو اعمالو او نیتونو د پلي کولو په خاطر تر سره کیږي. همدلته د فلسفي او ځانګړو علومو د دیا لکتیک غوښه ټرل کیږي او د مشترک استلزام تعلق او ضرورت څخه برابریږي. د تیورۍ او عمل د متقابل استلزام په باره کې ویل کیږي چې « عمل د تیورۍ په نشتوالي کې ړوند او تیوري چې عملي بڼه ونلري ،بې مفهومه ده» فلسفه او ځانګړي علوم هم دغه شان متقابل موقف او ماهیت لري « فلسفه پرته د ځانګړو علومو تجربي ثبوتي برهان او دلیل نشي لرلې او د فلسفي لارښوونو پرته د ځانګړو علومو روانیدل د ګمراهۍ په لار حتمي دي» .

د مقضي او مقدرې ارادې په موضوع او دهغې د متقابل استلزامیت او د شعور او لاشعور د دیالکتیک په قضیه کې مونږ وکولې شول د خالق او دهغه عالم خلف مخلوق یعني انسان د ارادو مختلف فلسفي اړخونه او ځینې نور اړونده فلسفي مسایل فورمولبندي او عامه اذهانو ته وړاندې کړو . که د مادې او شعور د مسلّې فورمولبندي ، په طوفاني هوا کې د همالیا د ایوړست په څوکه آوؤختل وؤ ،نو د شعور او لاشعور دیالکتیک یا د خالق او مخلوق د ارادو مناسبت او د خدای د خلیفه په حیث د انساني امکاناتو فورمولبندي به

ketabton.com - The Digital Library

دکهکشانونو دسیر وسفر او تسخیر څخه کم نه وي . پدې ترتیب مونږ وکولې شول د خدای ، جهان او علم یعني انسان د دري ګوني متقابل مناسبت اساسي مسایل دعملي قانونمند منطق له مخې فورمولبندي او دعملي استفادي طریقي او امکانات په ګوته کړو . پدي ساحه کې نوي فلسفي ادبیاتو ، نوي ترمنولوژۍ ، نوي فورمولبندیو ، نوو تیوریو او وضاحتونو ته ضرورت لیدل کیږي. باید عامه ذهنیتونه لومړي پدې معتقد او بیا دعملي استفادې دلارو چاروسره اشنا شي. پکار دادي دخدای دلوی علم له مخې د خدایي خلقتونو د اساسي مسایلو په میخانیکیتونو او ذات البیني تفاوتونو ، چې په عملي ژوند کې یې نن ستر پرابلمونه رامنځته کړي بنیادي فلسفي بحثونه وشي. یو له دغه مسایلو څخه دنظام او نسل دبقاء او دمختلفو خلقتونو دپیدایښت مسئله ده. خدای ټول خلقتونه دنظام دحفاظت په خاطر په ټولو اوصافو ، ټولو خصلتونو ، علاقمندیو او امکاناتو سره مختلف او متفاوت پیدا کړیدي. یو په هوا ، بل په ځمکه ، دریم په اوبو کې ژوند کوي. یو ګلان بویوي ، دګلانو شیري ټولوي او پري تغذیه کیږي. دوهم ټول سروکار دچټلې او کثافاتو سره لري. یو غوښي خوري ، بل واښه خوري او دریم له هیڅ شي څخه کرکه نلري. یو شات او شکري ټولوي بل زهراو دریم بل څه. یو ځان غواړي او بل د جهان سره علاقه لري ادغه ټولې چارې د خدایي عبادت او بندګۍ په واسطه تنظیمیږي اوهمدغه دخدای دین ، طریقت او شریعت ګڼل کیږي.

هو ! همدغه د جهان ، نظام او خلقتونو د پیدایښت ، پایښت لار او چاره ده. خدای همداسې ټول خلقتونه دمقاومت

، معافیت او وقایوي امکاناتو له مخې مختلف پیدا کړیدي تر څوهرڅوک د ځاني خطر له مخې پابند دنظام اوسي . ملائکو عبث تشویش نه درلود چې ددي باشعوره انسان پیدایشښت به دبغاوت او فساد منبع وګرځي . سره ددې چې په لوی جهاني نظام کې د نظام دحفاظت او حراست ټولې لارې چارې پیشبیني شوې اوهر څه د قضاء او قدرد عام قانون او دخدای د ارادې له مخې جریان لري او یوائې انسان د بغاوت له مخې د خپل نفس قانون مني اودا لوی جهان یې د نابودۍ د خطر سره مخامخ کړېدي .

د نظام دحفاظت په خاطر د خلقتونو د جنس ، نوع ، صنف ، افرادواو نسلونو د پایداره تواتر مسئله د ډیر ارزش او اهمیت وړ ګڼل کیږي . دمخه مونږ د یوې حجرې دننه د یوه کروموزوم په تفاوت ولیدل چې څه ډول د وراثت هر اړخیز پایدار سیستم رنګیږي او په ارثي مونیزم باندي بدلیږي. او علت یې هم یوائې دعامو قوانینو څخه د باشعوره انسان سر غړونه وه. که چیرې د قضاء او قدر او جبر او اختیار عام قانون له مخې په مستمر شکل سره تناسب او تعادل ته د مواد و د بازګشت سلسلي وجود نه درلودې ، پدي جهان کې به هیڅ خلقت ، پدیده ، وضعه او حالت پایداره نه وي پاتې او عام سراسري انارشیزم به جریان درلودې. زه غواړم د خلقتونو دجنس ، نوع او نورو سلسلو د بقاء په مسئله د تولد او تناسل د عواملو داهمیت له مخې بحث وکړم .

د تولد او تناسل بقاء ځکه پایداره پاتې او لا دوام لري چې خدای دهغې بنیاد په مینه ، محبت ، وفاداری ، صداقت ، عطوفت ، فداکاری او داسلام په مبین دین کې د نراو ښځې تر

ketabton.com - The Digital Library

منځ د سیال کفائت او پاک عقیدت په اصولو بناء کړیدي. مینه همیشه پاکه او مقدسه ده. مینه د هرچا او هر خلقت شخصي ملکیت او دهر ډول تعرض ،تصرف او سوء قصد څخه مصؤنه ده .مینه یواځي په مینه بدلیدې شي. مینه مقدس ارزش دې ،متاع او کالي نه دي ، خرڅ یي ناروا او په قطعي ډول ممنوع دې. هغه څوک چي مینه خرڅوي ځان خرڅوي. هغوی چې د مینې په ارزش نه پوهیږي ، هغوی ټیټ ،ناپوه او بدبخت انسانان دي. حیوانات ، الوتونکي او خزندي مینه نه خرڅوي او یواځي د خپل سیال کوف د مینې په بدل کي یي د نسل او نوع د بقاء دمقدس مقصد او ارمان په مقابل کي وړاندي کوي. هغوئ مقاربت ، مجامعت اود مینې شریکي یواځې او یواځې د نسل دبقاء د مقدس ارمان په خاطر کوي. په غیر صورت کي ډلي ډلي حیوانات ، الوتونکي او خزندي یوځای ګرځې، خو هیڅا به دهیڅ یوه څخه بې نزاکتي نه وي لیدلي. خوکله چې د مقابل لوري د نسل دبقاء علایم احساسیږي ، هر یو په لومړۍ درجه مقابلي ته حاضریږي. یواځې انسان دې چې ټول مقدسات او ارزشونه یواځې د سرمایداري سود او زیان ،هوا و هوس او شهوت په کنډه پیمانه کوي او نور ټول ارزشونه ورته بې ارزشه ښکاري. که چیري د مینې مقدس ارزشونه او ایدیالونه اود نسل دبقاء پاک ارمانونه په پام کې نه وې ، خدای د نسل د مقدساتو په بناء تناسلي سیستمونه ، تناسلي الات څومره مصؤن او له بله پلوه څومره آسیب پذیره پیداکړي او څومره یي د مینې ،محبت ، عطوفت ،صداقت ، شرم ،حیاء او سل و زر نورو قیوداتو په پردو پوښلي او د متفاوتو معفیتي ، مقاومتي ، وقایوي ،او ډیرو نورو خطرونو په حلقو مقید

ګرځولي ، بیا هم باغي انسان ددغه ټولو انګړونو څخه دبې حیاییاو بې شرمۍ ډګرته ووځي او په بې شرمۍ سره حتا د هر روا او ناروا ،وقت وناوقت حیوان او انسان او بل هرڅه مقاربت او مجامعت څخه ډډه نه کوي او ځان او ټول نسلونه د تباهۍ د خطر سره مخامخ کوي . نن دهمدغه بې مسؤلیته اعمالو په نتیجه کي یواځی دځلویښت ملیونو انسانانو څخه ډیر زیات د ایدز په مرض اخته انسانان د مرګ او ژوند په پوله د بدبختۍ ، رنځ او درد مایوسانه شپې ورځې تیروي .

د تأسف خبره داده چي ځینې ځان غوښتونکي کړۍ دغه ډول تباه کوونکي پروګرامونه ، ځانونو دپاره د تنفس د ساحي دفراخولو په خاطر عملي کول غواړي . هغوی عمداً علوم ، قانونمندۍ او تیورۍ تحریفوي او عام بشریت دحماقت په لور کشوي . یواځې فلسفه او فلسفي اصالت دې چې علومو او عام بشریت ته ددغه ډول ګمراهۍ څخه نجات ور کولې شي.

د پورتني بحث څخه دا ډول نتیجګیري کولې شو :

ـــ دا جهان واحد او ټرلي نظام اودیوي کوچنۍ ذري په اندازه حرکت پکي محسوس دي ؛

ـــ پدي جهان کي ځانګړي علوم وجود نلري او ټولي قانونمندۍ ،پروسې او تعاملات همزمان او هم مکان په متداخل ډول پیښیږي ، جریان لري او دمختلفو خلقتونو دزیږندي ،پایښت ،تحول او تکامل انګیزه او علت ومعلول جوړیږي .

ketabton.com - The Digital Library

د فیثاغورث د متماتیک اصالت او د عینیت د فلسفې نظر

داسې ویل کیږي چې د فیثاغورث څخه لیکلي اثار ندي پاتې خو دهغه هندسي قضیه (په یوه قایم الزاویه مثلث کې د وتر مربع مساوي کیږي په مجموع د مربعاتو د دوه نورو ضلعو) ډېره مشهوره ده.

ځینې کسان فیثاغورث د فینیقیه د خلکو څخه ګڼي او وایي چې ګوندې په صور کې پیدا شوېدې. ځینې نور هغه د ساموس اهل ګڼي چې د پولوکراتس د ظلم څخه یې خپل وطن پریښود او صقلیه ته په ۵۳۲ ق.م کې مهاجر او د کروتون په بنار کې یې سکونت اختیار کړ. فیثاغورث څرنګه چې په تناسخ یعنې داچې روح دیوه جسد څخه بل جسد ته ځای بدلوي، عقیده درلوده، نوځکه یې د حیواناتو غوښې او د ځینې حبوباتو خوړل او د پوستکو په خاطر د حیواناتو قرباني کول په ځان حرام ګڼل. فیثاغورث د مذهبي او سیاسي ډلې مشري کوله چې د تقوا او صداقت له مخې سره راټول وو او د فیثاغورث د رهنمایي لاندې

یې د ریاضي، علم النجوم، موسیقي، طب او نورې زده کړې کولې او څه یې د رلودله د دولت چارې عالمو کسانو ته په لاس ورشي.

فیثاغورث د متماتیک اصالت دا ډول افاده کوي «عدد د ټولو کائناتو اصل دي.» (تاریخ فلسفه در جهان اسلام ص ۳۳) فیثاغورث پخپل دې قول کې ځکه زه حق په جانب ګڼم چې ټولې قانونمندۍ یوائې د متماتیک په ژبه په دقیق او علمي شکل سره افاده کیدلې شي.

کله چې زه د ننګرهار د لیسې په یوولسم ټولګي کې ووم صاحب الدین خان د ننګرهار د بنوونې او روزنې مدیر او زمونږ د الجبر استاد وو. د افغانستان د هغه وخت د معارف د تعلیمي نصاب له مخې به په یوولسم ټولګي کې دوهمه درجه الجبري معادلې تدریس کیدلې. کله چې استاد ټولګي ته راغې او د لومړي ځل لپاره یې د $ax^2 + bx + c = 0$ معادله یې په تخته ولیکله. څرنګه چې مادپاره نا اشنا معلومه شوه. سمدستي مې ترې پوښتنه وکړه. استاده! پدي خو پوهیږم چې جمع، تفریق، ضرب، تقسیم، ربح، تناسب او نورود ریاضي مسایلو او فورمولونو څخه څه ډول او په کوم ځای کې استفاده وکړو. پدي خبره پوه نشوم چې د دې معادلې څخه به څه ډول او په کوم ځای کې ګټه اخلو؟ استاد په ځواب کې وویل. که چیرې د دې معادلې د مختلفو سیستمونو، طاقتونو، مختلف تعداد، مشتقاتو، انټګرالي او دیفرنسیالي حالتونو په حل بریالي شو، مونږ د پاره به د دې جهان د ټولو حوادثو او واقعاتو د ماضي، حال او مستقبل څخه خبر یدل کوم مشکل کار نه وي.

د غه جملي زما په مغز کې لوی بحران را ولاړ او نور په هیڅ

ketabton.com - The Digital Library

پوه نه شوم.اضافي پوښتنه مې هم ونکړه ځکه چې راته بې ځایه معلومه شوه اوبې له هغې به پرې نه وې پوه شوې .کله چې په دولسم ټولګي کې دانتګرال اودیفرنسیال سره څه نا څه اشنا شوم ،په MPCB کې مو دغه معادلات یوځه مفصل ولوستل او کله چې دپخواني شوروي اتحاد داکراین جمهوریت ته تحصیل لپاره ولاړم او هلته مې دغه مسایل په مفصل ډول ولوستل ، یواځې هلته زه پدې خبره پوه شوم چې متماتیک رښتیا هم څه ډول معجزی کولې شي او په لومړي سطحي نظرکې سړي ته داسې ښکاري چې ګوندې په رښتیا هم ددغه اصالت جوګه ګڼل کیږي. بې مورده به نه وي که د همدې خبرې د تائید په خاطر د یوې بلې خاطري ذکر وکړم.

داکراین په جمهوریت کې ددرې میاشتې روسي ژبې لوستلو څخه وروسته ځینې نور عمومي مضامین لکه متماتیک ،فزیک ، کیمیا ،موادشناسي او نور شروع شول. دمواد شناسۍ مضمون یوه پروفیسور درس راکاوه او مونږ دپاره نااشنا مضمون ووچې دموادو د اتمي ، مالیکولي پنجرو او داخلي عمومي جوړښت څخه یې بحث کاوه. پدې مضمون کې به زما اود استاد ترمنځ همیشنۍ شخړه پیښه وه ځکه چې مضمون مشکل وو ، ما پرې ځان پوهول غوښتل او دفلزاتو او غیر فلزاتو او دهغوی دمرکباتو د اتمي او مالیکولي جوړښتونو د پنجرو او په مختلفو مدارونو او هسته کې د پروتونونو او الکترو نونو موقعیت او تناسبونو او په مختلفو حالتونو کې د هغوی د مختلفو وضعیتونو توضیح د هر استاد لپاره هم اسان کار نه وو. همیشه به مو یوبل ته سره قناعت نه شو ورکولې . یوه ورځ کله چې درس ته راغې او دهمیش په

شان شخړې دوام پیدا کړ ،په اخرکې یې راته وویل. زه درته یو پیشنهاد لرم . زه ورته غوږ شوم او په دوام یې راته وویل. راشه چې زه او ته په همدې مضمون کې دډاکتری دپاره کار شروع کړو ،مخکې له دې چې دانجنری دیپلوم واخلې دډاکتری دیپلوم به ترلاسه کړې او په عین وخت کې به ددوه دیپلومونو خاوند شې. زه هم ډیر خوشحاله شوم خو کله چې مې دوطندارانو سره مصلحت وکړ .ځینو وویل چې روسي ژبه ډیره سخته ده . ددواړو کارونو پر مخ بیول به درته مشکل شي او مونږ وینو چې ته د طلایي د مدال اخستلو لپاره اماده ګي لرې ،په دې کار هم بیا نه شې بریالې کیدلې . یوه تن لا راته وویل مونږ غواړو ځان ناکام کړو چې یو کال موزیات شي. لنډه داچې ددغه کار څخه مې صرف نظر وکړ . ددې اوږدې کیسې څخه زما مطلب داوو ،کله چې ما دیپلوم دفاع کړه او د سالون څخه راووتلم.تصادفي ددروازې مخې ته همغه پرو فیسور دیوه بل استاد سره ولاړ وو . تبریکي یې راته وویله اوهغه پروفیسور زیاته کړه ،که زما خبره دې منلې وې. اوس به دې دوه دیپلومه په جیب کې وې . ما ورته وویل. هغه خبرې خو تیرې شوې . اوس به راته ستاسې مشوره څه وي؟ دوی دواړه یو هم دمتماتیک استاد نه وو. یو دمواد شناسي او بل دآیرو دینامیک استاد وو . دواړو غیر ارادي همزمان په یو اواز وویل. که وخت دي پیدا کاوه ،متماتیک لوله. او زه یوځل بیا دمتماتیک عظمت او اهمیت ته متوجه شوم . نوفیشاغورث او دکارت دواړو چې دمتماتیک اصالت په ټولو علومو باندې برقرارول غوښتل هم ډیر به ملامته نه وو.

متماتیک دټولو قانونمندیو دافادې ژبه ده . ټولې

ketabton.com - The Digital Library

قانونمندی که شعوري دي ،که ټولنیزي او که طبیعي ـــ میخانیکي دي دمتماتیکي قوانینو په مرسته قابل دافادي ګڼل کیږي. هغه وخت به ډیر لیري نه وي چې په اصطلاح دغه بې شعوره موجودات یو دبل دحال په ژبه سره پوه او مونږ دپاره ترجمانان جوړ شي. نن دانسان په واسطه جوړشوي جوړښتونو اومیخانیکیتونو وجدي حالت بلا کوي ،دسترګي درپ په میلیونمه زرې ګي میلیونونه عملیات اجرا کوي ،فکر کوي ،سنجش کوي او باور لرم ډیر زر به دمختلفو پدیدو ترمنځ لکه څرنګه چې دموادو تبادله موجوده ده داطلاعاتو اومعلوماتو تبادله به هم جاري او دحال ژبې به ګویا شي .

هو !دمتماتیک په وسیله با شعوره او با کلتوره انسان داهرڅه کولې شي. هغه څه چې دنه کیدو دې ، هغه په ټولو قانونمندیو دمتماتیک دعلمي اصالت برقراریدل دې. او داځکه چې متماتیک با الذاته او في نفسه عاري دقانونمندۍ څخه دې. دمتماتیک ارقام او اعداد ترڅو چې په بله قانونمندۍ کې په حرکت رانشي مړه دي او هیڅ شې نشي افاده کولې. له ډیره بده مرغه فیثاغورث او حتا دکارت ټوله لوبه په مړو ارقامو او اعدادو سرته رسولې او غوښتل یې همدغه بې مفهومه او بې مضمونه لوبه د عملي فعالیت په ټوله ساحه حاکمه کړي ، چې البته محصله به یې صفر وې. مړه ارقام او اعداد ګونګي بلاګاني دي ، هیڅ شي نشي افاده کولې او حتي دالهام ژبه یې هم ګونګه ده. دمثال په ډول فیثاغورث لیکي «عدد یا فرد است یا زوج .فرد عدد محدود کامل است وزوج عدد نامحدود ناقص...» اویا مثلاً «عدد سه ،با مکان که داراي سه بعد است تطبیق میکند ،(دا خبره سمه ده ځکه چې

مکان درې بعده لري) وعدد پنج باصفت ،وشش با رطوبت وهفت با عقل ونوروصحت ،وهشت با عشق وصداقت،ونه با تفکر در امور ،وده که محتواي همۀ این اعداد است،صاحب طبعیت الهي است ومطابق است با ترکیب عالم وجود که محتوای همۀ اشیاً است.» (تاریخ فلسفه در جهان اسلامي ص۳۴و۳۵) .دغه اعداد او ارقام د پورتنیو مفاهیمو سره هیڅ ډول ارتباط او مناسبت نه لري. د متماتیک په واسطه دا ډول افادي ناسم او دمنطق څخه لیرې کار معلومیږي.

هو ! سمه خبره داده چې متماتیک نه باالذاته دعلومو داصالت جوګه او نه اصل دټولو کائناتو دې. دکائناتو اصل اوبنیادحرکت او قانونمندي ده اودغه دواړه دمادیت مستلزم او خداي دا لوي مادي جهان دخپل لوي علم داصالت او رسالت معرض ګرځولې او خپل عالم خلف بنده یي باالوسیله دهغې په معرفت مقدر مکلف ګرځولې دې. په متماتیک کې نه مادیت شته اونه قانونمندي ،نوځکه داصالت رسالت هم نشي ایفاء کولې.خومتماتیک دقانونمندۍ دافادي وسیله او ژبه او دذهن نور دې چې دهرظلمت څخه تیریدلې او قانونمندي په قانون بینو سترګو « دذهن په سترګو » لیدلې شي.

شک نشته چې فیثاغورث دهغه وخت په امکاناتو سره ندې کړې شوي ځیني قانونمندۍ وویني ، لیکن دمتماتیک د قانونبینو سترګو نظریي لاهغه وخت په فلسفي علم لګیدلې وو اووګورې په څو پورتنیو جملو کې یې څومره عالي علمي مفاهیم او مقولې افاده کړیدي. خو کاشکي دغه کار نه دساده ارقامو او اعدادو بلکه دمتماتیکي معادلو په واسطه صورت نیولې وې . که ما هم ددې سترې قانوني اشتباه او ګناه څخه ډار

ketabton.com - The Digital Library

نه درلودې او ستر ګې مې پرې پټولې شوې نوزه به هم دمتماتیک اصالت ته قایل او منلې به مې وې.

دمتماتیک اعجاز هغه وخت څرګندیدلې شي چې دالکترولیت په انبیق کې د آیونیزیشن عملیه شروع او آیونونه دمثبت او منفي قطبونو په لار کې دمتماتیکي معادلو پواسطه ګوټ په ګوټ تعقیبیږي. او یا دکیمیاوي ویلانسونو دقانون له مخې کیمیاوي تعاملات دترکیب او تجزیې په پروسه کې دمتماتیکي معادلو پواسطه افاده کیږي او تعقیبید لې شي.

دا مسایل هغه وخت لا ددلچسپۍ وړ ګرځي چې یو آیرو بوس دځو سوه ټنه بار او په سوونو مسافرینو په بارولو سره دځمکې دیوه قطب څخه تر بل قطب پوري، په مختلفو مترولوژیکي شرائطو او دجغرافیایي څلور فصله زماني یو کلن واټن لار دوریځو، بوړبوړکیو، ګردبادونو اوطوفانونو په ټیل ناټیل کې دټولو آیرودینامیکي اودالوتني ددینامیک ټول تاثیرات اوتأثراتو سره په څو ساعتونو کې وهي، یواځې متماتیکي دیفرنسیالي او انټګرالي معادلي دهغوی دمشتقاتو سره دغه محاسبه په دقیق ډول افاده کولې شي. اویاټول کیمیاوي تعاملات، دمثال په ډول دشکري، امینو اسیدونو، کاوچوک «ربړ»، پلاستیک اویا نورو کاربوهایدریدونو ځنځیري تعاملاتو سلسلې چې په حقیقت کې ددې لوی مادي جهان قانونمند بنیاد جوړوي، یواځې او یواځې دمتماتیک پواسطه کیدلې شي افاده او محاسبه شي اوبس. لیکن ددې ټولو امکاناتو په لرلو سره سره بیا هم متماتیک ددغه قانونمند یو مادي بنیاد او اصالت نشي ګڼل کیدلې!

د دکارت دریاضیاتو اصالت د عینیت دفلسفي له نظره

د فیثاغورث دریاضیاتو او بلکه په مجموع کې دریاضیاتو داصالت په باره کې مونږ دموضوع په مختلفو اړخونو بحث وکړ. او پدې متیقین شو چې متماتیک له کومه حیثه اصالت لرلې شي اوله کومه حیثه یې نشي لرلې. مونږ وویل چې متماتیک دهر علم دقانونمند دینامیزم د افادي ژبه ده خو دهیڅ ډول قانونمندۍ اصل اوبنیاد نشي جوړولي او نه داصالت بار رسالت په غاړه استلې شي. په ستاتیزم کې اصلاً قانونمندي وجود نلري. ستاتیزم نسبي مفهوم دي. مونږ فکر کوو، دځمکې په سر چې مونږ ژوند کوو ولاړه ده، حال داچې دلمر ګرد چاپیر ۳۹۰۰۰ کیلو متره په یوه ثانیه کې انتقالي سرعت لري. او په ۲۴ ساعتو کې یو وار په خپل محور چورلي یعني وضیعي دورانې سرعت او حرکت لري. متماتیکي ارقام او اعداد باالذاته حرکت او دینامیزم نه لري او یواځې هغه وخت په حرکت راځي چې کومه قانونمندي افاده کړي او یا لا اقل په اواز بدل شي یعنې وویل شي، یو، دوه، دري او... .

ددکارت فلسفه «فکر کوم پس وجود لرم». که دا خبره دې ته واړوو چې قانونمندي شکل دموجودیت دمادې او ماده یواځې په قانونمند شکل سره وجود لرلې شي، نو دا افاده هم منلې شو

ketabton.com - The Digital Library

او دقیقه ده. خو دکارت د ذهني ایدیالست په حیث د سقراط او افلاطون د «مُثُل» د متا فزیکیت ،مابعد الطبیعیت او ما قبل الطبیعیت فلسفي سره قرابت لري چې دهغي دقانونمندی څخه په عالم الاسباب کې انسان اګاهي نشي حاصلولې او د انسان لپاره دغه نظامونه مسخر او مقدرنه ګڼل کیږي او دکارت په هغه قانونمندی چې پورته ما ورته اشاره وکړه ، اصلاً باور او عقیده نه لري نو ځکه د دکارپورتنی مقوله « فکرکوم پس وجود لرم» ، مونږ نه پوهیږو په کوم دلیل ، کوم بنیاد او کومې قانونمندی له مخې یې لیکلې ده ، سمه نه ده او نه د دکارت ذهني ایدیالیستي عقیده ،متافزیکیت او مابعد الطبیعیت د دې جوګه دې چې دغه ډول قانونمند مفهوم افاده کړې شي . دکارت خو باید دیوه ریاضیدان په حیث پدې پوه شوې وای چې د معرفت پروسې یوائې د «د فکر کولو »څخه نه شروع کیږي، متماتیک د قانونمندی افاده ده او قانونمندي باالذاتهِ پروسه ده ،دینامیزم دې او حرکت دې او د دې هر څه معرض مادي موجود او بلکه دا ټول اشکال د موجودیت د مادي ګڼل کیږي. شک نشته کله چې دکارت د تحلیلي هندسې په متماتیکي افاده باندې موفق شو ،فکر یې کاوه چې ،د ټولو علومو د پاره یې واحده قانونمندي اختراع کړې چې هغه متماتیکي قانونمندي ده او هرڅه باید د متماتیک د حاکمیت لاندې راشي. او په پوره جرئت سره یې ویل: «تنها معرفت ریاضی است که می توان نام معرفت بر آن نهاد. وازینجا بدین نتیجه رسید که:در واقع حساب وهندسه نه فقط تنها علومی هستند که باید به مطالعهً انها پرداخت بلکه در پژوهش برای یافتن شاهراه حقیقت نباید خودرا به چیزی سرگرم نمود که نتایًج آن درقطع

ویقین از نتایًج حاصل از براهین حساب وهندسه کمتر باشد » (نقد تفکر فلسفی غرب از قرون اوسطی تا اوایل قرن حاضر ص.۱۰۸.)

حال داچې هندسه تش دبې محتوا مکان مقوله او افاده نده په کوم څه چې دکارت عقیده لري . دکارت هندسه د مادي واحد د خارجي شکل په حیث پیژني . د مادي واحد خارجي شکل او هندسه هر ډول جوړیدلې شي او دغه ډول هندسي اشکال یوائې په ځانګړو حالاتو او مواردو کې د مقاومتي اهدافو او دیکوریشن پرته بل کوم ارزش نشي لرلې یعنې چې د جهان دتکوین په جوړښتونو کې یا قطعاً رول نه لري اویا ډیر کم رول لوبولې شي.د کومي هندسې، شکل ،صورت او مکان په باره کې چې بحث دوام لري هغه د هر عنصر ، هربیولوژیکي ، کیمیاوي ، فیزیولوژیکي او نورو مادي واحدونو د پاره کاملاً مشخص او ثابت ګڼل کیږي. همدغه مکان او صورت مونږ شکل د موجودیت د مشخصي مادې ،عنصر ، کیمیاوي ، بیولوژیکي او نورو مادي واحدونو بولو او پرته له هغې ، ماده ممکنه نه ده چې وجود ولرلې شي . همدغه ځانګړې جوړښتونه خدای د دې لوی جهاني نظام دبنیادي خښتو په حیث پیدا کړې دي او همدغه ځانګړي جوړښتونه د دې لوی جهان د ابدي پایداره پیدایښت او پایښت متضمن ګڼل کیږي. په دغه ډول نظام کې د یوي کوچنی ذري په اندازه نقص د نظام په نقص بدلیدلې شي. د مادي واحد خارجي هندسه چې دکارت د هغې څخه بحث کوي او یاد ارسطو له بحثونو څخه مونږ ور سره اشنا شوي یو او یا نن هم چې ځینې فلسفي تیوری هغې ته ورته عقیده لري، دهغه هندسې سره چې مونږ پري بحث کوو کومي

ketabton.com - The Digital Library

بنیادي اړیکي نلري بلکه بنیادي تفاوتونه سره لري. شک نشته چې د ځینې مادي واحدونو خارجي هندسه هم کله ناکله د ددغه داخلي هندسي جوړښتونو له مخې یو شان خارجي بڼه غوره کوي او په اکثره حالاتو کې لکه الماس دخاص ارزش لرونکې خارجي کریستالي بڼه غوره کوي. په همدې ډول مونږ د زمرد ،کانسیت ،شیشي ،مالګې ،شکرې او ډیرو نورو دنومونو سره اشنا یو . دکارت هڅه کړې همدغه هندسه د خپل مادي ارزش څخه بې ارزشه او له منځه یوسي او په تحلیلي ذهني متماتیکي معادلو یې بدله کړي او با الاخره د ټولو علومو ، ټولو قانونمندیو څخه مادي محتوا وباسي او دمتماتیک په مړو ارقامو یې واړوي.ځکه پرته له مادي ارزش څخه حرکت وجود نه لري، قانونمند ي وجود نه لري ،علم وجود نه لري او په عالم الاسباب کې د خدای د مقضي ارادې له مخې هیڅ قانونمند وجود او شئ د افادې لپاره وجود نه لري ، یعني چې د دکارت علم اصلاً وجود نه لري. د مادي ماهیت پرته هندسه او مکان او دمشخصي هندسې،صورت او مکان څخه خارج ماده وجود نشي لرلې. یوائې ماده او هندسه دواړه په متمم او مکمل حالت کې د مادي قانونمند موجودیت لازمي او کافي شرط ګڼل کیږي او یوائې پدې صورت کې هم ماده او هم هندسه دواړه قانونمند ماهیت ، محتوا او مفهوم پیدا کوي .مکان او ماده جدا ناپذیر دي . یو دبل په عدم موجودیت کې نه وجود لرلې شي ، نه مفهوم او نه ارزش . ماده په معین مکان اومعین قانونمند وجدي حالت کې قرار لري او مکان او قانونمندي دواړه اشکال د موجودیت دمادې دي. مونږ ته دبیولوژي ، فیزیولوژي اومواد شناسۍ څخه پوره معلومه ده

چې هر دغه ډول مادي ترکیب او مادي واحد مشخص او تاکلې حجروي ،اتمي او مالیکولي جوړښتونه لري خو یوتر بله سره متفاوت او متباین دي . همدغه تاکلي هندسه دحیه او غیر حیه موجوداتو دژوند ، تکامل ، بقاً او مقاومت دوجود لپاره بهترین شرائط برابروي او پرته له دغه موجوده هندسې څخه بې له شکه دهغې په ټولو کیفیتونو او کمیتونو کې نیمګړتیاوې رامنځته کیږي. دشلمې م پیړۍ په لومړۍ نیمایي کې لا پوهانو هڅې پیل کړې چې خصوصاً دفلزاتو ایدیال هندسي مودلونه جوړ کړي. ځکه پدې صورت کې دهغې مقاومت په کافي اندازه زیاتیدي شي او ددې په عوض چې دیوه موټر د اکسل قطر د لس سانتي متروپه اندازه جوړکړي ،کولې شي د پنځو سانتي متروپه اندازه جوړشي. دا کار دهوایي صنعت لپاره په خاص ډول زیات ارزش لري.

دکارت د هندسې او صورت په باره کې نظریات د ارسطو څخه تقلید کړیدي . هغه غوښتل په فلسفه کې د ارسطوځای ونیسي نو ځکه یې دهندسې او شکل په باره کې ارسطوته ورته نظر درلود . ددوی دواړو نظر ډیر سطحي او په زیات احتمال دوئی دواړو ته هغه داشیاوؤد خارجي شکل په حیث دارزش او توجه وړوو . دوی هندسه یوائې د مادي موجودیت په خارجي صورت کې تصور کولې شوه او د داخلي حجروي ،اتمي ،مالیکولي او نورو جوړښتونو او دهغې اهمیت او ارزش څخه بې خبره وو . حال داچې داشیاوؤ خارجي شکل دومره دارزش وړ نه ګڼل کیږي ، ځکه خارجي شکل ته هرډول چې انسان وغواړي تغیر ورکولې شي او دا یوائې داخلي جوړښتونه دي چې تقریباً همیشه ثابت پاتې کیږي اوکه چیرې

ketabton.com - The Digital Library

دغه ډول تغیر رامنځته شي ، پخوانۍ مادي واحد به په خپل پخوانۍ کمیت او کیفیت هیڅکله پاتې نه شي. ددوی نظر ددواړو دوینا وو څخه په څرګند ډول معلومیږي. دمثال په ډول ارسطو وايي:«هرشیئ مجموعه ای از «صورت»و «هیولا» است.صورت حقیقی است که از مادهً خامی بنام هیولی پدیدار شده است:وخود این صورت به نوبهً خود مادهً صورتی عالیتر وبرترخواهد گردید (دیوې خوا ارسطو صورت او ماده سره جدا کوي خو سمدستې اضافه کوي چې صورت حقیقي دې اود خامې مادې څخه چې هیولي نومیږي تشکیل شوېدې او پخپله دغه صورت پخپل نوبت دبل عالې تر او برتر صورت ماده جوړیږي) .مثلاً انسان بالغ صورت فعلی کودک است وکودک ماده وهیولای آن است، در حالی که خود کودک صورت جنین وجنین مادهً آن است وهمین طورجنین صورت نطفه و نطفه هیولی ومادهً جنین است تا برسد به مادةالموادوهیولای اولی که فاقد صورت است.» (تاریخ فلسفه ،ویل دورانت ،ص.۶۷ ،۶۸) . دلومړني ښوونځې په دوهم ټولګي کې ،کله چې يې مونږ ته جمع راوښوولە :

2+2= 4

دا يې هم راته وویل چې يوائې هم جنس شیان په خپلو منځونو کې سره جمع کیدلې شي.

صورت پخپله حقیقت ندي ، يوائې دمادې په موجودیت سره حقیقت پیدا کولې شي ، او ماده يوائې په معین او مشخص شکل سره وجود لرلې شي يعني صورت او يا په بل عبارت مکان شکل دموجودیت دمادې دې او يو تربله په لازم وملزوم موجودیت سره مفهوم او ارزش پیدا کولي شي . دلته زما مقصد دمعین او مشخص شکل څخه دمادي دداخلي

حجروي ،اتمي ، مالیکولي او نورذروي ـــــــ تشعشعي جوړښت څخه دي. د مادي خارجي شکل ته کیدلي شي هر ډول تغیر ورکړل شي. نو دارسطو لخوا د صورت او هیولا جمع کول سم کار نه بریښي. همداسي په پورتني عبارت کي واقعي عیني قانونمندي ،قانونمند منطق او منطقي تسلسل دخبرو هم وجود نلري ،سره ددي چې د منطق بنیانګذار پخپله ارسطو ګڼل کیږي. يو ځل بیا تاءکیداً وايم چې هر مادي موجود ،هر مادي واحد او هره مادي لویه او کوچنۍ ذره معین ،مشخص او ټاکلي داخلي جوړښت ، شکل او صورت لري (البته دډیر فشار او حرارت په نسبت کیدلي شي موقتي تغیر پکي راشي او يا ځیني مواد يو تر بله سره په هندسي متداخل شکل سره قرار و لري)، نو په څه ډول دا منلي شو کله چې ارسطو وايي:

انسان بالغ صورت فعلي کودک است وکودک ماده وهیولاي آن است او همداسي د پورتني عبارت تر اخره پوري. له دي ځاي څخه په څرګند ډول معلومیږي چې ارسطو او دکارت چې ساینس پوه هم وو دموادو او اشیاوؤ دداخلي جوړښت اودهغي دعظیم ارزش او اهمیت څخه هم بې خبره وؤ او ورته ارزش قایل نه وو . ارسطو له يوي خوا ليکي چې «هیولاي اولي فاقد صورت است »اوپخپله واي چې «ولي چنین چیزي وجود ندارد زیرا هر شیئ موجودي واجد صورتي است» دا خبره سمه ده.خیر ولي دیوي غټي قضئي اومسلّي نتیجه ګیري او محصله دا ډول کوي چې پخپله ئی نشي منلي. ارسطو وړاندي لیکي «ماده به وسیعترین معني خودقوه وامکان صورت وصور ت فعلیت وحقیقت نهاي ماده است؛ماده مانع ازاین است که صورت به نحودیګري تجلي یابد ،وصورت بناوشکل وجودي

ketabton.com - The Digital Library

ماده مي باشد. صورت تنها شکل نيست بلکه قوهً متشکله وضرورت ونيروي دافعهً درونې است تا ماده رابراي هيًت وهدف مخصوصي راهبري کند ؛صورت تحقق استعداد ماده و مجموع قواي عمل ووجود وصيرورت است که در هر شيئ موجود مي باشد .» په پورتني عبارت کې هر څه چې د صورت،مکان او هندسي په ادرس ويل شوي ، ځيني حقايق وجود لري ځکه هم ارسطو او هم دکارت خپلي څرګندوني د خپل ذهنيت دحقايقو په بنياد کړي ، خو څرنګه چې هغوئ پخپله ديته معتقد نه وو او يا تري کاملاً بي خبره وو او ټولي فورمولبندئ ئي د تخيلي منطق له مخي کړيدي طبعاً عاري دحقيقت او قانونمند منطقي تسلسل په کي وجود نلري ، اوزما پورتنۍ ادعا ثابتوي چې هندسه ، مکان ، صورت او د مادي داخلي جوړښت پرته ، ذاتي وجود نلري او يوازي دمادي په موجوديت کي تحقق پيدا کولي شي. ارسطو او دکارت دخپلو تخيلي فلسفي نظرياتو په بناء پايداره فلسفي تيوريکي نظرنلري او داپخپله په فلسفي څيړنو کي هغه ستره اشتباه ده چې په حقايقود پوهيدلو پرته په هيڅ قيمت سره تلا في کيدلي نشي. حتي دارسطو مشائيانو پخپل منځ او دارسطو سره اختلاف دنظر درلود او پدي نپوهيدل چې دارسطو فلسفه دالفاظو اوکه داشياوؤ څخه بحث کوي ؟ او دا ځکه چې ارسطو صورت په اشياوؤ او اشياء په صورت او حتي کل په جز اوجز په کل کي په متداخل شکل سره ليدل او دغه مفاهيم او مقولي ئي يو تر بله سره نشوي تفکيکولي او حتي ديوي فلسفي قضيئ په فورمولبندۍ کي خپل فلسفي نظرياتي دريزونه بدلوي او پدي باره کي دمخه بحث شويدي.

شک نشته چې مختلف هندسي ،مکانونه اوصورتونه دخپلو مادي موجوديتونو په تحقق سره کيدلي شي يو تر بله څو مرتبه ئي په متداخل شکل سره وجود ولري. د مثال په ډول په اوبو کي دمالګي ،شکري ،غاز او نورو انحلال.ليکن غوړي چې په اوبو کي نه حل کيږي مګر دلازم کتليزاتور په صورت کي .دسوډيم انحلال په اوبو کي . يا په تيزابو ، القلي او نورو کي دفلزاتو او نورو موادو حليدل اود مختلفو مرکباتو او مخلوطونو جوړول. دا خبري يو تر بله سره لکه ځمکه او اسمان فرق لري ، پدي نپوهيدل او يو تر بله سره شريکول او نه تفکيکول نه بخښونکي ګناه ګڼل کيږي. ددي څخه بله ستره ګناه ،زما په عقيده ،پدي کار سترګي پټول او هغې ته دانتقاد ګوته نه نيول دي.اوددې کار څخه لا ستره ګناه به داوي چې يو څوک نښه پوهيږي چې نه پوهيږي ،خو بيا هم تجاهل العارفانه انحرافي او غلطي تيوريګاني جوړوي.

دکارت په خپله فلسفه کې دهمدغه ډول اشتباهاتو سره مخامخ دي. دکارت په يوه داسې مثلث «رياضي ،هندسه او منطق»ډډه لګولې چې پخپله ذاتي وجود نلري ،في نفسهِ دقانونمندۍ څخه مبراء او خالي خو دکارت د هغې په وسيلهِ غواړي دټولو علومو عملي او نظري فلسفه بناء او بلکه شخصاً ځان موظّف او مکلف ګڼي په يواځې ځان ددغه لا يتناهي همزمان او هم مکان متحول او متغييرديالکتيک فلسفه اوقانونمندي دابد لپاره پخپل ذهني متافزيکي ايديا ليستي بې بنياده بنياد باندي ودروي. که ووايم چې دا کار بې وسيلي اسمان ته دختلو په اندازه سخت دي. نو دا کار خو رحمان بابا ممکن ګڼلي ،چې وايي:

ketabton.com - The Digital Library

چې په یو قدم تر عرشه پورې رسي
مـا لیدلې دې رفتار د درویشانو

نودا کار ددې څخه هم لکه چې سخت بریښي .

پورتـه دارسـطو دصـورت (ددکـارت هندسـي او مکـان) پـه بـاره کـې لازم بحث وشـو ، کـه د دکارت پـه نظریـاتو هـم بحث وشـي ،ډیـر بـه اوږد شـي. ښـه بـه داوي یـواځي ځینـي عمـده مسائلو تـه اشـاره وشـي او یـواځي ددې لـزوم پـه صـورت کـي بـه پـرې بحث وشي.

ځـوان ۲۳کلـن دکـارت چـې ریاضـي او هندسـه یـي پـه قبضه کـې راغلـي وه او سـر تـا پـا انـرژي ،حرارت،دینـامیزم او احـساسات وو ،ټـولې ذهنـي ،فکـري ،مکـاني او زمـاني مـصافې یـي لـه نظـره لنـډې معلومیـدلي ،هـر څـه یـي دیـوه قـاطع حکـم لـه مخـې «مـي اندیـشة پـس هـستم » د ریاضـي دبـداهت اوبراهینـو پـه چوکـاټ کـې غوښـتل پـه اثبـات ورسـوي او ځـای پـه ځـای یـي کـړي. دکـارت مـدعي وو چـې د ۱۶۱۹م کـال دنـوومبر پـه لـسمه دیـوه حقیقـت دکـشف پـه روش بریـالې شـو چې دهغـې لـه مخـې کـولې شـي پـه ډیره چټکـی سره هندسـه دکمـال درجـې تـه ورسـوي . دکـارت ویـل: «یکی از نخستین فکر های که به خاطرم رسید این بود که غالبا گار های که به دست اسا تید متعدد انجام می گیرد در کمال به پایهٔ کارهای که فقط ساختهٔ دست یک نفر باشد نمی رسد » (نقد تفکـر فلـسفي غـرب ،اتـین ژیلـسون ، ص ،۱۱۳ ، ترجمـهٔ فارسـي). دکـارت حتـي پـدې عقیـده وو چـې: «خداوند وظیفـهٔ تحـصیل معرفـت را بـه عهـدهٔ او نهـاده وتنهـا راه پیـروزی وی ایـن اسـت کـه خـود بـا دسـت تنهـا بـه آن بپـردازد » . دکـارت ټـول مـسائل داحساساتو لـه مخـې پـه ډیـره سـادګی مطـرح کـول چـې ګونـدې

هندسـه یـي دکمـال درجـې تـه رسـولي. زه وایـم کاشـکې بـشریت دننـی ورځـی دعلـم او تخنیـک دبـې سـاري انکـشاف پـه شـرائطو کـط دیـوه نبـات دحجـري هندسـه دکمـال درجـې تـه ورسـوي. پـدې صـورت کـې بـه انـسان دټـول بـشریت دضـرورت څخـه اضـافه دغـذایي مـوادو رنګارنـګ ذخیـري جـوړې کـړي. کاشـکې دانـسان دبـدن دیـوې حجـرې هندسـه دکمـال درجـې تـه ورسـوي. پـدې صـورت کـې بـه دانـسان دعمـر پـه اوږدولـو قـادر شـي . کاشـکې انسان پـه ننـیو شـرائطو کـې دیـورانیم او یـا بـل فلـز داتـم او هـستې او یـا دهغـې پـه مـنځ کـې نیترونونـو چـې لکـه ویـده ښـامارانپراتـه دي ،پـه ټولـو رازونـو پـوه شـي .پـدې صـورت کـې بـه دتیلـو او سکرو لوګي نوره هـوا نـه کثیفـوي او بـشریت بـه نـه خلاصـیدونکي دانرژي ذخیري لاسته راوړي.

دکـارت خپـل روش پخپلـه داسـې توضـیح کـوي: «او روش تحلیـل قـدما رابـا جبـر متـأخرین پیروزمندانـه،با هـم ترکیـب کـردو پیداست جهـش بعـدی وی ایـن بودکـه ایـن دو علـم رابـا منطـق هـم ترکیـب کنـد.وروش دکـارتی نتیجـهٔ ایـن تجربـه بودکـه بـه گفتـهٔ خـود وی (از مزایـای هـر سـه علـم بـر خـوردارو از نقـایص ان خـالی بـود) کاشـکې هروخـت هرځـه داسـې ایـدیال سـرته رسـیدلې شـوې ....دکـارت خـودرا وقـف ایـن نظریـه کـرده بودکـه همـه علـوم یـک واحـد بیش نیـستند یعنـي میـان (شـناخت همـه وجهـل بـه همـه) جای وچیزی برای انتخاب وجود نداشت... » .

دکـارت دتحلیلـي هندسـې پـه متمـاتیکي افـادې سـره پـدې دلیـل چـې پخپلـه مفهـوم شـکل افـاده کـوي ،اشـکال لـه هندسـې څخـه حـذف کـړل او ددي لپـاره چـې متماتیـک دټولـو علومـو لکـه فلـسفه، اخـلاق ،طـب ،او نـورو دافـادې جوګـه شـي ،لازم دي

ketabton.com - The Digital Library

انتزاعي ترين حالت غوره کړي يعني داچې کميت بايد دمتماتيک څخه حذف کړې شي. پدې صورت کې به متماتيک انتزاعي ترين علم او دټولو علومو دافادې جوګه شي. بايد وويل شي چې نور علوم خو هم دمادي کميتونو په واسطه قيمت ګذاري کيږي. پدې صورت کې بايد نور علوم هم بې کميته شي چې دمتماتيک په واسطه يې افاده ممکنه شي او په نتيجه کې به ترې د دکارت ايديالیزم او دافلاطون او سقراط د «مُثُل» اصالت ،متافيزيکيت ،ماقبل او مابعد الطبعيت جوړشي.

دکارت دخپل نظر داظهار په خاطر داسې استدلال کوي: «چون بديهی ترين همهً علوم انتزاعی ترين انها نيز هست پس برای اينکه ساير علوم هم درست همان بداهت رياضيات را داشته باشد کافی است همهً انها را هم مانند رياضيات انتزاعي کنيم »

زه دخپلې ادعاً دثبوت په خاطر غواړم ددکارت خپل استدلال وړاندې کړم : هستند کسانی که ميگويند «نمی دانم خدا هست يا نه ولی حتی همين ها هم قبول دارند که اګر خدای وجود داشته باشد بايد بالضرور جوهری کامل ونا متناهی باشد واين به علاوهً اصل عليت، تنها چيزی است که برای اثبات وجود خداوند لازم است.

پس نتيجه ميګيريم که خداوند به هنګام افرينش مفهوم کامل را در ما نهاده است ، « تا همچون مهری باشد که صنعتګر بر روی صنعت خويش می زند »خلاصه هيچ چيز طبيعي ترازين مفهوم نيست زيرا به ګفتهً دکارت در تأمل سوم « رسالهً تأملات» : «تنها از همين که خداوند مرا افريده اين فکر در من رجحان می يابد که:او به نحوی صورت ومثال خويش رادر من

نهاده است و من اين مشابهت را ــ که متضمن مفهوم خداست با همان قوهً ادراک می کنم که خودم را به آن ادراک می نما يم. » به عبارهً ديګر :در اينجا آن طور که همواره در استنتاجهای صحيح هندسی رايج است ،استنتاج بصورت ادراک شهود های در داخل شهود های ديګر نيست، زيرا ازانجا که خود عمل شک متضمن مفهوم کمال است ،وان هم با مفهوم خدايکي است پس درست همان طورکه حق داريم بګوييم « شک می کنم پس هستم» حق داريم بګوييم «شک می کنم پس خدا هست.».

په پای کې غواړم ووايم چې ټول مادي او معنوي اوکمي اوکيفي ارزشونه يوائې دمادي اوکمي ارزشونو دلارې ظهور کولې شي او قيمت ګذاري کيدلې شي . که دهندسې څخه شکل او متماتيک څخه کميت وايستل شي بله وسيله وجود نلري چې هغوی پرې دعلم په حيث تبارز وکړي او په هغه صورت کې داصالت مسئله به اصلاً مطرح بحث نه وي.

ketabton.com - The Digital Library

څه ډول یوې کوچنۍ جملې زوړ فلسفي نظام ولړزاوه او د عینیت د فلسفې سر لیکه جوړه شوه

کله چې لا زه په لومړنۍ ښوونځي کې وم، د سعدي، جامي او نظامي کتابونه چې ژور فلسفي او صوفیانه مطالب یې درلودل ما لوستلي وو. دننګرهار په لیسه کې هم مونږ ډیر پوه استادان درلودل چې د ویښ ز لمیا نو د جنبش غړي، د فلسفي افکارو خاوندان، ډیر مشهور شاعران او وطنپرست مبارزین وو. دوی به تل فلسفي بحثونه کول، فلسفي اشعار به یي ویل او علمي کنفرانسونه به یي جوړول، خو هغه وخت دا ټولې خبرې مونږ لپاره یو شان تورتم ځنګل معلومیده. د ننګرهار د لیسې په ورستیو کلونو کې په ځینې کنفرانسونو او ډرامو کې عملاً برخه اخیستل، د ورځنۍ مسایلو او ټولنیزو پرابلمونو په مقابل کې د استادانو انتقادي کړه وړه او په کل کې د جمعي شعوري سطحې لوړوالې هر څوک یوځه ته هڅوه. د هغه وخت مونږ فکر کاوه چې ټول خلک نیکان پیدا دي او هر څوک د پندار نیک، ګفتار نیک او کردار نیک د اصولو په پرنسیب ژوند کوي. خو کله چې یوه کنفرانس ته زما په ډیر ښه نیت لیکل شوې مقاله سانسور شوه زما ټوله خوشباوري په شک بدله او د کنجکاوۍ

حس راته پیدا شو او هغه د چا خبره «اول هر چیز را میخواندم باز امضاً میکردم». د ننګرهار دلیسې څخه په فراغت سره د طب په پوهنځي کې شامل شوم او د همغه لومړي کال په نیمایي کې د پخواني شوروي اتحاد د اکر این د جمهوریت کیف ښارته ولاړم. هلته د مسلکي درسونو په څنګ کې په فلسفه او نورو ټولنیزو مسایلو په باره کې ازاد کورسونه موجود وو او د ځینې عمده موضوعګانو په باره کې به کنفرانسونه جوړیدل. په ټوله تدریسي دوره کې زه د دغه کورسونو څخه په استفادې سره د ډیرو ټولنیزو مسایلو دالفباً سره پوره اشنا شوم. د تحصیل څخه وطن ته په راستنیدو سره په هوایي پوهنځي کې د استاد په حیث مقرر شوم. په هوایي پوهنځي کې مې د پیلوټانو، تخنیکانو، او حتی انجینرانو لپاره یو تدریسي کتاب تالیف او طبع کړ او د ټولو لپاره د استفادې وړ وګرځیده. په ۱۹۷۳م کال کې د هوایي پوهنځي د قوماندان په حیث مقرر شوم. او کله چې د رئیس جمهور کالې وروسته یو ځل بیا د کیف ښارته د دکتورا لپاره تللم او تصادفاً یوه دمخه مې د سردار محمد داود خان چې د دولت رئیس او صدراعظم وو ولیدل. (او هغه داسې چې په همدغه ورځ دفعتاً په فکر کې راوګرځیدل چې مجید، چې د دولت د رئیس یاور وو تلفون وکړم چې که رئیس صاحب د دولت (هغه وخت محمد داود خان په همدغه نوم یادیده) د ملاقات وخت راکړي. د غه کار مې وکړ، رئیس صاحب د دولت هم منلې وه او د غرمې وروسته د هغه په ملاقات مشرف شوم. نژدې ۴۵ دقیقې په ډیره مهربانۍ مفصل صحبت یې راسره وکړ. د محمد ظاهرشاه د صدارت دوخت د مختلفو پروژو، د هغه وخت د بودجې او ډیرو نورو مسایلو په باره کې خبرې وکړې. باید

ketabton.com - The Digital Library

ووایم چې محمد داود خان له ماسره ډیره مینه او علاقه لرله او کله چې لومړي ځل د کودتا (چې هغه وخت د انقلاب په نامه یادیده) څخه وروسته د هوایي قوماندانۍ نو او ځینې وزیرانو سره دفتر ته ورغلې وو ، دخبرو په جریان کې یې پوښتنه وکړه ، تاسې کې د هوایي پوهنځي قوماندان څوک دي ؟ زه ولاړ شوم او وروسته له هغې یې ډیرې پوښتنې ماته راجع کولې او وروسته له هغې یې هم زه د توجه وړ وم. په همدې خاطر ما جرئت وکړ د ملاقات غوښتنه وکړم. د خبرو په پای کې یې راته وویل « اوس چې خارج ته ځې ،ځینې ایدیولوژۍ او مسایل چې زمونږ د ټولنې د شرایطو او عنعاناتو سره سمون نه لري ، باید له ځانه سره را نه وړل شي. ما په ځواب کې وویل: رئیس صاحب د دولت په ډیر اطمنان سره عرض کوم چې زما دلغزش دوره تیره شوې ، زه به واقعاً هغه څه زده کوم چې زمونږ خلک او وطن ورته ضرورت لري. شهید محمد داود خان په تبسم سره وویل. بریالیتوب درته غواړم). نو ځکه مې له لومړۍ ورځې څخه تصمیم ونیوه چې په تخنیکي او فلسفي علومو ،دواړو کې په موازي ډول په دکتورا کار وکړم. ددې کار لپاره د اجتماعي علومو په پوهنتون کې شامل او د ډیپلوم د اخستلو سره سم می په فلسفه کې د دکتورا کارونه شروع کړل. خو په لنډه موده کې په افغانستان کې انقلاب وشو. ما خپله تخنیکي ډاکټري چې کارونه یې بای ته رسیدلي وو ، دفاع او وطن ته دراستنیدو یوه ورځ دمخه چې لا زه په مسکو کې وووم ،د کابل ښاروال په حیث مقرر شوې وم .د کابل په ښاروالۍ کې زما دماموریت په دوره کې به عمده کار زما په فکر د کابل د ښار ما ستر پلان تکمیلول او د قانوني سند او انستیتوت په حیث دهغې

منظورول او د ډیرو پروژو تفصیلي پلانونو جوړول او عملي کول وو.

د روسانو دیرغل څخه وروسته زه بې وظیفې او ۱۸ میاشتې په کور کښیناستم. دا زما لپاره ښه فرصت وو او ما په فلسفه او ټولنیزو علومو کې خپلې لوستنې او زده کړې غنې او خپله لومړۍ مقاله مې ولیکله. د دې مقالې عنوان « د عینیت او ذهنیت دیالکتیک» او د دې مقالې لومړۍ جمله داوه « ذهنیت نسبي عینیت او هر مشخص ذهنیت عیني واقعیت دي» . زه د لومړۍ شیبې څخه د دغه جملې په ارزش وپوهیدم. ځکه چې د دغه سنګر څخه زما د لیندۍ غشي د هر هدف په منځ لګیده او دبې بنیاده اړیکو او مناسباتو ټول تنا بونه یې شلول.

کله چې لومړۍ مقاله تکمیل شوه د پرنسیب له مخې مې یو نقل دارد و د سیاسي چارو لوی رئیس ته، چې په هغه وخت کې محمد یاسین صادقي وو ، وسپارله. په همدې وخت کې د هغه سر مشاور دفتر ته رانووت او سمدستي یې پوښتنه وکړه. څه شې دي؟ رئیس ځواب ورکړ. رفیق حرکت در فلسفه یک مقاله نوشته کرده. مشاور بې له ځنډه وویل. ضرورت نه شته په فلسفه کې څوک مقالې ولیکي ، هر څه مارکس ، انګلس اولینن لیکلی دی.. ما ځواب ورکړ. هغوی خو ورته خلاق علم ویلې نه دګم. مشاور مخ واړوو او په خپله شعبه ننووت. وروسته د دغه مقالې څو نقلونه ما ځینې دوستانو ته چې په فلسفه پوهیدل او یو نقل مې د افغانستان د علومو اکادمۍ ته وسپاره. ډیرې مشترکې غونډې پرې جوړې او ډیر وخت یې ونیوه. پدې وخت کې ما څو نورې مقالې هم ولیکلې او یو بروشور ترې جوړ شو او د بروشور په شکل مې د علومو

ketabton.com - The Digital Library

اکادمیِ ته وسپاره. وروسته له څه مودې اکادمیِ ماته مکتوب راولیږه او دلیکنې ستاینه پکې شوې وه خو په کې یې لیکلې وو چې مونږ پرې نظر نشو ورکولې. تاسې دټولنیزو علومو انستیتوت ته مراجعه وکړیِ. ما مکتوب له ځانه سره واخیست او د علومو اکادمیِ علمي غونډې ته ورغلم او عرض مې ورته وکړ. د ټولو استادانو څخه په معذرت چې ما مرجع نده غلطه کړې. انستیتوت مرجع نشی ګڼل کیدلې. اکادمی یواځینیِ مرجع ده چې زما لیکنه وارزوي ،ویې منی او د چاپ اجازه ورکړي او یا یې په دلایلو سره رد کړي. پدې وخت کې کاندید اکادمیسن محمد ظاهر افق پورته او ویې ویل.« زه ستا لیکنه تائیدوم او درسره یم» او یواځینې کس ووچې لیکلې نظریې پرې ولیکه ،خو له بده مرغه په مطبعه کې نپوهیږم چې ولې دغه سند لا درکه شوې وو. وروسته کاندید اکادمیسن مرحوم محمد صدیق روهي وویل «ډیر وخت مې همدغه مفکوره په فکر کې ګرځیدله راګرځیدله. ښه شوه چې تا ډیره ښه لیکلې ده» په اخیر کې مرحوم پوهاند محمد علی زهما ولاړ شو او ویې ویل « استادان محترم ! من شرافتمندانه اعتراف میکنم که بالای این نوشته تقریظ نوشته کرده نمیتوانم. هر کس که نوشته کرده میتواند .بفرمایند ،در غیر آن اجازهٔ چاپ داده شود . در اینده کسی نوشته خواهد کرد » . په پای کې محترم عبدالحکیم هلالي ته چې د فلسفې دانستیتوت رئیس وؤ وظیفه وسپارل شوه چې د بروشور دچاپ چارې سرته ورسوي . هغه زه دلاس څخه ونیولم او دشعبې خواته یې روان شو . په لاره کې راته مخامخ ودریده او راته ویې ویل . ستا دسر څخه د قورمې بوی راځي. ملک دې روسانو نیولې. ددنیا کتابخاني د مارکس او

لنین په کتابونو ډکې دي. او ته دهغوی نظریات ردوې. زه دا بروشور نه شم چاپولې. او پدې ډول بروشور د چاپ اجازه پیدا نکړې شوه.

کله چې زه داردو دسیاسي چارو په ریاست کې مقرر او په ډیر مشکل سره مې په ۱۳۶۵ هجري ش کال کې دغه بروشورو روسته له ډیرو هلو ځلو چاپ شو او په حقیقت کې یوه بله بلوا راولاړه شوه. د غه کتاب « د عینیت فلسفه » نومیده اود هر چا دمخه داردو دسیاسی چارو مشاور زما شعبې ته راغې او په تریو وچولې یې وویل. « خبر شوم ستا کوم کتاب چاپ شوېدې ؟ » ما زریو جلد را وا خیست ، ورمې کړ او ومې ویل.هو ! ویې لولې. غلطي به ولري. اصلاح یې کړې. هغه کتاب واخیست او ولاړ.خبر شوم چې داردو په سیاسي نظامي اکادمیِ کې یې دفلسفې داکتر پروفیسور فوکین ته ورکړې وو . شپږ میاشتې وروسته دهغه ترجمان زما شعبې ته راغې ،کتاب یې راوسپاره او ویې ویل.مونږ پښتون ترجمان نه درلود . ما ځواب ورکړ.واخلې ! داده په دری ژبه یوه مقاله. « دغه مقاله همدغه د (فلسفه علم دې) رساله وه » هغه مقاله واخیسته او دا ځل کله چې درې میاشتې وروسته راغې د مقالی سره یې په روسي ژبه په مقاله باندې دداکتر پروفیسور فوکین یو لیکل شوې تقریظ هم را وسپاره .ددغه تقریظ ترجمه په لاندې ډول ده

۰۱ موضوع ډیره مهمه او مبرمه ده ،

۰۲ د مختلفو فلسفي جریانونو او مکتبونو نقاط نظر دفلسفي موضوع په باره کې ډیر ښه تحلیل شویدي ،

۰۳ دمختلفو فلسفي عقایدو او نظریاتو له مخې په فلسفي موضوعاتو باندې ډیرښه انتقادي نظر وړاندې شوې دې ،

ketabton.com - The Digital Library

۰۴ د فلسفې او نورو علومو ځانګړتیاوې او مناسبتونه ډیر ښه توضیح شویدي.

څه شی په موضوع کې نه په سترګو کیږي:

۰۵ د مارکسیزم-لینینیزم کلاسیک پوهانو نقل قول پکی نشته.

وروسته ددغه رسالی له مخی ما یو مختصر ریفرات Referat په روسي ژبه ولیکه او د خپلی شعبې څخه مې دافغانستان ددفاع وزارت دلارې دپخوانې شوروي اتحاد دفاع وزارت ته دلینن داکادمۍ د فلسفې انستیتوت په ادرس ولیږه چې ددکتورا دتیزس په حیث ترې دفاع وکړم. دلینن داکادمۍ دفلسفې انستیتوت ماته مکتوبې ځواب راولیږه چې ددې کار لپاره زه باید خپل ټول کتاب په روسي ژبه ترجمه کړم. زه پوه شوم چې داکار سرته نه رسیږي ،نور ورپسې ونه ګرځیدم.

په ۱۹۹۰ کال کې زه اکرا ین ته ولاړم او دکیف دښار علومو اکادمۍ ته مې مراجعه وکړه. ما دفلسفی دیوه داکتر پروفیسر سره په موضوع خبرې وکړې او هغه یوه بل ډاکتر پروفیسر ته معرفي کړم چې په نړیواله کچه وتلې او مشهور فیلسوف وو. کله چې ما هغه ته د خپل کتاب دلومړۍ مقالې لومړۍ جمله تکرار کړه هغه ماته وویل. مونږ په شرق اوغرب کې دا سره منلې ده چی ذهنیت ته به عینی واقعیت نه وایو. ته کولې شې عینیت ورته ووای او یا واقعیت هم ورته ووای خو عینې واقعیت ورته نشي ویلې. ځکه مونږ دا منلی ده او د کمیسیون په وړاندې ددې تیزس څخه زه دفاع نشم کولې. اوته یې هم نشې کولې. ته کولې شې کتاب ولیکې خو ډاکترۍ تیزس نه. په اخیر کې هغه وویل. زه حاضر یم تاسره یو ځای کار وکړم. ماته

یې خپل یو کتاب او د نورو کتابونو لست راکړ او دایې راته وویل. په ژمې کې دا کتابوه ولوله .په پسرلي کې به په لیکلو پیل وکړې. دهغه کتاب دلینن دیوه نقل قول په تائید چې دشلم قرن دسترو اختراعاتو څخه ګڼل کیده لیکلې شوې وو. ما دهغه کتاب په یوه هفته کې ولوسته او یو فصل مې پرې دهغه دنظر په مقابل کې نوشته کړ. ما دغه لیکنه دهفتی په اخیر کې هغه ته وسپارله او ورته ومې ویل. ما دیوه فصل پلان جوړ کړې ، تاسی یې وګورئ، که سم وې چې زه پرې کار وکړم. هغه دغه لیکنه په غور سره ولوستله او ماته یې وویل. ته همداسې فکر کوې ؟ ما وویل هو. بیا یې وویل .سمه ده .لیکن دا پلان دکار نه بلکه اصل کاردې. ته ضرورت نه لرې ددی څخه اضافه څه ولیکی. نورې لیکنې به زما په مشوره کوو. ما هم ورسره قبوله کړه. پدې ډول هغه زماتیزس ومنه .په او په دې ډول فلسفي زما لپاره د دوهم مسلک حیثیت پیدا کړ او په واقعیت کې رښتیا هم نن دغه کوچنۍ جملې زوړ فلسفي نظام لړزولې او زه او ټول بشریت یې یې هم دیوه عظیم رسالت په مقابل کې درولې ده. په اخیر کې یې راته وویل ته د تخنیک ډاکتر یې ستا دفلسفې سره څه غرض ؟ دغه کیسه اصلاً ډیره اوږده وه چې ما په لنډ ډول وړاندې کړه .خو ضروري ځکه وه دغه موضوع د پاملرنې وړ ده او دټولو پوهانو او عالمانو جدي توجه ورته را اړول غواړم.

ددغه خسته کن داستان څخه یو ځل بیا په ډیر معذرت سره، چې ستاسې با ارزشه وخت به پرې ضایع کیږي ، خو وروسته به پرته له شکه ستاسې هره توجه او زیارد نورو لپاره ستر ارزش پیدا کوي.

ketabton.com - The Digital Library

د فلسفې اساسي مسایل

دمخه په فلسفي بحثونو کې مونږ په منطقي قانونمند او ثبوتي ډول وښودل ، د فلسفې اساسي مسئله چې د مادې او شعور د مناسبت په بنیاد رامنځته شوې وه او په فلسفه کې د مختلفو عقیدوي او نظریاتي ډلګیو ،سیستمونو او مکتبونو دظهور او مخالفت سبب ګرځیدلې وو ،کوم اساس نلري او دواقعیتونو څخه لیرې بریښي . د فلسفې اساسي مسئله د شعور او مادې دیو پر بل باندې د تقدم له مخې رامنځته شوې ده . هغه څوک چې ماده پر شعور مقدم ګڼي هغوی ته ماتریالستان وایي او هغه کسان چې شعور مقدم بولي ایدیالستان ګڼل کیږي.ایدیالستان پخپلو منځونو کې په ذهني لکه کانت ، فیختې ،اوینا ریوس او نورو او عیني لکه افلاطون ، هګل او نورو ویشل کیږي. ماتریالستان هم پخپلو منځونو کې په ولګار لکه فوګت،متا فیزیستان لکه فییر باخ چې د ډیالکتیک څخه منکر وو او د ډیالکتیکي ماتریالیزم پلویان لکه هیراقلیطوس ، مارکس ،انګلس،لینن او نورو ویشل شویدي. څرنګه چې د شعور او مادې ترمنځ ذاتي بنیادي تړاو وجود نلري او دواړه خواوې د یوشان قوانینو تابع دي ،اصلاً په دغه بنیاد د فلسفي اساسي مسئلې مطرح کول او یا د فلسفي عقایدو ،نظریاتو او تیوریو ویشل بې بنیاده او بې دلیله کار معلومیږي

.د دې کار لپاره نه څوک قانونمند مقنع منطق ، نه قانونمند دلیل او نه قانونمنده افاده وړاندې کولې شي. په همدې دلیل هغوی یو هم په خپلو عقایدو او نظریاتو نه معتقد ، نه باوري اونه ولاړ پاتې کیدلې شول . دوی ښه پوهیدل چې د خپلو نظریاتو لپاره مقنع دلایل نلري او اګاهانه او غیراګاهانه یې خپلې عقیدوي قبلې بدلولې او انحرافي تیوریګانې یې رامنځته کولې.

د عینیت فلسفه پدې عقیده ده چې ماده او شعور ذاتي توپیر نلري او دا مسئله د «ذهنیت نسبی عینیت او هر مشخص ذهنیت عیني واقعیت» په لنډه جمله کې په پوره دقت سره افاده شوېده. دا د دې معنا لري چې دغه دواړه ورشوګاني دواحدې قانونمندۍ تابع دي. او کله چې د شعور او مادې ترمنځ ذاتي فرق موجود نه اوسي ، دفلسفې اساسي مسئله د شعور او مادې په بې بنیاده طرحه مطرح کول هم کوم اساس او منطق نلري. پوښتنه دا پیدا کیږي .کله چې د شعور او مادې ذاتي توپیر موجودنه وي ،کله چې دغه دواړه محیطونه د واحدې قانونمندۍ تابع وي ، ایا ممکنه ده د واحد واقعیت په بنا مختلفې تیوریګاني رامنځته شي؟ نه ! په دې صورت کې دبې بنیاده مختلفو فلسفي تیوریګانو او عقایدو مجموع الجزایر تشکیلېدل هم ناممکن بریښي.

شاید له ما سره داخبره څوک ونه منې او پوښتنه وکړي چې ولې شعور او ماده ذاتي توپیر نلري ؟ مونږ او تاسې دفزیک، کیمیا ، بیولوژي اونورو طبیعي قوانینو څخه دښوو نځي اوفاکولتې له دوروځخه څه ناڅه خبر یو .که زه دهمدغه قوانینو له مخې په شعوري مسایلو او قضایاوو بحث وکړم او ستاسې دقناعت وړ هم واوسي.امید دې، په دغه صورت کې پورتنۍ

ketabton.com - The Digital Library

طرحه هم راسره ومنی.

۱ــــ شعور او عقل پخپل ذات کې یوه پروسه ده چې ظهور، تکامل او انحطاط منې. پروسه په عالم الاسباب کې دخدایې قوانینو له مخې ،چې مونږ او تاسې ورته طبیعي قوانین وایو ، د زمان او مکان تابع ده یعني زمونږ او ستاسي شعور زمونږ د پیدایش څخه زمونږ په وجود کې چې مکان دې او د هغه وخت څخه چې لا دمور په نس کې یو د مرګ تر ورځې پورې چې زمان دې زمونږ شعور ایجاد ،تکامل او انحطاط مومي.زمان او مکان دطبیعي قوآنینو له مخې شکل دموجودیت د مادي ګڼل کیږي.نو دادې ومو لیدل چې دشعور او مادې په قوانینو کې ربنتیا هم فرق وجود نلري. دا مفا هیم او قوانین دهراقلیطوس د «صیروریت» ، د کانت د « شيءً فی نفسه» دهګل د « ایدیا لیستي دیالکتیک » او د مارکس د «دیالکتیکی او تاریخی ماتریالیزم » دقوانینو څخه هم څه توپیر نلري. خو دوی ټول مختلف فلسفي او عقیدوي نظریات لري ،یو ذهني ،بل عیني ایدیالیست ،بل ماتریالیست اوهر یو د مختلفو تیوریو طراحان دی ، یعني داچې د دوئی دغه تیو ریګآني او فلسفې په علمي او قانونمند بنیاد ندي ولاړي یا داچې په دغه تیوریګانو کې اصلاً علمي قانونمندي وجود نلري . اوس پخپله قضاوت کولې شئ چې ایا دغه ډول لیکنو ته ربنتیني علمي قانونمندي او یا په مجموع کي تیوري ویلي شو؟ زه وایم چې هو ! اصلاً هلته قانونمندي موجوده ده او داهمغه دذهنیت دعینیت اومادیت په معني ده .دمثال په ډول که چیرې دغه قانونمندي موجوده نه وې ، هګل چې پخپله عیني ایدیا لست وو ، څه ډول به ددیالکتیک دقوانینو مخترع

جوړ شوې وې . خبره یواځې په دې کې ده چې دغه قانونمندي د عیني واقعیت په توګه زمونږ په ذهن کې وجود لري او زمونږ شعور تر ې دشعور او لا شعور ددیالکتیکد عینیت له لارې دلارې متٌاثر او متحسس دې . د هغې قانونمندې پایلې په لاشعوري توګه دځینې پوهانو دذهن څخه تراوش کوي خو دوی ددغه قانونمندی په دلیل او علت نپوهیږي اوپه نتیجه کې دغه ډول مشت نمونهً خروار ماهیوی مختلف نظریات او تیوري ګاني په یوه ماهیوی اوسوبستانسیو نل واحد بنیاد باندې رامنځته کیږي . خو په حقیقت کې څرنګه چې دغه پوهان په واقعیت کې د قانونمندی څخه په عدم اکاهی کې دغه تیوریګاني رامنځته کوي ، معمولاً دقیقي نه وي او تخیلي تحریفي بڼې لري.

۲ــــ ددذهنیت،شعور اوعقل دعطالت مسئله ده .پرته له تاکلي وخت څخه هیڅوک نه کومه پدیده درک کولې او نه دهغې په مورد کوم حکم صادرولې شي. پدې ترڅ کې حد اقل نیمي ثانیې وخت ته ضرورت لیدل کیږی. یعنې داچې شعور عطالت لري او عطالت هم شکل دموجو دیت دمادې دي. او دا پدیده د طبعیت په ټولو خلقتونو کې په عین شکل ده. نو دغه فاکتور هم دشعور په مادیت دلالت کوي.

۳ــــ دزماني او مکاني قیدیت مسئله ده چې شعور زماني اومکاني قیدیت لري. دا پدې معنا چې شعور پرته له زمان او مکانه نه موجودیدلې شی او نه ظهور کولې شی. اولکه چې په لومړی ماده کې ورته اشاره وشوه زمان اومکان هم شکل دموجودیت دمادې دې او هر هغه خلقت چې زماني او مکاني قیدیت ولري دخدای او طبیعي قوانینولهمخې مادي بنیاد

ketabton.com - The Digital Library

لري.

۴ ـــ د مادي موجوديت د قانونمندی مسئله ده. دا جهان د خدای دلوی علم له مخې قانونمند پيدا او قانونمندي هم شکل د موجوديت دمادې دې. د خدای ټول خلقتونه قانونمند پيدا ،قانونمند پايي ، قانونمند انحطاط مومي ، له منځه ځي او تغير او تکامل کوي. نو پدي علت هم شعور مادي پديده ده.

۵ ـــ پخپله حرکت ، چې د شعور د ظهور ،تکامل او انحطاط پروسه يوله انواعو د حرکت څخه ده او هم د خدايې خلقتونو او پديدو د پيدايش ،تکامل او په عالم اسباب کې د ټول مادي جهان د بقا مسبب ګڼل کيږي او د ذهنيت په مادیت دلالت کوي. دا لوی جهان موجوددی ځکه چې متحرک دې او متحرک دې ځکه چې موجوددې ،دا جهان همغومره متنوع، متفاوت او متغير دې لکه څومره چې حرکتونه متنوع، متفاوت او متغير دي. دا جهان همغومره ابدي دې لکه څومره چې حرکت ابدي دې. لوی خدای د خپل لوی علم د عامی قانونمندی او مقضی الامر ارادې له مخې د لوی جهان او حرکت متقابل ابديت او موجوديت يو تر بله سره ابدي علت او معلول او همداسې قايم با الذات او خلل نا پذير ګرځولې او يوائې د قضا او قدر د خدايي قانون له مخې پکې تغير او تصرف ممکن ګڼل کيدلې شي.

پدی ډول لوی خدای د خپل لوی علم له مخې دا جهان مادي پيدا کړې او د انساني مقدراتو په تناسب يې ورته مسخر ، قابل د شناخت او قابل د استفادې ګرځولې دې. فلسفه يوائې د انسان د مقدراتو او شعور په کچه د معرفت علم ته ويل کيږی. فلسفه د همېش لپاره نسبي معرفت او نسبي علم دې، ځکه دا

جهان لوی دې او په همزمان او هم مکان تحول ، تکامل ، دينا ميزم او ستاتيزم کې قرار لري.

د اټول هغه څه دي چې خدای د قضا او قدر د قانون له مخې خپل عالم، خلف او مقدر انسان د او سني او راتلونکې علمي او تخنيکي امکانات و په کچه د هغې په معرفت مأمور او مکلف ګرځولې دې. په نتيجه کې ويلې شو : د شعور او مادې تر منځ ذاتي تو پير وجود نلري ؛ ماده موجوده ده ځکه چې متحرکه ده او متحرکه ده ځکه چې موجوده ده ؛ مطلقه بې شعوره او مطلقه باشعوره ماده وجود نلري ؛ د قضا او قدر قانون حکم کوي چې مطلق مجبور او مطلق مختار هم وجود نلري ؛ قانونمندي د ټولو خلقتونو او پديدو لپاره عامه ده او هيڅ ډول غير قانونمنده پديده او خلقت وجود نشي لرلې ؛ خدای لوی ذات دې او انسان په عالم الاسباب کې د همېش لپاره د خدای د پيژندنې او توصيف څخه عاجز دې ؛ ... . خدای واحد ، لاشريک او د بې شميره او بې ساري خلقتونو خالق ذات دې. په خدای د خدای د بې ساري خلقتونو له مخې ايمان لرل پکار دي . دين د هرڅه څخه د مخه فردي او اجتماعي ضرورت دې او که څوک د دين د بطلان په خاطر د دين څخه د ځينې کړيو د سوء استفادې دليل راوړي نو د دولت ، حکومت ، اداري ، قانون ، حقوق ،صلا حيت ، قدرت ،مطبوعات او نورو څخه هم همېش سوء استفادې شويدي . خدای واحد دې ، جهان يې واحد دې او علم يې واحد دې . د بې شميره فلسفي مجموع الجزايرو وجود مفهوم او منطق نلري . پدي توګه د ما بعدا لطبيعت ، ما قبل الطبيعت، مافوق الطبيعت ،ماتحت الطبيعت او متافزيک فلسفو وجود هم د واقعيت څخه ليري بريښي . هرچا چې ورسره کار لرلې کوچ

ketabton.com - The Digital Library

یې تر ې ند ې حاصل کړ ې پرته له د ې چ ې د خپل ې ناپوهۍ لپاره یې دلیل پریښي اوسي.

په ټولو فلسفي بحثونو او قضایاوو کې په پورتنیو قانونمندیو سترګې پټې شوي ،هیڅ په نظرکې ند ي نیول شوي ، په غلطه دفلسفې اساسي مسئله مطرح شوې او په همدې علت،ډیر پوهان چې اصلاً د خپل وخت او زمان اګاه ترین انسانان وو او لکه څرنګه چې ورته پورته اشاره وشوه ،هغوی اکثر مسایل درست درک کړي وو او په دغه مسایلو کې یې خپل نظریات هم وړاند ي کړي وو .خو څرنګه چې په شعوري لحاظ یې د هغې په باره کې علمي منطقي دلیل نه شو وړاندې کولې یا به د خپل واقعي نظره وګرځیده او یا به یې په واهي شکل په غیرعلمي غیر منطقي انحرافي تیوریو او سفسطو پیل وکړ . زه غواړم پدې باره کې څو محدود مثالونه راوړم او هغه هم دماتیریالیزم دپلویا نو چې په نورځه باور نلري.

«...معنویت پرته له مادیت څخه بل څه ند ې ، یوائې دانسان په مغز کې یې ځای نیولې اوتغیر یې پکې مونډلې دې » د (کارل مارکس او فریدریش انګلس کلیات ،روسي چاپ ،جلد ۲۳، صفحه ۲۱) او یا

«مفکوره په مادي قوه بدلیږي،کله چې اولسونه دتاثیر لاندې راولي».

«بې له شکه دمادي او شعور مطلق تقابل یوائې په ډیره محدوده ساحه کې موجود دې ،په اوسنۍ قضیه کې په خاصه توګه دمعرفت په مسأله کې چې شعور مقدم دې که ماده ؟ددې ساحې څخه وتلې دد غه تقابل نسبیت دشک وړ ند ي» . یابل ځای لیکي « چې په دغه تقابل کې ډیره مبالغه او ډیرزیاتوالې

باید ونشي او متافزیکي نه وي» او یا «هم شعور هم ماده یو واقعیت دې یا په بل عبارت حقیقتاً وجود لري» خو بل ځای لیکي

«لیکن شعور مادي ګڼل معنې داچې دماتیریالیزم او ایدیالیزم د شریکولو په لور غلط قدم اخستل» (د لینن کلیات،۱۸ جلد ، ۲۵۱ ، ۲۵۷ او ۲۵۹ صفحې» .

« شعور مادي دې ،ځکه چې دمادې محصول او زیږنده ده او همداسې دهغه مادې څخه ژورفرق لري چې محصول یې دې» (اي.س . نور سکي، دیالکتیکي اضداد او دشعور منطق ، مسکو ۱۹۶۹ ،۳۳او ۳۴ صفحې ».

پدې ډول مونږ وینو چې سرسختترین او اګاهترین ماتیریالیستان دفلسفې په اساسي مسئله کې څومره ناپایداره دي او نپوهیږم چې په شعوري او که لا شعوري ډول خپلې جبهې دایدیالیزم او ماتیریالیزم په سنګرونو کې په څومره وارخطایې سره بدلوي او داستقرار موضع نشي موندلې .

حقیقت دادې چې ماتریالیستان په شعوري او ټولنیزو مسایلو کې ایدیالست پاتې وو او ایدیالستانو د خپلو ذهني عینیتونو په بناء ماتیریالیستي فورمولبندۍ او افادې وړاندې کړیدي . دمثال په ډول کارل مارکس ماتیریالیزم په تاریخي او دیالکتیکي باندې ویشي ،حال داچې په تاریخ کې دیالکتیک او په دیالکتیک کې تاریخ وجود لري او دواړه دقانونمندۍ په حیث د مادیت مستلزم ګڼل کیږي.او هګل ماتیریالیستي دیالکتیکي قوانین فورمولبندي ، حال دا چې فکر یې کاوه د مطلقې ایده یا جهاني روح دتکامل د طبقه بندۍ مراحل یې فورمولبندي کړیدي .

ketabton.com - The Digital Library

مونږ کوشش کوو ځینې فلسفي اساسي مسایل په لاندې ډول فورمولبندي کړو :

ـ « ذهنیت نسبي عینیت او هر مشخص ذهنیت عیني واقعیت دي» ؛

ـ « ماده یواځې په قانونمند حالت کې وجود لري او یواځې په قانونمنده بڼه سره تغیر او تکامل کولې شي. یعني قانونمندي شکل دموجودیت دمادې دې »

ـ « ماده متحرکه ده ځکه چې موجوده ده او موجوده ده ځکه چې متحرکه ده. ماده پرته له حرکته وجود نلري. حرکت شکل دموجودیت د مادې دې » ؛

ـ « مطلقه بې شعوره او مطلقه با شعوره ماده وجود نلري» ؛

ـ « مطلق مختار او مطلق مجبور نشته »

ـ « فلسفه دین او دین فلسفه ده، ځکه چې دواړه یو شان د خدایي خلقتونو د معرفت متضمن دي» ؛

ـ « ماده قانونمنده او هره قانونمندي مادي ده»

ـ « ځانګړي مستقل علوم په حقیقت کې په مستقل ډول وجود نه لري »

ـ « غیر مادي ایدیا لیستي فلسفې په عالم الاسباب کې حقیقت نه لري » ؛

ـ « حرکت په عالم الاسباب کې د خدای دلوی علم دعامې قانونمندی او دهغې دټولو خصوصي حالتونو په پروسه کې دټولو پدید و دظهور او متقابلو اړونده مناسباتو دعلت او معلول مسبب ګڼل کیږي» ؛

ـ « دا جهان همغومره متنوع ،متفاوت ، رنکارنګ او متغیر

دې لکه څومره چې حرکتونه متنوع، متفاوت ، رنګارنګ او متغیر دي. دا جهان همغوره ابدي دې لکه څوره چې حرکت ابدي دې.لوی خدای دخپل لوی علم دعامې قانونمندی له مخې دلوی جهان او حرکت متقابل ابدیت او موجودیت یو تربله سره لازمي ابدي علت او معلول ، قائم با الذات اوخلل ناپذیر ګرځولې او یواځې دقضاء او قدرد عام قانون دجبر او اختیار له مخې په هغې کې تغیر او تصرف ممکن ګڼل کیدې شي.»

ـ « ... او داسي نور

ketabton.com - The Digital Library

فلسفي مجموع الجزایر

د فلسفي داساسي مسئلې په موضوع کې مونږ دا خبره ومنله چې فلسفي مجموع الجزایر دفلسفې داساسي مسئلې د بې بنیاده طرحې په نتیجه کې رامنځته شویدې. په هرجوړښت، هر ترکیب او هره عملي ساحه او مورد کې د خامو او نارسه موادو استعمال کولې شي په نسبي فیصدي کچه مطلوب هدف او چاره سر ته ورسوي او دموجوده عملي تجاربو له مخې کوم جبران ناپزیره مشکل رامنځته نه کړي، لکن په تیوریکي مسایلو کې ډیري کوچنۍ غلطۍ او اشتباهات کیدلې شي په جبران ناپذیره غلطۍ، سهوې او ګناه بدل شي، نوځکه په نظري مسایلو او تیوریکي فورمولبندیو کې د خامو، نارسه، تخمیني او تقریبي کمیتونو او کیفیتونو استعمال په هیڅ صورت جواز نلري او کیدلې شي پخپله هدف د هدف په ضد بدل او جهت دعمل ۱۸۰ درجې تغیر پیدا کړي. بنیاد د بنیاد په حیث باید هیڅکله بې بنیاده نه اوسي. پخپله بنیاد په حقیقت کې باید ذاتاً او ماهیتاً دهرې پدیدې د اصلیت، کمیت او کیفیت د تعین او ټاکنې معیار، محک او مقید اوسي. په انفرادي طرحو، قضایاوو او مسایلو کې باک نه لري چې هر څوک په مشخصه پیښه کې څه ډول تصمیم نیسي، دخپلو ځانګړو شرایطو مطابق په څه ډول کمیت او کیفیت اکتفاء او

قناعت کوي. په دې صورت کې تصمیم او چانس مقید نه ګڼل کیږي او نه دغه ډول پیښې قانونمنده بڼه لرلې شي. خو په هغه صورت کې چې ددې لوی جهان د تکوین؛ دټولو پدیدو او خلقتونو د تشکل؛ دهمزمان او هم مکان ستاتیزم او دینامیزم؛ لحظوي قانونمند بدلون او ابدي پایښت، استقرار او تکامل؛ په قدیم کې د ابد لپاره د قانونمند نظام تخم کرل او تر هغه ابده پورې چې هیڅکله ورته ابد نه رسیږي د هغې پالل او تعقیبول او دښته ورته دبې شمېره کلي او جزئي، خاص او عام نظامونو، دواحد عام قانون له مخې قانونمنده محاسبه، افاده، فورمولبندي، شک نه شته چې همدغسې یوه وسیع القاعده بنیادته چې د ټولو پدیدو زړې او ریښه په کې خښه او دهرې قانونمندۍ سر اغاز او منبع اوسي، ضرورت لیدل کیږي. دغه ډول یو بنیاد باید جهان نما آیني ته ورت قد و قامت ولري چې هره پدیده او خلقت په کې د خپلې بودې او تنستې په تناسب د خپل پیدایښت، پایښت، بدلون او تکامل نندارې وکولې شي. په غیر صورت کې هر بې بنیاده بنیاد د دغه ډول عظیمو نظامونو د برداشت او تحمل له حوصیلې نه شي لرلې او نه یې د افادې او قانونمندې تیوریکي ارزونې له عهدې څخه وتلې شي. کله چې ځانګړي نظامونه او پدیدې پخپل بنیاد تکیه او ډډې لګولو امکان او دخپلو ارزو ګانو انعکاس ونه لیدې شي، هیڅ نظام پایدار نه شي پاتې کیدلې او حتماً سلیقوي تمایلات د مختلفو ټولنیزو تنګنظرانه امراضو له لارې ظهور کوي او کورکورانه تعصبات په انحرافي ډول د قانونمندو تیوریو او منطق ځای نیسي او واحد جهان او واحده علمي قانونمندي معرض د فردي ذهنیګریو او هوس واقع کیږي. بشري ټولنه د

ketabton.com - The Digital Library

خپل پیدایښت له ابتدا څخه تر نن ورځې پورې د دغه مبتذلې غمجنې مستندې ډرامې عملي لوبغاړې، نندار چې او زیان ګالونکې دې، کومه یوه چې د مادې او شعور د ناسم تضاد د بې بنیاده بنیاد په غولي پرون پیل شوېده.

فلسفي مجموع الجزایر او نظري او عقیدوي تمایلات د همدغه ټولنیزو خامو او نارسه مناسباتو او ذهني نیمګړو قیوداتو او انحرافاتو څخه سرچینه اخلي او پایلې یې باید همدغسې غیر متجانسې، متضادې او نه پخلاکیدونکې دښمنانه سلیقوي تمایلات نظریات او عقاید اوسې. مونږ په وار وار خپله عقیده او نظر د احسن تکرار او په دې باره کې دکافي وضاحتونو په منظور وړاندې کړي، تر څو د علمي مسایلو سره علمي کړه وړه رواج پیدا کړي او انساني ټولنیز شعور چې د تیرو بې بنیاده انحرافي تخلي تیوریو د خاملیتې او سر تر پایه مجهولاتو او مهملاتو د انجړ مشوړې څخه د یوائیني علمي صراحتونو او وضاحتونو حقیقي مستقیمي لارې ته پرییستل شي، شک نه شته، چې نه یوائې بې شمیره او په ټپو ټوند تیوریکي ازدحام او ټیلماټیل له هر چا څخه د حقیقت لار ورکه کړي، بلکه په همدغه بنیاد د بې شمیره مجازي خدایانو، ادیانو، مذاهبو او نورو د قدرت ډول ډول مرکزونو ایجاد، چې هریو د تقدس او زورواکۍ له مخې یو بل ته نه تسلیمیدونکي قدرتونه لري، لا هم دغه وضعه کړکیچنه کړي او دحل لار مینديې نا ممکنه ګرځولې دې. مونږ هڅه کوو تر هرڅه دمخه د دغه غمجنې معما حل او پوهاوې د هر چا لپاره اسان شي او حتا ډیر کرت په متودولوژیکي او نورو غوره ارزشونو ستړګې پټې کړو. تاریخ د دې ګواه دي چې د خدای

رسولانو او د حق او عدالت دلاري مبارزینو، عالمانو، پوهانو او فیلسوفانو څومره ستونزې پدې لارکې ګاللي او په دې کې یې ستړې مالي او ځاني قربانۍ ورکې، خو بیا هم لا تر اوسه پورې د دغه هري یوې قضې او مسئلې د بشرپه په مقابل کې د هر ډول تعرض څخه مصئون موقف ساتلې او غیر قابل عبور او نه فتحه کیدونکې سرحد او پوله ګڼل کیږي. بشریت نن هغه دوه لاري ته رسیدلې چې باید یوه له دغه دوؤ لارو څخه انتخاب کړي:

ــ په پټو ستړګو موجوده وضعې ته دوام ورکول. پدې ډول علم او فلسفي هم نه دي کړي شوي په داسي مقید و شرایطو کې ازادانه او واقعبینانه څېړنې وکړي، لازم حقایق ترلاسه او د خپلې عقیدې اظهار وکولې شي. علم او فلسفه نن هم په ترګمۍ کې پاتې او هر څوک په دغه ترګمۍ کې بیلې بیلې لارې تعقیبوي او یوتر بله بې خبره پاتې دي. ځینې ماتریالیستان ماده مجرد مفهوم ګڼي او د «مُثُل» دمثالونو له مخې ئې څېړي، څوک ئې ساده میخانیکي تکرار او په یوحال پیدا او په همغه حال فناء او یوائې متا فزیکي استمرار بولي، هغوئ چې مادي دیالکتیک ته قایل دي، هم د مادي ټولو حالتونو او کیفیتونو څخه منکر او بې خبره، د ټولنیزو او شعوري پدیدو په باره کې ایدیالیستي مفکوره لري او طبعاً ځېړنو قانونمند تسلسل تري شلیږي او د ګمراهۍ لار نیسي. ایدیالیستان په مجموع کې څرنګه چې ایدیالیستي نظریات او عقاید لري، په غیر قانونمنده تخیلي او تصوري فورمولبندیو باور کوي، نو ځکه ئې نظریات او تیورئ قانونمند منطقي تسلسل او بنیاد نه لري. همدا سبب دي چې دوئ ټول په خپلو عقایدو، نظریو،

ketabton.com - The Digital Library

فورمولبندیو او تیوریو پوره باوري او معتقد نه دي. نه تري په جرئت او قاطعیت سره دفاع کولي شي ، نه ورته مقنع ثبوتي دلایل لري او نه ئی دانکار او تردید په خاطر کوم نظر او ثبوت وړاندي کولي شي. دوئ همیشه د متضادو او ضدو نقیض،بي بنیاده ،تخیل او تصور له مخي تل شکمن ، متردد ،ناقراره او بي باوره او خود اګاه او نا خود اګاه خپلي عقیدوي نظریاتي قبلي بدلوي ،اشتباه په اشتباه او ګناه په ګناه تلافي کول غواړي او تر شاه د انحرافي او کاذبو تیوریو سلسلي او سفسطي پریږدي.

په نتیجه کي فلسفي خپل اصلیت او رسالت دلاسه ورکړي،په هرډول سلیقوي ،مسلکي ،او عقیدوي تورونو تورنه ، چا دکلام ،چا دمنطق، چادمتماتیک ،فزیک او نورو په نورو اصالتونو پوري تړلي.حال داچي اکثر له دغه علومو څخه پخپله دذاتي علمي قانونمندی څخه برخور داره ندي او یوائي تري دفلسفي علمي قانونمندیو د افادي د وسیلي په توګه کار اخستل کیدي شي او بس. دماتریالیستانو او ادیالیستانو په دغه ډول ناسم کړو وړو سره فلسفي خپل علمي ماهیت او اهمیت بایلوداو په یوه نابکاره وسیله بدله شوه . څوک ئي خاص علم بولي خو نه پوهیږي چي خاص یعني څه ؟ څوک ورته دعلومو علم واي یعني هغه څه چي نورو علوموهضم او فورمولبندي کړي فلسفه پري دوباره شخوند وهي او یا داچي فلسفه مړ ښامار په توره وهي.ځیني کسان اصلاً دفلسفي علمیت ته قایل ندي ځکه چي که علم ورته ووائي دلیل ورته نلري . څوک فلسفه دونې د تني اونور علوم دونې دځانګو سره تشبیه کوي ،دا هم سمه نده ځکه چي دا جهان واحد دي او

جداګانه ورشو ګاني چي جداګانه قوانین پکي جاري وي وجود نلري.څوک ئي متودولوژیک علم ګڼي او دا هم سمه نده ځکه چي ډیر متودولوژیک علوم شته چي هیڅکله ئي مونږ فلسفه نه شو بللي. او داسي نور... په نتیجه کي فلسفه زر سریزه اوزرپښیزه بلا او معما جوړه شوي چي نه څوک ورنژدي کیدي شي اونه چاته ددغه معما دحل چل ورځي . په همدي علت،دکومي ورځي څخه چي لومړنۍ فلسفي فورمولبندئ رامنځته شوي ، ترنن ورځي پوري دفلسفي نظریاتو په ماهیت کي هیڅ ډول بنیادي تغیر ندي راغلي او هر څه دپخوا په خیر زړه په زړه پاتي دي . ۲۵۰۰کاله پخوا هرقلیطوس ددیالکتیک په واقعي مفهوم په عالم الاسباب «مادي جهان» کي تغیر او تکامل ته قایل وو .خو ایما نویل کانت د هرقلیطوس څخه ۲۳۰۰ کاله وروسته د« شیئ في نفسه» په تیوري کي دغه تغیر او تحول تردي اندازي بنیادي او قهقرائي وګاڼه چي مادي خپل ټول ماهیت اوشکل پکي دلاسه ورکړ او کانت یوائي «داحساساتود کمپلکس» دزیارت مجاور وګرځیده . حال داچي ، ماده یوائي دخپل شکل او ماهیت په یو تر بله لازم ملزوم موجودیت سره قابل د احساس ده ، مکان او بعد شکل دموجودیت دمادي دي او دکانت په اصطلاح «کمپلکس داحساساتو» هم یوائي د مادي په څو بعدي او څوارخیز موجودیت سره منځته راتلاي شي. دشکل او صورت مفهوم هم دغه پوهان په غلطه د مادي واحد په خارجي صورت چي همیشه تغیر پذیره دي ، اطلاقوي .خو به حقیقت کي دصورت څخه مقصد د مادي واحد داخلي مالیکولي ، حجروي او بلکه ذروي جوړښت دي چي تغیر نه مني او دهر عنصر خصوصیات

ketabton.com - The Digital Library

او خواص تعینوي اوددي لوي جهان د بناء دجوړښت خبنتي ګڼل کيږي. .کانت دفزيکدان او استره نوم په حيث ټول فزيکي ـ ميخانيکي قوانين ،قانون دتحفظ دانرژي ،قانون دبقاً دمادي ناديده انګيرلي ،پدي لوي لايتنا هي مادي جهان ئي هم سترګي ندي ډکي شوي او دخپل ذهن دعطالت دتأثير اوتأثر لاندي هم ندي راغلي او دخپلو مادي علمي ذخيرو سره سره دافلاطون د «مثُل» دعقيدي دتأثير لاندي يواځي ذهني ايديالېست پاتي شويدي. کەنه خو دهغه په آند هغه د «شي في نفسه» د مقولي له مخي خورا ژور «صيروريت» او ديالکتيک ته قايل وؤ .هغه کولي شول دخپل عصر دعلمي ـ فلسفي انکشافاتو او دهغه دشخصي علمي سويئ په بنياد پخوانی بي بنياده فلسفي تقسيم بندئ له منځه يوسي ،فلسفي مجموع الجزايُر ته دپاي ټکي کښيږدي ،او واحده فلسفه په واحد علمي بنسټ باندي ودروي . اوکله چي دغه کار سرته ندي رسيدلي ، ځرنګه چي ما دمخه اشاره ورته کړي ، دغه ټول لوي فيلسوفان دپخوانيو ابتداي فلسفي نظرياتو محکوم پاتي شوي اوحتي ديوي کوچنی ناقانونه پولي په له منځه وړلو ندي بريالي شوي .

زه پدي عقيده يم چي هګل په موجوده فلسفي اومنطقي نظام کي محوري او مرکزي موقف لري. کەمونږ وکولي شو دهګل دمنطقي استدلال اوفلسفي فورمولبندیو په بناً منطقي قضايا او فلسفي قانونمندئ وڅيړو او د هغوئي مثبت او منفي اړخونو ته دتاييُد او تنقيد ګوته ونيسو ، پرته له شکه به مونږ نه يواځي دعينيت دفلسفي او مختلفو پخوانيو فلسفي نظامونو ترمنځ اساسي مشکل حل کړي اوسي بلکه فلسفي علم اوفلسفي نظام به دتل لپاره پخپل حقيقي بنياد ودريږي او خپله

حقيقي موضوع او علمي ماهيت به پيدا کړي.

ګيورګ.ويلهلم. فريدريښ ملقب په هګل د اتلسمي م پيړۍ په ديرشو اخري او دنولسمي م پيړۍ په يوديرشو لومړيو او جمله يوشپيته کلونوکي داروپا په زړه المان کي ژوند کړي او دخپل عصر وتلي، پر تحرکه او پرثمره فيلسوف پاتي شويدي. هګل دلوي عقيدي ،لوي منطق اولوي فلسفي څښتن وو. او همدا دهغه لويه نقيصه ګڼل کيدلي شي. هګل په خپل لوي منطق او لوي پوهي سره په يوه قضيه کي ذهني روح ،عيني روح او مطلق روح په اصطلاح يو شان په اثبات رسوي او په هغي کي پرته دهيڅ ډول توپيره يوشان ديالکتيک ته قايُليږي اودي خبري ته نه متوجه کيږی چی ديالکتيک خو دمطلقيت ماتوونکي او ټول مادي خلقتونه اوپديدي په ابدي تحول او تکامل کي وينې او يا څه ډول ذهنيت ،عينيت او مطلقيت په يوه پديده « روح» کي تحقق او دعمل بڼه پيدا کولي شي ؟ پوهان هغه عيني ايديالېست بولي خو زما په نظر هغه ذهني ـ عيني ايديالېست او ديالکتيکي ماتريالېست ګڼل کيدلي شي يا په بل عبارت په يو له دغو هم باوري نه وو . ځکه په مختلفو مخالف اړخونو يو شان باور لرل په ټولو باندي دنه باور په معنا دي. هګل تر اخره پدي نه وو پوهيدلي چي دده لويه او غير محاط پوهه پخپله دده دلوي فلسفي دپاره لويه بلا ګرځيدلي ده . دهګل بله ستره اشتباه داوه ، سره ددي چي ده عملاً هراړخيز وسعت دنظر درلود ، خو ذهناً هغه دعيني ايديالست په حيث دماتريا ليزم په مقابل کي دښمنانه تنګنظري درلودله او پدي ډول دهغه بزرګمنشانه لوبي پوهي او ناخود اګاه ګمراهی حق او نا حق په اصطلاح هغه ته علمي تيوريکي لاري هوارولي

ketabton.com - The Digital Library

او ددي په عوض چي دخپلي لوي عيني ديالکتيکي فلسفي بنياد کښيږدي ، دپخوانيو ناقصو فلسفي نظرياتو په چنګکونو کي له هري خوا زورند پاتي شو او خپله ناقصه فلسفه ئي په ميراث پريښوده .

هګل په ابتدا کي دشلينګ دنظرياتو پيروي کوله . دشلينګ نظر د مطلق او حقيقت په باره کي دهګل دپاره دمنلو وړنه وو . هګل د خپل منطق له مخي دا نه شوه منلي چي مطلق دي هيڅ ډول تغير ونشي منلي . يعني هګل عملاً ديالکتيک ته قايل وو خو دا سوال هغه ته پيدا نه شو چي د مطلق اصلي مفهوم خير په څه کي دي او دڅه شي له مخي په مطلقيت اطلاق کيدلي شي ؟ هګل د شلينګ په خير دا هم نشوه منلي چي ګوندي ذهن او عين يوډول ديالکتيکي سيرلري (حال داچي دمخه مونږ دي خبري ته اشاره وکړه چي هګل ذهني روح ،عيني روح او مطلق روح ته يوډول ارزش او په هغي کي عيني ديالکتيک ته قايل وو) او پدي عقيده وو چي ذهن پر عين باندي غالب دي ليکن بيا هم دذهن قاطع رجحان ته قايل نشو او مطلق (چي هګل ئي معمولاً د خپل خداي او خارق العاده ذات او ځيني وخت دټولنيز شعور په حيث پيژني) ذو وجهين وبالله يعني هغه ئي هم ذهني او هم عيني وګانه (يوائي په دغه څو جملو کي مونږ وينو چي هګل څومره ناپايداره بريښي او خپلي جبهي او عقيدي ته څه ډول تغير ورکوي . دعينيت فلسفه پدي باور ده چي په عالم الاسباب کي مطلق وجود نلري . هر خلقت او هره پديده نسبي خصلت لري او هګل هم په همدي خاطر دشلينګ مطلق دټوپک له خولي څخه وتلي مرمۍ اويا هغه شپي سره تشبيه کوي چي په هغي کي ټولي

غواګاني توري معلومېږي . او بيا ليکي : «مقصود او از مثال اول اين است مطلقي راکه فهم ما نتواند با طي کردن مراحل نظري معقول دريابد نبايد مفهوم فلسفي دانست ،ومنظوراو از انتقاد دوم اين است که تفاوتها رانميتوان با توسل به مطلق منکر شد (يعني همزمان هم مطلقيت ته قايل دي او هم تحول ته او دا دواړه پديدي ممکنه نه ده همزمان وجود ولري) بلکه بايد انهارا توضيح دادو جاي انها رادر مطلق معين کرد به بيان ديګرمفهوم مطلق بايد قابل تشريح عقلي و نمايشګر تفاوتها باشد » . (فلسفهٔ شرق وغرب ،جلد دوم ،صفحهٔ ۲۶۷) کله چي دهګل څخه پوښتنه کيږي چي څه ډول دومره مختلف او متناقض مسايل په يوه مفهوم کي ځايدلي شي ؟ هګل ځواب ورکوي چي : « چګونګي را بايد در روش ديالکتيک جست» . پوښتنه دا پيدا کيږي . کله چي په يوه پديده کي تفاوتونه وجود ولري ، کله چي دعقل دمراحلو پواسطه قابل ددرک ،تشريح اومعرض ددياليکتيک اوسي نو مطلقيت به ئي په څه کي وي ؟ دا مفکوره چي هګل پري تاکيد کوي اصلاً سر تر پايه د ديالکتيک سره په تناقض کي ده . هګل په اصطلاح د خپلي عقيدي ،منطق اوفلسفي په قوت نا متجانس افکار اومفاهيم په يوه قالب کي په زور هډماتي کوي او نتيجه ئي همدغه ماته ګوډه فلسفه کيږي . هګل ديالکتيکي روش دا ډول توضيح کوي : « از منظر هګل ،فلسفه علم است ،يعني که دانشي است نظام دار. حقيقت فقط به صورت دستګاهي منظم قابل درک است وکشف اين دستګاه منظم که همانا نظام عقل محض است (کله چي مونږ دد دستګاه څخه بحث کوو ، څه ډول عقل محض مورد بحث کيدلي شي ، څه ډول دستګاه د عقل محض دنظام

ketabton.com - The Digital Library

په صفت پیژندلي شو ؟ دا اور او اوبه هیڅکله نشي یو ځای کیدلي) کار فلسفه است. فلسفه با روش خاص خود که از روشهاي علوم ریاضي وعلوم تجربي فرق دارد ، (دا ډول خاص روش نه وجود لري او نه ئی ماته څوک ښودلي شي) این نظام را در مي یابد » . (تاریخ فلسفهٔ شرق و غرب ،جلد دوم ،صفحه ۲۶۸ ،» . هګل ادامه ورکوي: « روش دیالکتیک که روش خاص فلسفه است ، به اعتقاد هګل خود ازموضوع فلسفه ناشي مي شود . براستي روش دیالکتیک ،هما ناحرکت ذاتي مسایل فلسفي است... این روش از خارج در مورد مسایل فلسفي بکار بسته نمي شود ،بلکه خود از ذات ان مسایل مي تراود » . (همانجا) . اول خو دیالکتیک روش ندي. ما دمخه لیکلي وو چي: «دیالکتیک دمادي هغه مسمي بهِ نوم دي چي دهغي په ابدي دینامیزم دلالت کوي یعني مادي وجدي حالت ته ویل کیږي چې د مادي واحد په قانونمند موجودیت دلالت کوي. پخپله فلسفي مسایل او قانونمندي یوائې د افادې ، استفادې او محاسبو وسیله ګڼل کیږي او په دغه مسایلو کې ذاتي دیالکتیکي حرکت وجود نلري او نه د کوم مادي واحد ذاتي توکو د وجدي حالت ،کمیت ،کیفیت او دیالکتیک انګیزه او علت او معلول جوړیدلې شي » .یا په بل عبارت دیالکتیک دمادي ابدي متحول وجدي حالت ته ویل کیږي اود فلسفي مسایلو پوري هیڅ ډول ذاتي اړه نلري . فلسفه ، لکه چې دمخه مونږ ویلي ، دعامو او مجرد مفاهیمواو قوانینو څخه بحث کوي چې اصلاً خارجي وجود نلري . نه په هغي کي ذاتیت شته او نه حرکت. ذاتیت او حرکت په مادي وجدي دیالکتیکي حالت کي وجود لري او فلسفه ددغه حالت دقانونمندې افادې

فور مولبندی او علم ګڼل کیږي. هګل فلسفه نظامداره علم بولي او وایي چې حقیقت دیوي منظمي دستګاه په صورت کې قابل ددرک،او دغه منظمه دستګاه همغه نظام دعقل محض دې چې دفلسفي پوري اړه لري .خو مونږ عقل او ټولې ذهني پدیدي د پروسې په حیث د مختلفو کیمیاوي ، بیولوژیکي ، فیزیولوژیکي او داسې نورو پروسوي میخانیکیتونو پورې ، چې بالذات زماني ،مکاني او یا په کل کې په لنډ ډول ووایو چې مادي قیودات لري او یا په بل عبارت په کل او جز کې ددیالکتیکي وجدي حالت ، پیدایښت ،پایښت بدلون ،تکامل او انحطاط لرونکي دي ،په دې صورت کې په کوم دلیل مونږ په عالم الاسباب کې ،عقل ته محض او یا مطلق ویلې شو ؟ مګر یوائې د هغه ذات لپاره چې د مطلق حقیقت او مطلق ذات نسبت ورته کیدلې شي .د عینیت فلسفه پدي عقیده ده چې په عالم الاسباب کې مطلقه بې شعوره او مطلقه با شعوره خلقت اوپدیده وجود نلري. نو نه عقل محض وجود لري ،ځکه چې هرعقل مقید او مستلزم د مکان او زمان دي او نه مطلقه باشعوره ماده چیري وجود لري چې دعقل محض او عقل ناب اطلاق پري وشي. سقراط او افلاطون « مثُل »دعام مفهوم او کائن کلي په حیث محمل دعقل ګڼه او دارسطو د « اولی فلسفي » اساسي محور هم همدغه مثُل جوړوه او دمعرفت اساسي رکن همدغه همیشه ثابت متا فزیکي عام مفاهیم ګڼل کیدل او جزیئ محسوس موجودات دهغوی او ځیني نورو په نزد معرض دکون و فساد او دمعرفت د پروسې له منځپانګې څخه پوچ همیشه متغیر احساس بلل کیده او په ذهني ختمه کې یي هیڅ ډول قانونمند استقرار او استمرار نشو درلودلي،حال داچې

ketabton.com - The Digital Library

ساکني او متافزیکي ثابتې پدیدي په ذهن کې دانعکاس قابلیت نه لري. نو هګل هم البته دهغوی په تقلید فلسفه دعامو مفاهیمود منظمي دستګاه په حیث عقل محض ګڼي او دریاضي اوتجربي علوموڅخه يي مافوق نظام بولي. حال داچې دټولو قانونمندیو دافادي ډیره اسانه او دقیقه ژبه ریاضي او نور تجربي علوم ګڼل کیږي. زه پدي عقیده یم هره مسئله او قضیه چې فورمولبندي شوه ،حتماً دریاضي په ذریعه قابل دافادې هم ده او فلسفه چې دمادې دوجدي حالت انساني قانونمند علم او وسیله ده نو ریاضي همیشه د فلسفې د افادې ژبه او دواړه جدایي ناپذیره دي . فلسفه با الذاته اوفي نفسه دهیڅ ډول کمیت ،کیفیت او قانونمندی مبینه نده اونه باید دغه تهمت په فلسفي علم پوري وترل شي.فلسفه دقانونمندی دافادې ژبه ده.

هګل همداسي لیکي: «روش دیالکتیک از منطق متعارف بدور است (په هغه صورت کې چې خورا لوړ او عالي منطق پخپله ددیالکتیک قانونمندې افادې ته ویل کیږي ، هره عامه قانونمندي فلسفي علم دې او هردیالکتیک د مادي موجود همیشني وجدي حالت ته ویل کیږي چې فلسفه ، ماده یواځې او یواځې په همدغه حالت کې مطالعه کولې او څیړلې شي ، نو ځکه دغه مثلث دهمیش لپاره ترلې پاتي کیږي او په دې ځای کې حق د هګل پلوي نه شي ګڼل کیدلې) ،اعلام میدارد که ما بوسیلهٔ حکمی منفی می توانیم به مفهوم والا تر برسیم ، (څه ډول ؟) بنا بر این،چنان که سپینوزا گفت، هرگونه نفی، خود به منزلهٔ اثبات است. هنګامی که یک حکم مثبت نفی می شود ،البته تناقض پیش می اید .تناقض بر ذهن گران می اید ،ازین رو ذهن بار دیگر حکم نفی شده را نفی می کند . وبا

نفی نفی اول تناقض را فرو می نشاند (یعنې په نفې باندې هم تناقض منځته راځي او هم رفعه کیږي) .نفی دوم نه تنها مارابه حکم مثبت قبلی بر می گرداند بلکه حکم مثبت قبلی را برای ما پرمایه تر می کند .ډیره عجیبه خبره خو داده چې هګل دیالکتیک دمتعارف منطق څخه لیرې ګڼي او دا ځکه چې هګل پخپله دخپل غیر متعارف منطق په زور نا خوداګاه ددیالکتیکي مفاهیموڅخه دخپل قانون داثبات لپاره لکه همیش په ناروا ګټه اخلي اوددې په عوض چې په خپل منطق دیالکتیکي قانونمندي افاده کړي غواړي دیالکتیکي قانونمندي د منطقي کلام تابع وګرځوي او نوم پري هم ددیالکتیک د «نفي نفي» دوهم قانون کښیږدي او مونږ هم ناخود اګاه دري قرنه په پټوستر ګو ددیالکتیکي دقانون په حیث منلې دې.بله دتعجب وړ خبره داده چې څه ډول ذهني حکم په دیالکتیکي قانونمندی کې تغیر راولي او دهغې نتایج پرمایه تر ګرځولې شي. ددغه ډول استدلال لپاره هیڅ ډول قانوني دلیل او منطق وجود نلري او حتي دډیرو معمولي قوانینو له مخې دمنلو وړ ندي . لیکن هګل پرته دکوم حکمي دلیل ددغه ناقص استدلال په بنا ددیالکتیک دوهم (نفی نفی) قانون طرحه کړېدې چې په هره جمله کې ډیري پوښتني راولاړیدلې شي. زه ددغه قانون په طرحه همدومره بحث کافي بولم او دغه طرحه دجدي تأمل وړ ګڼم ځکه دغه طرحه د ډیرو معمولو قوانینو سره په تناقض کې ده او دبلې خواپه دغه طرحه کې قانونمند منطقي تسلسل او تداوم وجود نلري او نه منطق پخپله کله هم واجد دکومي قانونمندی ګڼل کیدلې شي !(دموضوع علاقمندان کولې شي د «تاریخ فلسفهٔ شرق وغرب،

ketabton.com - The Digital Library

جلد دوم ،صفحهٔ ۲۶۸ ، ۲۶۹ » ته مراجعه وکړي) .

هګل د خبرو په دوام لیکي: « ... مراحل سیر دیالکتیکی مراحل انتزاعی است ، (په دیالکتیک کي انتزاعیت وجود نلري ځکه چي دیالکتیک مشخص قانونمند مادي وجدي حالت دي)ولی نتیجهٔ انها وصول به حقیقت انضمامی است (انتزاعي مفاهیم څرنګه چي خارجي وجود نلري ، نو په انضمامي حقیقت باندي هم نشي بدلیدلي) . هر ترکیبی که در جریان سیر دیالکتیکی اصل ومتقابل بوجود می اید ،به نوبهٔ خود ، اصلی شمرده می شود که همچنان زایندهٔ نفی وترکیب جدید است. ترکیب های مراحل پایین کاملاً انضمامی نیستند ولی به تدریج از صورت انتزاعی دور وبه صورت عینی وانضمامی نزدیک می شوند تا جای که سرانجام به صورت ترکیب مشخص تامی که دیگر تقابل پذیر نیست در می اینند. ترکیب،در این صورت نهای،همانا ذات مطلق است . ... فلسفه،نزد هګل،علم عقل محض یا خرد ناب است » . (همانجا ،صفحهٔ ۲۶۹) . زه خو دا منم او باور لرم چي دانسان دذهن په انتزاعیت کي دشعور اولاشعور دیالکتیک موجوددي،شپږم حس موجوددي ،الهام موجوددي ،ایقاظ، ایقان او دپیغمبرانو « ع» لپاره وحي موجوده ده .زه دا منم چې دغه « انتزاع »رښتیا هم په انضمامي حقیقت بدلیدلې شي. ځکه چې زما په نزدهر مشخص ذهنیت عیني واقعیت او باالذاته انضمامیت ګڼل کیږي)لکن هګل خوپدي باورنه وو او نن هم یو تن که ایدیالستان دي اوکه ماتریالستان دي پدي عقیده اونظر نشي پیدا کیدلې چې ذهنیت دعیني واقعیت په توګه ومني، او هګل هغه وخت یواځې نا خود اګاه دخپل ذهن د

دیا لکتیکي تاثیر د تأثر له مخې خپلي طرحي په تصادفي ډول، او هغه هم په سمه او ناسمه توګه وړاندي کولي. هګل لیکی .د ټیټو مراحلو ترکیبونه کاملاً انضمامي ندي ولي په تدریجي ډول دانتزاعي شکل څخه لیري ووځي او عیني انضمامي شکل ته پدي توګه نژدې کیږي چې تام ترکیب وګرځي اونور تقابل پذیر نه اوسي .یعني هګل ددي په عوض چی عام او کلي موجودات انتزاعي اومجرد مفاهیم وګڼي،جزئ موجودات او ځانګړې پدیدي انتزاعي بولي چې په دوامداره تدریجي پروسه کې انضمامي اوعیني بڼه غوره کوي او دهګل په قول دغه ترکیب پدي صورت کې همغه ذات مطلق ګڼل کیږي. دذات مطلق نسبت هګل خپل خدای او کله نا کله ټولنیز شعور ته هم کوي. داچې ترکیب انضمامي دې اوکه نه او داچې څه ډول قابل د احساس یوځانګړې جزئ موجود په مطلق ذات بدلیدلي شي یواځي دهګل په منطق برابریدلې شي. هرځوک پدي بڼه پوهیږي چې په انضمامیت کې درجي وجود نلري لکه څرنګه چې په مادیت کي دا ډول درجي موجود نه شي لرلي ، چې لږ مادي اویا ډیر مادي. دلته یوله دوو حالتونو څخه ممکنه ده. یا مادي او په اصطلاح انضمامي دې او یا نه دي. خو هګل دلږ انضمامیت څخه دومره اوږده لاروهي چې مطلق ذاتي انضمامیت ته رسیږي.د بلي خوا هر څوک پدي بڼه پوهیږي چې محسوس موجودات او پدیدي یواځیني داحساس وړ او څرګند انضمامي واقعیتونه دي او هر څومره چې قضیه دکلیت په لور حرکت کوي او که دقیق وویل شي ، کله چې دانضمامیت څخه ووځي ،انتزاعي بڼه غوره کوي. لیکن هګل له بده مرغه په دغه یوطرفه جاده پر څټ حرکت کوي او معمول اصول او رواجونه

ketabton.com - The Digital Library

چې جاده په کوم لوري د انتزاعیت په خوا تللي ، په پام کې نه نیسي .

دمخه وویل شول سره دد ي چې د ارسطو د «اولی فلسفي » اساسي محور دافلاطون « مثُل » تشکیلاوه بیا هم هغه دخپل استاد پرضد چې د اجزاوو او ځانګړو پدیدو پرځای عامو انتزاعي مفاهیموته ارزش قایل وو او یوائې مثل ته په نژدې کیدو سره د عامو مفاهیو لهلارې یي ، فلسفه قابل د افادې ګڼله، ارسطو دعامو مفاهیمو په عوض یوائي جزي موجودات داحساس اومعرفت مرجع او منبع ګڼل. زه په دې عقیده یم چې هر مفهوم ، که مجرد دې او که ځانګړې محسوس په خپل خپل وختونو کې خپل خپل ځانګړې ارزش لري او هیڅکله یو د بل ځای نه شي نیولې. مارکس پر ځای ویلي دي ،چې که څوک دحقیقت په څېړلو کي یوائي په احساساتو تکیه وکړي ، دعلم څخه به ذره هم پاتي نشي ،زه غواړم دا پرې زیاته کړم ، چې که غواړي د عامو مفاهیمو لهلارې ثبوتي حقایق او واقعیتونه ترلاسه کړي ، دا په هغه څه پسې ګرځېدل دي چې وجود نه لري. ارسطو چې مجبوروو د خپلو فورمولبندیو لپاره د مجرد مفهوم په حیث ، یوائې د محسوساتو لهلارې انتزاعي بنیاد پیدا کړي او هغه معرف د خپل معرفت وګرځوی ،دا یوه بله مشهوده ناکامه هڅه ګڼل کیږي . نو ځکه ، لکه چې مې دمخه وویل ، مفاهیم هر یو پخپل ځای ارزش لري او هر یوه ته پخپل ځای خپل ارزش قاًیلیدل پکار دي. پدې باره کي دنور اضافي بحث لزوم زه نه وینم او قضاوت محترمو لوستونکو ته سپارم.

په دې خبره کې به څوک تردید ونلري چې دمنطق بنسټ ایښو دونکي افلاطون او ارسطودي خو دا هم یو څرګند حقیقت

دي چې په ورستیو نژدي دري پیړیو کي هګل د خپل منطق په مټ دمنطق او دالمان دکلاسیکي فلسفي سلطان پاتي شویدي . هګل دخپل منطق په قوت دجهاني روح ،مطلقي ایده ، مطلق ذات ، عقل محض ، خرد ناب او نورو نومونو سره ځان لپاره مجازي خدایان جوړ کړي او کله چې یي زړه منلي بیرته رنګ کړي دي. هګل ډیري ستري چاري سرته رسولي او دسراب ټولي ویالې، خوړونه، سیندونه او بحرونه یي چاڼ کړي ، دذهن ټول تنګ ککلیچونه یي پسي لټولي او هیڅ په لاس ندي ورغلي ، ځکه چې واقعي مرغلري خو داصلي بحرونو په ژوروکي میندل کیدلې شي. دمخه مونږ اشاره وکړه ،چې دهګل په عقیده ،فلسفه دعقل محض او خرد ناب علم ته ویل کېږي،کوم یو چې په حقیقت کې وجود نه لري . دکانت په فلسفه کي فهم دمقولاتو او دهګل په فلسفه کي خرد ناب « خالص» د مفاهیمو پواسطه افاده کیږي.دغه ناب مفاهیم دانسان پواسطه نه رامنځته کیږي « بلکه از ذات دیالکتیکي مفاهیم ناشي مي شود ــ دا دهګل خبري دي» اول خو عقل محض اوخرد ناب وجود نلري ، دوهم داچې ،که چیري عقل محض « عقل مطلق» اوخرد ناب وجود هم ولري ،په هغي کي دیالکتیک وجود نشي لرلي. ځکه چې په مطلق کي هیڅ ډول حرکت ،تغیر اوتکامل وجود نلري.نو دهګل اشتباه داوه چې په مطلق کي حرکت، تحول ،تکامل او دیالکتیک ته قایل وو او دو همه اشتباه یي پدې کې وه چې دغه مفاهیم او دهغې بشپړ جریان یي دمنطق په علم کې سپړه. دریمه اشتباه داوه چې هګل پدي عقیده دي چې: « مفاهیم یا مقولات هګل صرفاً همان صورتهای اندیشه که در تجارب ما منعکس میشوند نیستند ؛این مقولات ذواتی

ketabton.com - The Digital Library

واقعی به شمار می روند ووجود مطلق یا حقیقت را به ما معرفی می کنند ،واز این رو معرفهای وجود مطلق محسوب میشوند» .(همانجا صفحهً ۲۶۳) اویاهګل لیکي: «... منطق مفاهیم ناب نمایشګر خداست در ذات جاوید ان خود .به این معنی که این مقولات که در منطق مورد بحث قرار می ګیرند هم زمینهً اندیشه اند وهم زمینه وجود» .زه پدي عقیده یم چې نه ناب مفاهیم وجود لري، نه دناب مفاهیمو منطق او نه داسې مفاهیم چیري وجود لري چې دخدای دجاودان ذات نمایشګر اوسي. خدای خپل عالم ،خلف او مقدر انسان دهغه څه په معرفت مکلف ګرځولې چې دهغه لپاره یي مسخر کړي او هغه دعالم الاسباب ټولې پدیدي اوخلقتونه دي او په مروج ډول دطبعیت دمقولي پواسطه افاده کیږي.متا فزیکیت ، مابعد الطبیعت او ماقبل الطبیعت یا خو هیڅ وجود نلري اوکه وجود هم ولري د انسان لپاره مسخر ندي ګڼل شوي ،نو یي په معرفت هم نه قادر دې او نه مکلف. ډیر پوهان لوي شپې په بي خوبۍ سبا کوي او غواړي دتصور او تخیل له لارې په مابعد الطبیعت اوماقبل الطبیعت کې قانونمندیۍ ولټوي.په دې صورت کې که مونږ ماقبل او مابعد الطبیعت ته ځانګړې صورت هم قایل شو ، دمخه په دې خبره مونږ بحث کړې چې صورت پخپله مبین دهیڅ ډول قانونمندۍ ندي او یوائې د مادي محتوا په لرلو سره قانونمنده بڼه او ماهیت پیدا کولې شي. ارسطو خوشي په خوشي صورت عامل اومنبع دمعرفت ګڼله. که هګل خپله فلسفه ددیالکتیک په بنیاد عیار کړي وې، برې یي حتمي او دتل لپاره به دفلسفې سلطان پاتي شوې وای. خو هغه په سراب کې قانونمندۍ لټولي او په سراب کي قانونمندي وجود نلري،

اوکله چې یي د خپل منطق په زور قانونمندۍ برابرولي همغه منطق یي دبي منطقۍ عامل و ګرځیدهاو فلسفه یي په سفسطه بدله شوله . وروسته هګل لیکي: «وجود ،عدم،وصیرورت ــ نخستین مقولهً که انتزاعیترین تعریف وجود مطلق است همانا مقولهً وجود است.(ایا دا ممکنه ده چې دوجودمقوله ، دمطلق وجود دانتزاعیترین تعریف په حیث ومنل شي؟)حد اقل وصفی که می توان در بارهٌ وجود مطلق کرد این است که بګوییم وجود مطلق ،وجود دارد .(چا په ډیر ساده منطق کې د مجهول تعریف په بل مجهول او یا پخپله په همدغه مجهول سره کړې دي ؟یا ، وجود هغه وجود دي چي وجود ولري. که وجود معلوم وي ،نو تعریف ته ضرورت نشته اوکه مجهول وي ، نو دیو مجهول تعریف په بل مجهول کیدلي شي؟ که چیري دا خبره سمه نه وي. نو ایا دا ممکنه ده دمطلق وجود تعریف او بلکه دهغه انتزاعي ترین تعریف د عادي موجود په وجود سره وشي ؟وروسته هګل دمتناهي ،کاذب نامتناهي،نامتناهي او مطلق مفاهیمو په باره کي ،دطبعیت فلسفه ، دذهني ،عیني اومطلق روح او فلسفهً محض په باره کې سوال برانګیزه بحث کوي چې دلزوم په صورت کې به پرې بحث وشي .

دتیرو بحثونو څخه څرګندیږي ،چې فلسفه دخدای د لوی علم دانساني ذهني خلف علم په حیث د هر چا په ذهني محاط محیط اوکوچني شعوري طبف کې د ځایدو نه دې او نه دفلسفي بحثونو د انجرمشوړې د نري تارونو په متقابلو دیالکتیکي اړیکو او رازونو پوهیدل او د ۱۰۰۱ جهتونو څخه د اصلي جهت تعین او تر پایه پایداره تعقیبول دانسان دامکاناتواو قابو څخه وتلې کار ګڼل کیږي . مونږ د«وشو ،ونه

ketabton.com - The Digital Library

شو» یا «ګټې اوتاوان» په لوبو کې د نورو علومو د سترو بریاوو او پرمختګونو شاهد یو ، خو فلسفه چې ترټولو علومو خورا قدیمي علم ګڼل کیږي ،هیڅ ډول ماهیوي بنیادي خو لا څه چې خورا کوچنۍ پرمختګ په کې نه په ستر ګو کیږي. او دا ځکه چې فلسفه د کوّن و مکان علم اوقانونمندي ده او نور علوم خو اصلاً وجود نه لري او مونږ یې یواځې د «وشو ، ونه شو» او «ګټې او تاوان په لوبو کې انساني ورځنۍ مجبوریتونه، ضرورتونه، کړه وړه او مصروفیتونه ګڼلې شو . په فلسفه کې دا ډول لوبې ځای نه لري. فلسفه د لوی جهان او ټولو خلقتونو په کچه د مناسباتو او اړیکو دهر اړخیزي افادې علم دې. په فلسفه کې ټولې محاسبې د سود او زیان په کچه نه، بلکه د علمي ارزشونو ، معیارونو او نورماتیفونو له مخې کیږي. په فلسفه کې په اصطلاح کچه او خام مناسبات پایداره نه شي پاتې کیدلې. که په فلسفه کې دا ډول اړیکو پایښت درلودلې شوې ، په اصطلاح د شعور او مادې په بنیاد دفلسفې اساسي مسلّې بنیاد به نه وې رنګ شوې. په ورځنیو چارو کې د سود او زیان او یا نورو معیارونو له مخې هر ډول قمار او خطر منل کیدلې شي ،خو په علمي نظري مسایلو کې دغه ډول روشونه او کړه وړه په قطعي ډول ځای نه لري. اوس پخپله د دې عظیمي معما او قضي سنجش کولې شو چې د دغه بې شمیره مناسباتو او مجهولاتو محاسبه په انساني ذهني امکاناتو سره ممکنه ده او که نه ؟ ایا بشر د ننني علمي ـ تخنیکي سترو پرمختګونو سره سره ،بیا هم د دغه محاسبو له عهدې څخه وتلې شي ؟ځواب معلوم دي. نه. په دې صورت کې خیر چاره څه ده ؟ د چارې په باره د مخه مونږ خپل نظر وړاندې کړې ، او هغه

داچې ، دا جهان خدای قانونمند پیدا کړې او قانونمندي یواځې خدایي مخلوق دې او انسان د دغه قانونمندۍ په معرفت مقدر او مکلف ګرځېدلې دې.خو د دې ټولو خبرو په منلو سره سره بیا هم دا کار نه اسان دې او نه د هر چا له لاسه پوره دې. په همدې علت خو هر څوک چې نه دې برلاسې شوې ،خپله لاریې بیله کړي او په نتیجه کې فلسفي مجموع الجزایر جوړ شوې او د مختلفو موضوعګیریو څخه دنه پخلا کیدونکو د ښمنیو شخړو ، اوتو بوتو او سفسطو بازارلا تر اوسه هم تود دې.

هو !داکار مشکل دې ، خو ناممکن نه دې. له یوې خوا مونږ وینو ، چې همدغه مختلف عقیدوي او نظریاتي جریانونه د خپلو د ښمنانه او مخالفو نظریاتو په لړلو سره سره یې ستړې تیوریکي زیرمې جوړې کړي او دیوه سالم روش او لارې په غوره کولو سره ،خپلې تیوریکي زیرمې تنظیم او د عمرونو مشکل باندې په اسانۍ سره برلاسي شي. د بلې خوا مونږ د عینیت د فلسفې د لارې او ځانګړي روش په غوره کولو سره د ډیرو مشکلو او په اصطلاح ترنن ورځې پورې ناشوني مسایلو او قضایاوو په فورمولبندیو کې د ورځنۍ علمي ارزشونو او معیارونو مطابق د قناعت وړ نتایج ترلاسه کړي دي.په کار دادي دغه نتایج د فلسفي علمي معیارونو مطابق وارزول شي او حتا تر عامه اذهانو پورې ورسول شي.فلسفه سادګي نه مني ، تجاهل العارفانه کړه وړه نه مني او د بټه ورته هیڅ روش او عمل نه مني. فلسفه دقیق علم دې. فلسفي مسایل او قانونمندي نه د شاعر په یوه بیت او مصرع سره افاده کیدلې شي او نه مغلق ،مهمل ،مجهول کلمات ،ادبي صنعتونه لکه

ketabton.com - The Digital Library

مبالغه ،غلو ،اغراق ،استعاري ،کنايه ،رومانتيزم ،سوريالیزم او نور په کې د استعمال وړ نه ګڼل کيږي.شک نه شته چې فلسفي څيړنو لپاره ډيره ژوره او هر اړخيزه پوهه پکار ده. په غير صورت کې د فلسفي غير محاط محيط د بې شميره مسايلو دکثير الجوانب څو بعدي متداخل سيستم فلسفي ارزونه او نتيجه ګيري کيدلې شي ډيره مشکله او حتا ناممکنه وګڼل شي.همدا سبب دې چې د فلسفي مسايلو او قضاياوو له محراق څخه حتا ستر پوهان هم د ليري محيط په لور د ځانګړو علومو ، هغه چې دوی په کې د کافي معلوماتو څخه برخمن دي ، د اصالتونو په لور په تيښته کې دي او هڅه کوي فلسفه په اصطلاح د ځانګړي علم د حاکميت او اصالت لاندې راولي. او نتيجه دا شوې چې زمونږ نيمکړې او ناکافي پوهه او علم د فلسفې په بې علمۍ او داساسي مسايلو او علمي موضوع په نه لرلو تمامه شي. يو متل دې چې د سلو هو څخه يو نا ښه دې او يالاس مې نه رسي انګور تروه دي ، فلسفه هم چې علم نه دې څوک پرې څه کار لري. په همدې علت د ډيرو پوهانو په آند فلسفي تر اوسه د انحطاط په نزولي قوس لاروهلې او هندي فيلسوفان په دې باوردي چې هندي فلسفه د بودا له وختونو له معيارونو هم شاته تللي. غواړم دشوپنهاور ،فيخته او شلينک ځيني اظهارات د اروپايي ځيني نامتو فيلسوفانو په باره دلته ذکر کړم .شوپنهاور واي: «مردم با خواندن اثار کانت نا ګزير متقاعد شدند که هر چيز مغلق ومبهم را نمی توان بی معنی دانست.» فيخته وشلينګ ازين معنی استفاده کردند ودر فلسفه تار عنکبوت زيبای بافتند . «ولي انکه در ياوه ګويی جسارت را به حد اعلی رسانيد و چنان سخنان بی معنی ومغلق

ګفت،که تا ان وقت جز در ديوانه خانه ها سابقه نداشت ،هګل بود .وی با بی شرمی سخنان بيهوده ً فريبنده ای ګفت که تا ان وقت کسی نګفته بود وبه نتايجی رسيد ګه در نظر ايندګان افسانه ای خواهد بود وهمچون بنا وخاطره ای از حمق وکودنی ملت المان بر جای خواهد ماند .» (تاريخ فلسفه ،ويل دورانت ، ترجمۀ فارسي ، صفحه ۲۶۳ .» خداي دي نکړي ، زه هيڅکله هيچاته دغه ډول نسبت کول نه غواړم او خصوصا ګانت، هګل،... او نورو پوهانو ته چې ستري علمي زيرمي يي وروسته نسلونو ته په ميراث پريښي دي ،دخپل وخت بې بديله لوړ پوهان اوشخصيتونه وو او اوس هم هغوی ته د کامل احترام حق محفوظ او پرځای پاتې دي. خو ددې ټولو خبرو سره سره زه غواړم ووايم ،په کومه لار چې فلسفه ترنن ورځې روانه ده ،په اصطلاح دترکستان په لور ده. نن علم او تخنيک پوره پرمختګ کړېدې ،پکار دادي چې پخوانی علمي زيرمې دنوي علمي ـ تخنيکي امکاناتو او لاسته راوړنو په بنياد دکره کتنې لاندې ونيول شي ، د سفسطو ،مغلقاتو ، مبهماتو اومهملاتو زړې برسټنې ترې ټولې او ټول مطالب دقانونمند نظم مطابق ترتيب اوتنظيم شي.

[هګل درسالهای (۱۸۱۲ــ ۱۸۱۶) کتاب « منطق » خودرا نوشت که تمام المان را به جهت صعوبت فهم و اِغلاق ان متحير ساخت وموجب شد که به استادی فلسفه در دانشګاه هايدلبرګ برسد .در هايدلبرګ به سال ۱۸۱۷کتاب عظيم خودرا به نام « دايرة المعارف علوم فلسفي» نوشت ودر سايۀ آن درسال ۱۸۱۸ به استادي دانشګاه برلين رسيد . ازين تاريخ تا اخر زندګی خود پاد شاه بلا منازع فلسفه بود ،همچنانکه ګوته در

ketabton.com - The Digital Library

ادبیات وبتهون در موسیقی بودند .روز تولد او یک روز بعد از روز تولد گوته بود وملت پر غرور المان در هر سال به افتخار ان دو، دو روز تعطیل میکرد .

روزی یک نفر فرانسوي از هگل در خواست کرد که فلسفهٔ خودرا در یک جمله خلاصه کند . ولی موفقیت او مثل موفقیت ان کشیش که از وی پرسیده بودند تا بر یک پای استاده است تعریفی از مسیحیت بکند ، نشد . کشیش به سادگی جواب داده بود که « همسایه ات را چنان دوست بدار که خودرا دوست میداری» هگل ترجیح داد که جواب ان فرانسوی را در ده جلد بدهد ؛کتابها نوشته شدو به طبع رسید وتمام عالم در بارهٔ ان سخن می راندند ولی خود او شکایت داشت که « فقط یک نفر سخنان مرا فهمید ،ولی او هم نفهمید . » بسیاری از اثار هگل مانند اثار ارسطو یادداشتهای است که برای تدریس تهیه کرده بود و بد تر ازان آنهای است که شاگردان او هنگام اصغای دروس او نوشته اند . فقط کتاب « منطق» و « علم ظواهر روح (فنومنو لوژي) » به دست خودش نوشته شده است واین دو آیت ابهام و اغلاق واطلاق وایجاز است. این دو کتاب مملو از اصطلاحات عجیب مخصوص به خودش است وهر عبارت و جمله ای به دقت به جملات حصری فراوان که خاص روح گو تیک است تبدیل شده است. خود هگل کتاب خود را چنین وصف میکند : « کوششی است برای یاد دادن زبان المانی به فلسفه» و درین کار موفق شده است.] (تاریخ فلسفه ، ویل دورانت ،ترجمهٔ فارسي ،صفحهٔ ۲۶۵) . د پورتنۍ لیکنې دراوړلو څخه ما دوه هدفه درلودل: اول داچې ګرانو لوستونکو ته په ذهن کې دهګل دلیکنو او عقیدې به باره کې

ابتدایي شمه نبکل شي او دوهم داچې دهګل دخپل قول چې پخپل قلم یې لیکلي ځینې مطالب دمثال په ډول ذکر کړم.

هګل پخپل اثر «فنو منولوژي» (پدیدر شناسی یا علم ظواهر روح) کې د سوبستانسیون (ماهیت) تیزس لکه سوبیکت (ذهني موجود) ، دعملي فعالې مبدا په حیث په اثبات رسوي . دهګل دفلسفې اساس دهستۍ او شعور په وحدت او یوشانوالي ولاړ دي او پدې عقیده دې چې حقیقي پدیدي باید دایده ،مفهوم اوروح دمظاهرو په حیث ومنل شي. د هګل غه خبرې سمې دي ، خو یا پرې باور نه لري ، یا یې نا خود اګاه د ذهني جبر له مخې اظهاروي او د قانونمندۍ د افادې څخه یې عاجز دې ، نو ځکه یې سمې او ناسمې خبرې په یوه جمله کې ردوبدل کړي او منطقي تسلسل په کې نه شي مراعاتولې.دغه وحدت ته،هګل دمطلقي ایده دځان پیژندنې د تاریخي تکاملي پروسې په حیث کتل او په مشرح ډول دهګل دغه مطلق عیني ایدیالیزم د «فلسفي علومو په دایرة المعارف» کې په لاندې ډول توضیح شویدي. دټولو طبیعي او ټولنیزو پدیدو په بنیاد کې مطلق،روحي اوعقلي مبدأ «مطلقه ایده» «جهاني عقل» یا «جهاني روح » قرارلري.دغه مبدأ فعاله او عملي ده او یا ووایم دهغې عمل په تفکر کې نغښتي دي او که دقیق وویل شی په ځان پیژندنې کې.په پرمختیا یې پروسه کې مطلقه ایده له دري مرحلو څخه تیریږي: ۱) دایده باالذاتِه پرمختیا ،« په عقل محض کې دننه حادثه» ــ منطق،چیرته چې ایده په یوتربله سره تړلو او یو پربل باندې بدلیدونکو منطقي مقولوکې خپله محتوا سپړي ؛ ۲) « دغیر هستۍ» په شکل کې دایده پرمختیا ، یا په بل عبارت دطبعیت په شکل کې دهغې

ketabton.com - The Digital Library

پرمختیا ، ـــ دطبعیت فلسفه؛ طبعیت پرمختیا نه مومي، یوائې دمنطقي مقولو دخود بخودي پرمختیا خارجي مظاهر برابروي ،کوم یو چې دهغې ماهیت ګڼل کیږي ؛ ۳) دایده پرمختیا په تفکر او تاریخ کې (په « روح کې. ») ـــ دروح فلسفه. پدې مرحله کې مطلقه ایده پخپله خپل ځان ته رجعت کوي او خپل ماهیت دانسان د شعور او فعالیت په مختلفو ډولونو کې دوباره ترلاسه کوي. (ترجمه له « روسي فلسفي قاموس» ،هګل صفحه ،۸۲) . پورته مونږ دهګل دفلسفې په ځینې مسایلو بحث وکړ. په وروستي قسمت کې هم ډیري پوښتني راولاړیږي او هره پوښتنه د ډیر دقت او تأمل وړده. ویره یوائې پدې کې ده چې بحث تکراري نشي. زه یوائې دومره ویلې شم چې هګل پدې بحث او بلکه پخپلو ټولو بحثونو کې د ډیري سکرو ،طلا او الماس ته یوډول ارزش قایل شوې او په یوه تله یې تللي دي. عقل محض، مطلقه ایده ،جهاني روح... او العیاذ با الله خداي څه ډول دمنطق په مقولو کې خپل ماهیت سپرلې شي ؟ طبعیت څه ډول دمنطقي مقولو خود بخودي پرمختیا خارجي مظاهر برابرولې شي ؟ مطلقه ایده څرنګه خپل ماهیت دانسان دشعور او فعالیت په مختلفو ډولونو کې دوباره ترلاسه کوي ؟ یوائې پدیدي او خلقتونه تحول پذیر دي ځکه چې کم و کاست لري او یا مقدر او مجبور دي . خدای لوی ذات دې. کامل ذات دې او تغیر نه منونکې ذات دې. په خدای باید یوائې دهغه ذات دخارقالعاده خلقتونو له مخې باور ولرو ،ویې منو او ایمان پرې راوړو . په پورتني بحث کې هیڅ ډول قانونمندي نده افاده شوې او نه منطقي تسلسل وجود لري. هر څه هګل د خپل « منطق» په جبر برابر

کړیدي او په حقیقت کې یې مونږ تخیلي او تصوري منطق ګڼلي شو چې دقانونمندی سره په هیڅ صورت ډډه نشي لګولې.

سره ددې چې هرڅه مخې ته نقد پراته دي او په معرفت مسخر او مقدر ګرځیدلي ، خو پوهان او فیلسوفان او حتا داسلام علماً ددې په عوض چې د موجوده علمي ـ تخنیکي فوق العاده امکاناتو په لرلو سره دخدای خلقتونه دعلمي قانونمندیو او شواهدو له مخې وڅیړي ، د خدای دذات او صفاتو په باره کې تصوري او تخیلي تیوري ګاني جوړوي. حال داچې انسان دهمیش لپاره په عالم الاسباب کې دخدای دذات دپیژندلو اوتوصیف څخه عاجز دي.

ډیر پوهان پدې اختره دي چې ددي جهان اول او اخر پیداکړي. یو شاعر وایي:

ما زآغازو ز انجام جهان بیخبریم
اول واخراین کهنه کتاب افتاده است

دا خبرې سره ددې چې دمخه هم ما په مقنع دلایلو سره رد کړي اواوس هم په پوره جرأت سره وایم چې ددې کهنه کتاب هر څه پر ځای دي. یوائې پکار دادي چې دتخیلي ، تصوري... او واهي فلسفو څخه راووځو ،د عینیت او حقیقت بینا سترګي وغړوؤ او دقضاً او قدر له مخې عیني قانونمندی ته قایل اوسو . کې یې محترم لوستونکي را سره ومني ، غواړم یوځو ، ساده مثالونه راوړم :

ـــ لاکوچني وووم چې زمونږ په کلي کې دیوچا په کور ، چې نوې له هندوستان څخه راغلې وو او حتماً پنځه روپۍ او څه سامان به یې هم له ځانه سره راوړې وو ، غله راغلل. چیغې شوې ، دکلي خلک په منډه مرستي ته ورغلل ، توره شپه وه ،

ketabton.com - The Digital Library

غله په تیښته بریالي شول او یوځه سامان یي له ځانه سره یووړ. سبا دسهار له لمانځه وروسته خلک زمونږ دیرې ته چې د دغه کور په څنګ کې وه راغلل او پدې سوچ کې شول چې غله څه ډول پیدا کړي. بالاخره فیصله پدي وشوه چې «پل شناس» راوغواړي. پل شناس دکور شاوخوا ولیدله او بیا یوي خواته روان شو ، ته ته... یوه غره ته ورسیده. په غره کې چې یوه توته ولاړ فیصله یي دا وکړه چې دا غله دهمجواره درې څخه راغلي دي.نور پري زه خبر نه شوم خو وروسته له څه مودي دومره خبرشوم چې غله یي پیدا کړي وو اود جرګې له لارې یې مال له جریمې سره تري اخیستي وو.

ـــ محترم لوستونکي شاید پخپله هم دداسې حوادثو شاهد اوسي چې په اروپایي لویو تجارتي مرکزونو کې چې دورځې په لسګو نو زره کسان ښکته پورته کیږي ، کله چې دکومي کسي څخه غل پیسي تختوي څو دقیقي وروسته پولیس دیوه سپي سره راپیدا کیږي او سره ددې چې دزرګونو انسانانو دعطرونو او خولو بویونه یو تر بله سره ګډ وي سپي پکې یو تشخیصوي اوپل یي تعقیبوي تر څو چې غل پیدا کړي. دغه بلا تشبیه فیلسوف سپي دکومو نښو نښانو له مخې دغه بوی تشخیص او تعقیب کړې شو. حتماً یي نښي نښانې په محیط کې پاتي وي او چې څرنګه دغه سپي دهغې په پیدا کولو قادر شو البته چې خدای پدي کار مقدر ګرځولې دې او پرته دبې حسابه انتګرالي اودیفرنسیا لي معادلو اود هغوی مشتقاتو دحل او دهګلي منطق پرته په منطقي او قانونمند حل بریالې شو. دا دیوي بلې خبرې دلیل هم کیدلې شي چې نه یوائې اکرم المخلوقات خدای په خارق العاده رسالتونو مقدر

ګرځولې بلکه دغه ټول خلقتونه په شکل داشکالو دمختلفو رسالتونو په سرته رسولو مقدر شویدي او پرته له بغاوته چې دانسان خاصه ده ، نور مخلوقات دخدای دقانون سره سم دخپل شعور له مخې چارې سرته رسوي.

ـــ ما په یوه لیکنه کې لیکلي وو چې په یوګوسلاویا کې دسربیانو له خوا دمسلمانانو د ډلیزو وژنو اته میاشتي وروسته چې ډلیږ قبرونه پیدا شول د DNA (له مخې د ۸۰۰ کسانو جینیتیکي تسلسل او هویتونه تثبیت شول. دغه جسدونه چې دلس متره خاورو لاندې یو دبل لپاسه اته میاشتې پراته وو او هلته ژورو, بیولوژیکي ،کیمیاوي او نورو ډول ډول تعاملاتو صورت نیولې وو ،څه ډول دغه جینیتیکي نښې نښانې له منځه ولاړې نشوي ؟

کیدلې شي ځینې نور مثالونه چې موضوع لا په هر اړخیز ډول واضح کړي ولټول شي ،خوفکر کوم پورتني دري نسبتاً ساده اوواضح مثالونه هم ددې دلیل کیدې شي وو ایو چې پدې لوی جهان کې کوچني ترین حرکت ،تغیر ، تکامل او انحطاط بې پله (spurlos) او بې نشانه له منځه نشي تللې. د همیش لپاره دهغې اثرات باقي پاتي دي او په همدې دلیل ویلې شو چې «اول واخر این کهنه کتاب نیافتاده است !» هر څه په قانونمند شکل سره منځته راځي ، باقي پاتي دي او یا په قانونمند شکل سره تغیر مومي او مشخصې نښې نښانې له ځانه پریږدي. او تاسې کولې شې د «عینیت فلسفي» دقانونمندۍ له مخې مسایلو او قضایا وخیړې او دمختلفو پدیدو او خلقتونو دتحول، تکامل او انحطاط پروسې دهرې پدیدي او خلقت په بوده اوتنسته (عرض او طول) او همداسې

ketabton.com - The Digital Library

دجهان دعام خلقت دپیدایش ،تغیر ،تکامل اوانحطاط تسلسل او ځنځیر له ابتدا څخه تر انتها او یا په هر بل لوري چې وغواړي تعقیب کړي. تاکید ا یوځل بیا دا وایم چې دا هرڅه ددې لوی جهان چې خدای قانونمند پیدا کړې او دانسان اوټولو مخلوقاتو لپاره یې په شکل داشکالو مسخر اومقدر کړځولې ،په قانونمندۍ کې پراته دي ،د قانونمنده کړو وړو له لارې هره سلسله او هره پروسه په هرلوري تعقیبیدلې شي او ددې خبرې هیڅ ضرورت نشته چې دخپلو مقدراتو څخه پورته تصوري، تخیلي اونوري بې بنیاده فلسفې جوړې کړو. دبلې خوا خورا منطقي پریکړه به همداوي ،ومنو چې دا جهان دخدای دمقضي الامرارادې له مخې د «کن فیکون» دامر په صدور سره پیدا اودټولو مخلوقاتو په وړاندې په مسخر او مقدر حالت کې قرار لري او یوائې همدغه ممکنه او خورا معقوله منطقي لار د قضئي د حل ګڼل کیږي. لیري دي هیڅوک نه ځي ، بې ځایه تخیل او تصور ته هم ضرورت نشته ،څه چې یې دلاس لاندې دي ،تجربو ته دي پري دوام ورکړي او په هر لور دې د منطقي اوعلمي تحلیل لاري ګز وګام کړي .

دین او فلسفه

بشر دخپل پیدایښت له لومړۍ ورځې څخه په یوه مافوق انساني طاقت، قدرت او ذات عقیده درلودلې او نن هم دنړۍ د ۶ ملیاردو څخه زیات خلک په حقیقت کې په واحد خدای عقیده لري او که هر څه ځینو کسانو دلویی غوښتنې له مخې په ځینو وختونو کې ظاهراً دخدای څخه منکر شوي او حتا دخدائی دعوې یې کړیدي خو په ډیرووختونو کې یې پرته دخدای دلوی ذات څخه بل مددګار ندې پیدا کړې او دوباره یې خپل خدای ته مراجعه کړې او دبنده ګۍ او کمزورۍ په منلو یې خپل سر ټیټ کړیدي .زه نپوهیږم ولې انسانانو دنننې عصر دعظیمو علمي ــ تخنیکي امکاناتو او معرفتي حقایقو په رڼا کې ندي کړې شوي پدې باره کې نهایی پریکړنده تصمیم ونیسي، حق ومنې او دباطلو څخه تیر شي. ولې نن هم داسې عقیده موجوده ده چې ګوندې دین دانسان پوچه عقیده او فلسفه علمي واقعیت او دغه دواړه پدیدي دبشري درک او شعور په دوؤ متضادو قطبونو کې قرار لري او دتل لپاره نه پخلا کیدونکي حقیقتونه جوړوي؟ ولې نن هم انسانان داسې فکر کوي چې ګوندې خدای یوائې دبشر دشعور په ترڅګۍ او دانسان په بې وسۍ کې ژوند کوې او کله چې دانسان دشعور څراغ بلیږي، پخپله شخصیت جوړیږي، دشعور دترڅګۍ څخه

ketabton.com - The Digital Library

راووځي، دمايوسۍ او بې وسۍ څخه خلاصيږي، دخدای څخه بې نيازه کيږي اودعقيدي دزولنو څخه نجات پيدا کوي؟ زما پوښتنه داده. آيا ممکنه ده داسې يوه عظيمه مسئله چې په حقيقت کې هر انسان زوروي او غواړي خامخا پدغه حقيقت پوه شي او دخدائي خلقت دپيدايښت، تناسب او تکامل په پروسه کې د ټولو پديدو او مظاهرو دنيک او بد ، حق او باطل، رښتيا او دروغو او داسې ډير نور مناسبتونه ورپورې تړلي دې پداسې سادګۍ او سطحي کړو وړو سره حل شي؟ زما په فکر نه ! ايا لازمه ده پدې باره کې دتعصب او لويی غوښتنې څخه پرته يواځې دعلمي حقايقو او واقعيتونو له مخې نهايي تصميم يواځې ددې په خاطر چې رښتيني "صراط المستقيم" لاره غوره شي ضروري دي؟ زما په فکر هو !خدای لوی ذات دې "الله اکبر" او دانسان دشعور په طيف کې هيڅکله نه ځائيږي نو ځکه باالذات دخدای ليدل او پيژندل ناممکن کار دي. خدای عالم دې "والله اعلم" او په خدای يواځې په عالم اسباب کې دخدای دبې ساري قدرت ، بې ساري لوی علم او قانونمندۍ له مخې دبې ساري خلقتونو دپيدايښت، پايښت، همزمان تحول او تکامل، ستاتيزم او دينا ميزم اودخدايی قدرت دمشهودو نښونښانو له لارې دانسان عقيده او ايمان پيدا کيدلې شي او بايد يې ولري. خدای ذاتي حقيقت دې او هيڅ حقيقت په يو وار نشی پيژندل کيدلې. انسان دخدای دذات دپيژندلو څخه دتل لپاره عاجز دې نو ځکه يې دصفت او توصيف څخه هم عاجز ګڼل کيږي. په عالم اسباب کې خدای ټول حقايق او واقعيتونه د انسان لپاره مسخر او مقدر ګڼلی او په معرفت يې مکلف ګرځولې دي. دخدای ذات مسخر نشی ګڼل کيدلې نو ځکه يې

باالذاته مستقيمه پيژندنه هم ممکنه نده. خو انسان عاقل مخلوق دې بايد فکر وکړي او دساده منطق له مخې داومنې کله چې دا لايتناهي خارق العاده خلقتونه اوصنعتونه موجود دي حتماً خارق العاده ما فوق د هرڅه لوی خالق، صانع او قدرت هم وجود لري. او دين ددغه خالق او صانع قانون دې چې دخپل خارق العاده خلقت او نظام دپايښت او نيکې سالمې استفادې په خاطر يې وضع کړې او خپل مخلوق يې دهغې په معرفت مکلف ګرځولې دي. د ۱۳۵۵ هـ ش کال دحوت په مياشت کې دعلامه سيد جمال الدين افغاني دمړيني داتيايمي کليزې په ويار جوړ شوي سيمنار کې شهيد ډاکتر سيد بهاوالدين مجروح د سيد دژوند ، مبارزی او فلسفي ـ سياسي نظرياتو په باره کې د "سيد جمال الدين افغانی و برخورد شرق و غرب" تر عنوان لاندې اوږده علمي تحليلي مقاله دسيمنار برخه والو ته اورولې وه. دغه مقاله دافغان اطلاعاتي مرکز دخپرونې "افغانستان" د ۱۳۷۶ هـ ش کال دثور مياشتې په يوولسمه ګڼه کې يو ځل بيا خپره شويده. پدغه مقاله کې ددين او فلسفې په باره کې داسې ليکل شويدي. بصورت عموم ميتوان گفت که : چه درتحولات بی سابقه خود جهان غرب و چه در برخورد آن تمدن با شرق اسلامی مهمترين نکته عبارت است از برخورد دين وفلسفه. تصادم دين و فلسفه حادثه ايست که در ساحه تلاقی شرق وغرب درعصر سيد عمده ترين مسأله بود وامروز بهمان اهميت خود باقيست. سيد اين مسأله عمده را درجوابی که در رد "رنان" فيلسوف فرانسوی درپاريس نشر کرده به وضاحت و روشنی قابل وصفی طرح ميکند. دريک بخش از متن فرانسوی اين مقاله، سيد چنين گويد:"اديان به هر نامی که

ketabton.com - The Digital Library

نامیده شوند همه انها با یکدیگر شباهت دارند. بین این ادیان و فلسفه هیچ نوع تفاهمی، هیچ نوع امکانات آشتی موجود نیست. دین انسان را وا میدارد تا ایمان وعقیده را بپذیرد درصورتیکه فلسفه اورا ازین عقیده د ایم یا بکلی یا تا حدی آزاد میسازد...هر فرصتیکه دین غلبه کند فلسفه را از بین میبرد. و معکوس قضیه هنگامی رخ میدهد که فلسفه قدرت مطلق را دردست گیرد. تا وقتیکه انسان وجود داشته باشد مجادله بین عقیده وتفکر ازاد، بین دین و فلسفه خاتمه نخواهد پذیرفت ما میترسم که درین مجادله شدید پیروزی بجانب تفکر آزاد نخواهد بود. چه عوام تعقل را دوست ندارند و هم تعلیمات آنرا فقط عدۀ محدودی از خواص درمی یابند و نیز از سببیکه علم گرچه خیلی زیبا باشد باز هم به ارضاء کامل انسان نمی پردازد. چه انسان تشنه ایدیال است و خوش دارد درقلمروهای اسرار امیز و دوردستی تهداب گذاری کند که فلاسفه وعلماء از درک آن وتجسس درآن عاجز ند".کارل مارکس او فریدریش انگلز المانی عالمان لیکی: "دین دټولنیز شعور دیوه خاص شکل څخه عبارت دي چې په خاص او ځانګړي ډول دیوه داسې مافوق حاکم فنتاستیک «فوق العاده» قدرت په ځیر د خلکو په شعور کې انعکاس مومی او دهغې په ترڅ کې ځمکنی قوې دآسماني قوۀ بڼه غوره کوي".دمارکس، انګلز کلیات، روسی چاپ، ۲۰ جلد، ۳۲۸ صفحه" یا "فلسفی قاموس،روسی چاپ، ۴۰۹ صفحه".په مجموع کې مارکسیستی .لینینستی تیوري پدې عقیده ده چې دین دبشر په اجتماعی شعوري پروسه کې یوه ګډرا او مؤقتي پدیده ده او دعلمي، تخنیکي، اجتماعي او اقتصادي شرائطو په تغیر سره

تغیر مومي. دغلامی په اجتماعی .اقتصادی نظام کې او یا دهغې څخه پخوا ددین درامنځته کیدو علت هغه وخت دطبیعت دقواوؤ په مقابل کې دابتدایی انسان بې وسي ګڼي او په طبقاتي اجتماعي .اقتصادي نظامونو کې ددین پایښت بیا هم دطبقاتي استثمار، ټولنیزي بې عدالتی، لورې او داستثمارګر قوت په مقابل کې دزیار ایستونکي انسان دبی وسۍ پوری تړي چې ګوندې زیار ایستونکې بې وسه انسان مجبوردې هر څه دخدای لخوا داذلی برخې او قسمت په حیث ومني. پدې باره کې لینن لیکي"استثمار شو طبقه داستثمارګري طبقی په مقابل کې دمبارزی دبې وسۍ له مخې خامخا دمرګ څخه وروسته په بڼه ژوند باندي عقیده پیدا کوي لکه چې دطبیعت په مقابل کې وحشی انسانانو دمبارزې دبې وسۍ له مخې په خدایانو، شیطانانو، ارواح او نورو عقیده لرله"دلینن کلیات، روسی چاپ، ۱۲ جلد، ۱۴۲ صفحه".دمارکسیزم .لینینیزم پلویان باور لري چې دین ژوري ټولنیزي ریښې لري خو دهغوی په نظر دغه مناسبات داجتماعي .اقتصادي شرائطو په تغیر سره تغیر مومي او ګوندي په کمونیستي مناسباتو کې دغه ریښې له بیخه ووځي او له منځه ځي چې له نیکه مرغه تاریخي واقعیتونو او حقائقو دهرډول فشار او ناروا سره سره عکس دقضیئ په ثبوت ورسوه.مارکسیزم .لینینیزم پدي عقیده هم دې چې دین ګنو سو لوژیکی "معرفتی" ریښې هم لري او داسې توجیه کوي چې ګوندي مذهبي ټولنې حقیقتونه تحریفوي او عمده اجتماعي مسائل چې پدې نړۍ باید حل و فصل او ټولنیز عدالت تأمین شي اخرت ته یی سپاري، دخلکو فعالیت او اکتیویتې راکموي

ketabton.com - The Digital Library

او دمبارزې څخه یې پریباسي او په همدې علت مارکس ، دین د "اولسونو لپاره افیون" په نامه یاد کړیدې. دا ډول دي ددین او فلسفې په باره کې ډیرو مشهورو متدینو عالمانو او پوهانو نظر او همداسې د بې دینه مشهورو پوهانو نظر ددین په هکله او دهغوی د فلسفي نظر په هکله چې نن یو اځینې خورا علمی نظر ګڼل کیږي ، ما جداګانه بحث کړې او پدې مقاله کې به دهغې ځینې ټکي راوړل شي او د حرکت په خپرونه کې به په راتلونکیې ګڼو کې په مسلسل ډول خپور شي.زه غواړم خامخا دخپل ناقص درک او فهم له مخې پدې مسئله بحث وکړم خو دا به یواځې دطرحې بڼه ولري. لکن ننني نړیوال اجتماعي - سیاسي مناسبات او وضعه او علمي - تخنیکي امکانات حکم کوي هغه مسایل او قضایا چې سراسري نړیوال ارزښت او اهمیت ولري په هر اړخیز ډول او سراسري نړیواله کچه داړونده پوهانو او عالمانو لخوا وخیړل شي، حتی الامکان په نهایی ډول فورمولبندي او یا لا اقل دهغې رښتنې تکاملي جهت او مسیر تعین شي او په راتلونکي کې نورد سیاسي لوبغاړو دناوړه ګټې اخیستنې څخه ووځي.کومه فورمولبندي چې ددین او فلسفې په باره کې علامه سید جمال الدین افغان پورته وړاندی کړې او دمرحوم پوهاند سید بهاوالدین مجروح لخوا تائید شوې دهغه وخت او ننني وخت دواقعیتونو سره کاملاً سمون لري او یواځینی عالي علمي منطقي فورمول بندي ګڼل کیږي ، لیکن دحقیقت سره سمون نلري او دمارکسیزم - لینینیزم پلویان چې ځانونه دعلمي دیالکتیکي متود او تحلیل مدعیان ګڼي ددې مهمې قضې سره ډیر سطحي او په اصطلاح تجاهل العارفانه برخورد کړېدې او دحقیقت او واقعیت تناسب هیڅ په

نظر کې ندې نیول شوې او سترګې یې پرې پټې کړي دي.که چیرې ددین او فلسفې مناسبت یواځې د سید جمال الدین افغان او ډاکتر سید بهاوالدین مجروح دنظر له مخې چې ددین او فلسفې دیالکتیک "مناسبت، تحول، تکامل" ته قائل دي او همداسې دمارکسیزم - لینینیزم دپلویانو ددې نظر له مخې چې دین ګنوسولوژیکی ریښی لري وخیړو دامعنا لري او زه هم پدې عقیده یم چې دین او فلسفه د "کن فیکون" دحکم د صدور په یوه ورځ او بلکه یوه لحظه پیدا شویدي. دین او فلسه یو شان دحقیقت او واقعیت معرفت او پیژندنه ده اوکه څوک غواړي دهغوی تر منځ کشرولی او مشرولی ته قایل شي زما په نظر دین مشر ګڼل کیږي چې لمړنې معرفت او تعلیم ددین لخوا شروع شوي او دغه معرفت په پوره منطقي بناء "ځان، جهان او خدای" پیژندنه باندی ولاړ دي. ددین بناء دعلم په بنسټ ولاړه ده. ملائیکي ځکه ادم ع ته دخدای لخوا په سجده مؤظفي او مکلفي شوي چې دعلم خاوند وؤ. نو ځکه دین او علم دلومړی لحظې څخه ترلي او نه شلیدونکې پیوند لري او جوش یې خوړلې. انسان ډیر نور خواص او اوصاف لري لکه نفس، غریزه اوداسې نور چې ددین یا په بل عبارت دعلم سره په دښمنی کې دي آدم (ع) په همدې سبب دجنت څخه وایستل شو. خو که دا کار نه وې شوې ننني دنیا یې ژوند به وجود نه درلودلې او دازمیښت او امتحان ډګر به نه وې رامنځته شوې اود نیکی او بدی مفهوم به یو وې او چا به نه شوې جدا کولې.فلسفه یوناني مرکبه کلمه ده "فیلیو Phileo. دوست لرم، سوفیا Sophia ــ پوهه" داکلمه دلومړې ځل لپاره فیثاغورث چې دقبل المیلاد په شپږم قرن کې یې ژوند کاوه پخپلو لیکنو کې

ketabton.com - The Digital Library

استعمال کړیده. ددغه وخت څخه نږدې ۲۵۰ کاله وروسته افلاطون نومورې کله دیوه خاص علم لپاره استعما کړه. په بشري ټولنه کې فلسفې دیوائینې علم په حیث تبارز وکړ او دپوهې په ټولو اړخونو یې دلالت کاوه. دعلم او تخنیک په انکشاف سره ورو ورو مختلف علمي شقوق دفلسفې څخه جدا شول او نن ډیرې زیاتې اختصاصی څانګې په علومو کې جوړې شویدي. خو حقیقت دادي چې ځانګړي علوم په ځانګړي ډول وجود نه لري او ټول علوم همزمان او هم مکان په متداخل ډول د متداخلو پروسو او تعاملاتو په جریان کې عمل کوي. په فلسفي پوهه کې هم ډیر مختلف مکتبونه او نظریات رامنځته شویدي. فلسفي تقسیم بندي دفلسفې داساسي مسئلې سره دکړو وړو او دهغې په باره کې دنظر او عقیدي له مخې رامنځته شویده. هغه کسان چې باور لري چې ماده دشعور څخه دمخه پیدا ده هغوی ته ماتیریالیستان وایی. برعکس هغه څوک چې شعور پر مادې مقدم ګڼي هغوی ته ایدیالیستان ویل کیږي. ماتیریالیستان او ایدیالیستان بیا هر یو پخپل وار دځینې نظریاتي اختلافاتو له مخې په مختلفو ډلو او ګروپونو تقسیمیږي. داټولې خبرې دفلسفي علم په بحث پورې اړه لري او دلته پدغه مسائلو دبحث څخه صرف نظر کیږي. زه غواړم یوائې دا ووایم، ماده چې په عالم الاسباب کې دټولو پدیدو او خلقتونو ماهیوي بنیاد او سوبستانسیون جوړوي تراوسه پورې په صحیح ډول نده تعریف شوي او دهغې ټول شکلونه څوک نه پیژني. لینین ماده داډول تعریفوي "ماده عیني واقعیت دي. دانسان دشعور څخه بیرون موجوده ده، دانسان دشعورپورې اړه نلري خو په هغې کې انعکاس مومي" »دلینین

کلیات، ۱۸ جلد، ۱۳۱ مخ، روسي چاپ« پدی تعریف کې دمادې دحقیقت او واقعیت دپیژندني معیار شعور دانسان ګڼل شوېدي حال دا چې دمادې هغه ډولونه چې انسان یې پیژني او پیژندل شوې پدیدي جوړوي دانسان په شعور کې انعکاس نه پیدا کوي دمثال په ډول رنګین امواج دسرو او بنفش رنګونو څخه بیرون دنورې شعاعاتو نورې طیف دانسان په شعور کې نه منعکس کیږي یا صوتي امواج چې دغږې اوږدوالی یې دیوه هرځ څخه تر شلو زرو پورې وي دروغ انسان غوږونه یې اوریدلې شي. ذهني ایدیالستان بیا پدي عقیده دي چې هیڅ شي وجود نلري هغه څه چې وجود لري یوائې کمپلکس داحساساتو دانسان څخه دې او داسې نور. دفلسفې اساسي مسئله چې دهغې له مخې فلسفي نظریاتي تقسیم بندي او نظریاتي اختلافات راپیدا شوېدې ما په یوه بحث کې توضیح کړې چې دتأمل وړ دې، ځکه چې زما په نظر ټولې پدیدي او په هغه جمله کې دانسان شعور، کوم ځای چې قانونمندي موجوده وي حتماً به مادي ماهیوي بنیاد لري. نو وتلي ماتیریالستان چې پدې خبره باور نلري په ډیرو مسائلو کې ایدیالستان پاتي شویدي. ډیر فلسفه پوهان پدې عقیده دي چې فلسفه یو شې دې او علم بل شې. یعني دفلسفې دعلمیت څخه منکر دی لکه اکزستنسیالیستان یعني دوجودي فلسفې پیروان لکه ژان پول سارتر، یا سپر او نور. ځینې کسان چې فلسفه خاص علم، متودیک علم، دعلوموعلم بولي او یا یې دوني له تنې سره تشبیه کوي داټوله بې ځایه فوق العاده ګڼي او دفلسفي علم نیمګړتیاوې دي چې لا ځان نه پیژني. تر اوسه پورې تعریف نلري، موضوع نلري، اساسي مسئله یې بې بنیاده ده. که څوک

ketabton.com - The Digital Library

یی علم بولي هم ورته دلیل نلري او که څوک یی علم نه بولي هم دلیل ورته نلري. دا ډول دې دفلسفي علم علمي ماهیت. نن پرون. پدې باره کې مفصل بحث شوېدې چې امید دې په راتلونکي ګڼه کې نشر شي. حقیقت دا دې چې یو او واحد لایتناهي لوی جهان دلایتناهي خلقتونو سره دخدای دلوی علم او لویی قانونمندی له مخې پیدا ، پایی او یوائې دعلمي قانونمند معرفت له مخې دهغې څخه معقوله، سالمه او منطقي استفاده ممکنه ده. داجهان واحد جهان دې. دیوې کوچنۍ ذرې په اندازه زیاتوالې او کموالې پکې نشي راتلای او یوائې دواحد عام قانون "قضاء او قدر" له مخې یوائې شکلي او نوعي تغیر او تکامل مومي. دا قانون خدایی قانون دې او خدای ددې جهان او ټولو خلقتونو یوائینې خالق او صانع دې. ځینې کسان دا عام قانون دطبیعت قانون بولي او طبیعت دټولو خلقتونو خالق او صانع ګڼي. دا خبره دعلم او منطق له مخې غلطه ده. ځکه چې د طبعیت په نامه کوم مشخص خارق العاده موجود او طاقت وجود نلري. طبیعت دمختلف پدیدو او خلقتونو ارګانیکه دیالکتیکي او دعلت او معلول په بناء یو تر بل سره اړونده او یو له بل څخه زیرنده مجموعه ده. هغه پدیدي چې یو تر بله سره دعلت او معلول په بناء تړلې وي یو دبل حقیقي خالق او مخلوق نشي ګڼل کیدلې. انسان چې اکرم المخلوقات او یا دځینو په اصطلاح دطبیعت عالیترین متکامل موجود دې مونږ هر یو دخپل ځان څخه په قیاس سره وینو چې څومره نیمګړې او ناقص دې. انسان تر اوسه ندي کړې شوي یو داسې عام قانون جوړ کړي چې نسبي ټولنیز عدالت پکې تأمین وي. دموکراسي چې ټول ورته په همدغه ستر ګه

ګوري دهمیش لپاره دحاکمې طبقې دیکتاتوري وه او په راتلونکې کې به هم همداسې وي. انسان دخدای عاقل مخلوق دې او یوائې کولې شي دقدر په اندازه دخپل خلافت رسالت سرته ورسوي. خو هغه څه چې دقضاء پورې اړه لري دهغې څخه دتل دپاره عاجز دې. دمثال په ډول زه دیوې قضي په شکل ددې لوی جهان دفزیکي استقراریت مسئله دنړۍ ټولو فزیک پوهانو ته وړاندی کوم چې فکر پرې وکړي او دهغې ساده نسبي فزیکي شمه جوړه کړي. زه مخکې له مخکې وایم چې دایو ناممکن کار دی. په نتیجه کې زما عقیده داده چې دالوی جهان، لوی نظام او دابې ساری او خارق العاده خلقتونه په علمي بنیاد دخدای دلوی علم "قضاء او قدر" له مخې په قانونمند شکل سره پیدا دی، پائی او تغیر او تکامل کوی او یوائی دعلم په ببنیاد دمعقولی او منطقي استفادی وړګرځي. دټولو پدیدو دمعرفت او پیژندنی دپاره علمي، معقوله او منطقي لار دعلمي کړووولارده. هغه چې دخدای په احکامو، او امرو او هدایاتو کې په هغې تاکید شویدی او خپل مخلوق ئې پرې مکلف ګرځولی دی. په عملي او پراګماتیک ډګر کې دغه موازی لاری یوه ددین او دوهمه دفلسفی لاره ده. سره ددی چې دخدای علم دټولو پدیدو او خلقتونو دپیدایښت، پایښت ، تغیر او تکامل په پروسه کې په ټولو حالتونو محیط ، ملسط او مشخص دی او یوائی دقضاء او قدر په تناسب دخدای مخلوق مقدر او مقضی ګرځیدلی دی بیا هم دخدای دمخلوق معرفت او پیژندنه که ددین دلاری څخه ده او که دفلسفی دخدائی خلقت دحقیقت او واقعیت دواړو په باره کې دتل دپاره نسبی ده او د "لیس للانسان الا ما سعی" سوره نجم، ۳۹ آیت، ۲۷ سپاره« دمعیار

ketabton.com - The Digital Library

له مخی دزمان او مکان په بعدونو او علمی ـتخنیکی امکاناتو دانکشاف په پروسی کی تخمنیدلی شی. دمخه مالیکلی چی دین او فلسه په یوه لحظه کی دیوه هدف لپاره پیدا شویدی او یو رسالت لری. دا چی دخدای جهان، دخدای علم او دخدای دخلقتونو دمعرفت قانون هم یو دی زما په عقیده اول ددین او فلسفی دجدا کولو لپاره دلیل نه لیدل کیږی اوهمداسی دمختلفو ادیانو او فلسفی مکتبونو ظهور، دیفرنسیشن" تقسیمات" او تعدد منطقی نه بریښی. دی کی شک نشته چی دخدای مخلوق خصوصاً انسانان دخپلو مقتداراتو له مخی درحمانی او شیطانی معقولو او نا معقولو لارو دلټون په هڅه کی دی چی په دنیای ژوند کی دنیکی او بدی معیارونه جوړوی او دمخلوقاتو دا ذات البینی مبارزی او فعالیت انګیزه او سبب ګرځی خو دا هیڅکله ددی معنی نلری چی تل دی شیطانی قوتونه لکه چی نن برلاسی دی تل برلاسی اوسی عقل او پوهه به په جهل برلاسی کیږی او حوادث به دمعقولیت له مخی سالمی دحل لاری پیدا کوی.

فلسفه په مادي قدامت ،حال او ابدیت کې

مادي قدامت ،حال او ابدیت دري واړه زماني مقولې د عامو مفاهیمو په حیث د مشخصو پدیدو د ګذرا حالت په شکل او ماهیت هیڅکله وجود نه درلود او هیڅکله به یې هم ونشي لرلې. مادي قدامت ،حال او ابدیت د هرې پدیدې هغه فلسفي قانونمند شکل او ماهیت دې چې په هیڅ زماني مقطع کې دچا په واک او ګورت (موټي) کې نه ورځې خو د فلسفي قانونمند حقیقت او زړې په حیث همیشه وجود لري او د فلسفي علم داساسي مسایلو او قضایاوو ټولي سرچيني ورپوري تر اوسه ډب پاتي شوي او دبهیر مجال او پوتنسیال یې ندي پیدا کړې. همدغه مفاهیم دننني فلسفي مبادي ،مباني ، ابعاد ،ارزښتونه او افقونه تشکیلوي ،فلسفه په همدغه مفاهیمو کې نغښتي او ترلې پاتي ده. د فلسفي موضوع او عمده مشکل په حقیقت کي تر اوسه په همدغه محور څرخي او فلسفي شور و شعف ، تخیلي فنتازي ،شاعرانه لوړ تخیلونو ، خوزښت او حرکت نه یواځې دغه ساحه مشبوع او احتوا کړي بلکه عالم الارواح او« العیاذبالله» دخدای لوی ذات د ځان لپاره مقدر او مسخر ګڼي . خدایان« العیاذبالله» دوی پخپله جوړوي او

ketabton.com - The Digital Library

ورانوي ، د خداي او بنده مناسبات ټاکي ، دخلکو سرنوشت تعینوي او دلوی خدای په لوی علم ، فلسفه ، واقعیتونو او اړونده تیوریو باندي « العیاذبالله» ملنډې وهي. د خدای د لوی علم ، لوی کلام او د هغه دلوی ذات د بې ساري خلقتونو اعجاز چې هر څوک یې هره لحظه په سترګو وینې ، د سرما یې لیونیانو ترې د خپلو هوسونو وسیلې جوړې کړي او په خپل تخیلي بازار کې دبوقلمون غوندې څیره ور بدلوي او حقیقت په حقیقت کې د هر چا څخه پټ ساتي .

هو !مادي قدامت ، حال او ابدیت لکه چې دمخه مو وویل د عامو مفاهیمو او واقعیت په حیث ځانګړې خارجي وجود نلري . د « کن فیکون »د حکم په صدور او د لحظوي قانونمند بدلون او پرمختګ « دیالکتیک » په صورت کې د هرې ځانګړې پدیدې قدیم په قدیم کې د قدیم په شکل او ماهیت سره نشي پاتې کیدلې . یوائې هغه قانونمنده رابطه چې مونږ یې فلسفي قانونمندي یا فلسفي علمي زړي بولو د حال سره په رابطه کې پاتې کیږي. په یوه پدیده کې د قدیم دغه همزمان بود ونبود مونږ د پدیدې د همزمان ستاتیزم او دینامیزم او یا د ابدیت د اصلي لازمي عامل په نوم هم یاد کړېدې . قدامت اصلاً په قدامت کې وجود نلري او د انسان په وړاندې په حقیقت کې یوائې دینامیک لحظوي بدلیدونکي مادي واقعیتونه وجود لري او انسان د همدغه لحظوي متغیر تکاملي جهان په معرفت مکلف ګرځیدلې دې ، حال هم د ابدیت په لور تل په ابدي لحظوي دینامیزم او بدلون کې دې او ابدیت د بشر لپاره په قبضه کې راوستل ناممکن کار دې یعني چې ابدیت هیڅکله ابدیت ته نشي رسیدلې او مونږ

هم په ابدیت کې د حضور څخه د همیش لپاره عاجز یو .پدې ډول قدیم او ابد هیڅکله زمونږ په واک او قبضه نشي راتلای. یوائې حال دلحظوي ګذرا فلسفي واقعیت په حیث د نسبي سکون د فرضیې له مخې دهر انسان د پیدایښت او بلکه د شعوري درک له لحظې څخه د خدای د لوی جهان د قانونمند مقدر او مسخر عملي ، تجربي مادي پدیدو او خلقتونو په بڼه وجود لري . نو ځکه په فلسفه کې دفلسفي قدیم او یا ابدي مستقبل لټول بې ثمره هڅه ده .په همدې دلیل ،فلسفه مونږ خورا ځوان او فوق العاده دینامیک بشري علم بللي شو .

څله فلسفه قدیمي ، نابکاره ، پارازیت علم ګڼې او یایې په کلي ډول د علمیت څخه منکریږي ، ددي لپاره زه مقنع او بلکه هیڅ دلیل نه وینم . داچې فلسفه د لومړي باشعوره انسان د پیدایښت سره په یوه ورځ پیداشوي ، داچې فلسفه د خدای د لوی علم بشري ذهني خلف علم ګڼل کیږي ، داچې فیلسوفان فلسفه د جهان د پیدایښت سره تړي او غواړي ددي جهان د پیدایښت مبدا او منبع پیداکړي ، داچې ایراني شاعر فلسفه زوړ کتاب بولي چې اول او اخر نلري او فلسفه یوائې د دغه پانو د پیدا کیدو علم ګڼي ،داچې یوائې سپین ګیري د فلسفي سره سروکار لري اویا چې په سویس کې زړو ته په فلسفي مکاتبو کې دوباره د شمولیت حق ورکول کیږي او داسي نور. زما په عقیده پدې باندې فلسفه او جهان نه زړیږي او نه ځوانیږي.

جهان او فلسفه په همزمان زړښت او نوښت کې قرار لري ، همزمان د مرګ اوژوند بچي په غیږ کې روزي او همزمان د نوي ژوند او مرګ په لور قدم پورته کوي او په همدې پروسه کې

ketabton.com - The Digital Library

دجهان د ابدیت او د خدای د خدایي راز پروت دي.

حال همیشه په دینامیک لحظوي تحول او تکامل کي قرار لري او همدغه دینامیک بدلون او پرمختګ د مادي ابدیت لپاره لازمي شرط ګڼل کیږي. که چیرې حال په لحظوي دینامیک بدلون کې قرار نه درلودي ، که چیرې هر مرګ دنوي ژوند او هر ژوند د نوي مرګ اغاز نه وي ، که دې جهان په همزمان ستاتیزم او دینامیزم او همزمان زړښت او نوښت کې قرار نه درلودې ، همغسې چې په لحظوي تحول او تکامل او ابدیت کې قرار لري په همدې ډول به په لحظوي ټوګه په نابودۍ محکوم شوي وای اوداهم دخدای په لوی قدرت دلالت کوي. دا جهان پرته له الهي ذات څخه چې په کل او جز کې واحد دې ،نوري ټولې پدیدي او خلقتونه د کل او جز مجموعه تشکیلوي. کل او جز همزمان مستقل او یو په بل پوري تړلي دي یعني د قضاء او قدر د عام قانون تابع ګڼل کیږي. څرنګه چې قدامت په قدیم ، حضر په حال او ابدیت په ابد کې وجود نلري او همزمان هر دري واړه حالتونه یو تر بله په متداخل جینیتیکي او دیالکتیکي حالت او وضعیت کې یود بل بچي روزي او همزمان قدامت ،حال او ابدیت په قانونمند شکل یو بل سره په خپله غیږ ک ټینګ ساتي. مادیت هم په کل کې همزمان په هر دري واړو حالتونو کې قرار لري او د قدیم ،حال او ابد همزمان تداخل په نتیجه کې دا لوی جهان همزمان قدیم ،حال او ابدي پاتي شوېدي.

یو کوچني مثال: د انسان وجود تخمیناً د لس تریلیونو (... ... ... ۱) حجرو څخه جوړ شوېدي. دغه لس تریلیونه حجري لومړي د بدن په مختلفو سیستمونو ، قسمتونو ،غړو...

او باالاخره په حجرو او د حجرو په اجزاوو تقسیمیږي.

د حجرې د اجزاوو څخه نیولې د انسان د بدن د اعضاووا و کامل وجود په شمول هر یو مستقل او هم جمعي مشترک فعالیت لري. د انسان د مرګ څخه وروسته هم ځیني غړي تر یووخته پورې ژوندي پاتي کیږي . کیدلې شي ځیني کوچني واحدونه د انسان د بدن له زندان څخه د ازادیدو وروسته په مستقل ډول خپل ژوند ته دوام ورکړي . دا هم امکان لري چې ځیني ډیر کوچني ذرات د جهان دابدیت سره سم متناسب ابدي ژوند ولري . والله اعلم .

د ځانګړي انسان په مثال کې مونږ دعام مادي موجودیت دقدامت ،حضر او ابدیت مسایل په لاندي ډول ارزولې شو . انسان د دوه متقابل جنونو د جوړه کیدو له مرحلې څخه د خدای دعاقل ،عالم او خلف مخلوق په حیث عرض وجود کوي. د زیږیدني په لومړۍ لحظه کې ، دغه نوې موجود ،

له یوي خوا کاملاً نوي پدیده ده چې د جنین له مرحلې څخه د کامل انسان تر مرحلې پورې ټوله پروسه په خورا مساعد محیط کې د ډیرو کلونو په عوض په نهو میاشتو کې (نور خلقتونه په متناسب ډول هر یو په تاکلې کم کمه یا زیاته موده کې)تکمیل شویده. د دې افادې څخه پوهیدلې شو چې د شرایطو په مساعدت سره کیدلې شي د دغه ډول پروسو موده لنډه او یا اوږده کړو . د بلې خوا د همدغه نوي مخلوق سره چې د خدایي خلقت په صنعت کې نوي پیدا شوي ،د نوې پدیدي په حیث کړه وړه کیدلې شي ، د دې سره سره د ډیرو نورو اړیکو په څنګ کې د جینیتیکي قدامت او جینیتیکي ابدیت تسلسل او تخمونه هم له ځانه سره لري . پدې ډول وینو چې په خدایي

ketabton.com - The Digital Library

خلقت او صنعت کې په زماني او مکاني لحاظ څومره لیري پرتي پدیدي او خلقتونه څومره نژدي موقعیتونه هم لري. یعني د پیدایښت له لحظې څخه په وجود کې د قدامت، حال او ابدیت توکي موجود او له همدغه لحظې څخه د نوي مخلوق په وجود کې دنوي ژوند او مرګ پروسه او استازي روزل کیږي. په دغه نا ممکناتو د امکان او واک اعجاز یوائې د خدای د لوی علم او یا په بل عبارت، په نسبي لحاظ، دهغه د بشري ذهني خلف «فلسفې» له لارې تر لاسه کیدلې شي. ددغه هرارشي (زیني) له لارې مونږ په استقرائي او قیاسي قانونمند تفکر او تعقل سره په هر لوري چې وغواړو، کولې شو اوږدي او لنډي مسافې ګز و ګام او د معرفت په لارکې هر ډول خنډونه له منځه یوسو. له بده مرغه، په فلسفي څېړنو کې تر نن ورځې پورې، ددې په عوض چې د علمي تحقیقاتو په لارکې خنډونه له منځه یوړل شي، د پښتو متل په تائید «د هغه چا چې جنګ ته زړه نه وي، داسي تیږې ته لاس غزوي چې نه پورته کیږي»، دوی هم په فلسفي او علمي څېړنو باندې په جرئت سره ورتګ په عوض په ناممکناتو پورې په نښتلو سره د علمي څېړنو په لارکې خنډونه رامنځته کړیدي. کوم کوچني مثال چې مونږ ذکر کړ، ټولي مادي پدیدي او خلقتونه دعام مادي موجودیت «یونیورسیوم» په شمول د جوړښت، کمیت، کیفیت او عامو قانونمندیو له مخې پوره شباهتونه لري او دعلمي څېړنو د پرمختګ او پراختیا لپاره همدغه ډول اسانتیاوې او امکانات پکې موجود دي. یعني که د یوې خوا د «کن فیکون» دحکم په صدور سره د «عالم آمر» په حیث، په کل کې، دد ې لوی جهان او دهغې د اغاز او انجام معرفت د

انسان دمقدراتو څخه نه ګټل کیږي، د بلې خوا، ددې جهان ټول خلقتونه او پدیدي د عالم الاسباب په حیث خدای مسخر او مقدر پیداکړي او انسان یې د هغې په معرفت مکلف ګرځولې دي. پدې ډول همغه «عالم آمر» چې معرفت یې نا مقدر او له نا ممکناتو څخه ګټل کیده، د زماني او مکاني فاکتورونو او دوسایلو په امکاناتو سره د «عالم خلق» بڼه غوره کوي او معرفت یې ممکن ګرځي. زه نه غواړم دمشابه مثالونو په تکرار سره دغه لیکنه اوږده کړم، خو دموضوع دډیر درنښت، پراختیا او پیچلتیا په خاطر به هڅه وکړم د موقع په مساعد یدو د ځینې تیپیکو موضوعاتو په مثالونو کې یو ځل بیا ځینې مسایل په ځینې تفاوتونو سره وڅیړم.

په تیرو بحثونو کې ځینې فلسفي مسایل لکه دفلسفې اساسي مسئله، د مادې او شعور ذاتي یووالې، شپږم حس یا دشعور او لاشعور دیالکتیک، مقضي او مقدره اراده، فلسفه او ځانګړي علوم او پدې باره کې دعینیت د فلسفې د لید لارې له مخې د ځینې فلسفه پوهانو نظریات مونږ په خپل آند وارزول او ځینې پایلو ته ورسیدو. موجوده موضوع هم زما په عقیده ډیره پیچلې او اکثره فلسفه پوهانو ځانونه تر اوسه پورې پدې مشغول کړي، لکه چې ایراني شاعر وائي: «مازآغاز وزانجام جهان بي خبریم اول وآخر این کهنه کتاب افتاده است». په تیرو موضوعاتو کې د عینیت فلسفي دعقیدي په بناء ما دغه نظر ونه منه او ومې ویل چې ددغه کتاب ټولې پانې پرځای او ددغه پانو لټول نه فلسفه ده او نه مثمر کار ګټل کیږی. هغه کسان چې غواړي ددغه پانو له محتوا څخه ځانونه خبر کړي، څرنګه چې قدیم په قدیم کې پاتې ندې او ابدهیڅکله په ابدي

ketabton.com - The Digital Library

نظام کې، ابد ته نه شي رسیدلې او یواځې د حال په نسبي سکون کې کیدلې شي په قانونمند ډول د قدیم او ابد په لورلار تعقیب اودد غه پانو له محتوا څخه ځانونه خبر کړو . په پورتني بحث کې مونږ و ښودلې شوه چې رښتیا هم د حال دنسبي سکون د فرضیئ له لارې ممکنه ده د غه موضوع په قانونمنده بڼه وڅېړل شي. امید دې د غه نظر مونږ پوره او درست افاده کړې اوسي.

دمخه مونږ دا هم وښودله چې دمختلفو فلسفي مکتبونو او نظریو پلویان دفلسفې له علمیت څخه منکر او یا د شک په سترګو ورته ګوري. د مارکسیزم پلویان چې هرڅه د علم او قانونمندۍ په تله تلي ، پدې باره کې لا دشک له ورشو څخه ندي وتلي او د ډیرې رواداری له موضع او موقف له مخې هغوی فلسفه یو خاص علم بولي چې په فلسفه کې نه د خاص علم لپاره تعریف اونه منطق وجود لري او نه داسې قانونمندۍ څوک په ګوته کولې شي چې خاص علم دې پرې افاده شي . دا چې ولي یې له علمیت څخه نه منکریږي ، یا ولي ورته علم نه وایي ؟ ځکه چې که یې د علمیت څخه منکریږي دلیل ورته نلري او که علم یې بولي ،پدې باره کې چې کومې پوښتنې پیدا کیږي هغې ته ځواب ویل مشکل کار دې .

پدې هم مونږ پوره باور لرو چې دا لوی جهان د خدای دلوی علم له مخې قانونمند پیداشوې دې اوفلسفه یواځینې بشري ذهني خلف علم دې چې عیني واقعیتونه په نسبي شکل منعکس کولې شي. او په همدې سبب انسان په ځمکه کې د خدای خلیفه ګڼل شوې دې. ځانګړي علوم په واقعیت کې اصلاً ځانګړي وجود نلري. حقیقت دادې چې ټول علوم د هرې پدیدې

او خلقت د ماهیت او کیفیت په تناسب فلسفي متناسب تداخل اوعلمي ذات البیني ارګانیک انټګریشن تشکیلوي او په نتیجه کې متناسب مرکب یا مخلوط جوړیدلې شي. ځانګړي علوم کیدلې شي د مختلفو پدیدو دظهور په وخت کې د ماهیوي او کیفي تفاوتونو له مخې یو له بل څخه تفکیک او د فلسفي علم د خصوصي حالتونو او ګذراء پدیدو په شکل قبول شي. شک نشته چې ځانګړي علوم د علمي تخنیکي پر مختګ په پروسه کې عملي رول لري او عملاً د غه پروسې سره مرسته کوي او د نورو ملاتړو ځانګړو علومو تداخل په نسبي توګه د ځینې ضریبونو په استعمال سره تلافي کیږي او ددې لارې ځانګړو علومو ته حق ، جایګاه او ورشو قایلیږو . نن کې دیوې خوا ټولې مادي زیرمې په همدغه بنیاد تولیدیږي ، د بلې خوا دفلسفي تحقیقاتو لپاره یې عملي تجربي نسبي امکانات برابر کړیدي . دا خبره باید تأکیداً وشي ، د هغه روشونو څخه چې په عملي ساحه کې یې استفاده روا ګڼل کیږي او ټول مالي سود او زیان ورپوري تړلې دې ، په تیوریکي ساحه کې د اولسونو سرنوشتونه بدلوي ، شیطانان « العیاذ بالله »د ځانونو څځه خدایان جوړوي ، ثواب په عذاب او نیکي په بدۍ بدلیږي. اکثراً ، پوهان د غه ډول خصوصي او عمومي حالتونه یو له بل څخه نه تفکیکوي ،د کل او عمومي حالتونو او خاصو او ګذراء قانونمندیو تر منځ پرته له تفکیک څخه یو شان قضاوت کوي ،د موقت او کذرا پدیدو او قانومندیو په بنیاد حتا مطلق حکمونه صادروي او تیورۍ او قوانین تحریفي بڼه غوره کوي.

ددې بحث څخه مونږ دې نتیجې ته رسیږو چې: « که په هره

ketabton.com - The Digital Library

ساحه کې د خامو او نارسه موادو په استعمال د هدف په لور په نسبي لحاظ خپله لار لنډوو ، په تیوریکي مسایلو کې د دغه ډول موادو استعمال زمونږ جهت تر ۱۸۰ درجو پورې مخالف لورته اړولې شي » . شاید داسې پوښتنه پیدا شي ، کله چې ټولې مادي زیرمې د ځانګړو علومو په واسطه تولیدیږي اول په څه دلیل هغې ته علم نه شو ویلې ؟ دوهم ، که علم ورته ووایو مشکل او خطا به څه وي ؟ دریم ، د حل لاریې کومه یوه ده ؟

علم ورته پدې دلیل نه شو ویلې چې ټولیې محاسبې ډیرې تقریبي دي . مونږ ډیر فاکتورونه او قواوې په نظر کې نه نیسو . مونږ نه شو پوهیدلې چې د قوې او مومنت واقعي محصله څومره (Kg) یا (Kg . cm) قوه یا مومنت عمل کوي او د هغې په مقابل کې د دیوال ، بش او ډاګې څومره مقاومت پکار دیې . له بلې خوا مونږ مقاومتي توکي په هغه کیفیت چې لازم دي نه شو تولیدولې . دلته ډیري د (ولي ؟) نوري پوښتنې هم پیدا کیدلې شي . په پای کې به دومره ووایم ، څرنګه چې ټولې محاسبې غیر دقیقي وي ، په حقیقت کې محاسبه وجود نلري ، یا ووایم غیر دقیقه ده او مونږ هرڅه په تخمیني ډول انتخابوو ، او ددې لپاره چې د خطر مخه مونیولې اوسي ، هرڅه دوه او دري چنده محاسبه کوو . یعنې هرڅه مونږ ته دوه یا دري چنده قیمته تمامیږي . ددې لپاره چې مچ په مګس کش مړ کړو ، د توپ ډز پرې کوو .

که علم ورته وایو سمه به ځکه نه وي چې یواځې په ځینې مواردو کې لکه راکټ ، طیاري ، موټر او ځینې نورو انجینري مسایلو کې تقریبي محاسبي سرته رسیږي ، په نورو حالاتو کې

اکثراً د سترګو په تول او پیمانه باندې په تخمیني ډول چاري پر مخ وړو او اکثراً د شخصي ګټو په خاطر بې کیفیته مواد استعمالوو . همدا سبب دې چې په ترکیه ، هند ، چین ، او حتا په اروپا او امریکا کې مونږ د دغه ډول بې سنجشه حوادثو او دهغې د بدو عواقبو شاهدان وو .

یواځینی د حل لاریې داده چې فلسفې ته بالاخره علم ووایو او هر څومره چې ځانګړي علوم په خپل ذات البیني فلسفي متداخل انتګریشن کې کثرت پیدا کوي ، انتګرالي او دیفرنسیالي معادلاتي سیستمونو د حل امکانات او دلو‌ړو مشتقاتو د استفادې طریقې پکار اچول کیږي ، په همغه اندازه به په فلسفي انتګریشن کې د ځانګړو علومو کچه او سطحه لوړیږي ، په همغه اندازه به محاسبه دقیقه کیږي ، د تعمیر ، تولید کچه او کیفیت به ښه او ارزانه او ډاډمن کیږي .

د پورتني بحث څخه مونږ لاندې پایلو ته رسیدلې شو :

ـ د خدای لوی جهان د همزمان زړښت او نوښت ، ستاتیزم او دینامیزم ، بدلون او پر مختګ په حالت کې دې او همدغه حالت د لوی جهان دابدیت لازمي شرط ګڼل کیږي ؛

ـ دا لوی جهان د بې شمیره خلقتونو ، بې حسابه واټونو ، د ډیرو کوچنیو ذرو او بې حسابه لویو اسماني موجوداتو او په کل کې دا لوی جهان د مشابه جوړښتونو څخه جوړ او یو تربله سره مشابه څیړنیز بنیادونه او شباهتونه سره لري او دهغې په بنیاد مونږ کولې شو د علمي استقراء او قیاس له مخې نسبتاً دقیقي محاسبې سرته ورسوو ؛

ـ دا جهان د کل او جز په حیث د مادې د خورا کوچني مادي واحد څخه تر خورا لوی مادي موجود پورې د مادي

ketabton.com - The Digital Library

قدامت ،حال او ابدیت اثار همزمان له ځانه سره ساتي ،خو خېرنیز معلومات یواځې د حال د نسبي سکون د فرضیې له لارې په هر زماني او مکاني بعد کې ممکن ګڼل کیږي او ددې لارې زمونږ خېرنیز معلومات او محاسباتي امکانات پوره پراختیا پیدا کولې شي ، پدې معنا چې د قدیم او ابد په لور ، هره زماني مقطع کې چې مونږ خېرنې کول غواړو دکارد پیل مبدا یواځې او یواځې حال ګڼل کیږي ؛

ــ د پورتني بحث څخه مونږ دې نتیجې ته هم رسیږو چې د خدای دټولو خلقتونو پیدایښت لاندې ځانګړي ماهیوي تفاوتونه سره لري:

لومړي عالم خلق ، هغه چې په عالم الاسباب کې د انسان داستفادې پورې اړه لري ، دانسان لپاره مقدر او مسخر ګڼل شوې او انسان یې په معرفت مکلف ګرځیدلې او دحیواني شعور دځان ساتني د غریزي څخه نیولي تر انساني ارثي دځان ساتنې دغریزي د شعور اود علمي فلسفي شعور تر لوړو مرحلو پورې د هغې څخه متناسباً برخمن ګرځي.

دوهم عالم آمر ، لکه « کن فیکون » ، یا « وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلرُّوحِۖ قُلِ ٱلرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّى وَمَآ أُوتِيتُم مِّنَ ٱلْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلاً (۸۵) » . ترجمه:او پوښتنه کوي له تانه (اي محمده !) له (کیفیته د) روح څخه ،وواېه (اي محمده !دوئ ته) چې روح له امره درب ځما دي او نه ده درکړې شوي تاسي ته (برخه) له علم (پوهني)څخه مګر لږه . (سبحان الذي «۱۵» ، سورة بني اسرائیل « ۱۷ » ،آیت « ۸۵ » پښتو تفسیر شریف صفحه « ۱۶۵۶ » . تفسیر: په موضح القرآن کې دي چې یهودانو دامتحان په مقصدله رسول ال الله څخه دا پوښتنه وکړه نو پاک الله په

واضح صورت دوئ ته دغه ورونه ښود .چې دوئ دهغه دپوهیدو حوصله نه درلوده.پخوانیو انبیاوو هم له مخلوق سره داسي دقیقي خبري نه دي کړي دومره پوهه کافي ده چې دالله په حکم سره یوشي په بدن کي لویږي. کله چې هغه روح له بدن څخه ووځی سا هم خیژي او انسان مري .

عالم آمر دحیواني او انساني ارثي غریزوي شعور پواسطه په مستقیم ډول د معرفت ورځندي بلکه د علمي فلسفي شعور په لوړو اُفقونو کي یواځي د زماني او مکاني امکاناتو او د علمي ــ تخنیکي انکشاف د پرمختللو وسایلو او وسایطو په ذریعه د هغې خېرنه ممکنه ګرځي او د عالم آمر له بڼې څخه د عالم خلق بڼه غوره کوي . دمثال په ډول دمخه مونږ وویل چې قدیم په قدیم کې نور وجود نلري او ابد هیڅکله ابد ته نشي رسیدلې . پدې صورت کې ، که چیرې علم او تخنیک کافي انکشاف نه وې کړې او لازم وسایل ،وسایط او زماني او مکاني مساعد شرایط وجود ونلري ،د مادي قدامت او ابد خېرنه ممکنه نه ګڼل کیږي.

لکن نن چې په کافي اندازه علمي ــ تخنیکي انکشافات ، وسایل او وسایط او او زماني اومکاني مساعد شرایط وجود لري او داچې دا لوی جهان قانونمند پیدا ،قانونمند پایي او قانونمند تحول او تکامل کوي ، نو ځکه مونږ پورته وښودلې شوه چې د حال دلحظوي سکون د فرضیې له مخې کیدلې شي علمي خېرنې په قانونمند ډول د قدیم او ابد په لورتر هرې زماني مقطع پورې چې ارزو یې لرو وغزولې شو . په همدې ډول په پورتني آیت شریف کې واضح ویل شویدي چې : « .او پوښتنه کوي له تانه (اي محمده !) له (کیفیته د) روح څخه ،وواېه (

ketabton.com - The Digital Library

اي محمـده !دوئ تـه) چـې روح لـه امـره درب ځمـا دې او نـه ده درکړې شوې تاسې تـه (برخـه)لـه علـم (پـوهنې)څخـه مګر لږه »او نـده تاسـي تـه برخـه لـه علـم څخـه مګر لږه. ددغـه مبـارک آیـت پـه تفسیر کې داهـم ویـل شـوي چې پـاک الله پـه واضـح صـورت دوی تـه دغـه ور ونـه ښـود .چې دوی دهغـه د پوهیـدو حوصـله (سـویه) نـه درلـوده.پخوانیـو انبیـاوو هـم لـه مخلـوق سـره داسـې دقیقـي خبـري نـه دي کـړې دومـره پوهـه کـافي ده چـې دالله پـه حکـم سـره یوشي په بدن کې لویږي.

دریـم عـالم ذات ،خـدای لـوی او پـه کـل او جـز کـې واحـد او لاشـریک ذات دې. د انعکـاس ، ترکیـب او تجزیـئ څخـه مبـرا او د انسـاني شـعور پـه کـوچني طیـف کـې نـه ځـائیږي او دتـل لپـاره یـي انسـان د معرفـت او توصـیف څخـه عـاجز دې. انسـان یـواځې دومـره د خـدای پـه معرفـت قـادر او ایمـان پـرې لرلـې شـي ، څـومره چـې یـي د بیـساري خلقتونـو لـه مخـې امکـان موجـود دې او یـا څومره چې یي دخدای په کلام ک ذکر شوېدي. والله اعلم.

لکـن څرنګـه چـې دمخـه پـدې موضـوع بحـث وشـو ډیـر پوهـان ، حتا اسلامي

علمـاء دخـدای دذات ، عـالم الارواح ،د جهـان دپیـل اوخـتم ، «مُثُـل» او دیتـه ورتـه موضـوعګانو باندي تخیلـي بحثونـه کـوي او دموجـوده حـال مسـایلو او پدیـدو سـره چـې عمـلاً یـي ورځنـې ژونـد ورپـوري تړلـې او د ممکنـاتو څخـه یـي ګټـل کیـږي نـه غـواړي علاقـه ونیـسي. مـونږ دخپـل چاپیریـال او خپـل وجـود پـه ټولـو کوایفـو نـه خبریـږو او نـه پـوهیږو. خـو زمـونږ ارتیـاوې ،زمـونږ مشکلات ، زمـونږ پرابلمونـه او ټولې ننـنۍ بشري خوشبختۍ او بد بختۍ د هر څه څخه دمخه زمونږ په ګاونډ چاپیریال او زمونږ

ددي کوچنۍ ښکلي نړۍ په چاپیریال کي پرتي دي. راشئ پدي بـاره کـي فکـر وکـړو ، ایـا مـونږ دخپـل ګاونـډ پـه ټولـو مـسایلو پـوهیږو او پوهیـدلي شـو ؟کـوم پرابلمونـه زمـونږ دمقـدراتو او ممکنـاتو څخـه دي او کـوم زمـونږ دمقـدراتو څخـه وتلـي دي ؟د ازمـویني پـه وخـت کـي یـو محـصل اومـتعلم هڅـه کـو ي لـومړي اساني پوښتني حل کړي ، ورپسي هغه چي یو

څـه فکـر کـول غـواړي او هغـه چـي مـشکلي وي اخـري مرحلـي تـه پریـږدي. راشئ پـه فلسـفي مـسایلو کـې هـم دهمدغـه پرنسیپ څخـه کـاروا خلو او هغـه دناشـوني مـدرکاتو او تخیلاتـو لـه وضـعي څخـه د شـوني معقـول احـساس او ادراک چاپیریـال تـه راپریباسـو . راشئ دهرڅـه دمخـه خپـل ممکنـات او نـا ممکنـات یـو یـو لـه بـل څخـه تفکیـک کـړو . هغـه چـي ممکـن دي ، پخپـل واک او قبـضه کـي یـي راولـو . هغـه چـې ممکـن دي ،خـو ژور فکـر او ډیـر کـار تـه ضـرورت لـري ، دهغـي لپـاره هڅـه وکـړو . او هغـه چـي زمـونږ پـه مقـدراتو کـې نـشي راتـلای د مقنعـو دلایلـو لـه مخـې پـرې بـاور او یقـین ولـرو او ویـي منـو . مـونږ پـه دغـه یـو طرفـه جـاده لـه بلـې خـوا قـدم ایښې او پـه همغـه بلـه خـوا روان یـو . لـه انجـام څخـه د هغـه انجـام پـه لـور روان یـو چـې انجـام نلـري. مـونږ دمخـه وویـل چـې فلسفه پـه تخیلـي ډول (یعنـي بـي بنیـاده) هغـه قـدیم لټـوي چـې پـه قـدیم کـې نـور وجـود نلـري او یـا هغـه ابـد پـسې روان دې او لټـوي یـي چې ابـد ورتـه رسیدلې نـشي.مـونږ عمـلاً پـه خپـل چاپیریـال کـې وینـو چـې حتـاز مـونږ متخصـصین د ډیـرو مدرنـه تخنیکـي وسـایلو لـه لارې قـادر نـدي حقـایق کـشف او پـرې و پـوهیږي. زمـونږ حـواس دډیـرو رنګونـو ، ډیـرو خونـدونو ، ډیـرو غږونـو او ډیـرو نوروهغـو حقـایقو دا حـساس او درک څخـه عـاجز او حتـا پـه

ketabton.com - The Digital Library

تخنیکي مجهزو وسایلو دهغي داحساس څخه عاجزدي چې مونږ ورته اشد ضرورت لرو، خو لاس مونه ور رسیږي. زمونږ مریض مغز تراخره پورې د خپلو ځینې مرضونو څخه بې خبره پاتي کیږي. خو بیا هم مونږ هڅه کوو په ناممکناتو، په هغه څه چې مونږ بالکل قادر نه یو غواړو ځانونه خبر کړو.

دا جهان بې له هغې هم له یوې خوا په همزمان او هم مکان ستاتیزم او دینامیزم، لحظوي تغیر او تکامل، همزمان زږښت او نوښت، دبې شمیره پدیدو تراکم، تکاثف، غیر متراقبه ګډرا قانونمند حوادث لکه سیلابونه، زلزلي، اتشفشانونه، انقلابونه او ذات البیني ارتباتات، پخپله څیړنیز شرایط او امکانات دومره پیچلي کوي چې که چیرې څیړنیز متودونه او روشونه، اغیز لرونکي فاکتورونه، زماني او مکاني شرایط او داسې نور په دقت سره په نظر کې ونه نیول شي، دقناعت وړ نتایج به هیڅکله تر لاسه نشي. سره ددې چې زمونږ نړۍ ډیره ځوانه بریښي او ډیر پخوانې حقایق لا نن هم دافسانو په شکل په

جمعي شعور ک باقي پاتې دي، خو له هغه وخت څخه چې د ځمکې کره په اوسني حالت سره راټوله شوې څلور نیم بیلیونه کلونه تیریږي او دلومړي غر دجوړیدو څخه دري نیم بیلیونه کلونه تیریږي. د یورانیوم دزږښت مکمله دوره (رنګیدل) ۹۰۰۰ ملیونه کاله دوام کوي. د نورو عناصرو د زږښت دوره د یورانیوم په نسبت کمه ده. اخري عکس چې دهابل په نوم امریکایي فضایي تلسکوب د کهکشان څخه اخیستې دي څلویښت ملیونه نوري کاله له ځمکې څخه فاصله لري او یو بل

عکس چې دراډیویي تلسکوپ په ذریعه اخستل شوي له ځمکې څخه ۱۸ بیلیونه نوري کلونه مسافه لري. دا ځینې ارقام د نسبي تخمین او تصور

په خاطر وړاندي شول. یوه نوري دقیقه ۱۸ ملیونه کیلو متره یا ۱۱ ملیونه ۱۶۶ زره میله او یو نوري کال پنځه تریلیونه ۸۶۵ ملیارده ۶۹۶ ملیونه میله کیږي. اوس پخپله قضاوت کولي شو چې پداسي زماني او

مکاني ابعادو کې ایاممکنه ده په تخیلي او تصوري شکل سره، تر څو چې دقیق قوانین، قانونمندي، تاکلې متود او متودولوژي وجود ونلري، د قناعت وړ نتایج او تیورۍ رامنځته شي؟

شک نشته، کله چې دتخیلي علم لارویان د خپلو تخیلي څیړنو، قانونمندیو او فورمولبندیو په تپه تیاره تنګو او تاریکو ککلیچونو کې پرته د ډاډ من لارښود د عمرونو لاړې لنډوي او د دغه ډول فضایي کهکشاني ارقامو او یا نورونا ممکناتو سره مخامخ کیږي، خامخا به د تخیل له مخې اسمان ته دتخیل زینې ږدي، یا به په سحر او جادو خرافاتي

عقیده پیدا کوي او یا به دتخیلي قراینو، قیاس، استقراء او فنتازي په مشکو کولارو د خپل قناعت زمینه برابروي. خو زما په آند «دیر رسیدن بهتر از نه رسیدن» نه به داوي چې یواځې په فرهادي همت او عزم د علمي اهدافو د لاسته راوړلو په خاطر علمي قانونمندې لاړې تعقیب او هدف ته ځان رسول او یا په خپله بیوسۍ باندي شرافت مندانه اعتراف او دچارواګي خپلو اخلافو ته سپارل لازمي او ضروري شرط ګڼل کیږي. پدي صورت کې به لا اقل دتحریفي او غولوونکو تیوریو د بې

ketabton.com - The Digital Library

مورده خپریدو څخه جلو ګیري شویاوسي.

زمونږ کوچنۍ نړۍ ډیره ځوانه او زمونږ د ټولنې د تاریخي دورې لا سل سلیزې ندې پوره شوې ، د سلم نسل پښې د ابتدایي انسان انګړ ته وراوړي. سل کاله دمخه مونږ په واقعیت کې الوتکې نه درلودې ، د موټرو ، یوائې خورا ابتدایي نمونې موجودې وې . مونږ ټول خپل لومړني نیکه په ټولو خصوصیاتو او مشخصاتو سره پیژنو . په حقیقت کې ټول نړیوال یو ټبر جوړوي. د رنګونو او جوړښت تفاوت یوائې دمحیطي شرایطو اغیزمن موګّثریت دې.زمونږ دنړۍ خلکو خپلې ټولې تیري کیسې او حتا د حیواناتو کیسې چې په شفاهي ډول دیوه نسل څخه بل ته نقل شویدي لا تر اوسه په خپلو حافظو کې ژوندۍ ساتلي دي. زمونږ نړۍ څومره ښکلي ده .ددي نړۍ استوګن څومره با استعداده دي. مونږ پدې ډیره کمه موده کې د علم او پوهې څومره لوړ افقونه اشغال کړیدي. خو بیا هم دا به سمه نه وي چې هر څوک دې مدعي شي چې ټولې لاسته راوړنې په خپلو سترګو وویني او یایي په خپلو نومونو ثبت کړي . تمدنونو تر اوسه دورانۍ لړۍ درلودلي او وروسته له دي به هم همداسې وي. هغه څوک چې غرور په ذهن کې روزي او ظلم او ناروا کوي په زوال محکوم دي. یوائې یو خدای په یو حال

دي. دا حقیقت دي ، یوائې منل او باور پرې پکاردې ، دا جهان په همیشني لحظوي ستاتیک ــ دینامیک دیالکتیکي بدلون او پر مختګ کې قرار لري او هره لحظه نوي کمي او کیفي پدیدي اوخلقتونه په نوي مناسباتو او قانونمندیو کې دنوي واقعیتونو ،حقیقتونو په شکل او ماهیت سره ظهور

کوي ،څېړنې د تل لپاره په نوې بڼه د نوي واقعیتونو مطابق دوام پیداکوي ،زاړه علوم له منځه ځي او یوائې دخدای د لوی علم بشري خلف فلسفي ، علمي زړې بقاء لرلې شي . پخوا هم پدې باره کې مونږ اوږده بحثونه کړي چې دا جهان ډیر غني دي.بې حسابه انرژیتیکي ، غذایی زیرمي او دټولو خلقتونو د هر اړخیزې پالنې او روزنې لپاره هر ډول امکانات لري. حرص ،تنګنظري ،سود جویی ، اسراف او دعلمي ، قانوني او منطقي نورمونو څخه سرغړونه د ځان او نورو لپاره نه ځای لري او نه پرته له خسران څخه بله پایله.

پدې ډول هر ظهور ، هر نمایش ،هره پدیده او هر خلقت یوائې په علمي قانونمند بنیاد منځته راتلای شي. حتاد خدای او بنده مقضي او مقدره ارادي به هیڅکله عملي بڼه پیدا نکړي ، مګر یوائې په قانونمند شکل سره . علم او قانونمندي بنیاد دموجودیت دې ، بنیاد دبقاء دې ، بنیاد دتحول او تکامل دې. ځدای وائي « لا یتحرک شیئ الا باذن الله » . زما په عقیده د خدای اذن همغه دخدای لوی علم او لویه قانونمندي ده چې د هغې له مخې د خدای خلف انسان کولط شي هره چاره ، چې بالذاتهِ دحرکت مستلزم ګڼل کیږي ،دخدای په اراده سرته ورسوي .قانونمندي د هرې پدیدي ذاتي نه جداکیدونکي خدایي نظام دې چې هیڅ انسان یي له خارج څخه په دغه نظام په ذهني ،تخیلي او بله هره وسیله نشي تحمیلولې. خدای هم په دغه قانونمند نظام کې تغیر نه راولي ، ځکه که تغیر راولي د الله د ذاتي او توصیفي صفاتو سره به په مغایرت کې واقع شي. دانظام د کوچنۍ ذري څخه نیولې تر کل پوري یو وار سنجول شوې او هر تغیر او تکامل لکه څرنګه چې قانونمند پیشبیني

ketabton.com - The Digital Library

شوې پیښیدلې شي. اوس پخپله پوهیدلې شو چې د ذهني او عیني ایدیالستانو ، ماتریالستانو او نورو ایزمونو چې د علم او قانونمندۍ څخه خالي بې بنیاده قوانین ،تیوریو او حتا مادي موجودات زاده د ذهن او کامپلکس د خپلو حواسو ګڼي ، څه معنا لري ؟ دکارت هڅه کوله مادي ارزش له قانونمندۍ څخه وباسي او ددې لارې دا لوی قانونمند جهان د خپل تخیل او تصور د لوبو وسیله وګرځوي .دمخه مونږ پدې بحث کړي چې ماده قانونمنده او قانونمندي مادي ده .عالم الاسباب او دخدای لوی جهان همدغه معنا او مفهوم لري ،او خدای خپل خلف انسان یوائې په دغه ډول قانونمند جهان مقدر او په معرفت مکلف ګرځولې شو ، لکه څرنګه چې یې ګرځولې دې. خدای عالم ،عادل او منصف ذات دې. خپل بنده یوائې په هغه څه مکلف ګرځوي چې ممکن اوسي. شک نشته چې علمي څېړنې اسان کار ندې خو زما په عقیده له هغې څخه ،لکه چې ځینې پوهان تخیلي او تصوري تحریفي دروغجنې تیوریګانې جوړوي ، ډیر اسان کار ګڼل کیږي. علم دروغ نه منې. په علم کې یوه اضافي خبره ځای او ګنجایش نلري. علم خپل علمي منطق منې ،علم ساده ژبه او ساده بیان منې یعنې چې ننني ترمنولوژي او ژبه باید ډیره ساده شي.شعر ، خاص ادبیات ، هنر ،منطق ، کنائي ، استعاره ، مبالغه ، طنز او نور ادبي صنعتونه په علم کې د استعمال مورد نلري. علم مقدس اویوائي خدای خلقت دي چې انسان یې

په معرفت مکلف ګرځیدلې دې. د علم تحریف ، د علم څخه سوء استفاده او په علم تهمت لویه او نه بخښونکي ګناه ده. هر عالم په علمي کړو وړو سره د خپل کار پایلې پیشبیني کولې او

پخپل اغماض هم پوره پوهیږي ، نو ځکه یې ګناه په هیڅ صورت او هیڅ قانون د بخښنې وړ نده. هغه پوهان چې د خپل تخیل او تصور قانونمند و پایلو ته سترګې په لار دې. په حقیقت کې هم ځان غولوي او هم نور ،اوکه رښتیا وویل شي ، نور غولوي. هرې خبرې چې قانونمندي او حقیقت نه افاده کاوه ، دروغ ده او دروغ دمنلو وړ ندي. هره علمي قانونمندي ، فورمول بندي او افاده د هرچا لخوا چې وي یوائې د منلو وړه .د خدای دین د خدای علم او قانونمندي افاده کوي ، ځکه پرې ایمان او باور حتمي او ضروري دې. سره ددې چې انسان خدای

مختار پیدا کړي ، بیاهم هغه ادیان چې د علمي منطق په بنیاد یې ظهور ندې کړې ، حتماً پرې په جمعي ډول سوچ او تصمیم پکار دې. خدای یودې ، جهان یې یودې ،علم یې یودې ،قنونمندي یې یوه ده. پدې صورت کې ډیر ادیان څه مفهوم لري ؟

اوس پخپله پوهیدلې شو چې دیوه فیلسوف مسؤلیت او رسالت په یوه ټولنه کې څومره اُچت دې او په حقیقت کې یوائې واقعي فیلسوف په عالم الاسباب کې د رښتیني خلف په حیث د خدای د لوی علم استازیتوب کوي ، د دغه علم مفسر ګڼل کیږي ، دغانګړو علومو او یا په بل عبارت د جهاني دیالکتیکي بدلون او پرمختګ لاري او جهتونه تعینوي ، نو ځکه خو یې ګناه او سهوي هم د بخښنې وړ ندي. فلسفه که په مجموع کې د قدیمي او ابدي علم په حیث چې په قدامت کې ژوري ریښې لري او یوائې د حال له لارې د ابدیت په لور ریښې ځغلوي ،په حقیقت کې د حضر علم وو او د تل لپاره به د حضر علم پاتې کیږي. فلسفه همیشه د حضر څخه تغذیه او ثمره یې

ketabton.com - The Digital Library

هم په عمده ډول په حضر کې د استفادي وړ ګرځي . د ایراني شاعر په قول:د فلسفي «کهنه کتاب» په حقیقت کې د بشر د مقدراتو او امکاناتو څخه وتلي کار دې ، او هغه څه چې د خدای دمقضي ارادې له مخې ظهور کوي دخدای په قضاء پورې اړه لري ، او هغه څه چې په بشري مقدراتو پورې اړه پیداکوي ، د هغې لار زما په عقیده یواځې د حضر دنسبي سکون د فرضیې په لحظوي مقطع کې په قانونمند شکل د قدیم او ابد په لور غزیدلې ده. ددغه اوږده او فوق العاده مغلق سفر کونجي یواځې او یواځې پدې راز کې نغښتي ، چې **دا لوی جهان خدای قانونمند پیدا کړې ، قانونمند پایي او قانونمند بدلون ا و پرمختګ کوي**. د همدي رسالت لپاره خدای انسان د خپل خلیفه په حیث مامور او مکلف ګرځولې دې .

مونږ پدي پوهیږو ، زمونږ ښکلې نړۍ چې زمونږ دلمر په ګاونډ کې پرته ده ، دلمر څخه نژدې ۱۵۰ ملیونه کیلو متره مسافه لري او د لمر رنا تر مونږ پورې په ۸ دقیقو او ۲۰ ثانیو کې رارسیږي . د خدای په لوی جهان کې مختلف نظامونه دومره سره لیري پراته دي چې د هغوی تر منځ مسافې ،

نور چې په یوه ثانیه کې دري سوه زره کیلومتره سرعت لري، په ملیونونو او ملیاردونو نوري کلونو کې وهلې شي. یعني کله چې نور ۱۵۰ملیونه کیلومتره مسافه په ۸ دقیقو او ۲۰ ثانیو کې وهي نو په ورځ ،میاشت ،کال ، زرونو ،ملیونونو او ملیاردونو کلونو کې به دغه مصافه څومره شي، په تصور تصورکي هم نه ځائیږي. داسي هم ممکنه ده چې کوم

نظام

ملیاردونه کلونه عمر هم ولري او لا پخوا له منځه تللې او سي ، کیدلې شي

نن دهغي په باره کې مونږ ته معلومات راورسیږي او په داسي وخت کې مونږ د هغي په باره څیړنې پیل کړو چې هغه د نظام په شکل اصلاً وجود و نلري. ددي بحث څخه مختلفي پوښتني راولاړیدې اویا په بل عبارت مختلفو پایلو ته رسیدلې شو .:

ـــ څه ډول یو فیلسوف چې په متوسط ډول ۶۰ کاله عمر لري د ملیاردونو نوري کلونو پروسو څیړنې سرته رسولې شي ؟

ـــ هغه معلوماتونه چې مونږ پورې رارسیږي ، کولې شي حقایق هغسې چې لازمه ده افاده کړي ؟

ـــ ایا ددغه اطلاعاتو نسبیت به دځیړنو د فاکتورونو په حیث دمحاسبې لپاره کافي وي ؟

ـــ که په پای کې داسې پوښتنه مطرح شي ، څه ډول ممکنه ده چې ددومره لیري مسافو څخه دومره لوی او کوچني موجودات و څیړل شي ؟

دمخه مونږ پدې خبره تأکید وکړ چې دا جهان د میکره (کوچني) ذراتو څخه تر (ډیر لوی) ماکره اسماني موجوداتو پورې په داسې یوه قانونمند نظام کې قرار لري چې ټول سهولتونه او امکانات د بشر دمعرفت لپاره یکې ممکن ګرځیدلي دي.ددې جهان ټول خلقتونه همغسې چې ډیر تفاوتونه لري ، شباهتونه یي هم کافي دي او په کل کې با المثل جوړښتونه تشکیلوي . د مثال په ډول که مونږ دیوه کوچني

ketabton.com - The Digital Library

فامیل ټول خصوصیات ،اوصاف او مناسبات په نظر کې ولرو د تفاوتونو په څنګ کې ډیر زیات شباهتونه دکورنۍ ،طایفي ، قبیلي ، قوم ، ملت ، ملتونو او دبشري ټولني سره لري. همدغه ډول تفاوتونه او شباهتونه د ذري ، اتم ، مالیکول ، کرستال ، مادی واحد ، شمسي نظام ، ګلاکتیک « کهکشان » ، اُنیورسیوم (کلي مادي موجودیت) او نورو جوړښتونو او همداسې د بیولوژیکي او فزیولوژیکي حجراتو په تسلسل او نورو جوړښتونو کې میندل کیدلې او دعلمي قانونمند ادراک ، تخیل او تصور او دفلسفي قانونمندو قراینو ، استقراء اوقیاس لپاره کافي مواد برابریدلې او څیړنې سرته رسیدلې شي .

پدې لوی جهان کې ځینې نظامونه له منځه ځي او په عوض یې نوي نظامونه ظهور کوي ، خو دهغوی په باره کې معلو ماتونه پاتیږي اوداچې بې شمیره کلونه وروسته تر مونږ پورې رارسیږي دتل لپاره پاتي کیدلې هم شي . همدا سبب دې چې فلسفي څیړنې د حضر د شرایطو په بنیاد د قدیم او ابد ، زمان او مکان دعمودیت او افقیت په ټولو جهتونو کې په قانونمند شکل تعقیبیدلې شی. نو ځکه فلسفه دحال او موجوده وضعیت او شرایطو علم دې او دټولو زماني او مکاني ابعادو سره یې ارتباط او مناسبت د حال د قانونمندیو له مخې ټینګیدلې شي .

هغه پوهان چې د ایراني شاعر د وینا له مخې د فلسفي زاړه کتاب ورکو پانو په لټه کې دي ، خواري یې عبثه اود دې لاري هیڅکله د فلسفې د زاړه کتاباول او اخر نشي میندل کیدلې ، او نه ټوله فلسفه پدي خلاصه کیدلي شي چې د جهان

ماهیت په څه او دژوند معنا څه ده ؟ فلسفه دهر څه دمخه د ملیاردونو انسانانو شعوري او اګاهانه فعالیت ،قانونمندي افادي او تیوریکي فورمولبندۍ ته ویل کیږي. ترڅو ددغه لوي نظام د پیژندني او معرفت په بنیاد صادقانه د نظام ساتنه وکړي. د نظام دساتني او پایښت دپاره دوه عام قوانین ، تعادل او قضاء او قدر اساسي او لازمي شرط ګڼل کیږي . په غیر صورت کې قضایي جبر د عکس العمل په توګه نه پخلاکیدونکې او نه جبرانیدونکې انقلاب ، انفلاق ،سیلاب ، اتشفشان ، زلزله ،Bagng Big او بلا تشبیه قیامت هم جوړیدلې شي.

دا نړۍ د ازمیښت نړۍ ده .دجنت او دوزخ پریکړه په همدي دنیا دخدایي احکامو ،قوانینو او دنیکۍ او بدۍ د معیارونو له مخې لکه عدالت.انصاف ، سخاوت ،خساست ،ظلم ،ناروا او داسي نورو له مخې کیږي او جبر او اختیار د هغې لپاره معیار او عام قانون ټاکل شوېدې. ټول دنیایي

قوانین د خدایي قوانینو په بنیاد ایجاد او دبا صلاحیته حقوقي او قانوني مراجعو لخوا توشیح او ساتنه یې کیږي. دهغې له مخې د نیکۍ او بدۍ جزاء وینې او دهمدغه معیارونو له مخې د مقدراتو څخه په سر غړونه د قضایي جبر سره مخامخ کیږي او د قیامت په ورځ د همدغه اعمالو په بناء دجنت یا دوزخ سزاوار ګڼل کیږي. پدي صورت کې په دنیا د نیکۍ او بدۍ سزاوار هم ددولت ،پولیسو او محاکمو لخوا د نیکۍ او بدۍ سزا وینې او هم د خدایي قانون قضاء او قدر له مخې مستوجب دهمدغه شان جزاء ګرځي.یعني چې نه یوائې داخرت سرنوشت ددنیا داعمالو او نیت له مخې تعینیږي بلکه

ketabton.com - The Digital Library

دخدای له جانبه پدې دنیا ددې دنیاداعمالو سزا هم وینې ،یواځې په دومره تفاوت سره چې که په هغه دنیایواځې شخص پخپله د خپلې ګناه سزاویني او نور کسان ترې نه متضررکیږي ، پدې دنیا پرته له ګناهکار شخص څخه بې ګناه کسان هم د ګناهکار په ګناه اخته کیږي . همدا سبب دې چې دنیایي او اُخروي چارې نه شلیدونکي اړیکي سره لري او څرنګه چې د معضلې او مشکلاتو اساسي ریښه په دنیاکې خښه ده ،ځکه چې ځانګړي ، ټولنیز ،فامیلي ،قبیلوي ،قومي مناسبات ، نفس ،غریزه ، شیطان ،حرص ،لویي غوښتنه ، او ډیر نور منفي اغیزمن تأثیرات او تأثرات یواځې پدې دنیا موثر ګڼل کیدې شي نودتوجه اساسي وجوه هم دې دنیا ته اووختي دي. پدې دنیا انسان ، اشرف المخلوقات او خدای خپل خلف ګرځولې ، دهغه دلارښوونې لپاره دې دنیا ته خدای ۱۲۴۰۰۰ پیغمبران اواسماني کتابونه او صحیفې رالیږلي او دا نړۍ یي پخپل علم ، قوانینو ،دین او شریعت سمباله کړیده .د انسان داستفادي لپاره یي نه ختمیدونکې لایتناهي زیرمې او د هغې څخه یي داستفادې هر ډول امکانات او لارې چارې پیدا کړې دي. سره ددې چې د حرص ،آز ،غبن او غصب څخه د احتراز په خاطر اصراف شیطاني عمل ګڼل شوې او ټولې دغه ډول لارې چارې یي د امکاناتو په محدودیت او حتاد ځاني زیان دقیوداتو له مخې مقید ګرځولي او د « خیرالامور اوسطها» په بناء یي وسط لار غوره ګڼلي ده .لکن بیا هم ځیني انسانانو حرص ،آز او اصراف غوره ګڼلې او دانړۍ یي د نورو لپاره بلاتشبیه په رښتیني دوزخ اړولي او خدایي ټول نعمتونه یي په ټولو اصلي مولّدینو حرام ګرځولي . ښه به داوې دغه لیونیان جبراً هم ددې

او هم دهغه جهان د عذاب څخه وژغورل شي.

ترڅودټول بشریت لپاره پدې دنیا واقعي جنتي ژوند جوړول ممکن شي. فکر نه کوم چې ګوندې پدې کار خدای له مونږ څخه ناراضه شي . زه چې د قرآن شریف او دین عالم نه یم لازم نه ګڼم پدې موضوعاتو بحث وکړم. ښه به داوي ، ددغه علومو پوهان پدې باره کې ضروري مفصل بحثونه وکړي. ما یواځې غوښتل ووایم چې د خدای په کلام کې ددې جهان لپاره دنمونې او سرمشق په حیث نه یواځې د اخرت د ممثل ژوند یا دعبرت په خاطر د تاریخي حوادثو څخه بحث شوېدې بلکه دخدای کلام په زیاته اندازه دپیغمبر ، داصحابانو ،د هغه محیط د خلکو دژوند ،حکومت ،اداري ،قانون ،جهاني مناسباتو ،همداسې د انسان او محیط ،انسان او انسان ، انسان او حیوان ، انسان او خزنده او داسي نورو ورځنیو مسایلو ته وقف شوې او په هره ساحه کې دقیق معیاري نورماتیفونه او قیودات وضع شوي او د عدل ،انصاف ، مساوات ،تقوا ،سخاوت ، ځوانمردۍ ، صلهً رحم او ډیرو نورو متقابل تعاوني اړیکو باندې تأکید شوې دې .زما په عقیده مونږ باید خپله دغه نقده نیکي ،احسان ، فداکاري او نور په نسیه ځکه عوض نکړو چې په اخرت کې زمونږ دغه نیکۍ او احسان ته څوک احتیاج او ضرورت نلري ،او که دنیا اساسي او یواځیني وخت داحسان اوسي ، عبث به مو له لاسه ورکړي وي. د بلې خوا ،که چیرې همدا نړۍ د مبارزې اساسي ډګر نه وي د خداي قانون ،د خداي کلام ، د پیغمبر کلام او دهغه عملي ژوند پدې نړۍ کې د بشریت لپاره د عملي ژوند دود ،دستوراو رسم څخه برعلاوه د ذات البیني متقابل فرضي او سنتي حقوق او وجایب ، د کورنۍ د مهربانه

ketabton.com - The Digital Library

پلار ، د فساد او خرافاتو د لـه منځـه وړلـو او پـه جهـان کـې د واقعي علمي انقلاب قاطع انقلابي شخصيت ،داولس لپاره هوښيار او زيرکه سياسي رهبر ، د جنګ په ډګر او جبهه کي تاکتيکي او ستراتيژيکي اګاه او بيدار قوماندان ، په ټولنه کې بې کيني او له حسادت څخه ليري با حوصله او بردو باره انسان ، په معاملاتو او مناسباتو کې د کامل اعتبار وړ او د امين په صفاتو موصوف اوپه بين المللي ، بين الاقوامي او بين العقيدوي مسايلو کي د کاملي دموکراسۍ ، دقت او جرئت څښتن په حيث د عملي ژوند د طرز او اصولو نمونې او مثالونه قدم په قدم عملي کولو باندې څله دومره ټينګار کيدلې ؟ دا هم پرته له خارق العاده معجزي بل څه ندي چې يوه امي انسان « محمد (ص) » دغه ستر رسالت د خدای درضاء او قضاء سره سم سرته ورساوه چې دهغه د اخلاقو په اړه يې قرانکريم فرمايي: (انک لعلي خلق عظيم). « ای پيغمبره ! يقيناً ته د لوړو اخلاقو درلودونکې يې»

جورج برنارد شاه وايي:

ــ ما هغه (محمد صلی الله علیه وسلم) مطالعه کړ ، هوهمغه زړه راښکونکې انسان ، زما په اند خو د عيسیٰ علیه سلام په ځای بايد همده ته د انسانيت د ناجي يا خلاصون وربخښونکي لقب ورکړل شي.

ــ زه په دې عقيده يم که چيرې د هغه په څير يو شخصيت ته د دې نوي وخت ديکتاتوري هم ورسپارل شوی وای نو هغه به په دې توانيدلای وای چې ستونزې په داسې يوه طريقه حل کړې چې ترټولو اړينه سوکالي او خوښي وروبخښي.

ــ ما د محمد (صلی الله علیه وسلم) د عقيدې په اړه دا

وړاندوينه لا دمخه کړې ده چې داګروهه به ارومرو د سبانۍ اروپا لپاره داسې د منلو وړ وي لکه څرنګه چې ننۍ اروپا ته يې منل پيل شوي دي.

ميکايل ايچ هارټ په خپل کتاب [د نړۍ د سلو ستر واغيزلرونکو انسانانو مراتب] کې په خپل اند د نړۍ سل نوماند شخصيتونه پرتله کړي او محمد صلی الله علیه وسلم ته يې تر ټولو لومړي مقام ورکړې

زما دا غوراوی چې ولې مې محمد د نړۍ د سلو ستر و اغيزلرونکو انسانانو دلست په لومړي سر کې راوست شايد ډيرو ته عجيب وبريښي او کيدلای شي نور ډير زما داکارد پوښتنې لاندې راولي خو ليکن هغه (محمد) په انساني تاريخ کې يوا ځينې سړې دې چې د ژوند په مذهبي او غيرمذهبي دواړو اړخونوکې له حده وراوښتې کامياب وو .

ــ لامارټاين چې يو مشهور تاريخ پوه دی کله چې د بشري ارزښت او عظمت په اړه غږيږي نو په ډير ډاډ سره وايي چې: که چيرې د مقصد سترتوب ، د امکاناتو کموالې او د پايلو په زړه پورې والې او ارزښت د يو انسان دنبوغ يوا ځيني درې شرايط وي نو بيا ځوک دا جرائت کولای شي چې د معاصر تاريخ کوم ستر شخص د محمد (صلی الله علیه وسلم) سره پرتله کړي.

ــ هغه د شلو نړيوالو او يوی سترې روحانی امپراطوری بنسټ ايښودونکی وو که هغه ټول مقياسونه وګورو چې د يو انسان لوړتيا او سترتوب پرې کچ کيدلای شي نو بايد وپوښتو چې: ايا له هغه (محمد) څخه کوم بل ستر شخصيت هم شته.

توره نه بلکه اخلاقي لوړتيا:

ماغوښتل د هغه بهترين انسان په اړه وپوهيږم ،هاغه چې د

ketabton.com - The Digital Library

میلیونونو انسانانو په زړونه واکمن دی

کله مې چې د هغه د ژوند لیک دوهم ټوک بند اوه نو په دې مې افسوس کاوه چې ما د دغه ستر شخصیت د ژوند په اړه کافی معلومات نه درلودل.

زه په دې خبره له حده هم زیات ډاډه شوم چې د ژوند انه په هغه ورځوکې یوائې توره نه وه چې د اسلام لپاره یې ځای ګټلی وو.

دا د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د ژوند ساده توب، پرځآن بشپړ ډاډ ، د خپل هدف به اړه ژمنتوب، د ملګرو سره وفاداری ، د هغه زړورتیا ، د ډار نه موجودیت او په خپل کار او هدف کې د الله بشپړ اطاعت او مننه وه ، هو همدغه شیان وو او نه توره چې هرڅه یې د هغه مخې ته راوړل او پرټولو ستونزو او خنډونو یې هغه ته بری ور وباخښه. «مهاتما ګاندي»

هر اړخیز او بشپړ شخصیت:

د ملتونو د یوالي هغه ټولنه چې محمد صلی الله علیه وسلم رامنځ ته کړې وه د انسانی وروروڼی او نړیوال یووالی داسې اصول یې وړاندې کړي چې د نړۍ د نورو ملتونو لپاره د رڼا د څرک ښه لګه لری"

" د نړۍ هیڅ قوم او ملت د ملتونو دیووالي انځورته د حقیقت د جامو په اغوستو کې د اسلام سره سیالي نه شي کولای."

محمد صلی الله علیه وسلم یو ښه ونکی وو ، یو ټولنیز اصلاح راوړونکی وو ، د اخلاقو یو لارښود وو ، یو اداري مشر وو ، یو ریښتونی او ایمان لرونکی ملګری وو ، یو زړه راښکونکی دوست وو ، یووفالرونکی مېړه وو ، یو مهربان

پلار وو .....داټولې ځانګړتیاوې په یو شخص کی راټولې شوې وې.

پروفېسر هورګ رنج:

« ان الله لا یغیرما بقوم حتي یغیروا ما بانفسهم ». پدي کي به څه بدي وي چې که مونږ د یوه داسي انسان د رسالت لاندي چې هم خداي (ج) او هم ټول بشریت « لعلي خلق عظیم » په صفاتو ستایلي ،لومړي په خپل ځان او بیا پدي جهان کي بنیادي تغیر راولو ، دظلم او نارواامخه ونیسو او دخدائي عدالت ،سخاوت ، انصاف،قانون او احکامو مطابق یو ممثل متناسب نظام جوړ کړو. که چیرې دبشریت په نوم، د انسانیت په نوم مونږ یو انسان د غم او درد او بچیان یې د ناامیدی او مایوسی څخه وژغورو پدې به څه بدي وي ؟

دخدای عدل، انصاف ،دین ،مذهب او قانون خو همدا ډول حکم کوي ! او که نه یو انسان یې د ظلم کولو ، بل یې د ظلم پر ځان منلو ، یو یې د خوشحالی او مستی او بل یې دغم او درد ګاللو په خاطر پیدا کړېدي ؟

سید جمال الدین افغان چې د قرآن او دین لوی عالم وو په حقه ویلي چې « زه دظالم او مظلوم دواړو سره عداوت لرم. د ظالم سره دهغه دظلم په خاطر او مظلوم سره پدې خاطر چې دظالم ظلم پرځان منې ». خدای په حقه رشوت اخستونکي او رشوت ورکوونکي ، سود اخستونکي او سود ورکوونکي یو ډول دجزاء وړ ګڼلي .

عمل او عکس العمل ، جبر او اختیار په دې جهان ، په عالم الاسباب کې د خدایي علم عام قوانین ګڼل کیږي

او همغسي چې هر انسان د خپلو نیکو او بدو اعمالو جزا په

ketabton.com - The Digital Library

اخرت کې وینې ، پدې دنیا هم د ښو او بدو اعمالو دجزا وړ ګرځي. د خدای په دین ،احکامو او قوانینو کې په عدل، انصاف ، مساوات او حتاسخاوت سره د انسانانو په متقابلو حقوقو او وجایبو خو لا څه ،حیوانات چې خدای دانسان لپاره پیدا کړي ، ظلم او ناروا یې پرې منع کړي او حتا د حلالولو په وخت کې باید کمترین درد اوزجر وویني.

په یویشتمه پیړۍ کې انسان ډیر علمي ــ تخنیکي امکانات او هرډول نه ختمیدونکې زیرمې په واک کې لري (۴۵ کاله پخوا یو چا په ډیره مأیوسۍ سره په یوه علمي بحث کې وویل ، چې که پطرول خلاص شي نو څه به کوو؟ ما په ځواب کې ورته وویل ،وارخطا کیږه مه ، اول خو پطرول نه خلاصیږي ، بیا هم کله چې پطرول خلاصیږي هغه وخت به ډبرې هم اور اخلي). خدای انساني طبعیت داسې پیدا کړې ، هرڅه چې زیات وخوري هغه ورته زهر ګرځي. خو دا د ظالم زامن پدې هم نه پوهیږي ،بیاهم دبل چا دخولې مړۍ په خپله خوله ننباسي، وایي ماته دي زهر شي ، خو چې ووینم بل زما په مخ کې له لوړې مړ شو. دا ظالمان د پنځو ټنګو په خاطر په حقیقت کې زهر تولیدوي او په خلکو یې خوري او په مرضونو یې اخته کوي. دوی په خپله خوښه ځینې امراض په ځینې منطقو کې ترویجوي چې نفوس کم شي . دوی په قطعي ډول د ډیرو امراضو مخنیوي کولې شي ،خو نه یې کوي چې د دوی لپاره د تنفس ساحه پراخه شي. دا داقتصادي بحرانونو ، د غذایي او انرژیتیکي زیرمو د کمبود ډنډوري پوچې او عبث دي ، دنړۍ دنیم څخه زیات نفوس د پرخورۍ په مرضونو اخته دې ، چې که د دغه حرص او تنګنظرۍ څخه تیر او لږ څه انساني فکر

وکړي ، هر څه به سم شي.

مونږ ټول پدې پوهیږو چې ډیري پیسې په ډیره ناروا ، ډیر ظلم ، ډیره غلا ، ... سره پیدا کیږي. هغه څوک چې ډیرې پیسې لري ،دانساني ژوند دهیڅ نعمت په لذت او خوند نه پوهیږي . دده ژوند دغلې په څیر دې. لکه غل د پولیس ، قاضي ، دولت ، خپل ،پردي ،ښځې ، اولاد ،ورور ،پلارا و هر چا څخه په ډار کې وي. یوائې دروغ وایي او دبل هر چا څخه زیات شکایت کوي ، چې بل ترې طمع ونه کړي. پکار دادي دغه بیچارګانو ته له دغه بدبختۍ څخه نجات ورکړل شي.

پدې باره کې زما وړاندیز په لاندې ډول دي:

ــ بین المللي انستیتو تونه او موًسسات لکه ملګري ملتونه ، بین المللي محکمه ،بین المللي بانکونه ، ... او نور بین المللي موًسسات او ارګانونه چې تر اوسه وجود نلري باید تأسیس شي ؛

ــ د دې دپاره چې د پیسو فزیکي موجودیت دهر ډول غیر قانوني ښو له لارې ملي او شخصي ثروتونه غصب نه کړي شي «لکه چې برهان الدین رباني، احمد شاه مسعود او عبدالرشید دوستم چې دخپل حاکمیت په دوره کې د ټولو افغانانو ټول ملي او شخصي ثروتونه او شتمنۍ غصب کړلي» له منځه ولاړ شي او په عوض دې د کار په تناسب معیاري واحد وټاکل شي او اقتصاد پوهان دي په لازم شکل د ننني علم او تخنیک امکاناتو څخه د پوره ګټې په اخستلو ، دهغې لارې چارې وسنجوي ؛

ــ که چیرې د پیسو په راکړه ورکړه کې اسلامي قوانین او احکام په نظر کې ونیول شي ، فکر نه کوم عمده لا ینحله

ketabton.com - The Digital Library

مشکل او پرابلم پیدا شي. بیا هم د شخصي او خصوصي سرمایي د بې حده زیاتوالي په صورت کې ځینې شرایط وضع اویا دعامه ښیګنو ځینې وړاندیزونه لکه نن چې یې په نړۍ کې رواج موندلې او په افغانستان کې مونږ د بیات بنیاد مثال راوړلې شو، د متقابل مساعدت او سهولتونو په څیر ومنل شي ، ددې او ډیرو نورو ټولنیزو پرابلمونو د له منځه تلو پیل به وي ؛

ـــ هیڅ بانک دې اجازه ونلري چې د چا توري او د غلا پیسي وساتي ،او په هر چا د هر ملک چې وي ، که د غلا تور د ملي او بین المللي محاکمو لخوا ثابتیږي ، مربوطه بانک باید نومورې پیسي قانوني مرجع ته ولیږدوي ؛

ـــ د بین المللي تنظیم لپاره دې بین المللي اساسي قانون جوړ او په وړو او لویو هیوادونو دې شرافتمندانه یو ډول تطبیق شي ؛

ـــ د اجتماعي ، کلتوري ، علمي ، ... ارګانیک تعادل او انټګریشن په خاطر دې پرته له جبر او میخانیکي روشونو څخه د هر چا لخوا د هرډول مساعدت څخه دریغ ونه شي ؛

ـــ ما دنمونې په شکل دغه مثالونه وړاندې کړل ، د چارو کارپوهان کولې شي زما پورتني وړاندیزونه اصلاح او نور کمبود اړخونه دې تکمیل کړي.

روح ـ ظهور ،بدلون او پایښت یې

وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلرُّوحِۖ قُلِ ٱلرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّى وَمَآ أُوتِيتُم مِّنَ ٱلْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلاً (۸۵) ترجمه: او پوښتنه کوي له تانه له روح څخه ،ووایه چې له امره د رب ځما دي او نده درکړي شوي تاسي ته له علم څخه مګر لږه . که چیري ددي مبارک آیت معنا او تفسیر ته ځیر شو او همداسې هغه تذکر چې د قرآنکریم په نورو آیتونو کې د روح د پیدایښت او ظهور په باره کې شوېدې ، سره ددې چې د روح عام هر اړخیز ماهیت افاده کوي ، خو په حقیقت کې ددغه مسئلې په ټولو تاریکو اړخونو او کنجونو رڼا اچوي او هیڅ ډول شک او شبهې ته تاریکه ساحه نه پاتي کیږي. د خدای په کلام کې په ځانګړي او مشخص ډول یوائي د انساني روح د پیدایښت په باره کې دیوې پروسې په حیث بحث شوېدې. د پروسې د مختلفو اړخونو ،او په معینه مرحله کې یعنې دځلورمې میاشتې په پوره کید وسره د انسان مخ په تکامل وجود کې د روح دابتدایي ماهیوي مفهوم په کچه دلومړې تحرک رامنځته کیدل، په شپږمه میاشت د قوام او پایښت مرحلې ته رسیدل او په دوه نیمو کلونو کې پر ځان ابتدایي اتکاء پیدا کول او بعدي پروسه په څرګند ډول د دغه حقیقت مبین او څرګندوی ده چې دهر موجود او خلقت د پیدایښت او بقاء د پروسې په مختلفو مراحلو کې د ظهور ،تکامل او انحطاط په منحني لاروهي او په ځانګړي ټاکلي وجدي حالت او وضعیت کې قرار لري. د قرآنکریم په تفسیر کې دغه مفهوم په پوره دقت سره دا ډول افاده شوېدې: «دروح علم او شعور او

ketabton.com - The Digital Library

لوړ صفات په تدریج سره په کمال رسیږي او په اړواحو کې د کمال د حصول په اعتبار بې حده تفاوت او دمراتبو فرق وي تر دې چې د الله تعالی له تربیته یو روح داسې لوړ او اعلی مقام ته رسیږي چې نور ارواح هغه ته له سره نشي رسیدې... ». په پورتني عبارت کې چې یواځې انساني روح ته پکې اشاره شوې، په حقیقت کې دانساني روح ذهني ،جسمي او ټولنیز و سترو تفاوتونو ته ګوته نیول شویده او دا په ګوته کوي چې روح کوم مجرد مفهوم ندې ، نه یواځې عقل ، پوهه او شعور افاده کوي ،لکه چې ځینې پوهان روح ، جوهر ، عقل ، شعور او دغه ډول نورو مسایلو ته برابر ارزش قایل دي.هګل عقیده لري چې بشري تاریخ د مطلق عقل د پلوشو مظهر دي.محمد نادر ایوبي « کندهاري» پخپل کتاب (فلسفه)کې دهګل نظر په لاندې ډول لیکي: «د هګل په عقیده په عالم کې یو جهاني او مطلق عقل چې پوهه یې د افرادو تر خیال او تصور لوړه ده چې دبشر په تاریخ کې څرګند شوېدې.کله چې یوه ټولنه بله ټولنه له منځه وړي او بري حاصلوي ،همدغه جهاني مطلق عقل چې دمخه دمغلوبې ټولنې سره وو و دوهمې غالبې ټولنې ته درومي،دغه جهاني مطلق عقل د عالم دنظام او پالنې محرکه قوه ده چې د افرادو په یوه خپلواکه ټولنه کې بشپړیږي ،دې وایي چې په ټولنه کې هم هغه حرکت او پرمختګ چې په کایناتو کې موجود دې سته ،شتمني او مالونه هم دانسان دتکامل د پلوشو نتیجه ده او قانون هم د جهاني مطلق عقل د اغیزو څخه د خپلواکو افرادو په ټولنه کې بشپړیږي او هر فرد خپل فردي عقل باید دهغه جهاني مطلق عقل سره عیار کړي او کوم څوک چې محض د خپل هوس تابع وي په حقیقت کې خپلواک ندې هر کله

چې فرد دټولنې سره (یو)سي خپلواکي مومي ،تاریخي سیر د کاملو دولتوظهور څرګندوي...» « ۶۰۶ مخ »همداسي په « تاریخ فلسفهً شرق وغرب »چې د سروپالي راداکریشنان په مشرۍ د پوهانود یوې ډلې لخوا تالیف او جواد یوسفیان په فارسي ژبه ژباړلې د هګل د روح د فلسفي تر عنوان لاندې لیکي: « که منطق د هګل دنظام بنیاد وګڼو(حال داچې منطق د هیڅ ډول نظام بنیاد نشي جوړیدلې) ،دروح فلسفه ددغه فلسفي بنیاد افق ګڼلې شو » (دوهم جلد ۲۷۴ مخ) زه دهګل په پورتني نظر او عقیده او دروح په فلسفه پدې لیکنه کې تبصره نه کوم ،اودغه تبصره هغه فرصت ته ساتم چې که ژوند ماته راکړ او په ټولیزه توګه مې د روح په باره کې د پوهانو په نظریاتو څه لیکل غوښتل ، پریږده چې د هګل په پورتني نظر محترم لوستونکي پخپله قضاوت وکړي چې څومره منطقي تسلسل او قانونمند منطق په کې وجود لري؟ زما په عقیده هر څوک که د روح مفهوم د عقل ، شعور او یا دهګل په څیر دټولني دتاریخ سره پرتله کوي او په یوه ستر ګه ورته ګوري،روح ته ډیر کم ارزش قایل شوېدې.ځکه چې روح کلي مفهوم دې او دانسان د وجود دټولو اعضاوو او اجزاوو د کلي فعالیت وجدي وضعیت او دیالکتیک پوري اړه لري ،لکن ځانګړې پدیدي لکه احساس ،عقل ،شعور ،تحرک او نور، سره ددې چې د نورو اعضاوو نسبي او متداخل رول پکې بې تاثیره نه دې ،خو پریکنده رول پکې په مشخص ډول یوله اعضاوو لکه مغز په عقل او شعور ،حسي اعضاء په احساس او داسې نور په نورو پدیدو کې لوبوي او ددغه ځانګړو اعضاوو د قسمي یا کلي ضرر په صورت کې اړونده پدیدي هم متضرري

ketabton.com - The Digital Library

کیږي . همداسې که څوک جهاني روح او یا د بته ورته مفاهیم دخدای د لوی ذات او حتا د یوه کوچني مادي واحد د سبستانسیون (ماهیت) سره په یوه تله تلي یا یو شان ارزش قایلیږي، یا په ډیره سادګۍ دغه ډول نامتناسب مقیاسونه ردوبدل کوي ، یا هغې ته څانګړې ماهیت او بعد قائیلیږي یعنې د مادي واحد دجمعي هراړخیز دیالکتیکي وجدي حالت یواځې په یوه اړخ ډډه لګوي او یا دتناسخ دتصوري او تخیلي موهومي تیورۍ له مخې له یوه خلقت اوحتا له یوې ټولنې څخه بلې ټولنې ته دجهاني روح په لیږدونې باور کوي، ما لپاره دمنلو وړنه بریښي. شک نشته چې روح د کوچنۍ ذرې څخه نیولې تر کلي مادي موجودیت او همداسې دزمان او مکان د ابعادو په عمودیت او افقیت کې همغسې چې روح همیشه نسبي مفعوم لري ، په هره لحظه کې مشخص او څانګړې مفهوم هم دې. دغه څانګړتیاوې نه یواځې د څانګړې نوعې بلکه د ټولو خلقتونو په زماني اومکاني ابعادو کې هیڅکله دمقایسې وړ ندي. دمخه مونږ پدې موضوعاتو پوره بحث کړې چې په هر ه پدیده ، خلقت او هر مادي واحد کې ټولې پروسې ،حرکتونه او قانونمندۍ همزمان او هم مکان په متداخل ډول پر مخ ځي او دخپل مادي واحد په کچه مُحصل وجدي حالت رامنځته کوي او روح په هره کتګوري او په هر معنوي موقف کې چې اوسې دډیر ابتدایي حالت څخه نیولې تر خورا عالي مغلق وضعیت پورې ددغه وجدي حالت ددیالکتیکي وضعیت د محصلې په توګه ظهور کوي ،نه دکوم څانګړي جزد وجدي حالت ددیالکتیکي وضعیت د نماینده په حیث. په همدې سبب مونږ په هیڅ دلیل نه شو کولې چې انساني روح دهغه د عقل اویا

جهاني روح د خدای د علم او ذات سره پرتله او یا په شرک ومنو. ددې موضوع دپوهاوي په خاطر زه غواړم یو ساده تخنیکي مثال راوړم. په تخنیکي جوړښتونو کې محرکه قوه او یا په اصطلاح محرک روح ،چې دټاکلي هدف د ترلاسه کولو په خاطر باید ایجاد شي ، دمغلقو میخانیزمونو یو کامپلکس سیستم او یا سیستمونه ایجادیږي. دمثال په ډول له یوه ځایه څخه تر بل ځاي پوري د مسافرینو او یا د ټاکلي وزن دلیږدولو په خاطر الوتکې ته ضرورت پیښیږي.الوتکه پخپله مدرن او ډیر مغلق تخنیکي کامپلکس او دهغې د محرکې قوې د ایجاد لپاره انجن یو بل مغلق سیستم ګڼلې شو . په انجن کې د کشش د قوې د ایجاد په خاطر مختلف تخنیکي سیستمونه او قسمتونه فعالیت کوي او هر یو خپل ټاکلي رول لري ،خود کشش دقوې په ایجاد کې مرکزي او اساسي رول توربین او آیرودینامیکي مجراپوري اړه پیدا کوي چې پرته له هغې اصلاً د کشش قوه نه ایجادیږي.ایا مونږ کولې شو دانجن د کشش قوه د هغې د مادي ذاتي موجودیت په حیث ومنو آو یا یي ورسره پرتله کړو ؟او یا ،ایا ممکنه ده دانجن دکشش قوه دیوه قسمت او یا یواځې دیوه میکانیزم مولود وګڼو ؟دانسان په وجود کې د روح موقف هم همداسې دې. د حرکت دانتقال دوسیلي اویاپه هر مادي واحد کې دوجدي حالت دعلت په موخه او نوم کوم مشخص میکانیزم او موجود وجود نلري ،او نه مشخصي څانګړي وسیلي او حتا کومې برخې ته د محرکې قوې د انګیزې او علت په توګه ګوته نیول کیدې شي ، بلکه دهغې ترشا څانګړي میکانیزمونه په مشخصو فعالیتونو سره وجود لري چې په کل کې ددغه څانګړو فعالیتونو قانونمند ارګانیک انتګریشن

ketabton.com - The Digital Library

اوديفرنسيشن د معين کميت او کيفيت په تناسب معين وجدي حالت ايجادوي. په همدې ډول د خدای دمقضي ارادې له مخې انساني او يا دبل هر خلقت روح هم ،دساده څخه تر مغلقه پورې ،د نظام د قانونمندۍ په بنياد په معينو زماني او مکاني ابعادو او د کميت اوکيفيت په تاکلې منځپانګه سره په تاکلي او مشخص ماهيت او وضعيت سره دظهور ، بقاء ،تکامل او انحطاط په مسير لاروهي او تر څو چې تاکلي وجدي حالت او مشخصه منځپانګه وجود ونلري روح هيڅکله د خپل سفر په لارکې په هيڅ يو ددغه وضعيتونو کې واقع کيدلې او برقراريدلې نشي. په همدې علت دانسان دروح دظهور په خاطر څلور مياشتينې او داستقرار او قوام په خاطر يې لا اقل نور دوه مياشتيني زماني بعد ته ضرورت ليدل کيږي. دخدای په علم کې دروح مسئله ددې څخه هم ډيره مغلقه او دقيقه ده. د طب علم اټکل کوي چې د انسان وجود د لس تريليونو (10 000 000 000 000) نه د زياتو حجراتو څخه جوړ دې. دخدای دکلام په قول ، دمخه مونږ وويل چې روح يوه پروسه ده ، يعني د قضاء او قدر دقانون له مخې په ديالکتيکي لحظوي تحول او تکامل کې قرار لري. د انسان دوجود دلس تريليونو څخه زياتو حجراتو هره يوه حجره، په حقيقت کې ، ځانګړې مادي واحد جوړوي او دهري حجري د وجدي حالت څخه نيولي دبدن دمختلفو ارګانونو او اعضاوو ديالکتيکي انتګرالي او ديفرنسيالي موجوديت د روح او مادې کلي وجد کې ځانګړې رول لوبوي. په همدې علت ممکنه نده د څلورو مياشتو څخه دمخه، تر څو چې د کوچني وجود لا لازمه کمي او کيفي منځپانګه نه ده تر لاسه کړې، دانساني روح ابتدايي او يا بعدي

تکاملي او انحطاطي مراحل نشي رامنځته کيدلې . دبلې خوا مونږ پوهيږو چې په هره لحظه کې دانسان د بدن د لس تريليونو حجراتو څخه ډير حجرات مري او دهغې څخه څه زيات يا کم نوي پيدا کيږي. تر څو چې د نوي حجراتو شمير د مړو حجراتو د شمير څخه زيات وي ، وجود تکامل کوي. کله چې د مړو حجراتو شمير د نوو حجراتو له شمير څخه زيات شي ،د ژوند منحني مخ په زوړ شي ،يعنې انحطاط شروع کيږي. کله چې دانسان په وجود کې د يوي ذري په کچه بدلون پيښيږي ،د خدای د لوی علم په حافظه کې محفوظ او هيڅکله لا درکه نشي پاتي کيدلې او بې پله له منځه نه ځي او همداسې دهر کوچني تغير په پيښيدو سره دبدن په وجدي حالت يا په بل عبارت د روح په وضعيت کې متناسب بدلون رامنځته کيږي. د بلې خوا د خدای په علم کې معما ، موهومي ،نامعين او متوالي حالتونه او وضعيتونه وجود نلري او نه خپل مخلوق د ناممکناتو او لا چاری سره مخامخ کول غواړي. د خدای د لوی علم له مخې بې شميره پروسې ،قضي ،فورمولبندۍ او افادې په متداخل ارګانيک انتګريشن او ديفرنسيشن کې د حل واحد ځواب پيدا کوي او هيڅکله د شک او تردد په څلورلاري او دوه لاري کې څوک نشي واقع کيدلې. دمخه هم ما په خپل ناقص آند او فکر د خدای دلوی علم خارق العاده سمښت او دقت کچې ته داسې اشاره کړې وه چې: د انساني وجود په بيولوژيکي حجره کې ۲۳ جوړې ، يا په بل عبارت ۴۶ کروموزومه وجود لري. که چيرې يو له دغه کروموزومونو څخه کم وزيات شي ،دانسان دوجود ارثي تسلسل شليږي او انسان د مونوګلوئيد په بڼه په جهان کې سترګي غړوي او معفيتي

ketabton.com - The Digital Library

سیستم یی هم پر ځای نه پاتي کیږي. نن علم او تخنیک د « Embryology جنین پیژندنې» په برخه کې دومره پرمخ تللې او لابراتواري څېړنې په ډیره چټکۍ سره روانې دي چې د غیر متراقبه پیښو څخه پخپل وخت مخنیوې وکولې شې. نن په امریکا ،اروپا او ځینې نورو هیوادونو کې په تجربي لحاظ ددغه ډول تربیه شووؤ ځارویو غوښې خوړل کیږي. په ټولنیز لحاظ به دا خبره سمه او ګټوره وي ، خو که د شخصي مقاصدو لپاره وکارول شي نه جبرانیدونکي فاجعې به رامنځته کړي. په همدې خاطر د علمي پر مختګونو سره هم باید مسؤلانه کړه وړه وشي او تل په باوري او خوندي مصؤن موټي کې یواځې د خیر ښیګڼې ټولنیزو ارمانونو د پاللو او ترلاسه کولو په خاطر وساتل شي. کله چې امریکایي فضاء نورد N.Armstrong په ۲۱ د جولای د ۱۹۶۹م کال کې د Apolo د قوماندان په حیث سپوږمۍ ته تللې وو د کونړ دیوه مشهور شخص د مړینې په مراسمو کې ډیر پوهان او مشهور دیني عالما راټول شوي وو او ددغه تګ په امکاناتو او عدم امکاناتو باندې ډیر تود بحث کیده. ځیني دیني عالمان چوپه خوله پاتې وو او د نورو خبرو ته یې غوږ نیولې وو. لکن ځیني نورو سخت مخالفت کاوه. ماهم ددوی خبرو ته غوږ نیولې وو. کله چې یوه دیني عالم په قطعي ډول مخالفت ښکاره کړ او د مقابل لوري په ځواب کې یې وویل ، « که په رښتیا ارم سټرانګ سپوږمۍ ته ختلې وي نو یو تور څادر دې د سپوږمۍ په مخ وغوړوي ،چې له مونږ څخه پټه شي بیا به یې ومنم . زه چې د مولوي صاحب اړخ ته نژدي ناست وم په ټیټ اواز مې ورته وویل چې استاده سپوږمۍ دومره کوچنۍ نده چې په څادر کې پټه شی او که په تور څادر کې پټه هم شي

،بیا به هم سپینه ښکاري . که چیري د خدای (ج) او پیغمبر (ص) په قول کې سپوږمۍ ته ختل نا ممکن ګڼل شوي وي ، ښه به داوي هغه آیت او حدیث شریف دلیل راوړ. مولوي صاحب په ځواب کې وویل « ستازړه دې ووایم چې ختلي دي اوځان کافر کړم. په علمي مسایلو کې هره منطقي او قانونمنده وړاند وینه او خوشباوري ممکنه او منطقي هم ګڼل کیږي خو یو اړخیزه مطلق مخالفت، موضعګیري ،تعصب او تنګنظري ته په کې ځاي نه پاتي کیږي. مونږ نن وینو چې سپوږمۍ ، د شمسي نظام نورو سیارو او زمونږ له شمسي نظام څخه وړاندې نورو ستورو ته سفرونه تقریباً په ورځني معمول کار او چار اووختې دې.نو مولوي صاحب چې د خدای(ج) او پیغمبر(ص) د علم او کلام د پوهې او تفسیر وارث ګڼل کیده خو په حقیقت کې د هغې څخه بیخبره وو او د خپلې بیخبرۍ د پټولو په خاطر یې د تعصب او حتا جهالت څخه هم کار اخیسته ، په حقیقت کې د خدای لوی علم ته یې د خپلو سترګو د تنګو کسو څخه کتل او په خپله ناپوهۍ سره یې ټول بشریت د خدای د لوی علم په هکله « العیاذ بالله» بې باوره کاوه او د خدای د ذات او علم څخه د منکرانو لپاره یې د اعتراضونو او دروغجنو دلایلو څټه برابوله . کله چې خدای دا لوی جهان د خپل لوی علم له مخې قانونمند پیدا کړې دې ،کله چې خدای یواځې په انسان کې علمي ،منطقي ظرفیت او استعداد ایجاد ،علم یې په ښځه او نر فرض او د همدغه علم له مخې یې انسان د عالم خلف په حیث دجهان او ټولو خلقتونو په معرفت مکلف ګرځولې او دغه ټول خلقتونه یې دهغه لپاره پیدا کړي او دهغه په خدمت کې یې ګمارلي ،کله چې اسلام د ټولو ادیانو په نسبت خورا علمي او

ketabton.com - The Digital Library

خورا منطقي دين ګڼل شوې ، د بشريت په قاموس کې چيرې دغه ډول حماقت ، جهالت ، ناروا دروغجنې تنګنظرۍ ته ځای پاتې کيدلې شي ؟ ډير خلک او حتا پوهان داسې فکر کوي چې خدای ټولې دنيايي او اخروي چارې بالفعل او بالاراده پخپله سرته رسوي .زما په عقيده دا خبره به سمه نه وي.که خدای خپلو مخلوقاتو ته تيار خواړه رسولې ،څله به آدم(ع)او نور انسانان د عالم الاسباب عملي ازمويني ډګر ته راوتلي ؟ د څه لپاره خدای انسان د علم څخه برخمن کړي ؟ او د څه لپاره يې د خپل لوی ذات د خليفه لقب ورکړې دې ؟ دا ډول نظر د قضاء او قدر د عام قانون سره سمون نلري او د خدای عدل او انصاف د پوښتنې لاندې راولي . پدې صورت کې به ضرورت نه وو چې خدای دا جهان قانونمند پيدا کړې وې ، ځکه خدای په هر شکل چې وغواړي د خپل نظام دارې او کنترول له عهدې څخه وتلې شي او د انسان هر کوچنې فعاليت به « العياذ بالله» په خدايي کارونو کې مداخله ګڼل کيدلې او انسان ته به هيڅکله د خدای د مقضي ارادې له مخې انساني مقدرات او اختيار نه وې ورکړې شوي او دا به « العياذ بالله» هم د خدايي انصاف څخه ليرې وې چې کله بيا يې هم انسان د جهان او ټولو خلقتونو په معرفت مکلف ګرځولې وې ، ځکه چې انسان به بې له هغې هم د دغه کار له عهدې څخه نه وې وتلې.د بلې خوا د انسان لپاره د خدای د لوی ذات د لوی علم د سرمشق نمايش به څه ډول شوې وای ؟ او يا څه ډول به يې په خپل ځان باور او لازم جرئت پيدا کړې وای ؟ پدې صورت کې به د انسان د پيدايښت څخه هدف څه وو ؟ څه ډول به يې ژوند کولې ؟ او څه ډول به يې د خپل عبوديت رسالت او مسؤليت سرته رسولې ؟ خو مونږ پوهيږو

چې خدای الرحمن الرحيم ،عادل ، منصف او ډيرې لوبې پيرزوينې او لوريينې لوی ذات دې او په ټولو مخلوقاتو او په ځانګړې توګه په انسان يې سترې رواداری او پيرزوينې لرلې. په حقيقت کې خدای انسان او ټول خلقتونه د قضاء او قدر د قانون له مخې مقدر او مقضي ګرځولي دي .زما په عقيده که خدای ټولې چارې پخپله سرته رسولې ، د انسان لپاره د خدايي خلافت نه څه ضرورت ليدل کيده او نه به ددې لپاره کوم امکان او وسيله موجوده وې چې انسان د خدای د عالم خلف په حيث د خدای دلوی علم څخه اګاهي پيدا کړي. په حقيقت کې انسان او ټول خلقتونه د قضاء او قدر د قانون له مخې مقدر او مقضي ګرځيدلي ، دا لوي جهان يې په کل او جز کې قانونمند پيدا کړې او د خپلې مقضي ارادې له مخې يې د لوی جهان او حرکت متقابل ابديت او موجوديت يو تر بله لازمي ابدي علت او معلول ، قايم بالذات او خلل ناپذير ګرځولې دې.ددې په عوض چې خدای د خپلو بنده ګانو پرځای ټولې چارې پخپله سرته ورسوي او پاخه خواړه ورته وويشي ،د پوهې او عمل استعداد يې ورکړې ،هر چاته يې پخپل نژدې چاپيريال کې د عدالت ،انصاف او هر اړخيزې رواداری له مخې پرته له خوړو د هر ډول مصروفيت ،مشغوليت او علمي څيړنو په خاطر بې شميره امکانات او بې حسابه زيرمې موجودي کړي او انسان او نور مخلوقات هر يو يې د خپلو امکاناتو په تناسب مقدر او مکلف ګرځولې دې.ددې جهان ټول خلقتونه ، د خورا کوچني څخه تر خورا لوی او د خورا ساده څخه تر خورا مغلق پورې خپل خپل مقدرات او د هغې په تناسب مختلف هر اړخيز امکانات او اختيارات لري چې د خدای د مقضي ارادې له مخې د خپل ښه

ketabton.com - The Digital Library

او بد سر نوشت ،نیک او بد روح او دنیایي او اُخروي ځانګړو او ټولنیزو سرنوشت سازو قضایاوو او مسایلو کې صلاحیت ورکړې شوې او پرې مکلف ګرځیدلې دې.یعنې خدای هر خلقت دقانونمند نظام په شکل مقدر او خود مختاره پیدا کړې دې. نو ځکه روح هم دامري خلقت دمقدراتو په تناسب دخپل ظهور ، تکامل او انحطاط په پروسه کې د خپل نیک او بد سر نوشت او د خپل پیدایښت ،بقاء ،تکامل او حتا د انحطاط اختیار پخپل واک کې لري. یعنې چې د روح سرنوشت هم دخدای د لوی علم او د هغې د عامو قوانینو له مخې ، مخکې له مخکې نه تعینیږي ،بلکه د ورکړې شوي اختیار او مقدراتو په تناسب ، کولې شي هغه په خپله خوښه تعین کړي. روح د امري خلقت په حیث با الذات تغیر پذیر او فنا پذیر دې او دخپل ظهور ،تکامل او انحطاط په پروسه کې منحیث دهر قانونمند حرکت او قانونمندۍ په شکل د مادې د ابدیت په بناء ، ابدي شهودي قانونمند حقیقت جوړوي او دزمان او مکان په مختلفو مقاطعو او ابعادو کې دمادي عامو قوانینو له مخې نه یواځې د روح او وجدي حالت په کل کې، بلکه د هغې پورې داړوندې اجزاوؤ حالت او بدلون قابل د محاسبې او قانونمنده افاده یې هر وخت ممکنه ده.په همدې علت د خدای په کلام کې ویل شوي چې د حساب او کتاب په موقع کې دانسان دبدن ټول اعضاء په جداګانه ډول پخپله په انسان د نیکو او بدو اعمالو شاهدي ورکوي.که چیري روح مجرد مفهوم او په یوحال پیدا او باقي پاتې موجود وې نو د ځانګړو اعضاوو د ځانګړې شاهدۍ مسئله نه شوه مطرح کیدلې او یواځې په کل کې به د روح د عام مفهوم او موجود په حیث د شاهدۍ ذکر شوې وای. د خدای په

لوی جهان کې دخدای د لوی علم له مخې مرګ نسبي او ژوند ابدي مفهوم لري . هر مرګ دنوي ژوند اغاز او هر ژوند همزمان دنوي ژوند او مرګ په لور حرکت کوي او په متوازن ، متعادل او متناسب ډول دخدایي نظام دبقاء ساتندوی او همدغه دخدای د لوي نظام دبقاء او ابدیت لوی او انکار نه منونکې دلیل دې. د خدایي نظام قانونمندې ساتني او حفاظت ته خدایي طریقت ،شریعت او عبادت ویل کیږي او دهمدغه نظام څخه دسالمې ګټې په اخیستني او حفاظت پورې د بشریت او ټولو مخلوقاتو ټولې خوشبختۍ هم تړلې دي . نو ځکه د خدایي نظام ساتنه اومعرفت اودخدای د علم تحصیل د بشر لپاره د خدای د بې ساري نعمتونو څخه د اعظمي منطقي ګټې اخیستنې په مفهوم اومعنا ده، خدایي شریعت ددغه اعظمي استفادې لپاره یواځینۍ لار او خدایي رښتیني عبودیت ددغه ګټې اخیستنې خورا احسنه امکانات او طریقه ګڼل کیږي. مهمه خبره داده چې دغه تسلسل له پیله تر پای پورې ټول دخدای دلوی علم او د هغه ذات د لویې رواداري او پیرزویني په محور څرخي اود خداي په کلام کې د انساني روح دپیدایښت په پروسه کې زماني قیدیت ته اشاره شویده. زمان نسبي مفهوم دې اودهر مادي واحد په تناسب مختلف نسبي مفاهیم افاده کوي.د بلې خوا پخپله قیودات هم کیدلې شي دشرایطو په تغیر سره تغیر وکړي. روح مجرد مفهوم نه دې او نباید هغه مجرده پدیده وګڼل شي . ځینې پوهان د روح د زماني او مکاني ابعادو څخه منکر دي یعنې هغوی روح عام مفهوم ګڼي چې هیڅکله خارجي وجود نلري او چې څرنګه دغه ټول فعالیتونه سرته رسوي، ځکه خو هیڅوک نشي پوهیدلې او

ketabton.com - The Digital Library

باید هم پوه نشي. ځینې نور روح ته هر ډول زماني او مکاني ابعاد او تناسخ قایل دي. هغوی پدې عقیده هم دي چې بد روح د تناسخ پروسه کې د بدې او خبیثه ارواح په حیث په ځینې په اصطلاح کثیفو حیواناتو کې ترهغې دوام کوي ، ترڅو چې یې د نفس تزکیه وشي. خو زما په عقیده روح په هر زماني او مکاني بعد کې مشخص او ځانګړې دي او یواځې په مشخص خلقت او پدیدي پوري اړه لري اود اسلام دمقدس دین حکم هم همداسې دي ، او په هره پدیده او خلقت کې دهغې د اجزاوؤ د وجدي حالتونو د قواوؤ دویکتورونو محصله جوړوي.خو دغه محصله کومه ساده میخانیکي تجمع او انټګریشن نه دې ،بلکه همغسې چې د خدای دلوی علم دقانونمندۍ له مخې دا لوی جهان دټولو علومود قوانینو او ټولو اجزاوؤ دوجدي حالتونو په ارګانیک تداخل سره ددې لوې جهان او هر خلقت او اجزاوؤ بقاء پایداره ساتي ، خود هر حالت او وضعیت په کمترین تغیر سره همزمان تغیر مومي. دروح د پیدایښت او بقاء په پروسه کې همداسې تفاوت او دیالکتیکي تحول او تکامل ته اشاره شوې ، او تکامل او تحول پخپله مختلف اشکال دحرکت ګڼل کیږي . هر حرکت با الذاته کثیرالجوانبه او کثیرالبعدي پدیده ده. پدې معنا چې هیڅ حرکت په ځانګړې محدوده کې مقید نشي پاتې کیدلې او همزمان په متوالي ډول په نورو او نورو حرکتونو بدلیږي او هر حرکت پخپل نوبت د انرژي مختلف ډولونه منځته راوړي او هغه د نوي کمي او کیفي پدیدو د ایجاد سبب ګرځي .حرکت ابدي دې اود خدای د مقضي ارادې سره سم د ابدیت ضامن ګڼل کیږي. دغه پروسه په متواتر ، مستمر او متداخل ډول دوام پیداکوي او دمختلفو

خلقتونو او پدیدو د رنګینئ او تنوع علت او انګیزه ګرځي . مونږ دمخه د فلسفي اساسي مفاهیمو په باره کې دا هم ویلي وو چې « ماده متحرکه ده ځکه چې موجوده ده او موجوده ده ځکه چې متحرکه ده» . کله چې حرکت مجرد مفهوم او پدیده نشي پاتې کیدلې نو هیڅ مادي واحد او په هغه جمله کې روح هم د آمري خلقت او حقیقت په حیث مجرد مفهوم او پدیده نشي ګڼل کیدلې. د انساني روح د پیدایښت په پروسه کې د انساني وجود د کمي او کیفي متکامل او متحول خلقت په حیث څلور میاشتینې میعاد د روح دظهور لپاره مناسب او متناسب ګڼل شوې دې او یا په بل عبارت دا هغه زماني بعد جوړوي چې انساني وجود پدغه زماني مقطع کې د انساني روح دپیدایښت متناسب کمي او کیفي حالت او وضعیت ته رسیږي . پخپله میاشت ،کال او یا ورځ ،ساعت ، دقیقه ،ثانیه او یا نور زماني واحدونه ټول نسبي مفاهیم دي . د مثال په ډول د نجوم علم دا خبره معلومه کړې چې حتا زمونږ په شمسي نظام کې د عطارد دسیاري یوه شپه او ورځ دځمکې دشپې او ورځې ۵۹ برابره او یو کال یې د ځمکي ۸۸ ورځې کیږي ؛ د زهره یوه شپه او ورځ د ځمکې دشپې او ورځې ۲۴۳ برابره او یو کال یې د ځمکې ۲۲۵ ورځې کیږي ؛د ځمکي یوه شپه اوورځ ۲۴ ساعته او یوکال یې ۳۶۵ ورځې او شپږ ساعته کیږي ؛د مریخ یوه شپه او ورځ د ځمکې دشپې او ورځې نیمایي یعني ۱۲ ساعته او یوکال یې دځمکې ۳۸۷شپې او ورځې کیږي ؛ دمشتري یوه شپه او ورځ د ځمکي ۱۰ ساعته او یو کال یې دځمکي د ۱۲ کلونو برابر دي؛د زحل یوه شپه او ورځ دځمکې ۱۰ ساعته او یوکال یې د ځمکي د ۲۹ کلونو برابر دي ؛د یورانوس یوه شپه او ورځ دځمکې

ketabton.com - The Digital Library

۱۱ ساعتونه او یو کال یې د ځمکې د ۸۴ کلونو سره برابر دي ؛ د نپتون یوه شپه او ورځ د ځمکې ۱۶۰ ساعته او یو کال یې د ځمکې د ۱۶۵ کلونو سره برابر دي او بالاخره د پلوتون یوه شپه او ورځ د ځمکې د شپې او ورځې ۶ برابره او یو کال یې د ځمکې ۲۴۸ کاله کیږي. دا هغه ارقام دي چې اکادمیسن عبدالاحد عشرتي په خپل کتاب (اعجاز علمي قرآنکریم ، دوهم چاپ په صفحه ۹۱) ذکر کړیدي. لمر څرنګه چې شپه نلري تقریباً په ۲۵ ورځو کې یو وار پخپل محور څرخي او انتقالي سرعت یې په یوه ثانیه کې ۱۵۰ میله او د انتقالي حرکت یوه دوره یې پخپل مدار یعني یو کال یې تقریباً ۲۰۰ ملیونه کاله او یا په بل عبارت د « Milchsrasse ــ شیري جاده، د (کهکشان) » سفر ۲۰۰ ملیونه کاله دوام کوي. (Qur'an und moderneWissenschaft ,Dr.Zakir Naik , s, 14). پدي ډول ساعتونه ،دقیقي او ثانئي او د انسانانو او نورو خلقتونو او موجوداتو عمرونه د کلونو په حساب هم تغیر کوي او کاملاً نسبي مفاهیم لري .

د روح په باره کې د خدای په کلام کې ددې ذکر هم شوې دې ، کله چې روح له بدن څخه ووځي انسان مري. د بلې خوا مونږ د انساني آناتومۍ ، بیولوژي او نورو اړونده علومو له مخې پوهیږو چې د انسان مرګ د مختلفو عواملو له مخې پیښیدلې شي. د مثال په ډول که چیرې پانقراس پخپل وخت تاکلې اندازه انسولین او ګلوکاګون تولید نکړي ،په وینه کې د شکرې اندازه د لازم مقدار څخه ډیره زیاتیږي او یا کمیږي او دانسان د مرګ سبب ګرځي. د تایرایت غده چې په مرۍ کې ده په بدن کې د متابولیزم او نورو ستړو وظایفو په څنګ کې د

ایودین د تنظیم دنده هم لري . که دغه غده له فعالیته پریووځي ،برعلاوه له دې چې د انسان د سترګو ، مرۍ او مخ جوړښت بدلوي ،د مرګ سبب هم کیدلې شي. زړه په بدن کې مرکزي او ډیر مهم ارګان ګڼل کیږي . کله چې ځیني ارګانونه ، غدې لکه تریخې ، ځیګر ،پښتورګي او نور پخپل وخت لازم فعالیت ونکړې شي او یا په کافي اندازه انزایمونه ترشح نکړي ، په وینه کې غوړي ،مالګي ،اسیدونه او نور مواد جمع کیږي او د انسان د مړینې سبب ګرځي. پدې ډول ډیرنور مثالونه راوړل کیدې شي چې د ځیني ارګانونو د ناسم غیر متناسب او یا د نه فعالیت په صورت کې لازم مقدار ترشحات صورت نه نیسي او انسان مري. پدې صورت کې کولې شو وایو چې هر یو له دغه ارګانونو څخه ذاتاً په شکل د اشکالو د روح دنده سرته رسوي .خو زما په آند دغه ډول قضاوت او پریکړه به ساده لوحانه ،نئیف(ساده) او پریمیتیف (ابتدایي) وي.

ځیني پوهان روح او نفس یوشې ګڼي ،خو ځیني نور دهغوی په منځ کې فرق او تباین ته قایل دي. هغه کسان چې نفس او روح یوشې ګڼي ، شاید د تنفس د مفهوم او ماهیت په بناء یې دغه ډول نتیجه ګیري کړې وي ، ځکه چې د تنفس په بندیدو هم انسان مري . ابو علي ابن سینا د روح د وجود داثبات په باره کې خپلې رسالې او کتابونه د « نفس» تر عنوانونو لاندې لیکلي دي لکه: « دنا طق نفس پیژندنه» ، «د نفس په باره کې د خلکو اختلافات» ، « دبدن سره د نفس اړیکي « ، « علم النفس» او د « نفسي قواوو څیړنه» .مولانا جلال الدین بلخي د روح لپاره د خواجه سنایي په مرثیه کې د جان کلمه استعمال کړې او کثیر الوجهي شخصیت او ابعاد ورته قایل دي .

ketabton.com - The Digital Library

گفت کسی خواجه سنای بمرد — مرگ چنین خواجه نه کاریست خرد
کاه نبود او که ببا دی پرید — آب نبود او که به سرما فسرد
شانه نبود او که به موی شکست — دانه نبود او که زمینش فشرد
گنج زري بود درین خاکدان — کو دو جهان را بجوی می شمرد
قالب خاکی سوی خاکی فگند — جان خرد سوی سما وات برد
جان دوم را که ندانند خلق — مغلطه گوییم به جانان سپرد
صاف درامیخت به درد می — بر سر خم رفت جدا شد زدرد
در سفر افتند بهم اي عزیز — مرغزی ورازی و رومی و کرد
خانهٔ خود باز رود هر یکی — اطلس کی باشد همتاي برد
خامش کن چون نقط ایر املک
نام تو از دفتر گفتن سترد
«کلیات شمس تبریزی ،ص ۳۶۸»

سره ددې دغه ډول اظهارات څه ناڅه دواقعیتونو سره سمون هم لري او دځانګړو اعضاووڅخه نیولي دحجراتو تر کچې پورې د ځانګړو مادي واحدونو وجدي حالت او یا په بله معنا د هغوی روحي حالت به افاده کوي ، او یا که دغه تسلسل ته دانسان دنوع د عمودیت او افقیت څخه نیولې دټولو خلقتونو په ټولو ابعادو کې دټولو وجدي او روحي حالتونو د انتګریشن او دیفرنسیشن سلسلې او ځنځیر دجهاني روح او وجدي حالت پورې ورسوو ،یواځې په هغه صورت کې مونږ دځانګړو مادي واحدونو او په کل کې د جهاني روح او وجدي حالتونو د ماهیت او واقعیتونو په باره کې علمي منطقي تصور پیدا کولې شو .دخدای برحق کلام ځکه تأکید کوي چې: «قُلِ ٱلرُّوحُ مِنۡ أَمۡرِ رَبِّی وَمَآ أُوتِیتُم مِّنَ ٱلۡعِلۡمِ إِلَّا قَلِیلاً». په رښتیا چې انساني روح ډیرپیچلې هرارخیز خدایي آمري خلقت او یواځې دخدای په اراده او معینو شرایطو او وسایلو سره انسان دهغې په معرفت لاسبرې کیدلې شي.

ځینې پوهان د همدغه مفکورې له مخې خدای جهاني روح

بولې ، حال داچې جهاني روح هم خدایي مخلوق دې او په هیڅ کمې او کیفي ارزش سره د خدایي ذات او صفاتو سره دشرک جوګه نشي ګڼل کیدلې او نه خدای ته دغه ډول نسبت مناسب او متناسب ګڼل کیدلې شي . په قرآنکریم کې داخلاص د سورة ترجمه پدې ډول ده (ووایه چې الله یودې. الله بې نیازه دې .نه له چانه زیږیدلې او نه یې څوک زیږولې دې. او نشته خدای له ره برابر سیال څوک). که چیرې دا خبره ونه منل شي خدای به هم «العیاذبالله» د خلقتونو او پدیدو د پیدایښت دعلت او معلول په تسلسل کې واقع شي ، چې ممکنه نده .

همداسې ډیر پوهان «العیاذ بالله» مطلق عقل ،عقل محض ، عقل اول ،عقل کل ، عقل خالص ،سوچه عقل، مطلق جوهر ،جوهر محض ، مطلقه ایده ،طبیعت او دیته ورته خارق العاده اوصافو او خصوصیاتو لرونکې پدیدي چې اصلاً باالذات خدایي خلقتونه ګڼل کیږي دخدای سره په شرک منې او «فلسفهً اولي» (لومړی فلسفه) هم دخدای علم ګڼي ، حال داچې فلسفه یواځې او یواځې د خدای دلوی علم بشري ذهني بدیل ګڼل کیدې شي . انسان ، که په پرنسیپ او نظري لحاظ د خدای د خلف په حیث ، دخدای د علم له لارې د ټولو پدیدو او خلقتونو په معرفت ، ارزونې او محاسبه قادر دې ، خو دعملي امکاناتو له مخې نه د ټولو پدیدو او خلقتونو په معرفت ، ارزونه او محاسبه قادر دې او نه ورته ضورت لري چې قادر واوسي .دمخه مونږ لیکلي چې عقلانیت یعني علم او قانونمندي شکل دموجودیت دمادي دې. هیڅ موجود ،حتا ډیر بسیط موجود ، وجود نلري مګر په قانونمند شکل سره . ایادا ممکنه ده چې مونږ دیوه بسیط مادي واحد قانونمند موجودیت ، شعور ،

ketabton.com - The Digital Library

انساني عقلانیت او حتا جهاني عقل ، مطلق عقل ، سوچه عقل او حتا بل کوم خارق العاده خدایي خلقت چې اصلاً خدایي خلقت دې ،کیدلي شي او یا ډیر ساده منطق دا منلې شي چې د خدای په حیث ومنل شي ؟ د جوهر په نامه کوم خاص وجود ، پدیدي او خلقت ته زه قایل نه یم. زه پدي عقیده یم چې هر مادي موجود ځانګړي کمي او کیفي اوصاف او خصوصیات لري. هر ځانګړي کیفیت کیدلې شي د ځانګړي مادي واحد او پدیدي د نسبي جوهر په حیث ومنل شي. که دغه کیفیت ته مونږ هر نهایي حالت او موقف هم قایل شوبیا هم د خدایي ذاتي او توصیفي معیارونو سره سیال جوګه نشي ګڼل کیدلې. **پدې توګه خالص جوهر ،مطلق جوهر او یا مطلقه بې جوهره پدیده او خلقت هم وجود نلري.** د طبیعت په نامه هم کوم خلقت ،پدیده او موجود نه شته. په طبیعت کې مختلف موجودات ،پدیدي او خلقتونه په میخانیکي ، فیزیولوژیکي ،بیولوژیکي او یا نورومادي ارګانیک انتګرالي او دیفرنسیالي وضعیتونو او حالتونو کې په تاکلي نظام سره قرار لري. شک نشته چې لوی جهاني نظام په لوی جهاني وجدي وضعیت او حالت کې قرارلري او یا په بل عبارت د لوی جهاني روح څخه برخمن دي. خو دغه نظام ، دغه وجدي وضعیت او حالت او یا په بله معنا جهاني روح د خدای دلوی علم ،لوییي قانونمندۍ او مقضي ارادې مخلوق او محصول او په لحظوي ستاتیک دینامیک دیالکتیکي بدلیدونکي نظام کې قرارلري او خدای تغیر ناپذیره او تغیر نه منونکې ذات دې. ایا کیدلې شي مخلوق د خالق سره سیال

جوګه بدیل جوړ کړي ؟ ایا ممکنه ده نسبي وضعیتونه او حالتونه کله هم په مطلق حقیقت بدل شي ؟ او هغه هم په همزمان او هم مکان ستاتیک ـ دینامیک دیالکتیکي بدلیدونکي نظام کې ؟ هیڅکله نه !!! مونږ پوهیږو چې د نړۍ ډیرو مشهورو پوهانولکه کانت د «عقل محض» هګل د « مطلقي ایده» « جهاني روح» او ډیرو نورو د همدغه ډول مسایلو په باره کې څېړنې کړي دي. هګل د ایدیالستي دیالکتیک تر عنوان لاندې دیالکتیکي قوانین د مطلقې ایده د مراحلود پیژندلو په حیث فورمولبندي کړي ، خو پدې نه دې پوهیدلې چې ایدیالستي دیالکتیک او قوانین وجود نلري. خدای د خپلې مقضي ارادې له مخې دا لوی جهان د خپلو مخلوقاتو د استفادې په خاطر مسخر او مقدر پیداکړې دي. ډیرو پوهانو دا جهان همغسې چې خدای پیداکړې ، همغسې یې څېړلې او پیژندلې دې.دې کې شک نه شته چې مونږ ډیرو کوچنیو ذراتو ، تششعاتو ، ساحوي ، پلازمایي او د پدیدو او خلقتونو د ډیرو نورو حالتونو او وضعیتونو د احساس او ادراک څخه دتل او یا تریو وخته پوري عاجز یو. خو دا خبره هیڅکله دا معنا نلري چې دغه محیطونه غیرمادي ، ما بعدالطبیعه ، متا فزیکي او یا د مادیت د محیط څخه وتلې کوم بل ډول حالت غوره کړي.د خدای دا لوی جهان هرډول نسبي حالت غوره کولې شي ، خو د مادیت د ساحې څخه وتل یې ناممکن دي.ځکه چې د خدای جهان د کوچنۍ ذري څخه نیولې تر خورا لوی مادي موجود پورې د خدای دارادې له مخې په قانونمند شکل سره واحد ټرلې جهان جوړوي .هغه پوهان چې د خدای دارادې په خلاف موضع غوره کوي او یا دناسم تحلیل له مخې بیا هم غواړي د « مُثُل»

ketabton.com - The Digital Library

«مابعدالطبیعه» «متافزیکي» اود هیڅ په بنیاد تخیلي او تصوري فورمولبندۍ او تیوري ګاني جوړي کړي ، پایلي یې معلومي دي چې تر اوسه یې په دغه بې بنیاده بنیاد حتا یوې هڅې هم مثبته نتیجه نده ورکړې.

ځینې کسان شاید مدعي شي چې ډیر پوهان لکه هګل، کانت ، دکارت او نور چې پخپله ایدیالستان وو عیني قوانین کشف او فورمولبندي کړي او ډیر حقایق یې تر لاسه کړیدي. دلیل یې دادې ، سره ددې چې دوۍ د ذهني او شعوري پدیدو مادي قانونمند موجودیت ته قایل ندي ،خو عملاً دخپل داخلي ذهني چاپیریال څخه متأثر او په خپله ذهني هنداره کې د واقعیتونو ننداره کوي او په دغه بنیاد یې رحماني او شیطاني خوبونه لیدلي ، دتصوراو تخیل په پوړیو کې د الهام ،کراماتو ،نبوغ اوپیغمبرانو (ع) د وحي احساس او ادراک کړې او اړونده فورمولبندۍ یې د هغوۍ په آند په تخیلي او تصوري شکل طرحه او فورمولبندي کړیدي . خوزه پدې عقیده یم چې د تصور او تخیل جالې (کشتۍ) همیشه په کار خیژي او لکه د سحر خوبونه تل په مایوسۍ بدلیږي. همدا سبب دې چې د ډیرو فلسفي مسایلو په باره کې حقایق لا تر اوسه په ترګمۍ کې پاتې دي. یوائې علمي قانونمندي څیړني کیدلې شي مثبتې او دقیقي پایلې ولري.

همغسې چې د خدای په کلام کې د روح د قانونمند ماهیت پیژندنه مشکله تعریف شوې او لکه څومره چې د پوهانو هڅې تر اوسه پدې باره کې بې نتیجې پاتې دي ،په حقه سره د روح موضوع په بیساري وسعت او عمق سره د خدای دلوی علم او لوی قدرت اساسي مفهوم او زړې جوړوي. روح په واقعي

مفهوم او معنا د خدای دلوی علم دقانونمند عملي او نظري دیالکتیک منتجه دقیقه محصله او په کل او جز کې د خدایي خلقتونود دقیق نظام دعظمت نمایش دې. د روحي مسایلو دقیقه علمي محاسبه په عالم الاسباب کې نه عملي ، نه ممکنه او نه ضروري ده. دغه محاسبه یوائې د خدای دلوی قدرت ، لوی علم او لوی جهان په امکاناتو کې ممکن ګڼل کیدې شي. اصلاً د عالم الاسباب په عملي ژوند کې ډیري دقیقي محاسبې ضرور هم ندي او نه چا کله د ډبري سکاره د طلا خرڅوونکو په تله تللي. پوهانو ته پدې هم پوهیدل پکار دي چې په کومه محاسبه کې څومره دقت ضرور دې ؟ په همدې خاطر د خدای په کلام کې دروحي مسایلو دمحاسبې اشکالو ته ګوته نیول شوې چې پوهان خوشې په خوشې په ناممکناتو پورې ونه نخلي. لکن ، لکه څرنګه چې ما دغه مسئله په خپلو کمو امکاناتو څیړلې ، د روح د قضي په دغه روحیه او ماهیت پوهیدل حتمي دي. نه چې پوهان هم خپل او هم دنورو قیمتي وخت په عبثو خبرو ضایع کړي. خو ددې ټولو خبرو سره سره ، همغومره چې خدایي نظام مغلق او پیچلي دې ،په همغه اندازه دقیق او قانونمند هم دې. د مثال په ډول ، ایراني شاعر ویلي وو:

ما زاغاز وزانجام جهان بي خبریم
اول واخر این کهنه کتاب افتاده است

خو ما په خپلو دلایلو سره وښودل ،سره ددې چې قدیم په قدیم کې هیڅکله وجود نه درلود ، حال په لحظوي ډول ګذرا پدیده او ابد هم هیڅکله په ابدي نظام کې ابد ته نه رسیږي ،بیا هم څرنګه چې جهان قانونمند پیدا ، قانونمند پایي او قانونمندبدلون مومي ،په پرنسیب کې د هرې پدیدې افاده او

ketabton.com - The Digital Library

محاسبه په هر زماني او مکاني بعد او مقطع کې ممکنه ده. خو په دغه بوده او تنسته (عرض وطول) کې یواځې د علم او قانونمندۍ مزي غزیدلې شي او د تصور او تخیل خودخواهانه او جاه طلبانه قد تل پدي طول و عرض کې کوتاهي کوي. نو ځکه دروح دعلمي قانونمند خلقت په روحیه پو هیدل حتمي او ضروري کار دې. ډیر خلک له دې څخه ډار لري چې څه ډول د ديني مسایلو په باره کې بحث وکړي. زه پدي عقیده یم، کله چې خدای انسان ته دعلم اوپوهې استعداد ورکړې، پدي نړۍ کې یې خپل خلیفه ټاکلې، ددغه ټولو خلقتونو په معرفت یې مکلف ګرځولې چې خدایي خلقتونه وپیژني اود خدای د مخلوق د استفادې وړیې وګرځوي او همدغه د بشري خلقت او ژوند اساسي هدف او همدغه د خدایي طریقت، شریعت، دین، عبادت او ثواب یواځینې هدف او لار هم ګڼل کیږي، که چیرې یو انسان پخپل خدای پوره ایمان ولري، جمعي د خیر ښیګڼې سپیڅلې ارمان، تقوا، صداقت او کافي پوهه ولري نو ډاریې په څه کې دې؟ زما په عقیده، دغه ډول انسان په پوره جرئت سره کولې شي دخداي درضاء او قضاء سره سم هر خدایي خلقت د نیک هدف او مقصد د ترلاسه کولو په خاطر وخیړۍ او فورمولبندي یې کړۍ، اجر به یې حتماً احسن او پایله به یې هم نیکي او ثواب وي.

زما په عقیده، څرنګه چې د روح موضوع د خدای د علم او همداسې دهغې د بشري ذهني خلف، فلسفي اساسي زړې تشکیلوي، پکار دادي په راتلونکي کې په دې موضوع تم شو او زما په عقیده ښه به داوي که مونږ خپل نظر د پخوانیو نظریاتو په مقابل کې د علمي منطقي دیالوګ په شکل وړاندي

کړو حتا د هغه لوستونکو لپاره چې یواځې لومړني (ابتدایي) فلسفي معلومات هم ولري، پوهاوې به یې ورته ډیر مشکل نه وي. د اوس لپارّ په پورتنۍ سریزه بسنه کوم.

ketabton.com - The Digital Library

دین :- زیږنده او پرمختیا یې

سپتمبر ۲۰۰۹ م کال

دهغه پدیدو او ارزشونو په باره کې چې د تقدس حیثیت او مقام ترلاسه کوي ، څه لیکل ، څیړنې کول او عقیده څرګندول خورا مشکل کار ګڼل کیږي. خو زما په عقیده ، د دې څخه هم مشکل به ، بې ارزشه او بې بنیاده پدیدو ته ارزش او د تقدس حیثیت ورکول او قایلیدل او یا په دغه ډول پدیدو بې باوره اوبې یقینه ایمان لرل وي.

ادیان که حقیقي دي او که مجازیي، په منلو سره، د هر انسان د عقیدوي تقدس او توجه په خورا لوړ مقام کې قرار لري، د شک څخه ووځي او ګوتنیونه او ګوتځنډونه ورته غیر مجاز ګرځي . نو ځکه دین د انساني عقیدي په حیث هره بڼه او رنګ چې ولري ،حقیقي وي او که مجازي ، هم د اسلامي او هم د نړیوالو بشري قوانینو له مخې مقدسه ، د تعرض څخه مصؤنه او همغسې چې انسان خدای مختار ګڼلې د خپلې عقیدي په انتخاب کې آزاد ، مختار او هیڅوک پرته له ابلاغ څخه خپله عقیده په نورو په جبر سره د منلو حق نه لري. په ملي او نړیواله کچه د هرډول عقاید و لکه سیاسي ،کلتوري ،ایدیولوژیکي ،ديني ،مذهبي او نورو د درناوې په خاطر د مختلفو هیوادونو ،قومونو ،ټولنو ،طبقو او مختلفو اقشارو تر منځ په هره کچه

منل شوي ملي او نړیوال قوانین ،اصول او نورماتیفونه وجود لري او ټول په حقیقت کې یو شان د درناوي او پام لرنې وړ ګڼل کیږي . د بشر د پیدایښت له لومړۍ ورځې څخه ډیرو ادیانو ، هم د خدای (ج) له طرفه د پیغمبرانو په لیږلو سره ظهور کړې او هم د شخصي اقتدار او شهرت د ترلاسه کولو او یا د بشري ژوند د سمون او د ټولنیزو چارو خیر ښېګڼې په منظور مجازي ادیان هم د ځیني اشخاصو او افرادو له خوا ، لکه زردشت ،فرعونیان ،بودا او ډیرو نورو له خوا رامنځ ته شوی دی. سره د دې چې د خدای داخري پیغمبر ،محمد (ص) په نبوت اخري او اولې سراسري عالمی دین ،اسلام ، په ظهور نور ټول ادیان منسوخ ګڼل شوې ،خو نن هم په نړۍ کې په سلګونو او زرګونو مجازي ځانګړې ادیان موجود او لا دغه سلسله دوام لري ، او د دې ټولو خبرو سره سره انساني عقیدي ته د درناوي اصل پرځای پاتې دې. څوک په چا په جبر خپله عقیده نه شي تحمیلولې او د مختلفو ادیانو د متقابل ارګانیک امیزش او انتګریشن په خاطر د ابلاغ اصل اوس هم مشروع او منلې وسیله او طریقه ګڼل کیږي. په کل کې عقیدوي پریکړه د منازعې څخه منزه، مبراء او یواځې ځانګړې او ټولنیز اختیاري ،شعوري او منطقي اصل په کې معتبر ګڼل شویدې . نن هم دا پوښتنه لا پرځای پاتې ده چې ، ایا په رښتیا هم دین وجود لري ؟ که لري یې ،ا یا حقیقي دې که مجازي ؟ د دین مالک څوک دې ؟ کیدلې شي ، په اوسنیو شرایطو کې ډیر ادیان وجود ولري ؟ که موجود اوسي ، څه بدي به ولري ؟ کیدلې شي هر ټولنیز قانون ته دین ووایو ؟ دا ممکنه ده چې د دین خالق انسان اوسې ؟... .

هو ! دا ډول نوري بې شمیره پوښتنې نن هم پیدا کیدلې

ketabton.com - The Digital Library

شي.

کـه څـوک مـدعي شـي چـې ديـن اصـلاً وجـود نلـري ، اول خـو تاسـې داسـې کس نـه شـی پيـدا کـولې چـې د تعقـل ، فهـم او منطـق لـه مخـې دې دخـدای او ديـن څخـه منکـر شـوې اوسـی. معمـولاً دا ډول پيښې د نـاپوهی او بـې بنيـاده احساساتو لـه مخـې را منـځ تـه کيـږي. هـر څـوک چـې ددين څخـه منکريـږي ، کـه يـو ځـل ددين د موجوديـت د منطـق پـه دلايلـو فکـر وکـړي ، هيڅکلـه بـه منکـر نـه شـې. مګـر پـه يـو صـورت کـې ، کلـه چـې د عقـل دکمښت او نشتوالي پـه سـبب ددې کـار جوګـه نـه وي. تاسـې پـه نـړۍ کـې داسـې کوم مثال نه شـی پيـدا کولې چې يـوه ټولنـه بی دينـه اوسـي .کـه چاپـه کومـه ټولنـه کـې جبراً پـه ديـن باندې بنديز لګولې ، لکـه پـه پخـوانې شـوروي اتحـاد کـې (حـال داچـې دغـه ډول بنـديز د کمونيـستي رژيـم پـه وخـت کـې هـم مطلـق او عملـي نـه ووا و د لاچـاری پـه وخـت کـې دخـورا سرسـخت کمونيـست لـه خـولې هـم خپـل خـدای تـه د مراجعـې او مرسـتې غوښتنې جيغـې وتلـي) او د خـورا کـم فرصـت پـه تـرلاسـه کولـو سـره مـونږ ددې شـاهد وو چـې پـه کـوم عطالـت سـره يـې خپلـو پخوانيـو دينـي عقايدوتـه مراجعـه وکـړه .بـشري ټولنـه د خپـل پيدايښت لـه لـومړی ورځـې څخـه تـر نـن ورځـې پـورې يـوه ورځ بـی دينـه نـه ده پـاتې شـويې، خـو اکثـر وختونـه دخپلـو نـا سـمو احساساتو ، نـا سـم درک او د خپـل خـالق د نـا سـمې لتـې پـه نتيجـه کـې پـه کثـرت او تعـدد دادينـانو او خـدايانو اووختـې ده .د نـړۍ سـترو عالمـانو او پوهـانو پـه خپـل خـدای بـاوراو ايمـان لرلـې او سـتاينه يـې کړيـده . سـره ددې چـې پـه نـړۍ کـې ډيـر اديـان موجـود دي ، خوپـه واقعيـت کـې ټـول پيـروان يـې پـه واحـد خـدای ايمـان لـري ، پـدې معنـا چـې د خـدای د

وحـدانيت بـاور د هـر متـدين مـؤمن پـه ضـمير کـې وجـود لـري. دې کـې شـک نـشته چـې خـدای هغـه لـوی حقيقـت دې چـې د انـسان پـه شـعور کـې نـه ځـايېږي او پـه هکلـه يـې څـوک ثبـوتي دليـل نـه شـي وړانـدې کـولې ،خـو ددې لپـاره هـم څـوک قانونمنـد منطقـي دليـل نـه شـي لرلـې چـې خـدای وجـود نـه لـري. پرتـه لـه ثبـوتي دليلـه پـه خـدای بانـدې د انـسان دبـاور او ايمـان دليـل دادې ،چـې دا بـې ساري خـارق العـاده خلقتونـه يـې پيدا کړيـدي .هغـه څـوک چـې لـه خـدای څخـه منکـر دي ، دهغـوی پـه آنـد ددغـه خـارق العـاده خلقتونـو خـالق څـوک دې ؟ ايـا دوی العيـاذ بـا الله د خـدای دنـه موجوديـت لپـاره قـانع کـوونکي منطقـي دلايـل لـري ؟ هـره پديـده چـې پيژنـدل کيـږي خـدای نـه شـي ګڼـل کيـدلې او يـوائې د همغـه واحـد خـدای خلقتـو نـه دي چـې ټـول مخلوقـات پـرې ايمـان لـري. انسان د خـدای د پيژنـدنې او توصـيف څخـه د همـيش لپـاره عـاجز دې. خـدای لـوی دي او د انـسان پـه شـعور او ذهـن کـې نـه ځـايېږي. پديـدي يـوائې د کـم و کاسـت ،تزايـد او بـدلون لـه مخـې د انـسان او نـورو مخلوقـاتو پـه حواسـو ،ذهـن ، ادراک ،شـعوراو فهـم کـې انعکـاس پيـدا کولې او د معرفـت وسـيله او علـت جوړيـدې شـي. د خـدای پـه ذات کـې کـم و کاسـت ، زيـاتوالي او بـدلون څرنګـه چـې هيڅکلـه نـه شـي پيښيدلې ، ځکـه خـو يـې د انـسان پـه حواسـو ، ذهـن ،درک ، شـعور او فهـم کـې د انعکـاس دليـل او علـت هـم نـه شـي جوړيـدلې او انـسان د خـدای د مـستقيمې نظـارې ، احـساس درک او فهـم توصـيف څخـه د همـيش لپـاره عـاجز دې. پـه همـدې علـت هغـه پوهـانو چـې د خـدای د ذات او صـفاتو پـه بـاره کـې خبـرې او بحثونـه کـوي حقيقـت نلـري او يـوائې بـې بنيـاده غيـر قانونمنـد تخيـل او تـصور ګڼـل کيـدې شـي. غيـر قانونمنـد تخيـل او تـصور

ketabton.com - The Digital Library

هیڅکله معیار د حقیقت نه ګڼل کیږي ، نو ځکه هغه کسان چې د خپلو دغه ډول بې بنیاده تخیلي دلایلو او پوچو تصوراتو له مخې د خدای د قادر کامل ذات د اقتدار څخه انکار کوي دفهم او تعقل له مخې نه بلکه یواځې بې بنیاده کور کورانه احساسات ګڼل کیدې شي. دلته د دې پوښتنې راولاړیدل په ځای ګڼم چې: «څه ډول او د کومې لارې انسان د خدای معرفت حاصلولې شي ؟ د دغه مناسبت طریقه به څه وي ؟ او په خدای د ایمان ، باور او کامل یقین وسیله به څه وي ؟ په خدای باندې د کامل یقین لپاره د هر څه د مخه د دې لوی عالمي قانونمند ابدي نظام ، خارق العاده خلقتونو او پدیدو او د هغې د لحظوي همزمان او هم مکان ستاتیک ـ دینامیک بدلون څخه به نور څه لازم او کافي وګڼل شي ؟

هو ! د انسان د شعوري امکاناتو له مخې د خدایي معرفت او د خدای د لوی ذات په مقابل کې د انساني خلافت امکانات او عملي طریقې او لارې چارې تر نن ورځې پورې او یا که دقیق ووایم تر هغې ورځې پورې چې د «عینیت فلسفې» تیوري نه وه فورمولبندي شوې او د شعور او مادې مناسبت لا د فلسفې د اساسي مسئلې په زاړه بنیاد همغسې زړه په زړه پاتې وو ، د بشریت په تاریخ کې د یوې سترې لا ینحله معما په څیر لا ینحله پاتې وه او ټول علوم په عام او فلسفه او دیني علوم ، سره د دې چې قرآنکریم په ټولو اساسي مسایلو کې صراحت درلود ، په خاصه توګه ، تجاهل العارفانه او یا عمداً د «صراط المستقیم » څخه عُدُول کړي وؤ او په شړو شو دیارو روان وؤ. په تیرو فلسفي بحثونو (شپږم حس که د شعور او لاشعور دیالکتیک ، مقضي او مقدره اراده... ، او نو روبحثونو کې) د څیړنې له

لارې مادې خپلو امکاناتو په کچه وکولې شول د دغه متقابل مناسبت نامرئی ، نامحسوس او لامدرکه لارې چارې د متماتیکي ګرافیکونو ، ارقامو او په کل کې دمنل شوو علومو د قوانینو ، قانونمندیو ، اصولو او نورماتیفونو له مخې په ګوته کړم ، د نومورې معما حل اعلان او دبشریت لپاره د دغه طریقه د خدای د رضاء او قضاء په مرحمت او استعانت د خدایي معرفت د غیر مستقیم امکاناتو کړکۍ خلاصې کړو. کله چې په عالم الاسباب کې انسان او یا بل کوم خلقت د دې لوی جهان د خارق العاده نظام او خارق العاده خلقتونو صانع نه شي جوړیدلي ، خو عملاً هم د غه ډول یو خود کفاء او خود بقاء ابدي نظام او هم د غه ډول سرشاره غني زیرمې او خلقتونه وجود لري. ایا همدا تاسې د یوه عالم ، با شعوره او منطقي انسان په حیث د علمې قیاس او استقراء په بنیاد ، په الرحمن الرحیم قادر ذات نه باوري کوي ؟ ایا همد غه علمي شواهد ، دلایل او قراین ستاسې د کامل یقین د حاصلولو لپاره به کافي نه وي ؟ په هغه صورت کې که پورتني دلایل تاسې نه شي قانع کولې ، په مقابل کې ستاسي مقنع دلایل به ځه وي ؟

ځینې پوهان خدای ته د مستقیم با لفعل عامل ذات نسبت کوي. په دې صورت کې، زه په دې باور یم چې اصلاً به قانونمند نظام ، قانونمند جهان او خلقتونو ته ضرورت نه وي .ځکه چې خدای په با الفعل عمل کې قانونمندۍ ته ضرورت نه لري او په هر وخت هر څه چې وغواړي په کولویی قادر ذات دې او انسان به د خدای د خلیفه په حیث د دغه کارونو د تکرار څخه همیشه عاجز وي او د خدای خلیفه به هم نه ګڼل کیدلي. نو ځکه دا سمه خبره نه ده. خدای دا لایتناهی خارق العاده لوی جهاني

ketabton.com - The Digital Library

نظام په خپله مقضي الامر اراده سره د علت او معلول په قانونمند بنیاد پدي خاطر پیدا کړې چې خپل خلف انسان لپاره یې مسخر ، مقدر اوپه معرفت او استفادې مکلف وګرځوي . خدای د خپل لوی علم له مخې دلوی قانونمند جهان صانع ګڼل کیږي او انسان یې دعلم په سبب خپل خلیفه او ددې جهان په معرفت مکلف ګرځولې. دا نظام د لوی خدای په اراده قانونمند پیداشوې ، قانونمند پایې او قانونمند بدلون او تکامل مومي. لوي خداي دخپل لوي علم دعامې قانونمندې له مخې دلوی جهان او حرکت متقابل ابدیت او موجودیت یو تربله سره لازمي ابدي علت او معلول ، قائم با الذات اوخلل ناپذیر ګرځولې او یواځې دقضاء او قدر دجبر او اختیار له مخې په کې تغیر او تصرف ممکن ګڼل کیدې شي. انسان د خپلو مقدراتو له مخې د خدای د عالم خلف په حیث یواځې د قانونمندو پدیدو او خلقتونو په معرفت مکلف ګرځیدلې ،او یواځې د قانونمندې له مخې د هغې د معرفت ، پیژندني اوبدلون جوګه ګڼل کیږي. په همدې سبب علم په نر او ښځه یوشان فرض ګرځیدلې او ددې جهان سره یواځې عالم اشخاص د قانونمنده کړه وړه کولو جوګه او سیال ګڼل کیږی.

له پخوا زمانو څخه انسانانو د مختلفو طبیعي پدیدو لکه لمر ،باران ، اور ،... ؛ انسانانو ، حیواناتو ، خزندو ، د خپلو لاسي مصنوعاتو (لکه بوتان ،...) ، پرستش کاوه او اوس هم دوام لري. خلقتونه او پدیدي چې محکوم په ذوال او دبل چا نیازمند اوسي ، هیڅکله خدای نه شي جوړیدلي. دې کې شک نه شته چې ، انسان د خدای د خلف په حیث ،ځینې خدایي صفات لرلې شي،خو دا هغسي صفات نه دي چې انسان د

خدایي مقام او درجې ته ورسوي. خدایي صفات خاص صفات دي چې یواځې خدایي ذات پرې متصف کیدلې شي. د مثال په ډول لکه چې د اخلاص په سورة کې دغه ډول ځینې صفتونو ذکر شویدي.

قُلْ هُوَ ٱللَّهُ أَحَدٌ (١) ٱللَّهُ ٱلصَّمَدُ (٢) لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ (٣) وَلَمْ يَكُن لَّهُ ۥ كُفُوًا أَحَدٌ (٤)

ترجمه: ووایه (ای محمده دوی ته) چې الله یو دي. الله بې نیازه دي. نه له ده څخه څوک پیدا دي اونه دې له چا څخه پیدا دي. او نه شته(الله)ته برابر سیال .

دا داسې صفات دي چې پرته له ذات الهي پرې بل کوم خلقت او پدیده متصف کیدلې نه شي. په نتیجه کې ویلې شو ،ټولې پدیدي چې یو تر بله سره علت او معلول جوړوي ، یوه له بلې پیدا ، یو تر بله سره مرکب ، یو د بل جز او کل تشکیلوي او یا یو بل ته نیازمند او یوبل پورې تړلي دي ، څه ډول یو تربله د خدای په حیث منل کیدلې شي. انسان دخپلو ذهنیګریو ، نیمګړتیاوو او اړتیاوو په سبب په خپله ګټه او یا د یوه یا بل په پلوې حقایق او واقعیتونه تحریفوي ،حال داچې خدای د عادل او منصف ذات په حیث په دوست او دشمن د خپلو نعمتونو ، سخاوت ،او کرم یو ډول رواداري او پیرزوینه لري. ایا ممکنه ده یو انسان د یو بلا نفساني ، غریزوي خواهشاتو ؛مالي ،ځاني نیمګړتیاوو ؛روحي ،ټولنیزو فشارونو او ډول ډول نورو اړتیاوو او نیازمندیو د تأثراتو سره سره متأثر نشي او تل عادل او با انصافه پاتي شیي؟ دپور تنیو جملو څخه په نتیجګیرې سره ویل شو ، سره دد چ د اسلام خدایي دین په عالم الاسباب کې د ټول عالم بشریت او ټولو خلقتونو تر منځ د عدل او انصاف په بنیاد د قانونمند عمل او مناسباتو د تأمین په

ketabton.com - The Digital Library

خاطر ټول شرایط په نظر کې نیول شویدي ، خو څرنګه چې انسان مختار او داجهان د هر خلقت لپاره د ازموینې ګذرا مرحله ګڼل شوې ،نفس او شیطان هم په ډیرو غلبه پیدا کوي او انساني قوانین ولو که هر څومره په پراخ ټولنیز بنیاد جوړ شوي اوسي ، حتماً به د ځانګړیبطبقې ،اقشارو اوډلو ټپلو دعلاقمندیو نماینده ګي کوي او هیڅکله به دخدایي عادلانه ،منصفانه قانون واقعي دموکراتیکه بڼه ونلري. پدې معنا چې هر دین ټولنیز قانون ګڼل کیږي ،خو هر ټولنیز قانون دین نشي ګڼل کیدلې او یوائې په نسبي ډول هغه وخت د ديني رسالت ځینې دندې سر ته رسولې شي چې منل شوي قوانین د عامه خیر ښیګڼې په بنیاد تدوین او په عادلانه او منصفانه بڼه په عمل کې پلې شي . روسي تزار چې پخپله هم حاکم ، هم قانونګذار ، هم دقانون مجري او هم حامي وو ، دخپل قانون څخه دا ډول سر ټکوي:

pishut zakoni ,esli ikh ne sabludaut »

Naprasno» (ترجمه:عبث قوانین لیکي ، کله چې یې نه مراعات کوي). دا د بشر د حقوقو ، دموکراسۍ ، انسانیت ،عدل ، انصاف او... مدعیان ، مدافعین ، علم برداران ، ... هم عبث دغه ټول قوانین د نورو لپاره لیکي ، کله چې پخپله یوائې د هغې په ضد عمل کوي . دین په حقیقت کې د بشري سراسري ګټو او علاقمندیو تمثیل او نمایش دې او هیڅکله په ځانګړو طبقاتي ، قشري او ډلییزو سلیقو او ګټو پورې اړه نه لري. مختلف مذاهب چې معمولاً په شخصي او ډلییزو سلیقو پورې اړه لري ،نه یې دي کړې شوي حتا په اسلامي ټولنه کې چې د واحد قرآني کلام د احکامو ، اوامرو او نواهیو له

مخې جوړ شوې ، نه یوائې بې طرفه پاتې شي ، بلکه خورا زیات پرابلمونه یې ایجاد کړیدي. نه عامې بشري او خلقتي ګټې او ضرورتونه تمثیلولې شي او نه د دغه ډول سراسري بشري عادلانه قانون او مؤسسي د تأسیس جوګه ګڼل کیږي . یوائې خدایي عامه پیرزوینه ،رواداري ،عدل ، انصاف او لوی علم د حقیقي ديني اساساتو او تأسیساتو جوګه ګڼل کیدلې شي. **دین په حقیقت کې هغه جامع علماً او عملاً تنظیم شوې خدایي قانون دی چې په دوامداره توګه د بشري مادي او معنوي هر اړخیزه عادلانه بسیا ژوند تحقق او تأمین تضمین کوي. دین د خوشبخته ژوند ،پوهې او عادلانه مناسباتو قانون او اصول دې.**

هو !دین ، الهي قانون دې او یوائې قادر او بې نیازه ذات کیدلې شي د دغه ډول جامع او بې پرې قانون واضع او حامي اوسي. زما په عقیده ،په دې باره کې کوم ثبوتي دلیل وړاندې کولو ته ضرورت هم نه لیدل کیږي ځکه مونږ محض د تخیل او تصور له مخې د خدای(ج) د ذات ، صفاتو او خارق العاده خلقتونو په باره کې د مبالغو او اغراق څخه ډک شاعرانه بحثونه نه کوو او نه څوک دیته اړ باسو چې د خوشباوري له مخې په پټو سترګو زمونږ وړاندیزونه ومني او د لنډ دیالوګ په ترڅ کې خپل شکونه رفع او ځانونه کامل یقین ته ورسوي . مونږ د خدای د لوی علم ،قانونمندۍ ، قانونمند منطق او یوائیني عالي خلاق خدایي تکویني کلتور څخه چې پخپله

ketabton.com - The Digital Library

خود ګویا او خود ثبوت ګڼل کیږي بحث کوو ، چې عملاً دا لوی عالمي نظام پرې بناء ،ټول مخلوقات ترې عملاً مستفید او دذې په اندازه تغیر او خلل په کې څوک نه شي راوستلې .همغسې چې په اغراق امیزه بې بنیاده تخیلي او د قانونمند منطق څخه بې محتوا بحثونو لپاره د علمي قانونمند منطقي دلیل لټول بې معنا او بې مفهومه کار ګڼل کیږي ، په همدې ډول د علمي قانونمند منطقي بحث څخه ،چې نظري او عملي ثبوتي دلایل یې یوائیني لازمي او کافي شروط ګڼل کیږي،انکار او اضافي ثبوتي دلایلو په غوښتنه جاهلانه تأکیدونه کول پرځای نه بریښي او دهر ثبوت لپاره د بل ثبوت د توالي څخه پرته به بل مفهوم هم ونلري.

ښه به داوي د الهي دین په اساساتو او ارزښتونو باندي بحث وشي ترڅو د خدای د حقیقي دین اود دغه بې شمیره مجازي ادیانو چې دچا دشخصي ګټو په خاطر دمجازي تقدس او اعتبار څخه برخورداره پاتي شوي،تفکیک ، اود علم او حقیقت په بنیاد د بشري عادلانه هوسا ژوند اومناسباتو رښتیني شرایط تحقق پیدا کړي.

ولي پوهانو ، دیني عالمانو او فیلسوفانو په داسې بنیادي او مهمو حیاتي مسایلو کې سکوت اختیار کړي او د خپلي عقیدي او نظر داظهار څخه ډډه کړي ؟یا ولي یې نظریاتو او څرګندونو یوائې تخیلي او تصوري اغراق امیزه بڼه درلو دلي ؟ولي دحقایقو او واقعیتونو په سپیناوي او دحق اوباطل په تمیز نه دي بریالي شوي ؟ یا ولي دغه حریم تت او په طلسماتي شکل دهر ډول ګوتنیوني اوګوتخنډني څخه مصؤن

او مبرا پاتي شوې ،ولي د بشر ټول مقدس او دامن مکانونه

(صومعي،چله خاني ،خانقاوي ،کنیسی ،مندرونه ،کلیساوي ،تکایا ، مساجد او ډیرې نورې مقدسي ورشو ګاني) په متضاد ډول د مرموزو او مجهولو خارق العاده قوتونو په واک کې پریوتي او د نیکۍ او بدۍ ، ثواب او عذاب ،رښتیا او دروغو ،مناجات او خرابات په شریکه پوله په تقابل او سازش کې پاتې شوي ، اوهره خواد ټولو خلکو دټولو بدبختیو سره سره احساس د ارامش او اسایش کوي ؟ په ټولنه کې یې مافوق دټولنې او په حکومت کې یې مافوق د حکومت داسې مصلحتي موقف غوره کړې چې نه سیخ وسوزي او نه کباب خو په حقیقت کې په دغه مرموز سازشکارانه روش سره نومورې حریم د هر ډول فرصت طلبانو او جاه طلبانو په ځاله بدل او په یوه تله او یوه بیه د نیکۍ او بدۍ سودا کوي ؟ولي د نیکۍ او بدۍ ، ثواب او عذاب ، صداقت او خیانت او نورو متضادو ارزشونو مدعیان او محافظین دغه سکوت نه ماتوي؟ مجازی خدایان او شیطانان په شریکه د اولسونو سرنوشت ټاکي او د ثواب او عذاب فیصلي کوي ؟ ولي ددغه تباین اوتضاد د تفکیک او سپیناوي په لټه کې ندی ؟ یعني چې:

خیر ما ، خیر شما ، او که دا نخښه رښتیا وي چې:

(خوش ګوشهٔ امنیست خرابات ، که دران
صد توبه شکست و نشنیدیم صدای)

خو مونږ په دې عقیده یو چې د خدایي احکامو په رازونو ځانونه پوهول پکار دي . د هغې په معنا او مفهوم کې کوم تغیر نه دې راغلې ،بلکه نن زمونږ شعور ددغه احکامو د معرفت د

ketabton.com - The Digital Library

بلوغ کچې ته رسیدلې دې نو صوفي ته وایو:

صوفی از صومعه گو خیمه بزن در گلزار
وقت آن نیست که در خانه نشینی بیکار.

دین د چاد ګناهونو پټنځای نه دیباو نه باید څوک د تش په نامه سپیځلي شعارونو او د عباء او قباءلاندې خپل خیرن او لعنتي نیتونه د عامه انظاروڅخه پټ وساتلې شي. دین تقوا ،پاکي او رښتینولې مني ، نه داچې په خپلو ناولو اعمالو ديني ورشو دومره مکدره شي چې دښوبدو تمیز په کې ورک او سره ددې چې دین تر هر څه د مخه علم او معرفت دې ،نه یوائې د علم اومعرفت څخه مجزا ومبرا وګڼل شي بلکه دین د علم د دښمن په حیث معرفي شي. مجازي ادیان چې د خپلې تقوا او پاکې لپاره دلیل او امکانات نه لري او نه یوائې د بې بنیاده شخصي یا ډلییز ذهني تخیل او تصور ، بلکه د شخصي ګټو او منفعت په اصولو چلیږي او لکه دغله د سپورمۍ په شپه د دیوال سیوري لټوي ،پدې هم قناعت نه کوي اود انسان په شعوري تاریکۍ ، مایوسۍ او بیوسۍ پسې ګرځي ، چې ګوندي « خدای هغه څوک ښه پیژني چې ویې نه پیژني» او همدغه وضعیت یوائینۍ ديني زیارتګاه ، منزلګاه ، بناګاه او قرارګاه بولي.مجازي ادیان چې د خپلې بقاء په خاطر نه علمي او حیاتي زیر بناء ،نه قانونمند منطق او نه بې نیازه قادر حامي ذات لري ،که خصلتاً خپل اصلي ماهیت په هزار تزویر او تحریفاتو سره پټوي اوهڅه کوي چې ټولې ډلې ټپلې که اصلي دي که نقلي ، که صادق دي که منافق ،که جاه طلب دي او که فرصت طلب د یوې عباء او قباءلاندراټولوي ، پرته له دې بله چاره هم نه لري ترڅو ددین سپین څادر و رنګوي او دحق او

باطل تمیز مشکل کړي. د پوښتنې اساسي مسئله داده ،کله چې حقیقي دین دعلم ، معرفت او قانونمند منطق په احکامو او اصولو ولاړ او بشریت ته د سوکاله سولئیز بسیا ،عادلانه ژوند او هراړخیزه امکاناتو ته دلاس رسي تضمین کوي ، ولي د دین عالمان او وارثین په خپل خدای ، په خپل علم او خپل دین باور نه لري او دهر چا څخه دمخه دوئی د بې باوری ، حرص او د دین ددښمنانو په چوپړ کې واقع شویدي. دوئی په دې هم پوهیږي چې بشري ټولنه تر ابده احمقه نه شي پاتې کیدلې او دعلم په بنیاد د اسلام دکامل دین د لمر په راختلو سره دجاهلیت توره دوره په رڼا ورځ بدله او دعلم و معرفت رڼو پلوشو دنړۍ هره ترګمۍ رڼا کړي او هره رڼایي دال په حقیقت او واقعیت ګرځیدلې او نور د دروغو په کیسو ، دسیسو ، پلمو او چلوټو چلیدل ګران شویدي ، خو ددې ټولو خبرو سره سره دغه ددین او علم مدعي وارثان تل په نوي اونوي بدعتونو ،نوي تحریفاتو او تخلفاتو او نوې ګمراهیو لاس پورې کوي ،هر ديني رکن او حکم د خپلو ګناهونو لپاره وسیله ګرځوي چې ګوندې ذهنیتونه لا مکدر او دعلم ومعرفت پلوشي لا د تورو وریځو تر شا پټې دي او حتا دادیانو په ورشو کې لا د پام وړ سپیناوې نه دې راغلې او مونږ شاهد یو چې په افغانستان کې ددین وارثانو په کعبه شریفه کې دقسم په یادولو هم سترګې پټې کړې چې ګوندې د هغوئی د بدعتونو او فسادونو لپاره لا پوره فرصت نور هم پاتې دې. دا هغه خبرې ته ورته ده ، چې کله باز په زرکو او سیسیو راشي ، نو خپل سرونه په وښو ننباسي او فکر کوي چې پدې چاربه دباز له منګولو څخه خلاصي شي او یا ځینې بې شعوره حیوانات هم دلیوه په لیدلو سترګې پټوي چې

ketabton.com - The Digital Library

ګوندې زه يې نه وينم ، ما به هم نه شي ليدلې.

بشري ټولنه ،هيڅکله دومره حق ناشناسه نه وه چې بې دينه واوسي اوديان له ابتدا څخه په ټولنه کې اوسيږي او تر اوسه پورې يې دانسان په روح او ضمير کې ژوري هرارې خيزي ريښې ځغلولي دي. خو دا بايد په زغرده ووايو چې نه هر دين حقيقي دين اونه هر حقيقي دين اکمل دين ګڼلې شو ،نه د مجازي اديانو پلويان له الف څخه تر يا پورې په ټولنيز او عقيدوي لحاظ بد خلک وو او نه د حقيقي دين ټول پلويان په ديني ، ټولنيز ، عقيدي او تقوالـه لحاظه په خپل دين پابند او ښه خلک ګڼل کيدې شي . په دې باره کې انسان نه پوهيږي او يوائې خداى پوهيږي چې څه ډول پريکړه وکړي.مونږ يوائې په دې پوهيږو چې ښه او بد اعمال شته او دشو او بدو اعمالو په مقابل کې خداى د ثوابونو او عذابونو او متناسباً دجنتونو او دوزخونو وعده ور کړي دي. د ديني نصوصو له مخې يې په مختلفو زماني مقاطعو کې مختلفو اقوامو ته د ديني احکامود تبليغ او پوهاوي لپاره په يوه روايت ۱۲۴۰۰۰ ، او په نورو روايتونو له دې څخه زيات يا کم نبيان ، پيغمبران او رسولان په نبوت مشرف کړې دي.دوی هريوه دين او اُمتيان درلودل . ددوی اديانو موضيعي او قومي ګروهي بڼې درلودلي. دوی يو دبل د دين او پيغمبری په ايمان درلودلو مکلف او موظف نه وو او پرته له څلورو پيغمبرانو «داود(ع)، موسی(ع) ،عيسی(ع) او محمد (ص)» چې اسماني کتابونه (زبور ،تورات ، انجيل او فرقان) يې لرل او ځينو صحيفي درلودلي ، نورو پيغمبرانو ليکلي څه نه دي پرييښي. يوائې محمد (ص) چې علم ،پوهې ، شعور ،امکاناتو او وسايلو په نسبي لحاظ پراختيا او پر

مختيا درلودله د ټول عالم بشريت آول او آخر پيغمبر او د اسلام دين آول اوآخر اکمل دين يوائې پدې دليل ګڼل شويدې چې ټول اصول ،احکام او قوانين يې د خدايي علم داصولو ،احکامواو قوانينو سره سمون لري او بايد سمون ولري . داسلام ددين پيروانو سره ددې چې په ټولو پيغمبرانو او اسماني کتابونو ايمان راوړې ،بيا هم داسلام د دين په ظهور او بعث سره نور اديان منسوخ او ټول بشريت بايد په واحد خداى اودهغه په پيغمبر محمد (ص) ايمان راوړي او په غير صورت کې ، دقرآن د احکامو له مخې کافر ګڼل کيږي. داسلام دين ته د قرآنکريم داحکامو له مخې اکمل دين ويل شويدې ، ځکه چې د خداى دمقضي الامر ارادې او لوی علم له مخې د زمان او مکان په ټولو ابعادو کې ماهيتاً تکميل او د يوې مقبولې مکملې ماهيوي علمي وثيقي په حيث ، لکه چې په قرآنکريم کې يې ذکر شوېدې ، باشعوره ،با فهمه ، اکرم المخلوقات ،د خداى خلف مخلوق انسان يې په منلو ،تعميل او پلی کولو مکلف ګرځيدلې دې.

اَلْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ ٱلْإِسْلَٰمَ دِينًا۟ (ترجمه :نن ورځ مکمل کړ ما تاسي ته دين ستاسي او تمام مي کړ پر تاسي نعمت او غوره کړ ما تاسي ته اسلام له جهته د دين .)

دايه ً کريمه له عبارت څخه څرګنديږي چې دخداى دين کوم اضافی بار نه دې چې خداى (ج) په خپل بنده دهغه احسان په بدل کې چې يې پيدا کړې ، دقيامت تر ورځې پورې پرې د محنت په حيث بار کړې اوسي. دلومړيو څو کلمو څخه معلوميږي چې دين او د خداى کلام د علم او ټولنيز قانون په حيث

ketabton.com - The Digital Library

دبشري اوږدې مودې عملي او نظري تجربې او مناسباتو په بنیاد جوړه کړې شوې علمي وثیقه ده چې اوسنۍ او راتلونکې بشري ټولنې یې یوشان د اصولو ،احکامو او قوانینو په پلي کولو مکلف ګرځیدلي دي. یعني دا پروسه چې په نظري لحاظ د علمي وثیقې په بڼه مکملاً د حضرت محمد(ص) دنبوت په وخت کې افاده شوې ،عملي پلې کونه یې د قرآني ارشاداتو له مخې په راتلونکي نسلونو پورې اړه لري. منځنۍ څو کلمي داسې عالي مفهوم افاده کوي چې دغه علمي وثیقه او خدایي احکام لکه د مجازي خدایانو او ادیانو پوچ او بې مفهومه تخیلي الفاظ او کلمات نه دي ، بلکه د هغې معرفت او پوهه بشریت ته د ټولو نعماتو د کسب لپاره هر اړخیزو وسایل او امکانات په ګوته کوي . وروستۍ کلمي بشریت ته دخورا مناسب ټولنیز نظام « اسلام» چې د ډیرو نورو نښیګنو او ارزشونو په څنګ کې ،دسولې ،عدل او انصاف ضمانت ،سپارښتنه او هدایت کوي. هغه کسان چې دغه علمي وثیقي او احکامو منلو ته حاضر نه اوسي ، کولای شي ویې نه مني . ځکه د خدای په قانونمندۍ او احکامو کې جبر وجود نه لري. خو هغه څوک چې د خدای دقانونمندۍ څخه په سر غړونه سره غواړي په نورو جبر روا وګڼي ، څرنګه چې خدایي قانون د یوې ډیري کوچنۍ ذري په اندازه هم بې قانونې نه شي منلې ،نو ځکه دخدای د قانون څخه د هر چا سر غړونه ، د خدایي قانون د جبر سره مخامخ کیږي. خدای هر انسان ته د مقدراتو له مخې ډیر اختیارات ورکړیدي . دهغې څخه سر غړونه د خدای دقانون څخه د سر غړونې په معنا ده ، او دخدای په قانون کې خلل نه شي پیښیدلي او هر څوک پرته له تفکیکه بایددغه

قانون ته غاړه کیږدي. دقانون د تطبیق په مقابل کې ادعا او مخالفت ، که څوک یې کوي ، پخپله غیر قانوني عمل دي.

داسلام د اکمل دین د ظهور څخه دمخه کله چې بشري ټولنه دپزیرش علمي ـ شعوري بلوغ ته نه وه رسیدلي ، جامع احکام او ډیر ژورعلمي بحثونه لکه دبشر د پیدایښت او د کائناتو د تکوین اودهغوی د مناسبتونو او نورو خصوصیاتو په باره کې ژور علمي معلوماتونه هم د هغه وخت په دیني احکامو کې نه صادریدل او په دیني نصوصو کې یې هم کم په سترګو کیږي ، اوکه کله د کومې موضوع په باره کې ددغه ډول بحث ضرورت پیښ شوې ، د توضیحي ثبوتي دلیل په عوض د عالم آمر لکه (کن فیکون)او یا« وَمَآ أُوتِيتُم مِّنَ ٱلۡعِلۡمِ إِلَّا قَلِيلاً » په شکل یې اظهار شوي دي . خود شعور پې بلوغ لازمي او کافي کمي او کیفي معیارونو ته د رسیدلو په اولین فرصت کې ،دعلم په ټوله ژورتیا او ابعادو سره لکه د انسان د جوړښت او خلقت څخه نیولې تر جهاني تکوین او نورو خلقتونو دتخلیق پورې سر تر پایه علمي او قانونمنده پروژه، چې لا نن یې هم بشریت دډیرو مسایلو له پوهې څخه عاجز دي ، په نظري او عملي توګه دیوه امي انسان په امکاناتو سره عملي کیږي .چې پخپله همدغه موضوع دخدای دکلام او دخدای د پیغمبر د نبوغ او اعجاز او همداسې د خدای په لوی او بې ساري ذاتي حقیقت دلالت کوي.

هو !په کوم عظمت ،ژور علمي ماهیت او اهمیت سره چې د خدای کلام پیل کیږي ، پخپله ددین د ماهیوي او شکلي عظمت څرګندوی دي . یوه امي انسان ته ویل کیږي ، ولولې او هغه لولي ، د همدغه امي انسان سره په داسې موضوع بحث کیږي چې نن هم لا انسان پرې د ټولو پرمختللو وسایلو سره

ketabton.com - The Digital Library

سره نه پوهیږي او همدغه ډیره ژوره علمي برنامه او سراسري بشري نړیوال علمي پروګرام یواځې د علم او قانونمندۍ له مخې په عملي او نظري ډول د خدای په استعانت او همدغه امي خو معجزانسان په همت او جرئت سره عملي کیږي او په حقیقت کې ، په دیني مسایلو کې هرډول موهومي تخیل اوخرافاتو ته د پای ټکی ږدي.

ٱقۡرَأۡ بِٱسۡمِ رَبِّكَ ٱلَّذِي خَلَقَ (١) خَلَقَ ٱلۡإِنسَٰنَ مِنۡ عَلَقٍ (٢) ٱقۡرَأۡ وَرَبُّكَ ٱلۡأَكۡرَمُ (٣) ٱلَّذِي عَلَّمَ بِٱلۡقَلَمِ (٤) عَلَّمَ ٱلۡإِنسَٰنَ مَا لَمۡ يَعۡلَمۡ (٥) كَلَّآ إِنَّ ٱلۡإِنسَٰنَ لَيَطۡغَىٰٓ (٦) أَن رَّءَاهُ ٱسۡتَغۡنَىٰٓ (٧)إِنَّ إِلَىٰ رَبِّكَ ٱلرُّجۡعَىٰٓ (٨) ترجمه: «ولوله په نامه درب خپل چې پیدا کړي یي دي ټول مخلوقات. پیدا کړي یي دې انسان د ټرلیو وینو څخه. ولوله چې ستا رب لوی کریم دې. هغه چې ښوولې یي دې په قلم سره. ښوونه یي کړي ده انسان ته د هغو شیانو چې پرې نه پوهیده. ربښتیا ده داخبره بې شکه انسان خامخا سرکشي کوي ددې له امله چیږوینې. خپل ځان بې پروا. بې شکه رب ستا ته بیرته ور تلل دي.» (سورة العلق ،جز ۳۰ ،ایات ، ۱ـ۸).

حقیقي ادیان د ټولنیز علمي شعوري بلوغ په نتیجه کې د اکمال مقام ته ورسیدل او دهغې د پرمختګ سره به متناسب پرمختګ کوي او مجازي ادیان چې په پوچو او بې بنیاده خبرو لکه سحر ،جادو ،منتر ، جنتر ، اوراد ، مداری ګرۍ ، غیر علمي منطقي تخیل ،تصور او یانورو چالاکیو بناء شوي وومنسوخ کړل .

نن بشریت د علم ،پوهې او علمي ــ تخنیکي پراختیا او پرمختیا په هغه مرحله کې دي چې ښه له بدو او واقعیتونه له خرافاتو څخه بیل او دعلمي برنامې او وثیقې په حیث د دین په

ارزش پوه شي ، خو دا هم کوم پټ حقیقت نه دې چې نړیوال امپریالیزم چې د سرمایې دنارواتصاحب ټول سنګرونه یي تسخیر کړي دژوند په وروستیو مرحلو کې د بشري ټولو ارزشونو لکه انسانیت ، ازادي ،وجدان ، شرف ، عزت ، ناموس ، اولاد ، مینه ،اخلاق ،نظام ،اداره ، قانون ، حقوق ،دین ،مذهب ،... او داسي ډیرو نورو ارزشونو د بې ارزشه کولو په خاطر غیر مسؤلانه د سرمایې د قمار په بې ارزشه تخته لوبولي او په دغه تسلسل کي دانسانیت اخري ارزش یعني ژوند ته هم څه ارزش نه دې پاتي او په حقیقت کې دغه ټو لنې په کل کې عاري له ارزشه پاتي دي ،ځکه ژوند دارزشونو په خاطر دې او دفاع او قرباني هم دارزشونو په خاطر منل کیږي.

سرمایدارنن ددغه ټولنو د تحرکاو انګیزي په خاطر هیڅ وسیله په لاس کې نلري او دخپل باخت نزولي قوس طې کوي. سرمایداران هڅه کوي ، په نورو ټولنو کې هم ټول ارزشونه بې ارزشه کړي . لکه په افغانستان ،عراق او نورو سنتي مذهبي ټولنو کي د ماشوم څخه نیولې تر سل کلن پورې پرته له تفکیک په دستوري شکل بې عزته ، بې پته کیږي. یا جنګي بندیانو ته غیر قانوني جنګیالیان ویل او د ټولو انسانی حقوقو څخه هغوی محرومیږي ، فکر نه کوم چې سرمایداران به ، په نورو ټولنو کې دارزشونو په بې ارزشه کولو بریالي شي. یواځې دوی وو چې ټول ارزشونه یي د سرمایې د بې ارزشه ارزش په خاطر له لاسه ورکړل او عاري له هرډول ارزشه پاتې شول. سنتي عقیدوي ټولنې لا تر اوسه هر ارزش ته جدا جدا ارزش قایل دي او ددې لپاره د سرمایې ژوند به تر هغې یاري ونه کړي تر څو نورې ټولنې هم ددوی په څیر بې ارزشه شي .

ketabton.com - The Digital Library

نن چې سرمایه د دوامداره لا علاجه بحرانونو په سرطان اخته شویې ،نن چې د امریکي په مشرۍ نړیوال امپیریالیزم د خپلې ټولنې د stimulation او تحرک په خاطر یو با ارزشه ارزش نه دې پرییښې ،نن چې امریکا د نړیوال مونیپولار یکه تاز ، سرکشه او غیر مسؤل طاقت په حیث نه ددې جوګه دې او نه حاضر دې چې نړۍ په عادلانه او پایدار شکل په خپل محور و څرخوې ،ځکه پخپله د امریکا داخلي ټولنیز نظام د سترو بحرانونو په وجه پر ځان متکي نه شي پاتې کېدلې .د بلې خوا امریکا حاضره نه ده په ټوله نړۍ کې د خپلو آزمندانه ګټو او حرص په څنګ کې نورو اولسونو ته اندکترین حق او حقوق قایله شي .په حقیقت کې امریکي خپلې ټولنیزې ګټې نه یواځې د خصوصي بلکه د شخصي ګټو تابع ګرځولي او دغه اشخاص د ګوتو په شمار دي ، او په ټوله نړۍ او افغانستان کې هم غواړي دا ډول نظام برقراره شي، او دا پخپله نه یواځې د نړیوال ټولنیز نظام بلکه ، باالذاته د امریکي د داخلي جوړښت سره په فاحش تضاد کې ده . په حقیقت کې نن ټول نړیوال نظام د شخصي مافیایي ګټو او علا قمندیو په محور چورلي ،اودا کارنه د چا لپاره د منلو وړ دې او نه بقاء لرلې شي او په نتیجه کې موجوده بحرانونه او نړیوال غیرمسؤلانه کړه وړه به موجوده تمدن په نابودۍ محکوموي. په اوسنیو ترینګلو شرایطو کې د نړۍ په لوی ستراتیژیک جنګي تیاتر ،یعنی د تیرو پیړیو د لویې لوبې مرکز ته ، د ټولو نړیوالو جهنمي طاقتونو نظامي سوق الجیش او سفر بري ، له پاکستان ، مرکزي اسیا ،خلیج ،عربو او دنړۍ له ګوټ ګوټ څخه د مذهبي او په خاصه توګه په اصطلاح د اسلامي افراطیانو راټولول او په پاکستان ، دغه د نړیوال

افراطیت په مرکز کې په بې حسابه سرمایو د هغوی روزل او د BIG BANG (جهاني تکویني لوي چاودنې) ته ورته د BIG GAM (لوبې لوبې) په مرکز کې د افراطیت د نابودۍ تر شعارلاندې ، بیا هم په اصطلاح په حقیقت کې د اسلامی افراطیت نابودول ، په هیڅ صورت کوم نیک فال نه شي ګڼل کیدلې ،دا پرته له لیونتوب ، حماقت او جنایت څخه بله پایله نه شي لرلې. دا به په دغه منطقه کې د BIG BANG په کچه بلا تشبیه یو کوچنی قیامت وي چې د عواقبو وړاند وییڼه یې نه شي کیدلې .دا جنګ به هیڅکله ګټونکې او بایلونکې ونه لري ، بایلونکي به ټول ددې لوبې لوبغاړي ، ننني بشري تمدن او نړیواله تباهي وي. دا لیونتوب او حماقت نه دې نو څه دې ؟ په نتیجه کې ویلې شو چې د نړۍ په هر لحاظ د یې ستراتیژیکه منطقه کې د دا سې بې مسؤلیته لوبې جوړول ددې څرګنده ګواهي ده چې، بشر د خپل پیدایښت له ورځې څخه ډیر څه زده کړي ، خو په خپل خیر او شر تر اوسه نه پوهیږي . که نه نو دا ډول کارونه چې نن په افغانستان او چاپیریال کې په پوره بې مسؤلیتۍ او بې قانونۍ کې کیږي او یا یې ځینې افغانان پخپل اولس او هیواد روا ګڼي ، پرته د لیونتوب او خیانته بل کوم نوم ورکولې شو ؟ د بن د بې بنیاده او سرا پا بې مفهومه او بې منطقه کنفرانس څخه نیولې ،سلسلتآ د نن ورځې (۲۸ دجنوری ۲۰۱۰ م کال) د بې مفهومه او بې شرمانه لوبو ، اوتو بوتو اوتش په نامه د لندن کنفرانس پورې کومه منطقي پایله لرلې او یا به یې ولري ؟

زه په زغرده وایم چې پیسې هیڅکله حقیقي ارزش نه وو او ډیر زر به خپل دروغین ارزش له لاسه ورکړي. پیسې هغه بې

ketabton.com - The Digital Library

ارزشه ناروا بدیل دې چې سرمایدار د تور بازار، تورو پیسو ،سوء استفادي، غلا ،چورو چپاول ، تجارتي قمار،د کالیو او اجناسو د صدور په عوض د توري سرمایي او پیسو صدور او په ناروا سره د پردیو د سرمایو د غصبولو په خاطر ایجاد کړې دې ، لکه چې د میلادي شلمي پیړۍ د ۹۰ یمو کلونو راوروسته چې د پروفیسور برهان الدین رباني ، احمد شاه مسعود او عبدالرشید دوستم په مشرۍ ټولې شمالي ټلوالې په پخواني شوروي اتحاد او هندوستان کې د تورو چاپ شوو پیسو په واسطه په شریکه سره هم د افغان اولس ټوله دارایي غصب کړه او هم یې پخوانۍ ناولي او ناروا « لویه لوبه (بازی بزرگ)» په همغه ناولو لارو د ناولو مقصدونو په ترلاسه کولو سره اوس هم غواړي پر مخ بوځي . روسي چې د سوسیالیستي دموکراسۍ چیغې وهلې او هندوستان چې د تش په نامه دموکراسۍ سره یې طبقاتي تضادونه د څلورم اسمان او اسفل السافلین په مسافو کې پراته دي ، د کوم قانون له مخې د غه توري پیسې چاپولې شوي چې غلامانو یې پرې د افغان اولس ټوله دارایي غصب او پخپله یې نه یوائې خپل ټول ورځنۍ مصارف د همدغه کیسې څخه اجراء کول بلکه ، د همدغه کیسې څخه په نړیوال تور بازار کې د ډالرو سره په تبادله یې فضیحت باره افساني را منځته کړي. دا ډول مسایل حتماً یوه ورځ د محاسبې او پوښتنې ډګر ته راووځي !

د خدای قانون د عدل ،انصاف ، خپل حق ، دبل حق ، ... په نظر کې نیولو په اصولو چلیږي. په غیر صورت کې د قضاء دجبر څپیړه د هر ظالم او جابر مخ ته رسیدلي او رسیږي به. کله چې شاته تاریخ ته مخ اړوو ، تر اوسه پورې د خدای د رضاء او

قضاء له مخې د هر یرغل ګر د کړې خولې د سمولو په خاطر اکثراً د افغان څپیړه کاریدلې ده . وګورو چې په راتلونکي کې افغان اولس د غه اهلیت له ځانه سره ساتي او که د څو بې ننګو په خاطر به یې له لاسه ورکوي.

شک نه شته چې ځینې ارزشونه لکه ځینې علوم هم موقتي بڼه لري او د شرایطو په تغیر سره خپل ارزش له لاسه ورکوي او پرځای یې نور حقیقي یا موقتي ارزشونه ځای نیسي. خو حقیقي ارزشونه لکه بنیادي علوم هیڅکله خپل ارزش له لاسه نه ورکوي او نه څوک باید هڅه وکړي چې هغه بې ارزشه وګڼي یا بې ارزشه کړي. ارزشونه د ټولنې د تحرک اساسي lokomotive او یوائینۍ محرکه وسیله او قوه ګڼل کیږي. دارزشونو څخه عاري ټولنې له تحرکه پریووځي او دژوند او بقاء امکانات او حق له لاسه ورکوي چې د نړۍ د دموکراسۍ او د بشر د حقوقو علمبرداران و او دهغوی افغاني پلوي وطن خرڅوونکي چوپړیانو د غه هڅه په افغانستان کې روانه کړې ده . شاید دا خبره نن له ما سره څوک ونه منې ،خو کله چې یې ټولنې په ربښتیا پدې مرض اخته شوي ، بیا به یې د دې خبرو په ارزش سر خلاص شي. ارزشونه لکه مینه په هیڅ قیمت نه شي خرڅیدلې بلکه یوائې په سیال ارزش بدلیدلې شي. مختلفې ټولنې د ارزشونو په بنیاد جوړیږي ،پایې ، بدلون او پرمختګ کوي او یو په بل پسې نوي افقونه تسخیروي. ارزشونه دوړو دلوبو او مشغولتیا څیزونه نه دي چې لکه د شګو کوډلي او بندونه هره ګړۍ جوړ او وران شي ! ! !

په نتیجه کې ویلې شو چې دین دابدي علمي او ټولنیزي برنامې او د جهان د تکوین او خلقت د

ketabton.com - The Digital Library

همیشني علمي قانونمند ماهیت په لرلو به د جهان دابدیت سره سم په متناسب ډول د بنیادي علمي ارزش په حیث باقي پاتې وي او د هغې ارزشي بڼه به د قضاء او قدر د عام قانون له مخې د موجوده عیني او ذهني شرایطو او امکاناتو په تناسب خورا علمي ، خورا انساني ټولنیز، متمدن او دموکراتیک نسبي بدلون او تکامل مني .

په ننني او تیرو فلسفي بحثونو کې په وار وار مونږ ددې شاهد وو چې نه یوائې په دیني مسایلو کې دیني عالمانو ، پوهانو او فیلسوفانو د دیني ،علمي او فلسفي مسایلو او قضایاوو سره څومره په سادګۍ او بې مسؤلیتۍ کړه وړه لرلې او دخپل ځان په باره کې یې دراتلونکو نسلونو قضاوت په پام کې ندې لرلې او نه یې د خپلو دنه بخبني لویو ګناهونو په باره کې کوم تشویش ښکاره کړېدې. دیني عالمانو د انبیاوو د وارثانو په حیث چې دد ینې احکامو ،اصولو او قوانینو د تبلیغ ،ترویج ،تفسیر او بیان دنده درلودله ، دین یې په خپل لمځي کې کلک ترلې په شایې ګرځولې او خلک یې یوائې د خدای ، دوزخ او پل صراط څخه دومره ویرولي چې هیچا ته د جنت دتلو امیدواري نه ده پاتي او د دنیا او اخرت دواړو څخه یې زړه ور تور کړې او نا امیده کړې او ددوی ټول زور پدې اړخ وو چې خلک په شعوري او عقلي ترګمۍ کې وساتي او هغه څه چې د خلکو په کندو او جیب کې دي ، په اسانۍ ترې خپل کړي . دوی ددغه خصلت له مخې هم پخپله د خدای ، قرآن او دین د لوی علم څخه بې برخي پاتي او هم یې خلک بې برخي ساتلي دي.

دوی یو ددین په رسالت او د خدای دلوی ذات په رواداری ،عدل ،انصاف او عام سخاوتمندانه بې حسابه او نا تمامه غني نعمتونو څخه هیڅ اګاهي نده لرلې. لوی خدای دا جهان دخپل لوی علم له مخې قانونمند پیدا کړې ، قانونمند پایې او قانونمند تغیر او تکامل کوي او دهمدې لپاره یې خپل عالم خلف انسان ، ښځه او نر ،په علم او معرفت مکلف کړي چې هم یې پخپله او هم یې نورو ته زده کړي او دهمدغه دیني علومو له مخې د بشر لپاره داسودګۍ او رفاه وسایل جوړ کړي ، نه داچې خلک دیته راوبولي چې دا دنیا خدای د کافرانو لپاره پیدا کړي او مسلمان چې هرڅومره ذلیل ،خوار ،بیچاره او بد بخت اوسي خدای په هغه جهان اجر ورکوي. بر خلاف اسلام یوائیني علمي او قانونمند منطقي سیال دین دي چې په علم بناء ، یوائې په علم باور لري او یوائې د قانونمند عمل له لارې بشریت کار او فعالیت ته هڅوي.مونږ پوهیږو چې د خدای عبادت، قوانینو او احکامو معرفت یوائینۍ طریقه او وسیله ده ترڅو دخدای د بنده ګانو سره د زیاتي مرستي اونیکۍ امکانات ولري اوپخپله د ظلم ،ناروا او ګناهونو څخه دپرهیز په ارزش ښه پوه شي. خو دا خبره دوی له ځانه سره پته ساتي او حتا علم او فلسفه ددین دښمن بولي او خلکو ته ددي توصیه کوي چې بچیان مکتبونو ته ونه لیږي چې کافر نه شي. مونږ عملاً ولیدل چې پاکستان د خپلو سیاسي اهدافو د ترلاسه کولو په خاطر په همدي بهانه د طالبانو پواسطه څومره مکتبونه او د قرآنکریم په شمول کتابونه وسیزل او شاګردان یې ووژل. دوی بې کسي ،بیوسي او ذهني او عقلي ترګمۍ ددین او مذهب لپاره مناسب محیط او شرایط ګڼي.

ketabton.com - The Digital Library

د دیني عالمانو د بدعتونو په باره کې د پورتني تذکرې په نسبت د فیلسوفانو بدعتونه هم څه کم او لا د مقایسې وړ نه دي. په مختلفو نومونو لکه دیني، عصري، فلسفي شرقي، غربي او داسې نورو د علومو د ویش سره د مخه مونږ کلک مخالفت ښودلې او اوس هم یواځې د خدای په لوی علم باور لرو چې د هغې له مخې یې دا لوی ابدي جهان په همزمان او هم مکان ستاتیک ـ دینامیک لحظوي تغیر او تکامل سره پیدا کړیدي. ځانګړي علوم په ځانګړي ډول وجود نلري. ټولې علمي پروسې او قانونمندۍ په متداخل شکل همزمان او هم مکان جریان پیدا کوي او پرنسیباً ټولې محاسبې هم باید په متداخل شکل پر مخ یوړل شي، خو دا کار یواځې د علمي ـ تخنیکي نیمګړتیاوو او بشري لازمي کافي امکاناتو د نه موجودیت په سبب سر ته نه رسیږي. په ځینې حالاتو کې چې ډیر دقت ته ضرورت نه اوسي، د ځینې محاسبو څخه صرف نظر کیږي او په ځینې مواردو کې د ځینې ضریبونو په استعمال دغه تشه ډکیږي. خو که د ضریبونو په استعمال کې دقت ونه شي د غلطۍ د تخفیف په عوض کیدلې شي غلطي زیاتوالې پیدا کړي.

زه پدې باور نه لرم چې یو عالم دي د خپلو څیړنو د سم او ناسم بهیر او د هغې د پایلو په واقعیتونو پوه نه شي. نن پخواني وختونه نه دي چې یو عالم به مختلف مواد سره مخلوطول او نا خود اګاه به د هغې مختلفو پایلو ته ستر ګې په لار وو. بې محاسبې، بې قانونه، بې له مشخص متود او ارزوني څخه په او سنیو ګلو بال تعاملاتو او پروسوکې یو قدم وړاندې په پټو ستر ګو ایښودل، کیدلې شي بلا تشبیه قیامت

جوړ کړي. هر څوک پدې پوهیږي، خو خپله غلطي نه شي منلې او هڅه کوي هغه په نه بخښونکو ګناهونو او تحریفاتو کې د خلکو له انظارو څخه پټ کړي. همدا سبب دې چې فلسفه د نا بکاره لفاظیو او درغلیو په علم خو نه، بلکه سفسطه باندې اووختې اونن ددې په عوض چې هر څوک خپله ګناه ومني او په خپله بې علمۍ اعتراف وکړي، په فلسفه د بې علمۍ تورونه او تهمتونه تړي. ما دا ډول مثالونه په تیرو بحثونو کې ډیر راوړي او په سلګونو نور هم کیدلې شي راوړل شي او شاید دا کار د واقعیتونو د سپیناوي او د عینیت فلسفې د بنیاد د پخلي په خاطر هم وکړم. دلته به بې ځایه نه وي که زه خپله پخوانۍ خبره تکرار کړم، کله چې ما د اګراین په پلازمینه، د کیف ښار د علومو په اکادمۍ کې خپله رساله په فلسفه کې د دکتورا د تیزس په حیث وړاندې کړه، مسؤل ډاکټر پروفیسور سرګي باریسویچ کریمسکي د تیزس اساسي زړي یعنی چې: «ذهنیت نسبي عینیت او هر مشخص ذهنیت عیني واقعیت دې»، ونه منه او ویي ویل «مونږ په شرق او غرب کې سره منلې چې داسې خبره به نه کوو». کله چې ما خپل دلایل وویل، هغه په ځواب کې داسې وویل، «د دي فیلسوفانو مغزونه د دومره لفظي انجړ مشوړو څخه ډک دي، چې که یو ځل څوک په کې ښکیل شو ،راوتل تړې مشکل دي. نو زه چې د هغوی په مقابل کې د دې تیزس څخه دفاع نه شم کولې، نو ته هم دا کار نه شې کولې». س. ب. کریمسکي چې په نړیوالې کچه د فلسفې مشهور ډاکټر پروفیسور وو، هم د دې خبرې څخه منکر نه وو چې فلسفه نن پرون یواځې په انجړ بنجړ بحثونو بدله شویده.

دا به یواځې زما ابتکار نه وي چې د موجوده فلسفي د

ketabton.com - The Digital Library

علمي بهير څخه منکر يم، خو د هغي په مقابل کې د خدای د لوی علم او بې شميره خارق العاد خلقتونو په بنياد مې د «عينيت فلسفې» بديل تيزس چې دمخه ذکر شو وړاندي کړې، بلکه له پخوا څخه ډيرو پوهانو په ليکنو کې دا ډول مفاهيم او حقايق پراته وو، خو هيڅ نه دي کړې شوي خپل بديل تيزس وړاندې او يا کومه فلسفي قضيه او مسئله د موجوده قوانينو، تيزسونو او متودونو په خلاف په قانون نمنده منطقي بڼه فورمولبندي کړي. ما د شلمې پيړۍ په شپيتمو کلونو کې د خيبر په شخصي اخبار کې چې د محب الرحمن «هوسا» له خوا خپريده د مولوي «فيضاني» مقالې د «نړۍ د قرآن په تلسکوپ کې» تر عنوان لاندې لوستې وي، د اکاډميسن عبد الاحد عشرتي د «اعجاز علمي قرآن کريم» لومړۍ او دوهم جلد مکمل چاپ (ثور ۱۳۷۶ او حمل ۱۳۷۹ هجري شمسي)، د ګوهر الرحمن ګوهر پنځه جلده کتابونه چې له ۱۹۹۶ څخه تر ۲۰۰۲ م پورې د «د قرآن او ساينس» تر عنوان لاندې چاپ شوي، مونږ د انټرنيټي پاڼو، اريانا تلويزيون او ډيرو نورو خپرونو له لارې د «ساينس او قرآن» او ډيرو نورو عنوانونو لاندې د خپرونو شاهديو، د توحيد په نامه په مختلفو ژبو د مختلفو ليکوالانو اثار مونږ هرځای لاسته راوړلای شو، په امريکا کې د افغانی خپرونو له لارې هم مونږ د ډيرو علمي حقايقو چې ډيري يې د افغاني پوهانو له خوا خپرېږي لکه په ۵۶ CD ګانو کې د محترم ډاکټر عبد الستار «سيرت» يا د استاد سادات او همداسې د نورو پوهانو علمي بحثونو مواد و د تر لاسه کولو امکانات لرو. خو ای کاش د غه خپرونې د دښمنۍ او عناد او د پردې تر شا د ډول ډول سياسي، مادي او نورو غير

مجاز او غير مشروع اهدافو پرځای د واحد حقيقت او علم په خاطر، حقيقي دين او د خدايي پيرزويني، عدل او انصاف له مخې د ټول بشريت د عامه سوکالۍ او په راتلونکي کې د هر ډول احتياج او اړتيا څخه د بشريت د خلاصون لپاره ټولې علمي او مادي زيرمې په کار اچولې شوې وای، نو به انحرافي او غير علمي تيوريو او مجازي اديانو ته د رښتيني علم او رښتيني دين په ځنګ کې ځای نه وې پاتې.

دا واضحه خبره ده چې خدای (ج) د غير علمي تصور، تخيل، استقراء، قياس او نورو د شک او شبهې د عواملو او عوارضو څخه مبراء او د خدای په کلام کې، کله چې مونږ د غه کلام معيار او محک د حقيقت او واقعيت ګڼو، قرون وسطايي او قبل الميلادي تخيلي او تصوري غير قانونمند و فورمولبندیو او منطق ته بايد ځای نه اوسي. خدايي علم تبعيض، دښمني، سرحد او ويش نه مني. دا انسان دې چې، علم د خپلو ناولو او ناروا غوښتنو په مقصد تحريفوي او په مختلفو نومونيو ويشي او ناوړه ګټه تري اخلي. هغه څوک چې د خدای په ذات، علم، عامه پيرزوينه او رواداری، عدل، انصاف او کرم رښتينې باور ولري، هيڅکله به ورسره د حرص او تنګ نظری احساس او تشويش پيدا نه شي. د خدای د لوی علم له مخې دا لوی لا يتناهي ابدي جهان په همزمان او هم مکان لحظوي ستاتيک ـ ديناميک تغير او تکامل سره، د يوي کوچنۍ ذري څخه نيولي ترخورا لويو ډول ډول سماوي اجرامو او کهکشانونو پورې په يوه واحد ابدي نظام کې سره تړلي پيدا کړي دي. پدې نظام کې لکه څرنګه چې سکون نه شته او هرڅه په لحظوي بدلون، تکامل او تجدد کې قرار لري،

ketabton.com - The Digital Library

په حقیقت کې زړښت هم وجود نه شي لرلې او یواځې په ځانګړو پدیدو کې نسبي بڼه لري او لحظوي تغیر او تکامل همغسي چې د نظام دابدیت تضمین کوي، د نظام د لحظوي تجدد تضمین هم په غاړه لري. د دې نظام غذایي او انرژیتیکي زیرمې چې هیڅکله پای او زړښت نه لري، نو حرص او د قارون په څیر په هرڅه خپله اچول دڅه لپاره؟

هغه چې ایراني شاعر ویلي وو چې:

«ما زآغاز وزانجام جهان بی خبریم
اول واخر این کهنه کتاب افتاده است»

هم سمه نه ده، ځکه چې د ذري څخه نیولي تر لویو خلقتونو او موجوداتو پورې په همزمان لحظوي تجدد کې دي. پدي باره کې په تیرو وختونو کې کافی بحث شوې دې او په راتلونکي کې هم که ضرورت وو د احسن تکرار په توګه به بیا یاد اوري وشي.

کله چې منو، د ټولو خلقتونو او موجوداتو خالق خدای دې او ټول دغه خلقتونه او موجودات یواځې قانونمند پیدا، قانونمند پایي او بدلون او پرمختګ مومي، یعنې چې قانونمندي پخپله شکل د موجودیت دمادې او عالم الاسباب دې، بې له شکه دا معنا هم لري چې د علم او قانونمندۍ خالق هم پرته له ذات الاهي بل څوک نه شي کیدلې. ځکه د دې لوی او لایتناهي جهان خالق یواځې خدای ګڼل کیدې شي. په هغه صورت کې چې د علم او قانونمندۍ خلقت یواځې په پروردګار عالم پورې اړه پیدا کوي، نه نور ځانګړي جهانونه او نه ځانګړي علوم او قانونمندۍ وجود لرلې شي او نه د خدای په علم کې تعدد د معادلو، مجهولاتو، کاردیناتو، تعدد

د قضایاو او نورو کومه ستونځه کوم مشکل نه شي ګڼل کیدلې او نه د خدای په علم او قانونمندۍ کې، نا معین، موهومي، متوالي، نا معلوم اودا ډول نور مشکوک مفاهیم، اعداد، ارقام او نتایج وجود لرلې شي. پدي خاطر د هغه پوهانو څخه چې قرآنکریم یعني د خدای علم د ساینس په ژبه او قوانینو له مخې افاده، فورمولبندي او تفسیرول غواړي زما خواهش دادي چې باید په قرون وسطایي بې منطقه منطق ډډه ونه لګوي او په تخیلي او تصوري استقراء، قیاس او منطق باور ونه کړي. تر اوسه پورې هیڅ یوه عالم، پوه او فیلسوف د دې لارې مطلوب منزل ته نه دې رسیدلې او هر یوه د افغانانو په اصطلاح د ترکستان لار نیولې او که په بل عبارت یې ووایم هر یو په اصطلاح د سد سکندر د دیوال تر شا په مطلقه ترګمۍ ورننوتې او چې لار تري ورکه شوې، د هغې وروسته یې چې هرڅه له لاسه شوي، هم یې ځانونه او هم یې نور غولولي دي. پدې باره کې دمخه ما ځینې وضاحتونه وړاندې کړي، زه نه وایم چې ټول به پرځای او سم وي، خو زه حتماً غواړم دا خبره د بل چا څخه واورم چې یا یې راسره ومني او یا یې د رد دلایل وړاندې کړي.

دې کې شک نه شته چې د هند، چین، مصر او عراق تمدنونه د اروپایي او په مشخصه توګه د یوناني تمدن څخه په فلسفه کې قدامت لري. تر اوسه پورې یونان په دغه امتیاز پخپله خپله اچولي ده. د لومړي ځل لپاره د هند د تعلیم وزیر ابوالکلام آزاد دې موضوع ته متوجه او په ۱۹۴۸ م کال کې یې، په یوه کنفرانس کې وړاندیز وکړ چې د هند د برجسته فیلسوفانو څخه دي یوه کمیټه د ډاکټر رادا کریشنان تر مشرۍ لاندې دغه موضوع وڅیړي تر څو د فلسفې په تاریخ کې هندي

ketabton.com - The Digital Library

فلسفه خپل غوره ځای ونیسي. پدې کمیټه کې د شپیتو کسانو په حدود کې برجسته فیلسوفان راټول او د ډاکټرسرو پالی رادا کریشنان ،د جناتا پارټۍ مشر او وروسته دهند صدراعظم تر ریاست لاندې په دوه غټو جلدونو کې چې له زر مخونو څخه زیاتوالې کوي دغه تاریخ د «تاریخ فلسفهً شرق و غرب» تر عنوان لاندې تکمیل شو .د لومړي کتاب چې ۶۸۰ مخه لري ،مقدمه داسې پیل کیږي: «شاعر ایرانی جهان را به کهنه کتابی تشبیه می کند که اوراق اول وآخر آن افتاده اند . دیگر نه می توانیم بگو ییم که کتاب چگونه آغاز شده و نه می دا نیم که چه گونه انجام خواهد یافت.

ما ز آغاز و ز انجام جهان بی خبریم
اول واخر این کهنه کتاب افتاده است

بشر از زمانی که دارای شعور شد ،در پی کشف این اوراق گمشده برآمد .این جستجو ونتایج آن ،فلسفه نام دارد .فیلسوف برای توضیح فلسفه و ماهیت آن کتابها می نویسد ،ولی شاعر این کار را در بیتی انجام می دهد . مقصود از این جستجو یافتن معنی زندگی و وجود است. ... » (تاریخ فلسفهً شرق وغرب ، صفحهً اول) . له دې څخه دمخه په « پیشگفتار» کې هڅه کیږي د مشابه او سینو نیم کلماتو او الفاظو په استعمال او وړاندې وروسته کولو سره وښی چې فلسفه جدا او علم جدا ځانګړی شیان دي.

زه په پورتنیو څو جملو ، نه غواړم قضاوت وکړم ،خو حتماً ، دومره وایم چې که رښتیا فلسفه دومره پسته او کوچنی شي ، پایلې یې باید همدا وي چې یې لرلي دي.خوزه کلک پدی باور یم چې فلسفه همغسې د خدای د لوی علم یوائینې خلف علم

دې ، لکه څرنګه چې انسان د خدای عالم خلف مخلوق دې. بعدی قضاوت په محترو پوهانو او لوستونکو پوری اړه لري.

ددې ډول بحثونو او نتیجه ګیریو علت او هدف یوائې او یوائې دادې ، او لکه څرنګه چې زه د بشر د تاریخي دورې دفلسفي اساسي او وتلي نظریاتو څخه کومې نتیجې ته رسیدلې یم او دمخه یې ذکر هم شوې دې ،او دغه د سترو فیلسوفانو شپیته کسیزه کمیټه هم په همدې عقیده ده ، باور نه لري چې ګوندې په فلسفي افکارو کې دې د بشر په تاریخی دوره کې کوم پر مختګ شوې اوسي ، حتا ځیني عقیده لري چې شاید د هغوی کمال او بینش د «بودا» او «افلاطون»څخه وروسته پاتې وي .نوزه په زغرده ویلې شم ، په دغه طرز تفکر ،په دغه اساسي او غیر اساسي فلسفي مسایلو ، په دغه متودولوژۍ ،افاقی نظریاتو او عقایدوسره کومه تخیلی فلسفه چې د یوه شاعرپه بحراني احساساتي متلاطم څپانده حالت کې چې د شعور او لا شعور په پوله د شاعرانه غلو ، اغراق او نوروصنعتونو په رنګارنګ غلوونکو ګګلیچونو کې مدهوشانه ټالۍ او خویندۍ وهلو ، پریوتو ولاړیدوسره سره په یوه بیت اغاز او انجام پیدا کولې شي ،شک نه شته چې دغه ډول فلسفه به په ذهني جذام اخته اود خپل انحطاط د منحني د انعطافي قوس اخري مرحله طی کوي او هیڅ ډول پرمختیایي قابلیت به و نه لري. نو ځکه خو دهند د فلسفی کمیټې پریکړه پرځای او منطقي ده چې دا ډول فلسفي افکار او قانونمندۍ دعلمي .شعوري پر مختګ توانمندي نه لري اوحتماً په ذوال اوعقب ګرایي محکومه ده.

دکومې فلسفې څخه چې زه بحث کوم ، هغې ته ما د خدای

ketabton.com - The Digital Library

دلوی علم بشري ذهنی علمي بدیل ویلې او په حقه په عالم الاباب کې د خدای د علم خلف او وارث علم ګڼل کیږي. څومره چې د خدای علم لوی ، ابدي ، متکامل او بې ساري دې ، دغه فلسفه هم د بشري ذهني تو ان او مقدراتو په تناسب ټاکلې مناسبت لري. لکه څرنګه چې انسان د خدای د مقضي الامر ارادې له مخې د خدای بې بدیله خلیفه ګرځیدلې ، همدغه شان بشري علم په دې جهان کې د خدای د لوی علم بې بدیله خلف ګڼل کیږي. د مخه مونږ وویل چې جهان په لحظوي تجدد کې دې ، نو ځکه ابدي دې او ابدي دې ځکه چې همیشه په لحظوي بدلون او تجدد دې یعنی یو تر بله سره متقابلاً علت او معلول ګڼل کیږي. دایراني شاعر د کهنه کتاب خبره په هر صورت د منلوړ نه ده ځکه چې په دغه ډول یوه ټرلي نظام کې چې د کوچنۍ ذرې څخه تر لویو اجرامو او کهکشانونو پورې د لحظوي همزمان ستاتیک دینامیک بدلون او تکامل په شرایطو کې ، قدیم هیڅکله نور په قدیم کې وجود نه شي لرلې ، حال په دوامداره لحظوي بدلون کې قرار لري او ابد هم هیڅکله په ابدي نظام کې ابد ته نه شي رسیدلې، ځکه چې دا نظام مستلزماً باید د خدای د ذات او لوی علم د ابدیت په تناسب هم ابدي اوسي . ځانګړې پدیدې ،خلقتونه او نظامونه کیدلی شي د ځانګړې مادي واحد په حیث له منځه ولاړ شي خو نظام په کل کې ابدي پاتې کیږي او د خپل قانونمند پیدایښت ،پایښت ، بدلون او تکامل له مخې ممکنه ده هره څیړنیزه قانونمنده محاسبه په هره زمانی مقطع کې سرته ورسیږي. نو په زغرده ویلې شو چې د فلسفې د زاړه کتاب د پیل او پای ټولې پانې پرځای دي او دلټون لپاره یې ضرورت نه شته څوک زیار وباسي

.د بلې خوا په هره زماني مقطع کې د یوې پدیدې او خلقت دپارامترونو او خصوصیاتو معلومول یواځې د حال د قانونمندۍ د معلومې قانونمندې مبدا څخه معلومیدلې شي .نو په قدیم او ابد پسې ګرځیدل هم عبث کار دي.د خدای لوی علم همیشه کامل دې ، دا جهان او بشري علم هم د قانونمندۍ له مخې همیشه د خدای د لوی او کامل علم په لور په تکاملي بدلون کې دي.خو همغسې چې انسان د خدای د معرفت او ځینی صفاتو د لرلو څخه عاجز دې په همغه اندازه او تناسب د خدای د علم او په کل کې د خدای د لوی حقیقت په توګه د لوی جهان د ځینې پدیدو او مادي واحدونو د معرفت څخه یا موقتاً او یا د تل لپاره عاجز ګڼل کیږي. د خدای دین د خدای د لوی علم له مخې په دې جهان کې د بشري عملي ژوند شریعت ،طریقت ، اصول ، قوانین او مناسبات ګڼل کیږي . خدای په خپل کلام کې خپل دین د انسان او ټولو خلقتونو لپاره د ژوند او په حقیقت کې د ژوند د ټولو امکاناتو د وسیلې په نامه یاد کړې دي.«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ اسْتَجِيبُواْ لِلّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُم لِمَا يُحْيِيكُمْ وَاعْلَمُواْ أَنَّ اللّهَ يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهِ وَأَنَّهُ إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ... »(سورة انفال ، ۹ جز ، ۲۴ آیة). په دې معنا چې د خدای دین د دې لوی جهان د ټولو خلقتونو د پیژندلو او معرفت یواځینۍ لار ،طریقه ،شریعت او وسیله او انسان کولې شي یواځې د دې لارې خپل دژوند وسایل او امکانات او ذات البیني مناسبات د قرآني او ديني احکامو ،قوانینو او اصولو په بناء تنظیم او دژوند مستقیمه او ډاډمنه لاره غوره کړي. دا به یې یواځینۍ نسبي ایدیال بڼه او طریقه وي.

څرنګه چې خدای یو دي ، جهان یو دي او په حقیقت کې د

ketabton.com - The Digital Library

ټولو ادیانو پلویان سره ددې چې ، په ظاهر کې به دخپلې ټولنې مروج ځانګړی عقیدوي دود پالي ، په واحد خدای باور لري. منطق خو دا وایي چې ټول بشریت هم دیوه دین پیروان اوسي او پدې توګه د همیشني عداوتونو ، دښمنیو او جنګونو جړې په بشري مناسباتو کې د همیش لپاره پرې او وچې شي.

د پورتنې بحث څخه د نتیجه ګیرۍ په ترڅ کې ویلې شو چې خدایي هر خلقت او په هغه جمله کې خپل خلف ، انسان ، ته د هغه دضرورتونو په تناسب د احساس ،درک او عمل امکانات ورکړي دي.مرغان الوتلې شي ، ماهیان او نوربحري حیوانات په اوبو کې ژوند کولې شي ، انسان ته یې دعقل ،پوهې ،خبرو او تجربو د سنجش او شراکت لوی طاقت ورکړې او نورو ته یې هم د هغوی د ضرورتونو له مخې نور امکانات ورکړي دي . د هغه زاړه کتاب دلادرکه شوو پانو مینډل چې د رادا کریشنان تر سرپرستۍ لاندې شپیته کسیزې کمیټې د فلسفې موضوع ګڼلې،زما په عقیده یوه بې مورده هڅه او هدف ټاکنه ده او انسان هیڅکله د هغې په مینډنه قادر نه دې ، ځکه چې نه زاړه کتاب کله وجود درلود او نه یې کومه پانه ورکه شویده. همداسې د کانت ، لاپلاس او چمبرلاین هڅې او وړاندوینې چې د جهان د تکوین په باره کې یې جړې دي ، بې بنیاده ګڼل کیدلې شي. او دا ځکه چې د خدای ذات ، د خدای علم او د خدای جهان خلقت د عالم آمر په حیث په کل کې د انسان لپاره مسخر او مقدر نه ګڼل کیږي او په دې باره کې یوائې د خدای د «کن فیکون» حکم صدق کوي او انسان د خدای د خلیفه په حیث د خپلو ضرورتونو او امکاناتو په تناسب یوائې د هغې د ځینو اوصافو په احساس، درک او معرفت قادر ګڼل کیږي. دا

دې ماسره لطفاً محترم لوستونکي هم ومنې چې په داسې وضعیت او داسې موقف کې چې انسان یې په خپلو امکاناتو او خپل درک او فهم سره د خدای ذات ، د خدای د علم او د خدای د جهان په مقابل کې لري او لکه څرنګه چې دمخه دا موضوع ما توضیح کړه چې دا جهان په لحظوي قانونمند بدلون ،تجدد او کیفي تکامل کې قرار لري ،قدیم په قدیم کې وجود نه لري ،حال په لحظوي ګذرا حالت کې دې او ابدته په ابدی نظام کې رسیدل هیڅ ممکن نه دي ،نوایا د «کن فیکون» له حکم بله منطقي او عملي پریکړه په تصور کې هم راتللې شي ؟ همدغه دهمزمان لحظوی بدلون او تجدد خصوصیات د خدای ددې لوی نظام د پایښت او ابدیت تضمین کوي .همداسې د قانونمند پیدایښت ، پایښت ، بدلون او تکامل له مخې په هره زماني مقطع او مکاني بعد کې پرنسیباً ممکنه ده هره څیړنیزه محاسبه سرته ورسیږي او مورد نظر پارامترونه ، اوصاف او خصوصیات په عددي ،ګرافیکي ، کمي او کیفي بڼه ترلاسه شي. د جهان د تکویني پیل په باره کې د کانت ،لاپلاس او چمبرلاین نظرونه کیدلې شي د دغه تکویني پروسې د ځانګړې پدیدې د خصوصي حالت په حیث ومنل شي ،خو هغه هم یوائې د همغه تخیلي او تصوري نا سمه تیوریو او فورمولبندیو له مخې چې فلسفه یي تر اوسه په متحجر او دګم علم بدله او په ذوال محکومه کړې ده. پکار دادي هره څیړنه د موجوده حال حالت او وضعیت څخه پیل او دضرورتونو له مخې یوائې د علم او قانونمندی په بنیاد د ماضی او حال په لور غزول کیدلې شي.

دهمدغه ډول یوه خصوصي ګذرا حالت او پروسې قانونمند

ketabton.com - The Digital Library

جریان ، د خدای د کلام په استعانت او الهام او د عینیت فلسفی د قوانینو په استمداد ،زه هم غواړم د خپل ناقص او محدود فهم او درک له مخې د خدای د لوی نظام د یوه کوچني مثال ، اړخ او قضیې د څیړنې په توګه څرګند او وارزوم چې څه ډول د خدای د مقضي ارادي له مخې د غه ابدي خود بقاء ، خود کفاء او خود ګردانه نظام پیدا ، پایې ،بدلون او تکامل مومي ؟

د خدای په لوی کلام کې راغلی: « وَٱلشَّفْعِ وَٱلْوَتْرِ (۳) (۳۰جز ، ۸۹ سورة الفجر ، ۳ آیة) ترجمه: (قسم په جفت قسم په طاق). خدای (ج) په خپل کلام کې د ډیرو خاصو او ډیرو مهمو مسایلو په باره کې دا ډول ذکر کوي .د غه لنډ او دوه کلمه یې آیة شریف لکه څرنګه چې د تفاسیرو څخه معلومیږي ډیر نور لوی مفاهیم هم افاده کوي ،خو د جهان د تکوین مسئله

به هم ،زما په عقیده له نورو مسایلو کم ارزشه نه او سي. نن چې نه یوائې د هند د فیلسوفانو شپیته کسیزه کمیټه بلکه ټول بشریت د خپل پیدایښت له لومړۍ ورځې څخه د اوسني علمي ـ تخنیکي پرمختګونو او نورو بې ساري امکاناتو سره سره د خدایي ساده خلقتونو د راز په میندلو کې صم ،بکم ،عمی او هک پک پاتې دي ،څه ډول ۱۴۰۰ کاله د مخه د یوه امي انسان په ژبه د دې لوی جهان د ابدي تکوین او ټولو خلقتونو د قانونمند مستمر خلقت راز په دوه کلمو کې د عوام الناسو تر غوږو رسیږي او د خدای د لوی علم او لوی نظام تکوین افاده کوي ؟

زه چې د قرآن ویونکې وم او یم ،خو د قرآن عالم هیڅکله نه وم او نه به شم ،ځکه چې زماني فاکتور به د غه چانس ماته نور په لاس را نه کړي. لکن په دې یوه خبره پوره ایمان او باور لرم

چې قرآن اکمل ،فسیح ،بلیغ کلام ،قانون ،احکام ،دین او علم دي چې شک او تردید په کې وجود نه شي لرلې. خو پکار دادي چې د قرآن په احکاموا و حقایقو نسبي کامله پوهه پیدا او بشري غیر قانونمنده تخیلي ذهنیګرۍ له د غه حقایقو او واقعیتونو څخه چاڼ او چغجال شي. نیوهیږم ولې د قرآن عالمانو لا پخوا د غه علمي مبدا ، بنیاد او قانونمندي نه ده میندلې ، نه یې ده منلې او باور یې پرې نه دې پیدکړې ؟ زه دخپلې وینا د ثبوت لپاره د پورتني دوه کلمیې آیة شریف ستر اعجاز او ځیني دلایلو باندې خبرې کول غواړم تر څو د غه بحثونه چې نن له نیکه مرغه پیل شویدي ، پرته له بشري ذهنګریو ، د علم په واقعي بڼه او ماهیت په قانونمند ډول اصلي مجرا او مسیر ته پریووځي .

هو ! که مونږ د عناصرو متناوب سیستم او جدول ته زیر شو ،ټول عناصر په نوبت سره د الکترونونو او پروتونونو د طاق او جفت تعداد څخه د اډول تشکیل شوي چې پروتونونه د مثبت چارج په لرلو هسته تشکیلوي او په عین تعداد الکترونونه چې منفی چارج لري په ټاکلو مختلفو مدارونو کې په ډیر سرعت سره د هستې ګرد چاپیر چورلي او په د غه تسلسل کې تکرار نه په ستړګو کیږي او نه کوم تنقیص او تقصیر وجود لري . د عناصرو په هسته کې نیترونونه چې د چارج له مخې خنثی دي د مستقل مادي واحد په حیث د ویده بنامارانو په څیر په هسته کې وجود لري .د هغه عناصرو په هسته کې چې د نیترونونو شمیر یې زیات وي د درونو هستولرونکو عناصرو په نومونو یادیږي ، لکه یورانیم او نور چې زیاته انرژي په کې ذخیره او دانرژي د منابعو په حیث د سولئیزو او نظامي اهدافو په منظور

ketabton.com - The Digital Library

تري سمه او ناسمه ګټه تري اخستل کيږي. په عادي حالت کې يوائې د هايدروجن په هسته کې چې يو پروتون لري ،نيترون وجود نه لري .خو په درنو اوبو کې د هايدروجن په هسته کې هم يو يا دوه پروتونه وجود لري.

زه خپل دغه بحث د يوي داسې سمبولیکي زماني يا پروسوي مقطع څخه شروع کوم ، کله چې دا تم په تشکل سره لومړي عنصر تشکيل شوې او د عالم الاسباب د لومړۍ خښتې په کښيښودو د خدای د مقضي ارادې له مخې د لوی جهان د لوی نظام خود بقاء ، خود کفاء او خود ګردانه پروسه پيل او پروتونونه او الکترونونه په نظام کې راغلل او نيترون د نا بللی ميلمه په څير د اتم په هسته کې کوربه وګرځيده او هستۍ په مختلفو بڼو او مادي واحدونو کې د لومړۍ ځل لپاره استقرار پيدا کړ . همدغه دې ددی لوی جهان ، لوی نظام او لوی خلقت (عالم الاسباب) دتکوين راز چې د

خدای (ج) د عالم آمر د « کن فيکون » د حکم په صدور په لحظوي شکل سرته رسيدلې دې. د خدای (ج) د عالم آمر په دغه راز چې څه ډول الکترونونه او پروتونونه په نظام کې راغلل او په قانونمند علمي ډول د عالم الاسباب د خود ګردانه ،خود کفاء او خود بقاء نظام د خلقتونو او پديدو د پيدايښت ،پايښت ،بدلون او تکامل بنياد يوائې په علمي قانونمنده بڼه کښيښودل شو. هو !دغه اعجاز يوائې د مختلفو اتمونو او يا په بل عبارت د مختلفو عناصرو د تشکل د تسلسل په بنياد چې نن يې د

مندليف په جدول کې شمير ۱۱۸ ته رسيدلې اولومړۍ عنصر يې هايدروجن Hydrogen » او وروستۍ عنصر يې اُ

نونوکتيوم «Ununuctium» نومېږي.

دغه عناصرد خدای دکلام د حکم سره سم له يو څخه ،يعنی چې يوپروتون او يو الکترون لري ، شروع اود جفت او طاق په ترتيب چې هيڅ تکرار او تنقيص په کې وجود نه لري نن ورځ چې يې شمير ۱۱۸ عناصرو ته رسيدلې او په راتلونکي کې به لادغه جدول تکميليږي . ددغه عناصروڅخه ځينې د لابراتوار په شرايطوکې هم تر لاسه شويدي. دالکترونونو او پروتونونو شمير لکه چې دمخه هم وويل شول ، هميشه مساوي او الکترونونه په ټاکلو مدارونو کې د هستې ،چې د الکترونونو په تعداد پروتونونه لري ،ګرد چاپير چورلي. په مدارونو کې د الکترونونو اعظمي شمير د « 2n2 » دفورمول له مخې معلوميدلې شي. پدې معنا چې په لومړي مدار کې اعظمی تر دوه ، دوهم مدار کې اعظمی اته ، دريم مدار کې ۱۸ او ددی څخه پورته دلومړۍ انرژی په مدارونو کې دالکترونونو شمير د پورتني فورمول مطابق نور هم لوړيږي. کله چې دکمې انرژی په مدار کې حد اقل د يوه کوانت د کوچني واحد يعني د يوه فوتون په اندازه انرژي زياتيږي ، الکترون د ټيټ مدارڅخه لوړ مدار ته خيزوهي اوکه دغه انرژي نوره هم زياتيږي ،کيدلې شي الکترون د اتم د مدارونو له ساحې څخه ووځي. برخلاف که د الکترون انرژي ديوه فوتون په اندازه کميږي الکترون له لوړ مدار څخه ټيټ مدار ته رالويږي. دا محاسبې د « کوانت ميخانيک » د قوانينو له مخې سرته رسيږي چې د عادي فزيکی قوانينو څخه فرق لري. په واقعيت کې الکترونونه هميشه د مختلفو هستو تر منځ په حرکت کې وي او د هغوی تر منځ يو ډول وريځ جوړوي چې د الکتروني وريځ په نامه يادېږي. هغه

ketabton.com - The Digital Library

څه چې د لیکلو وړ دي، مشکله او اصلاً ممکنه نه ده چې ولیکل شي. دا یوازې د خدای مُعجز کلام دې چې په دوه کلمو سره د جهان د ټولو قانونمندیو او جوړښت ارزونه افاده کولې شي. محترم لوستونکي دې زما بیوسي او تقصیر، چې حتماً به را څخه په دغه اباده کې سر وهي

، په دې هکله ومني. خو زه به حتماً هڅه وکړم په خپلو محدودو امکاناتو سره د دغه دوه کلمه اي ایة شریف اعجاز وارزوم. ایا دا به کافي نه وي که ووایم اتم چې د دغه کلام د کوچني عبارت د افادې په بنیاد د عالم الاسباب د لمړۍ خبتې په حیث عرض وجود کړي، هغه جنراتور دې چې د دې لوی جهان په کچه کافي ضروري انرژي تولیدوي؟ اتم هغه اکمو لاتور دې چې د دې لوی جهان ټوله انرژي په کې ذخیره ده؟ دا به کافی نه وي که ووایم چې، د اتم په تشکل سره د مختلفو عناصرو د اتمونو تر منځ د رابطو له مخې د خدای په مقضی اراده د « ویلانس » قانون رامنځته کیږي او د هغې په بنیاد د دې لوی جهانی نظام ابدي تکوین خود ګردانه، خود کفاء، خودبقاء پروسه پیل کیږي او دا لوی نظام ابدي ترلې پاتی کیږي او د بې شمیره خلقتونو د تخلیق سبب او علت و معلول جوړیږي .

هو ! بیا هم د اتم د تشکل په باره کې، یعني چې د خدای د عالم آمر د « کن فیکون » د حکم په صدور د اتم په تشکل سره د عالم الاسباب خود ګردانه، خود کفاء او خود بقاء نظام تشکل پیدا کړ. ولې خود ګردانه، خود کفاء او خود بقاء؟ او په په څه ډول؟ غواړم په همدې باره کې څه نا څه تم شم.

د مخه مو د اتم د هستې او د هغې په ګرد چاپېره مدارونو کې د مساوي تعداد چورلیدونکو الکترونونو خبره یاده کړه چې د

یوه ټاکلي قانونمند فورمول له مخې تنظیمیږي یاده کړه. د دغه فورمول له مخې، هغه اتمونه چې په اخري مدار کې کم اتمونه ولري، چې اکثراً فلزات دغه ډول خواص لري، هڅه کوي دغه کم تعداد اتمونه له لاسه ورکړي او خپل اخري مدار په بشپړ حالت کې وساتي، یعني چې په خپل اخري مدار کې پوره اتمونه ولري، ځکه دا ورته مناسبه او غوره معلو میږي. هغه اتمونه چې په خپل اخري مدار کې د الکترونونو کم کمبود لري او اکثراً غیر فلزات دا ډول خواص لري خپل دغه کمبود له بل اتم څخه، یعني فلزاتو پور واخلي. همدلته د مختلفو اتمونو او یا ښه به داوي، وویل شي د مختلفو عناصرو تر منځ د ارتباط او اړیکو وسایل او یا په بله معنا علت او معلول رامنځته کیږي. دارتباط او علت و معلول دغه اړیکي قانونمنده بڼه لري او د کیمیا په علم کې ورته د ویلانس قانون ویل کیږي چې د خدای د مقضي ارادې او عالم آمر د «کن فیکون» د حکم له مخې د عالم الاسباب د خود ګردانه، خود کفاء او خود بقاء د لوی جهاني نظام د تکوین علت او معلول او عامل

جوړیږي. د دغه پروسې بعدي دوام، او بقاء به څه ډول وي؟ د ویلانس د دوه اړخیزو او څو اړخیزو قانونمندو اړیکو د بنسټ تیرې څرنګه چې، د متقابلو اړخونو په مشترک رغبت، ګډه غوښتنه او شریکو ګټو ولاړه ده، ځکه د دې لوی جهاني تکوین په پروسه کې د خود ګردانه، خود کفاء او خود بقاء سراسري قانون په حیث پایداره پاتې شوې دې. په همدغه بنیاد د مختلفو عناصرو د ترکیب، تجزیې او بې شمیره نورو قایم بالذات خود ګردانه، خود کفاء او خود بقاء پروسو، قانونمندیو، نظامونو، پدیدو، خلقتونو، مادي واحدونو،

ketabton.com - The Digital Library

او په کل کې ددې لوی ،واحد ،پایداره ،ابدي قانونمند جهاني نظام سبب ګرځیدلې او دا کار اصلاً د خدای په مقضي ارادي سره قایم با الذات ګرځیدلې دې . سره ددې چې په دې باره کې زه ځان لپاره دزیات او ژور بحث حق او صلاحیت قایل نه یم ، خو بیا هم که پوهان او راتلونکي نسلونه دا ګستاخي بولي یا یو ډول جرئت ، ما دغه بحث حتی الوسع د موجوده منل شوو علمي قوانینو ،متودولوژۍ ،اصولو او نورماتیفونو په بنیاد ،چې دکیفیت او ابعادو ارزونه او قضاوت بیا هم په محترمو پوهانو پورې اړه لري ، پیل کړې او غواړم ووایم چې ټول عیني او ذهني شرایط ، امکانات او ننني وضعه همدا نن په دې باره کې د پریکړنده تصمیمونود نیولو حکم کوي او که سبا ته پاتې شوه نو ددې ځمکې د اوسیدونکو لپاره فکر نه کوم دغه چانس بیا په لاس ورشي. ځکه ځیني بې مسؤلیته انسانانو په پټو ستر ګو د حماقت او جهالت لار غوره کړې او په ډیره چټکۍ سره نړۍ او نړۍ وال د نابودۍ ګندې ته کشوي.

زما په عقیده داتم او عنصر تشکل د عالم الاسباب د تکوین او د ټولو پدیدو او خلقتونو د پیدایښت په پروسه کې دخدای د مقضی الامر ارادې او تصمیم ستره بیلګه ګڼل کیږي او د عالم ذات او عالم الاسباب ، دخالق او مخلوق تر منځ ټولې رابطې ، همغسې لکه چې مونږ دشپږم حس که د شعور او لاشعور ددیالکتیک ، مقضي او مقدرې ارادې او ځیني نورو مسایلو کې پرې بحثونه وکړل ، د جهان په دې ستره تکویني عظیمه پروسه کې لا دقیق او په زړه پورې مناسبات او رابطې مینډل کیدلې شي. زه غواړم د ساینس او قرآن او نورو علمي مسایلو مینه والو لپاره د ویلانس او نورو قوانینو په بنیاد د

مختلفو پدیدو او خلقتونو د تکوین او مناسبتونو په باره کې لنډ بحث وکړم.

دمخه مونږ د مختلفو اتمونو او عناصرو تر منځ د الکترونونو د راکړې ورکړې په نتیجه کې د ویلانس قانون او باالنتیجه د عناصرو د ترکیب او تجزیې او یا په بل عبارت د مختلفو پدیدو او خلقتونو د تکوین او دیالکتیک پروسه پیل کیږي. یوائې د خدای په کلام کې په لنډو عباراتو سره کیدلې شي داسې ژور او بې شمیره دقیق مناسبات افاده شي. انساني شعور او پوهه یې اول ددرک او پوهې څخه عاجزه ده او له بلې خوا دومره بې شمېره هر اړخیزه قانونمند اړیکي د بشري علمي امکاناتو په واسطه نه افاده کیدلې او نه تر ې لازم نتایج او پایلې تر لاسه کولې شي، خوله شمېره وتلې نمونې یې په خپل چاپیریال کې عملاً لیدلې شو . د همدغه اتم د تشکل د اساس په قبلولو سره مونږ وینو او دمخه مونږ دې خبرې ته اشاره هم وکړه چې اتم په هسته کې د پروتونونو دمثبت او دهغې ګرد چاپیر دچور لیدونکو الکترونونو د منفي چارج په لرلو سره د یوه جنراتور حیثیت لري او برق تولیدیږي. هر برقي جریان خپل شاوخوا مقناطیسي ساحه جوړوي او الکترو مقناطیسي امواج په هر لوري خپریږي ،ځانګړي قوانین لري او پخپل مسیر کې هم پخپله او هم نور موجودات متأثر کوي ، نوي حرکتونه ،انرژۍ او قانونمندۍ رامنځته کوي او دغه ځنځیري پروسه تر ابده دوام پیدا کوي.

د خدای په علم کې له خورا کوچنۍ ذرې څخه نیولې تر ډیرولیرې لویو اسماني کتلو پورې په پوره دقیق نظام کې واقع دي او خورا کوچني حرکت اوبدلون یې تر شا قانونمندې نخښې

ketabton.com - The Digital Library

نښانې پریږدي او بې پله نه شي ورکیدلې. دغه نظام هم د اتم له تشکل څخه پیل کیږي او ټولې دغه پروسې هم په ځنځیري متداخل شکل دوام پیدا کوي اویو تر بله سره په متقابله انګیزه او زیږنده بدلیږي. د اتم په تشکل سره همداسې د هستې او ګرد چاپیر چورلیدونکو الکترونونو تر منځ د کشش او فرار قوي منځته راځي او دغې په نتیجه کې پخپله اتم مشخص اوځانګړې وضعیت، شکل او صورت اختیاروي. ددغه شکل او صورت په عوض چې افلاطون، ارسطو، کانت، دکارت، هګل او نورو په غلطه اویا اشتباهاً د هر جسم او مادي واحد خارجي شکل منلي وو ما مفصل بحثونه کړي او فکر کوم لازم وضاحت شویدي. ما دغه شکل او صورت د هر عنصر او مادي واحد داخلي جوړښت ګڼلې چې ددې لوی جهان دا لوی ابدي نظام پرې برقراره پاتې او دهر ډول تعامل او متقابلو متضمن هم ګڼل کیږي. د اتم تشکل همداسې د مختلفو ډولونو انرژۍ لکه حرکي، پوتنسیال، برقي، مقناطیسي، ذروي اونوروانرژیو، حرکتونو په مولد، اکومولاتور او جنراتور بدلیږي او اړونده قانونمندۍ ایجادوي. د اتم په تشکل سره دویلانس د قانون په بنیاد د الکترونونو د تبادلې په نتیجه کې، هر ترکیب او تجزیه هم پخپله مؤلد د ډول ډول انرژۍ او اړونده قانونمند یو ګڼل کیږي او مختلفې ترکیبي، تعاملاتي پروسې چې په خپل نوبت، کمیت او کیفیت سره مختلفې ساحې لکه میخانیکي، فزیو لوژیکي، بیو لوژیکي، هوا، اوبه، نور، ساحه، تشعشعات، ... او نور چې دځانګړو قوانینو اوعلومو په اصولو سره څیړل کیږي، جوړوي. د اتم له تشکل، چې مونږ په خپل سمبولیک ډول سره غوره کړې، څخه نیولې دکهکشانونو تر تشکل پورې

خدای د خپلې مقضی الامر ارادې له مخې ټول نظامونه په کل او جزکې مشخص، مقضي او مقدر ګرځولي دي.

هر څوک پخپل آند او امکاناتو سره د اتم په بنیاد د خدای د لوی جهان او لایتناهي خلقتونو د ایجاد د اعجاز اټکل او تصور کولې شي چې یواځې د خدای د لوی علم له مخې تحقق پیدا کوي او د «کن فیکون» د حکم په صدور د خود ګردانه، خود کفاء او خود بقاء نظام په حیث ابدي پایښت مومي. که چیرې مونږ دغه نظام د خدای د خلف انسان دنیایي نظام سره پرتله کړو، چې په ټولو کائناتو کې د خورا ښکلې او دسترو بې حسابه نعمتونو او هر ډول ګټورو زیرمو څخه ډکه ځمکه یې زمونږ په واک کې راکړې، څه مو پرې کړي او څه پرې کول غواړو، په یوځه تعمق او تأمل سره مو کولې شول پخپله او بې له شکه د خدایي نظام په اعجاز او عظمت او د خدای د ذات په حقانیت او ربښتینولۍ باور او ایمان پیدا کړو. مونږ څه ډول ځانونه د خپل خدای خلیفه ګڼلې شو، کله چې خدای په ټولو امکاناتو سره چې مونږ ته د خپلو ځانونو او خپلې نړۍ د ساتنې په خاطر راکړې او په خپل رحم وکرم هم د قضا او قدر د قانون له مخې دهغې حفاظت کوي، مونږ پرته له تخریبه او یو بل وژنې څخه بله لاره نه ده غوره کړې. حال داچې انسانان کولې شي دانسانانو په حیث خپل منځي انساني ژوند ژوند کول غوره کړي. خدای دا جهان او د هغه ټول خلقتونه قانونمند پیدا کړي دي. په دې جهان کې هیڅ بدلون نه شي راتلای، مګر یواځې د قانون له مخې. نو ولې انسانان په دې نړۍ کې، سره ددې چې د ټولو چارو د سمون لپاره قوانین وضع کړي، لکن اعمالیې ټول یواځې غیر قانوني دي، نو ځکه یې پایلې هم یواځې

ketabton.com - The Digital Library

تخریبي بڼه لري. دمخه مونږ د سورة انفال په ۲۴ ایة کې ولوستل چې خدای خپل دین ، یعنې قانونمندي او قانونمند عمل د انسان او په حقیقت کې د ټولو خلقتونو لپاره حیات ګڼلې دې یعنې چې یوائې له دغه طریقه ژوند کولې شي او ژوندې پاتې کیدلې شي. «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُم لِمَا يُحْيِيكُمْ» (ترجمه: اې هغو کسانو چې ایمان یې راوړې دې حکم منې تاسې « خاص» دالله او درسول « د الله». کله چې وبولي تاسې لپاره دهغه کار چې ژوندي کوي تاسې « په دنیوي او اخروي ژوندون سره » نوځکه د انسانانو هر غیر قانونمند عمل او کردار هم د ځان او د نورو لپاره ځاني او مالي زیان ګڼل کیږي او تر اوسه پورې په کومه طریقه او روش چې انسانانو خپل ژوند او مناسبات اختیار کړي ، همیشه په خسران کې وو او نه یې کله هم له دغه لارې د خوشبختۍ کوم چانس په ستر ګو کیدلې شي. په هم دې خاطر د خدای په علم او د خدای په نظام کې ځینې بنیادي عام تنظیموونکي قوانین لکه «قضاء او قدر» ، « تعادل» ، « توازن » ، « تناسب» ، « وراثت» ، ... وجود لري چې فرعي او موضیعي قوانین باید په کلکه د هغې سره مطابقت ولري او په حقیقت کې د دې لوی جهان د لوی نظام د حفاظت او حراست ضامن او سرغړوونکي په همدې دنیا په هر ډول عذاب او بد بختۍ مبتلا کولې شي.

زه نه غواړم دغه مسایل د تخنیکي مثالونو او ناقصه او ضعیفو دلایلو په راوړلو سره لکه چې تر اوسه داکار شوې ، په غامضه ، مغلقه اوجړه مشوړه او یا دلارې د سر په فلسفي بحثونو او سفسطو بدل کړم. نبه به داوې چې ماد عالم الاسباب

د تشکل علمي منطقي فرضیي ته په همدې ځای د پای ټکې ایښې وې؟ ځکه کوم ستر بنیادي انقلاب چې د « کن فیکون» د آمر په صدور سره رامنځته شوې او نن زمونږ په وړاندې دلوی حقیقت په حیث وجود لري ، یوائې الله (ج) پرې علم لري او بشر د هغې د کامل معرفت څخه د همیش لپاره عاجز دې. خو دا هم عام هر انساني خصلت او کرکتر دې ، چې د خپل فهم او درک اخري خبره او نظر اظهار او د خپل امکان اخري عمل عملي کړي .خو امید دې چې زه په خپله دغه هڅه کې، لکه چې پخوا له ما څخه نور په دغه مرض اخته کسان ، دناوړه پایلو او پریکړو سره مخامخ شوي وو ، مخامخ نه شم.

د هرې پدیدې او خلقت په تکوین او ایجاد کې بې شمیره عوامل تأثیر او اغیزه لري ، خو د بشري امکاناتو ، اقتصادي ملحوظاتو او ځینې نورو عواملو له مخې کیدلې شي یوائې ځینې انګیزې او تأثرات په نظر کې ونیول شي ، نو ځکه خو ممکنه نه ده بشریت دا لوی جهان دلوی حقیقت په توګه په ټوله معنا او ماهیت سره وپیژندلې شي او معرفت پرې حاصل کړي ، بلکه یوائې د خارق العاده خلقتونو او پدیدو له مخې کولې شي په خپل خدای یقین او باور ولري . لکه چې یو شاعر وایی

برګ درختان سبز ،در نظر هوشیار
هرورقی دفتریست معرفت کردګار

مونږ د الله (ج) د معرفت په خاطر دهرې شنې پانې د کلوروفیل په حجره کې د بې شمیره مختلف النوع ،او په کمي او کیفي لحاظ د بې ساري غذایي نعمتونو ایجاد په محاسبه کې یوائې زمونږ د شمسي نظام دلمر د فوتونونو تأثیرات چې له مونږ څخه ۱۵۰ ملیونه کیلومتره لیرې دې ، په نظر کې نیسو

ketabton.com - The Digital Library

. حال داچې ،ددغه زیرمو د ایجاد په پروسه نه یواځې زمونږ دکهکشان ۱۰۰ ملیارده نور لمرونه تأثیر لرلې شي ،بلکه د خورا ډیرو نورو کهکشانونو د لمرونو تأثیرات به هم بې تآثیره نه وي خو مونږ هغه په خپلو محاسبو کې په نظر کې نه نیسو . په دې جهان کې د ذرې څخه نیولې تر لویو سماوي اجرامو پورې هر یو خپل خپل ځای او تاثیر لري او دهغې تاثیر یواځې په لویوالي او کوچنیوالي او نژدیوالي یا لریوالي پورې اړه نه لري او که ویې لري یواځې خدای پرې پوهیږي او دانسان لپاره یې تفکیک او تمیز مشکل دې .

ما په وارو دمخه یادونه کړې چې په دې جهان کې د غذایې او انرژیتیکي زیرمو اندازې زمونږ په شعوري امکاناتو او محاسبو سره نه شي افاده کیدلې اونه زمونږ په تصور کې ځائید لې او نه یې کچه تعینید لې شي. که یواځې په کمه کچه هم د اتمونو جوړښت رنګ او الکترونونه ،پروتونونه او نیترونونه ازاد شي ،په ربړتیا بلا تشبیه قیامت جوړولې شي او څومره انرژي تولیدولې چې غرونه به یې په اسانۍ په مقابل کې تاب او مقاومت ونه شي لرلې. مونږ د الله (ج) د دوه کلمه یې کلام څخه دا هم وپوهیدو ،دغه عناصر چې ټول کائنات الاسباب تړې متشکل دې په څه سادګۍ د الکترونونو ،پروتونونو او نیترونونو څخه دیو څه عددي تفاوتونو او تناسبونو له مخې په بې شمېره کمي او کیفي مختلف النوع خلقتونو او پدیدو بدلیدلې شي. همدا اوس مونږ شاهد یو چې ځینې ددغه عناصرو څخه د لابراتوارونو په شرایطو او امکاناتو کې ترلاسه شویدي. نود قدیمی کیمیا ګرانو هغه تصور او فنتازی چې ګوندی په خپلو بټیو کې یې طلا ترلاسه

کوله او س په عملی واقعیت بدلیدلې شي. کله چې مختلف عناصر ددې لارې تر لاسه کولې شو او دهمدغه عناصرو څخه په ډیره سادګۍ مختلف مرکبات ،د څښاک ،خوراک ،پوشاک توکي ، عضوی ،غیر عضوی مواد ، تیزابونه ، القلی ، کاربوهایدریدونه ... او نور او نور هم په طبیعی او هم په لابراتواری طریقه تر لاسه کیږي، دا هرڅه د خدایي سخاوتمندانه نعماتو وفور او نورو ټولو امکاناتو څخه پرته نور څه ګټل کیدې شی ؟

هر انسان پدې لوی جهان کې د خدای د لایتناهي خلقتونو د موجودیت اټکل کولې شي.مونږ محض د یوه تذکر په حیث دمخه ددغه جهان او خلقتونو عظمت او کمي او کیفي ابعادو ته اشارې کړیدي او په دې رساله کې مو دا هم وویل چې څه ډول د اتم په تشکل سره په تاکلي ابدي خود کفاء ، خود بقاء قایم با الذات داسې یوه نظام کې راغلل چې هر مادي واحد ،ددې لوی جهان څخه نیولې تر خورا کوچنۍ ذرې پورې، په کل او جز کې د خپل ذاتي داخلي تشکل او صورت په بنیاد په خپل ځانګړي جوړښت سره پایښت لري او هر بدلون او حرکت یې یواځې دخدای د علم او ارادې له مخې ممکن دې. دغه نظام نه یواځې په کل او جز کې ابدي پایي ، بلکه ابدي حرکت کوي ، ژوند کوي ، فکر کوي ، احساس لري ، درک لري ،شعور لري ، دښه او بد تمیز لري ،متقابل با المثل عکس العمل لري ، یعني چې د خدای د مقضي ارادې له مخې هر څه لري. مونږ وینو چې د زمانو وړې د یوې مړۍ ډوډۍ په تر لاسه کولو او خوړلو سره مړیږي.یو وحشي حیوان چې په ډیر مشکل سره خپل ښکار تر لاسه کوي ،د خپلې زړۍ له خوړلو څخه وروسته ، پاتې هغه

ketabton.com - The Digital Library

چاته پریږدي چې د ښکار توان ونه لري. څه ډول دغه د مړښت احساس او درک رامنځته کیږي؟ حتا همدغه حیوانات، الوتونکي او خزندې د مورنۍ، پلرنۍ، ورورلۍ، نوع او جنس په کچه یو تر بله مینه، محبت، عشق، شهوت اودخواخوږۍ احساسات او مناسبات او یاددښمنۍ له مخې بغض، کینه او حسادتونه او ورسره شرم او حیا هم لري او دغه دود او دستور په کلکه مراعا توي. عجیبه داده یووحشي حیوان د مړښت، مورنۍ مینې او یاددښمن په مقابل کې دنفرت او کرکې حسادت لري. نو دا ځینې انسانان او که دقیق ووایم ولې دا زمونږ ځینې هیواد وال نه دمورنۍ، نه دوطنۍ مینې، نه د مړښت احساس کوي او نه په وجود کې کومه د غیرت حجره ورپاتې ده چې د هیواد او هیواد والو د ډښمنانو په مقابل کې یې د کرکې او نفرت احساس راوپاروي. حال داچې همدغه احساسات او مناسبات په همدغه وحشي حیواناتو، الو تونکو او خزندو کې د ټولنیز ګډ ژوند، هڅو او عمل ختمه برابروي او یو تربله د همدردۍ، همکارۍ اود مشترک ټاټوبي، چاپیریال او وطن څخه ددفاع او فداکارۍ په علایقو او اړیکو بدلیږي او په نتیجه کې د ننني بشري او عام خلقتي ژوندروبنایي او زیر بنایي منځپانګه جوړوي.

په دغه ډول زما په عقیده د خدای د مقضي ارادې له مخې عالم الاسباب او ورسره مادي او معنوي ژوند تشکل مونډلې او دمعینو اصولو او قوانینو په بنیاد دوام پیدا کوي. په دې مسایلو باندې بحثونه هیڅکله هم پای نه لري، نو ځکه ما تش ګوته ورته ونیوله او دپای ټکې به ورته کښیږدم، او که ضرورت پیښیده بیا به ورګرځو.

دمخه مونږ دې خبرې ته هم اشاره وکړه چې هر اتم غواړي په خپل اخرۍ مدار کې پوره تعداد الکترونونه ولري، ترڅو په اصطلاح خپله قلعه یې وټړل شي او مستقل او بې نیازه شي. ددې کار لپاره هر اتم چې په خپل اخرۍ مدار کې کم الکترونونه ولري، هڅه کوي هغه له لاسه ورکړي او که په اخرۍ مدار کې، کم تعداد کمبود ولري، غواړي له بل څخه یې واخلي. هغه عناصر چې داخرۍ مدار الکترونونه یې پوره اوسې نیترال پسیف حالت کې قرار لري، لکه ارګون «Ar» او نور نجیبه غازات چې د ترکیب پروسه یې ډیره بطې ده او حتا د ترکیب علاقمند نه دي. د معین کاتالست دموجودیت په صورت کې کیدلی شي دغه بطې تعاملات کافي سرعت پیدا کړي. دهمدغه علاقمندۍ له مخې د ویلانس قانون رامنځته او دهغې په بنیاد د اتمونو د دوه اړخیزو او څو اړخیزواړیکو له مخې مالیکولونه تشکل پیدا کوي او د مختلفو عناصرود ترکیب او تجزیې خود ګردانه پروسه پیل او د بې شمیره خلقتونو او پدیدو د خلقت له لارې د ټولو عناصرو تر منځ د راکړې ورکړې، مناسبت او ارتباط په قانون بدلیږي. ځینې عناصر دومره ناپایداره دي چې د خپل اتمي تشکل په بڼه نه پیدا کیږي او پخپل ذاتي مالیکولي جوړښت بدلیږي او ځینې نور د نورو عناصرو سره دوه اړخیزه او څو اړخیزه مالیکولي جوړښتونه جوړوي. ټول مرکبات د مالیکولي جوړښتونو له لارې رامنځته کیږي او تجزیه یې هم په همدغه کچه او جوړښتونو له لارې رامنځته کیدلې شي، او داځکه چې یواځې مالیکولي جوړښتونه دي چې فزیکي، کیمیاوي او یا بل هر ډول خواص لري.

ketabton.com - The Digital Library

قضایا او مسایل په دې ډول ډیر زیات مطرح کیدلې شي د مثال په ډول ،د هر یوه ځانګړی عنصر په کتله کی څرنګه چی دویلانس قانون وجود نه لری او خصوصاً په فلزاتو کی چی مالیکولی تشکل نه لری ،څه ډول لویي کتلې تړلی پاتی کیږی ؟ په دی صورت کی د دوه ډوله نورو قواوو د پیدا کیدو امکان شته:

ــ فلزات معمولاً اتمونه له لاسه ورکوی ،نو ځکه مثبت چارج لری. غیر فلزات الکترونونه اخلی او منفی چارج پیدا کوی. د بلی خوا د برقی چارج په پیدا کیدو سره مقناطیسی ساحه ایجادیږی او په دی دواړو صورتونو کی د جاذبی قوه منځ ته راځی او اتمونه یو تر بله سره جذبوی او لویی کتلی تړلی پاتی کیږی .

ــ کله چی می دغه مسئله د ډاکټر فضل الربی ساپی سره شریکه کړه ،هغه په توضیحی ډول وویل: « معمولاً الکترونونه همیشه د حرکت په حالت کی وی او د پنجری (Gitter) » په څیر پروتونونه یعنی اساسی کتله او بدنه (Rumpf) په خپله الکترونی پنجره کی ساتی . په فلزاتو کی مالیکولی جوړښتونه وجود نه لری » . ځینی فلزات او غازات په خپل منځ کی مالیکولی تعامل کوی او کریستالی جوړښتونه جوړوی ،لکه سوډیم (Na) او کلورین (Cl) چی د مالګی کریستال جوړوی. الماس چی هم د کاربن خاص کریستالی جنس دی لوی ارزش یی د هرڅه څخه د مخه د هغه د بی ساری مالیکولی جوړښت پوری اړه لری. د ۲۰۰۹ م کال د دسمبر د میاشتی په یوه تلویزونی راپورتاژ کی یی وښوده چی یوه تور زلمی په افریقا کی ، نیوهیږم له څومره ژورو الی څخه یو رنګه الماس راوکیښ

چی د څیړنو له مخی یی دری (۳) ملیارده کاله عمر درلود .

همغسی چی حجروی جوړښتونه په حیواناتو او نباتاتو کی یو تر بله سره فرق لری مختلف مالیکولی جوړښتونه هم هیڅکله یو شان نه وی. کله چی مونږ د جهانی جوړښت، مختلفو خلقتونو او پدیدو شکل ،صورت او بڼی مفهوم افاده کوو هدف مو همدغه مالیکولی او حجروی جوړښت دي. د موادو کیفیت او مقاومت په زیاته کچه په مالیکولی جوړښت او ځینی نورو خصوصیاتو پوری اړه لری. همدغه جوړښتونه او اوصاف موادو ته د حرارت ، فشار او نورو انرژیتیکی قواوو مقاومتی تفاوتونو په مقابل کی الستیکی قابلیت ورکوی او له بلی خوا کوچنیو واحدونو لکه بکتیریاوو ،مکروبونو ، ویروسونو او نورو ته د استوګنی امکانات ؛ کوچنیو ذراتو ،حرارتی ، الکترو مقناطیسی ،جاذبی او نورو ډول ډول امواجو او تشعشعاتو لپاره د عبور ومرور ، تاثیر او تأثر ،معلوماتو د تبادلی او ضروری راکړې ورکړې شرایط ؛ د مختلفو غازاتو په واسطه د موادو د تهویی او د یوتر بله سره د تعامل ، ترکیب او تجزیی او ډیر نور لازم وسایل او شرایط برابروی. له بده مرغه لکه چې د مخه هم ورته اشاره شوې ،دغه مفهوم او اصل د فلسفی د ظهور د همغه لومړی ورځی او یا په بل عبارت کله چی افلاطون ،ارسطو ،کانت ، دکارت او یا دهغوی څخه د مخه یا وروسته نورو فیلسوفانو په دغه باره کی خپل نظر او عقیده نا سمه او په غلطه، افاده او تعبیر کړی ، یعنی چی شکل ، بڼه او صورت یی د شی د خارجی جوړښت د شکل په صفت منلی ، تر اوسه پوری هم همدغه غلط تعبیرونه پرځای پاتی دی. دکارت چی د قوی ذهن څښتن اود هندسې لوی

ketabton.com - The Digital Library

مبتکر وو ، باید د هندسي ارزش په ارزش ښه پوهیدلې وې.
زما په عقیده دغه ارزش په داخلي هندسي جوړښت یعني
مالیکولي هندسي جوړښت پورې اړه لري ، نه د جسم په خارجي
هندسي جوړښت پورې. خارجي جسمي هندسي جوړښتونه چې
کوم ارزش لري ، هغه هم د همغه داخلي مالیکولي با کیفیته
جوړښت په اعتبار دې ، کوم یو چې د زیاتې قوي برداشت او
مقاومت کولې شي. دکارت د هندسې د قهرمان په حیث نه
یوائې د دغه ارزش په ماهیت نه وو پوه شوې او دیوه ستر
ارزش په حیث یې تري دفاع نده کړې شوي ، برخلاف د دغه ټولو
مادي ارزشونو په رنګولو پسې یې ملا وتړله او ټوله اتکاء یې
په خپله تحلیلي هندسه اود هغې په متماتیکي فورمولبندیو او
افادو باندې وکړه او غوښتل یې چې ټول مادي ارزشونه د
هندسې څخه محو او هندسه د ټولو علومو لپاره په واحد
مشترک مخرج او بنیاد باندې بدله کړي . حال دا چې متماتیک
بالذاته قانونمندي نه ده ، بلکه د هندسي اشکالو له مخې د
هغې د مادي محتوا مقاومتي اونور خصوصیات او یا په
فزیکي ،بیولوژیکي ،فیزیولوژیکي، هایدرودینامیکي ،
ترمودینامیکي ،آیرودینامیکي ، تشعشعاتو ،ذراتو او نورو
حرکتونو د قانونمندیو دافادې ژبه او طریقه ده.

عناصر د حرارت په عادي درجو کې معمولاً د جامد ،مایع
او غاز په حالت او د ماهیت او کیفیت له مخې د فلزات ،غیر
فلزات او غازاتو په بڼه پیدا کیږي. د مخه مونږ وویل چې د اتمي
ویلانس د قانون له مخې د مالیکولي تشکل له لارې د مختلفو
عناصرو کیمیاوي مرکبات جوړیږي او اتم که د ځانګړي عنصر
د ځانګړو خواصو درلودونکې دې، مالیکول د مرکب په کچه د

هغې د کیمیاوي او نورو خواص لري او همدغه ویلانسي
علاقمندي او ارتباطات د لویو کتلو او بالاخره د دې لوی جهان
د تکوین سبب ګرځي. پدې ډول د خدای په مقضي اراده
دویلانس د قانون له مخې په مشخص او ټاکلي شکل ځینې
مالیکولي مرکبات دي چې د دې لوی جهان ټول خلقتونه او
پدیدي تري متشکل او همدغه مرکبات دي چې د عملي ژوند
په مختلفو مواردو کې د استفادې وړ ګرځي. انسانان
،حیوانات او نباتات هم د ټولو عناصرو څخه یوائې د مرکباتو
په بڼه استفاده کولې شي. عناصر په طبعیت کې هم یوائې په
مرکب او کله ناکله په مخلوط ډول پیدا کیږي او اکثراً په
همدغه بڼه د استعمال قابلیت هم لري . په خالص ډول یې هم
پیدا کیدل او هم یې استعمال او استفاده د نادراتو څخه ګڼل
کیږي.

په پورته ډول مونږ د دین په باره کې خپل نظر د موجوده
واقعیتونو او حقیقت له مخې د خپلو انساني امکاناتو ،سعی
او تلاش په بنیاد په خورا ساده لفظي منطقي فورمولبندیو سره
،پرته د متماتیکي دیفرنسیالي او انټګرالي محاسبو ،
کیمیاوي عضوي ، غیر عضوي او هایدرو کاربوني مغلقو
ترکیباتو ، د فزیک د نیوتن د قوې ،کتلې او تعجیل د عام
قانون د معادلې ، دانشټین د نسبي تیوري د انرژي ،کتلې او د
نور د سرعت مناسبتونه او د مکان او سرعت په تناسب د زمان
تغیر ، په هایدرولیک او آیرودینامیک کې د برنولي د
ستاتیک او دینامیک فشارونو د ثابت پاتې کیدلو عام قانون
او ډیر نور په لسګونو او سلګونو ساینسي قوانینو چې حتماً به
یې د خدای د کلام د اعجاز څرګند ثبوتي دلایل لا پسې څرګند

ketabton.com - The Digital Library

او واضح کړي وای ،خو مونږ تری د قضیی دځیړنې او فورمولبندی داسانتیا اود خپلو محدودو امکاناتو او ناممکناتو له کبله صرف نظر کړیدي. خو دا هیڅکله ددې معنا نه لري چې ګوندې مونږ هم یواځې په پوچو تخیلي او تصوري لفاظیو اکتفا کړې او یا په بل عبارت ، په اوبو کې مولوټه ایښي او دموضوع څخه موپه پټو سترګو قدم اړولې دي. نه ! داسې نه ده. په حقیقت کې زمونږ ددغه ساده لفظي مقولو او فورمولبندیو ترشاتول همدغه غنی قوانین پراته دي او ما داهم کولې شول په خپلو کمو امکاناتو خپلې لفظي مقولي او فورمولبندی څه نا څه په متماتیکي ژبه د موجوده منل شووقوانینو له مخې افاده کړم ، لکه دمخه په حقیقت کې ، دغه کار په تیرو بحثونو کې ، لکه « فلسفه علم دي ؟» ، « د عینیت او ذهنیت دیالکتیک » ،« شپږم حس که دشعور او لاشعور دیالکتیک » ،«مقضي او مقدره اراده » ، « روح ــ ظهور ،بدلون او پایښت یي» او نوروساینسي فورمولبندیو له مخې ، البته بیا هم دموضوع دافادې داسانتیا په خاطر د لفظي منطقي مقولو په قوت هر څه افاده شویدي. (لطفاً تیرو بحثونو ته دی مراجعه وشي). شک نه شته متماتیکي افادي اسان کار نه دې ،او نه ممکنه ده چې ټولې قضیي پرې افاده شي ، برخلاف کولې شي بحث فوق العاده مغلق کړي.

اوس هم دا بحث ډیر اوږد شو ،خو په اخر کې یو ځل بیا دا وایم چې ،خدای هر کار په هر شکل سره چې وغواړي کولې شي ،خو نه یي کوي ، ځکه چې داد خدایي خصلت او صفت په خلاف دي. خدای عالم دې اودا جهان یي د خپلو مخلوقاتو او خپل عالم خلف مخلوق، انسان د معرفت او قانونمندې

منصفانه او عادلانه استفادې لپاره پیداکړې دي. علم پرته له مستمرې قانونمندی او بالاخص په عالم الاسباب کې د انسان لپاره په عمل کې وجود نه لري. نو ځکه یي دا جهان د خپل لوی علم له مخې قانونمند او په لحظوي ستاتیک ،دینامیک بدلون او تکامل کې پیداکړې دي ، تر څو ابدي پاتې شي. یعنې په دې جهان کې هرڅه په لحظوي بدلون او تکامل کې دي. ددې سره انسان تغیر کوي ،حیوان تغیر کوي ، د انسان علم ،تخنیک او مناسبات تغیر کوي. دخدای دین او شریعت چې ددغه ټولو امورو تنظیموونکې او د هر څه څخه دمخه خورا عام او ایدیال ټولنیز قانون ګڼل کیږي ، لکه څرنګه چې دخدای دین او روح ماهیت تر اوسه ثابت پاتې ، خو شکلاً او په فروعو کې یي تغیر موندلې ، او دخدای په کلام کې هم په اجماع ،اجتهاد ، علم ، منطق او حتا د منسوخو ادیانو سره د کامپرامایز ، روغې جوړې او یواځې د حقیقت په ابلاغ تأکید شوې او زور او جبر مردود ګڼل شوې دي.زما په عقیده په راتلونکې کې هم دخدای دمقضي ارادې او احکامو مطابق روش او سلوک غوره کول پکار دې اوددین عالمان دې په دې باره کې ژوري ارزوني او څیړنې وکړي.

ketabton.com - The Digital Library

شیطان

داسې وایي « شیطان هغومره بد شکله نه دې لکه چې رسموي يې»

شیطان عربي کلمه ده. په عربي او ځيني نورو ژبو کې شیطان ته ابلیس او عزازیل هم ویل کیږي. ددغه کلمو د بنیادي جړو ،معنا(مانا) او مفاهیمو په باره کې ډول ډول او ضد ونقیض نظریات او عقاید وجود لري.څوک دغه کلمات ټول په عربي ژبې پورې مربوط ګڼي. ځيني کسان عزازیل په عبراني او ابلیس په عربي پورې تړي ، ځيني ابلیس هم عبراني کلمه ګڼي .د شیطان دکلمې په باره کې هم دعلماووا و پوهانو دقیقه موضعګیري او ټاکلې دریز معلوم نه دي. د شیطان د کلمې معنا ، او داچې، په کومې ژبې پورې اړه لري ، هم لا د شک او تردید څخه ،سپیناوي ته نه ده راوتلې.آیا شیطان خاص او که عام نوم دي ، تر اوسه زه پوره نه پوهیږم او په همدې خاطر مې د بحث موضوع ټاکلې ده. ولې مې پرې لعنت ویلې ځکه چې خدای پرې لعنت ویلې او شیطان چې هر څوک وي باید هم لعنت پرې وویل شي.

د شیطان کلمه په قرآنکریم کې په مفرد ډول ۷۰ کرته او دجمعې په حالت ۱۸ واړې راغلې ده شوې ده. (المعجم المفهرس الفاظ القرآن الکریم ،ص ۳۸۲، ۳۸۳،مؤلف عبد

الباقي ،محمد فواد) او یا (شیطان ، ص ،۲ ،امین الدین سعیدي) .همداسې د قاضي محمد نسیم امین د یادونې له مخې د شیطان ، شیطانُ ، شیطانِ ،شیطانّ ، کلمو ذکر په قرآنکریم کې ۶۸ واړې ،شیطاناً دوه واړې،شیاطین ۱۷ واړې او شیاطینهم یو وار ذکر شوېده. داسې وایي چې د شیطان کلمه د«شطن» له کلمې څخه مشتق شوې چې د لیرې والي او مصافې معنا(مانا) لري ، او شیطان ته ځکه شیطان ویل شوې ،چې د خدای له فرمان څخه د تمرد په خاطر له حق څخه لیرې پاتې شوې دي او د« شاطن» کلمه د « خبیث او پست» په مانا راغلې ده.)

ځيني کسان په دې عقیده هم دي چې د شیطان کلمه له «شیط »څخه اخستل شوې چې د یوه شي د له منځه تلو معنا لري او لکه څرنګه چې په سورة «ص ،۷۶ آیة» او « الرحمن ،۱۵ آیة» کې يې ذکر شوې چې شیطان د اور (نار)څخه پیدا دي. خو په صورت «کهف ،۵۰ آیة» کې راغلي « فسجدوا الا ابلیس کان من الجن» . ترجمه: ټولو ملائکو سجده وکړه ،په غیر له شیطان څخه چې له جن څخه وو ، اوداسې هم ویل کیږي چې د ډیرې پرهیزګاری له مخې دخدای په مقرب ملائیک تبدیل شو خو کله چې آدم(ع) ته په سجده مأمور شو ،تمرد يې وکړ او د خدای له دربار څخه ورټل شو. شیطان له خدای څخه مهلت وغوښت او خدای تر ټاکلې مودې (دقیامت تر ورځې پورې) هغه ته مهلت ورکړ.

په قرآنکریم کې دا ذکر هم شوې دي چې د هر پیغمبر لپاره دوه ډوله ، یعنې اِنسي او جني شیطانان مقرر وه . په دغه آیة شریف کې د اِنسي شیطان کلمه د جني شیطان له کلمې څخه

ketabton.com - The Digital Library

دمخه ذکر شوې، چې د اِنسي شیطان دخطر زیات والې د جني شیطان په نسبت په ګوته کوي. دا چې شیطان دمفهوم او یا خاص یا عام موجود په حېث د خدای په کلام کې دومره د توجه او بحث وړ ګرځېدلې او دخپل خدای څخه د مهلت تقاضا کوي او هغه منل کیږي، رښتیا هم کوم ساده مفهوم او موجود نه معلومیږي !دا خبره کېدلې شي زمونږ د ارزونو په ترڅ کې معلومه او دغه دافهام وتفهیم زړې او ریښه هم باید د خدای (ج) د کلام په عباراتو کې ولټول شي. نو ځکه ویلې شو ،چې دا ارزونه په عمده ډول د قرآني او ديني عالمانو، چې په خواکې ساینسي پوهه هم ولري او یا بهتره به وي دغه رسالت د قرآني، ديني او ساینسي پوهانو په مشترکه مساعي سره سرته ورسیږي.

د اِبلیس کلمه، چې د مأیوس او غمناک په معنا ده په قرآنکریم کې ۱۱ کرته ذکر شوې او همدومره واړې د خدای له درباره ،په قرآنکریم کې د شیطان له شره څخه د پناغوښتلو ذکر شوې دي. دا هم ویل شوي چې په قرآن کې له دې کلمې څخه مراد ژوندې ،باشعوره، مکلف، نامرئي او فریب کاره موجود دې چې د خدای له امره يي سر غړونه وکړه اود خدای له درباره ورټل شو .له دې عبارت څخه معلومیږي چې شیطان د مفهوم او خلقت په حیث کوم خاص، څرګند ،او ځانګړې مفهوم او افاده نه ده چې له نظره او توجه پریووځي بلکه سره ددې ،چې خدای له خپل درباره رټلې او لعنت يي برې ویلې، بیا هم د خدای په دې لوی جهان کې یو ټاکلې تناسب جوړوي، خپل خدای ته شرطونه او وړاندیزونه کوي او منل کیږي هم.

داسې معلومیږي چې رښتیا هم دا جهان په کل او په جز کې

د اضدادو د وحدت او مبارزې په بنیاد ، دخدای د مقضی الامر ارادې له مخې ، دهمدغه نظام چې نن په عالم الاسباب کې برقراره دې ، جوړ شوې دې او دسالم ،متعادل ،متناسب او متوازن بهیر په خاطر يي عملي ،ضروري شرایط او متناسباً د نېکۍ او بدۍ پاداش ټاکلې دې. د شیطان له مفهوم څخه ، چې پورته پرې بحث وشو ،خو همداسې معلومیږي.

شیطان په قرآنکریم کې ، اکثراً د شیطان په نامه ذکر شوې دې. په قرآنکریم کې بل ځای دا ډول ذکر هم شوې دې (انه یراکم هو و قبیله من حیث لا ترونهم) « الاعراف ،اية ،۲۷ »ترجمه: شیطان او قبیله يي تاسې له هغه ځایه ، چې تاسې يي نه وینې ، په نظر کې ساتي. بل ځای په قرآن کریم کې داسې راغلي (... واجلب علیهم بخیلک و رجلک) « سورة اسراء ،اية ۶۴ » ترجمه: په ټولو سورو او پیاده لښکرو سره يي کلا بند کړې. په همدې ارتباط محترم طبا طبایی په تفسیر المیزان کې لیکي: د قرآن عظیم الشان له ایاتونو څخه معلومیږي چې د شیطانانو لښکرې په چټکۍ او سستۍ کې یو تر بله سره برابرې نه دي ، ځینې تندې او ځینې سستې دي،او د قرآن دآیاتونو په شهادت يي ځینې سواره اوځینې پیاده معرفي کړي دي (شیطان ،امین الدین سعیدي).

د شیطان د خلقت د ضرورت په باره کې لیکل شوي دي چې: شیطان ، دخدای (ج) په واسطه د انسان دامتحان اوازمیښت وسیله ده چې د شر او پلیدۍ په لور په خپل لمسون او دعوت سره د انسانانو ماهیت او عزم څرګندوي ،او همدغه تمایل ،ضعف او لغزشته ، نفس « اَماره بالسوء »یا نفس شیطاني ویل کیږي چې انسانان ، هوا ، هوس او ناجایزه کارته هڅوي

ketabton.com - The Digital Library

،او با لمقابل هغه نفس چې انسان له دغه ډول ناوړه چارواو عمل څخه منع او ساتي ،نفس« لوامه» یا نفس رحماني او سالم وجدان ګڼل کیږي.

دانساني ذات ،روح وجدان اونفس ماهیت او ترکیب په حقیقت کې ، بالذات د لوامه او اماره دیالکتیکي تقابل څخه متشکل،اولکه چې پورته په خدایي کلام کې ،شیطان اوځیني شیطاني قوتونو او انګیزو ته په ځیني مثالونو کې اشاره شوې دي ،پخپله د شیطان ځانګړې مشخص موجودیت نفي کوي او په اصطلاح په جرئت سره ، دا منلې شو ،همغسې چې په خدایي علم ،قانونمندی،صنع او خلقت کې متوالي ،موهومي، نامعلوم حالتونه وجود نه لري ، همغسې د شیطان مجهول، نامعلوم او مشکوک موجودیت « العیاذبالله» د شپږمې ګوتې په حیثیت د منلو وړ نه دي.خو ځیني کسان، بیا هم د خدای او انسان ترمنځ د شیطان وساطت ته د کاتالیزاتور حیثیت قایل دي چې ګوندې تعامل تسریع او پوره څرګند او واضح حالت ته رسوي او له شک او شبهې څخه یې باسي.لکن زه په دې پوره باور او عقیده یم ، همغسې چې د خدای په خلقتونو او صنع کې متوالي ،موهومي ،نامعلوم او نیمګړي حالتونه وجود نه لري ،نو نه دخدای په صنع کې دکاتالیزاتور پورې تړلي او اړوند تعاملات، مصنوعات او خلقتونه وجود لري او نه دهغې له لارې وضاحتونوته کوم حاجت او ضرورت شته. دا یواځې انساني ناسم ،ناقص او ناکافي مصنوعات او مرکبات دي چې د کاتالیزاتور په قوت او په اصطلاح دناسم ، ناجایزه مرستندوی په مرسته غواړي ناقص ، غیر متناسب او بې کیفیته موادو او مصنوعاتو ته کذبي تحریفي رنګونه او

خوندونه ورکړي.

د شیطان د پیدایښت دفلسفې په باره کې ویل کیږي ، چې شیطان د الهي درګاه سپي ته ورته دې او د شیطان دنده،د خدای درګاه ته ،د نا اهلانو د ننوتلو د مخنیوي څخه عبارت دې. په بل عبارت شیطان هغه سپي ته ورته دې ، چې د خدای درګاه ته دهغه کسانو د داخلیدو څخه مخنیوي وکړي چې د خدای سره د ملاقات او لیدلو لیاقت نه لري او دې ته ورته ډیر نور عبارات چې په هیڅ صورت د خدای د ذات او جلال سره هیڅ سمون نه لري او په دې خاطر د دنیایي مناسباتو په کچه او سویي افاده شویدي چې د انسانانو لپاره معمول او مفهوم اوسي.

د پورتني مثالونو او لنډو عباراتو څخه واضح معلومیږي چې دغه مناسبتونه،مشابهتونه ، تفسیرونه ،تحلیلونه ، فورمولبندی،او نورې څرګندونې چې د خدای په کلام کې ذکر شوې دي ،د دنیایي او عالم الاسباب په هغه اموراتو پورې اړه لري چې د خدایي خلقتونو او پدیدو ترمنځ یواځې دعلت او معلول په بنیاد رامنځته کیږي ،د عالم الاسباب بې شمېره پدیدي او خلقتونه جوړوي اوټول د بشري متضاد رحماني او شیطاني خصوصیاتو او اوصافو متناقصه ذهني زیږنده ګڼل کیږي اوپه هیڅ صورت دخدایي ذات او صفاتو سره هیڅ ډول مطابقت ،مناسبت او سمون نه شي لرلې او نه سیال رقیب جوړېدلې شي.

ددې ټولو اضدادو موجودیت او دبشر دټاکنې فرصت او موخه او دلنډ دنیوی امتحان دوره د بشر د ضرورت، اړتیا او اختیار لپاره دی نه دالله تعالی د ضرورت لپاره.

د شیطان په باره کې ذکر هم په کوم ټاکلي خلقت دلالت نه

ketabton.com - The Digital Library

کوي ،بلکه هر وار مختلف خلقتونه او د هغوی تر منځ مختلف مناسبتونه او دریزونه په ګوته کوي. حتا په ځینې مواردو او حالاتو کې د ځینې ځانګړو اشخاصو او افرادو په کړو او اعمالو پورې اړه پیدا کوي. لکه د الاعراف د سورة (۱۷۵) ایت د تفسیر له مخې چې شیطان له سپي سره تشبیه شوې ،خو په حقیقت کې دغه ایت د «بلعم بن باعوراء» چې یو عالم وو ،په حق کې نازل شوېدې.

په هر صورت ، شیطان که إنسي ، جني ، ملائیک ،انسان یا بل هر خلقت که اوسي ،که له اور څخه پیدا وي او که د ملا ئیکې په حیث له نور څخه پیدا اوسي په ټولو حالاتو کې تر هرڅه دمخه خدایي حلقت ګڼل کیږي ،او خدایي خلقتونه ټول یوائې دخدای د« کن فیکون» د حکم په صدور د عالم الاسباب د مادي قوانینو د علت او معلول په دیالکتیکي مناسبتونو او قانونمندیو پورې تړلي دي ،دخدای د لوی علم د قانونمندیو له مخې پیدا ،پایې او تغیر او تکامل مومي ، یوائې په عالم الاسباب پورې اړه لري او په هیڅ حالت کې په هیڅ صورت سره خدای رقیب اوسیال نه شي جوړېدلې. د خدایي کلام ټول احکام ،اصول او قوانین یوائې په دې جهان کې ،ددې جهان په شرایطو او امکاناتو سره د ټولو مخلوقاتو د درک ،فهم، ضرورتونو او مجبوریتونو په تناسب سنجول شوي او یوائې په دې جهان کې د استفادې وړ ګرځي. یوائې خدای (ج) د دواړو کونښو په واقعیتونو، حقیقتونو او حالاتو خبر دې اوتر اوسه پورې د دواړو جهانونو لپاره هیڅ کوم داسې ذوحیاتین خلقت د خدای په کلام کې شهادتاً ،دلالتاًاو اشارتاً نه دې په ګوته شوې او نه چاته کله په دې دنیاد هغه جهان او د جنت او دوزخ

کلي ګانې سپارل شوي دي. که چېرې دغه ډول ذوحیاتینو موجوداتو وجود درلودلې ، په یوه نه ،یوه لاره به مونږد هغه جهان له احوال څخه هم خبرېدلې ،او لکه هغسې چې یو شاعر وایي «آن کس که خبر شد خبرش باز نیامد » نه د هغه جهان څخه څوک راستون شوې ، نه یې کوم احوال رارسېدلې او نه دخدای په کلام کې دغه ډول کوم صراحت او وضاحت وجود لري.

شاید ځینې کسان داسې ادعا او پوښتنه ولري ، چې ولې د خدای په کلام کې د شیطان ، روح او ځینې نورو مسایلو په باره کې پوره وضاحت وجود نه لري ؟ راشی لومړي د خدای د کلام درسالت او ضرورت د ماهیوي ،زماني ،مکاني او ستاتیک ــ دینامیک ابعادو په باره کې فکر وکړو .دا خبره ومنو چې دا کلام دخدای د مخلوق دآګاهۍ لپاره رالیږل شوې دي.که مونږ قرآن او قرآني احکامو ته دقیقه او کره مراجعه وکړو ، وبه وینو ،یوائې په هغه مسایلو کې لازم وضاحت شوې دي ،کوم چې انسانان یې ددرک او پوهې قابلیت لري او دهغه مسایلو په باره کې چې انسان یې له درک او پوهې څخه عاجز دي ،واضح ویل شوي دي: وما اتیتم من العلم الا قلیلا یعنې انسان ته چې کوم علم ورکړې شوې دي ،ډیر کم دي .د خدای په کلام کې دا نه دي ویل شوي چې ګوندې انسان ته په هر څه باندې علم ورکړې شوې دي. له بلې خواددې جهان زماني بعد له قدیم څخه تر ابده پورې غزېدلې دي یعنې چې لا یتناهي دي. او په مکاني لحاظ هم همدومره ساره او اوږده لري.که دینامیکي او ستاتیکي ابعاد او کېفیتونه یې وڅیړو ، نو دا ټول جهان د کوچنۍ ذرې څخه نیولې تر لویو سماوي اجرامو پورې په همزمان لحظوي ستاتیک دینامیک او دټولو او صافو او کېفیتونو سره په

ketabton.com - The Digital Library

لحظوي بدلون کې قرار لري او بدلون نه د دغه علم د قانونمندیو په واسطه افاده کیږي. قرآن کریم د الله تعالی کتاب د دې مدعي هم دې چې دین یې تکمیل کړي او دین د دې په معنا دي ، چې د دې جهان په ټولو زماني ، مکاني او دینامیکي ابعادو کې ټولې قانونمندۍ ، چې د هرې کوچنۍ ذرې څخه نیولې تر هر لوی سماوی جرم پورې د کوچني حرکت څخه تر ملیونونو نوري کلونو پورې دورانې حرکتونه افاده کوي ، په کې په نظر کې نیول شویدي.اوس پخپله قضاوت کولې شو چې د قرآن دغه په ظاهر کې کوچنې کتاب ، معناً څومره لوی او څومره معجز دې.

د شیطان په باره کې چې د خدای په کلام کې کومې یادونې او نسبي وضاحتونه شوېدي ،لکه چې د مخه مونږ وویل ،په دې جهان کې د ځانګړو افرادو ،اشخاصو ،حوادثو ، پدیدو ، حقایقو او واقعیتونو پورې اړه لرلې ، نو ځکه د موجوده واقعیتونو په تناسب د خدای د مقضي ارادې له مخې افادې یې هم ځانګړي دنیایي مشخصات لري .

دنیایي پدیدې او خلقتونه په دنیایي خصوصیاتو او امکاناتو سره د خدایي ذاتي خصوصیاتو او اوصافو سره دهیڅ ډول متقابل اړیکو او مناسبتونو جوګه نه ګڼل کیږي ، نو په اصطلاح د شیطان په څیر یاغي ، باغي، دګلې او رټلي مخلوق به څه ډول د خدای سره د سیالې معاملې جوګه وګڼل شي ؟

په دې ځای کې داسې پوښتنه به پر ځای وي چې: خیر شیطان څه ډول پدیده او په څه خاطر یې د خدای په کلام کې ډیر وارې نوم اخستل شوې او دومره د توجه وړ ګرځېدلې دې ؟

مونږ که نه پوهیږو باید ځانونه په دې خبره پوه کړو او باور

پرې ولروچې ،زمونږ نړۍ خدای ډیره ښکلې پیدا کړې ده. په دې نړۍ کې ژوند ډیر هر اړخیز او ښکلې دې ، اوبه ، هوا او طبیعت نعمتونه یې ډیر ښکلي او مزه دار دي او دهر ډول ښکلي ا و مزه دار ژوند د لاښکلي کولو په خاطر هر ډول شرایط او امکانات په کې وجود لري.هرنعمت یې جنتي دې ځکه خو په ناشکرۍ یې هر سړې د عذاب سزاوار او دوزخ ته ځي. په دې دنیا کې هیڅوک هیڅکله په هیڅ نعمت نه مړیږي او دا ځکه چې خدای په خپل مخلوق ته همدغه ډول دنیایي ژوند پیرزو کړې او همزمان لحظوي لمسوونکې او قانع کوونکې متضاد دیالکتیکي طبیعت یې ورته غوره کړي دي ، چې هم پیرزوینه ده او هم ازموینه. یواځې په همدغه ترکیب سره هغه مورنۍ مینه وجود لرلې شي ،چې د خپلو بچو په خاطر ځان دبلا په خوله کې ورکوي او د بلا له خولې څخه ، د ځان لپاره نه ، بلکه د بچو لپاره یوه ګولۍ خواړه راشوکوي او یا اکثر وخت پخپله د هغه بلا ښکار ګرځي. کله چې یې په بچو حمله کیږي ، دبچو په ځای خپل ځان د بلا په خوله کې ورکوي.یواځې په همدغه ترکیب کې د دې جهان ټول خوندونه ،رنګونه ، هوسونه ،عشق ،علاقه ،مینه ،عاطفه ،باور ،د دې خدایي قایم بالذات خودګردانه ، خود کفاء او خود بقاء ابدي پایداره نظام بې پایه انرژي ،طاقت ،نیرو ،قوت ،... ، یواځې او یواځې د خدای په مقضی الامر ارادې سره په همدغه رحماني او شیطاني دیالکتیکي ترکیب کې پروت دې. هر څوک به په دې باره کې ځانګړې نظر لري ، خو زما په عقیده دا جهان ځکه ډیر ښکلې او ډیر غني پیدا دې ،چې خدای ورته همغسې د هر چاد علایقو او طبیعت سره متناسب لازمي او کافي ترکیب او ماهیت غوره کړې دې.او

ketabton.com - The Digital Library

هیڅوک د حرص او بخل لپاره هیڅ دلیل او اعتراض نه شي لرلې. د خدای عدل، انصاف، غنا او پېرزوینه هم د هیڅا په حق کې محدوده نه ده او د ټولو مخلوقاتو لپاره یې دهر چا د علاقې اوضرورت وړ متناسب کافي کمي او کېفي خواړه او نعمتونه پیدا کړي دي. شک نه شته همغسې چې نعمتونه مختلف دي، ذوقونه، علایق، طبعي هم ډول ډول دي. باز د ښکار غوښې خوري، تو تکی په حشراتو پسې ګرځي، بورا د ګل شیره ټولوي، ښارونی او کارغه څه خوري، مچ هم په مرداری پسې ګرځي. اوښ زوز خوري، څوک خواړه خوښوي، څوک ترخه، څوک ډیره خوري او څوک لږه. د غه ټول خصلتونه، علایق، خویونه، طبعي، نعمتونه، کمیتونه، کېفیتونه او ټول نور خصوصیات د ټولو مخلوقاتو د نفسي خواهشاتو او غریزو په تناسب د خدایي نظام په کمي او کېفي منځپانګې کې په نظر کې نیول شوي دي. په جهان کې د بې شمېره خلقتونو په موجودیت او هر اړخیزه ذوقونو او علاقمندیو سره ممکنه نه ده یو نواخت حالتونه او وضعیتونه دوام پیدا کړي. مختلف عواطف، احساسات، غریزي، شهوت، بزمي، رزمي وضعیتونه، جنسي علایق او مناسبات، ځان، مال، واک او مقام غوښتنه بوګنوونکي او غلوونکي تحریک امیزه انګېزې او پایلې رامنځته کوي او یوائې په همد غه شعوري خلاکې او ډول ډول امکاناتو او ذوقونو کې ځانګړي شیطاني خواهشات، ځانګړتیاوې او تفوق طلبی ریښي ځغلوي او اکثر وخت دولتي، حکومتي، ډلیزي، قومي او نور امکانات هم د د غه کار سره په مساعدت کې په ستر عطالت او بې قېزې او بې واکي دینامیزم بدلیږي. څرنګه چې د غه شیطاني کېفیتونه په حقیقت کې د

دنیایي با کېفیته هر اړخیز ژوند اصلي توکي برابروي او له بلې خوا دازموینې لپاره بنه وسایل هم ګڼل کېدې شي او دهر انسان لپاره ډیر رنځور او ضعیف اړخونه هم همد غه ځانګړتیاوی جوړوي او دیوه انسان په اندکه لغزش سره ستر جهاني انساني ستونزی رامنځته کولې شي. نو ځکه په د غه څواړخیزه، باریکه او خورا مهمو خصوصیا تو او اوصافو، چې له هره پلوه د ډیر اهمیت وړ ګڼل کیږي شیطاني عمل ګڼل شوي، ټول بشري مسایل او پرابلمونه په همد غه محور څرخېدلي او د خدای په کلام کې یې هم زیات ذکر شوې دي. په حقیقت کې شیطان ذاتاً د لعنت سزاوار نه دي، د لعنت سزاوار همغه لعنتي شیطان صفته انسانان دي چې په شیطان باندې د خپلو عظیمو ګناهونو په بارولو یې د شیطان اصلي څېره ور بدله کړې او دهغې ترشا خپل تور مخونه له خلکو پټ ساتي.

نو لعنت دې وي په د غه تور مخو شیطان صفته لعنتي انسانانو !

پخوا مونږ د هندي فلسفې په ځواب کې، چې د جهان د پیدایښت او پایښت د زاړه کتاب د ورکو پانو په لټه کې سرګردانه وو او همد غه لټه او پایلې یې فلسفه ګڼله او آن په دې آند وو، ولو که فېلسوفان په دې باره کې بې شمېره کتابونه لیکي، خو شاعر دا هرڅه په یوه فرد سره :

ما زآغاز و زانجام جهان بی خبریم
اول آخر این کهنه کتاب افتاده است،

ټول فلسفي مفاهیم چې « د ژوند او وجود معنا » ګڼل کیږي، افاده کولې شي. دا ډول افادې، ددې په عوض چې د فلسفې په ساده توب دلالت وکړي، زمونږ ساده توب ثابتوي او دا ځکه،

ketabton.com - The Digital Library

تر اوسه پورې مونږ نه د ژوند ، وجود او نه د فلسفې په معنا پوهېدلي یو او نه مولازمې پایلې تر لاسه کړي دي.

په دې موضوع همغلته مونږ لازم بحث کړې دې او ومو ښودله چې نه دزاړه فلسفي کتاب اول وآخر پانې ورکې دي ، نه د شاعر په یوه فرد سره فلسفي مفاهیم او ټوله فلسفه افاده کېدلې شي ، نه د دغه ورکو پانو میدنې ته څوک فلسفه ویلې او نه ټوله فلسفه افاده کولې شي.هندي فلسفې په حقیقت کې نادوده او ناشونې هدف غوره کړې وو .نادوده په دې چې ملیونونه او ملیاردونه کلونه پخوا فلسفي لیکل شوې پاڼه هم که دوی ته په لاس ورشي ، څه ارزش به ولري ؟ مادي واقعیتونه خو هغه دي چې حاظریي هم څوک په ګورت کې نه شي رانیولې، یعنې چې جهان د غه ډول په لحظوي بدلون کې دې ، بیا هم مونږ په هغه ځای بحث کې د تاریخ په ټولو زماني مقاطعو کې د فلسفي محاسبو امکانات په ګوته کړي دي. د دې مسئلې د ذکر څخه زما هدف دا وو چې د شبطان په باره معلومات هم د عالم امر حیثیت لري او پدا ډول مواردو کې ، څرنګه چې د انسان د درک او پوهې په قابو کې نه راځي ، د خدای په کلام کې یې همغومره ذکر کیږي ، چې انسان یې د درک او فهم قابلیت ولري .د غه ډول بې شمېره پوښتنو ته د خدای د کلام په احکامو کې لکه چې د جهان د پیدایښت په باره کې چې په دوه ډیرو لنډو کلمو او اوه حرفي لنډې جملې « کن فیکون» سره مکمل ، قانع کوونکي منطقي ځواب ویل شوې دې ،ځواب ویل کیږي .

زه په دې عقیده یم ،چې دنیایي ژوند د خدای د مقضی الامر ارادې له مخې د مختلفو نفسي خواهشاتو ، غرایزو ،عواطفو ، متضادو پدیدو د وحدت او مبارزو د مختلفو اړخونو او یا که

په لنډ ډول افاده شي ، د دې جهان د تکویني جوړښت ،طبیعت، خلقت او سرشت ،همدغسې چې دې او باید اوسي ، د خدای په اراده تر هر څه لومړې د بشر د بشپړې منطقي او معقولې ګټې اخستنې او همداسې د ثواب او عذاب ، ... ،د رحماني او شبطاني قوتونو د ازمېښت او مبارزې د ګټنې اوبایلنې په ډګر کې د نیک او بد ، ثواب او عذاب ،جنت او دوزخ د پاداش لپاره جوړ شوې دي .دا شبطان او شبطاني قوتونه او طینتونه په حقیقت کې ، هغه نفسي ،غریزوي او دې ته ورته خواهشات ،غوښتنې او هڅونې وې چې ادم او حوا (ع) یې په جنت کې دمبوې خوړلو ته ولمسول او په همدغه لمسوونکي ذاتي خلقت ،سرشت او منځپانګې سره د خدای په مقضی الامر ارادې سره ادم او حوا (ع) په دې جهان کې مبشت او دهمدغه لارې مختلف رحماني او شبطاني خصلتونه جوړ د کون و مکان، خو په حقیقت کې د کون وفساد لوکوموتیف ، انګیزه او محرک وګرځېدل.

په دې باره کې دقیق معلومات یواځې د خدای د کلام له عباراتو او احکامو څخه استنباط او تعبیربدلې او یواځې د قرآني ، دیني او طبیعي علومو عالمانو او پوهانو په مشترکه مساعي ممکنه ده، چې باید په دې باره کې خپلو څېړنو ته دوام ورکړي او لازمو ممکنو نتایجو او افقونو ته ځانونه ورسوي .

خو د دنیایي خلقتونو او پدیدو د سرشت او خلقتي ترکیب په پیدایښت کې د لوامه (رحماني) او اماره (شیطاني) انفس دیالکتیکي موجودیت ،چې په بنیاد او تناسب یې ټول مخلوقات په نیک او بد ویشل کیږي او دجنت او دوذخ سزاوار ګرځي ، هم کومه پته خبره نه ده.نیک عمل ته بلل او له بدو

ketabton.com - The Digital Library

اعمالو څخه مخنیوې ، پخپله ظلم نه کول او دبل ظلم په ځان او نورو مظلومانو نه منل او په کلکه يي مخنیوې کول او ډیر نور مسایل چې د ښو بدو تفکیک يي په الهي احکامو او نبوي ارشاداتو کې راغلې دې ،د هر انسان او په خاصه توګه د هر مؤمن مسلمان انساني ،اسلامي ، اخلاقي اودیني دښن او رسالت دې.

همغسې چې د عالم الاسباب پېدایښت ، پایښت ،بدلون ، تکامل او انحطاط د خدایي «عالم آمر» یعنې« کن فیکون» په حکم تعمیل شوې ، د رحماني او شېطاني قوتونو متناسب، متعادل او متوازن جوړښت هم د همدغه آمر او همدغه حکم لازمي او کافي شرط ګڼل کیږي او دعادلانه، عامه ټولنیز، معنوي، او غیرعادلانه شخصي ، خصوصي ،مادي ارزښتونو په تناسب یو له بله څخه تفکیک کېدلې شي. په همدغه بنیاد د حق او باطل په پوله د رحماني اوشېطاني قوتونو تر منځ نه پخلا کیدونکې تضاد رامنځته کیږي او یواځې د نیک او بد ،ثواب او عذاب ،عدل او ظلم تر منځ د سلیم عقل او سلیم وجداني قضاوت له مخې يي پرېکړه هم د تکویني جفتو مقولو (ای ولوشن یعنې ریفورم او ریولوشن یعنې انقلاب)په دیالکتیکي تقابل ، داډول ممکنه او شوني ګڼل کیږي ،چې رحماني ځواکونود عادلانه سولئیز ریفورم او بدلون او شېطاني قوتونه د غیر عادلانه جګړئیز جبر له لارې د خپلو نا روا موخو سر ته رسول غواړي.په دغه ډول دینامیزم کې شک نه شته چې تکاثف او تراکم د قوت ،دولت او کتلو منځته راځي، شېطاني قوتونه په دغه امکاناتو سره یواځې د جنګ او جبر لار غوره کوي،هر څه په خپله ولکه کې نیسي او له دغه طریقه د

نړیوال طاقت په حیث په نړیواله جبهه کې یواځې د جنګ له لار ددغه پروسې سرعت او دینامیزم لا پسې زیاتوي او رحماني قوتونه لا پسې په محاصره او مضیقه کې راچاپېروي ، لکه چې نن يي په ټوله نړۍ کې رحماني قوتونه په مضیقه او محاصره کې راګیرکړي او په رحماني قوتونو يي هم پرته له جنګه نورې لا رې تړلي دي. په داسې شرایطو کې،رحماني قوتونه پرته له قاطعیت او نړیوال پېوستون څخه بل بدیل ، بله لاره او چاره هم نه لري. اسلامي طریقه هم پخپله د ظلم نه کولو او دبل چا ظلم پرځان او نورو مظلومانو د نه منلو او د الکبر مع المتکبرین عبادة ،سپارتنه کوي. قانونمندي یعنې حق ،تل ګټونکې دي اود رحماني خصوصیتونو ،خصلتونو او اوصافو څېښتنان همیشه قوی الاراده ،حکیم النفس ، صبور ،حلیم،متین او په ټولو مثبته اخلاقو اوصافو متصف ،له هیڅاځخه ویره او ډار نه لري او هېڅکله د شېطاني قوتونو په جال کې نه کیووځي او همېش دخپل عزم ،تصمیم او ارادې په اصولو په خپله ټولنه او چاپېریال کې دیوه سیال قوت په حیث اګاهانه ژوند کولې شي. برخلاف شېطاني قوتونه د دروغو ،غلا ، استفاده جویي او نورو خاینانه اعمالو په نسبت ضعیف النفسه، سست عنصره ، پرځان بې باوره ، بې ارادې ، مرتجع ، ډارن او طامع انسانان دي ، تل اسیب پذیره او له هر څاځخه په ویره کې وي او نن همدغه انسانان چې دنړۍ ټول بانکونه او ټولې شتمنۍ په ولکه کې لري او په ټوله نړۍ يي د قپسې غوندې خپته اچولې او ددې خاورې اصیل خدمت ګاران حتا تش سا کښنې ته هم نه پرېږدي ، په یوه خبیث شیطاني لعنتي دجال بدل شوې او دخپل دوزخي نفس مړولو په خاطر يي بلا تشبیه دا جنتي نړۍ په جهنم بدله

ketabton.com - The Digital Library

کړېده.

ددغه ډول شېطاني خود سريو ، ناروا او ظلمونود مخنيوي په خاطر يوائينې لاره او چاره ، قانوني،حقوقي اداره ده چې ټولنې او اولسونه يو شان د عدل او انصاف له مخې په خپل حاکميت کې وساتي اوهر سر غړوونکې د مقضي قوانينو مطابق د هغې په منلو مجبور کړي ! ! !

فلسفه بې ثمره علم دې ؟

دې کې شک نه شته ، چې يو بې سواده يا نيمه با سواده انسان د ځينې ساده وسايلو په لرلو سره ، په يوه کلي يابنارګوټي کې دخپل ژوند لپاره لازم شرايط برابرولې شي ،خو يو عالم او فېلسوف به په دغه ډول شرايطوسره د يوې مړې ډوډۍ خاوندهم نه شي . نو ځکه ځينې ساده کسان په ساده قضاوت سره فلسفه بې ثمره او بې روزي علم ګڼلې شي !

يا هندي ټولنه چې ، په فلسفي څېړنو کې ترنورو ډيرو اولسونوپوره قدامت لري ، پدې عقيده ده ،هغه لاسته راوړنې ، چې ، فلسفې د بودا په وخت کې لرلې ، اوسنۍ فلسفه يي نه لري ، يعنې چې فلسفې د هغوی له نظره تر اوسه نزولي انحطاطي لار وهلې ، نه علمي ،نه اقتصادي ارزش لري او ګوندې بې ثمره غير ضروري او بې ارزشه علم جوړ شوې او دهېڅ. داسې ډير مثالونه راوړل کېدې شي، چې که مونږ خپلې څېړنې او ارزونې داډول بې بنياده او بې مورده پېل کړو، قانونمند منطقي نتايج نه شو ترلاسه کولې او په پايله کې مونږ له هدف څخه ليرې ووځو . هغه څوک چې د ډبرې د سکرو په تله طلا او دطلا په تله دډبرې سکاره تلل غواړي ، څېړنې او ارزونې به يي هېڅکله منطقي قانونمند نتايج ونه لرلې شي.

ketabton.com - The Digital Library

مونږ په خپلو تېرو څېړنو اوارزوونو کې په مستدَل قانونمند ډول وښودلې شول ،چې فلسفي مسایل او قضایا ،ددغه مسایلو د علمي تعمق او ژورتیا په نسبت ،د تاریخ په اوږدوکې د هر چا د توجه وړ نه دي ګرځېدلي او نه هر څوک ددې جوګه وو چې ددغه مسایلو سره کړه وړه ولري. هغه چا چې تر اوسه پورې ، ځانونه ددغه کار جوګه ګڼلي اود فلسفي مسایلو سره یې سروکار لرلې ، اکثراً دفلسفي مسایلود علمي څېړنو څخه عاجز وو او نه یې دي کړې شوي دغه مسایل علماً په ټولو اعماقو او ابعادو پر مخ بوزي ، ناچار یې په شخصي تخیل ډډه لګولې او اکثراً د قضایاوو په شکلیلاتو کې ښکېل پاتې شوي ، فلسفه په سفسطه ، جړه مشوړه او ترلې نظام بدله شوېده.

هندي فلسفې ، چې تر نن ورځې پورې په تخیلي تیوریو او اکثراً په رنګارنګ مذهبي تخیلاتو او خرافاتو عقیده لري ، سره ددې چې د ډیرو نورو اولسونوپه نسبت ، په فلسفي څېړنو کې پوره قدامت لري ،حق لري پدې عقیده اوسي،هغه لاسته راوړنې ، چې ، فلسفې د بودا په وخت کې لرلې ، اوسنۍ فلسفه یې نه لري ، یعنې چې فلسفې د هغوی له نظره تر اوسه نزولي انحطاطي لار وهلې ، نه علمي ،نه اقتصادي ارزش لري او ګوندې بې ثمره ، غیر ضروري او بې ارزشه علم جوړ شوې او دهېڅا د علاقې او توجه وړ باید نه اوسي او دا ځکه چې پخپله فېلسوف د فلسفې د علمي ماهیت په ارزش ، معنا او مفهوم باندې نه پوهیږي . داسې ډیر مثالونه راوړل کېدې شي، چې که مونږ خپلې څېړنې او ارزونې دا ډول بې بنیاده او بې مورده پېښ کړو، قانونمند منطقي نتایج نه شو ترلاسه کولې او په پایله کې مونږ له هدف څخه لیرې ووځو. هغه څوک چې د ډېرې د سکروپه تله طلا او دطلا په تله د ډېرې سکاره تلل غواړي ،یعنې چې د ډېرې سکاره او طلا ورته یو شان ارزش لري ، طبعاً ، د ډېرې سکاره باید زیات وارزول شي ، ځکه

چې ، کوټه خو پرې ګرمېږي. د طلا څخه خو دغه استفاده هم نه کیږي .په دې ډول که څېړنې او ارزونې د علمي قوانینو ،ارزشونو او اصولو په بنیاد نه وي هېڅکله به منطقي قانونمند نتایج او پایلې ونه لرلې شي.

د بلې خوا ، په تېرو فلسفي بحثونو مونږ په دې موضوع هم بحث وکړ چې دین او فلسفه دواړه ، یوتربله سره علمي ماهیوي تضاد نه لري او دواړه یوشان د جهاني پدیدو او خلقتونو دمعرفت طریقې او وسیلې ګڼل کیږي ، حال داچې له ډیر پخواڅخه اکثر دیني او فلسفي عالمان سره نه پخلاکېدونکې تضاد لري او دا یوه ډېره مشهوره مقوله تر نن ورځې پاتې ده « چېرې چې فلسفه وجود لري ، دین وجود نه لري او چېرې چې دین وجود لري ، هلته فلسفه وجود نه لري » . ډیر دیني عالمان فلسفه د کفر علم ګڼي. که دا خبره رښتیا وې نو په عربي ژبه کې به دې مقولې ، چې: «اطلب العلم ولوکانه فی السین» ترجمه: (طلب د علم وکړئ ، ولو که په چین کې هم اوسي)وجود نه درلودلې . علم ، همغسې چې په څرګندو او واضحو عباراتو مونږ تأکید کړې انساني مخلوق نه دې چې د چا په اسلام او کفر پورې اړه ولري او یا دې جداګانه اسلامي او کفري علوم موجود اوسي . علم یواځې الا هي مخلوق دې ، چې دالاهي کلام ، الاهي احکامو ، الاهي شریعت او اسلامي دین او مذهب په طریقه او بنیاد یې کسب په انسان ، ښځه او نر ، فرض ګرځېدلې دې. ما په دې باره کې یو مطلب د « الاهي ، قرآني او انساني فلسفې (علم) »لیکلې وو چې باید د همدې مطلب پر ځای خپور شوې وای، خو سهواً راڅخه کوم بل مطلب پرې ثبت او حذف شوې دې . امېد دې ، دوباره یې ولیکم.

که چېرې ټول فلسفي قضایا د علمي قوانینو او اصولو مطابق حل و فصل او فورمولبندي کېدلې شوې ، هېڅکله به چارې د خندونو سره

ketabton.com - The Digital Library

نه مخامخ کېدلې. په الاهي علم کې خنډونه ، بن بست ،نیکړ تیاوې او یا نا معلوم ، متوالي ، نا معین او دې ته ورته حالتونه منځته نه شي راتلای . دا یوائې انساني نیمګړتیاوې ، نا ممکنات او یا عمدي ګناهونه او خطاوې دي ، چې دغه ډول حالتونه رامنځته کوي او چارې د افرادو او ځانګړوکسانو د ځانګړو اغراضو په لور بیایي . مونږ دالاهي استعامت او انساني مقدراتو او امکاناتو برابر دغه د علم لار نیولي او ټول بشریت په ټول جمعي شعور سره ددغه ارمان تحقق ته رابولو . مونږ په دې باور یو ، چې د بې شمېره فلسفي قضایاوو او مسایلو د بن بست او جړې مشوړې د غمیزې جړې چې ګوندې، د کوم ذهن د نا پېدا ځمکې دحقایقو په ما وراء ترڅمې او تخیلي پلندې کې تړلي دي ، چې د حقیقت دنور پلوشې هم نه ور رسي او فلسفي بې شمېره قضایا او مسایل یي په لاځوابه معما او کثیرالمجهوله لا ینحله معادله بدل کړي دي، عبث بحث بولو او په دې پوره باور یو ، چې الاهي علمي لاس رسي د ټولو مخلوقاتو لپاره ، دهغوې د مقدراتو او ضرورتونو په تناسب عام او پرته د کوم تعصب یوشان دې. مونږ ددغه جړې مشوړې د تار سر موندلي او دالاهي علم ، احکامو او هداياتو په رڼا کې د خپلو انساني مقدراتو په تناسب « صراط المستقیم » تعقیبول غواړو . مونږ دحقیقت رڼاله لیرې وینو او ز مونږ داحساس ، ادراک او عقل په واک کې راغلې او زړه مو هم منلې ، له خپل خدای څخه دومره جرئت او باور غواړو ، چې دعام بشري درایت او همت په مټ دپخوانې بې نظمه او انجړ بنجړ عظیم عطالت او دینامیزم مخه وټړیاو دعام بشري جمعي شعور د قانونمند منطق په بنیاد د الاهي هدایت سمه لار ونیسي .

هو ! مونږ د حقیقیت او واقعیت د بنیادي قانومندې څېړنې په بنیاد دغه عظیم عطالت ته اوږه ورکړې او د فلسفي لا ځوابه معما او کثیر

المجهوله لا ینحله معادلو جړې ،چې د فلسفې د تش په نامه اساسي مسئلې په په پلندې کې لا درکه خښې پاتې وې، سپینا وي ته مو را وایستلې ، ومو څېړلې ، ومو ارزولې او پخپل نه ماتېدونکي تصمیم ترې دفاع کوو . امېد دي ، زمونږ دلارې باوري لارویان په نه ماتېدونکي عزم له مونږ سره ودریږي او هغه کسان ،چې لا تر اوسه د شک او تردید په دوه لاري کې ولاړ دي ، ددغه څېړنو او ارزونوله مخې ځانونه دپوره یقین تر کچې ورسوي او زمونږ د لارې مصمم لارویان شي.

دغه سد سکندر تش په نامه د فلسفې اساسي مسئله ده ، چې « د مادې اوشعور د ،بې بنیاده، یو پر بل باندې د قدامت » له مخې جوړه شوې او فلسفي لوی نظام یي د « محبوبې » په بې لارې او بې دروازې لوړ پوړې کلا اړولې ، چې هیڅوک د ورننوتلو او ورا ووختلو توان نه لري .

په نوي قانونمند څېړنیز نظام کې د لومړي ځل لپاره په ۱۳۶۲ هـ ل کال کې « د عینیت او ذهنیت دیالکتیک » تر سرلیک لاندې رسالې لومړۍ جملې « ذهنیت نسبي عینیت او هر مشخص ذهنیت عیني واقعیت دې » زوړ نړیوال فلسفي نظام ،چې تر اوسه پرې ټولو زړو فلسفو ډډه لګولې وه ، ونړوه اومونږ په مقنع دلایو سره وښودله ،چې ماده او شعور ذاتي توپیر نه لري او په دې بې بنیاده بنیاد ،فلسفې ته د اساسي مسئلې تر سرلیک لاندې بنیاد لټول هم بې بنیاده کاردې. همدا سبب وؤ ،د نړیوال فلسفي ښار ګوتې ، چې پرته له تړلو کوڅوخخه یي د خوځښت او حرکت لپاره لارې چارې نه لرلې او دهندي فلسفې په قول ، فلسفې چې د خپل قهقرایي ژوند سلګۍ وهلې ، دوباره روح پېدا او په رګونوکې وینه وچلېده او نن یي درښتیني الاهي خلف علم په حیث د زوال له حالت څخه د پر مختګ لار ونیوله . ټول زوړ نړیوال فلسفي نظام ، که په شرق کې وو او که په غرب کې ،ځکه ونړېده ، چې

ketabton.com - The Digital Library

دهمدغه فلسفي اساسي مسئلې په بنیاد د پېړیو پېړیو راپدې خوا ټول یوتر بله سره ضدو نقیض اونه پخلاکېدونکي دښمنانه تیوریک مکتبونه او سیستمو نه، چې بې بنیاده راپېدا شوي وؤ ، باید هم د فلسفې د دغه ډول بې بنیاده بنیاد په ړنګېدو ړنګ او یو واحد ، نړیوال علمي فلسفي قانونمند نظام جوړ او هر ډول تخیلي سفسطه ګرایي ته د تل لپاره د پای ټکي کښېښودل شو .

په ۱۳۶۳ هجري لمریز کال کې د « عینیت فلسفه » تر سرلیک لاندې د فلسفې ډیرو مهمو مسایلو لکه : (د عینیت او ذهنیت دیالکتیک ،شعوري پدیدي او د جبر او اختیار دیالکتیک ، ایدیالیستي او ماتیریالیستي دیالکتیک ، شعور او لا شعور ، مرګ او ژوند ، شپږم حس که د شعور او لا شعور دیالکتیک ، ... » اثر تألیف اوله ډیره ځنډه وروسته د ۱۳۶۵کال د جدي په میاشت کې چاپ اودفلسفي مسایلومینه والو لپاره وړاندې شو . نن مونږ هم په دې نظر یو ،چې فلسفه یوائینې الاهي خلف علم دې ،چې په نسبي لحاظ د ټولو الاهي خلقتونو دقانونمندې منطقي نسبي افادې جوګه ګڼل کیږي . زه په اګاهانه او پوره شعوري قانونمندو دلایلو سره دا خبره کوم ،چې همدغه یوې کوچنۍ جملې دغه لوی مفهوم افاده کړ ،چې د پېړیو پېړیو زوړ فلسفي نظام ړنګ او ټول نړیوال با شعوره بشریت اګاهانه یوائینۍ علمي لار یعنې دالاهي هدایت اوکلام « صراط المستقیم» لار غوره کړي.

مونږ په دې عقیده یو ،چې علم ، الاهي مخلوق او دلوی جهان او دالاهي ټولو خلقتونو او پدیدو د مادي موجودیت لازمي شکل او بڼه ګڼل کیږي یعنې چې دالوی جهان او الاهي ټول خلقتونه او پدیدې د الاهي علم د قانونمندیوله مخې قانونمند پېدا ، قانونمند پایې او قانونمند بدلون او پرمختګ مومي. الله خپل علم ،خپل خلف انسان

ته د قرآني احکامو ،قانونمندیو او اصولو په بڼه په انساني ژبه رالېږلې او د انساني شعوري پوهې او زماني او مکاني ابعادو د قیدیت په تناسب په ټولنیز جمعي شعور کې تراوش او انعکاس پېداکوي. په مشخص او ځانګړي ډول باید وویل شي چې: علم خدایي مخلوق دې ،چې د قرآني کلام له لارې په محمد (ص)د اکمل غوره شوي اسلامي دین په طریقه نازل اوټول پخوني ادیان ، چې تر دې دمخه دنورو اسماني کتابونو له لارې په نورو پیغمبرانو نازل شوې وو ،خو اکمل نه وو ګڼل شوي اوټول مجازي ادیان او خرافات منسوخ وګڼل شول .دالاهي کلام له لارې، چې په انساني ژبه لیکل شوې ، ټول انسانان د الاهي علم په وسیله د الله د جهان او ټولو خلقتونو په معرفت مکلف او موظف ګرځېدلي دي ،تر څو هغه وپېژني او په لازمه کچه یې د ځان او ټول بشریت د استفادې وړ وګرځوي . د پورتني عبارت څخه په استنباط سره ویلې شو ،چې: الاهي علم ، قرآني علم او کلام اودین ،چې د قرآني علم په طریقه ژوند کولو په معنادي او فلسفه ، چې په عالم الاسباب کې د الاهي علم یوائینې خلف علم ګڼل کیږي ، په کل کې ، د معرفت لار او طریقه ده ،او هرعلم او معرفت په خپل ذات کې د ژوندیوائینۍ لار او وسیله ګڼل کیږي، نو ځکه خویې اطاعت په ټولو مخلوقاتو فرض ګرځېدلې دې.

ځینې کسانوته شاید پوښتنې پېداشي ، چې الاهي علم ، یعنې څه ؟ مونږ چې د الله ذات د لیدلو ،پېژندلو او توصیف څخه عاجز یو ، ځکه چې الله لوی دې او زمونږ په ذهن ،شعور او عقل کې نه ځائیږي ، نو د الله په علم ، امکاناتو ،کېفیت او اوصافو پخپله الله بڼه پوهیږي او انسان د الله د خلف په حیث ،په عالم الاسباب کې ،دانساني مقدراتو په کچه د ټولو خلقتونو په معرفت مکلف او مقدر ګرځېدلې دې. معرفت د ټولو مخلوقاتو د ژوند اساسي او بلکه یوائینۍ وسیله

ketabton.com - The Digital Library

دوهمه برخه

د ادب فلسفي څېړنه

ګڼل کیږي. شاید پوښتنه پیدا شي ، چې د الله ،قرآن او انسان علوم څه تفاوتونه لري ؟ په دې خبره هم یواځې الله ښه پوهیږي.خو دهغه علم او پوهې له مخې چې الله انسان ته ورکړي ، دومره ویلې شي چې الاهي علم په ټول جهان او دهغې په ټولو خلقتونو محیط او کامل علم ګڼل کیږي. قرآني علم څرنګه چې د الاهي علم افاده ګڼل کیږي ، د الاهي علم سره کوم توپیر نه شي لرلې ، خو دبشري ذهني شعوري نیمګړتیاوو له مخې ممکنه نه ده ، چې انسان د قرآني علم د ټولو اسرارو او احکامو په پوهه قادر اوسي او په ځینې مواردو کې ،کېدلې شي د ټولو حقایقو پوهېدلو ته به ضرورت هم نه اوسي او په همدې سبب انساني معرفت همېشه نسبي بڼه لري.

د پورتني لنډ بحث څخه پخپله محترم لوستونکي د فلسفي علم د مؤثریت د کچې په هکله قضاوت کولې شي. کېدلې شي په راتلونکو بحثونو کې ،په ځانګړو مسایلو کې ، دفلسفي علم په مؤ ثریت ، په ځانګړې ډول نور بحثونه هم وشي.

ketabton.com - The Digital Library

د شعري تیوری علمی څېړنه

دفلسفې تر عنوان لاندې بحث کې وښودل شوه چې کله نا کله د دقیقو علمي مسائلو او مفاهیمو د څېړنو په ترڅ کې ډیر خام، ناقص، کاذب او حتا غلط فکري تراوشونه د غلطو مقولو، قوانینو، فورمولبندیو په بڼه تشکل مومي، دشک، تردیداو ابهام څخه برابروي، عالمان، پوهان او محققین د غلط فهمیو په څلورلارې کې دروي او د حق او واقعیت صراط المستقیم تر لا درکه کوي.

د شعر او شاعرۍ په باره کې د غه ډول ابهامات، نیمګړتیاوې، تناقصات او تناقضات د شاعرانه مبالغې، غلو او اغراق په کچه همدومره زیات دي او یوه داسې لیتې ری جوړه شوی چې غلبیلول ئ د ډیرو پوهانو او پخپله د شاعرانو لپاره هم ناشونی کار بریښي. ښه به دا وي پوهان، ادیبان او شاعران د غه عمده مسائل په کره توګه وڅېړي، د بشري کلتور، فرهنګ او ادب پد غه ورشو رڼا واچوي او وروسته لدې پدې باره کې د شک او ابهام فضاء رڼه شي.

دې موضوع ته زه هغه وخت متوجه شوم چې کله ځوان شاعران او لیکوالان دیوه ځوانیمرګ شاعر د مړیني په تلین سره

راټول او په ژورو شاعرانه احساساتو او عواطفو سره یې د هغه په وړاندې خپل د ملګرتوب اخرې دین ادا کاوه. دوی د محفل ټول حاضرین د خپلو شاعرانه احساساتو په غیږ کې ټینګ رانیولي او د شعر او شاعرۍ د اباسین په څپو کې یې داسې ځنګول چې یوه لحظه هم د چا فکر له موضوع څخه بل خوا نشو او وختلې. نیوهیږم په څه ډول زما د توجه پښه وښوئیده د روانې موضوع له دینامیزم څخه پریوتم او په لحظوي سکون کې د غه فکر او نظر راته پیدا شو او فی البدیهه مې د خپلې عقیدې اظهار وکړ. زه پخپله پدې پوه شوم چې زما لخوا پد غه وخت کې د غونډې دیو خاص ډول نظم او بهیر سکوت ماتول په چا ښه ونه لګیدل او د هغوی د سملاسي شاعرانه عکس العمل سره مخامخ شوم. ماهم د بعدي استدلال څخه ډډه وکړه او ډیره موده مې پدې باره کې د څه ویلو او یا څه لیکلو هڅه ونکړه.

څه موده وروسته چې د غه موضوع یو ځل بیا په ذهن کې راولاړه شوه، بهتره مې وګڼله چې د شعر پیژندنې په باره کې د کاندید اکادمیسن مرحوم محمد صدیق روهي د مقالو مجموعه چې د کاندید اکادمیسن مرحوم محمد رحیم الهام په سریزه تکمیل شوې وه او ځینې نورا وړونده مطالب ولولم. د د غه رسالې له لوستلو څخه وروسته پدې نظر شوم چې ګوندې پدې باره کې د نورڅه لیکلو لپاره کوم دلیل نه لیدل کیږي او ګوندې همد غه لیکنه کفایت کوي. خو دیو څه دقت څخه وروسته د څه لیکلو په باره کې زما تصمیم لاپسې قوي شو. کوم نظر چې ماته پیدا شوې وؤ غواړم دیوې طرحې په شکل د محترمو شاعرانو او پوهانو حضور ته وړاندې کړم. هیله ده د خپلې بزرګوارۍ له مخې یې په پوره دقت سره ولولي، ویې ارزوي او نیمګړې

ketabton.com - The Digital Library

خواوي يي پوره او بشپړ کړي.

نظم او نثر دژبنې ادب دويلو او ليکلو دوه اساسي ډولونه، دبشري ټولنې دمختلفو هر اړخيزه متقابلو مناسباتو اوضرورتونود افادې او افهام او تفهيم ډيره اسانه، معقوله، منطقي، فصيحه، بليغه او په تاريخي او ټولنيز لحاظ مکمله انساني هر اړخيزه رنګارنګ احساساتي او فانونمنده منطقي بڼه دثبت وسيله ګڼل کيږي. ژبنې ادب په بنيادي لحاظ بشري جمعي شعوري لاسته راوړنه ده خو دادیبو، عالمو او پوهو کسانو خاص رهبري کوونکې څرګند او څانګړې رول هم پکې هيڅوک نشي نفې کولې. همغسې چې اقتصادي زيربنايي او علمي تخنيکي انکشافات ديوې ټولنې په نورو رو بنايي او زيربنايي پديدو باندې څرګنده او مشخصه اغيزه لري په ژبنی ادب باندې هم دهغې تاثير څرګند، مشخص او مستقيم دې. هره ادبي ليکنه دخپلې ټولنې داجتماعي ـ اقتصادي ژوند سره مستقيم اړيکي لري او دهغې مبين او ښکارندويه ده. ديوې ټولنې په عملي ژوند، ژبه او ژبنې ادب کې ايديال افقونه، انتزاعيت او تجرد وجود نلري. يواځې دشاعرانه او اديبانه تشخص او عيني حقايقو او واقعيتونو او شاعرانه او اديبانه انتزاعيت او تجرد د قانونمند منطقي ارګانيک ديالکتيک په بنياد، يو اديب او شاعر دخپلې ټولنې او ټولنيزو مناسباتو سره په حقيقي او عملي مناسباتو کې پاتې کيدلې شي. په غير صورت کې شاعر او اديب او ټولنه يو تر بله سره بيګانه کيږي او د ارتباتو او پوهاوي لاړې يې ترڅ کيږي او يو دبل په ژبه سره نپوهيږي. شک نه شته چې مختلفې کلتوري ماهيوي او شکلي سويي او بڼې د مختلفو هيوادونو، ټولنو، قشرونو،

سازمانونو او ډلو تر منځ د متقابلو مناسباتو او ضرورتونو ددیالکتيک په بنياد يو له بل څخه متأثر او دتعادل د عام قانون له مخې د مشترک مخرج په کربنه واقع کيدلې شي، خو دغه کار او چار به هيڅکله په نورو کلتوري ارزشونو او ايديالونو باندې، دکوم ځانګړي کلتوري ارزش د تحکم او يا د نورو وروسته پاتې کلتورونو له خوا، په پټوسترګو، دحاکم کلتور د جبري حاکميت دمنلو په معنا نه وي. بلکه مختلف ژبنې او کلتوري ارزشونه يواځې دمتقابل احترام داصولو په بناء دډيري اوږدې مودې دهمه جانبه بې تبعيضه مناسباتو، متقابل تاثير، پرورش او ارګانيک انتګريشن او پيوستون په پروسه کې دټولو لپاره په يوې منلې ژبه، ادب او کلتور بدليدلې شي، خو په ميخانيکي او يا جبري ډول دبل ژبه او کلتور منل او يا تحميلول دواړه ناسم کار ګڼل کيږي. ځکه بشري تاريخ ددې شاهد دې، کله چې د نړۍ هيوادونه ددغه ډول کلتوری ارزښتونو داستعمار او استثمارله لارې دنورو هيوادونو د ډول ډول استعمار او استثمار لاندې واقع شوې، لا نن يې هم د خلاصون امکانات او لارې چارې نه په سترګو کيږي. هو! دبشريت دپيدايښت دډيرپخوا وختونو څخه داستعمار او استثمار ټول ډولونه دکلتوري ارزښتونو دتفاوت له لارې په نورو اولسونو تحميل شوي او نن هم عملاً دوام لري. په همدې علت استعمارګر امپرياليستي هيوادونه د خپل اشغال د سباوون څخه دمخه چې لا د د اولسونو دشعور سترګې نه وي غړيدلې او لا دغفلت او جهالت له خوبه نه وو ويښ شوي، لومړی حمله ددغه هيوادونو په کلتوري ارزشونوکړي، تر څو هغوی د خپل ماضي، خپل تاريخ، خپلو افتخاراتو، خپلو

ketabton.com - The Digital Library

ارزشونو څخه وشلوي او په يوه ابدي احمقانه لاشعوري تورتم کې يې واقع کړي او نن دهمدغه نړيوالو کلتوري تباهيو ، بربادیو او استعماري امپریالیستید ینامیزم په مټ ،ځینې کلتوري یرغلګر قوتونه ، حتا په اصطلاح خپلې بشري پرمختللې ټولنې په پټو سترګو ،لاس ترلې او لاچاره کلتوري حماقتونو ته راکشوي او خپل شخصي شوم اغراض پرې تحمیلوي. مونږ نن په نړۍ کې د همدغه ډول يوې احمقانه کلتوري ناوړه وضعې او نتیجتاً دنړيوال سراسري شعوري کلتوري انقلاب د ذهني او عيني پرسيدليو شرايطو شاهد يو ، چې باشعوره بشريت يې بايد د يويشتمې پيړۍ په امکاناتو کې په روشنفکري مسؤ ليت او امانت داری سره سرته ورسوي. دا اوس کومه پټه خبره نه ده چې دنړۍ پرمخ تللي او وروسته پاتې هيوادونه يو شان د خپلو خپلو کلتوري یرغلګرو له خوا په خورا نا اميدۍ او بېوسۍ سره د کلتوري حماقت کندي ته کش کيږي. که پوښتنه وشي د څه په خاطر ؟بيا هم خبره معلومه ده. د بې ارزشه سرمايداري ارزش د افق تسخيرول او که بيا هم پوښتنه وشي چې ګټه به يې څه وي ؟پخپله پرې هم نه پوهيږي !نه ، دوی په هرڅه نښه پوهيږي ،خو نه غواړي د خپلو خود خواهيو او شخصي ګټو په څنګ کې د بل حد اقل هوسا ينه او د ژوندي پاتې کيدولپاره د خوړو حد اقل زری وغملي شي ، نو په داسې قضاوتونو او انصاف سره پايله هم پرته له نړيوالې سراسري تباهي بل ډول ممکنه ګڼل کيدې شي ؟

مونږ بيا هم يواځې د سيالو متقابلو مناسباتو او مختلفو کلتوری ارزشونو دتقوي او يو دبل سره دارګانيک انتګريشن او هډ په هډ دټولو لپاره دقابل قبول مشترکو کلتوری

ارزشونو منځته راتلو سپارښتنه کوو .

په نظم او نثر سره د بشري کلتور، تاريخ، عقايدو او ټولو علمي څيړنو لاسته راوړنې او مظاهر افاده او سترې زيرمې پکې ذخيره شويدي. يواځې د دغه دواړو ادبي مقولو څخه په خپل خپل ځای او معقولي استفادي په نتيجه کې ممکنه ده بشري هر اړخيزه مناسبات، احساسات، عواطف، مختلف وجدي حالتونه، علمي قانون مندی او دټولو پديدو ظهور په ټولو شکلي رنګينيو او ماهيوي ژورو مناسبتونو سره په علمي قانونمند او شاعرانه احساساتي بڼه افاده کيدلې شي. نظم او نثر هر يو په ځانګړې توګه د دغه پديدو دافادې په پروسه کې ځانګړی انګړ، موقف او ارزش لری، په هيڅ صورت يو دبل تشه نشی ډکولی او نه يې ځای نيولې شي. دبلې خوا همغسې چې دشعور، ادراک او تعقل دروازې داحساساتو په کيلي خلاصيږي شعور، ادراک او تعقل هم پخپل وار او لازم وخت کې ځانګړې مشخص احساسات تحريکوي او پدې لارو تل بې کنتروله او بې پاسپورته لارويان په ازادانه ډول تلای او راتلای شي . دنظم او نثر ترمنځ هم داسې جيګي پولي وجود نلري چې دیوه څخه بل ته دې ترې څوک وانه وړيدې شي. په شکلي لحاظ هم دنظم او نثر ترمنځ داسې غير قابل عبور قيودات وجود نلري او دډير پخوا څخه دازادو شعرونو او مسجع نثرونو نمونې شته دې چې دمثال په ډول د پيرروښان دخير البيان او مرحوم سيد بهاوالدين مجروح دځانځاني ښامار او نا اشنا سندرې، نومونه اخستلای شم اودازادنظم نمونې هم ډيرې دي او دهر چا لپاره يې دنظم دليکلو چارې اسانې کړيدي.خو که چيرې عملي شعري او نثري لاسته راوړنې ، هغه ډول چې يې

ketabton.com - The Digital Library

شاعران او لیکوالان افاده ،تعبیر او تعریفوي ،دغه دواړه محیطونو ته څوک مشترکې پوليې نه شي قایلېدلي. پخپله د شاعرانو په آندنیه شعر هغه ژبنی ادبي پدیده ده چې معنا نه لري او که لري یې یواځي پخپله شاعر د خپل شعر په معنا پوهیدلې شي ، هیڅ شاعر حاضر نه دې بل څوک او حتا پخپله خپل شعر په بله ژبه ترجمه کړي ، شعر تعریف نه لري ، هر نظم شعرنه دې ، شعر مخیل کلام دې ، شعر د احساساتو مظاهره ده ،شعر د مبالغې ، غلو ،اغراق ، کنایو ، استعارو او نورو ادبي صنعتونو او ډول ډول قیو داتو پرته شعر نه ګڼل کیږي او یواځې خوار سپیره نظم ګڼل کیدلې شي. لکه د شیخ سعدي دغه نظم:

بنی ادم ز اعضای یکدیگر ند
که در افرینش زیک جوهرند
چو عضوی به درد اورد روزګار
دیګر عضوهارا نما ند قرار

په دې ډول اوصافو ، قیو داتو او ځانګړتیاوو سره شعر ځانته ځانګړي امتیاز ،مقام او ارزش اختیاروي او په حقیقت کې د نثر سره د هر ډول ارتباط په شلولو سره په اصطلاح غوره موقف اشغالوي ، د فساحت ،بلاغت ،توضیح ،تشریح ،تفسیر ،افادې او داډول نور اوصاف له لاسه ورکوي او ځکه خو معنا نه لري ، تعریف ،اوداسي نور نه لري او ځکه خو د هر چا دلاس رسي قابلیتپیدا کوي او هر سړې شاعر جوړېدلې شي. زه پخپله ددغه ډول افادو او تعبیرونو سره موافق نه یم اونه څوک باید شعري لوړ مقام دا ډول پست وګڼي.دا چې نبه ، باکیفیته او عالي شعر څه خصوصیات او اوصاف باید ولري چې یو ضعیف ، بې کیفیته او تش په نامه شعر طبعاً هغه نه شي درلودلې ، دا

هرچا او هر شاعر او غیر شاعر ته باید څرګنده وي ، خو زما په عقیده د شعر او نظم تر عنوانونو لاندې د شاعرانه بحثونو ډرامو جوړولو ته به ضرورت نه وي او کیدلې شي په اصطلاح شعري او نظمي تباین او تفاوتونه د نورو طریقو ،کیفیتونو او ارزشونو له مخې فورمولبندي ،تعریف او وارزول شي.

نظم ته په پښتو ، فارسي، عربي او ځیني نورو ژبو کې شعر ویل کیږي. مرحوم محمد صدیق روهي لیکي چې د شعر کلمه دعبراني ژبې دشیر د کلمې څخه چې سندرو ته وایي اخستل شویده. معمولا ډیرشعرونه سندریزه بڼه لري او په سندرو کې ویل کیږي. له بلې خوا په فارسي او پښتو ژبه کې نازکخیاله شاعرانو ته موشګاف وایي لکه چې حمید مومند ماشو خیل په همدی نامه مشهور دې. په عربي ژبه کې شعر ویښته ته وایي او شعر و شاعري هم په عربي نړۍ کې له ډیرپخوا څخه ډیره پر مخ تللی وه او موشګافي ته رسیدلی وه. کیدلې شي د شعر نوم هم د موشګافي په نسبت په همدی نامه نومول شوې وي. په هر صورت داد ادیبانو او شاعرانو پوری اړه لري چې پدی باره کې لازم سپیناوی او وضاحتونه رامنځته کړي.

زما په عقیده د شعر کلمه د نظم د کلمې لپاره اسم با مسمیَ نه بلکه دهغې غیر مستقیم اغراق امیزه توصیفي، تشبیهي مستعار نوم ګڼل کیږي او پخپله د شاعرنوم او شعروشاعري هم ددغه هنر او مهارت او ذاتي فطري استعداد سره همدغه ډول مناسبتونه سره و لري. ډیر وخت داسې پیښیږي چې ځینې نومونې د پدیدو سره مستقیم مناسبت نلري ، نه دهغې د ماهیت ښکارونديه او نه یې د ماهیوي قانونمندي افاده کولې شي خو په اصطلاح کې دهغې د پاره په منل شوی او مانوس نوم بدلیږي.

ketabton.com - The Digital Library

نن د شعر کلمه هم د نظم لپاره په منل شوي نوم بدله شویده. زه د دې سره کوم مخالفت نلرم او وروسته لدې به زه هم پدې لیکنه کې د نظم د کلمې پر ځای د شعر کلمه استعمالوم.

د شعر او نثر دیوه پر بل باندې د قدامت مسئله همغومره مغلقه او پیچلې ده لکه څومره چې د شعر او موسیقي تر منځ دیوه پر بل باندې مخکې والې تعینول مشکل ښکاري.

شاعران او ادیبان، شعر د احساساتو، عواطفو، مینې، غریزو او اخلاقي ارزشي تعلقاتو څرګندونه او مظاهره ګڼي او دغه اظهارات لکه څرنګه چې مونږ پخپل چاپیریال کې وینو، حیوانات، الوتونکي او خزندي او نور کاملا په بې ریا احساساتو، عواطفو، رنګارنګ هنري حرکاتو او منظمو غږونو سره څرګندوي. کیدلې شي انسانانو به هم لا هغه وخت چې جداګانه او غوڅ مفهوم کلمات یې نشو اداکولې د خپلو احساساتو او عواطفو افاده په هنري حرکتونو او منظمو غږونو، اهنګونو او کمپوزونو سره کوله او د شعري تخلیق زیږندي به هم د همدغه ځایه سرچینه اخیستې وي او هنري او شعري زیږنده به په دغه دلیل د نثر په ادبي جوړښت باندې قدامت ولري. د بلې خوا کله چې ویالي او سیندونه بهیږي، سیلۍ چلیږي، کنډې تولیږي او اورغورځونکي غرونه غوریږي هم کله کله خوندور غږونه او یا د موسیقی په اصطلاح کمپوزونه جوړوي. که چیرې دغه استدلال سم وي نو د دې خبرې منل هم پکار دي چې ګوندې د بې روحه موسیقي ګروه د ساز او کمپوز له مخې لومړې په اصطلاح د بې شعوره ژوندیو مبهم شعري تخلیق رامنځته او یوائې له هغې څخه وروسته د باشعوره او مفکر انسان مفهوم او منطقي شعر او نثر زیږیدلې

دې. خو دغه تواتر او تسلسل د همیش لپاره عملي او ثابت نه بریښي او هروخت د دغه پدیدو دیوه پر بل باندې قدامت لپاره دلایل وړاندې کیدلې شي. نن هم کله د خوږو شعرونو له مخې خواږه کمپوزونه او یا بر خلاف د خوږو کمپوزونو له مخې خواږه شعرونه لیکل کیږي. زه پدې عقیده یم چې پدې باره کې هر ډول خوشبیني او خوشباورې ممکنه او معقوله ده خو تنګ نظري او تعصب پکې کاملاً بې ځایه او بې بنیاده ښکاري.

د شعر او نثر تر منځ که څه هم د تګ راتګ ټولې کوڅې او لاري ندي تړلې او نه یې تر منځ د اسې دیوالونه موجود دي چې مینه وال د پې پرې وانه وړیدې شي، بیا هم دغه دواړه پدیدي کامل یو شان والباو یا ډیر نژدیوالې نلري.

ـــ شعر د قافیوي، عروضي، ردیفي، ترکیبي، بدیعي صنعتونو او روحي وجدي حالتونو له مخې مقید کلام ګڼل کیږي او د دقیق، علمي، فلسفي، تاریخي او داسې نورو دقیقو او ژورو مسائلو او قضایاوؤ توضیح، تشریح، تفسیر او بیان پرې که نا ممکن نه وي نو مشکل، ناقص او یا لااقل نامانوس او غیر منطقي ګڼل کیدې شي. د بدیع او بیان صنعتونه چې د شعر رنګیني او ښکلا ګڼل کیږي او پرته له هغې شعر ته شعر نه ویل کیږي او د کاندید اکادمیسن مرحوم محمد صدیق روهي په اصطلاح شعر په معرب د لیږي، په حقیقت کې حقایق او واقعیتونه میکیاژ کوي، څیره یې وربدلوي او د پیژندګلوی څخه یې باسي. روحي وجدي حالتونه هم که د غم وي که د خوښۍ، د بې هوشۍ وي او که د مدهوشۍ او یا نورو ټولو کې ذاتي فطري احساساتي شاعر خو لاځه چې حتا ډیر لوی عالمان او پوهان هم د تعقل او سنجش په ورشو کې نشي پاتې کیدلې،

ketabton.com - The Digital Library

دقانونمندیو دټولو کړیو څخه ووځي او ټول کړه وړه یې داحساساتو په محدوده کې محصور پاتې کیږي او په دې ډول نثردعلمي ټولو مسایلو دتوضیح او بیان یواځینۍ ژبه ګڼل کیږي.

ـــ دمخه مونږ دا خبره یاده کړه چې ،پخپله د شاعرانو په آند ،شعری خلاقیت احساساتي، عاطفي او غریزي سرچینې لري. احساسات داحساس په مرحله کې په شعوري لحاظ پټې سترګې او ړانده دي او کله چې په غریزه بدلیږي دتل لپاره ړانده پاتې کیږي او یواځې دشعور او لاشعور ددیالکتیک په پروسه کې کیدلې شي دمختلفو پدیدو په شکل په انساني شعور کې انعکاس ومومي او مختلف روانې او ډول ډول نور حالتونه او وضعیتونه رامنځته کړي . انساني عاطفه تل خوشباوره ده او خوشباوري پخپله دډیر سطحی برخورد او کړو وړو معنا لري او هیڅکله دپدیدو ماهیوي قانونمندیو ته نشي متوجه کیدلې. یو عالم وایي: که چیرې دقضایاوؤ او واقعیتونو په باره کې داحساساتو له مخې قضاوت او پریکړې وشي دعلمیت څخه به هیڅ نښې نښانې پکې ونه لیدل شي. رښتیا هم کله چې شعری تخلیق داحساساتو، عواطفو اوغرایزو په طوفان او سیلاب کې رازیږیدلې، دادبي صنعتونو په رنګینو ختو تپل شوې او دکنایو، استعارو، ابهام او نورو مجهولاتو په پردو پوښل شوې مخلوق او ترکیب اوسي نو دکوم غلبیل او ذره بین پواسطه به دعیني واقعیتونو توکي ترې څوک جلا کړې شي .پدی دلیل هم شعر ددقیقو او عمیقو مفاهیمو دافادې لپاره ناقصه او مقیده وسیله ګڼل کیږي او دغه ډول مفاهیم یواځې او یواځې باید دنثر په ژبه افاده کړل شي.

ـــ دپورتني لنډ تذکر سره سره هم ډیرو عالمانو، پوهانو او فیلسوفانو خپل نظریات، عقاید او علمي قضایا په شعري ژبه لیکلي او توضیح کړیدي. دهغې لپاره یې علمي فورمولبندی، او قانونمندی، پلټلي، تعریف او تفسیر کړیدي او علمي مقام ورته قایل شویدي. ډیرونورو غیر شاعرپوهانو او عالمانو پدغه اشعارو علمي تقریظونه لیکلي او دهغې دعلمي مقام او ارزش لپاره یې دخپل ذهن څخه دلایل طرح کړي او لټولي دي. په ډیرو اشعارو کې لکه چې دمخه ورته اشاروه وشوه انساني عقیدوي مسایل ځای په ځای شویدي او نن پرته له شکه دغه اشعارو دتقدس مقام حاصل کړي او لاس وهل او په مقابل کې یې نظریاتي مخالفت کول بلا تشبیه کفر او یا لااقل ددغه عالمو شاعرانو او پوهانو په مقابل کې دعدم احترام او یا لوی سپین سترګتوب په معنا او مفهوم تلقي کیږي.

زما پورتنۍ لیکنه باید هیڅکله دامعنا ونلري چې ګوندې علمي، فلسفي، تاریخي ادا ډول نور اشعار وجودنلري. کله چې دتاریخ، فلسفې او نورو علومو پوهانو شعر لیکلی وي حتماً به پکې دهغوی علمي نظریات افاده او ځای په ځای شوي وي. ځکه عالم او فیلسوف باید علمي مفاهیم افاده او حتما بایددغه علومو ورته ځانګړي ارزشونه ولري .خو اصلي خبره پدې کې ده چې ولې هغوی دغه ډول ژور علمي مطالب په شعر سره افاده کړي دي؟ او ولې هغوی هڅه کوي دخپلو شعري مجموعو لپاره عامه فورمولبندي ،چې نه یې لري ولټوي او تعریف یې کړي ؟ هغه چې وایي " هره ورځې چې راخیژي هغه بیل بیل لمر دې" او یا دا چې "هیڅوک دوه واړې په یوه سیند کې نشي لمبلې" همداسې واقعي، ذاتي فطري شاعرتاسې

ketabton.com - The Digital Library

هیڅکله دوه واړې په یو شان احساساتو سره نشې پیدا کولې نو څه ډول به تاسې په شعر کې مستمره او پایداره قانونمندي پیدا او وروسته له هغې هغه تعریف او فورمولبندي کړې. پدې توګه شاعرانه ذاتي، فطري خصلت او کرکټر تل لپاره یوه ګډا پدیده ده. په هغې کې انتزاعیت، تجرد او پایداره مستمره قانونمندي او یا په بل عبارت قانونمند مستمر ستاتیزم وجود نلري نو ځکه په عام ډول فورمولبندي کیدلې او تعریفیدلې هم نشي.

اشعار یواځې کیدلې شي هر شعر په ځانګړې ډول یواځې دشکلي قیوداتو، لکه قافیه، عروض، ترکیب، ردیف، شعري مشخصو انګیزو، شعري محیط، موضوع او یا ځینې نورو خصوصیاتو له مخې تعریف او فورمولبندي نه بلکه تشخیص، توضیح، تفسیر او لازم مقام او ارزش ورته څوک قایل شي.

شاید ځینې کسان داسې ادعا وکړي چې خیر علمي، فلسفي او داسې نور دعلمي مفاهیمو لرونکي اشعار خودې تعریف شي. زه دا وایم چې په شاعرانه ذاتي فطري محیط کې دعلمي، فلسفي او داسې نورو په نومونو شعرونو ته ځای وجود نلري او دداسې شعرونو نوم یواځې هغه وخت اخستل کیدای شي چې مشخصه نمونه مخې ته پرته وي او زه بیا دا وایم چې څله دا ډول مطالب په شعر سره لیکل کیږي، حال داچې شعري ادبي افاده په واقعیت کې هیڅکله د علمي قانونمندو مفاهیمو د افادې، توضیح او تفسیر جوګه نه شي ګڼل کیدلې؟ شاید په شعر سره د هر ډول مفاهیو لیکل به هغه وخت دهنر په صفت رواج وو. او که څوک پوښتنه وکړي چې نن ولې دغه ډول مفاهیم په شعر سره لیکل کیږي؟ زه ددې کار لپاره هیڅ دلیل او برهان نه وینم پرته

له دې چې په ځان دا ګناه ومنم او په نورو په ناحقه دا تور ولګوم چې دغه کسان خپلې نیمګړې تیاوې غواړي په شعري شعر رنګینیو او ښکلي شعري کلام سره پټې کړي.

ددې ټولو خبرو سره سره پخوا هم ډیرو شاعرانو خپل اشعار تعریف کړی لکه حمید مومند لیکی:

شعرندې داخوناب دزخمي زړه دې
یا وتلې دستي دم دخولې دمړه دې
یا دوینو اباسین وهلې موج دیې
یا دښاره دحیرت وتلې فوج دې
یا نغمه دنیم بسمل مرغه دخولې ده
یا مجنون ته معما ښکلې لیلې ده

او نن یې هم تعریف کوي. زه په زغرده ویلې شم چې شعرتعریف نلری! پدی باره کې بعدی تبصری دمحترمو لوستونکو او په خاصه توګه دمحترمو پوهانو او پخپله شاعرانو پوری اړه لری.

ډیر شاعران او حتا ځینې پوهان شعر او شاعری ته یواځې معنوي مقام او ارزش قایل دي او دا ځکه چې دشعر او شاعری ورشو یواځې داحساساتو په محیط محاط او احساسات داحساس په مرحله کې راوړنده دي. پرته له خپل ځان څخه بل څه نه وینې. هر څه ورته خپل ځان او ځان ورته ډیر لوی ښکاري. نو که منصور دآن الحق چیغې وهلې او دخدایي دعوه یې کوله یا نن هم شاعران که ځانونه تلامیذ او دهغوی په اصطلاح دخدای شاګردان او حتا کوچني خدایان، خپل کلام الهي الهام، دمادي مناسباتو او تعلقاتو څخه مبرا، دنورو انسانانو لپاره دفهم او درک څخه پورته او یواځې پخپله شاعر پرې پوهیږي، یواځې

ketabton.com - The Digital Library

معنوي ارزش او مقام ورته قايل او پخپله شعرغايه او هدف بولي ، هم ملامت ندي. ليکن هغوی دې خبرې ته متوجه ندي چې خدايي کلام خو نامفهوم کلام ندې او يوائې پدې خاطر دانسانانو په ژبه نازل شوې چې دهغوی لپاره قابل دفهم اوسي او دخپلو ذات البيني تعلقاتو او مناسباتو دنبه تنظيم لپاره دخدايي کلام داحکامو ، اصولو او قوانينو څخه استفاده وکړي. دخدايي کلام احکام، اصول، او امر، هدايات، قوانين دخدای لوی علم او د خدای دلوی مخلوق دخلقت راز که دانسان لپاره قابل دفهم نه وي په کوم دليل انسان پدې نړۍ دخدای خليفه ګڼل کيدلې شي؟ پنج بناء داسلام چې دخدای د عبادت اساسي جهتونه ګڼل کيږي هم هدف او غايه نه بلکه دخدايي احکامو مطابق دانسانانو تر منځ دعادلانه مناسباتو دنبه تنظيم وسيله ګڼل کيږي. بيا هم که شاعران خپل ځانونه او خپل کلام دبشري تعلقاتو او مناسباتو څخه پورته ګڼي دادهغوی کار دې. خو زه وايم هيڅوک ماته ددې اسې شعر نمونه نشي ښودلې چې دبشري مناسباتو دورشو څخه بيرون واقع وي او نه شعر او شاعري ددی لارې او صفاتو له مخې لوړ مقام حاصلولې شي.

په چلم دوه سکروټې کښيږده
لکه دوه بنې په سيالۍ خوله ورکوينه

سپيلني ورته لوګې کړۍ
ګودرته تللې چا به يې مخ ليدلې وينه

که چيرې د پورته دوه پښتو لنډيو څخه مادي ارزشونه ليږې شي څه ډول به جوړې او څه ارزښت به ولري؟ ارزښتونه مادي دي. معنوي ارزښتونه چې وجود لري په مادي معيارونو تلل کيږي او پيژندل کيږي .

ځينې شاعران د شعر قيمت ګذاري د شعريت له مخې کوي او هغه ددې کار لپاره يو ځينې محک بولي او پدې عقيده دي چې که شعر شعريت ونلري په ساده او بې ارزښته نظم بدليږي. دکاندید اکادميسن مرحوم محمد صديق روهي يو مضمون پدې باره کې دوفا په جريده کې نشر شوې دې او همداسې د شعر پيژندنې تر عنوان لاندې دنومورې دمقالو يوه مجموعه چاپ شويده چې يوه مقاله يې د "شعريت يعنې څه؟" داسې شروع کيږي. "دځينو شعرونو په باره کې کله کله داسې خبرې کيږي چې شعريت نلري. ددې خبرې معنا داده چې دغسې شعرونه تش په نامه شعرونه دي، شکل او کالبد يې شعرته ورته دي، خو جوهر پکې نشته" او هغه دسړي اوسړيتوب دکلمو دمناسبت دتوضيح په مثال سره پرتله کوي. پدې مقاله او بلکه نورو مقالو کې د شعر او شعريت دمتقابل مناسبت او يا د شعر لپاره دلازمي توکي په حيث د شعريت موجوديت او ضرورت په هر اړخيز ډول څيړل کيږي چې محترم لوستونکي دزياتو معلوماتو په خاطر کولې شيد غه مرجع ته مراجعه وکړی.

محترم لطيف ناظمي دمحبت دجريدې د ۱۳۸۱ کال دجوزا دمياشتې په ۶ ګڼه کې د شعريت په باره کې داسې ليکي "پوهان وايي يو کلام که هر څومره عالي مفکوره او انکار نه منونکې حقيقت بيان کړي، او ډير ښه وزن او قافيه هم ولري خو که شعريت پکې نه وي، يعنې په شعري منطق نه وي ويل شې او دتخيل عامل يې کمزوری وي نو هغه شعر نه بلکه نظم دي". نپوهيږم کوم پوهان به داسې وايي خو زه پدې عقيده يم، هغه کلام چې هم عالی مفکوره ولري او هم يې انکار نه منونکې حقيقت بيان کړې وي او ډير ښه وزن او قافيه هم ولري نو حتما

ketabton.com - The Digital Library

به په اصطلاح شعریت هم ولري او که نثر هم وي هیڅوک به دهغې له ارزش څخه منکر نشي.

د شعر او شعریت او سړی او سړیتوب د مشابه پرتله کولو په باره کې زما نظر دادې چې سړې او سړیتوب یو تربله سره مستقیم مناسبت لري. دهغوی ترمنځ نه د تشبیه، کنایې، استعاري، رمانیتزم او داسې نورو ادبي صنعتونو له مخې او به خړې پرې شوې او نه د مبالغې، غلو او اغراق له مخې کمي یا کیفي توصیفي زیاتې یا کمې راغلې دې او په اسانۍ یو بل په نسبي لحاظ افاده کولې شي. حال داچې د شعر کلمه د نظم د کلمې لپاره اسم با مسمیَ نه بلکه دهغې غیر مستقیم اغراق امیزه توصیفي، تشبیهي مستعار نوم ګڼل کیدلې شي او دا هم ممکنه نده چې د شعر د کلمې د نحوي او صرفي ګردان او اړولو راړولو له لارې د شعر د څرنګوالي او کیفیت په باره کې څه ترلاسه شي.

ځینې پوهان او شاعران د شعري کلام مقیدې ورشو او نیمګړتیاوؤ ته متوجه شویدي. خو ددې په عوض چې هغوی د شعري ذاتي فطري انګیزو مطابق شعري ورشو او چاپریال، محتوا او ماهیت وخیړي او دواقیعتونو له مخې ورته لازم مقام او ارزش قایل شي، برخلاف دیوه نهایي افراطي حالت څخه بل نهایي افراطي حالت ته اووختی او د شعر او شاعرۍ مقام دومره راټیټوي چې نه باید راټیټ شي. ابوالمعانی بیدل وایي: نبه شعر معنی نلري. یا لکه چې کاندید اکادمیسن محمدصدیق روهي لیکي چې دالمان مشهور شاعر "ګویته" څخه وغوښتل شول د خپل مشهور اثر "فاوست" مفکوره په نثر ولیکي. هغه د دغه کار څخه معذرت وغوښته. همداسې د ایران مشهور شاعر

"یدالله رویائ" لیکي "مختصر آنست که شعر به کارها وروزګارها کاری ندارد، نه نقل میکند ونه می اموزد، شعر تنها است واز هر اجباری رها. برسرنوشت خودش حکومت میکند ونه بر هیچ سرنوشت دیګری. بدهی نه به جامعه دارد، نه به اخلاق، نه به ایمان ودانش و درعین حال بیم دارد ازینکه چیزی پست وحقیر باشد" په همدې ډول ډیر نور مثالونه هم راوړل کیدې شي.

دی کې شک نشته چې په شعر و شاعرۍ کې د ډیرو بې معنا شعرونو د نمونو یادونه کیدې شي لکه "اکوبکو، سرسندکو، غوامې لاړه په ترپکو...." یا دهغه انګلیسي بې معنا شعر ترجمه چې مرحوم محمدصدیق روهي یي په خپله دمقالو مجموعه کې ذکر کړیدې. دا د شاعرۍ ذاتي فطري وجدي حالت یا مقید او ځانګړي محاط محیط لپاره بیګانه او نااشنا خبره نده او پخپل ځای یي معقوله توضیح او استدلال کیدلې شي. نه داچې ټولې شاعرانه رنګینۍ او عالي ارزشونه دومره راټیټ او حقیر، فقیر او بې ارزشه وګڼل شي.

دبلې خوا که مونږ شاعرانه محیط او ارزشونه په دقیق ډول وخیړو او یا په هغه څه اکتفاء وکړو چې تراوسه پوهانو او شاعرانو څیړلي او نومولي دي یواځې د عشقي، کمیدي، تراژیدي، مدحي، هجوي، مزاحي، حماسي، بزمي، حتی ریشخندی او مسخره یي او دیته ورته نمونې له ځانه سره لرو. د فلسفي، علمي، ادبي، او ځینو نورو شعرونو نومونه لکه چې د مخه ورته اشاره شویده یواځې هغه وخت اخستل کیږي چې په مشخص شعر باندې بحث کیږي او مشخصه نمونه مخې ته پرته وي او د عام مفهوم او نوم لپاره هیڅکله د غه ډول نومونې نه

ketabton.com - The Digital Library

استعمالیږي او باید هم استعمال نشي. واقعیت دادې چې پورتنۍ شعري ورشوګاني چې مونږ یې نومونه واخستل او عملا شعري محیط دخپل فطري ماهیت له مخې په همدغه ساحو ویشل شوې او دواقعیت له مخې په همدغه نومونو یادیږي ټولې داسې وجدي احساساتي ورشوګاني او حالتونه دي چې شاعران خو لاځه چې پوهان او عالمان هم نشي کولې دتعقل او فکري سنجش دقیوداتو او اصولو په قید کې مقید پاتې شي.

انسانان په ټولینز ګډوډ ژوند کې هراړخیز ذات البینې مناسبات، حالات، حوادث، وقایع او دهغې پورې اړونده فردي او اجتماعي مسئولیتونه، حقوق او وجایب لري چې مشخص افراد، ټولنې، ډلې ټپلې او اقشار باید دهغې مسئولیت په غاړه واخلي او په ټاکلي وخت یې سرته ورسوي. دشعر او شاعرۍ محیط او ورپورې مربوط مسایل او قضایا یواځې شاعران کولې شي په ښه او مناسب شکل وروزي، وپالي او وستایي. دمصر ډیر مشهور لیکوال، ژورنالست او سیاست پوه حسنین الهیکل دجمال عبدالناصر په توصیف کې لیکي چې« دناصر په څیلیو کې دنورو لپاره ګرځیدل مشکل کاروؤ». شاعرانه محیط دپاک زړه، پاک طینت، بې ریا، پاکو احساساتو او عواطفو محیط دې. هلته چل ول، ټګي، استفاده جویي او غلطي ځای نلري، نو غیر شاعر، نفساني، فرصت طلب او کسبي منفعت طلب شاعرانو لپاره هم ذاتي، فطري شاعرانو په څیلیو کې ګرځیدل مشکل کار دې او نباید هغوی دغه پاک محیط ملوث کړي..

کلتور ـ د هغې صحیح او غلط تعبیرونه

دا مقاله د ۱۹۹۶ کال دثور دمیاشتې په ۲۶ نیټه لیکل شوې اودهمدغه کال دانځور اخبار په ۵ او ۶ ګڼو کې چاپ شوې وه، غوښتل مې یو څه تغیرات پکې راولم خو وروسته مې پریکړه وکړه دخپرونې دمحترمو لوستونکو لپاره یې په پخوانۍ بڼه چاپ کړم .

کلتور دنړیوال نظام او بشري ژوند دتأمین او حفاظت په لار کې دانسان په ټولو سالمو فعالیتونو او دهغې دلاسته راوړنو په ټولو پدیدو دلالت کوي.دکلتور کلمه یوه له ډیرو مأنوسو کلمو او مقولو څخه ده چې په بشري ورځنیو مناسباتو، چارو او خبرو اترو کې ډیره استعمالیږي. لکه کلتوري مناسبات، کلتوری نماینده، دکلتور وزارت، کلتوري ټولنه، کلتوري کمیټه، کلتوری انقلاب، باکلتور، پرمختللې کلتور، وروسته پاتې کلتور، زراعتي کلتور، تخنیکي کلتور، سیاسي کلتور او داسې نورې ډیر مفاهیم او مناسبات دکلتور دکلمې دډول ډول صرف و نحو او ګردانونو له مخې افاده کیږي.داچې څومره دغه مفاهیم پخپل مسمی َبه دلالت کوي دهغې وضاحت دهمدې بحث موضوع او هدف ګڼل کیږي. ډیر داسې کلمات شته چې خلک هغه پخپلو خبرو کې ډیر استعمالوي او پوره رواج لري لیکن په حقیقت کې ددغه کلمو لغوي او اصطلاحي مفاهیم او

ketabton.com - The Digital Library

ماهیوي پروسې یو تر بله سره ډیر پ لیري پرتې وي. کله داسې هم پیښیږي چې اسم په مسمیَ به هیڅ دلالت نه کوي او حتا دخپل مسمیَ به ماهیوی پروسې او واقعیتونه په غلط ډول تعبیروي او یا یواځي دهغې په خصوصي حالت او شکل دلالت کوي. دا ډول برخوردونه او حوادث یا عمدې وي چې ځینې کسان قصداً خپل شوم پلانونه دمقدسو ارمانونو، انسان دوستانه شعارونو او ډیرو مأنوسو او هر چاته په زړه پورې مفاهیمو، مقولو او کلمو تر پردې لاندې عملي کول غواړي. یا سهوي وي چې داجتماعي شعور دسطحې دټیټ والي په نسبت خام، نیمګړي او حتا غلطو فکري تراوشونو په نتیجه کې دغلطو مفکورو، فورمول بندیو، تعریفونو او تیوریو درامنځته کیدو سبب ګرځي او دمفاهیمو او مقولو تحریف عملي پروسې او فعالیتونه داصلي لارې او مجرا څخه بل خوا ګرځوي او دعملي فعالیتونو غلط او انحرافي جریان مقولي، مفاهیم او فورمول بندۍ بې ماهیته او بې مفهومه کوي، دعمل او مفاهیمو په مطابقت کې تناقضات راپیدا کوي او دغلطو فلسفو او غلطو تیوریوو دایجاد باعث ګرځي. دمثال په ډول داستعمار او سوسیالیزم کلمات او مقولې څومره انسان دوستانه او انساني عطوفت او هیومانیزم څخه ډکې دي خو هغه ناروا او ظلمونه او دکرکې او نفرت وړ انساني ضد عملونه چې په تیرو پیړیو کې غربي مملکتونو داستعمار په نامه کړي او یا په شلمه پیړۍ کې روسانو دسوسیالیزم په نامه وکړل هیڅکله یې ددغه مقولو دماهیت او افادو سره مطابقت نه درلود او نن خلک په حقه سره دهغې دنومونو څخه نفرت لري. یا لکه چې داتم بم مفهوم تر ننني ورځې پورې په ټوله نړۍ کې

رواج لري حال دا چې عملاً داتم بم په حقیقت کې وجود نلري. همداسې داسلام کلمه هم دلغوي مفهوم او هم دالهي دین او قانون په حیث څومره داجتماعي عدالت، انصاف او انساني متقابلو حقوقو او وجایبو او انسان دوستانه مناسباتو په بناء ولاړ احکام، هدایات او قیودات لري خو هغه بې قیدو حده فجایع او سل په سلو کې داسلامیت او انسانیت ضد عملونه چې نن په افغانستان کې داسلامیت تر شعار لاندې کیږي، او نن پخپله افغاني اسلامي رهبران افغان مسلمان اولس د خپلو شخصي ګټو او اجنبي شومو اغراضو په خاطر وژني او زوروي ،دافغانستان خلک حق لري دغه ډول نا مسلمانو او تورمخو مسلمانانو څخه کرکه او نفرت ولري. پدې توګه ډیر نور مثالونه هم راوړل کیدې شي چې دمقولو دلغوي او اصطلاحي مفاهیمو او عملي پروسو تر منځ فرق او تباین پکې په ښکاره ډول لیدل کیدلې شي. دکلتور مقوله چې نه یواځې مأنوسه بلکه فوق العاده دینامیکه او دفردي، اجتماعي، ملي او بین المللي متقابلو مناسباتو او خلاقه مثمرو فعالیتونو راز پکې نغښتې دي هم تل دتاریخ په اوږدو کې دمغرضو کسانو او بې مسؤلیته تیوریستانو لخوا دشخصي ګټو دساتلو او دمتقابل لوري داغفال په خاطر د هر ډول تحریف او حریصانه تجاوزلاندې واقع شویده.

دکلتور مقوله چې دلاتیني کلمې Cultura څخه اخستل شوې او دتجدد، اجتهاد، نوآوري، جوړولو او داجتماعي سالم، مفید او خلاقه کار او فعالیت مفهوم او معنا لري، په هره معینه زماني مقطع کې دبشري ټولنې دفکري او عملي فعالیتونو پوتنسیال، معیارونه او افقونه په ګوته کوي او

ketabton.com - The Digital Library

ددغه فعالیت ټوله ورشو په غیږ کي نیسي دهر اړخیز تحریف په نتیجه کې نن ددغه پراخ بنسټه او کثیرالجوانبه مقولې ماهیت، مضمون او مظاهر څوک دچلتار په ولونو ، څوک دلنګ په غوټو ، څوک په شمله، څوک په عباء او قباء او یا یواځې دخپلو خبرو اترو ،ناستې ولاړې، رسوم، عادات،اخلاق ،عقیدي او یا په اصطلاح ملي محلي ذات البیني کلتوري مناسبتونو او نزاکتونو کې لټوي او یواځې پورتنیو ذکر شوؤ مسایلو ته چې دکلتور دمقولې محدوده شکلي بڼه ،طیف او ورشو تشکیلوي دمطلقیت حق قایلیږي او په نتیجه کي پدې باره کې دپراخه پرګنو درک او پوهه خو لاڅه چې د مسلکي کارپوهانو ،کلتوري ټولنو ،کلتوري بنیادونو او اکادمیکو مؤسسو ، ارګانونو او مسؤلینو دکار محصله هم ناکافي اوپه یوه محدود تنګنظرانه محاط محیط کې پاتې کیږي.دا چې ایدیالیستان، ماتیریالیستان، بورژوازان او کمونستان دکلتوردمقولې په باره کې په مشخص ډول څه نظر لري ، ضرورت به نه وي ځانګړي بحثونه پرې وشي ، ځکه دمخه مونږ د مختلفو فلسفي او علمي مسایلو په باره کې د هغوی پر مشخصو او ځانګړو نظریاتي اړخونو کافي بحثونه کړي او په مقابل کې یې مونږ خپل ټاکلې او څرګند نظر هم وړاندې کړې دي. همغسې چې د نورو علمي مسایلو او قضایاوو په باره کې دوی دقانونمند منطقي تسلسل او پایداره علمي قانونمندیو او فورمولبندیو په مسیر کې ثابت قدمه نه دي پاتې شوي او یواځې کله نا کله او هغه هم تصادفي او نا خود اګاه یي علمي قوانینو ، منطق او اصولو ته مراجعه کړې او ډیرزر په دغه سرا پا ذهني غیر قانونمند تخیل کې د شک او تردید په څلورلاري کې دریدلي

او پرته په پټو سترګو له ګوتو جنګولو څخه یي د بل مستدل علمي ثبوتي بدیل چانس هم نه دې درلودلې ، نو خامخا یي د ذهنیګرانه تحریفي تیوریو ، فورمول بندیو او ګمراهیو لارې نیولې دي.د کلتور کلمه چې د یوې پیژندنې د شرایطو او سوپر ګلوبال امپریالیستي آزمندانه غوښتنو مطابق ډیره مانوسه ، دینامیکه،بدلیدونکې او اسیب پذیره ده ،ځکه خو دنړۍ اکثره وروسته پاتې هیوادونه د مرګ او ژوند په پوله په لعنتي ډول د شیطاني قوتونو دشیطاني ناوړه ګټې او کلتوري یرغل هدف ګرځولي دي . همغسې چې سرمایه د تورو پیسو په بڼه نړیوال امپریالیزم دنړیوالودملي ،خصوصي او شخصي شتمنیو دغصب وسیله ګرځولې په همغه ډول یي د کلتور د بشري انسان دوستانه، خلاقه او جوړوونکي فعالیت څخه د تور وتبلیغاتو په بڼه د بشري ټولو ارزشونو د بې ارزشه کولو او دخپل تور زنګانه لاندې کولو ډیره خپنه وسیله ګرځولې ده. دوی نن ضرورت نه لري تیوري او فورمولبندۍ تحریف کړي ،بلکه په پوره سپین سترګتوب ،رډ په رډه او بربنډه توګه پخپل موټي کې هرڅه نیول او یواځې د خپلو شومو او ناروا اهدافو لپاره پکارول غواړي ، او دا هغه مرحله ده چې یوه پدیده دازاد سقوط په زوال او حتمي مرګ محکومیږي.هیڅوک ضرورت نه لري ،که ظالم دې او که مظلوم دغه ډول وضعه پر ځان ومني او یا پر بل باندې تحمیل کړي. په دواړو حالاتو کې د عذاب او برخلاف د ثواب کچه به یي د میزان په تله کې یو برابر وي. زه پدی عقیده یم همغسی چی عمل پرته دنظری تحقیق او تحقق څخه ړوند او نظر چی عملی دتحقق ورشو ونلری بی مفهومه ګڼل کیږی ،بشری کلتوری فعالیتونه هم په یو ددغه اړخونو کی

ketabton.com - The Digital Library

محصو رول بی مفهومه اوبی بنسټه کاردی.

دکلتور دمقولې په باره کې داوسنۍ لنډ اظهار نظر مفکوره ځکه په فکر کې راولاړه شوه چې په اوسینو شرائطو کې زمونږ دهیواد نژدې نیم نفوس په پردیو ملکونو کې ژوند کوي او عملاً افغاني کلتور دپردیو کلتورونو سره سخت په تصادم او مجادله کې دي. زمونږ زلمیان دخپل کلتوري متحول او پذیریشي طاقت او توان په لرلو سره دپردي کلتور منلو ته حاضر دي خو زمونږ مشران دخپلې متحجرې او کلتوري مفکورې له مخې دافغاني کلتور دسوچه ساتلو په منظور کلتوري کمیټې، ټولنې او سازمانونه جوړوي او هڅه کوي دکلتوري تنګ نظرۍ او تعصب زولنې دځوانانو په پښو کې واچوي او نن دغه مبارزه دهر فامیل، میندو، پلرونو او اولادونو تر سرحده رسیدلې او په اکثره مواردو کې ځینې فامیلونه او کلتوري کمیټې په حقیقت کې دبې کلتورۍ په زندانونو بدل شویدي. حال دا چې ددې مشکل چاره په منطقي کړو وړو سره کیږي نه په تعصب او تنګ نظرۍ. دې کې شک نشته چې دبشر دتکامل په پروسه کې کله چې انسانانو دلومړي ځل لپاره دخبرو او نطق قدرت پیدا کړ نو کلتوري اجتهاد او برلاسې هم لومړی دمنطق او خبرو په ورشو کې رواج او پراختیاومونده له او یو وخت پخپله دفلسفې او دهغې دعمده اصل او میتود دیالکتیک اصلي مضمون او مفهوم هم په خبرو او منطق کې یو پر بل باندې برلاسي او رجحان ته ویل کیده، خو کله چې انسانان لباس پوش شول، کلتوري اجتهاد او مبارزه هم دلباس ورشو ته داخل او پخپله لباس دمختلفو قومونو تر منځ دسیالۍ، تفریق او دیفرنسیشن وسیله وګرځیده. کله چې

انسانانو دښکار غوښې خوړلې په بشري ټولنه کې دښکار دوسلو جوړولو او ښکار کولو کلتور رامنځته شو. دزراعت او کرکیلي په رواجیدو سره دزراعت کلتور او دتخنیک او تخنیکی انقلابونو ددینامیکي انکشاف په ترڅ کې تخنیکی کلتور رواج پیدا کړ. بشري ټولنه همداسې داجتماعي ــ اقتصادي تکامل په مسیر کې کله چې دکورنۍ، طائفې، قومونو، ملیتونو، سیاسي ـ اجتماعي قشرونو، ګوندونو، دولتونو، او مختلفو اقتصادي ــ اجتماعي نظامونو لرونکې شوه دهغې مطابق په ټولنو کې کلتوري مفاهیم، مقولي، قوانین، مختلفې سیاسي، اجتماعي او اقتصادي سیالۍ، دښمنۍ، جنګونه او یو پر بل باندې برلاسې اویو دبل په مقابل کې داستعمار او استثمار وسایل اماده کول شروع شول. پدې ډول کلتور دانسان دفعالیت په ټولو انواعو او اشکالو دلالت کوي. هر بشري خلاقه مفید کار او فعالیت کلتوري فعالیت او هر بشري شعوري یا غیر شعوري تخریبي کار او فعالیت غیر کلتوري بې کلتوره فعالیت ګڼل کیږي. هغه څه چې دکلتوري فعالیت په نتیجه کې جوړیږي کلتوری لاسته راوړنې شمیرل کیږي. کلتور په حقیقت کې دانسان ــ انسان، انسان ــ ټولنې، ټولنې ــ ټولنې، ټولنې ــ طبعیت او انسان ــ معبود تر منځ عملي خلاقه مناسباتو او دیالکتیک ته ویل کیږي. که لږ څه نور هم دقیق وویل شي کلتور په حقیقت کې دپورته ذکر شوؤ فعالیتونو او مناسبتونو هغه تجدد طلبه او تحول طلبه بشري مفکورې او عملي فعالیت ته ویل کیږي چې بشري ټولنه پخپل تاریخي تکامل کې دخپل خیر او فلاح په صراط المستقیم رهبري کوي. دکلتوري فعالیتونو او لاسته راوړنو شفاهي او

ketabton.com - The Digital Library

تحريري افادې ته ادب او دهغې عملي تجسم او استفادې ته هنر، صنعت او عملی کار او فعالیت ویل کیږي. کلتور د بشري فعالیت عملي او نظري دواړه خواوې په غیر کې نیسي او د کلتوري فعالیت څخه بیرون بشري فعالیت ته هیڅ ورشو نه پاتې کیږي. عملي او نظري کلتور بیا پخپل نوبت په مختلفو عملي او نظري علومو، د بشر د عملي کار او فعالیت او ذات البیني مناسبانو په مختلفو ساحو ویشل کیږي. کلتور هیڅکله یواځې په جیګه یا ټیټه شمله، اوږدو یا لنډو کالیو، چلتار یا نورو پورې اړه نلري. لباس په حقیقت کې د محیطي شرائطو، انساني ضرورتونو، او ذوقونو، اقتصادي امکاناتو او موجوده رسم ورواج او یا په اصطلاح د مود له مخې انتخابیږي او جوړیږي. د افریقا او هند په ګرمو منطقو کې هیڅوک ضرورت نلري وړین بالاپوش او وړینه خولۍ ولري. په نتیجه کې ویلې شو هر انساني فعالیت کلتوري فعالیت، هر ادب کلتوري ادب او هره تاریخي هرارشي چې انساني فعالیت پکې مضمر او دهغې محصول وي کلتوري تاریخ ګڼل کیږي. د باکلتوره، بې کلتوره، عالي کلتور، ټیټ کلتور او د اسې نورو افادو د مفاهیمو د ارزشونو قیمت ګذاري هم لازم دي د همدغه معیارونو له مخې تعین او په همدغه تله او وزنونو وتلل شي. اوس پخپله قضاوت کولې شو ایا اوسنۍ کلتوري افاده او مفاهیم د کلتور د کثیر الجوانبه او د بشري فعالیت د ټولې مشمولې ورشو محتوا ډکولې او هغه په واقعي مفهوم سره افاده کولې شي؟ که څوک ووایي چې هو. دا به هغه افادې ته ورته وي لکه چې نن هم په اصطلاح ځینې عالمان پدی عقیده دي چې جهان د څلورو عنصرو څخه جوړ شویدي. دا چې په ځینې

هیوادونو کې د کلتور وزارات، کلتوري مؤسسات او په سفارتونو کې د کلتوري نماینده یا اتشه په نامه اشخاص موجود دي چې په اصطلاح د خاصو امورو متصدیان دي، یا په کابل کې د ادبیاتو په نامه پوهنځي موجود وو یا دغه کلتوري کمیټې، کلتوري انقلاب او ډیر نور مفاهیم په او سنیو محدودو افادو سره زما په نظر د جدي تأمل او اصلاح وړ مطالب ګڼل کیږي.

خو د دې ټولو خبرو سره سره باید هیر نکړو، په کومه اندازه چې کلتور عام او په بشري ټولو فعالیتونو او مناسبتونو محیط مفهوم دې په همغه اندازه مشخص مفهوم هم دې. کلتور په مشخصه توګه د یوي ټولنې او دهغې د افرادو د اجتماعي - اقتصادي میکره او ماکره محیط د شرایطو، د انکشاف او ودې د دینامیزم او دهغې مطابق د دغه ټولنې د اجتماعي شعور څخه نماینده ګي کوي. کلتوري مشخص توب هیڅکله د کلتوري تجرد معنا نلري بلکه د شرایطو د تغیر سره سم کلتوري تغیر او تحول ته ویل کیږي. همدا سبب دې چې یوې ټولنې ته عالي کلتوري ارزشونه نه څوک له بیرون څخه په یو وار او میخانیکي شکل واردولې او نه څوک په یوه پرمخ تلونکې ټولنه کې زاړه اجتماعي ـ اقتصادي مناسبات په جبر ساتلې شي. په یوه ټولنه کې د زړو کلتوري مناسباتو د ساتلو لپاره هڅه کول او یا په انفرادي توګه د خپلې ټولنې د کلتوري مناسباتو څخه ځان ایستل د واړه مثبت عمل نه ګڼل کیږي. همدارنګه کلتوري مشخص توب باید هیڅکله د کلتوري ځانګړیتوب سره مغالطه نشي. په بشري ټولنو کې ځانګړي کلتورونه وجود نلري. ځانګړي کلتور او بلکه کلتور په مجموع کې په مجرد او

ketabton.com - The Digital Library

انتزاعي شکل سره نه وجود لري او نه ارزش. که چيرې داسې کلتوري ارزشونو وجود درلودلې نو دهغې مضمون او محتوا به څه وې او دتکامل جهت به يې په څه ډول تعينيدلې. همداسې دا به حتماً د فوکوياما « دتاريخ پای او نهايي انسان The End of History and the Last Man, 1992 » دنظر تائيد وې حال دا چې نه وخت او نه تاريخ پای لري او نه دجهان ديالکتيکي پروسه پر ځای دريد لې شي. خدای ابدي دې، جهان ابدي دې، وخت ابدي دې او تحول او تکامل ابدي دې. ځانګړې، تل ثابتې ټولنې ،اقتصادي نظامونه او دهغې ځانګړي انکشافي جهتونه په حقيقت کې وجود نلري. کلتوري ځانګړېتوب همغسې چې ممکن ندې کوم افتخار هم نه ګڼل کيږي. ايا افغاني کلتور ځانګړي ګڼل کيدلې شي؟ که مونږ غواړه او که نه، خوښيږي مو او که نه افغاني کلتور دهغه قومونو، مليتونو، او ټولنو چې په مستقيم ډول يې دافغانستان په خاوره کې ژوند کړې او دهغه ټولنو چې مونږ تر ې په غير مستقيم ډول متأثروؤ او پخپله دافغاني کلتور دارګانيک ترکيب او ديالکتيک څخه متشکلهمجموعه ده. مونږ په هيڅ صورت سره په افغاني کلتور کې دهغا منشيانو، موريانو، يونانيانو، عربو، مغلو او نورو دمستقيمو او غير مستقيمو مشهودو متقابلو کلتوري تأثراتو څخه انکار نشو کولې. اکثر کسان ځيني اجتماعي اخلاقي ارزشونه کلتوري ارزشونه ګڼي او هغې ته دمطلقيت او عمده اصل او محور حق قائليږي. دکلتوري معيارونو تميز او قيمت ګذاري هم دهمدغه اصولو او نتيجه ګيرۍ په اساس کوي او طبعاً دا ورته ډير بد بريښي چې په اخلاقي لحاظ ځان له چا څخه کم وبولي. له همدې ځای څخه دخپل محلي او ملي کلتور

دسوچه ساتلو او تفوق تعصب منځته راځي. شک نشته چې اخلاقي معيارونه کلتوري معيارونه او ارزشونه ګڼل کيږي خو په هيڅ صورت سره اساسي او يواځيني ارزشونه نشي ګڼل کيدلې. کلتوري وروسته پاتې والې عيب دې خو هغه په بې ځايه تعصب سره نه رفع کيږي او نه پتيږي لازم دادي دهغې علتونه ولټول شي او له منځه ولاړ شي. کلتوري تعصب او کلتوري ځانګړېتوب نه ممکن دې او نه معقول او نه تر اوسه پورې دچاغه تعصب او ځانګړېتوب نه کوم ځای نيولې او نه سر ته رسيدلې دې. په همدې ډول کلتوري خوشباوري او کلتوري بې بنډ وباري او په ميخانيکي شکل کلتوري اشتراکيت هم فوق العاده منفي عمل دې ځکه چې دبشري ټولنو تر منځ ټول تضادونه او بد بختي دکلتوري تضادونو او تعصبونو په نتيجه کې منځته راځي. يوه ټولنه په بله ټولنه باندې دکلتوري تفوق له لارې تحکم او برلاسې پيدا کوي او هغه استثماروي. نو ځکه په يوه ټولنه کې دهغې دافرادو او اشخاصو کلتوري بې بنډ وباري پخپله دهغه ټولنې داستثماروسيله ګرځي. داهم يو پيژندل شوې واقعيت دې چې مختلفې ټولنې دخپل تکامل په مسير کې دکلتوري تقرب په لور حرکت کوي. خو دغه تقرب هيڅکله ميخانيکي تقرب ته نه ويل کيږي او نه خپل کلتورترک کول او دبل کلتور بې قيد و شرط منل ددې معنا او مفهوم لري بلکه مختلف کلتورونه دزمانو په اوږدو کې دمتقابلو ضرورتونو او منطقي تماسونو له لارې په ارګانيک شکل سره يو بل تکميلوي او غني کوي او يو دبل دتقابل، ضديت او دتعصب څخه يې دتوافق موازي مسير ته راپريباسې. هغه اشخاص او خصوصاً ځوانان چې

ketabton.com - The Digital Library

خوشباورانه یا غیر شعوري خپل کلتور ترک کوي او پردي کلتورونه بې قید و شرطه په میخانیکي ډول سره منې دخپلې ټولنې څخه بیګانه کیږي، دخپلو تاریخي افتخاراتو او بین المللي متقابلو مشروعو سیالیو په مقابل کې دمسؤلیت احساس له لاسه ورکوي، دملي وحدت په محکم ځنځیر کې زنګ وهلې کړي، تشکیلوي او حتمأ دپردیو په ګټه دخپلو خلکو داستثمار او بد بختۍ وسیله ګرځي چې مونږ متأسفانه پخپل تاریخ کې ډیرې داسې ناولې نمونې لروا وزمونږ ډیر مشران چې نن د خپسې غوندې دافغان ملت په ستوني پراته دي دهغې ژوندي مثالونه ګڼل کیدلې شي. بشري ټولنې او دهغې افراد او اشخاص تل دخپل ماضي، حال او استقبال سره په ټینګ دیالکتیکي ارتباط کې ژوند کوي او مجبور دي چې ژوند وکړي او دغه ارتباطات یواځې او یواځې دکلتوري ارزشونو او معیارونو له لارې ساتل کیدلې شي. که چیرې ممکنه وې چې بشري ټولنې او دهغې افراد دخپل ماضي سره اړیکي وشلوي او یا دادومره بې ارزشه کار ګڼل کیدلې نو دتاریخي واقعیتونو دکشف په خاطر به بې حسابه مصارف او سرمایه ګذاري نه کیدلې، دهغې پورې مربوط مؤسسات به نه ایجادیدلې او بې شمیره علمي کدرونه به نه روزل کیدلې. ماضي په حقیقت کې زمونږ دحال او استقبال تهداب او بنسټ تشکیلوي نو دهغې دکامل شناخت څخه پرته دحال او راتلونکي جوړول که ناممکن نه اوسي نو غیر اساسي او ناپایدار خو به حتمأ وي. حال په اوسنیو دینامیکو شرائطو کې مشکله ده چې وجود ولري. یواځې محققین او مسلکي پوهان چې غواړي مختلف قضایا او پروسې تحقیق او فورمولبندي

کړي مجبور دي هغه په نسبي سکون کې فرض او مطالعه کړي .همداسې که څوک خپل کلتوري مناسبات دخپل مستقبل پورې تړل نه غواړي، هغې ته دبعدي تحول او تکامل ارزش قایل نه اوسي او غواړي خپل زاړه کلتوري مناسبات وساتي نو هغه کمي او کیفي تحولات چې یې پخپل ژوند کې په بشري ټولنو او حتا پخپله ټولنه کې مشاهده کړي څه ډول ارزیابي کوي او دا چې مختلفې ټولنیې دراتلونکو نسلونو په خاطر سرمایه ګذاري کوي خیر دځه لپاره؟ یا هغه سرمایه ګذاري چې ۵۰ یا ۱۰۰ کاله پخوا شویده دهغې نتایج مثبت او که منفي بولی؟واقعیت دادې همغسې چې بشري ټولنه په اجتماعي، اقتصادي او تخنیکي لحاظ نشي کولې دخپل ماضي، حال او استقبال سره په عدم ارتباط کې اوسي او خپل اړیکي حتا یو له هغوی سره وشلوي په کلتوري لحاظ هم دا ډول استقلالیت غیر ممکن ګڼل کیږي.مونږ افغانان شپږزره کلن تاریخ لرو چې پرته دحماسي کیسو او افسانو څخه یې کومې مادي وجودي داسې څه زیرمې ندي راپاتې چې زمونږ دتیر شمتن کلتوري میراث زیرمې یې تشکیل کړې وې. مونږ هم نه یواځې چې یوه لوټه په بله کښینښوده بلکه هغه ولاړه لوټه مو هم اوراه کړه او راتلونکی پلان مو هم پوره څرګند دې چې څه کول غواړو. دادې په دوه جملو کې دماضي، حال او استقبال په لحاظ زمونږ دکلتوري شمتنیو هست وبود. نن هم ټولو نړیوالو د ځینې بې وطنه افغانانو سره په شریکه ملا تړلې چې ټول افغاني کلتوري ارزشونه ، شتمنۍ یې غصب او د افغانستان په نوم هیواد نوم د نړۍ له نقشې څخه پاک کړي ،خو دا خبره له یاده باسي چې په دې ارمان ډیرو لویو طاقتونو خپل سرونه له لاسه ورکړي ،

ketabton.com - The Digital Library

ددوی سر نوشت هم همدا ډول وګڼي.

نن نړیوال په حقه افغانستان یو له دوه درې ډیرو وروسته پاتې هیوادونو څخه ګڼي. راشی چې مونږ او تاسې په ډیر خجالت سره هغه یو اځینې ډیر وروسته پاتې هیواد وبولو. دا به سمه وي. مونږ به دا هم ووایو: مرګ دې وي په هغه بې پته او بې احساسه افغانانو چې ځانونه، تاریخي افتخارات او ملک د څو ناچله تورو ټنګو په بدل کې د وطن په دښمنانو خرڅوي. اور دې وګرځي د هغوی د لعنتي قدمونو لاندې دا سپېڅلې خاوره. ورک دې شي د دغه لعنتیانو تور مخونه. او اخري قضاوت به بیا هم هغه وخت ته پریږدو چې کوم ځل د تاریخ څرخ د افغانانو په بخت وخرڅي.

استقلال چې یو اځینې لوی میراث مونږ ته راپاتې وؤ د کلتوري شعور د ټیټ والي په نسبت هیڅکله د هغې په ارزش نه یو پوهیدلي او د دغه لوی نعمت څخه مو لازمه ګټه نده پورته کړې. د ډیر پخوا څخه مونږ اجتماعي او اقتصادي استقلال د سیاسي استقلال د لرلو سره سره ندې لرلې او پرته د اجتماعي - اقتصادي استقلال څخه سیاسي استقلال نه وجود لري او نه ارزش. پدې صورت کې د استقلال مقدس ایدیال یو اځې د ځان وژلو او بل وژلو مفهوم افاده کوي چې په هیڅ صورت سره د افتخار وړ نه ګڼل کیږي. اصلي افتخار ځان ساتلو او جهان ساتلو او په نړۍ کې د نورو قومونو سره سیال ژوند کولو ته ویل کیږي. له بده مرغه تل داسې پیښه شوې چې مونږ خپل دښمن او دوست ندې پیژندلې او تل د «ځانځانی ښامار» غوندې د ځان لپاره بلاګرځیدلي وؤ. بل راباندې خپلې غوښې خوړلي او مونږ نه یو پوه شوي. مونږ تل دبل په لاس کې مناسبه وسله او د خپلو

خلکو لپاره د اخځه هڅه اراتشه چنګیز، هلاکو او بله بده بلا جوړه شویده. د هر څه څخه ډیره بده داده چې د دغه ترخو واقعیتونو منلو ته هم حاضر نه یو. د کلتور د مقولې په باره کې د ډډ لنډ، خو ډیر متراکم او متکاثف بحث څخه چې زما په آند ټولو کلتوري ارزشونو او د هغوی مثبتو او منفي اړخونو ته ګوته نیول شوې، اوس په ځوانو او د ډې نوې سلیزې په ادبي کلتوري کار پوهانو پورې اړه لري چې خپل بحثونه په مسلکي لحاظ په هر لوري وغزوي او غني یې کړي.

اوس چې مونږ د کلتور په باره کې د لنډ بحث بای ته ځانونه رسولي ایا ښه به نه وی په دې باره کې ځینې دا ډول پوښتنې را ولاړې شي؟ ډیر باکلتوره انسان به چاته ویل کیږي؟ ایا دغه لوی باکلتوره به هغه څوک وي چې په اصطلاح د مشرانو په مجلس کې خبره له خولې نه راباسي او که هغه خبر لوخ ته به ویل کیږي چې د خپل چاپیریال څخه سالم برداشت او آګاهی ولري او پخپل منطقي استدلال سره زاړه فکرونه د نوي واقعیتونو منلو ته اماده کړي؟ ایا هغه چاته ویل کیږي چې په فناتیک ډول په پخواني دود او دستور او زړو کلتوري مناسباتو پورې تړلی او د تمدن د کاروان په مخالفه خوا روان وي؟ یا هغه چاته به ویل کیږي چې د اقتصادي اجتماعي انکشافاتو او د وخت غوښتنې مطابق خپل فکري دینامیزم تنظیموي او د دغه تحولاتو مطابق تحول او بدلون غواړي؟ آیا دغه باکلتوره به هغه چاته ویل کیږي چې نه غواړي د پلار نیکه تورتمې کوته، زړه بوساړه او د کرکیلی زاړه وسایل او دود بدل کړي او جوارې یې په غنمینه بدل شي او که هغه چاته به ویل کیږي چې د دغه ټول زاړه مناسبات له بیخه ړنګ او د ځان لپاره د نوي شرایطو محیط

ketabton.com - The Digital Library

دزیست او کار جوړ کړي او په هر لحاظ دنړیوالو سره ځان سیال کړي. زه پدې عقیده یم چې دکلتور مقوله په نوې لید توګه څیړل پکار دي. کلتور په واقعیت کې د هر څه څخه دمخه دطبیعي او اجتماعی سرکشیو په مقابل کې دقاطع ټولنیز ډیرکي په ګټه اصلاحانه او بشر دوستانه مبارزي، اجتهاد او قانونمند عمل ته ویل کیږي. هر تخریبي او دځان په ګټه مغرضانه عمل ولو که هر څومره شعوري او آګانه او دهر څومره عالم انسان لخوا هم وي بې کلتوره عمل ګڼل کیږي. زما په نظر دنړۍ ډیر لوی بې کلتور انسان لمړي هغه څوک دي چې دبشریت دتباهۍ لپاره يې ذروي یا نوره ډلئیزه وژونکي وسلې جوړې کړي او ورپسې هغه څوک دي چې دهغې داستعمال او ازمایش هڅه کوي. بین المللي نظامي ارتجاعي کړۍ چې په نړۍ کې پخپله ګټه جنګونه جوړوي او دنوي استعماري او استثماري پالیسیو طرحې کوي په حقیقت کې ډیر بې کلتوره انسانان دي . لوی باکلتوره هغه چاته ویل کیږي چې په ټولنه کې دحق او عدالت دتأمین او داجتماعي ــ اقتصادي سالم انکشاف او داستوګنې دچاپیریال دپاک ساتلو په خاطر مبارزه کوي او قربانۍ ته حاضریږي. لوی باکلتوره هغه قاضي او څارنوال ته ویل کیږي چې دقانون په دفاع کې دریږي او په ټولنه کې دقانوني عدالت دتأمین په خاطر قهرمانانه مبارزې ته ملا تړي . لوی باکلتوره هغه سیاست پوه دي چې په خپله ټولنه کې دسیاسي فهم او درک له مخې دسیاسي وضعې دسالم انکشاف پیشبیني کوي او ددغه سالم انکشاف په خاطر په ټولنه کې صادق او سالم سیاسي ــ اجتماعي قوتونه راهڅوي اودنورو ټولنو سره سیال سیاسي ـ اجتماعي اړیکي ټینګوي، نه داچې

دخپلو شخصي ګټو په خاطر ځان اوهم خپله ټولنه دپردیو غلامان کړي. لوی باکلتوره هغه ژورنالست ته ویل کیږي چې په پوره مسلکي پوهه او درک سره حقایق راټولوي او دخپلو خلکو دذهنیتونو دتنویر په خاطر يې نشر ته سپاري او ددغه لارې څخه يې هیڅ خطر او تهدید ونه ګرځولې شي نه داچې دشخصي منفعت په بدل کې حقایق تحریف کړي، په دروغو په چا دګناه پیټې وربار کړي او یا دحقیقت څخه لیري او په دروغو دچا دبرئت لارې چارې لټوي ،او یا يې د پنځو ټینګو لپاره ځانونه د چا دلعنتي میډیا بلبلان ګرځولي او ۲۴ ساعته يې ژبه چلیږي . لوی باکلتوره هغه ډاکتر، انجینر، تاریخ پوه او هر مسلکي شخص ته ویل کیږي چې دمسلکي تقدس، تقوا او دنورو مسلکونو په لړ کې دخپل مسلک دقانوني موقف څخه په ډیر جرئت او شجاعت سره قانوني دفاع وکړي نه دا چې دخپل مسلک مسلکي فاحش وګرځي او دپیسو په مقابل کې هغه دځانګړو افرادو او اشخاصو لپاره دخدمت ګذاری وسیله وګرځوي. دې کې شک نشته چې پیسې دژوند وسیله ده خو هدف هیڅکله ندې. هر هغه څوک چې پیسې دخپل ژوند هدف ټاکي مجبور دې منل شوي اجتماعي قوانین او ارزشونه دپښو لاندې کړي. دا ډول کسان نه یواځې دمسلکي بلکه دهیڅ ډول ملي خیانت څخه هم ډډه نه کوي نو ځکه دضعیف وجدان او تیټ کلتور خاوندان ګڼل کیږي. په یوه ټولنه کې واقعي کلتوري ایدیالونه هغه وخت تحقق مونديلې شي چې پدغه ټولنه کې پروفیسونالیزم د ټولنیز نظم دعمده اصل په حیث قبول او لکه چې قضاء داجتماعي نظم لپاره یو له اساسي قواوؤ څخه منل شوې او دقانون ددفاع او تعمیل په خاطر قضایي محاکم او

ketabton.com - The Digital Library

دقانون دحراست کمیټې او کمیسونونه موجود دي او یا نن ژورنالیزم دځلورم اجتماعي تنظیمي ارګان په حیث پیژندل شوې په همدې ډول په ټولنیز لحاظ مهم حیاتي مسلکونه داجتماعي نظم دښه تأمین او دواقعي دموکراسۍ دپلي کیدو په خاطر دجداګانه او مستقل اجتماعي ارګانونو په حیث په رسمیت وپیژندل شي او دهر مسلکی قانونیت او مسلکي تقدس دحفاظت په خاطر مسلکي محاکم، کمیتي او کمیسونونه په ملي او بین المللی سویه تشکیل شي. پدې صورت کې په بشري ټولنه کې واقعي نظم او عدالت تامیندلې شي. پورتنۍ موضوع البته ماد خپل فهم او درک له مخې په نوې لید توګه دعمیق فهم خاوندانو دنظر دتحریک لپاره راولاړه او وړاندي کړه. زه په نړۍ کي د سولي او امنیت د تأمین په خاطر د پورتني کلتوري ارزشونو، اصولو او قوانینو مراعاتول لازمي او ضروري شرط ګڼم. په غیر صورت کي، په نړۍ کي دسولې او امنیت تأمین نا شونې بریښي.

ketabton.com - The Digital Library

دلاندې سرچينو څخه په ګټه اخيستنه

۱ – په پښتو ژبه د قرآنکريم تفسير (لومړي او دوهم ټوک) .
۲ـ سيد بهادرشاه ظفر کاکا خيل «پښتانه د تاريخ په رڼا کې».
۳ـ ميرغلام محمد غبار «افغانستان در تسير تاريخ» لومړي او دوهم ټوک .
۴ـ مولانا جلال الدين محمد بلخي مشهور به مولانا «متن کامل مثنوی معنوی»
۵ـ مولانا جلال الدين محمد بلخي مشهور به مولانا «کليات شمس تبريزی»
۶ـ الفت ګل پاچا «د الفت مرغلرې»
د شهرت ننګيال په زيار
۷ـ رحمان بابا «کليات»
د حنيف خليل سريزه ، يادښتونه او ويپا نګه
۸ـ پوهاند ډاکټر سيد بهاوالدين مجروح «نا اشنا سندرې»
۹ـ پوهاند ډاکټر سيد بهاوالدين مجروح «ځانځاني ښامار»
۱۰ـ حرکت سيد شير اقا «د عينيت فلسفه» ،لومړی برخه ،دملي دفاع وزارت مطبعه ، ۱۳۶۵ هجري ش. کال
۱۱ـ حرکت سيد شير اقا «ايرو دينامېک ،دينامېک پرواز» ،دملي دفاع وزارت مطبعه ، ۱۳۵۲ هجري ش.کال
۱۲ـ اقبال لاهوری «کليات»
۱۳ـ روستا يار سيد عليشاه معاون سرمحقق «جهان بې انتها» انديشه های عرفانی حکيم سنايی غزنوی.
۱۴ـ اساسات روانشناسی اجتماعي
له روسي څخه فارسي ژباړه: دکتور يحيا يی
۱۵ـ محمد جعفر مصفا «انسان در اسارت فکر !»

۱۶ـ پی ييرآلن و ديتر کلی «حقيقت تجاوز شوروی بر افغانستان»
فارسي ژباړه: عبدالرحيم احمد پروانی.
۱۷ـ ديه ګو کوردو ويز و سليک اس.هاريسون «پشت پرده افغانستان»
فارسي ژباړه : اسدالله شفايی.
۱۸ـ جنرال م ا.ګاريېف «افغانستان» زما وروتی جګړه.
په پښتو ژباړن : محمد طاهر کانې
۱۹ـ جنرال لياخوفسکې «د افغان ميړانه او غميزه»
په پشتو ژباړن : محب الرحمن .
۲۰ـ ستر جنرال الکساندر مايوروف «په افغانسان کې رښتيا څه تيريدل ؟»
په پښتو ژباړن ډاکټر داود جنبش.
۲۱ـ سر اولف کارو «پښتانه (پټانز)»
په پښتو ژباړن : الحاج شير محمد کريمي.
۲۲ـ محمد حسنين هيکل «ابوالهول او کميسار»
پښتو ژباړه محمد اصف اکرام .
۲۳ـ دکتر مهدی بهار «ميراث خوار استثمار»
۲۴ـ شجاع الدين شفا «تولدی ديګر»
ايران کهن ،در هزارهای نو
۲۵ـ سرو پالي رادا کريشنان او دلاس لاندې پوهانو ډله يي. «تاريخ فلسفی شرق و غرب» «لومړي او دوهم ټوک»
فارسي ژباړه: خسرو جهانداري.
۲۶ـ تاريخ فلسفه سياسي «لومړي ، دوهم او دريم ټوک».
پازارګارد ډاکټر بهاء الدين .
۲۷ـ ويل دورانت «تاريخ فلسفه»
فارسي ژباړه: عباس زرياب
۲۸ـ ويل دورانت. «لذات فلسفي .»

ketabton.com - The Digital Library

فارسي ژباړه: عباس زرياب.
۲۹ـ حنا فخوري او خليل جر . «تاريخ فلسفه در جهان اسلام»
فارسي ژباړه: عبد المحمد آيتي.
۳۰ـ گي پلانتي ـ بونژور «هگل واندیشهٔ فلسفی در روسیه».
فارسي ژباړه: محمد جعفر پوينده.
۳۱ـ گ. و. هگل «فنومنولوژي روح»
ترجمهٔ فارسی: دکتر زيبا جبلی
۳۲ـ گ. و. هگل «عقل در تاريخ»
ترجمهٔ فارسی: دکتر حميد عنايت
۳۳ـ گ. و. هگل «دفلسفي علومو دايرة المعارف» په المانی ژبه
۳۴ـ در بارهٔ هگل و فلسفهٔ او «د مقالو ټولگه».
مجتهد ي ډاکټر کريم.
۳۵ـ اتين ژيلسون «روح فلسهٔ قرون وسطی
فارسي ژباړه: ع. داوودی
۳۶ـ اتين ژيلسون «نقد تفکر فلسفي غرب . از قرون وسطي تا اوايل قرن حاضر».
فارسي ژباړه: دکتر احمد احمدی
۳۷ـ لوسين گلدمن «کانت و فلسفه معاصر»
فارسي ژباړه: پرويز بابايی
۳۸ـ سپينوزا «شرح اصول فلسهٔ دکارت و تفکرات ما بعد الطبيعی
فارسي ژباړه: دکتر محسن جهانگيري
۳۹ـ دکتر کريم مجتهدي «دکارت و فلسف او»
۴۰ـ مور تيمور جي. آدلر . ده اشتباه فلسفي:
فارسي ژباړه: انشا ءالله رحمتي .

۴۱ـ گوهر الرحمن گوهر « قرآن او ساينس» .
«لومړي ، دوهم ، دريم څلورم او پنځم ټوک»

۴۲ـ ډبليو . کي . سي . گاتري « تاريخ فلسفه ي يونان» (۱۵) افلاطون (بخش سوم)
فارسي ژباړه: حسن فتحي.
۴۳ـ فروید ډاکتر زيگموند . «اصول روانکاوي باليني.
ټولوونکي او فارسي ژباړه: ډاکټر سعيد شجاع شفتي
۴۴ـ سرمحقق محمد ناصر)ناصر ستانکزي « تاثيرات تغير ارزش پول در معاملات اقتصادي.»
۴۵ـ سرمحقق محمد ناصر (ناصر ستانکزي مطالعه و تحقيق وضع دموگرافي افغانستان.
۴۶ـ ډاکټر سيد ابوالفضل قاضي «شريعت پناهي» حقوق اساسي و نهاد هاي سياسي.
۴۷ـ ډاکټر علي شريعتي روش شناخت اسلام.
۴۸ـ بهاءالدين خرمشاهي. قرآن شناخت (مباحثي در فرهنگ آفريني قرآن).

۴۹ـ ايان مک لين .«فرهنگ علوم سياسي آکسفورد»
فارسي ژباړه: احمد ي ډاکټر حميد
۵۰ـ محمد نادر ايوبي کندهاري «فلسفه.»
۵۱ـ فلسفي روسي قاموس کال ۱۹۸۷
د ای. ت. فرا لو ا تر نظر لاندي ډلي لخوا
۵۲ـ سياسي روسي قاموس مسکو ۱۹۸۳کال چاپ
۵۳ـ ک. مارکس ـ ف. انگلس «فلسفه ـ پوهنتوني چاپ» په المانی ژبه.
۵۴ـ ک. مارکس ـ ف. انگلس «منتخبات» په روسي ژبه.
۵۵ـ ک. مارکس ـ ف. انگلس «کليات» په روسي ژبه.
۵۶ـ لنين. و. ای. «منتخبات» په روسي ژبه.
۵۷ـ لنين. و. ای. «کليات» په روسي ژبه.
۵۸ـ گروميکو. آ «خاطرات» په المانی ژبه .
۵۹ـ ټولنيز شعور او دهغې ډولونه ، سياسي خپرونه ، مسکو ۱۹۸۶ .

ketabton.com - The Digital Library

دمقالو مجموعه ، دمختلفو ليکوالو له خوا ، په روسي ژبه.
۶۰ـ س.ب.کريمسکي او ف. اي.کوزنيخوف «په نوې طبعيت پيژندنه کې د نړۍ ليد مقولي» په روسي ژبه.
۶۱ـ رضا داوری اردکانی «فارابی مؤسس فلسفهً اسلامی»

Thank you for reading

Find more e-books and articles on Ketabton - your multilingual digital library.

www.ketabton.com

Ketabton - Pashto, Farsi, Arabic & English